

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

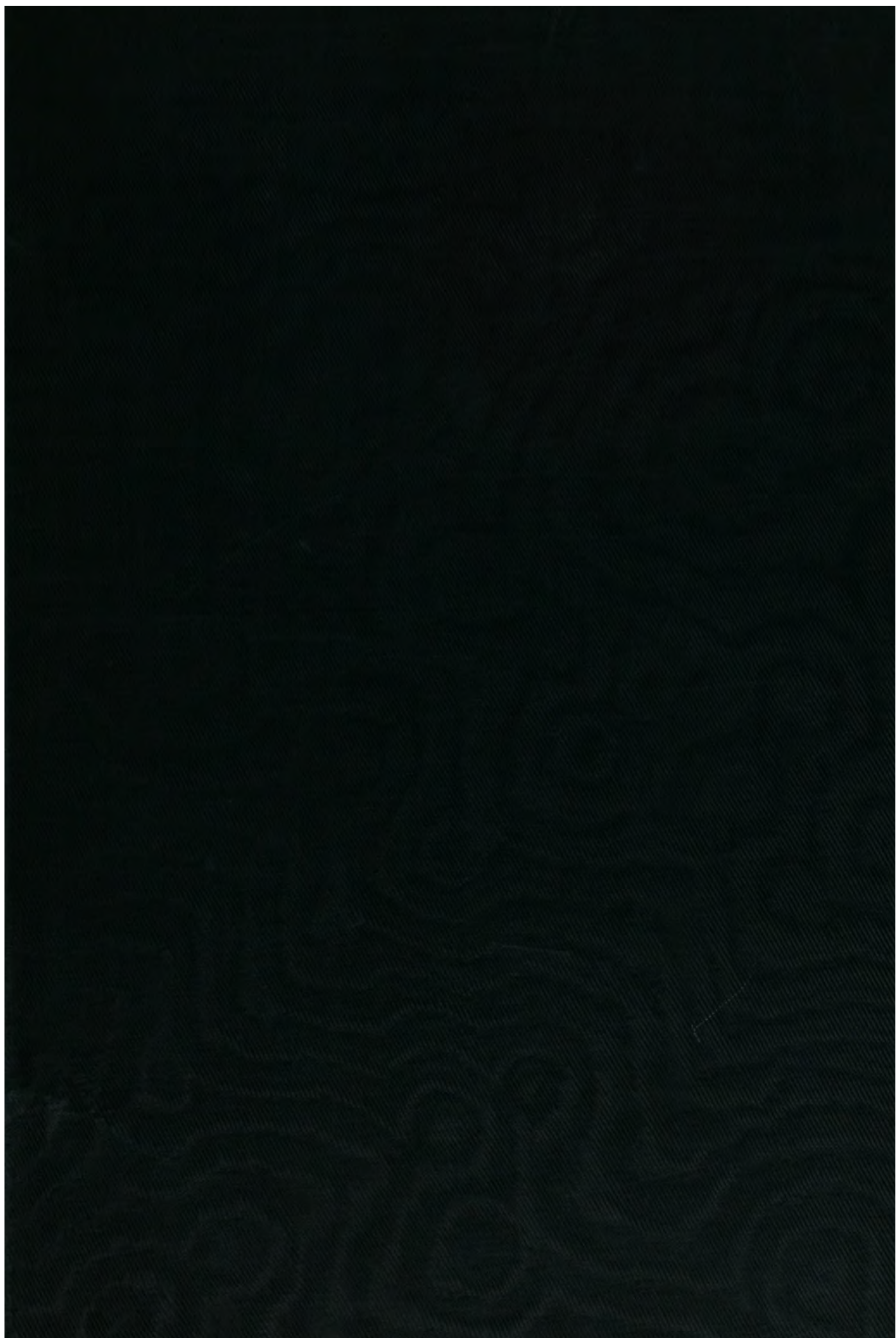
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries
and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

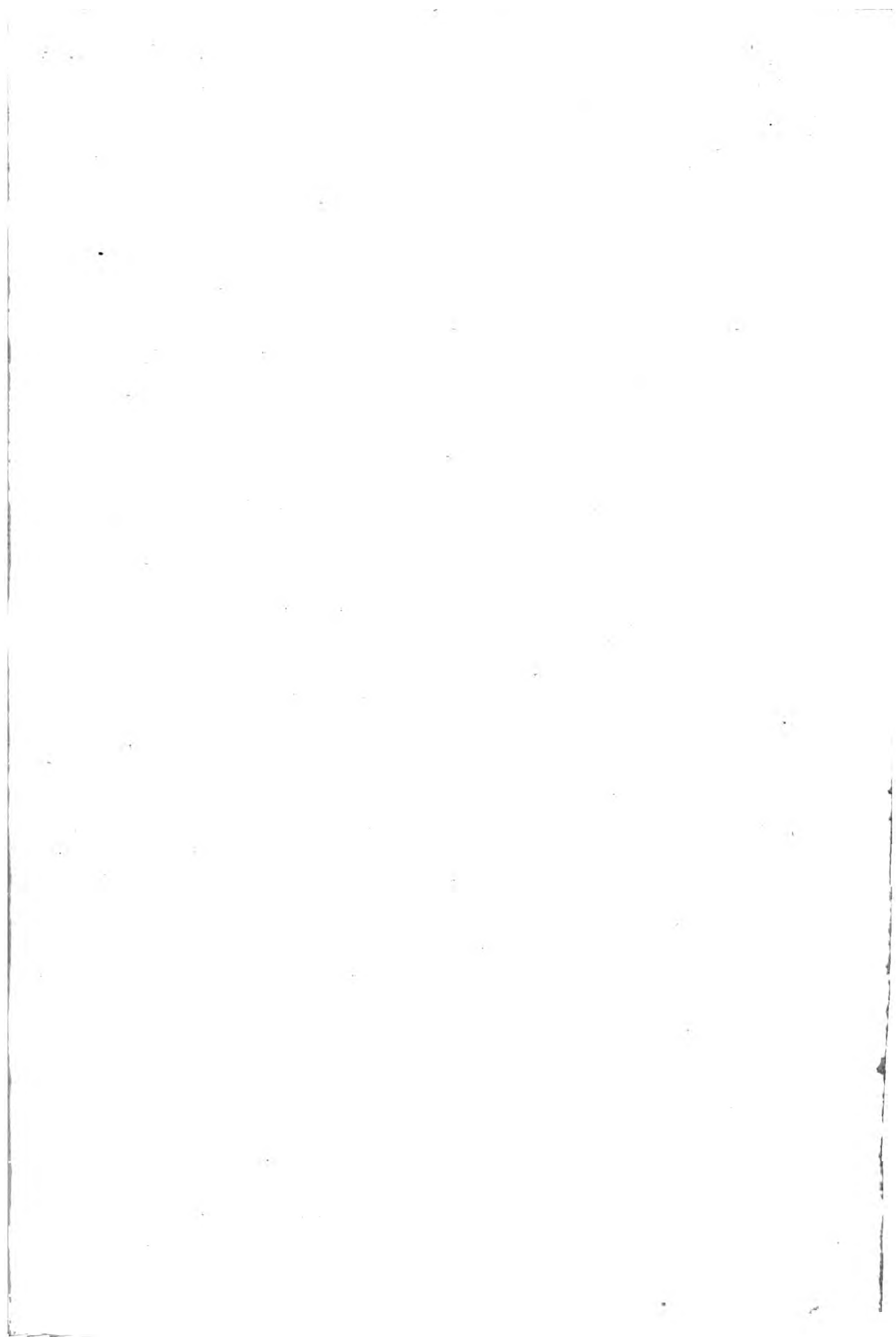
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-
ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

فرمانہ رنگین - گھوڑوں کے علاج میں -
 کیمیاء غاصری ترجمہ قراہ دین قادری مترجم مولو
 حکیم نور کریم مقفور قراہ دین قادری کا اردو میں ترجمہ -
 تشریح الاجسام - یہ ایک مجموعہ اقسام علاج امراض
 جلدیہ پھوڑا پینسی ملین ڈاکٹر میر فضل علی صاحب
 مطبوعہ مطبع علوی -
 مجمع البحرین - یہ کتاب الاجواب تصنیف
 حکیم محمد حیدر خان صاحب ساکن جالندھر ملازم
 سرکار ریاست کپورتھلہ سیو کار ہے اس کتاب الاجواب میں
 فن طب ڈاکٹری و یونانی کو باہم متفق کیا ہے اس وقت تک
 ایسی نادر کتاب دیکھنے میں نہیں آئی -
 مقالہ احسانی فن طب میں شل خورک اور دوا کی تاثیرات میں
 تشریح عمدہ کی گئی ہے تصنیف حکیم محمد احسان علی دیکل مرحوم -
 علاج الموائشی عمدہ عمدہ تالیف و علاج امراض جلدیہ و جنی
 جسکو جناب مولوی ابوالحسن صاحب نے انگریزی ڈاکٹری
 ایچ بیسن صاحب بہادر سے ترجمہ فرمایا -
 ترجمہ ذخیرہ خوارزم شاہی - جسکو عیسیٰ دوہان
 بقراط زمان جالینوس ثانی حکیم اسماعیل بن الحسن
 محمد احمد الحسنی الحجازی نے بیچ فارسی زبان کے ساتھ
 میں تصنیف فرمایا اور کلیات و معالجات و تشریحات
 طب کو نہایت عمدہ طور سے لکھا اور کوئی دقیقہ و قافیہ فن
 طب سے فرو گذاشت نہیں ہوائی الواقع یہ ایک کتاب
 ایسی مفید جامع ہے کہ اور کتب متقدمہ طب سے
 استغناء بخش ہے اس کتاب میں استناد اکثر متقدمین
 کے حوالے دیے اور استیحااج کیا ہے اور اقوال اور
 محاکات تعاریر متقدمین لکھا اور متاخرین کو بھی و برابریں
 سلی خوب لکھا ہے اور علم تشریح کو اس توضیح و تفسیر کے ساتھ
 لکھا ہے کہ گویا سب اعضا و اعضاء اور استخوان اور مفصل
 اور عروق و اعصاب وغیرہ کی ایک تصویر کھینچی ہے
 جسکو ادنیٰ عمارت و مناسبت علمی ہو وہ بھی سمجھ سکتا
 ہے اس نادر الکتاب کا ترجمہ اردو میں زر خطیر اس
 مطبع عالی سے صرف ہو کر دیکھ رہے ہیں کے زمانہ میں

جناب حکمت مآب ارسطو طالیس زمان سقراط و سقراط
 بڑے عاقل فن طب میں ترجمہ اردو کے ہمدان
 حکیم مادی حسن خان صاحب مراد آبادی نے فرمایا
 یہ اس تہ کی مترجم میں کہ جسکا ترجمہ اردو علاج الامراض
 قراہ دین دکانی و شفا فی وغیرہ کا مشہور اور پسندیدہ
 عالم ہے الحاصل چند سال کی محنت و جانکاہی سے
 یہ کتاب نادر الوجود عمدہ عمدہ معتبر کتب طب سے
 یعنی ترجمہ اصل یوری کتاب کا اور حواشی کا بھی
 ترجمہ اردو ہو کر واضح و فہم قابل پڑھنے ہر شخص
 و قوی نظر کے کہ بڑھے اور جوان سب پڑھ سکیں
 کاغذ بہتر قیمت صاف صحت کامل کے ساتھ منقطع
 ہے یہ کتاب دس جلد حصہ میں عظیم الحجم ہے -
 تریاق مسموم رسالہ نادر متحج جس میں سب قسم
 ساینوں کے زہر کا علاج اور اونکی اضاف کی تصویریں
 ترجمہ اردو - جلد اول قانون شیخ الرئیس یعنی کلیات
 کا جو بڑی کوشش سے طبیب عاقل مولوی غلام حسین
 صاحب نے فرمایا -

کتب لغت

منتخب اللغات مشہور کتاب لغت کی ہے -
 مصباح المیزان لغت عربی معتبر و مستند ہے
 طہران کی مطبع کی کتاب سے نقل کی گئی ہے نہایت
 صحت کے ساتھ -
 صراح لغت میں مشہور و معتبر کتاب و جلد میں ہے -
 قاموس کامل دو مجلد مشہور کتاب ہے قیمت سابق
 ۱۹۰۰ء اور اب بحال خفیف -
 مجمع بحار الانوار - لغت حدیث میں یہ کتاب
 لا جواب عادی لغات قرآن و حدیث مصنفہ شیخ طاهر
 طالب ترازہ و تحقیق جیسا کہ قاموس عامہ لغات عرب کا
 عادی ہو و بیسیا ہی یہ کتاب جامع لغات خاص عادی
 سرور کا سات ہے

دناور رسالہ تداویع علاج مرض با اور منقبیہ و باقی تصنیف
جناب حکیم سید افضل علیہ صفا رضوی المناطیہ بنفہاء الزہرا
اختیار رات بدلیجی - یہ کتاب فن حکمت میں نادر
و بے مثل ہی خوشخط و کاغذ عمدہ و صحت کامل کے ساتھ چھپی

مراد آبادی مسائل طب میں -
بہج الخداقت علم طب کی کتاب نادر
ناصر المعالجین از حکیم محمد ناصر علی علم طب میں
رسالہ ختمہ الواقیۃ بسہام الامراض الوابیۃ یہ پمپل

کتب علم حکمت جی

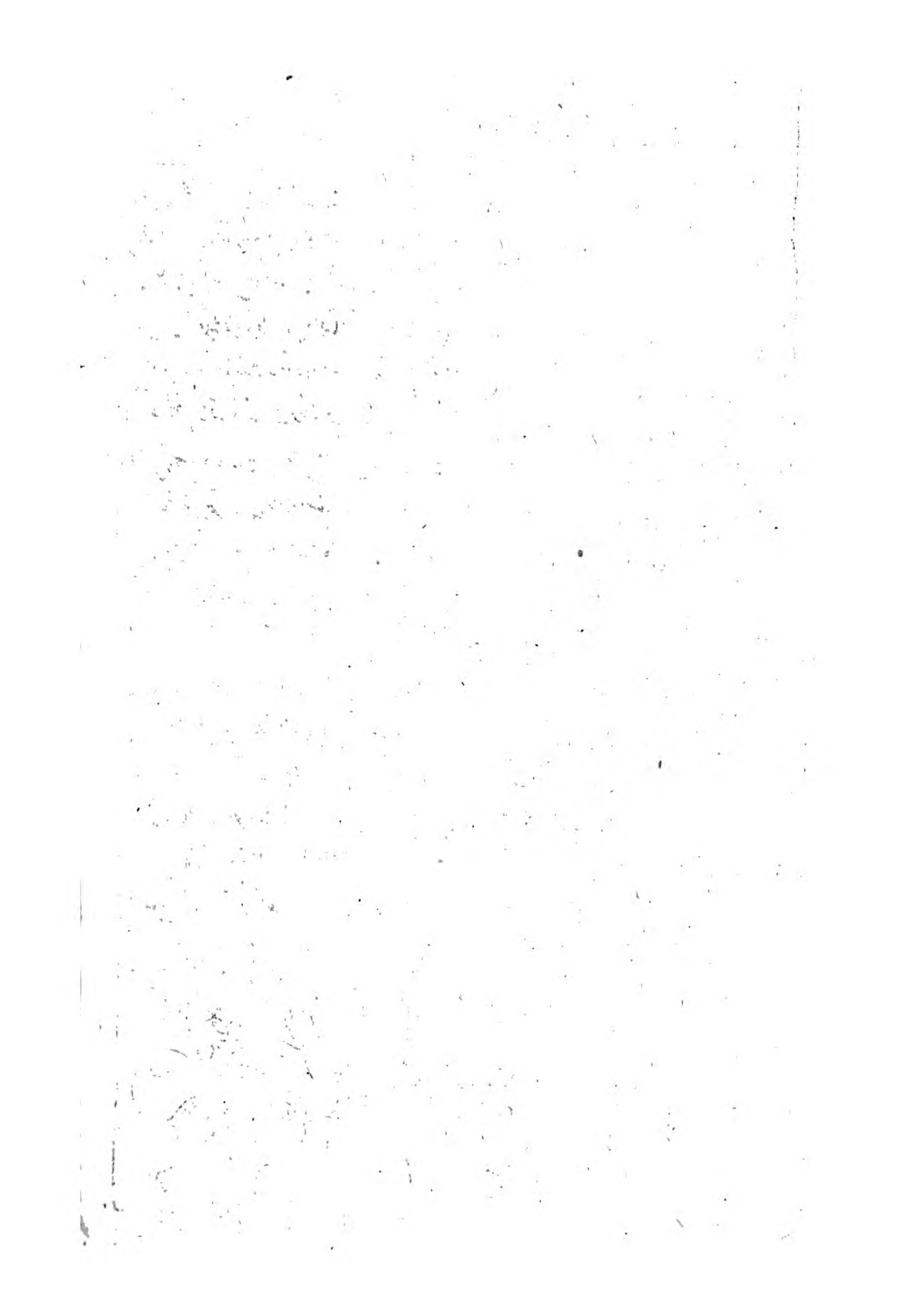
کتب فن حکمت میں مطبوعہ لدھیانہ -
ایضاً - مع حل و شرح بہ تحشی مولانا حاجی
حافظ محمد عبد الحمی صاحب -

میںڈی - فن حکمت میں عالی درجہ کی درسی کتاب ہے -
پیشہ اشارات مصنفہ ملا نصیر الدین محقق طوسی -
شمس بازغہ مصنفہ ملا محمود جونپوری اعظم درجہ کی

کتب طب اردو

نہایت عمدہ ترجمہ ہوا ہے -
انفیس الاطباء - اس کتاب میں علم طب کی تشریح ہے
از حکیم مولوی سید محمد صادق علی فاضل صاحب -
مغربات الکریم اردو و یہ کتاب طب میں بہت عمدہ ہے
طب نبوی جبکہ ہر نسخہ میں بیوقوف کے لیے نوشتار ہے
رموز الحکمۃ تصنیف حکیم جب علی صاحبیات عمدہ ہے
معالجات احسانی یہ کتاب عجیب فن طب کی کتاب ہے
ترجمہ اردو و علاج الامراض شہور و معروف کتاب
رسالہ قارورہ شناخت رنگ و قوام بول میں در کتاب
مرکبات احسانی - یہ کتاب مثل قرابادین احسانی
کو نافع و جامع ہے از تصنیف جناب حکیم احسان علی مرحوم -
علاج احسانی اس میں علاج بیہوش و طبیو کر عمدہ نسخہ عجیب
لکھے ہیں اور شناخت امراض بیہوش کا بیان -
مجموعہ میزان الادویہ و الفاظ الادویہ و
فرہنگ نصیریہ و قرآن الادویہ یہ ایک مجموعہ نادر طب کا ہے
میزان الطب اردو مع رسائل شہر قارورہ و دلائل
اکسیر القلوب ترجمہ مفرح القلوب مولوی بے
محمد نور کریم منقوڑ نے حبیبی ماکہ مطبع ترجمہ فرمایا
عجالت مسیحی - معالجہ امراض و باقی و سوسہ ہضمیہ میں
ضروری اسطریار و واسمین تاثیر و خواص ادویہ و
عبدل میں گہم میں موانع حکیم کتاب ایضاً میں شریک -

تشریح الاسباب معروف بنظر العلوم اردو و از
حکیم قاضی انبی بخش صاحب علم طب میں عمدہ کتاب ہے -
رسالہ زبدۃ المفردات و نظم باریق اردو و از حکیم
سید علی حسین صاحب تخلص بیچ نظم مفید اطباء -
زبدۃ الحکمۃ - فصول اربعہ کے روزمرہ چیزوں
کے کھانے کا بیان -
مفید الاجسام مع فوائد عجیبہ -
ہر قسم کے امراض کے نسخے -
علاج الغریبا - اسکی کوڑیوں کی دوا قیمتی کام کرتی ہے
فخرن الادویہ - اردو و دوا ترجمہ مولوی محمد نور کریم مرحوم
زینت الخلیل منظوم فن معالجہ گھوڑوں میں مع تصاویر
ایضاً - سب رنگ -
ترجمہ طب الکریم - اردو و ترجمہ تمام خوبی سے
ہوا ہے ہر ایک طالب دقیق کو ساتھ محاورہ زبان کی تحریر کیا
قانون غمیرت - مصنفہ حکیم غمیرت حسین صاحب
سب نسخے مجرب
تحفۃ الاطباء - تصنیف حکیم شرف حسین صاحب
خیر آبادی نہایت عمدہ ہے -
قرابادین شافعی - فن حکمت میں نہایت
عمدہ اور بے مثل ترجمہ ہوا ہے -
قرابادین ذکائی - فارسی سے اردو میں

کثری از کثرت استا و نزد اطباء میباشند حال مقبول و مختار سبب ادویه مفروده و مرکبه طبیعت
 و زبان بر طائفه با شرح اسامی معروف باسم اختیارات بدلی تألیف فلاطون عجمی
 حکیم علی ابن الحسین الانصاری المشتهر بهاجی زین الخطار مشتمل بر دو مقاله مفیده مقاله اول
 در بیان ادویه مفروده و ابدال و اصلاح و منفعت و مضرت آن بر پنج و ترتیب حروف تهجی حسب
 منصب باب لغت و مقاله دوم در مرکبات طبیعیه عمل از هر قسم معاجین و جوارش و یاغی
 و اطریفیل و اقسام شربت و سفوف و دیگر مفرجات گرم یا سرد با شرح اجزا و وزن و ترکیب استخوان
 و طریق استعمالات بمقدار شربت معین بحسب طاعت و قوت لفل از نسخه علمی بسیار صحیح که از
 کتب خانه حکیم محمد ولی مرحوم دستیاب شده چون این نسخه علمی را با نسخه دیگر کتاب مذکور که بجا
 و در بدلی طبع شده بود با اعانت چند کتب این فن مانند تحفه المومنین و فخر الانادویه و غیره بر می آید
 که نخستین بکینه بمقابله صحت نموده برای نوشتن کاپی اده شود پس بنجام مقابله معلوم شد که از قلمی
 تا مطبوعه قطع نظر از درستی و نادرستی عبارات بسیار از لغات فرو گذاشت شده اند پس با اعتبار
 قیاس توان گفت که طباعان سابق اعتنا بصحت تحقیق ننموده بر نسخه که بهم رسید از آن نقل
 برداشتند و بطبع در آورده و تصدیق این قول عند الملاحظه شایقین علم طب بمقابله هر دو نسخه
 برین موهبید خواهد شد فی الجملة از عنایات و افضال ایزدی کتاب موصوف الذکر بصحت
 نظرانی باشاحت علم و فویر بهمت عالی بجز خادش و تدبیر جناب فشتی نول کشور صاحب ام اقبال
 در مطبع نامی بشیر کانو بمقام سرکار کاش و کوئی صلا لک مطبع بهار و نسخه ام مطابق بهج الاول نسخه اخر با نظر
 با طباع تازه رونقی بے اندازه اندوخت امید که پسندیده اگر باب علم گردد و دعاست که خداوند
 پیرایه قبولش بخشا این تم آید

اسفیداج از هر یک دودرم روغن دودرم گل چهاردم موم باروغن گدازند و اسفیداج بران ریزند
 و در باون بمالند بغایت و اگر حرارت زیاده بود قدری کاغذ اضافه کنند و اگر از جهت سوختن بود
 گزیدگی جانوران مردار سنگ پنج درم اضافه کنند و چون بسازند و سرد شود قدری سفیده تخم مرغ
 بآن بزنند یک نایکسان شود مرهم سیاه گوشت فاسد بخورد و گوشت بر داند و بیشتر چاره
 سودمند بود و این پنج نیم طل زیت صافی یک طل و ربعی موم صافی ربع طل زفت رومی سبب
 خاک پنجم خاک زفت و موم بازیت گدازند و مردار سنگ ریزند و در باون می مالند نایکسان
 شود و منعقد گردد مرهم خل گوشت بر داند و زیت خشک کند ص مردار سنگ ده درم
 کوفته و بنجیه با چهل درم سرکه بزند و چهل درم زیت در باون کنند و بسایند و بمالند نایکسان شود
 و اگر خواهند دودرم دار زرد کوفته و بنجیه اضافه کنند و بغایت سخی کنند مرهم و اخیلیون جهت خیار
 و سلع بغایت نافع بود و جهت ورمها بستند حلیه بزرگ و خطمی سفید از هر یک کله بر یک ص با نجیبا
 یک شاز و زرد از آن بگیرند از لعاب هر یک طل و نیم مردار سنگ یک طل و نیم و بغایت سخی کنند
 و بازیت بچوشانند بعد از آن مردار سنگ روغن و لعابات بچوشانند هم بر سر ریزند تا آنکه
 و باقیش نرم بچوشانند تا همه منعقد شود مرهم که جهت سوختن بغایت نیکو است بهر عضو که
 سوخته باشد نافع است ص بسازند اسفیداج اسر بنی دوم الاخون چکیده و مردار سنگ
 از هر یک مساوی بغایت سخی کرده موم سفید قدری و روغن کبچد و موم با هم گدازند و در باون
 و چند نوبت آب شیرین بشویند بعد از آن داروهای سوده بران افشانند و بمالند تمام بسیار
 دیگر بار بشویند و استعمال کنند نافع بود و سفید محمد بن العزیز الحکیم صلی الله علیه و آله و سلم
 سید المرسلین حبیب الله شافع للمذنبین صلی الله علیه و آله و سلم

خاتمة الطبع

المنتهی که درین کتاب مانده است کتب به کمال درجستند و مقبره انیس الاطباء محبوب و لعاب
 دستور العمل حکما مقلد کتابش ابواب حکمت و طب و کلیه اقتضای اسرار فن واجب تادریک

بگیرند قسط ده درم فلفل سفید سه درم عاقر قره چهار درم فرنیون سه درم چند بیدستر دو درم سیم نیم کوفته و بخت
اند نیم من آب بپزند تا بنیمه آید و بیا لایند و روغن نیم من با آب بپایانند و بپزند تا آب برود و روغن بماند
و در نسخه دیگر سلیمه آورده اند روغن زرده تخم مرغ بستانند زرده تخم مرغ بخت و بدست بالند و
قدری نوشاد رسوده بروی ریزند و در قنه کنند که گجل حکمت آورده باشند و قدری بوی بالیف
بر سر قنه نهند و در لیشب قبه اکتش کنند و در شبستان قبه شیشه نهند یا کاسه بارو روغن در انجا رند
روغن ناحیل روغن بادام و روغن گردگان بطریق روغن کبجد بگیرند روغن مصطک
سودمند بود از جهت ضعف معده بگیرند روغن کبجد نیم من و مصطک خوب ده مثقال و در قبه کنند و
دیگر را پراز آب کنند و آن قبه در میان آب بپایانند و باکش نرم جو شاند تا مصطک بخار بگذارد و
بعد از آن استعمال کنند روغن شبت خشک نیکو بست درم و نیم من روغن کبجد و در قبه
کنند و در آفتاب بپایانند چهل روز بپخت بست درم حلیه اضافه کنند و اگر بابونه تازه نباشد بستانند
بابونه خشک بست درم جو شاند و آب تا چهار من باز نیمه آید و بدست بالند و صافی کنند پس آن
و جو شاند تا آب بسوزد و روغن بماند روغن مورد و کبجد آب مورد تر سرطل و روغن کبجد یا
بادام پنج درم لادن و ران کنند و بگذارتند و اگر مورد تر بستانند مورد خشک را دو من نیم جو شاند و
صافی کنند و یک طل روغن بر سر آن کنند و جو شاند تا آب برود و روغن بماند

باب شانزدهم در مرهم‌های

سما و نج جهت بواسیر و شقاق عظیم نافع بود و ص بگیرند روغن نمفته و روغن گل و بادام
بر کبابه درم عصاره لیمو اینس گل قمری و گل ارمنی و سما و نج شسته از هر یک یک درم و فرنیون
نیم مثقال و چهار حبه موسم سفید و دو درم زعفران یک درم دار و با کوفته و بخت و بغایت سحق کرده
موسم بارو روغن بگذارتند و در لادن کنند و بالند نیک دار و باست و ران میزنند و سحق می کنند
تا یکسال میشود مرهم دیگر که همین جهت را بغایت نافع است ص بگیرند میرغ و پیله بطریق
بچه و شقاق گاو و کوبان شتر همه مساوی بغیر از کوبان که دو چند باید همه را بگذارتند و روغن از آن
بردارند و روغن کبجد یا قدری فرنیون یا لادن یا بیدستر یا باقلا درم می بگذارتند و بپزند تا آب برود و روغن بماند
یا لیکسان شود و روزی دو نوبت استعمال کنند مرهم سفید که گوشت بر ویانند و حرارت را نفع بود و بپزند

چون ده روز بگذرد و بر سرش دهند و بعد از آن روغن ازوی و اگر جوش بادام مغز دانه کدو باشد
 شاید بلکه دروی رطوبتی که بادام نباشد روغن گل در میان گل چنانچه در بنفشه ذکر رفت بر
 در روغن از آن بگیرند روغن گل سرخ بگیرند ورق تازه و در بنفشه کنند و روغن کبجد بر سر آن
 کنند و چهل روز در آفتاب بیاورند و بعد از آن فرو گیرند و استعمال کنند روغن گل سفید و
 یاسمین خیری و سوسن و زنبق و نسیم و نرجس سابق و امثال بدین نوع سازند که در روغن
 گفته شد روغن شاه مسفرم بگیرند آب بجان یک من و یک چهارم یک روغن کبجد و در
 آب بر سر آن کنند تا آب سوخته گردد و در روغن بماند روغن که و هم بطریق ریحان باید گرفت
 روغن کدوی خشک بگیرند و بنجیل بگیرم خشک نیم کوفته و بنجیه بچوشانند و صاف کنند
 و نیم من روغن کبجد بر سر آن کنند تا آب بسوزد و روغن بماند بر سر آن عصبها را محکم دارد و در جگر و
 که از سردی بود نافع است و چون طلا کنند موی بر ویانند و بگیرند قسط مرصع درم سلیخه شش درم
 ورق مرابو و چهل مثقال نیم کوفته کنند و در شراب کهن خیسانند یک شبانه روز و بعد از آن بچوشانند
 با شکر نرم و صافی کنند و نیم من روغن زیت بر سر آن کنند و بچوشانند تا روغن بماند روغن قسط
 بزرگ سودمند بود در جگر و معده و سردی مفاصل و استرخان آن بگیرند ص قرفل ده درم
 سنبل سافج میوه سایله پراخته اشنه از هر یک بست درم راس خشک سلیخه و عیدان بلسان
 از هر یک ده درم مرصافی پنج درم مجموع نیم کوفته و بنجیه یک شبانه روز در آب شیرین خیسانند و بعد از آن
 بچوشانند و صافی کنند و باید که آب پنج من بود و در آتش آهسته می پزد و از اول روز تا آخر روز
 و بعد از آن بیالاید و من روغن زیت یا کبجد بر سر آن کنند و بچوشانند تا آب برود و نو حد یک کفایت
 روغن که موی را سیاه کند بلبله بلبله آله سیاه ناز بوی مرصع پوست درخت انار تخم نیل بری از روغن
 پنج انار درم رانزم گذشته بر روغن نو حد یک کفایت بکوبید و بنجیل بدین سرفندی قرفل پنج درم سنبل
 سافج هندی بنفشه اصل السوسن قرفه اشنه قسط از هر یک ده درم راس عیدان بلسان
 از هر یک پنج درم مرصع نیم کوفته و بنجیه در پنج من آب بچوشانند یک شبانه روز و بعد از آن بکوبید
 روغن کبجد بچوشانند تا آب برود و روغن بماند و بار روغن اول آنرا جمع کنند و بکار برند نافع بود و روغن
 که خداوند فالج و لقوه را سودمند بود معده و جگر نیز هم موافق بود و سیاهی موی را نگاهدارد و

از جو بسل بشیریند و کف دریا و پنجه فی سوخته از هر یک بست درم لمبه که بابه قاقله بسیار عاقر قرحا
از هر یک سه درم طباشیر سفید گل سرخ و درمنه سوخته از هر یک درم نمک اندرائی پنجه درم کوفته
سنون سازند که مجرب است سنونی که از جهت درد دندان را محکم شده گوشت بن دندان
مجرّب است چون بران باشند ص عاقر قرحا و درم گلنار شیبائی و کنار و طباشیر یک
یک درم انجبار یک درم ونیم این چهار را نرم بسایند و دیگر باس محکم فرو برند بر دندان که درد کند یا پنجه آن
ست شده باشد برانجا پاشند و در کشته پنجه آنرا محکم گرداند از موده و مجرب است سنونی که
بوی دندان را خوش کند و دندان را محکم گرداند ص صندل سفید پوست ترنج خشک
اذخر و راک از هر یک سه درم قاقله بسیار قرفل و عود هندی مصطکی و ساکن هر یک دو درم
کوفته و پنجه سنون سازند سنون که سیاهی دندان را بر و قشیل ده درم فلفل چهار درم
حماما سه درم سافج هندی و درم باز و سوخته نرم و درم کوفته و پنجه بمسواک ببالند نوع دیگر
زرد چوبه و دانه درم شب بمانی محرق شش درم سماق سه درم بکوبند و بنزند و بکار برند نافع بود
نوع دیگر دندان را که محرق بود نافع است ص قرن ایل سوخته نمک اندرائی بسل بشیریند
و سوخته گردانند از هر یک جزوی گلنار نیم جزو پوست لمبه زرد و ورق گل سرخ از هر یک جزو
کوفته و پنجه بر پنجه دندان که می جنبند افشانند پنجه دندان را محکم گرداند بوی دمان را خوش کند
سنونی که گوشت بن دندان را که ریزه باشند بر داند این مجرب است ص زراوند و حرا
که سننچ سوسن آسمان گوی دم الاغ بن کنند مساوی کنند کوفته و پنجه با بکین عسل بشیریند
بر پنجه دندان طلا کنند بر روی پنبه پاره نوع دیگر از جهت حفظ صحت دندان را نافع بود ص
شاخ بز گوی سوخته و حرا بن اطلیب سعد از هر یک یک جزو نمک اندرائی ربع جزو کوفته
سنون سازند

باب پانزدهم در اوهان

روغن بنفشه با دام شیرین سفید کرده و هر یک با دام ابو نیمه کنند و خشک سازند و هر یک
با دام نیم من گل بنفشه در میان آن کنند و در سلیب خواب اندازند و بر و میخان پنهان

باب چهاردهم در سنونات

سنون که دندان را جلاد و بدص شاہترج کوہی سوخته و نمک ندرونی و کف دریا از سرایت و
 وینج فی سوخته و جزو سافج ہندی ربع جزو سفال چینی کوفته و بختہ سنون سازند سنونی کہ دندان
 جلاد و بدص شاہترج کوہی سوخته و نمک ندرونی و کف دریا از سرایت و بختہ سنون سازند
 بر دندان بالند و باید کہ گوشت بن دندان نگاہدار تا سودہ نشود نو عدد یک کف دریا نمک سوخته
 سفال چینی صدف سوخته و خاکستر پنچ تراوند حرج از ہر یک جزوی کوفته و بختہ بر دندان بالند
 سنونی کہ بوی دندان را خوش کند وینج دندان را محکم گرداند و قوت تمام بد صفت آن
 شاخ بز کوہی سوخته و نمک لعل معجون سوخته از ہر یک وہ درم زعفران سنبل الطیب خشک
 از ہر یک وہ درم گلزار و سماق از ہر یک یک درم سعد کو فی سوخته و صبر سوخته از ہر یک سد درم بختہ
 سنون سازند سنونی کہ گندینی را دفع کند ص مرقططار سک پوست انار و صلب لذریرہ
 قرنفل نسیرین مساوی بکوبند و پرنند و درینی و منہ جبت بگردانند از رو با یا غار و درینی نهند سنون
 از جبت جو شیدن و ہن ص نیل آفاقیا سماق بھدانہ طباشیر و گلزار و ورق گل سرخ و آرد جو
 مجموع مساوی کوفته و بختہ اول قدری سرکہ و وچندان گلاب بر سر آن کنند و نیکرم کنند
 و بکمان پارہ بشویند بعد از آن سنون سازند سنونی کہ بوی دہان را خوش کند ص قرنفل
 و سک قرفہ و جوز الطیب سعد و سنبل و پوست ترنج خشک عود از ہر یک جزوی مشک شدہ
 مجموع کوفته و بختہ باز و آوی کہ خوش بوی باشد لبر شیند و حب سازند مانند تخم و ہر روز
 سه حب از آن در دہان گیرند و قدری بخامبند و آب آن فرو برند سنونی کہ گرم بینی را قطع کند
 نو عدد یک صفت سنبل و سک قرنفل از ہر یک یک درم کوفته و بختہ در یک من شراب بچا
 خیسانند و آنرا بوی می کنند و غرغہ می کنند و لبتہ بدان آلودہ و بینی نهند و این نسخہ را نام سنون
 سنونی کہ دندان را جلاد و بدص آنرا محکم دارد ص نمک ندرانی بسایند و در کاغذی ببندند
 و بر خاکستر گرم اندازند تا سرخ شود و بر دندان آرند و چون خشک شود و در قطر آن اندازند و بختہ
 جزوی از آن و از کف دریا و سعد و در چینی و مر و خاکستر و مرہ از ہر یک جزوی مجموع کوفته و بختہ
 سنون سازند سنونی کہ بوی دہان را خوش کند و دندان را جلاد و بدص آنرا محکم دارد

در

سینه مشقال صموغ و عصارات بمثلت حل کنند و او دبه که کوفته و بخیته باشند با سه وزن آن
عسل کف گرفته دارد و با برغن بلسان چرب کنند و بپوشند و در ظرف صینی کنند و بعد از شش ماه
استعمال کنند شترتی یک مثقال شاید قوت آن تا هفت سال باقی باشد و رو لیطوس
از تریاق گویند زیرا که سودمند بود و جمله زهرهای مختلف که رنگی جانوران و سنگ یوانه و قون لجر اکشا
و فالج و لقوه و استرخار نافع بود و سده جگر را بکشد و در مهای صلب نرم کند و سینه را از اخلاط پاک
کند و اشتهمای طعام باز دهد و سنگ مثانه بپزد و بپزد و در رحم نگا دارد و دهن صافی گرداند و جوانی را
نگا دارد و دفع سیمه زهر را بکند و در طوبانی که در شکم بود دفع کند و در وسعه را اسحاق و غلاظ را نافع بود
و خاصیت این نزدیک است تریاق فاروق ص موزعفران و غار لقون و زنجبیل و دارچینی و
حلک البطم و کثیر از هر یک ه درم سنبل الطیب کند را لند که خردل سفید و عیدان بلسان اسفود
از خر قسط سیالیوس که آن فیطوس زفت و آتش و فلفل عصاره هونیطید اس چند بیدستر
جاوشیر میوه سایله سافج هندی از هر یک هشت درم سلیخه فلفلان سور بخان جوده اسقورین
و دو تو اکلیل الملک جلیاناردومی دهن بلسان حب بلسان فریون آب قرص مرکب است
ناسد اندر خوردن مقل از هر یک هشت درم سداب و درم تخم سداب ده درم اشق نارین
افلیطه مصطکی صمغ عربی فطر السالیون قردمانا فیون ورق گل سرخ مشکط اشع از هر یک پنج درم
اسارون از هر یک پنج درم صمغها با شراب حل کنند باقی دارد با کوفته و بخیته با سه چندان عسل کف
گرفته بپوشند و بعد از شش ماه استعمال کنند شترتی یک درم قوت آن تا هفت سال ماند و او الذرایح
از جهت سنگ یوانه ذرایح فربه سرد بال جدا کنند یک حب زعفران و قنفل و دارچینی از هر یک جوئی
بپایند و آب بپوشند قرص کنند هر قرصی بوزن دو دانگ هر روز یک قرص بپایند تا شش دانگ
در شان شود ششی پیدا شود و آب حدس مقشور و روغن بادام و گاوچر و نافع بود نوع دیگر سرد بال
ذرایح جدا کنند و در روغن خیسانند یک شان روز در سایه خشک کنند و شامل آن عمل مغز کوبند و سر
دو دانگ مثقال باب گرم بپزند نافع بود تریاقی که از جهت کزیدن عقرب سودمند بود
بگیرند زراوند حرج و پوست بنج که از هر یک نیم درم کوفته و بخیته با شراب بپاشند که بغایت
نافع بود و مرطاب است

با سفید تخم مرغ رقیق آب باران بپوشند و شیان سازند نافع بود شیان ز جسر ساج عدسی
و اسفیداج رصاص و زعفران و شیان با میثاز و فافیلو کند و ریانی و افیون از هر یک جزوی با یک
یا آب سماق بپوشند و شیان سازند و هر شاف را شمانی باب تعبیه سازند و استعمال کنند فواید کثیر
اسفیداج قلعی در یادم الاخون از هر یک ده درم افیون یک مثقال کوفته و بختیه بپوشند فواید کثیر
قشار کندرم الاخون افاقیا افیون و در عصاره لویه التیس از هر مساوی کوفته و بختیه آب سبب الحبل
بپوشند و زفت در وی کرده شیان سازند +

باب سیزدهم در تریاقات

تریاق فاروق تریاق بزرگ خوانند و طبیعت و قوت آن باشد تا سی سال و چون از سی سال
گذشت تا شصت سال قوت آن باقی است و هر خواص که گفته شد همچنان باقی باشد لیکن بعد از
شصت سال همه مضای را که بزرگ نافع است همان عمل کند اما دفع سموم و لذوع و بهوش کند
و آن زمان بقوت معاصین بزرگ کند تریاق اربع تریاق کوچک خوانند و سودمند بود از جهت
گزیدگی جانوران خصوصاً عقرب و بادهای غلیظ که در روده معده باشد و در جگر و سپرز و صرع
و خفقان را سودمند بود اگر زنی با بچه بزبان رفته مشکل زاید مثقال ازان فرو برد آسان بزیاید
صل خطبیا نام رومی و حب الما و مرصانی زراوند طویل از هر یک مساوی باشد با سه خندان
عسل کف گرفته بپوشند شترتی یک مثقال باب سرد نافع بود و بعد از ده سال عمل آن طاهر کرد
تریاق غوره سودمند بود جهت گزیدگی جانوران و بادهای غلیظ که در روده باشد و در جگر و سپرز
و صرع و خفقان و لقوه و فالج را حمانا و مرصانی و سنبلیله و میثا و قرفل و ریوند چینی و قهوه
و قسط تلخ و خطبیا نام رومی از هر یک دوازده مثقال فحاح از عصاره لویه التیس سفل ازرق
از هر یک هشت مثقال عاقر قرحا و چینی و تخم ازبانه و تخم کرب و گوگرد و اسارون و فردانا و قرفل
و افیتیمون و نارون افلیطی و فحاح الکرم و گل با قلا و تخم کرفس و دو قوافیتیمون از هر یک سه مثقال
کتیرا و ششاش سفید و فلفل سفید از هر یک سی مثقال بزر الینج لبست و هشت مثقال سلیخه
ورق گل سمنج و اقراص اندر و خودون از هر یک سه مثقال سداب یک مثقال دانه اترج متقشر
و سماق شامی منقی از دانه از هر یک سه مثقال روغن طبعان لبست و چهار مثقال منیم و ورق گل اترج

مصافی سبکینج زراوند طویل فلفل سیاه و سفید و دار فلفل و دار چینی و جاد شیر و جند بیدستر و فطر اسالیون
از هر یک چهار درم و بعضی از اطباء زعفران و صبر سقوطی از هر یک چهار درم میکنند کوفته و بنجیه و بنجیه و بنجیه
گرفته لبشند و مجموع با هم دیگر لبشند از دو مثقال تا چهار مثقال تا با بی که از لیلیه کابلی و افیتون
و موز طایفی منقعه خنجرم نمک هندی در آن جوشانیده باشند یا شامند و این ایاره بعد از شتر
تا چهار سال قوت دهد ایاره و لوعود و این ایاره مبارک است و بسیار منفعت دارد بدن
پاک کند و هم خطمای و قسطهای مختلف از قهر بدن بکشد و پاک کند و این سهل نیز حجت بود و
فالج و لقوه و عتسه و تشنج و صرع و جدام و داء الفیل و برص و لهن و قویا و سحفه و شقیقه و صداع
و وار و هم و سواس و شهوت قلبی و بحر عقل و عتس النفس و در گرده و مثانه و قرس و درد و محار
و عرق النساء و در گوش و داء الحیمه و داء الثعلب و ریشها همه را نافع بود و حیض بسته بکشد و صر
شحم حنظل خنجرم سفید ششوی و عارلقون و سقمونیا و خربق سیاه و اشق و اسقر و یون
از هر یک دو درم و نیم افیون افریطی و کداریوس و قمل ازرق صبر سقوطی از هر یک سه درم و حاشا
سافج و صوفالقیون و فراسیون جعد سلیقه فلفل سفید و سیاه و دار فلفل زعفران و دار چینی جاد شیر و فطر
سبکینج جند بیدستر و مصافی فطر اسالیون زراوند طویل عصاره فستقین فراسیون سنبل حمامه
و بنجیل حنظیا ناروی اسطوخودوس از هر یک دو درم کوفته و بنجیه و صمغ در شراب حل کنند و همه را
بعل کف گرفته لبشند و در همه دیگر عجمین کنند شربتی چهار مثقال و قوت این بعد از شش ماه
تا چهار سال ماند و اولی آن که شب هنگام فرو برند و صبح جدانی از بسفنج و زرد فافیتون و پو و
کابلی و گاوزبان و اسطوخودوس و موز طایفی و قدری نمک تجرع کنند

باب و اوسم در شایات کنکری

مستعمل کتب پوره امنی خنجرم کنکری سی درم خطمی لبست درم شکر سرخ پنجاه درم شحم حنظل
پنج درم شایات سازند شایات حلو شیر خطمی و بنفشه از هر یک سه درم پوره امنی نیدر م ساق
عسل خیار خنجرم سه درم شکر سرخ پنج درم شایات سازند شایات خیار خنجرم خطمی یک درم پوره امنی
دو دانگ عسل خیار خنجرم سه درم شکر سرخ پنج درم شایات سازند شایات انبض که از آنجا
گویند اسفنداج قلعی بنشت درم صمغ عربی چهار درم افیون سمری یک درم کتیرا که بکوبند و بنهند و

کوفته و بنجیه بآب لسان الحمل آب کشید و قرص سازند شربت می ده درم با شراب انار عذب مفید بود از
جهت سل و دوق و نفث و م قرص کوالب سودمند از جهت ضعف معده که از فصول غلات
بود و صدراع و در درج زائل کند و در سمها که خورده باشد دفع کند و گریه گی جانوران را نافع بود و در
جند بیدست و در سلین و طین منجم و طین ارمنی و پوست بخت فغاخ و طلق از هر یک چهار درم و دوق
اینسون تخم کرفس و سیسالیوس نبر البنج سفید میوه سایلاز هر یک هشت درم و در میوه در مثلث
خیسانند و قرص سازند شربت نیم مثقال بعد از شش ماه استعمال کنند و قوت این قرص تا دو سال
می ماند و مجرب است +

باب یازدهم در ایاریجات

ایاریج اخلاط سوداوی و بلغمی و دمار الشکلب اعظم نافع بود و بغیر امان او و الهی است و ایاره
اجوب و مطبوعات بود و خوش تخم خنظل لبست درم صبر سقوطی پنج درم سلینخا و شیراز
هر یک هشت درم و خولجان ده درم و کاردیوس لبست درم فلفل سفید فطر اسالیون زراوند و جرج
دارچینی سلینخا زعفران زنجبیل حبه و مرصانی از هر یک دو درم کوفته و بنجیه صمغها را با شراب خیس
تا حل شود و با عسل کف گرفته آب کشید و غسل سه روزن او و به شربت و مثقال تا چهار مثقال فیتمون
و شاه ترنج و بلبله سیاه و سوزن طایفی و غار لقیون و اسطوخودوس کما فی تلوس بسفاج کما در زبان
نیم درم مقل مبنی خیسانیده باشد بچرخ کنند و قوت این ایاره بعد از شش ماه تا چهار سال سیانند
ایاریج فیتمون سودمند بود از جهت امراض سرد و رطوبت معده و در مفاصل و قوای قوی بلغم
فالج و لقوه و استرخا و گرانی زبان صفت مصطک زعفران سنبل الطیب حب بلسان
اسارون سلینخا دارچینی و دلبسان از هر یک مثقال صبر سقوطی هشت مثقال و بعضی ثانی مثقال
کوفته و بنجیه در ظرف آگینه و قوت آن چهار سال ماند شربت یک مثقال تا دو درم با او و به دیگر که
صفت آن حب یاره گفته شد نافع بود ایاریج جالینوس سودمند بود فالج و لقوه و تشنج و استرخا
خلطهای لزج را دفع کند و مثانه را سود دارد و سیکه منی بغیر از ارادت از وی جدا شود و در
تخم خنظل و غار لقیون و اسفل مشوی و اشوق و سقمونیا و خرلین سیاه مهرنار لقیون و افریون
از هر یک شانزده درم بسفاج فیتمون افریون و کاردیوس سلینخا و فاسیون از هر یک درم

از هر یک شش درم تخم رازیانه و مغز حب النور بر تخم حماض و مغز بادام تلخ سفید کرده و اضیون بصر
از هر یک یک درم حب کالج است درم پنجم و مغز خیار زرد و زرده درم کوفته و بجنیه باب رازیانه لبرشند
و قرص سازند شربت یک مثقال و بعد از شش ماه استعمال کنند و بعد یک تخم خیار زرد و مغز خربزه و
مغز تخم بالنگ و تخم خیار از هر یک پنجم درم خشخاش سفید و مغز انار رب السوسن از هر یک پنجم درم حب کالج
و درم کوفته و بجنیه لبرشند و قرص سازند و استعمال کنند بعد از شش ماه قوت آن ضعیف شود
قرص لک نسخه صاحب منہاج لک منقح و قودانیسون تخم کرفس نشتین و می اسارون
و مغز بادام قشر تلخ قسطا و رجنی از راوند طول و عصا ره غافث از هر یک پنجم درم کوفته و بجنیه قرص
و قوت آن بعد از شش ماه ضعیف شود باشد که لک مغسول شود و سودمند از جهت صفت جگر
قرص حلیت مستعمل از نسخه صاحب منہاج سودمند بود از جهت ربع ص ص حلیت
طیب فلفل سداب خشک از هر یک یک درم کوفته و بجنیه لبرشند و قرص سازند و قوت این
شش ماه باقی میماند قرص نشتین از نسخه صاحب منہاج سودمند بود از جهت سردی معده
و جگر و سده های آن تپهای لمغی را زائل کند و سده سبز بکشد و عسلربول را نافع بود
افستین و می تخم کرفس انیسون اسارون و مغز بادام تلخ از هر یک مساوی کوفته و بجنیه باب
لبرشند و قرص سازند شربت یک مثقال و قوتش تا شش ماه ماند قرص اسقو لوتند ریون
از نسخه صاحب منہاج سودمند بود و در جگر و سبز را مجرب است ص اسقو لوتند ریون چهارم
جعه خواج حب لبان مقشر کالج جاوشیر در سر که بگذرانند و دار و بادان لبرشند شربت یک مثقال
تا شش ماه میماند قرص صداع صاحب منہاج گوید سودمند بود از جهت بخیالی و در شقیقه
چون بریشانی شقیقه طلا کنند ص افیون و مرولاون و کافور از هر یک پنجم درم کنند از رول
طین ارمنی از هر یک دو درم زعفران بزر الیچ پوست بیخ فناع از هر یک پنجم درم کوفته و بجنیه
بگلای و کامو لبرشند و قرصهای مثلث سازند و در سایه خشک کنند در وقت حاجت
باب کشتیز تر و آب کامو یا سیر که بسایند و دریشانی طلا کنند قرص سرطان از جهت
بغایت نافع بود ص طین ارمنی طین ختم طین رومی نشاسته ورق گل سرخ از هر یک
سرطان سوخته و درم کثیرا طباشیر سفید شایخ مغسول از هر یک پنجم درم رب السوسن درم

کافور نیدرم کوفته و بنجینه بلعاب بنگو بسپارند و قرص سازند و استعمال نمایند حاصل از نسو صحت
 سودمند بود و پتهای مذهب سرف و تشنگی را ساکن کند نوع دیگر طباشیر سفید چهار درم و درم
 هفت درم عود هندی دو درم مغز تخم کدو و مغز تخم خیار بالنگ تخم تورک از هر یک چهار درم پنج نمک
 صندل مقاصری و ترنجبین پاک کرده و نشاسته و قند سفید از هر یک یک درم تا یک مثقال کوفته
 و بنجینه بگلای و لعاب بنگو بسپارند و شربت یک مثقال تا یک درم شاید و قوت این تا شش ماه
 باقی ماند قرص زرشک بزرگ سودمند بود و پتهای بلغمی و پتهای کهن درم یک درم
 ص عصاره زرشک تخم خیار زه از هر یک سه درم و درم گل سرخ و ترنجبین از هر یک یک مثقال و درم
 تخم کشوت رب السوس طباشیر تخم کاسنی مصطکی سنبل الطیب عصاره غافل از هر یک یک درم
 فودک منقی و ربونند چینی از هر یک دو درم این مولف گوید که این سرف منقشین اضافی میکند و عصاره
 کوفته و بنجینه آب ترنجبین قرص سازند و شربت یک مثقال و قوت این تا شش ماه باقی ماند
 قرص زرشک کوچک زرشک بیدانه خوب پانزده درم تخم کاسنی تخم تورک تخم خیار
 بالنگ از هر یک سه درم و درم گل سرخ پنج درم ربونند چینی سنبل الطیب از هر یک سی درم کوفته
 و بنجینه بلعاب بنگو بسپارند و قرص سازند و شربت یک مثقال و قوت این تا شش ماه باقی ماند
 قرص بنفشه بلغم و صفا دفع کند و دماغ را پاک کند اخلاط و تاریکی چشم را ناک کند در وصف او
 بغایت نافع بود ص بنفشه خشک چهل درم ترب سفید محجوف خراشیده بروغن بادام چرب
 بست درم و رب السوس ده درم پوست بلبل زرده درم سقمونیای مشوی چهار درم و درم
 و بنجینه شربت و مثقال پنج دانگ با ده درم شکر سرخ و باید که درست قرص سازند و بر لبست
 خربال نگا بداند و سحرگاه در جلاب شکر سرخ حل کنند و باز خورد و این قرص را قوت تا چهار ماه
 باقیست نوع دیگر صاحب کامل در دوسر چشم و شقیقه را زائل کند و دماغ را از اخلاط پاک
 گرداند ص بنفشه دو درم مصلوح یک درم رب السوس نیدرم سقمونیای مشوی نیم دانگ
 کوفته و بنجینه قرص سازند نوع دیگر صاحب منهاج بنفشه خشک کرده ده درم ترب مصلوح و رب السوس
 از هر یک یک درم مشوی بندانگ کوفته و بنجینه قرص سازند و شربت یک مثقال و قوت این تا شش ماه
 می ماند نوع دیگر منحل از جهت قرص مشانه و کرده را بغایت سودمند بود ص تخم کرفس بزرگ و بنجینه

از هر یک چهار مثقال کافور یکدرم کوفته و بنجیه بلعاب بنگویشند شربت یک مثقال قوت این شربت
باقیست نو عدد یک از دار الشفا تخم حاض بریان کرده و گل مخنوم صمغ عربی و سور دانه طباشیر سفید
ورق گل سرخ از هر یک یک درم کوفته و بنجیه بلعاب بنگویشند و قرص سازند شربت یک مثقال بود و
قوت این تا شش ماه بانی میماند قرص طباشیر کافوری ممسک از کامل خشناش سفید
تخم کدو تخم تورک و مغز تخم خیارزه و مغز دانه بریان کرده از هر یک یک شش درم صمغ عربی طباشیر تخم حاض
طین قریسی از هر یک سه درم نشاسته دو درم ورق گل سرخ پنجم درم کافور یکدرم کوفته و بنجیه بلعاب
بنگویشند و قرص سازند شربت یک مثقال آب سبب و آب همدانه و آب مورد نافع بود و
قرص گلنار خون رفیق از شکم باز دارد و ص سلیمه رومی و گل ارمنی صمغ عربی از هر یک
چهار درم ورق گل سرخ و گلنار و افاقیا از هر یک نه درم کثیره دو درم کوفته و بنجیه بر آب گلنار بنگویشند
و قرص سازند شربت یک مثقال و قوت این تا شش ماه میماند نو عدد یک صاحب بهنجار
سلیمه طین مخنوم و صمغ عربی گلنار از هر یک ده درم کثیره پانزده درم کوفته و بنجیه بنگویشند شربت یک مثقال
نافع بود و قرص انجبار استعمال موقوف جهت سحج بغایت نافع بود و ص عرق انجبار چهار درم
ورق گل سرخ صمغ عربی کتیرا از هر یک سه درم افاقیا یکدرم و نیم نشاسته گل ارمنی یکدرم
رب السوس گلنار از هر یک دو درم کوفته و بنجیه بر سور و بنگویشند و قرص سازند شربت یک مثقال
و قوت این قرص تا شش ماه میماند قرص کافوری طباشیر سفید ده درم رب السوس و درم
تخم کاهو سه درم تورک پانزده درم ورق گل سرخ پانزده درم کشنیز خشک کرده پنجم درم افاقیا
صمغ عربی گلنار گل ارمنی از هر یک دو درم کافور یکدرم کوفته و بنجیه بلعاب بنگویشند و قرص سازند
شربت یک مثقال و بعد از شش ماه عمل آن باطل شود قرص کافوری از کامل از جهت تپ
بغایت نافع است ص مغز تخم کدو و مغز تخم خیارزه و مغز دانه بریان کرده از هر یک یک شش درم گل سرخ پنجم درم
صمغ عربی صندل سفید نشاسته از هر یک دو درم رب السوس طباشیر از هر یک سه درم
راز بانه یکدرم کافور یکدرم تا نیم مثقال شاید مجموع کوفته و بنجیه بلعاب بنگویشند و قرص سازند
و استعمال کنند نو عدد یک ورق گل سرخ شش درم صمغ عربی طباشیر از هر یک چهار درم مغز
مغز بالنگ تخم کدو پنج تمک خراشیده از هر یک یک درم نشاسته سه درم زعفران دو درم

کوفته و بخیه بمیخ بپوشند و قرص سازند قرص لشک سپرز را بگذارد و سده را بکشد و این
 تخم پنجه گشت تخم کاسنی تخم تورک و مغزانه که در هر یک مساوی کوفته و بخیه با بخیه بپوشند و قرص
 سازند شربت یک مثقال بعد از نش ماه قوت آن ضعیف شود قرص بسیار استعمال این قرص که
 یاد کرده شد که پنجه گشت و ایرسا هر سه از جهت سپرز استعمال کنند و سپرز که سخت شده باشد بکشاید
 بگذارد و قرص ایرسا چهار درم غلغل سفید بکند و در هر یک عمل کنند و در او را بدان بپوشند شربت یک مثقال
 تا یک مثقال باشد و قوت آن تا نش ماه باقیست قرص خشناس سودمند بود از جهت
 ریشهای تش و سینه و تب و در سینه و در و مثانه را زایل کند و در ق گل سرخ با نروده
 صمغ عربی از هر یک چهار درم نشاسته و کثیر اورب السوس از هر یک دو درم زعفران و انگلی کوفته
 باب بپوشند و قرص سازند شربت یک مثقال و قوت این قرص تا نش ماه باقیست و نسخه
 صاحب منہاج او و به همان است که یاد کرده شد بغیر از طباشیر قرص غافث نسخه صاحب
 سودمند بود از جهت تپهای کهن و تب و یخ و سده را بکشد و بر قان و سپرز را زایل کند و
 عصا ره غافث بست و در سنبیل الطیب ده درم طباشیر چهار درم کوفته و بخیه و آب بپوشند
 و قرص سازند شربت یک درم و قوت این تش ماه باقیست قرص کالنج مستعمل سولف تخم خیار
 بالنگ حب کبج و مغز با و ام سفید کرده رب السوس نشاسته صمغ عربی کثیر و ام الاغون کند
 از هر یک ده درم تخم کرفس دو درم افیون مصری یک درم کوفته و بخیه قرص سازند شربت یک درم تا یک مثقال
 آب مورد و با شراب به نافع بود قرص ممسک نسخه دیگر مستعمل درین نسخه نقاوه در او است
 اما او و به همان است نوع دیگر صمغ عربی نشاسته تخم حمض و ورق گل سرخ از هر یک ده درم
 زرشک بهدانه سماق بهدانه از هر یک پنج مثقال کوفته بگللاب بپوشند و قرص سازند و قوت
 این هم تا نش ماه باقیست شربت یک مثقال بود و نوع دیگر ورق گل سرخ پنجه درم حمض شش درم
 طباشیر سفید چهار درم تخم حمض نشاسته صمغ عربی بریان کرده از هر یک سه درم کوفته و بخیه بگللاب
 بپوشند شربت یک مثقال و قوت این قرص تا نش ماه باقی ماند قرص طباشیر کافوری
 مستعمل سودمند بود جهت تپهای محزون و خون و تشنگی و سعال زایل کند و قرص طباشیر سفید
 و ورق گل سرخ و صندل مقاصری و مغز تخم خیار زهره و مغز تخم خیار بالنگ تخم کاسنی و تخم کاسه و تخم کاسه

نسخه ابو البركات زرشك ببدانه طباشير سفيد ورق گل از هر يك يك درم مغز تخم خيار بالنگ سرخ و نه
 كدو تخم تورك تخم كاسني تخم كامبو صندل مقاصري از هر يك يك درم كافور دانگه مجموع كوفته و بجنه بگل
 بنگو لبرشيد و قرص سازند شترتبي يك مثقال و قوت اين قرص شش ماه باقيست قرص طباشير
 ممسك سودمند بود از جهت اسهال صفراوي و دوسوي نافع بود صمغ عربي ده درم
 تخم حاض نشاسته از هر يك هفت درم مجموع بران كرده طباشير مفت روم گل زميني ده درم كوفته و بجنه بگل
 قوت اين قرص شش ماه باقيست شترتبي يك مثقال نافع بود نوعد يك درم ورق گل سرخ
 هفت درم تخم حاض چهار درم صمغ عربي طين فارسي چهار درم نشاسته بران كرده دو درم زعفران
 يك درم كوفته و بجنه بلعاب بنگو لبرشيد و قرص سازند شترتبي سه درم با ده درم شكر سرخ مسيل صفرا
 و بلغم بود نوعد يك قرص گل جهت درد معده و تهيهاي بلغمي باغيست نافع بود صفت آن
 ورق گل سرخ هفت درم عصاره غافث طباشير سنبال الطيب از هر يك يك درم رب السوس
 چهار درم كوفته و بجنه آب قرص سازند شترتبي يك درم و قوت اين ناشش ماه باقي است نوعد يك
 صاحب مناج كويد ورق گل سرخ شش درم اصل السوس يك درم و اگر از جهت سطر الغيب دو درم
 طباشير چهار درم عصاره غافث اضافه كنند كوفته و بجنه و بايج لبرشيد و قرص سازند شترتبي يك درم
 و بعد از شش ماه قوتش ضعيف شود قرص ريونند جهت تهيهاي كهن صلابت جگر و سيزو
 در مهامي باغيست سودمند بود ص ريونند چيني شش درم و فودك منقي تخم كرفس انيسون
 عصاره غافث از هر يك دو درم كوفته و بجنه آب لبرشيد و قرص سازند شترتبي يك درم و بجنه
 و بعد از شش ماه قوتش ضعيف شود نوعد يك صاحب مناج كويد ريونند چيني شش درم فودك
 منقي از هر يك سه درم تخم كرفس انيسون از هر يك يك درم و عصاره غافث يك درم و بجنه و بجنه
 شش ماه قوت ضعيف شود قرص نوعد يك صاحب مناج كويد سودمند بود خاصيت
 جهت سيزو ص پوست بچ كبر چهار درم زراوند طويل دو درم فنجكشت فلفل سياه از هر يك
 اشق در سكر خيسانده حل كنند و دارو با كوفته و بجنه بدان لبرشيد و قرص سازند شترتبي يك مثقال
 تازه درم سنجين قوت اين قرص ناشش ماه باقيست نوعد يك نسخه دار الشفا پوست بچ كبر
 چهار درم تخم فنجكشت فلفل سياه اسارون زراوند طويل و اير سا از هر يك دو درم زعفران هفت درم

در آن اندازند شاید و بعد از آن فرو گیرند از یک بیرون آورند و استخوان از وی جدا کنند و گوشت
و بر آب بگویند و کوفتی بغایت و بوزن آن خشک کنند فته اضافه کنند و دیگر بگویند نیک بعد از آن
قرص کنند و صانیک مثل ناخن بزرگ و باید که دست بر روغن بلسان چرب کنند و در وقت
قرص ساختن در پشت غریب الباسیند و نگا دارند و بعد از آن استعمال کنند قرص سقش که
در تریاق فاروق است و متعل است بسایند باز عضل کو چک و در خمیر گیرند و در تنور نهند تا بچستر شود
و بگیرند و بعد از آن مغز آن بغایت نرم باشد پس در باون بسایند و بوزن آن آرد کر سینه که
در شایان شیر از آنرا سنگ خوانند اضافه کنند و قدری شراب بر سر آن کنند و بپزینند نیک
دست بر روغن گل چرب کنند و قرص سازند و بعد از دو ماه استعمال کنند و قوت این بهر ماه دو سال
باقیت قرص المملک این قرص در معالجین بزرگ استعمال است ص دوف دوم
لک منفی بست ورم بگویند و بپزند و بمیل بپزینند و قرص سازند و در ظرف آگینه نگا دارند
و قوت این قرص تا شش ماه باقیست قرص طباشیر طین مستعمل شود و مندی بود و بهر ماه
صفرا و س و تشکی ساکن گرداند و سرفه و خشونت سینه را بغایت نافع بود و صفت آن
طباشیر سفید چهار درم ترنجبین سه درم مغز تخم خیار زده مغز تخم کدو از هر یک دو مثقال نشاسته
صمغ عربی و خشکاش سفید و کثیر از هر یک یک درم کوفته و به نیمه بلعاب
نیکو بپزینند و قرص سازند شربت یک مثقال نافع بود و قوت این شش ماه
باقیست نوع دیگر نشخوار الشفا طبرشیر چهار درم ترنجبین پنج درم تخم خیار
و مغز تخم کدو و نشاسته و صمغ عربی از هر یک سه درم کثیر و خشکاش از هر یک دو درم کوفته و به نیمه
بلعاب نیکو بپزینند و قوت این شش ماه باقیست شربت یک مثقال بود و نوع دیگر صابون
گوید درق گل و ترنجبین از هر یک پانزده درم نشاسته دو درم زعفران یک درم صمغ عربی طباشیر
از هر یک دو درم کوفته و به نیمه ترنجبین بگذارند و دارو بداران بپزینند و قرص سازند و استعمال کنند
و قوت این تا دو سال باقیست قرص طباشیر مستعمل شود و مندی بود و بهر ماه
شکر و نافع بود و درق گل سرخ شش درم صمغ عربی نشاسته کثیر از هر یک چهار درم تخم خیار
طباشیر سفید از هر یک سه درم کوفته و به نیمه بلعاب نیکو بپزینند و قرص سازند شربت یک مثقال بود و

فستق است و این نسخه از ادویه تریاق فاروق است ص و ارشیثان اسارون از هر یک شش مثقال
 و ارچینی بست و چهار مثقال قحوان سفید بفت مثقال مصطک شش مثقال زعفران دوازده مثقال
 قفاح اذخر دوازده مثقال عود بلسان قصب لذریه از هر یک شش مثقال مجموع کوفته و بنجیه لشراب کمال
 صافی یا بمار الحسل قرص سازند و در قرص ساختن دست بروغن بلسان چرب کنند و
 بعد از آن در سایه خشک کنند و این قرص را قوت تا دو سال بماند و نفعش در کسریه صاحب
 و ارشیثان مصطک سلیمه قصب لذریه و اسارون و عیدان بلسان از هر یک شش مثقال قفاح
 زعفران از هر یک دوازده مثقال مجموع کوفته و بنجیه بمثلث لشراب کنند و سه روز هر روز یکبار
 لشراب کنند و بعد از آن قرص سازند و در ظرف آگینه نگه دارند قوت این قرص هم تا دو سال بماند
 نوع دیگر از قرص اندرون خود که در تریاق غوره میر و یاسنج سفید و سرخ و سماق و انیسون
 و قصب لذریه و عیدان بلسان اجزا مساوی بمثلث قرص سازند و در ظرف آگینه نگه دارند
 و قوت این قرص هم تا دو سال بماند قرص فاعی که در تریاق افاروق مستعمل است
 یا برنج سفید و سرخ و مر و انیسون و این قرص بعد از دو ماه استعمال کنند و قوت آن دو سال
 باقیست و بعد از آن ضعیف شود و دیگر نفعی اشقر جوان ماده و نشا ماوگی و نری وی نیست
 که تراد و قلاب باشد و ماده را چهار قلاب هر دو قلاب در یک غلاف و نشان آن
 آن بود که بروی پهن باشد و نشان چشم وی آنست که سرخ بود و کشیده و شکم وی سبب
 و نشان جوانی می آن بود که سرخ الحرت باشد و در رفتن بروی مقدار چهار انگشت برآید
 و باید که موسم بهار که آفتاب در حمل و برانگیزد تا ثور آید ترشاید لیکن چون بخور آید نشاید و چون
 بگیرد باید که بعد از آن ساعت و یار و دیگر ویرا بکشند اگر با کنند حدت سمیت او زیاده شود و
 کشتن و بر این نیست که بروی نبال و برادر هم بگیرند و بیک ضرب بروی نبال وی مقدار چهار انگشت
 بنید از آن چنانکه تیشه تیر بروی نهند سنگ محکم تر تیشه زنند چنانکه قطعا هیچ پوست بروی نماند و بعد
 که بیک ضرب جدا شده باشد پوست از وی بکشند و لالت شکم وی را تمام بنید از آن و چند تن
 آب شیرین بشویند و اگر بجا کستر گنوبت بشویند شاید و بعد از آنکه پاک شسته باشند و یک
 سفالین یا مسی یا قلعی داده کنند و آب بر سر آن کنند چنانکه کفایت بود و بسبب تشنگ

سده دم نشاسته کثیر صمغ عربی مغز دانه کدو از هر یک یک گرم نبات مصری نیم وزن دارو با کوفته و بخیته
بلعاق دانه لبرشید و حب سازند نافع بود نو عدد یک صمغ عربی نشاسته کثیر صمغ تخم خیارین از هر یک یک
نبات فانی از چهار درم کوفته و بخیته بلعاب سبوس لبرشید و حبها پهن کنند مقدار یک ناخن و شب
در شب بمانان گیرند که شفا یابد و اگر سرفه ملغمی بود رب السوس سوزن طایفی بیدانه از هر یک دو درم و عرق
نیم درم اضافه کنند و اگر شکم بلعاب تخم به دروغن به بخورند هم مفید بود نو عدد یک که سرفه یا لیس اناج بود
ص نشاسته عربی رب السوس اجزا مساوی کوفته و بخیته آب خالص لبرشید و حب سازند و بخیته
نو عدد یک این حب از جهت سرفه حار مفید بود ص مغز بادام سفید کرده تخم خیارین و نشاسته
و صمغ عربی و خشخاش سفید از هر یک یک گرم رب السوس دو درم با قلابی متقشره سده درم کوفته و بخیته
بلعاب بنگو لبرشید و حب سازند استعمال کنند نو عدد یک مستعمل و این سرفه باز دارد و مفید بود ص
پوست پیچ را زبانه تخم کرفس رب السوس بر سیاه نشان مغز بادام سفید کوفته و بخیته آب خالص
و حب سازند استعمال کنند نو عدد یک جهت سرفه طب سودمند بود ص فلفل و نبات مصری مسا
کوفته و بخیته حب سازند نو عدد یک مستعمل متقال و نشاسته و کثیر از هر یک سده درم خشخاش
رب السوس و بیدانه از هر یک چهار درم مغز بادام سفید کرده ده درم صمغ عربی سده درم نبات مصر
ده درم کوفته و بخیته بلعاب بنگو لبرشید و حب سازند استعمال کنند ص حلیمو سکه درم پنج گاوزبان
یک درم کوفته و بخیته تا چهار درم نبات مصری لبرشید و حب سازند استعمال کنند و اگر بوجوه آن
پیچ گاوزبان کنند شاید حب ممسک شکم به بند و قطع اختلاف دم بکند ص سماق دو درم
عفص یک درم قشر رمان نیم درم حب لاس ده درم دانه سوزن سده درم کوفته و بخیته نانی که نیم درم صمغ
در آن حل کرده باشند بدان لبرشید و حب سازند شربت بی دو درم آب مورد استعمال کنند

باب چهارم در اوقص

قوص اند و خوردن که مجامعت را قوت دهد و این از جالینوس است و بجايت مفید است
ص مغز دانه کبشک که در وقت بهیجان گرفته باشند شقاق ل مصری و تخم پیاز سفید و اجزا
مساوی کوفته و بخیته لبرشید و در وقت که خواهند مفت حب از آن در شراب حل کنند
بیا شامند نوظ تمام آورد نو عدد یک این نسخه از آن حسین بن اسحاق است تیسرا از می اختیار

حب شیطیح ترید صلوح ده درم صبر سقوطی لبست درم زنجبیل خردل سفید ملح هندی ریح ^{طبی}
از هر یک ده درم دار فلفل عاقر قرحا از هر یک یک درم فانیذ سحری چهار درم کوفته و بخیته باب گرم بشیند
و حب سبب از شرابی سه درم سودمند بود مفاسل و اعصاب فالج و لقوه و حیض براند بخت مفید بود
حب شاهنرج از کمال الصناعت بخت مفید بود جرب راحل بلبله زرد کاکلی و سیاه از هر یک یک درم
صبر سقوطی سفید درم سقمونیاسه درم کوفته و بخیته باب شاهنرج خیسانند در باون کنند و بخت
چون خشک شود و دیگر بکشد آب شاهنرج را چهار نوبت بعد از آن سخن کنند و حب سازند مانند
نخودی و خشک کنند شرابی از یک درم تا دو مثقال نافع بود حب غافث سودمند بود پتهای بلخی
کهن راحل صبر سقوطی پوست بلبله زرد غالیقون عصاره غافث از هر یک مساوی کوفته و بخیته
باب کرفس یا باب خالص لبشیند و حب سازند شرابی سه درم و عقاب کب گرم باز خوردن نافع بود
حب لذیب مستعمل سودمند بود در سرد چشم مار و شن کند و بدن را از اخلاط پاک کند
صبر سقوطی لبست درم بلبله زرد ده درم مصطک کثیر استقمونیاسه غفران از هر یک سه درم گل سرخ بنجد درم
کوفته و بخیته باب خالص لبشیند و حب سازند جهای بزرگ در سایه خشک کنند شرابی دو درم نافع بود
حب النفسج سودمند بود جهت در چشم و در سرد و شقیقه و اع کاند از اخلاط بنفشه خشک درم
ترید صلوح یک درم رب السوس پوست بلبله زرد و اینسون از هر یک یک درم گل سرخ سقمونیاسه از هر یک یک درم
کوفته و بخیته باب خالص حب سازند و این یک شربت است حب لمشک مستعمل مؤثر است
یک درم قرفل نارمشک کباب قرفه لباسه خولجان سعد کوفنی از هر یک یک درم قافله جزا
از هر یک یک درم بر آب به و گلاب صمغ عربی حب سازند قوت دل بدید و بلوی دهن را خوش کنند
نوع دیگر کباب یک درم سنبل الطیب پوست ترنج از هر یک یک درم قرفل سعد هر یک یک درم
مسکی زنجبیل بنجد درم نمشک خالص بنجد درم باب به و گلاب قدری صمغ عربی حب سازند
نوع دیگر مستعمل سنبل الطیب قرفل از هر یک یک درم نارمشک زنجبیل شیری زنجبیل از هر یک یک درم
بنجد درم قرفل سانج هندی قرفه سعد کوفنی پوست ترنج از هر یک یک درم نمشک کی و انگلی باب به و گلاب
قدری صمغ عربی لبشیند و حب سازند در سایه خشک گردانند و در شیشه کنند و نگاه دارند بوقت حاجت
استعمال کنند نافع بود حب السعال سرفه بلخی را بخت نافع بود حب رب السوس شمشک از هر یک

غار یقون چهار درم سقمونیای یک درم انیسون فطر اسالیون نیم گرم کرفس از بریکه دو درم کوفته و بجنیه حب سبزی
 شترتی دو درم تاسه درم بود سده را بکشاید و استقار او بیماری های جگر را سودمند و نافع بود و نوع دیگر
 آن ذخیره سده را بکشاید و استقار نافع بود و بیماری های جگر را سودمند بود و حاصل غار یقون مر تر بود
 از بریکه یک درم ایر ساسه درم ایاره فقیر انجدرم فراسیون سده درم شحم خنظل دو درم انیسون یک درم
 اترون دو درم سقمونیای مشوی یک درم کوفته و بجنیه حب سازند شترتی دو درم و قوت این شترتی
 حب صطیم یقون سودمند بود از جهت مرضهای که از بلغم غلیظ لزوج و سوداوی بود و بدن را پاک
 از خلطهای مختلف اصل ایاره فقیراده درم پوست بلبله زرافه یقون افریطی غار یقون اسفنج یک درم
 از بریکه دو درم مقل ارزق شش درم ادویه ها کوفته و بجنیه مقل را که انیسون در آن جوشیده باشند
 بچوشانده حل کنند و دارد و بایان بپوشانند و حب سازند درم نافع بود و نوع دیگر حب لبلسان
 سلیمه سبیل الطیب سارون دارچینی خشک شش مصطکه اوخر مرص عصاره افستین زراوند درج
 نیک بندگی از بریکه یک درم صبر سقوط سه پانزده درم سقمونیای مشوی غار یقون سفید
 شحم خنظل از بریکه سده درم افیتیمون افریطی و اسفنج منقعه از بریک شش درم کوفته و بجنیه حب سبزی
 و در ظرف آگینه بکار دارند و بعد از آن که در سایه خشک کرده باشند شترتی دو درم نافع بود و بجز آب
 نوع دیگر ترید مصلوح دو درم صبر سقوطی حب النیل از بریکه یک درم شحم خنظل سقمونیای از بریکه یک
 کوفته و بجنیه آب کرفس تر بپوشانند و حب سازند شترتی یک درم نافع بود و حب قرمانا این نسخه
 جالینوس است سودمند بود از جهت درد سر که از بلغم بود و چشم روشن گرداند و خلطهای غلیظ لزوج
 از بدن پاک کند ص صبر سقوطی عصاره افستین بادر ق افستین مصطکه از بریکه دو درم
 سقمونیای مشوی شحم خنظل از بریکه یک درم کوفته و بجنیه آب کرفس بپوشانند و حب سازند شترتی
 و بعضی این نسخه عصاره افستین و ورق آن برود و میکنند نوع دیگر عصاره افستین شحم خنظل
 صبر سقوطی حب سازند شترتی یک درم تادو درم و نیم استحال کنند بحسب مزاج حب سبکینج سودمند
 فو لنج و در درده و بواسیر و بادی غلیظ دفع کند و حیض براند ص صبر سقوطی سبکینج شحم کرفس
 اترون پوست بلبله زراوند از بریکه دو درم ترید مصلوح شحم خنظل یک درم و نیم مجموع کوفته و بجنیه حب سازند
 شترتی سده درم اگر آب را از بانه بپوشانند بهتر بود و بعضی در بن اسنما صبر سبکینج خشک استحال

خشک و دودرم تر بد سفید بخوف خراشیده بر و غن با دودم چرب کرده رب السوس پوست بلبله زرد
 اینسون از هر یک بنیدرم سقمونیایه شوی و انگلی کوفته و بنجیه آب خالص البشیریند و صاب سازند
 و این یک شربت است حب سیدسا رسو و منداست جهت معده و سر ص صبر سقوطی
 سه دودم پوست بلبله زرد و ورق گل سرخ تر بد سفید مصلح و مصطک از هر یک یکدرم کوفته و بنجیه کثیر
 و حب سازند و در سایه نگا دارند تا خشک شود و شربت بنی یک مثقال تانسه دودم در وقت خواب بر بند
 و بنجیند نافع بود حب مقل متعل بلبله سیاه و پوست بلبله زرد آله مقشر و پوست بلبله از هر یک یکدرم
 مقل از رزق چهار دودم مقل در آب کنند تا جو شیده شود و بعد از آن در باون کنند و بسایند تا حل
 و دار و با کوفته بنجیه بدان البشیریند و حب سازند شربت بنی دودم بود حب سیدسا رستعل مولف صبر
 سه دودم پوست بلبله زرد و ورق گل سرخ و تر بد سفید مصلح و مصطک از هر یک یکدرم سقمونیایه و کثیر از رزق
 بنیدرم کوفته و بنجیه البشیریند و در سایه خشک کنند شربت بنی یک مثقال در وقت بخورند و بنجیند فسخه و کثیر
 از کامل که آنرا حب صنوبر گویند بلغمی که در معده جمع شده باشد دفع کند ص بلبله کاملی تر بد سفید
 مصلح از هر یک بنیدرم ورق گل سرخ چهار دودم مصطک و دودم صبر سقوطی کوفته و بنجیه آب البشیریند
 و حب سازند شربت بنی یک مثقال بود و در وقت خواب حب نتن رسو و مندا بود از جهت فالج لقوه
 و قولنج و دودم مفاصل که از سردی بود و لقرس که از سردی و باد با غلیظ و در اعصاب استر خا
 آن و در دشت و اداری و حیض بکند و نافع بود ص الشق و کینج جاوشیر مقل از رزق حریل
 نیم خط صبر سقوطی تر بد مصلح پوست بلبله زرد و از رزق اجزا مساوی کوفته و بنجیه صمغ ادراب
 حل کنند و دار و با کوفته و بنجیه بدان البشیریند و حب سازند شربت بنی دودم ناد و مثقال شاید در وقت
 این دار و دوا بهمان نوع دیگر از کامل جهت فالج و استرخان نافع بود ص کینج اشق جاوشیر مقل
 حریل نیم خط از هر یک سه دودم صبر سقوطی تر بد سفید مصلح از هر یک بنیدرم فرسون بنجید
 از هر یک یکدرم او و بنجیه خشک و صمغ در آب حل کنند و البشیریند و حب سازند شربت بنی سید زرم
 نوع دیگر بهمان کامل بلبله کاملی بنیدرم کینج اشق جاوشیر صبر از هر یک چهار دودم مقل از رزق نیم خط
 سنا و کی از هر یک دودم فرنیون چند بنیدر سقمونیایه از هر یک نیم دودم زعفران و مقل از رزق دو دودم
 بهمان طریق بسازند شربت بنی سه دودم حب خار یقون افیمون صبر سقوطی از هر یک شربت

و هر روز ده درم با پنجم درم لعاب بنگو یک مثقال سفوف و پنجم درم نبات هر روز پیاپی استعمال کنند
 نافع بود سفوف عود نافع از جهت ضعف معده و سردی آن و اشتها را باز دید کند نفس
 قافله و طباشیر اصل السوسن و بونجینی از قند گل سرخ مصططک کبابه و زنجشک فلفل خشک
 تخم کرفس از هر یک پنجم درم عود هندی و دو درم و نیم قند لست و درم کوفته و بونجه استعمال کنند
 که مجرب و نافع است +

باب التاسع فی المحبوبات

حب یارج استعمال و سودمند بود از جهت مرضهای سرد و معده را پاک کند از همه خلطها و
 بغایت مفید است حب بکینا یارج فیه یک مثقال تربد سفید مجوف خراشیده و بر غریب او
 جرب کرده یک درم حب النیل انیسون غارلقون سفید از هر یک پنجم درم نمک هندی و انگلی و نیم تخم
 و انگلی کوفته و بونجه آب رازیانہ لبرشند و حب سازند بر یک بمقدار نخودی و این یک تریبت است
 اگر خواهند غسل گردانیده فرو برند و همه جو بر اوقات آن دو ماه میماند و بعد از آن ضعیف میشود
 بهتر آن بود که در روز ساخته باشند و در غریب و سایه نگاه داشته باشند تا سحرگاه بعد از آن استعمال کنند
 نوع دیگر از کامل الصناعه جهت صداع بلغمی سودمند بود حب تربد سفید مجوف خراشیده یک درم
 و نیم یارج فیه یک درم تخم خنظل پنجم درم سقمونیای و انیسون و عود از هر یک دو انگلی کوفته و بونجه آب رازیانہ
 و حب سازند و این یک تریبت است نوع دیگر از کامل تربد مجوف هندی از هر یک و درم تخم خنظل یک درم
 کرفس پنجم درم کوفته و بونجه حب سازند تریبتی و دو درم تاسه درم نافع است حب اصبر از کامل
 صداع بلغمی را نافع است حب صبر سقوطی نشخ درم مصططک چهار درم تربد سفید مجوف خراشیده
 کوفته و بونجه حب سازند و بهای بزرگ مانند نخودی تریبتی ده حب ناچارده حب روقت خوا
 فرو برند و این حب شار خوانند و مفید است حب سورنجان سودمند بود در
 و فقر سق عرق النسا صبر سقوطی تربد سفید مجوف و سورنجان مصری از هر یک یک مثقال
 مایه زهره یک درم حب النیل غارلقون از هر یک پنجم درم تخم خنظل از هر یک دو انگلی و نیم کوفته
 و بونجه آب کرفس تر لبرشند و حب سازند این یک تریبت است حب بنفشه استعمال از جهت
 در چشم سرد و شقیقه سودمند بود و دماغ را پاک کند از جهت در گوشت نافع بود حب بنفشه

مغز بادام سفید کرده سه درم المروج سفید سی درم زعفران یک درم سفید نیای مشوی او و درم
 شترتی و دو مثقال برسد آب و در بعضی نسخه های دوم مغز بادام می کنند نو عدد یک از جهت نادره صفا و
 سودمند بود و ص سوزنجان مصری ده درم مغز بادام سفید پنجم درم قند سفید ده درم زعفران
 سفید نیای مشوی نیم درم این نسخه مستعمل در انشقاق شیراز بوده است نو عدد یک سوزنجان
 ده درم قند سفید ده درم زعفران دانگه کوفته و بخیه شترتی یک درم بر سر آب سرد کنند و بلا خوردن
 سفوف الورد سودمند بود جهت کسانی که بافوق باشد طباشیر ورق گل سرخ از هر یک یک درم
 گل ارمنی صمغ عربی از هر یک دو درم عصاره زرشک گرد سماق از هر یک سه درم جلبان یک درم
 و نیم قند یک درم و نیم کشمش خشک بریان کرده دو درم کوفته و بخیه شترتی یک مثقال سفید
 سفوف السطران جهت مسلول بغایت نافع است ص سلطان بحری سوخته ده درم
 طین قبرسی در صمغ عربی و خشک سفید سیاه و مغز تخم خرپره از هر یک یک درم کوفته و بخیه
 استعمال کنند و این سفوف مسلول را بغایت نافع بود و باید که سلطان را اینجا بستر خوب بستر کنند
 و بعد از آن سوخته گرداند و بعضی بوض مغز تخم خرپره کثیر اندر می کنند سفوف بصطیع یک درم
 جهت دفع گرم مزاج را بغایت نافع بود و مجرب است ص ترمس و کندین و مویز مصری از
 هر یک یک مثقال نمک هندی و ششین رومی از هر یک دو درم کوفته و بخیه بنفشه سیاه و زعفران
 بستر کنند و بعد از سخت کرده استعمال کنند شترتی یک مثقال نادره مثقال نافع بود و مجرب است
 نو عدد یک مستعمل مؤلف نسخ و ترمس قلیل و مطلع و ترک کمالی مقشر و ترس ترید سفید و صوف
 ششین رومی از هر یک یک درم حبالب نیل نیم درم نمک هندی نیم درم مجموع کوفته و بخیه برسد
 یک چهار یک شکر سرخ ده درم بعد از آن که سه بار دوشیر و شکر خورده باشند و غذا را در نوبت بخورد
 و سر خشک اندر و چهارم بیاضا مندا نافع بود و حال که گرم کرد و در آنه شکل است که البته بعد از چهل روز
 تا دو اوجود میکند و در آخر کتاب شرح قالمات و در وایع و داروی اک ان گفته شود و مؤلف گوید
 این رحمت را از چند کس دفع کرده است سفوفی که سنگ کرده و نشان اطفال بریزانند
 و یک کند مغز تخم خرپره و صمغ عربی و صمغ نعاس و بلب از هر یک یک درم کوفته و بخیه برسد آن
 گفته مطبوع که یاد کرده میشود بیاضا مندا ص لبتان خشک است و درم و بجز شامند نایب نیمه کپور صافی

شرقی سدرم تا پنجم فرورد و اگر رب به رب مورد خورد و شاید بعضی بازنگار صاف می کنند
 نوع دیگر بنگو و تخم و ریجان و نشاسته نیم کوفته صمغ عربی طین ارمنی از هر یک ده درم نیکو کوفته کنند
 و تخم آنک بریان کنند و با هر یک پیاپی نهند و استعمال کنند که بغایت نافع بود سفوف الخرنوب
 سودمند بود جهت اسهال و استرخام معده و مجرب است بسیار صخرنوب بنطی بیدانه و زیره که
 بدربلبر که خویسانند و سماق و لبست کنار و حب لاس و بلوط و کشیز خشک بریان کرده و مصطکی از هر یک
 مساوی کوفته و بنجیه شرقی یک مثقال تاد و مثقال باب مورد و لبشینه و حق کنند سفوف انبر یا بر
 سودمند بود جهت ضعف معده و قوت بدو و شکم بنید و بغایت نافع بود صخرنوب یا نخود و سماق
 و زنجبیل و انار دانه ترش بریان کرده و زرشک بیدانه و شکار از هر یک دو درم قند سفید لبست درم
 مجموع کوفته و بنجیه استعمال کنند سفوف سماق سودمند بود جهت اختلاف صمغ عربی
 تخم مورد و انار دانه ترش بریان کرده از هر یک پنجم درم صخرنوب بنطی سی درم صمغ عربی و جلنا از هر یک
 یک مثقال و نیم مجموع کوفته و بنجیه پنجم درم استعمال کنند سفوف البلوط شکم بنید و صفت آن
 شاه بلوط و عجم الذهب از هر یک ده درم کوفته و بنجیه شرقی سه مثقال سفوف برود سودمند
 جهت باد و نفخه که در معده باشد صخرنوب یا انیسون زیره که بانی تخم کرفس و قاقله و قرفه و نخود
 از هر یک دو درم و قند زنجبیل و زعفران یک نیم درم قند لبست درم کوفته و بنجیه شرقی ده درم سفوف
 مستعمل خاص مسهل نفوس و مفاصل و عرق النساء را مجرب است صخرنوب یا مصری
 هفت درم پوست لبلبیه زر و هفت درم سنابک و دو مثقال بوزیدان سدرم و ورق گل سرخ
 پنجم درم پوست کبریک مثقال حناسه و زعفران یک درم مغز بادام مقشقه سدرم قند سفید
 شصت درم سقمونیای مشوی یک مثقال مجموع کوفته و بنجیه بغایت سخی کنند شرقی دو
 بر سر آن کنند و باز خورند و بعضی سقمونیای کنند سفوف سورنجان متحمل مؤلف این مسهل
 جهت مفاصل و نفوس و عرق النساء بغایت نافع بود صخرنوب یا مصری ده درم سنابک
 هفت درم مغز بادام مقشقه سدرم لبلبیه زر و سدرم زعفران یک درم قند سفید سی درم سقمونیای
 یک درم و اگر باده را بطنی تر بد عوض سقمونیای کنند پنج درم شرابی و دو مثقال
 آن نافع بود نوع دیگر سورنجان مصری ده مثقال سنابک یک پنجم درم تر بد سفید و پنجم درم

مغز بادام سفید کرده سه درم المیوح سفید سی درم زعفران یک درم سفید نیای مشوی او دو درم
 شربتی دو مثقال بر سه آب و در بعضی نسخه های درم مغز بادام می کنند نو عدد دیگر از جهت نادره صفت
 سودمند بود ص سوری بخان مصری ده درم مغز بادام سفید پنجم درم قند سفید ده درم زعفران
 سفید نیای مشوی نیم درم این نسخه مستعمل در اشفاء شیراز بوده است نو عدد دیگر سوری بخان
 ده درم قند سفید ده درم زعفران دانگه کوفته و بنجیه شربتی یک درم بر سه آب سرد کنند و بلز خورند
 سفوف الورد سودمند بود جهت کسانی که مافوق باشد طباشیر ورق گل سرخ از هر یک یک درم
 کل ارمنی صمغ عربی از هر یک دو درم عصاره زرشک گرد سماق از هر یک سه درم حلینا یک درم
 و نیم قش کی یک درم و نیم کشیز خشک بریان کرده دو درم کوفته و بنجیه شربتی یک مثقال سفید
 سفوف السطران جهت مسلول بغایت نافع است ص سلطان بحری سوخته ده درم
 طین قبرسی درمی صمغ عربی و خشخاش سفید و سیاه و مغز تخم خربزه از هر یک نیم درم کوفته و بنجیه
 استعمال کنند و این سفوف مسلول را بغایت نافع بود و باید که سلطان را اینجا کستر خوب شربت
 و بعد از آن سوخته گرداند و بعضی بوض مغز تخم خربزه که درم کنند سفوف بصطیغ لید
 جهت دفع گرم مزاج را بغایت نافع بود و مجرب است ص ترمس و کندش و موز مصری از
 هر یک یک مثقال نمک هندی و آشتین رومی از هر یک دو درم کوفته و بنجیه بنقط سیاه و نهد
 آب کشند و بعد از آن سوخته استعمال کنند شربتی یک مثقال نادره مثقال نافع بود و مجرب است
 نو عدد دیگر مستعمل است صمغ و ترمس و قیل و مطلع و ترک کمالی مقشتر و ترنس ترید سفید صوف
 آشتین رومی از هر یک یک درم حب النیل نیم درم نمک هندی نیم درم مجموع کوفته و بنجیه بر سه
 یک چهار یک شکر سرخ ده درم بعد از آن که سه بار دوشیر و شکر خورده باشند و غذا را در نوبت بخورند
 و سر خشک اند و زخم جام بیاشامند نافع بود و حال که گرم کرد و دانه شکل است که البته بعد از چهل روز
 نادره و عود می کنند در آخر کتاب شرح قالمات و در وایع و داروی اکان گفته شود و مؤلف گوید
 این رحمت را از چند کس دفع کرده است سفوفی که سنگ کرده و مثانه اطفال بریزانند
 و یک کند مغز تخم خربزه و صمغ عربی و صمغ نعاس و بلب از هر یک نیم درم کوفته و بنجیه بر سه آن
 کنند مطبوع که یاد کرده میشود بیاشامند ص لبتانده خشک است درم و بجز شامند تا به نیمه آید و صافی

شترتی سه درم تا پنجم درم فرو برد و اگر رب بر ورب مورد خوروشاید و بعضی باز تنگ ضاف می کنند
 نوع دیگر بنگ و تخم وریجان و نشاسته نیم کوفته صمغ عربی طین ارمنی از هر یک ده درم نیکو کوفته کنند
 و تخم آنک بریان کنند و با هر یک بیا نیزند استعمال کنند که بغایت نافع بود سفوف الخرنوب
 سودمند بود جهت اسهال و استرخام معده و مجرب است بسیار صخرنوب بنطی بیدانه و نیزه کرانی
 مدبر لبر که خویسانند و سحاق و بست کنار و حب لاس بلوط و کشیز خشک بریان کرده و مصطکی از هر یک
 مساوی کوفته و بنجیه شترتی یک مثقال تا دو مثقال آب مورد و لبر شیند و حق کنند سفوف انبر یا بر
 سودمند بود از جهت ضعف معده و قوت بدو و شکم بنید و بغایت نافع بود صخرنوب ناخواه و سحاق
 و رنجیل و اندانه ترش بریان کرده و زرشک بیدانه و شکار از هر یک دو درم قند سفید بست درم
 مجموع کوفته و بنجیه استعمال کنند سفوف سحاق سودمند بود از جهت اختلاف صخرنوب
 تخم مورد اندانه ترش بریان کرده از هر یک پنجم درم خرنوب بنطی سی درم صمغ عربی و جلنا از هر یک
 یک مثقال و نیم مجموع کوفته و بنجیه پنجم درم استعمال کنند سفوف البلوط شکم بنید و صفت آن
 شاه بلوط و عجم الذهب از هر یک ده درم کوفته و بنجیه شترتی سه مثقال سفوف بر و سودمند
 جهت باد و نفخه که در معده باشد صخرنوب یا انیسون زیره کرانی تخم کرفس و قاقله و قرقه و ناخواه
 از هر یک دو درم و قنقل رنجیل و رافغل از هر یک نیم درم قند بست درم کوفته و بنجیه شترتی ده درم سفوف
 مستعمل خاص مسهل نفرس و مفاصل و عرق النساء مجرب است صخرنوب مصری
 هفت درم پوست لبلبیه زر و هفت درم سنا و کمی دو مثقال بوزیدان سه درم ورق گل سنج
 پنجم درم پوست بچ که یک مثقال حنانه و درم زعفران یک درم مغز بادام مقشقه سه درم قند سفید
 شصت درم سقمونیای مشوی یک مثقال مجموع کوفته و بنجیه بغایت سخی کنند شترتی دو
 بر سر آن کنند و باز خورند و بعضی سقمونیا کنند سفوف سورنجان مستعمل مؤلف این سهل
 جهت مفاصل و نفرس و عرق النساء بغایت نافع بود صخرنوب مصری ده درم سنا
 هفت درم مغز بادام مقشقه سه درم لبلبیه زر و سه درم زعفران نیم درم قند سفید سی درم سقمونیای
 یک درم و اگر باه را بلغنی تر بد عوض سقمونیا کنند پنج درم شترتی دو مثقال
 آن نافع بود نوع دیگر سورنجان مصری ده مثقال سنا و کمی پنجم درم تر بد سفید مجرب پنجم درم

بدان بپوشید و بست مثقال روغن بادام شیرین اضافه کنند لعوق خشک شدنش نافع بود جهت نزله
در تشنجهای تشنگی و فتن خون از آن و سرکه گرم صلب است مانند خشک شدنش بزرگ صد عدد و دانه از آن بریزد
و پنج رطل آب بپوشاند یک شبانه روز و بعد از آن بپوشاند تا به نیمه باز آید و در دست بمالد و صافی
و هر یک من آب خشک شدنش نیم من قند صافی کرده و نیم من مثلث بر سر آن کنند و بپوشاند تا بقوام آید
و فرو گیرد و صمغ عربی و کثیر و نشاسته از هر یک یک درم کوفته و بجنیه بدان بپوشید و استعمال کنند
لعوق رب السوسن شمل سودمند بود جهت فضول لثه که در سینه جمع شود صمغ رازیانه
رب السوسن کثیر از مغز بادام تلخ و مثقال مثقال هر یک جزوی کوفته و بجنیه با عسل کف گرفته
بپوشید و روغن بادام اضافه کنند شربتی یک مثقال تاد و مثقال بلیج زرد فایا شامند نافع بود

باب لثاسن فی السفوفات

سفوف الرمان سودمند بود اسهال که از ضعف معده بود قوت آن بدید صمغ انار و لثه
و شیرین بریان کرده بست و در تخم مورد و بلوط و سماق و زیره کرمانی خیسانند یک شبانه روز و بعد از آن
بریان کرده و بست کنار و بست بنجد و کشنیز بریان کرده و خرگوب نبطی و خرگوب شامی از هر یک درم
سک عود و راکت هر یک یک مثقال کوفته سفوف سازند شربتی از پنجه درم پنج مثقال و مجموع
سفوفات را قوت و دوا باشد بعد از آن ضعیف میشود و بعد از آن انار و دانه بریان کرده ده مثقال
زیره کرمانی بدید بر سر که و خرگوب منقی و سماق و صلب لاس و بست کنار و شاه بلوط و کشنیز بریان کرده
و قوطا هر یک پنجه درم کوفته و بجنیه شربتی پنج مثقال نافع بود سفوف مغلیا سودمند بود اسهال
و بر چند و ضعف معده را و بواسیر را بجایت سودمند بود صمغ تراشید که حب کرشاد بریان کرده
بزرگ گمان و بزرگ لثه و بلبله سیاه در روغن زیت بریان کرده و دوا را کوفته و بجنیه بغیر از حب کرشاد
که آن نیم کوفته باشد و بجنیه بلبله کابلی در روغن زیت بریان کرده اضافه کنند شربتی یک مثقال و
بر صرکان آب سرد باز خورد که نافع بود مجرب است سفوف الطین آنرا سفوف نشاسته خوانند
سودمند بود صمغ را و اسهال و رازی را نافع بود بجایت صمغ بنجو و تخم ریحان و تخم مرو نشاسته و تخم حنا
و صمغ عربی و کلانتری و طباشیر نشاسته و تخم حنا صمغ بنجو کوفته کنند و باید که مجموع بریان کرده میشود
بغیر از طباشیر و کلانتری که آنرا احتیاج بریان کردن نیست و آنرا بگللاب تر باید کرد و بر روغن گل

پنج شقال کین سرکه چنانچه گفته شد نیز در پودنه چینی را شیر و گریز چنانچه در شراب و نیار گفته شد و اگر بخواهد
سوده و الا بخت اضافه کنند شاید سبکتر باشد **افقیهون** استعمال مولف تخم کاسنی تخم رازیانه تخم کرفس شیرین
از هر یک سه درم پوست بخی کاسنی و پنج رازیانه افقیهون از هر یک مہفت درم غیر از افقیهون اوویه مارا
نیم کوفته بچوشانند و سرکه چهار یک اضافه کنند اوویه را چنانچه ذکر رفت نبات کین در هر حوض افقیهون
در سره کتان بسته بنید از نداد و سره جوش دیگر نیز دو تمام شود و سبکتر باشد **عنصل** سرکه عنصل یک یک
حاصل صنفی کین اگر قند و غسل با سبکتر کنند بهتر بود و بالقوام آید از جهت ضیق النفس و استسقا و
ربو سعالی و طبعی و سعال قدیم بجایب سودمند بود و نافع بود

باب لسالج فی الامر لعوقات

لعوق سپستان خشونت حلق و سینه و سرفه و تشش را نرم دارد و ذات الجنب و ذات الصدر را
نافع بود و ص سپستان و ولیست عدد و منقی دانه سیر و ن کرده چهل درم فلووس خیار چیره
بسیج مهک خراشیده چهل درم مجموع و تشش رطل آب نیزند تا باز بدو انگ آید و فرو گیرد و در دست
بمالند و صاف کرده نیم من قند سفید بر سر آن کنند و بچوشانند تا بالقوام آید **لعوق** زوفا نافع
و سرفه کین و سینه و تشش را از اخلاط پاک کند که غلیظ بود و ص استند ایرسا و زوفا و شکر از هر یک
بست درم ایرسا ما نیم کوفته کنند و با سره رطل آب بچوشانند تا باز یک رطل آید و پوست بمالند و
صافی کنند و یک رطل قند صاف کرده بر سر آن کنند و بچوشانند تا بالقوام آید **لعوق** اسفیل
سودمند بود و از جهت سرفه کین و ربو و خاصه که آنرا رطوبت غلیظ بود و ص استند اسفیل بریان کرده
سه درم و ایرسا و دم فراغیون و زوفا از هر یک یک درم کوفته و بجنیه لعسل کف گرفته بشوید استعمال کنند
لعوق خیار چیره نقشه پنج شقال عناب بست دانه سپستان پنجاه دانه سوزن طایفی سی دانه
بسیج مهک خراشیده ده درم خشاش نیم کوفته بست شقال زوفا سه شقال رازیانه سه شقال
ایرسانیم کوفته سه درم کثیر اسه شقال صمغ عربی آکوسیا ده درم پر سیاوشان پنج شقال بجز سفید
بست عدد بچوشانند و بدست بمالند و صاف کنند و فلووس خیار چیره بست شقال در آن حل کنند
و قند سفید نیم من اضافه کنند تا دو سه جوش بخورند و مغز خیارین و مغز بادام شیرین از هر یک نیم درم
مغز بنیه دانه سی درم با طلا سفید کرده ده شقال خبازی سه درم گل خطمی پنچ درم حلتی و سه درم کوفته

و جگر را قوت دهد و صفرا را بشکند و صفت محروری را نگاه دارد و اما باده را نقصان آورد و صفت قند صانی کرده و سرکه سفید بر سر آن کند و قدری کلاب اولی آن بود که در یک سال کنند و بچوشانند و اگر نباید که داند که چگونه و نظری دیگر باید چوشانند تا بقوام آید و باید که سرکه در او اکل کنند که قند صانی کرده باشند تا چون بقوام آید که سرکه خام نباشد سکنجبین بنزوری سده را بکشاید و استسقا و سوء القنیه را از اکل کند و بول براند و تشنگی نباشد و پتهای تیر را سودمند بود تخم کاسنی خربزه تخم خیارزه تخم بالنگ هر یکی پنج درم کاسنی تخم پنج رازیان از هر یک ده درم مجموع نیکو فتنه در سه طلاء و سه مثقال آب سرکه بچوشانند کیشانه روز و بعد از آن بچوشانند و بیالایند و یکمین قند صانی کرده بر سر آن کنند و بچوشانند تا بقوام آید و استعمال کنند سکنجبین بنزوری سده جگر و معده بکشاید و بول براند و معده را در فضول پاک کند و استسقا و سوء القنیه را نافع بود صلیب سبک و پوست پنج رازیان و پوست پنج کرفس از هر یک هفت درم تخم کرفس رازیانه انیسون تخم کاسنی تخم کشوت از هر یک پنج درم عصاره غافل ریوندر چینی از هر یک ده درم مجموع نیکو فتنه در سه طلاء و چهار یکس که چوشانند و همچنانکه در سکنجبین بنزوری سرگفته شد برود استعمال کنند تا سکنجبین بنزوری معتدل سده جگر و سپرز بکشاید و بول براند و پتهای مرکب نافع بود مرخم کاسنی و تخم کرفس و رازیانه از هر یک ده درم مجموع نیم کو فتنه با یک چهار یک سرکه و سه طلاء چنانچه ذکر رفت با یک من قند صانی کرده بقوام آورند نافع بود سکنجبین حرقوت سده و جگر و اشتها را باز دید کند و سده را بکشاید و نهار اعظم سودمند بود صلیب کینه باده صنفانی و کولار خوب خوشبوی و سودمند بود و بکوبند و آب از آن و یکمین قند صانی کرده و یک چهار یک سرکه سفید بر سر آن کنند و بچوشانند تا بقوام آید و اگر چند باره به اندران اندازند شاید فرو گیرد و استعمال کنند شراب صول پوست پنج بادیان و پوست پنج کاسنی و پوست پنج یک و پوست پنج کبر و پسیا و شان از هر یک هفت درم تخم کاسنی پنج درم بادیان ده درم تخم کرفس پنج درم کشمش خراسانی سی درم انجیر زرد و پانزده عدد قند یکمین و نیم صاف کرده بر سر آن کنند و بچوشانند تا بقوام آید نافع بود و اندک سکنجبین بنزوری ریوندری تخم کاسنی و تخم خربزه و تخم خیار بالنگ هر یک ده درم نیکو فتنه پوست کاسنی تر پانزده درم تخم رازیانه سده درم ریوندر

بعضی از آن سبب بر چهار یک میکنند و قند یک من و نیم بچوشانند تا بقوام آید و این نوع
 بغایت مفید بود جهت مسلول و شکم به بند و سر فر را سود بود دل را قوت دهد و ضعف و زلزل
 زائل کند نوع دیگر بستاند آب غلب صافی کنند و بچوشانند تا باز نیمه آید و بهر یکمین آب انار
 جوشیده یک من قند صافی کرده بچوشانند تا بقوام آید شراب انجیر قوت کرده را بدید و باه را
 بیفزاید و لغو تمام آورد و منی را زیاده کند و مثانه را پاک گرداند از علت و قوت مجامعت بدید
 ص بستانند یکمین و در پنج من بنزد تا باز بدو دانگ آید بعد از آن بستانند انجیر سفید خوب
 دو من و در پنج من آب بچوشانند تا یک من و نیم بماند و بیالایند و طبع خود بر سر آن کنند و بخورد و بپزد
 بنیزد و بهر یک من و نیم من غسل کف گرفته و در چینی خوبان و تبرقل و سبیل الطیب بر کف
 بگذرد زعفران سانج بنیدرم مجموع نیم کوفته در سره بند و در آن اندازد و بچوشانند تا بقوام
 فرو گیرد و استعمال کنند شربت پنجه مثقال لعن کنند پیش از غذا و بعد از غذا و نیز شاید اگر آب گندم خورند نیم
 شراب گاو زبان دل را قوت دهد و بر حسن سودائی را زائل کند و بغایت مفید بود
 شراب مفاصل پوست پنجه بادیان و پوست پنجه کرفس و پوست پنجه کاسنی از هر یک یک مثقال
 انجیر زرد پوست دانه موز منقعه چهل دانه فقلح از خرده دم سورنجان بنیدرم قند یکمین با غسل شربت
 سازند نافع بود آب مرته آب بر ترش و شیرین ده ظل شراب کهن خوشبوی پنجه ظل قفق را
 و شراب بچوشانند یک شبانه روز و بعد از آن بچوشانند و بیالایند و شراب بکنند و با سم دیگر
 بچوشانند تا به نیمه آید و فرو گیرد و بیالایند و باز بر آتش نهند و غسل با قند انجیر خواهند و در ظل
 نیم در آن اندازند و دار و با که کوفته میشود و زنجبیل سیل قرفل مصطکه حدود از هر یک بنیدرم در سره
 اگر خواهند در آن اندازند و بچوشانند و زمان کبیه دارومی مالند تا تمام شود و فرو گیرد و در ظرفی کنند
 نافع بود شراب بالنگو بستاند بالنگوی تازه یکمین و گاو زبان خشک سی درم بچوشانند و اگر بالنگو
 خشک بود سی مثقال و بیالایند و یکمین غسل کف گرفته بر سر آن کنند و بچوشانند تا بقوام آید و در
 بعضی نسخها و شراب بالنگو زعفران مصطکه میکنند و اولی آن بود که بکنند و اگر احتیاج بآن بود و طبع
 طبعی و ترکیب آن و اگر قند خواهند بهین سبیل که گفته شد استعمال کنند نافع بود و بچوشانند
 تپ زائل کند و سده را بکشد و تشنگی نباشد و معده را از بلغم پاک گرداند و شربت مزاج گرم را نافع بود

و همچنان کنند تا هفت نوبت مکرر کنند و بعد از آن قند صافی کرده دومین بر سه آن کنند و بچوشان
تا بقوام آید شربت سی درم تا چهل درم تناول کنند با سکنجبین قهوه ای بچون شراب سیاس
مستعمل شکم بندد و قوی باز دارد و دفع خمار کند و صحت استند ریاس فلانی خوب سر و بدن آنرا بیندازد
بکار و چرمین پاک کند و با و ن چوبی یا سنگی بکوبند و بکتمان بفشارند و در قرح چینی کنند و زمانی
بگذارد و باز بقرح دیگر سیالایند آهسته و چند نوبت بیالایند و بر بارانچ در قرح مانده باشد بر بند
تا تمام صافی شود و بعد از آن قند صافی کرده باید که بقوام زیاده آورند نزدیک بمشاش و آن زمان
آب سیاس صافی بر سر آن ریزند و باید که دیگر سنگی باشد هیچ چیز دیگر نباشد و آتش دمی هست
تا تمام شود و آنچه در کتب مسطور است که آب سیاس دل بچوشانند تا باز بدو انگشت بدو لجه از
قند صافی بر سر آن کنند این خلاف است و خطا است و گفت گوید که تحقیق هیچ شراب شکل تر از شراب
نیست شراب خوره شراب قائم مقام ریاس است و در طبقه صحت بگزید آب خوره خوب
صافی کنند و بر یک من آب خوره یک من قند بر آن نهند و بچوشانند تا بقوام آید و اگر خواهند
که بغایت ترش شود نیم من قند بر آن نهند و بر آتش نرم بقوام آرند رب خوره بگزید آب خوره
و در دیگر سنگ کنند و بچوشانند تا بر لجه باز آید و سیالایند و دیگر بچوشانند تا سدی ساه می
بماند و بر دارند و استعمال کنند و اگر تنگ بود و در ظرف سبک کنند و در آفتاب نهند شراب معور
مستعمل بگزید مورد وانه تازه و بکوبند و آب آنرا بر انگیزد و صافی کنند و بچوشانند تا باز بنیمه آید و اگر
مورد تازه وانه نباشد بگزید مورد وانه خشک کین و در چهار من آب بنزند تا کین بماند و فرو گیرند
و استعمال کنند و این سرد و خشک بود شش و سینه را سودمند بود و قوت بد بغایت شکم بند
رب مورد و استند وانه مورد تازه و بکوبند و آب آن بگزید و بچوشانند تا باز بر لجه آید و صافی
کنند و اگر تنگ باشد قدری به اضافه کنند تا بقوام آید و بعد از آن بگزید و استعمال کنند شربت
مستعمل استند توت سیاه و آب آن بگزید و صاف کنند و بنزند تا نیمه باز آید و برنج رطل آب
سه رطل قند صافی کرده بر سه آن کنند و بچوشانند تا بقوام باز آید سودمند بود از جهت در و کلو
و خناق و درم گرم را بغایت مفید است شراب انار عذب مستعمل که بعضی رطل انار گویند
استند آب انار عذب صافی است و پنج من و آب سیب کین و نیم و قند سفید سه چهار یک

مؤلف این کتاب که ممکن نبود خوردن آن از غایت تمیزی شراب حماض منحل کریشما
باشد شراب لیمو است بلکه زیاده تر و نهایت نافع است شراب سیب بهتر آن بود که از
سیب شبامی یا صفهانی خوب شیرین و مقشربدانه که بگویند و آب از آن بیرون آورند و بهر یک
آب قند نیم من سفید صافی کرده بر سر آن کنند تا بقوام آید شراب به همچنانکه شراب سیب
سازند اما به شترتی و ترشی هر دو سازند شراب فواکه قوت دل و معده و دل و جگر را بدید
و دفع قی بکند و صفرا نشاند و زنان البستن مفید بود و صلبت آن آب سیب و به آب سیب
تلخی و آب انار ترش و شیرین و آب سماق و آب ریشک آب کیل مساوی یکدیگر و آب غوره
و حماض و لیمو قدری اضافه کنند شاید و بهتر بود و جمله آنها را بچوشانند تا به نیمه آید و بهر یک
آب یک من قند صافی کرده بر سر آن کنند و اگر نیم من کنند بهتر باشد
و بچوشانند تا بقوام آید و استعمال کنند نهایت مفید و نافع بود شراب
طبیعت را نرم کند و صفرا بشکند و دفع حرارت بکند و قوت معده
و جسد صلبت آن تر سبب زرد پاک کرده از دانه فندک گیرد
سیالایند و در من قند صاف کرده بر سر آن کنند و بچوشانند
تا بقوام آید شراب انار ترش قی باز دارد و قوت معده باز دارد
ص لبانند انار ترش و بچوشانند تا بقوام آید و اگر قدری آب نعناع اضافه کنند شاید ترش
آب سیب کافوری بچوشانند تا بقوام آید و فرو گیرد و در نظری کنند و استعمال نماید ررب به
بگیرند آب به ترش و شیرین چنانچه ذکر رفت و در سیب بسازند و از آن بهر بلوب بدین نوع باشد
آب انار نیم بدین نوع که گفته شد بسازند شراب نفع لبانند آب انار ترش و شیرین که
للمان گرفته باشند بچوشانند تا به نیمه باز آید و بعد از آن آب انار خوش کمین آب نفع تازه نیم من
قند صافی یک من بر سر آن کنند و بچوشانند تا بقوام آید و استعمال کنند آلو سیاه خوب فرو کمین
بشوند پاک و در پنج من آب بچوشانند تا باز به نیمه آید و فرو گیرد و بدست بالند و صافی کنند و یک
قند صاف کرده بر سر آن کنند و کرم صفر بود و تشنگی را بنشانند شراب و در ورق گل سرخ
خوب تخم یک گل و در پنج من آب بچوشانند نیک بیالایند و دیگر یک گل بر سر آن کنند

ص پوست ترنجبین من مبراجوز یک من و قی و قنفل و و متقال عود هندی یک متقال مجموع
 کوفته و بجنه اندر خراطه کنند و در قرا به کنند و دو من و نیم شراب کنند بر سر آن و سه شبانروز بگذارند
 و پس سه روز یکین و نیم شراب کنند بر سر آن قند نه بند و یک متقال مصطک و نیم مشک زعفران
 یا دودانگ مشک و در خراطه دیگر کنند و در شراب اندازند و بچوشانند تا بقوام آید و آنرا بمالند و از
 میان شراب بیرون کنند و ازین شربت مفیدست استعمال کردن شراب خشنخاش
 مستعمل سرد و تر بود و سودمند بود و سینمه و دماغ گرم و سجویابی و نزله و ریشهای سینمه را بغایت
 نافع بود و حرارت نبشاند صفت بستاند خشنخاش بزرگ با پوست صد درم و نیم و کوفته کنند و بچوشانند
 و در دو من و نیم آب اگر باران بود بهتر تا دودانگ آید و فرو گیرند و بمالند و بیالایند و قند صافی
 کرده و دو من بر سر آن کنند و بچوشانند تا بقوام آید و بعضی شیر و خشنخاش بگیرند و چون قند بقوام
 آید بر سر آتش نرم شیر و خشنخاش بخور و قند دهند و آن بکاری بیاید و اگر خشنخاش با پوست
 بیاید پیوست نیم کوفته کنند و بچوشانند چنانچه ذکر رفت و بسازند و استعمال کنند که نافع بود و شیر
 صندل مستعمل سودمند از جهت ضعف دل و جگر گرم و شب محرق ص بستاند صندل
 بسویان بستاند بستاند متقال و اگر گلاب خواهند یکش بانه روز در گلاب خیسانند و اگر ترش
 آب غوره یا کرکیر که کم باشد خواهند که صندل را خیسانند آن مقدار که کفایت باشد و بعد از آن بیالایند و قند صافی
 و یکین بر سر آن ریزند و بچوشانند تا بقوام آید و اگر چه در همه کتب مسطور باشد که بنجاه درم صندل
 چهل درم باید و گفته شد که بعد از یک شبانه روز که خیسانند بچوشانند و این ممکن نیست که توان
 از غایت تلخی و هر چه شراب لیمو و ریاس و صندل است و کتب مقدمان متوان ساخت
 مگر بدین نوع که نوشته خواهد شد شراب لیمو مستعمل سرد و خشک بود و داندک حرارت دارد
 و قوت معده بد بد و صفرا بشکند و باضمه ریاری دهد و دفع فی و خمار و پتهای صفراوی و
 زائیل کند ص بستاند لیمو درست خوب و آب از آن بگیرند و قند صافی کرده بقوام زیاده
 آور و قدری گلاب و آب لیمو و آن مقدار که کفایت باشد بر آن ریزند تا بکشد و جوش بیاورد
 و اگر خشک آتش فرو گیرند و بر آتش نهند آهسته و آب لیمو بر آن میریزند و بریزند آنرا تا
 که تمام شود و در یک سنگی بچوشانند تا باز نیمه آید و هر یک رطل آب لیمو و رطلی قند بر آن نهند

و ذات الریه و در گرده و بلول برانند و شکم را نرم دارد و سینه و خنجره و سرفه که ثابت بود عظیم نافع بود صر
بنفشه تازه و گل آن یک چهار یک پند و بیالایند و یک من قند صافی کنند و بچوشانند تا بقوام آید
و اگر خواهند که مسهل بود پنج نوبت بنفشه تر بزر بعد از آن خشک یک قبه و بوزن سی مثقال
عوض یک چهار یک بنفشه تر کنند نافع بود شراب دینار مستعمل مؤلف ذات الحنج
حرارت جگر را نافع بود و طبع را نرم دارد و تشنگی نبشانند و سواقیه و استقار را نافع بود صفت
بستانند تخم کاسنی تازه سی درم نیلوفره درم کاو زبان ده درم ورق گل سرخ بست مثقال تخم کشمش
در کباب بسته پنجم درم ریوند چینی پنجم درم و اگر پنج مثقال باشد شاید و ادویه یا غیر از ریوند چینی نباشند
و صافی کنند و قند صاف را بر سر آن کنند یک من بچوشانند تا بقوام آید و ریوند چینی سوده بحریه
بجینه را شیر بگیرد و بر سر آن کنند نو عدد یک تخم کاسنی پانزده درم پوست پیچ کاسنی تازه بستانند
کاو زبان گل سرخ زرشک نیلوفره از هر یک ده درم ریوند چینی سه مثقال قند سفید یک من آن
نسبت مستعمل بر تر بزر و ترکیب صدر الدین عطار است شراب بزوری از جهت تسفیه
بجایت سودمند بود و مخره و جگر را مفید باشد و باد را بشکند و مفاصل را نافع بود ص
پوست پیچ کاسنی سی درم رازیانه بست درم تخم کشمش درم کباب بسته پنجم درم پیچ کاسنی
تخم کرفس ده درم بچوشانند و بیالایند و قند صافی کرده یک من و نیم بر سر آن کنند و بچوشانند
تا بقوام آید شراب زو فاجت ضیق النفس بود و حال کهن را و سعال ملغمی را بجایت سود
ص بستانند عناب سی دانه سپستان پنجاه دانه انجیر سفید بست عدد مونیر طابق پنجاه دانه
بنفشه چهار درم بر سیاهوشان بهفت درم تخم خطمی تخم حمازی از هر یک پنجم درم تخم کاسنی
بهفت درم در نسخه دیگر فرافیون پنجم درم اضاف کنند و بچوشانند و بیالایند و یک من قند صاف
کرده بر سر آن کنند و بقوام آید شراب غوره نقل آرد و جره معده سرد را و ضعف معده را سود
ص مندی پنجم درم سک پنجم درم سنبل و دو درم قند صاف که جو زبوا از هر یک دو درم مجموع
نیم کوفته و بجینه اندر غلیظه کنند و در وزن گلاب آتش آهسته بپزند تا به نیمه باز آید پس آن را بپزند
و بنفشه بستانند و یک من قند بر سر آن کنند و کف از آن بردارند و بقوام آورند و دانگی مشک و
حل کنند شراب سلمویه معده را قوی کند و از روی طعام باز گیرند و خفقان را سود بود

تا دوسه جوشی سبک تند بعد از آن استعمال کنند بتفصیح هر با سینه را نرم کند و سرفه را که از
حرارت بود را اکل کند و خشونت خلق را دفع کند بغایت مفید بود و صفت آن بستانند
گل بنفشه تازه خوب و باید که دانیال بر آن نبود و طعام در دست بمالند تا گشته گردد و اگر خواهند
باقند بگویند و در هر یک من شیر بنفشه تازه دو من قند سفید و بعضی در هر یک من بنفشه
چهار من قند میکنند و در آفتاب نمند چهل روز و هر باید و شب نگاه خلط کنند و بعد از آن استعمال
کنند چنانکه ذکر رفت بغایت مفید است چنانچه این لکبری استعمال و سودمند بود بلغم را و
قوت معده بدید و با صمغ را بغایت نیکو بود و صلب بستانند و رق گل تازه یک من قند سفید
و دو من اگر چهار من کنند شاید و همچنانکه در خمیر بنفشه گفته شد بسیارند چنانچه قوت دل و دماغ
را بدید و معده را بغایت نافع بود و از جمله مفرحات صلب بستانند گل به چند انگه گل بنفشه بسیارند
از جهت تقویت معده بغایت نافع است چنانچه این لسان الثور استعمال و این از ادویه
قلبی است ماده سوداوی را سودمند بود و دفع کند و خفقان را زایل کند و سرفه بلغم را
نافع بود و صلب بستانند گل گاوزبان چنانچه بگویند بسیارند بسیارند و در هر یک من دو من قند
و در هر یک چنانچه این لسان الثور است البته باید که قندی بود و اگر غسل خواهند نیم غسل
و نیم قند منضم بهتر بود و در آفتاب نمند و از جهت تفریح و دفع ماده سودا را بغایت نافع است
محب و آزموده است +

باب السادس فی الاشراب

شراب عنب سرد و تر بود از جهت سرفه و غلبه خون و اصحاب با شری و جدوی و در تنه
را بغایت نافع بود و صلب بستانند عنب جرجانی یک چهار یک و دو من آب بچشانند تا
باز دو انگ آید و در دست بمالند و صافی کنند و یک من قند صافی کرده بر سر آن کنند و بنوشند
تا بقوام آید و شربتی از درمی ماده مثقال بود شراب نیلوفر سرد و تر بود نافع است سرکه و در تنه
و شکم را نرم گرداند و جهت معده و خشونت سینه و سرفه را نافع بود بغایت صلب بستانند
یک قبه نیلوفر خوب تازه و بچشانند تا بقوام آید و شربتی از درم ماده مثقال شاید و نافع و بجز
شراب بنفشه معتدل بود و در سردی و گرمی بود و سودمند بود و از جهت ذات الحصب

کتاب مسطوری بود که پوست آن بخرشند و مولف بکرات امتحان کرده و سهواست سفر صحرای
 بستانند به اصفهانی شیرین و پاره کنند پاره های کوچک با قند صافی کرده بر سر آتش بپزند و بچون
 تا بقوام آید پس فرو گیرند و در ظرفی کنند و بعد از چهل روز استعمال کنند نافع بود کثیری در
 مستعمل جهت قوت معده بغایت نافع بود ص بستانند ملح اصفهانی بیکه و بچون شانه بچون
 شود و قند صاف کرده بر سر آن کنند و بچون شانه چنانکه رنگ بگرداند و پخته شود و فرو گیرند و در
 ظرفی شهد کنند و بعد از چهل روز استعمال کنند و باید که دست ایشان باز گیر و او را در
 مستعمل حرارت ساکن گرداند و طبیعت نرم دارد و تشنگی نباشد ص بستانند آلوده اصفهانی
 یا بخارانی و آب بچون شانه تا نیم بچون شود و قند صاف کرده بر سر آن کنند و بچون شانه آتش نرم
 تا بقوام آید و جلاب باید که تنگ باشد که هر چه سیب ملخی و به است آبدار بود و در جوشانیدن
 رطوبتی بار میدهد و آنچه به ریح مر با مستعمل سینه را بغایت سودمند بود و سرد و شانه را
 سود دارد که در وی صلابتی باشد ص بستانند که وی تازه نازک و پوست آنرا بخرشند
 و مغز آن بنیدازند و پاره کنند مانند انگشت کوچک و در یک کنند و آب بچون شانه تا بقوام آید
 و اگر بقیه نخواستند سبیل بطبخ رقی مر با دفع حرارت بکند تشنگی را نباشد ص بستانند
 که دوسه شبانه روز در آب آبی که بچون شانه پس بیرون آرند و یک شبانه روز در آب
 بچون شانه تا نیم بچون گردد و بعد از آن فرو گیرند و در ظرفی کنند و بعد از چهل روز استعمال کنند
 نافع بود و ج مر با جهت لقوه ریخی بغایت نافع بود و شروع را نهایت سودمند بود ص
 بستانند ریح ترکی فربه و سه شبانه روز در آب خیسانند و بعد از آن بیرون آورند قدری غسل
 بر سر آن کنند و بر آتش نهند و اندکی بچون شانه تا بقوام آید و بعد از آن چهل استعمال کنند
 جوزه مر با سودمند بود از جهت معده و گرده سرد را و پاره را زیاده کنند ص بستانند گردگان
 هنوز پوست آن صلیب نشده باشد و پوست از وی جدا کنند و در یک کنند و غسل
 مصغه بر سر آن کنند و بچون شانه آتش آهسته و دوسه جوشی و بعد از آن در ظرفی کنند و بعد از
 چهل روز استعمال کنند و جوزه مر با مستعمل بود و سرفه را بغایت مفید است صفت
 بستانند بادام مره متشدر در یک کنند و دو شب بر سر آن کنند چنانکه او را بچون شانه و بر سر آن

عسل نازده بر سر آن کنند چنانکه از آب چوشانند روز دیگر از آن چوشانند و در پیش نیک بنهند و ظرفی کنند و از این با
 که باد خواهم کرد بر افشانند اخلاط آن و از چینی زنجبیل قرقره قرقره بیل جوز الطیب مصطکی
 عود هندی از هر یک دو درم مشک نیم مثقال زعفران یک مثقال مجموع کوفته و بجینه بر افشانند
 از آن چیل روز استعمال کنند و هر روز بیرون ظرف بشویند که بغایت نافع بود اترج مر یا مستعمل
 طبیعت وی گرم و خشک بود و قوت معده را بدید خاصیت که با پوست مر با کرده باشد اخلاط
 آن بستانند اترج بزرگ که آنرا دباغ خوانند و بالو گویند و زردی آنرا پاک کنند و ترشی از آن جدا
 و بعد از آن گوشت مالکک ردیک اندازند و عسل شهد سفید بر سر آن کنند و با تشنه است
 بچوشانند تا بقوام آید اگر بقند همین سنبل لاسن نبات اترج و لیلیه و شقائق و جوز و امثال آن
 بعسل بهتر بود که بقند و هر چه نمیند و آلوده و سبب تلخی و امثال آن بعسل بیالانید الا بقند که
 بهتر باشد شقائق مر یا مستعمل مجامعت را قوت دهد و باه را زیاده کند و نفوذ تمام آورد و با
 در راه مفید است ص شقائق نازده باشد خشک را بچوشانند یک شبانه روز و آب آن
 بریزند و یک شبانه روز دیگر بچوشانند و سوم روز همچنین کنند و بعد از آن مقشر کنند و به چوشانند تا نیم
 شود و بعد از آن عسل صافی را بر سر آن کنند و بر آتش نرم بچوشانند تا بقوام آید و فرو گیرند و در ظرف
 سبز یا چینی کنند و چیل روز بعد از آن استعمال کنند مفید بود و جوز مر یا مستعمل باه را زیاده کند و استعمال
 آن استسقا را نافع بود و قوت پشت بدید و سینه را پاک و نیکو کند مفید و نافع است اخلاط آن
 بستانند جرب خوب تر بزرگ و پوست انجان بخراشد نیک بار با مقدار انگشتی کوچک کنند و در ظرف
 بسند از نند و با قدری آب و عسل بچوشانند تا نیم بجته شود و بعد از آن بیرون آورند و دیگر عسل
 صاف کنند و بر سر آن کنند تا اندک جوشی بچوشد و فرو گیرند و در ظرفی کنند چیل روز بیرون ظرف
 بشویند و تشنه ظرف لازم است و در همه مریات بجز از اترج که محتاج نیست تفاح مر یا مستعمل
 جهت قوت دل و معده را بغایت نافع است و مفید اخلاط آن بستانند سبب اصفهانی
 پنجاه عدد یا صد عدد و آن مقدار که خواهند در و یک کنند و قند صاف کرده بر سر آن کنند و
 بچوشانند چنانکه رنگ بگرداند و پیورده شکل شود و بعد از آن فرو گیرند و در ظرفی کاسی یا چینی
 کنند و بعد از چیل روز استعمال کنند و باید که پوست سبب بخراشد و اگر نه مهر شود و اگر چه در

از هر یک ده درم قفل فلوس خیار چنبری درم خیار چنبر در آب کنند و غسل کنند گرفته بوزن او و بر سر
 کنند و دارو را بدان لبشینند و چون سازند که بغایت نافع بود اطر فیصل ویدان استعمال
 از جهت که مهای بزرگ و خورد بغایت مفید بود و صفت آن بزرگ کا بلی متفشه درم
 حب النیل ترب سفید مجموع خراشیده بروغن بادام حریب کرده و قسطیح از هر یک پنج درم قفل ترس
 افستین و می نسج ارمی و افستیمون افریلی و ملح لفظی و خردل سفید و شمشیر و سوسن و
 براس خشک از هر یکی سه درم کوفته و بخیته باد و چندان غسل کنند گرفته لبشینند و شربت از دو درم چهار
 باشد و بغایت نافع بود و آزموده است اطر فیصل شامرج استعمال پوست بلبله زرد و چهل درم و
 کا بلی سی درم ریوند چینی دو درم چوب کز دو درم مجموع کوفته و بخیته بروغن بادام حریب کرده بوزن
 او و کشمش بدان لبشینند و شربت یک مثقال تا چهار درم شاید و مفید باشد اطر فیصل افسیمون
 پوست بلبله کا بلی و پوست بلبله آله متفشه از هر یکی دو درم سارگی ترب سفید مجموع کوفته و بخیته
 افستیمون از هر یک پنج درم شیطرح هندی سه درم بسنج خسته یک درم انیسون نمک هندی از
 هر یک دو درم کوفته و بخیته با سه چندان غسل کنند گرفته لبشینند یک مثقال نافع بود و بغایت مجرب
 و مفید و آزموده است +

باب الخامس فی المریات

البیاض مر بار قوت و بد و مضرم طعام بکند و حمل معده را محکم گرداند و سده بلغمی را بکشد و بلواسیر را
 سودوار و روشنائی چشم را بفرزاید و در سر که از بخار معده زائل کند و اگر قدری کشنیز بریان کرده باکو
 اضافه کنند بهتر است صفت آن باید که نرمی پرورند و اگر یافت نشود و ضرورت واقع بود
 بسبب تانند بلبله کا بلی بزرگ صد عدد و در ظرف سبز کنند و چندان بر سر آن آب کنند که آنرا بپوشانند
 بعد از آن پنجاه درم خاکستر چوب رز یا چوب بلوط بر سر آن کنند هر سه روز بدل کنند و آب خاکستر
 تا دو از ده روز چهار نوبت بدل کنند و یک مشت چوب بر سر آن کنند و بپوشانند که چون کشکاب بخت
 گردد و دیگر بار فرود گیرند و آهسته بشویند چنانکه پوست از وی جدا شود و سر بلبله را ده سوزن بزنند و در
 ظرف صینی یا کا سنی کنند و چندان بر سر آن کنند که آنرا بپوشانند و پوست روز را بکنند و بعد از آن بر
 او غبار غسل سبب آنکه آبی که در بلبله باشد و غسل آهسته شده باشد و آن غسل قرین شده باشد و دیگر

بجاشنی نهند چنانکه ترش شود و طعم لغاع روشن شود و بعد از آن بر سنگ بزنند چنانچه غاوت است
و هر چه چوارش فواکه و نار ترش و زرشک و غوره و همین است ساختن آن افتاد آن کمتر دانند و بد
سبب صفت آن نوشته شد تا مرکب را آسان بود چوارش آمله آب و لیمو آب سماق و مثقال
آمله پنجه درم عود خام سه درم مصطکه ده درم غنبر نیم مثقال کنند سفید نیم من چنانکه عادت است بسازند

باب الرابع فی الاطریفل بزرگ

مستعمل سودمند بود و بواسیر را و لون را نیکو گرداند و باه را زیاده کند و معده را قوت دهد و موجب
صفت آن پوست بلبله کابلی و بلبله سیاه و پوست بلبله و آمله متشتر و فلفل از هر یک سی درم
زنجبیل بوزیدان لباسه شیطیح هندی شقائق مصری تو درین لسان الصافی و مغز فلفل
و کبچہ متشتر و قند سفید و ششاش سفید و همین سرخ و سفید از هر یک ده درم مجموع کوفته و نجیته
بروغن بادام چرب کنند با سه چندان غسل کف گرفته لبشینند و شربتی یک مثقال تا دو مثقال بعد از
دو ماه استعمال کنند و قوت این اطریفل را سه سال باقی ماند و بغایت نافع بود اطریفل حکم
مستعمل از جهت استرخا معده سودمند بود و رطوبت بواسیر دفع کند و دهن را نیکو گرداند
اخلاط آن پوست بلبله کابلی و بلبله سیاه پوست بلبله زرد آمله متشتر و پوست بلبله از هر یک ده درم کوفته
و نجیته و بروغن بادام چرب کرده با سه چندان غسل کف گرفته لبشینند و بعد از دو ماه استعمال کنند
و قوت این تا دو سال میماند و شربتی یک مثقال تا دو مثقال نافع بود از جهت صداع که از آنجا
معده بود و معده را قوت دهد و بغایت نافع است اطریفل کشتنیری پوست بلبله کابلی و
پوست بلبله و آمله و کشتنیر خشک جزا تساوی و بعضی بلبله سیاه میبکنند مجموع کوفته و نجیته و غزن
بادام چرب کرده با سه چندان غسل کف گرفته لبشینند و بعد از دو ماه استعمال کنند شربتی یک مثقال
تا دو مثقال نافع است از جهت صداع که از آنجا معده عارض شود و قوت معده را تمام بداند
و بغایت نافع است اطریفل مقل مستعمل موقت بلبله کابلی و پوست بلبله زرد و آمله متشتر
از هر یک ده درم مقل از رزق سی درم مقل را در آب حل کنند و غسل کف گرفته شصت درم بزرگ
کنند و بقیه آورند و در او بادان لبشینند از جهت بواسیر بغایت سودمند بود و مفید و موجب است
نوع دیگر اطریفل مقل پوست بلبله سیاه و بلبله زرد و آمله متشتر و اسطوخودوس و افیمون و بصل

مستعمل مؤلف و قفل دو درم عود خام پنجم درم اترج پنجم درم نبات یکم قرفه چینی دو درم نوع دیگر
 مستعمل مؤلف عود خام پنجم درم قفل یک درم قرفه یک درم و نیم پوست اترج و مصطکله از هر یکی یک گرم
 نبات یکم نوع دیگر مستعمل بود عود خام پنجم درم پوست اترج یک درم مصطکله یک درم نبات
 یک من جوارش عنبه مستعمل عنبه شنب یک شقال یا نبات بقوام آورند و فرو برند چنانچه
 رسم است کفچه نهند و عنبه در آن اندازند و لبش بند و در با سله حل کنند و کفچه نهند نیک بعد از آن
 بروی سنگ بزنند مصطکله بروی ملج گرد پس بایده که نیم گرم باشد چون مصطکله بکار برند و بر دارند
 و استعمال کنند که نبات نافست و سودمند بود سردی معده را و جگر را و بادای آنرا و بلغم را
 دفع کند و آب فتن از دهن باز دارد و مجرب است جوارش فواکه مستعمل مؤلف کتاب
 گوید که این جوارش را پیش از من کسی آنرا ترکیب نکرده و این صفت خاصه مؤلف است که
 معده را قوت دهد و فی باز دارد و جگر و دل را و روده را قوت دهد و دفع صفر کند و متقل بدان
 کرده دفع خمار کند صفت آن آب انار ترش و شیرین و با صفهانی و لمچی و آب غوره
 و آب زرشک آب سماق و آب کسل نیز اضافه کنند اگر بچوشانند تا یک من بچار باز آید بعد از آن
 گیرند و قند صافی را اضافه کنند و بقوام زیاده آورند چنانچه نزدیک آن بود که به بند و در تیز زن
 آنها میریزد و میریزد و بر دارند و استعمال کنند و باید که آنها را با همه گیر بچوشانند بغیر از آب حاض
 لیمو و بعد از آن فرو گیرند از آتش و آب لیمو و حاض بر سر آن کنند و بکار برند چنانچه ذکر رفت
 جوارش اما مستعمل بگیرد آب ترش چنانکه در فواکه ذکر رفت و نبات هم بقوام زیاده آورند
 بدان طریقه که در فواکه ذکر رفت چنان سازند نافع بود جوارش زرشک بگیرند آن
 زرشک تازه و اگر تر نبود خشک که نبات سرخ و خوب بود بچوشانند و دافع کنند و بیالند و بقوام
 آورند چنانچه ذکر رفت هم بدان طریقه سازند و استعمال کنند جوارش غوره آب غوره
 بقوام آورند و در تیز زن آب غوره میریزند پس بر سنگ ریزند چنانچه ذکر رفت استعمال کنند
 جوارش نارنج و حاض قند درین دو جوارش زیاده از قوام لیمو است بجای چنانچه
 هم در آن قوام فواکه و انار باشد و آتش لیمو کمتر از آتش ایشان باشد و صفت آن معلوم
 و مشهور است جوارش فلفل مستعمل قند صافی کرده بقوام آورند و قرص فواکه و سرکه بنخلع

ادویه مجموع کوفته و بنجیه لعسل کف گرفته شترتی یک مثقال بغایت نافع بود جوارش اترج
 قوت معده و دل بد و اشتهای طعام باز دید کند و باد را بشکند و بوی دهن را خوش کند اخلاط
 آن پوست اترج خشک کرده سی درم قرفل جوز الطیب و فلفل جوز بواخو لنجان زنجبیل از هر یک
 یک درم مشک انگلی و نیم کوفته و بنجیه لعسل کف گرفته لبشید و در ظرف چینی یا کاسی کنند و استحال
 کنند بغایت نافع بود جوارش کافوری استعمال فلفل جوز الطیب زنجبیل بسیار و این چینی
 نار خشک قرفه فلفل فرنج خشک کافور زعفران از هر یک مساوی مجموع کوفته و بنجیه با عسل
 کف گرفته لبشید و همچون سازند باید که کافور منصوری طلب کنند و اگر یافت نشود ریاحی
 و منفعت این جوارش آنست که ضعف معده و بلغم غلیظ و سودا را تموار نافع بود جوارش
 نمکی استعمال باه را قوت دهد و شهوت را زیاده کند و در مجامعت قوتی عظیم پیدا کند و مجرب است
 اخلاط آن قرفل جوز الطیب بسیار لسان العصاره بنج اذخر زنجبیل و این چینی مصطک
 عود هندی زعفران از هر یک سه درم قافله و کندر الذکر از هر یک یک مثقال آشنه سه مثقال
 مشک انگلی و نیم قند را در گلاب حل کنند و از قند عسل که کفایت بود بر سر آن کنند و بر سر
 مانند آنزد یک انقاد لبس فرود گیرند و دارو را کوفته و بنجیه بر آن افشانند بکفه بچینانند تا یک شتر
 شود و شترتی یک مثقال بغایت مجرب است جوارش جلایبی منی را زیاده کند و مجامعت
 را قوت دهد و ضعف کرده را سودا دارد و معده را قوی گرداند و اشتهای طعام بسیار آرد اخلاط
 آن سنبلی الطیب قرفه قرفل و این چینی قافله از هر یک ده مثقال انیسون تخم کرفس از هر یک
 یک مثقال زبیره کرانی در سرکه خیسانیده و خشک کرده و بریان نموده مصطک و القح خشک
 کرده عود هندی از هر یک چهار مثقال فلفل و دو مثقال سک نیم مثقال بعضی گفته اند یک
 مثقال و نیم مشک قند سفید کوفته و بنجیه لعسل کف گرفته لبشید شترتی یک مثقال تا دو
 درم نافع بود جوارش عود مستعمل با ضمه را قوت دهد و اشتهای طعام بیاورد و معده را
 قوت دهد و بلغم و رطوبت را دفع دهد و قرفل سه درم قافله کبار دو درم عود خام پنجم درم زعفران
 یک درم سنبلی الطیب و درم پوست اترج پنجم درم زعفران یک درم مصطک سه درم بسیار دو درم
 جوز الطیب یک درم قرفه دو درم زنجبیل و از فلفل از هر یک یک درم نبات دو درم نوع دیگر

عسل مصفی بر آن کنند و بچشانند با نش آبسته تا نزد یک نفع آید چون منعقد شود و فرو
گیرند زنجبیل فلفل دار فلفل از هر یک چهار درم کرفس ناخواه از هر یک درمی زعفران و دو درم مجموع
او دوی کوفته و بنجیه بر سر آن افشانند و بچشانند تا یکسان شود و شربت از آن چهار مثقال نافع
فوقه گیرند از اسفند جلی منفی باب و نیم من عسل و یک من دو شاب نگوری و قدری زنجبیل
و فلفل جزو با قافله زعفران از هر یک و دو درم مصطکه پنجدرم سقمونیاده درم ترد بسی درم کوفته
و بنجیه بر سر آن کنند و کفچه بزنند تا یکسان شود و شربت ازین جوارش چهار مثقال است تا پنج
مثقال نافع و موافق بود قمری بوره از منی زیره کرمانی فطر اسالیون زنجبیل فلفل سفید از هر یک
و دو درم و نیم سقمونیاده پنجدرم خرمای بهندی بیدانه و مغز بادام متشدر ورق سداب ده درم و سرکه
جوشانیده یک شبانه روز بکوبند و بغربال در آورند و عسل بپوشند سه وزن و بر سر شمر کنند و درو با
و شربت بی تخم مثقال تا هفت مثقال باب گرم از جهت قولنج جوارش شهر یاران
مستعمل بولف سودمند بود از جهت سردی معده و جگر و آن مسهل قولنج است خاص و لغایت
نافع بود تا لیف ص زنجبیل قر فلفل دار چینی سیلخه سنبل الطیب جزو با هیل مصطکه قافله
لسان العصاره زعفران از هر یک چهار درم و نیم سقمونیاسه درم ترد سفید مجوف و تراشیده
بر روغن بادام چرب کرده هشت درم حب النیل هشت درم قند سفید بوزن او دوی کوفته و
بنجیه عسل کف گرفته بپوشند شربت از آن چهار درم تا هفت درم بحسب مزاج گرم از جهت
قولنج نافع بود جوارش کسری مستعمل غبر سودمند بود از جهت معده و خفقان و سودا
و در درم پیران را لغایت نافع است اخلاط آن قافله صغار و کبار بسیار است از هر یک چهار درم زنجبیل
و فلفل از هر یک هشت درم قند کدو درم زعفران و دو درم مشک نیون لشراب مثلث جوشانیده
حل کنند و غبر بار روغن بلسان چرب کنند و عسل کف گرفته بپوشند و نیون حل کرده بر
آن ریزند و نیک بپوشند و در ظرف آگینه کنند بعد از شش ماه استعمال کنند شربت نیم مثقال
نافع بود مجرب است جوارش مشک مستعمل سودمند بود از جهت ضعف معده و خفقان
و بواسیر صفت آن مشک ترکی نیم مثقال قافله کبار جزو الطیب فلفل زنجبیل دار فلفل
از هر یک ده درم دار چینی سه درم عود قماری هفت مثقال زعفران و دو درم قند سفید بوزن

و مجرب است نوع دیگر کبیر زیره کرمانی چنانکه ذکر رفت دور طل فلفل سی درم زنجبیل در سه
از هر سه یک چهل گرم بوره ارمنی سلیمه رومی و دارچینی چهار درم کوفته و بنجیه با سه چندان عسل
گفت گرفته لبشینه شربتی یک مثقال تا دو مثقال نافع بود جوارش سقنقور شکم را نرم کند
و باد را التکند و بلغم خام را نیک باشد و باد و اسهال و در و تهی گاه در آن وقوع را نیک بود و
قوت باه بدید اخلاط آن ترید سفید مجوف پنجدرم محموده النطاکی پنجدرم فلفل قافله از هر یک
سه درم زنجبیل و ارچینی آله با سه قفل جوزا از هر یکی یک درم قند سفید صد درم هر یک با گانه
بکوبند و بنزد و عسل گفت گرفته لبشینه شربتی چهار مثقال نافع بود سفر جلی معده را قوت و
واشتهای اطعام باز دید کند و قلع بکشد و مخصوص است بقولنج اخلاط آن به اصفهانی
پاک کرده از پوس است و از دیگر طل آن کند و در و طل ثلث بچوشانند تا مملو شود و بعد از آن فرو گیرند و در
آورند و بکوبند و بمخل موسی بیرون کنند و یک من عسل صافی بر سر آن کنند و بچوشانند تا بماند
الغدا و آید فرو گیرند و این دارو با کوفته و بنجیه برواقتانند و بکفجه بزنند تا نیکان شود و اجزا را در
زنجبیل و ارچینی و فلفل از هر یک دو درم طلیله قافله زعفران از هر یک سه درم صطک پنجدرم سیاه
مشوی ده درم ترید مجوف سفید خراشیده و بر و غن چرب کرده سی درم شربتی ازین جوارش
پنج مثقال تا هفت مثقال باشد آب گرم از جهت قلع لغایت نافع بود مری آر و خمر
خرمای هندی بیدانه پنجاه درم و ریک طل سرکه بچوشانند یک شبان روز بکوبند و بخورند
فرو برند و مغز بادام مقشری عدد بکوبند و با تمر یا میزند و فلفل سیاه صد وانه زنجبیل سه درم
بوره ارمنی یک مثقال و رقی سداب سقمونیای مشوی از هر یک ده مثقال عسل سه درم
تمر و مغز بادام و دار و بادان لبشینه و عسل گفت گرفته بر سر آن کنند و در ظرف کنند و در
گند شربتی پنج مثقال آب گرم باشد سفر جلی نوع دیگر سفر جلی منقی آب نیم من عسل
و یک من و شاب نگوری و قدری زنجبیل و فلفل و جوزا با قافله و زعفران از هر یکی دو درم
صطک پنجدرم سقمونیا ده درم ترید سی درم کوفته و بنجیه بر سر آن کنند و بکفجه بزنند تا نیکان
شود و شربتی ازین جوارش چهار مثقال تا پنج مثقال موافق بود و نافع بود نوع دیگر اصفهانی
از دانه پاک کرده دور طل باره کنند و بر سر آن کنند و بچوشانند تا مملو شود و بکوبند و یک طل

سلیقه قاقله دار چینی قر نفل سعد کوفی و زنجبیل دار فلفل زعفران فلفل سفید قسط بجرى خود
 اسارون حب لاس قضب الذریره تخم مورد از هر یک دو درم مصطکه ده درم قند بوزن
 او و نیمه مجموع کوفته و بخیته بصل کف گرفته لبش بند شتر تی و و شقال پیش از طعام و بعد از طعام
 شاید خوردن جوارش عطا بر خاصیت آن اینست که منی را بپذیرد و مجامعت را قوت
 دهد و کرده و مغز را قوی گرداند و مجرب است اخلاط آن شقال مصری و قاقله کوچک
 و دار فلفل خولجان دار چینی زنجبیل قرفه از هر یک پنج مثقال بهمنین تو درین تخم است و تخم
 تخم خنزیره و مغز تخم جبر و تخم سیاه و تخم حاض و کینه و کثیر او تخم لمبون و تخم شلغم و تخم کرفس از هر یک
 سه مثقال دار و با کوفته و بخیته و تخم بید سفید تخم و خاک پاک کرده سه وزن او و یک شب
 و شیر گا و خیسانیده و بادا و در دست بمالند و صافی کنند از خاک که در آن باشد و بر شتر
 بنهند تا غلیظ شود و بعد از آن فرو گیرند تا نیم گرم شود و دار و با را بدین لبش بند و در ظرفی
 کاسی کند یا چینی شتر تی سه مثقال تا لبست درم باشد شیر گا و تازه نافع بود فوعد یک ربع
 را قوت دهد و باه را زیاده کند و دل را قوت دهد و خاصیت این جوارش بسیار است اینجا
 کوتاه کردیم اخلاط آن قاقله بسیار لبان الذکر از هر یک چهار مثقال دار فلفل زنجبیل
 از هر یک هشت مثقال قرفه قر نفل انیسون نیرالینج مشک ترکی از هر یک و انگلی عنبه
 و درم روغن بلسان چهار درم عنبه بار و غن بلسان یکد از د بوزن دار و با قند سفید
 اضافه کرده بصل کف گرفته لبش بند شتر تی ازین جوارش محرومی مزاج را بخندرم و مرطوب
 را یک درم نافع بود جوارش کمونی سودمند بود جهت سردی معده و پنهانی بلغمی سودا
 و سردی امسر و فواتی که از کثرت بلغم بود زایل کند و این معجون رو صبت اخلاط آن
 زیره که مانی سر که خیسانند یک شبانه روز بعد از آن در سایه خشک گرداند و در طبل بعد از
 و فلفل سی درم زنجبیل چهل درم ورق سداب خشک چهل درم بوره از منی ده درم مجموع
 کوفته و بخیته با سه چندان بصل کف گرفته لبش بند شتر تی یک مثقال تا و شقال نافع بود
 و هر چه معاجین و جارات باشد بهتر آن بود که بلع کنند و قطعاً نخواهند که چه صاحب منج
 و معجون کمون گفته باشد که آب گرم بپاشند تا اسهال نه چیز است و نافع است بغایت

و نیم سه سقنقور و علل و قسط شیرین از هر یک یک مثقال مغز و سه پیک مثقال و مغز سر
 شیر خواره و مغز داغ کج شک نر که در وقت سیحان گرفته باشند از هر یک پنج مثقال قند یک مثقال
 و شهاب نوعی از ناهیت که در وجه بعد از پیدایش اگر خایه و گوشت او پیدا شود و قصب گاو و جوان
 و خشک ده از هر یک ده درم بدل آن کنند و سفیل مشوی گفته اند یک مثقال و نیم اما سوف
 این کتاب استعمال میکنند در معاجین سبب غایت تلخی پس تخمها را بپزند و فنه و عسل با پنج
 مثقال انگبین بگذارند و مغز حاضیه را در ماهون کنند و بسایند بعد از آن او را با تخم کبر کینند با سه
 چندان عسل کف گرفته بپزند و در ظرف چینی یا کاسی یا آگینه و سر آن طرف محکم کنند و بعد از
 چهل روز سر ظرف بکشایند و استعمال کنند شربت یک مثقال باب جبر با هشت مثقال
 یا با شیر گاو تازه و بعد از دو روز که ساخته باشند استعمال کنند نوع دیگر زرعونی که در استعمال
 تخم گز تخم شلغم تخم سیاه تخم ترتره تخم بلبلون مغز چلغوزه حب فلفل حب لیم هم من سبب سفید
 شتاقیل مصری بوزیدان دانه کبر لسان العصاره از هر یک دو درم حلیت طیب خردل سفید
 فلفل سیاه از هر یک پنج درم روغن جوز هندی و نمشک آن مغز که ادویه را بدان چرب کنند
 و عسل کف گرفته سه وزن ادویه شربت سه درم تاسمه مثقال نافع بود و هر باید ادویه باشد و اگر
 در وقت خواب شیر خورند شاید و باید که پیش از آنکه معجون را تناول کنند بست درم شکر سفید
 با یک گاه شیر تازه بپاشانند تا منفعت آن تمام تر باشد نوع دیگر این نسخه شیخ نجیب الدین
 سمرقندی این نسخه در قرا با دین کبر آورده است و این نسخه معتد علیه است اخلاط آن
 تخم بلبلون شتاقیل مصری و همین روغن سقنقور لسان العصاره از هر یک پنج درم
 و نجیب تخم شلغم تخم گز تخم اسپت تخم ترتره تخم گند نا و خولجان و جوز الطیب و ارچینی دار
 بوزیدان از هر یک سه درم تخم انجیره دو درم سفیل مشوی نه درم آورده است اما استعمال
 این کتاب نیست و فانی که آنرا کعب الغزال مراد است بوزن ادویه مجموع کوفته و بخیه با سه
 چندان عسل کف گرفته بپزند شربت یک مثقال نادر مثقال بود این نسخه زرعونی را نزد
 جوارش سقنقور که ذکر آن کرده و اگر سقنقور یافت نشود بدل آن دو وزن آن خفیه است
 با قدری خردل کنند بغایت نافعت جوارش جالینوس و اخلاط آن سبب

بجسل کف گرفته لبشند شترتی یک مثقال نافع بود متوسط که سرخوش کند و لبها را در صحر
گل سرخ هفت درم سعد قنفل مصطکی سنبل اسارون بسباسه جوز بوا از هر یک پنجم درم قرقه زرد
از هر یک چهار درم زعفران شش درم قاقه و بال از هر یک سه درم جز و اعظم پانزده درم مجوع
کوفته و بنجینه بجسل مصطکی لبشند شترتی یک مثقال و اگر قدری مشک غنبر و عود اضافه کنند
بهر بود معجون تری مستعمل و این غیر جوارش تمکسیت و صفت آن در باب جوارشات کرده
از جهت قورنج و عسل بول نافع بود عظیم محرم است ص خرابی دانه پانزده مثقال بوره از منی
وزیره کربانی تخم بیل فطر اسالیون از هر یک دوازده درم سقمونیامشوی پنجم درم مغز بادام سفید
کرده ورق سداب خشک کرده از هر یک ده درم باید که زیره کربانی یک روز در سرکه خیسانند
باشد و جمله کوفته و بنجینه با تمر و عسل لبشند شترتی نیم مثقال بهمان فعل تمسکند و در خواص *

باب الثانی الجوارش

سقفقوله مستعمل و سودمند بود از جهت کرده و سپر دبا و راه را زیاده کند و نفوذ تمام آورد و نهایت
این بسیار است و اینجا کوتاه کردیم ص تخم لیمون و تخم پیاز و تخم گندم و تخم است و تخم جرجر و
حب ارشاد و کره مغز حبه الخضر السان العصاره کبجد مقشر تخم تربید مغز طغوزه از هر یک پنجم درم
تخم بیل شتاقل مصری خولجان دار فلفل از هر یک پنجم درم و جوز الطیب و چینی بهمن از هر یک
دو درم سره سقفقورنج درم ص صعب الثعلب ده درم ذکر کاو خشک کرده سوخته ده درم دار و با
کوفته و بنجینه با سه چندان عسل کف گرفته لبشند و ادویه جوارشات باید که خوش تر از ادویه معیار
باشد و خیران و شتر باشد و فرق معجون جوارش همین است که ادویه معجون بجز بنجینه بود
و از آن جوارشات قدری در شتر باشد و بعضی از اطباء درین نسخه اسفند بریان کرده می گویند
و مرکب باید که قطعا اسفند معاجین نکند که ممکن نبود و خوردن آن بسبب تلخی آن شترتی ازین
جوارش ده درم بود بمثلت یا البشیر تازه یا با ماء العسل چون بیاشامند نافع بود و نوحه دیگر نافع
است از جهت کسی که شهوت او منقطع شده باشد از زن و مرد شهوت برانگیزاند و نبات
نافع بود و مجرب آزموده است اخلاط آن تخم چند قونی و شش درم قاقه مصری و تخم
شلغم و تخم دار و با و تخم پیاز سفید و تخم جرجر و ششخاش و تخم گز و کره و صعی الثعلب از هر یک پنجم درم

خاصیت بسیار است و اینجا کوتاه کردیم و جالینوس گوید که این معجون پیش از زمان ترکیب
 کرده اند با سم ملکی که در آن وقت بوده است از مکان یونانی و شرقی چهار مثقال و مطبوخ آب
 و غار لیون استعمال کنند اخلاط آن صبر سقوی غار لیون از هر یک بست درم زعفران
 و اچینی و ج مصطک روغن بلسان حب بلسان فریون فلفل سیاه و فلفل حبلیان افقاص و غیر
 مما از هر یک دو درم قسط کما دیوس افیمون افریطی از هر یک چهار درم اسارون سلیمه تقوینا
 از هر یک شش درم سنبل الطیب سه درم مجموع کوفته و نجیته با سه چندان غسل کف گرفته بشوید
 قوت وی تا چهار سال باقی ماند معجون سیحی نسخه مؤلف قرنفل خولجان شقاق مل
 مصطک لباسه لسان العصافیر عاقر قراچا پوست انرج از هر یک پنج درم قرفه اشنة از هر یک هفت
 جوز بوداده درم قافله و فلفل نارمشک عفران از هر یک سه درم سنبل الطیب ده درم عنبر شهب
 یک درم مشک یک درم جزو اعظم پنجاه درم روغن بادام دو درم غسل یک وزن و نیم ادویه بشوید
 شربت بقدر حاجت نوع دیگر مستعمل مؤلف از جهت هضم طعام و قوت مجامعت و قوت
 پشت بغایت سودمند بود و اشتهای طعام آورد و ص عاقر قراچاش درم فلفل سفید
 هفت درم زعفران سه درم قافله کبار ده درم قرنفل ده درم مصطک هفت درم قرفه هفت درم
 جوز بواسی عدد مشک ترکی نیم درم عنبر شهب یک درم جزو اعظم سی درم روغن بادام ده درم
 قند سفید صد درم شربت بقدر حاجت نافع بود معجون مشک سودمند بود از جهت
 درد جگر و ضعف معده و سردی آن و سده را بکشد و درمهای غلیظ را تحلیل دهد و مشک
 سلیمه سنبل الطیب ساج لک منقی ربونند چینی حبلیانارومی از هر یک دو درم زعفران
 ناخواه تخم کرفس مصطک از هر یک سه درم عود هندی قرنفل مرصافی از هر یک یک درم مجموع
 کوفته و نجیته با سه چندان غسل کف گرفته بشوید شربت یک درم آب گرم نافع بود معجون
 و ج سودمند بود کسی را که آب از چشم روانه باشد و ص و ج حلیت زنجبیل تخم رازیانه از
 هر یک یک درم کوفته و نجیته با سه چندان غسل کف گرفته بشوید شربت یک مثقال نافع بود
 مجرب است و آزموده اند معجون قسط سودمند بود جهت درد معده و جگر و ص و ج
 هفت درم قسط تلخ هفت درم انیسون تخم کرفس اسارون از هر یک سی درم کوفته و نجیته

شیر خشک است درم بقوام آورند آنگاه ترب سفید هفت درم حجار منی مغسول دو درم رب السوی
 دو درم بادیان سه درم محمود سه درم نیم سور بخان دو درم بنفشه پنجه درم دارو با کوفته و بنجیه بدان کشند
 شربتی پنجه درم تاج مثقال یک گرم بدیند نافع باشد همچون سور بخان استعمال مؤلف گوید
 مخصوص باد و امفاصل و نفوس و عرق النساء و رویش رانفع بود ص سور بخان مصر
 سی مثقال فلفل سیاه اقل رقیق سنا از هر یک دو مثقال کمون کرمانی شیطرح هندی از هر یک
 دو درم پوست بچ کبرو مثقال ونیم کف دریا دو مثقال ترب سفید مجوف خراشیده بروغن بادام چرب
 کرده چل درم بنجیل هفت درم بوزیدان پنجه درم سقمونیاسه درم بوسیلیک زرد پنج مثقال کوفته
 و بنجیه بآب چندان غسل گرفته بپوشند شربتی هفت مثقال نسجه دیگر از اصول ترکیب
 استعمال مؤلف سور بخان مصری شش درم باینج کمون پوست بچ کنیز شیطرح هندی از
 هر یک دو درم پوست بلبله زرد هفت درم تخم کرفس نیک هندی ورق خاکف دریا از هر یک
 یک مثقال ورق گل سرخ سقمونیاسه بنجیل از هر یک سه درم ترب سفید مجوف پانزده درم
 فلفل سفید رازیانه و سحر از هر یک یک مثقال بوزیدان دو درم کشنیز خشک سه درم روغن
 بادام چهار مثقال ونیم عمل صد و پنجاه درم نافع بود مجرب است همچون تووری استعمال
 مغز تخم خرپزه و مغز بادام مقشر سفید از هر یک سی درم سقمونیاسه شوی دو مثقال ونیم در آب
 حل کنند و دارو با کوفته و بنجیه بدان بپوشند و این استعمال صفا است مجرب است همچون
 بیاور قسطوس استعمال مؤلف و خاصیت این معجون بسیار است و سودمند بود از جهت تنباهی
 مزاج سرد و در جگر و معده و سپرز و در جگر کرده و رحم و حیض که بسته باشد بکشاید و این سهل بی مشقت
 است و مضهاری که من امتلای که از بلغم لزج غلیظ بود دفع کند و نسیان و تاریکی چشم و عین فقر
 راز اکل کند و سینه از اخلاطهای فاسد پاک گرداند و بدن را قوت دهد و فرو گرداند و تعدیل و طرح
 پیدا کند و باد های مودی بشکند و سده جگر و سپرز بکشاید و در سینه و ضعف نفس راز اکل کند
 سودمند بود از جهت کسی را که رنگ زرد شده باشد و سودمند بود از جهت ربود و درسه
 و جذام و برص و خالطهای که در کرده و مثانه بگذارد و خالطهای سوخته سیاه و بلغم فاسد و عفن را
 دفع کند و لقوه و عشه و فالج و خناق و صرع راز اکل کند و قوت حرارت غریزی را بدهد و این معجون

و بنجیه با سه وزن اودیه غسل گرفته بسترشند چرب است معجون مرو سیاه دو توکون کرک
 عود و لبسان سلیمه رومی قد و مانا قفاح اذخر تخم کرفس از هر یک یک گرم فلفل سیاه قسط تلخ فلفل سفید از هر یک
 نیم گرم مجموع کوفته و بنجیه با سه چندان غسل گرفته بسترشند شربتی پنج مثقال معجون بنجاح
 مستعمل مؤلف خاصه سهل سودائی بود و بلغم لزج و غلطهای غلیظه صفت آن بلبله سیاه بود
 بلبله سیاه پست بلبله کالی و آمله متشتر اقیهون از هر یک ده گرم تربد سفید مجوف و بسفایج واسطوخودوس
 از هر یک پنج گرم غاریقون سه گرم حجر لاجورد حجر ارمی منخول از هر یک دو گرم و نیم سقمونیاسه و نیم
 غسل گرفته صد و پنجاه گرم نو عدد یک بلبله سیاه پوست بلبله و آمله متشتر از هر یک دو گرم و نیم
 اسطوخودوس اقیهون و بسفایج تربد مجوف خراشیده از هر یک پنج گرم کوفته بنجیه با غسل گرفته بسترشند
 بعضی نسخهها حجر لاجورد غاریقون از هر یک یک مثقال اضافه کنند نو عدد یک از کامل الصناعته اجبت
 بالیخولیا واده سودائی را مفید بود صفت آن بلبله سیاه بلبله آمله متشتر منقعه از هر یک ده گرم
 بسفایج اقیهون و اسطوخودوس از هر یک پنج گرم اگر خواهند که بقوت تربود غاریقون و خربق
 سیاه و سقمونیاسه در حاجت زیاده کنند مجموع کوفته و بنجیه با غسل گرفته بسترشند نافع بود
 معجون خیارجنبین مؤلف گوید تربد سفید مجوف خراشیده بروغن بادام چرب کرده چهارم
 بنفشه خشک بست و درم نمک بهندی رب السوس از هر یک هفت و نیم رازیانة انیسون مصطک
 از هر یک پنج گرم سقمونیاسه و درم غسل خیارجنبین صد و نیم بروغن بادام چرب و درم دارو با کوفته و بنجیه
 و باید که سقمونیاسه و بنفشه سخی کنند و آنچه شرط است آنست که بنفشه سخی کنند و این صفت باید که
 مرکب داند و مجموع دارو با کوفته و بنجیه بروغن بادام چرب کنند و بسفایج خیارجنبین بسترشند و
 غسل و شکر از هر یک صد و نیم بقوام آورند و بر سر آن کنند و باید که غسل خیارجنبین که آتش ندیده
 باشد شربتی پنج مثقال باشد نو عدد یک از اصول الکریب درین نسخه سقمونیاسه زیاده تر آن
 قانون است و این نسخه مستعمل مؤلف نیست ص تربد صفت مجوف خراشیده بروغن بادام
 چرب کرده و بنفشه از هر یک چهارم رب السوس نه مثقال نمک بهندی هفت و نیم درم مصطک
 رازیانة هر یک پنج گرم سقمونیاسه مشوی پانزده و نیم بروغن بادام بست مثقال فانیذ مکملی و
 غسل خیارجنبین از هر یک درم شربتی پنج مثقال نافع بود نو عدد یک فلووس خیارجنبین پانزده و نیم

ادویه لبرشند شترتی یکدم آب گرم معجون قبادالملک خاصیت این بسیار
 است و نافع است از جبت و جع مفاصل و نفرس و دردندان را ساکن گرداند از این
 جهت همین بود و در سپرز و بادهای غلیظ و پتهای کمن و قولنج را دفع کند و سده بکشد و
 سنگ کرده و مثانه بریزاند و ضیق النفس و سرکه کمن و ریش روده و تاریکی چشم و در گلو را
 زایل کند و هر که دور و زنجور و صحت بدن را نکاید و شترتی یکدم بود و این معجون را بعد
 از شش ماه استعمال کنند و قوت این معجون تا سه سال بماند صفت آن جبطیان را می
 اسطوخودوس قدمانا جاوشیر کما فیطوس تخم سداب فراسیون استودیلون میوه سالیله
 از هر یکی پنج مثقال بود و زعفران و قسط و فلفل سفید و اذخر و سنبل الطیب و فسیون
 پوست بخت نفاخ و پودر کوبی اسود تخم جوز و ورق گل سرخ و زردین افلیط و حب بلسان مصری
 از سه یک سه مثقال و از چینی هشت مثقال سلیخه رومی شانزدهم و حب و عصا و غش
 کاشم تخم جند قونی و صمغ با دام از هر یکی چهار مثقال ایون نر الیخ سفید از هر یکی شش
 مثقال صمغ و عصا و باد و مثلث خیاستند و باقی ادویه کوفته و بنجیه با سه چندان غسل
 گرفته لبرشند شترتی یکدم بود و در ظرف آگینه کنند و بعد از شش ماه استعمال کنند معجون
 قیصر خفکان و صرع و در معده که از سردی بود نافع است و در سده بکشد و در خون
 تبخیر عظیم پدید کند و با صمه را قوت دهد و فواید صحت را زایل کند اخطا آن چند بیدستر
 رب السوس سلیخه زفت تلخ و سیاه ایون میوه زعفران سنبل الطیب از هر یکی سه درم
 جاوشیر یکدم مشک ترکی و انگلی زرباد و ریح عرقی و واریدنا سفید از هر یکی نیم درم کوفته
 و بنجیه با سه چندان غسل گرفته لبرشند شترتی بمقدار خودی نافع بود معجون قند
 اولیقولی شیر شعل بود زعفران کاشم تخم کرفس و بنجیل حاشا و مغز جلغوز از هر یکی شش درم
 قره فلفل و فلفل گل جوز الطیب و از چینی از هر یکی شش درم و ج انیسون عود الصلیب
 از هر یکی نیم درم غسل بوزن ادویه نافع بود نوع دیگر نافع بود جهت بادهای سرد و معده را سرد
 دهد بغایت ص زعفران کاشم تخم کرفس و بنجیل حاشا مغز جلغوز از هر یکی شش درم
 مغز حب الهنوبر کبار متقشر و مغز با دام متقشر و کند از هر دو درم فلفل را نصبت درم کوفته

پنجم درم ناخواه کمون شونیز و صتر و کاشتم کرد و با دادم تلخ فلفل و وچ و دار فلفل و
 بود نه از هر یکی سه درم چند بیدستر و سکنج و جاب و شیر از هر یکی دو درم حب الفار بهشت درم کوفته
 و بنجیه و عسل کف گرفته لبشینه شربت می دو درم نافع بود معجون **فستین** با سون تخم کزک
 و اسارون و فستینج و می و با دادم تلخ مقشر از هر یکی ده درم کوفته و بنجیه با سه چند
 عسل کف گرفته لبشینه استعمال کنند نافع بود از جهت سردی معده و جگر و جرب است معجون
 سنبل نافع است از جهت معده و جگر ص سنبل الطیب قسط فلاح الاذخر قصب لذریره
 موزین منقعه از هر یکی چهار درم زعفران مصافی انیسون فلفل از هر یکی یک درم متقل ارزق و دو درم
 سلیخه پنجم درم کوفته و بنجیه متقل و موزیرا باید که در مثلث خیسانند بعد از آن با سه وزن او و به
 عسل مصفی لبشینه استعمال کنند معجون **فقی** نافع بود از جهت سرفه و در و جگر و سینه و
 معده و آواز صاف گرداند و بول براند و در و سپرز را نافع بود و زائل کند و فتق را بغایت سود
 اخلاط آن موزین منقعه یا شمش لبست و پنجم درم زعفران سنبل الطیب سلیخه رومی و اپری
 و اریشعان از هر یکی یک درم قصب لذریره فلاح الاذخر متقل ارزق علك لبطم از هر یکی دو درم
 و نیم مصافی چهار درم صمغها و موزین در مثلث جوشانیده و باقی او و به کوفته و بنجیه با سه چند آن
 کف گرفته لبشینه شربت می یک درم تاکب متقال معجون **هرمز** سودمند بود از جهت درد معده
 و مفاصل و صلابت جگر و سپرز و استسقا و رطوبت و نفرس و این معجون را مخصوص است
 بنفرس خاصه در موسم بهار اخلاط آن غاریقون اسارون و وچ فردمانا سداب و فلقون
 خار خشک از هر یکی درم فراسیون و جعه از هر یکی سی درم کما قیطوسن کما در یوس و
 اسفولوقندزیون از هر یکی هشتاد درم کوفته و بنجیه با سه چند آن عسل کف گرفته لبشینه
 شربت می یک متقال باب گرم بعد از شش ماه استعمال کنند معجون **صطیقون** سودمند
 بود از جهت تباهی مزاج و سردی معده و ضعف آن اخلاط آن بگزید قسط تلخ و سنبل الطیب
 حمانا سلیخه مصطک از هر یکی دوازده درم فلفل سیاه زراوند طویل تخم شبت انیسون ناخواه
 کمون کرمانی دو قوطر اسالیون و سیالیوس و اسلیون و فستینج رومی و انجدان
 سیاه بود نه صحرانی خشک تخم خرنیزه از هر یکی چهار درم کوفته و بنجیه با عسل کف گرفته

استعمال کنند و بعضی گویند که شش ساعت در تنور را بکنند پس بیرون آورند اخلاط آن
عقرب سوخته سه درم حبطیانامه رومی یک درم رنجبیل یک درم فلفل و دار فلفل از هر یک دو درم
بسیج کاکنج پنجم درم چند بیدستر چهار درم مجموع کوفته و بخیته و بخیله غسل کف گرفته لبشند و بعد از آن
شش ماه استعمال کنند بالغ را شش و اندکی و نابالغ را نیم انگب لغایت نافع بود و مجرب است
معجون سحر بنیاد این معجون را از تریاقات شمرده اند و از مصالحین کبار است و خاصیت
وی آنست که در معده و سوسو و الم و قو و لجه و عسر البول و حمله مضطرب و بخیله لغایت مجرب است
ص چند بیدستر دار فلفل قنده قسط از هر یک شش مثقال مجموع کوفته و بخیته و بخیله غسل کف گرفته لبشند
شرقی از آن دانه ای تا یک مثقال و بعد از شش ماه استعمال بود فوعد یک درم چند بیدستر و دار فلفل
و مورد و فوادی و قو اسارون از هر یک یک مثقال کوفته و بخیته با سه چندان غسل کف گرفته
لبشند و چهل درم مثلث و دانه ای و نیم زعفران اضافه کنند شرقی از دانه ای تا ده مثقال بود و این
سحر بنیاد اورد و بسیار است و همان عمل میکنند و مجرب است معجون حلیتیت سودمند بود از جهت
تب یج و گردیدگی همه جانوران ص حلیتیت فلفل سیاه مرصافی ورق سداب خشک از هر یکی ده
کوفته و بخیته با سه چندان غسل کف گرفته لبشند شرقی تا یک مثقال بود فوعد یک درم صاحب سیج
گوید که دفع همه سمهای جانوران بکند صفت آن مرصافی قسط و ورق سداب خشک و پنج
فلفل عاقر قرق و دانه از هر یک یک درم حلیتیت بوزن مجموع دار و با کوفته و بخیته و بخیله غسل کف گرفته
لبشند شرقی سه درم و طینخ خراوده درم روغن گاو نافع بود معجون رومی رب السوسن زوفا
خشک بر سیاه و شان از هر یکی ده درم قردمانا فلفل از هر یک ده درم مغز بادام تلخ و زراوند جزا
و تخم انجره از هر یک یک درم و بر عوض بر سیاه و شان بعضی مشک طر الشیخ کند مجموع کوفته و بخیته
با سه چندان غسل کف گرفته لبشند شرقی یک مثقال نافع بود معجون حبطیانامه رومی در و سپر
و جگر و سده را بکشد و در معده و در کوزه و مشانه و تنه های کن را زایل کند ص حبطیانامه
فلفل سیاه از هر یک یک درم قسط سافج هندی سنبل الطیب یونانی از هر یک هفت مثقال
کوفته و بخیته با سه چندان غسل کف گرفته لبشند شرقی دو درم آب سداب معجون الغار
سودمند بود از جهت قطع بلا و جبار اساکن گرداند صفت آن ورق سداب خشک

تخم بلبلون متقال بوزدان بهمنین تو درین لسان العصاره از هر یک پنجم درم تخم بیل تخم شلغم سیست
 تخم جرجیر تخم پیاز حب الرشاد کوفته و بجنه تخم گندنا و خولجان و جوز الطیب تخم خرفه و افلفل از هر یک
 سه درم اصل النار مشوی یک درم و نیم مغز حب فلفل و مغز حب از لم و مغز چلغوزه و مغز نارجل از
 هر یکی پنج مثقال خسته التخلط و کرکاد خشک کرده و سوده و مغز دماغ کبشک خشک کرده که روت
 به چنان گرفته باشد خشک مباد که سرخ را از هر یک ده مثقال عنبر اشوب و درم مشک کی بنیدرم
 مجموع کوفته بجنه و فانی که آنرا کعب الغزال خوانند بوزن او و عسل بوزن مجموع معجون سازند
 و شربت و دو درم گرم مزاج را و سرد مزاج را نافع بود شربت و دو درم و سرد مزاج را پنجم درم باید که گرم
 مزاج کاسه شیر گاو تازه ده درم شکریش از خوردن معجون بیاشامند بعد از آن معجون فرو برد
 بعد از شیر و شکریا شامند بلکه کاسه عسل بیاشامند که مفید بود و در قوت و در جماعت افزاید
 بهتر نیست و بکرات و مؤلف این کتاب خواص این مشاهد کرده مجرب است و درین باب
 معجون حجر الیهود خاصیت این آنست که ریگ کرده و مثانه بریزند صحن مغز تخم خار بالنگ
 و مغز تخم خرفه و حب کالنج از هر یک پنجم درم حجر الیهود پنجاه درم کوفته و بجنه با سه چندان عسل کف
 گرفته لیسریند و معجون کنند معجون کالنج سودمند بود جهت درد کرده و مثانه صفت
 آن بزر الینج و رازیانه از هر یک هفت درم مغز تخم خیار زه پنجم درم تخم حاض و مغز افیون و چلغوزه
 بریان کرده و مغز فندق بریان کرده و مغز بادام بریان نموده و زعفران از هر یک سه درم و حب
 کالنج لست و پنج عدد و کبر چهار درم معجون کوفته بجنه لیسریند و بعد از شش ماه استعمال کنند و بعد
 تخم کرفس از رازیانه از هر یک هفت درم مغز خیار زه و دو درم بزر الینج و تخم حاض بری و افیون و مغز
 چلغوزه بریان کرده و زعفران و مغز فندق حشر بریان کرده و مغز بادام تلخ مقشر بریان کرده از
 هر یک سه درم حب کالنج لست و پنج عدد کوفته بجنه بمشک لیسریند بعد از شش ماه استعمال کنند
 و گویند که این معجون را قرض میناید ساخت وقتی که لیسریند شربت یک درم باشد معجون
 عقرب از جهت سنگ مثانه و گردگی عقرب یغایت نافع بود صفت سوختن عقرب آنچه
 در یک سوزند بگرد یک سسی و عقرب در آن اندازند و این و یک را در گل گیرند و در سود
 نهند و سر آن و یک کیشب نهند و روز دیگر بیرون آورند و در ظرفی آگینه نگاهدارند و هرگاه که خوا

دیگر دار و با کنند و تمام کوبند و بعد از آن در ظرفی آلبینه یا چینی کنند و سر آن محکم دارند و بعد از
شش ماه استعمال کنند که نافع بود مجرب است نوع دیگر بگزید مرصافی و زعفران اولی که
در پوست و حبلیا و حرف از هر یک ده درم طین مخموم و انیون سنبل الطیب صمغ عربی و جند
و غار لیون از هر یک سه درم قاقیا و هوفاریقون و فطر سالیون از هر یک ده درم قصبه
و از ششمان و حب لیفا و عصاره لویه انیش از هر یک پنج درم زراوند طویل و لیون چینی و اسکن
و حما و جن و روغن لبان از هر یک سه درم و نیم هر چه صمغ و عصاره باشد بچوشانند و باقی
دار و با کوفته و بنجیه باد و چند آن عسل کف گرفته بپوشیند و بعد از شش ماه استعمال کنند
احاطا آن حبلیا و رومی و سلینج و دار فلفل و دار چینی و جند بیکه از هر یک چهار درم و نیم
و قف از خزر راوند طویل از هر یک ده درم زعفران یک درم انیون و مشتقال انیسون و تخم کزبر
و از هر یک بست درم فلفل سیاه بست و سه مشتقال قسط و دو درم و اسارون از هر یک ده درم
و بنجیل و فودج خشک از هر یک هفت درم روغن لبان بار و روغن گل از هر یک که باشد ده درم
عسل دو وزن او و با بپوشیند و بعد از شش ماه استعمال کنند و خاصیت این بسیار است
اینجا کوتاه کردیم همچون ایفیع از جمله سفوفات است و از معاصین کبار است و بعضی از
این را جمله تریاق شمرند صفت آن قر فلفل و زنجبیل و فلفل و سنبل الطیب و دار فلفل
و جربود و جوز بودا و قاقیا کبار و شیطج هندی و دار چینی و سانسج هندی و لسان العصاره و زنج
عقری و باد و بنجویه و لسان الثور و مصطکی و خولجان و فلفلیک مر و ایدنا سفته و صندل و
زراوند و حرج سلینج و یا قوت رمانی و ورق گل سرخ از هر یکی دو درم بسیار است شش درم پوست آج
سه درم زعفران پوست لیلیه از هر یک یک درم همین سرخ بند درم عنبر اشتهب مشک ترکی از
هر یکی نیم دانگ مجموع کوفته و بنجیه و بنایت سحر کرده و عسل صفی مرشته شرقی یک مشتقال
مبعجون زر عوفی مویف گوید این همچون را خاصیت بسیار است از قوت باه و گرد
و منی زیاده کند و نفوذ بسیار آورد و دل و جگر را و مغز را قوت دهد و صمغ کزبر و تخم است
و اموسس و رازیانه و مغز تخم خربزه و تخم خیار بالنگ بیج کزفس از هر یک پنج مشتقال بسیار است
قر فلفل فلفله و کبابه عاقر قرقا از هر یک سه درم قرقه زعفران کند و مصطکی عود از هر یک چهار درم

چهار درم تخم کرفس منطی سه درم سافج هندی و سلیمه و عاقر قرحا و حب البلسان فرنیون از
 سبزی یک درم دارو با کوفته و بنجیه بر وزن بلسان چرب کنند و با سه چندان عسل کف گرفته
 بپوشند و بعد از شش ماه استعمال کنند شربت می مانند یک بخور و از بهر قوی و در و گره آب کرفس
 دهند و بعضی از اطباء بدل تخم کرفس دو تو میکنند و قوت این همچون از سه ماه تا سه سال نمی
 معجون فلو نیار فارسی محل سودمند بود از جهت قوی و از خون زنان و با و با
 که در رحم بود اما دهن نقصان دارد و ص فلفل سفید و بزر الینج از هر یک یک است درم انیون
 ده درم زعفران انیون ده درم پیچدرم و بعضی از اطباء طین و مر و عاقر قرحا از هر یک ده درم
 چند بیدستر یک درم زرباد و رنج عقری از هر یک یک درم مشک ترکی و مر و ایدنا سفید از هر
 نیم مثقال و کافور دانی نیم مجموع کوفته و بنجیه با سه چندان عسل کف گرفته بپوشند و بعد از
 شش ماه استعمال کنند شربت می یک درم و هر چند که کند تر بود بهتر باشد و قوت این همچون همان
 می ماند که فلو نیار روی باشد سال همچون بزر ششائیک است از جهت در و دندان چنان
 بروی انداخته عظیم نافع بود از جهت قوی و درم فرو بردا شری تمام دارد و چهار اساکن گردان
 و قطع خون کنند و این نسخه شربت عمل است که نسخه حکیم الوالبرکات و این نسخه غسول است
 ص فلفل سفید و بزر الینج از هر یک یک است مثقال انیون ده مثقال زعفران پنج مثقال
 سبیل الطیب عاقر قرحا فرنیون از هر یک یک مثقال مجموع کوفته و بنجیه با و و چندان عسل
 کف گرفته بپوشند و بعضی سه وزن میکنند و بعد از شش ماه که در میان جو باشد استعمال کنند
 قوی عید یک مگر منسوب بکلیه البرکات سودمند بود و مر و ضمای قلبی را از بهر نوعی و در و معده که از
 با و گرم بود و سرد و مرانی و سودانی و و سواس و الینج و استسقا و بنجیابی را نافع بود و
 خاصیت این بسیار است و صاحب منهاج همه گفته و اما کوتاه کردیم ص فلفل سفید و بزر
 و فرج شک بزر الینج از هر یک ده درم زعفران زرا و نند طویل و حبلیا نارومی و بصل غار
 مشوی و خشک کرده چنانکه شرط است و جدا و از هر یک چهار درم و حب لغار و انیون
 و مر از یک هفت درم عاقر قرحا و سبیل الطیب این از هر یک دو درم چند بیدستر و فرنیون از هر یک یک درم مجموع کوفته و بنجیه
 با و و چندان عسل کف گرفته و بعضی سه چندان میکنند و بپوشند و بعد از آن که بپوشند

تایک مثقال باشد و هر چند که گفته شود بهترین باشد و مؤلف گوید که از من جهت قوت قوت باه
 کسانی را که بلغمی مزاج بودند این معجون را پسندیده یافتیم و در قوت باه حفظ و ذهن و دفع نسیان
 و فالج و لقوه و مرضهای سرد را نافع است **معجون القز و لای صغیر مستعمل** خواص این
 نزدیک بخواص کبر است و شربتی ازین یکدرم تا یک مثقال است ص لایله سیاه
 پوست لایله و آله مقشر از هر یک یکدرم سعد کوفی سبیل الطیب و کنذر الذکر و ج فلفل سیاه
 زنجبیل و عسل و ملا و از هر یک یکدرم دار و با کوفته و بجایه بر و عن گردگان چرب کنند و بلب
 چندان عسل کف گرفته بپوشیند و بوقت حاجت استعمال کنند نافع بود **معجون اناماسا**
 سودمند بود از جهت مرضهای جگر و در جگر و شکم و ریشهای روده و سپرز و در عصبها را
 سودمند بود و در گرده و عسر النفس سرفه را که از کثرت رطوبت در ساهو و جوز طما کنند بدان
 بعد از شش ماه استعمال کنند شربتی بنیذر م نافع بود ص آن زعفران خرد و در مانا و فشان سیاه
 و سبیل الطیب اصل غاف و عصاره و عاقب و جگر و سره گو سفند کوهی سوخته از هر یک ده
 کوفته و بجایه در مثلث چوشانیده بعد از آن با سه چندان عسل کف گرفته بپوشیند و در
 ظرف کا سی یا چینی یا قلعی یا آلکینه کنند و بوقت حاجت استعمال کنند **معجون اناماسا**
 سودمند بود از برای در جگر و سرفه و در معده و باد و لیس سینه و از جهت دفع باد
 هوام بنایت سودمند بود اخلاط آن میوه سالیله و یالبسه و مر و زعفران و قسط و مر و **سبیل الطیب**
 و عود و بلسان و افیون و سلینج از هر یک یکدرم عصاره غاف و ده درم پنج ملب خراشیده پانز
 درم کوفته و بجایه با سه چندان عسل کف گرفته بپوشیند شربتی از آن بنیذر م بود و بعد از آن
 شش ماه استعمال کنند **معجون قلاقلی** مستعمل از نسخه صاحب کامل از جهت تب
 ربع نافع بود اخلاط آن فلفل سیاه و سفید و دار فلفل از هر یک لبست درم عود و بلسان
 درم زنجبیل و تخم کرفس و سلینج سیالیوس و اسارون و اسن از هر یک یکدرم بپوشیند و در
 کنند **معجون فلو نیامرومی** سودمند بود از جهت قولنج و عسر البول و سپرز و شنج و در جگر
 و در دندان چون بروند ساکن گرداند و خفقان را زایل کند ص زعفران بنیذر م
 فلفل سفید و بزر الینج از هر یک شش درم افیون درم و فطر اسالیون و سبیل الطیب از هر یک

با صندل بد و اشتها باز وید کند و حفظ را میفزاید و قضیب را محکم کند و در ده فاصل و در و پشت را عظیم
سودمند بود و دندان را محکم گرداند و خواص این معجون بسیار است چنانکه اگر همه نوشته شود
کتاب مطلق گردد و مخصوص است بلغمی مزاج صفت فلفل و دارچینی و دار فلفل و پوست بلبله
و آله مفسر و شیطرح هندی را و اندر حرج و عروق با بونج و مغز چغوزه و خصیه الثعلب مغز زنجبیل
از هر یکی ده درم با بونج پنجم درم منقی سی درم غسل گرفته سه وزن او وید و در بعضی نسخها از زبانه
پنجم درم میکنند معجون فلاسفه نوع دیگر از قول مولانا رفیع الدین رحمة الله علیه فلفل
دار فلفل زنجبیل و دارچینی آله شیطرح را و اندر چغوزه و جوز هندی خصیه الثعلب از هر یکی ده درم
با بونج شانزده درم و نیز طابقی سیدانه سی درم غسل کف گرفته یک من او وید با کوفته و بنجیه
با غسل بشیند و در ظرف چینی کنند یا سفال سبز و چهل روز در میان بپوشند معجون شکر
که آن را جوارش معصوم خوانند و مفرح کنند گویند و از معاجین بسیار است بیش از
طعام بعد از طعام شاید خوردن معده را قوت دهد و غذا را بهضم گرداند و رنگ دی را سرخ گرداند و بلوی
و یان خوش کند و جگر را قوت دهد و از معاجین بزرگ است ص آن ورق گل سرخ شتر
سب کوئی پنجم درم قر فلفل و مصطک و اسارون از هر یک سه درم میل قاقله بسیار و قرفه و جوی
سنبل الطیب زعفران زرنب از هر یک دو درم و شیر آب یک طل در نه رطل آب بپوشانند تا سه طل
و بند بپزند و در دست بالند و صافی کنند و کمین فانی که کعب لغزال خوانند بقوام آورند و با
بدان بشینند اگر بعسل کنند یا قند شاید و قدری مشک با وی اضافه کنند و بعضی فو بنجشک
مروارید یا سفته ساوج هندی از هر یکی دو درم اضافه کنند و شربت از آن دو مثقال و نیم نافع بود
معجون القرد ما بگیر که آنرا آب لادری بزرگ خوانند سودمند است از تبات فالج و لقوه
و صرع و تریاق جمیع رنجهاست که از مری بود و باه را قوت دهد چنانچه بلغمی مزاج را پنج معجون
در امر به بهتر ازین نباید مجرب و از موده است ص عاقر قرحا شونیز قسط و فلفل و دار فلفل و ج
از هر یک ده درم ورق سداب جنطیانا رومی و طلیت را و اندر حرج و حب افار چند بدست
شیطرح هندی خردل از هر پنجم درم غسل بلاد چهار مثقال و نیم دار و با کوفته و بنجیه بروغن
چرب کنند یا سه چند آن غسل کف گرفته بشینند و بعد از شش ماه استعمال کنند شربت

باریل از هر یک پنجم مغز بادام کنبه متقشر از هر یک ده درم لسان العصاره حب لرشاد تخم اسپست
 از هر یک یک درم فانیزه درم زنجبیل کبابه دار فلفل کندالذکر از هر یک چهار درم خشک مراد تخم گزن
 و تخم شلغم و تخم سیاه و تخم انجبه از هر یک دو درم عسل بوزن دار و با شربتی کیمشقال تا دو مثقال معجون
 لبوب نوع دیگر که ده راقوت و ده و لغوظ تمام آورد و منی بفراید صفت آن مغز بادام و لبسته و فندق
 و چلغوزه و کنبه متقشر پنجم ملیون و مثقال از هر یک شش درم تودری و همچنین از هر یک سیصد و پنجاه
 و تخم ترابترک تخم سیاه و تخم انجبه و تخم کور و لسان العصاره از هر یک ده درم تخم اسپست و فند سفید
 از هر یک شش بهشت درم عسل سوزن ادویه شربتی یک مثقال تا دو مثقال نافع بود معجون
 لبوب منی زیاده کند و لغوظ تمام آورد و محوری فراج را بغایت سود و بد صفت آن مغز
 بادام و فندق و چلغوزه و مغزین و باریل و مغز حب الزلم و مغز حب الفلفل و لبسته از هر یک دو
 درم زنجبیل و دار فلفل و مارشک از هر یک دو درم و نیم فانیزه سوزن دار و با فانیزه را با قدر
 آب بگذارد و ادویه کوفته و بخیته بدان بپوشند و مرکب باید که معلوم کند که فانیزه را که آرد
 آن باشد قطعاً مستعمل نکند صفت فانیزه صاحب منباج گفته است معجون لبوب دیگر
 دیگر نسخه خوب عروق را بر گرداند و قضیب را سخت کند و محوری فراج را نافع بود صفت آن مغز
 باریل و چلغوزه بادام و حب الزلم و مغزین و لبسته و کنبه متقشر و مثقال مصری و ششاقین
 و تودری و همچنین از هر یک پنجم کوفته و بخیته هر چه ادویه خشک باشد جدا گردد و هر چه لبوب
 باشد جدا بوزن مجموع قند اضافه کنند و آب زنجبیل معجون کنند شربتی ده درم بغایت مفید
 است درین باب معجون برود لللباه مؤلف این کتاب این معجون را هر مجامعت عمل
 عجیب میکند درین باب بغایت نیک است صفت آن تخم کرد و تخم شلغم و تخم سیاه و تخم گنداد
 تخم ترابترک و تخم اسپست و تخم جرجیر و تخم ملیون و مغز چلغوزه و مغز حب فلفل و مغز حب الزلم
 بوزن بدان و قسط شیرین و تودری و لسان العصاره و مثقال و همین و دار فلفل و حب لرشاد
 و طبقت و قرفه از هر یک شش درم کوفته و بخیته لبیل کف کوفته بپوشند شربتی دو درم با شیر تازه
 بپاشند و بعضی با شراب نوشین بپاشند معجون فلا سفه که این را ماده الحیوه خوانند
 منسوب است این معجون لفلسون فان بلغم را دفع کند و مقوی نفس و مفرج بود و قوت

وزن دارد و شربتی یک مثقال نادر درم مناسب باشد و غذا کباب و آب گوشت بازده تخم مرغ
نیم برشت معجون لبوب نسخه مؤلف کتاب خاصیت این معجون آنست که دل را قوت دهد و لثا
را زیاده کند و منی بفرزاید و گرده و پشت را محکم گرداند و قصبه را سخت کند و لغو تمام آورد و در مجاری
قوت هر چه تا متر بدین بختی که معقول بگیرد صفت آن مغز بادام مغز فندق مغز لسته مغز فلفل مغز
حب الخضر مغز گردگان مغز ناجیل مغز خج حب فرو مک که آنرا افندسی انجک گویند و مغز جلغوزه تخم
خریزه مغز حب از لم و کبج و معرو از خشتا سق سفید از بر یکی ه درم کباب قره خولجان قه نقل شقال سق
از هر یک پنج درم مصطک سیاه سه لسان العصاره سبیل الطیب از هر یک سه درم همین سرخ
و سفید تخم لمیون تودری زرد و سرخ و سفید و بر رند از و مغاث تخم خریزه تخم شلغم تخم اسپست
تخم گنداز از هر یکی شش درم خصیه الثعلب فربه جرب ده مثقال گونه خشک مربی و کسره خرباز
جوان خشک سوخته از هر یک چهار درم مغز سر کنوشک زرد که در وقت بجان گرفته باشد ده درم
زعفران زنجبیل نارمشک فرخ خشک از فلفل از هر یک سه درم غسل بقدر حاجت شربتی ده
مثقال و غذا بخورد آب باید قلیله یا زده تخم مرغ نیم برشت با کباب فربه یا پیاز خام با آب گوشت
مناسب از ماست و شیرینی و ترشی اخرا از نماید معجون لبوب خاصیت آنست که منی بفرزاید
و گرده را قوت دهد و لغو تمام آورد و مردی و ریگ از مثانه پاک کند مجرب است ص آن مغز بادام
و لسته و فندق مغز ناجیل مغز جلغوزه حب الخضر مغز حب از لم مغز حب فلفل کنی بمقشر تودری
زرد و سرخ و تخم گنداز و تخم اسپست تخم پیاز لسان العصاره و تخم انجبه همین سفید زنجبیل و فلفل
کباب همین سرخ و از حبیبی خصیه الثعلب قره شقال مصری خولجان تخم لمیون از هر یک شش درم
و بعضی اطباء از انجبه اخرا از کنند و استعمال کردن آن بسبب سمی که دارد و مؤلف کتاب گوید
که بسیار تجربه کردیم در قوت باده بعد از خصیه الثعلب بیج با انجبه نمیرسد خاصه اگر با شیر و گاو نازه
خورند سه روز پیانی اگر حاجت باشد منهاج آورده که چون با مثلث خورند مقوی باده باشند لیکن
شیر مصالح آنست که دفع سمنی آن میکند و غسل بقدر حاجت شربتی یک مثقال بود و با
دو درم معجون لبوب نوع دیگر نسخه غریب است خاصیت وی آنست که منی را بفرزاید
و لغو تمام آورد و گرده و پشت را قوت هر چه تا متر باشد بدین صفت آن مغز لسته و فندق و جلغوز

از هر یکی چهار درم بلبله سیاه بلبله فاقله از هر یکی شش درم تخم خربزه و تخم پیاز و تخم گندم از هر یکی دو درم
 زرنجب الیچه شیطیح هندی و اسفند مشوی از هر یکی سه درم مجموع کوفته و بخیه بروغن بادام
 با سه چندان غسل کف گرفته لبشند و در ظرف آگینه کنند و شش ماه در میان بختند
 و بعد از آن استعمال کنند چنانکه گفته تر کرده شیرینی از وی دو درم تا هفت درم بود و احتیاط
 معجون لولو این نسخه از آن جالینوس است و این معجون را هفت خاصیت است
 قضیب سخت کند و داعیه را کشاده گرداند و اعصاب و داعی را قوت دهد و شهوت زیاد
 کند و در خون تغییر عظیم پیدا کند چنانکه منی را بلذتی هر چه تامر بیرون آرد و لغو بسیار آورد
 و دوستی مرد زن پیدا کند صفت آن مر و اریدنا سفته لب از هر یکی یک مثقال انیسون
 بهمن سفید از هر یک یک درم کاکج و اصل لباب از هر یکی نیم مثقال قفاح او خرو سجد و کنار
 از هر یکی پنجم سیلخه و ارچینی اسارون مصطک از هر یکی دانگی و نیم صمغ عربی کشنیز از هر یکی
 دانگی با هم چندان غسل کف گرفته لبشند و در ظرف آگینه کنند و در وقت خواب و هنگام
 جماعت یک مثقال آب بهایر بخورند و این بجایت خوب است در آنچه ذکر کرده شد و شکر
 معجون عطای این معجون نسخه مولانا مرحوم مغفور صدر الملت والدین عطای
 طبریزی علیه الرحمة و الغفر النسب و این معجون از جهت دفع سرعت انزال نظیر ندارد و از دوا
 آزموده صفت آن لباب است ذکر و علک می و خفت بلوط بر العنب از هر یکی
 ده درم غسل رو زن ادویه باید که خفت و شته دانه با هم دیگر بپزند و بپزند و علک با هم معجون سازند
 شربتی و دو مثقال و غذا دو نوبه کباب خوردن نوع دیگر از معاجین که همین خاصیت
 دارد و مستعمل مولف این کتاب بلوط و کنار و شونیز لبان الذکر از هر یکی ده درم که کوانی
 ناخواه که و یا از هر یکی پنجم بلبله پوست بلبله زرد آله مقشر بلبله سیاه از هر یکی سه درم کشنیز
 خشک درم مجموع کوفته و بخیه با سه چندان غسل کف گرفته لبشند شربتی و دو مثقال
 با دوا و شایانگاه همچنین غذا دو نوبه کباب مناسب باشد نوع دیگر که منسوب است بخواجه
 رشید الدین وزیر منع قفیر البول بکند و دفع سرعت انزال نیز مدخلی تمام دارد و صفت
 آن کباب چینی قرفل جوز الطیب خصیة الثعلب مصطک ناخواه از هر یک سه درم غسل

از هر یک یک مثقال مشک کی نیم نخبیل و ندانی قسط شیرین مغز حب الزلم و رنج عطر
از هر یکی دو درم ادویه با هم کوفته بجنه عنبر مشک زعفران با هم بسایند بعد از آن با شنبلیله
عسل کف گرفته بسپارند و در ظرفی کاسی یا چینی نگاه دارند و این معجون را که خواص ذکر کرده
شده است آزموده و مجرب است معجون که از جهت قوت باه ترکیب کرده است بسیار
است اما بهتر از این نباشد و نظیر خود ندارد و صفت آن همین سرخ و سفید شفا قتل مضر
قره بوزید آن بسیار سه کباب چینی خولجان لسان العصاره قاقاقیه صغار و کبار سنبل الطیب
فرخ مشک و مشک و قنصل مصطکی عنبر اشهب سافج هندی و واریدنا سفید از هر یک سه درم
خفیه الثعلب ده درم سه سقنقره پانزده درم قضیب گاو جوان خشک کرده پنجم درم عود خام
تخم بلبلون زعفران از هر یکی پنجم درم سحر نخبیل بسد که با از هر یکی ده درم مشک کی نیم درم
لعل یک درم و نیم یا قوت زرد یک درم زرد محلول جزو اعظم خوب سوده محلول و نقره محلول از هر
نیم مثقال خشخاش ده درم جزو اعظم خوب سوده سی مثقال روغن بادام ده درم قند سفید
کیمین گلاب از هر کدام که خواهد از عسل یا قند شربت یک درم تا یک مثقال بود معجون بقراط
حکیم این معجون را صفر مخزون خوانند و این نسخه حسین ابن اسحاق از زبان یونانی عبری
نقل کرده و بحضرت مامون خلیفه فرستاده و این معجون خاصیت بسیار دارد از جهت امر
بلغمی و سوداوی و صفحت دل و جنون و وسواس و فکر و سعال قدیم و سل و دق و صرع و بر
و بهق و خفه و مانع و نفرس و مفصل و در معده و جراحات و دامیل و داء الحیمه و داء الفیل و
داء الثعلب غث رابع و بیرقان و صداع و بواسیر و زجر و در و جگر و سپرز و تاریکی چشم و زک
کند و باه را زیاده کند و خاصیت این بسیار است چنانکه اگر نویسد و یکدرسته کاغذ بگذارد
ماکو تا که یک صفت آن بگیرد جنطیانا رومی قودمانا و مشک بزرنجشت حب لغار زراوند و
از هر یک یک درم اینسون چند بیدستر حب لبسان عود و لبسان جوز بوا اسارون سلیمه
مصطکی از هر یکی دو درم زعفران جوز بوا قنصل ریوند چینی قاقاقیه کبار بسیار سه درم چینی
سنبل الطیب هر یک سه درم بادریچویه پنجم درم صبر سقوطری ده درم ترب سفید مجوف خرا
لبت و پنجم درم عود خام دوازده درم لک مغسول و راجح از هر یک پنجم درم سحر سفید و حب

زنجبیل سعدی و زینب تخم بادرنجبویه زرباد مصطک که به تخم گز تخم سپست مانج سندی
 جرشب که با بسدر محلول از هر یک سه درم بولونا سفید پنجدرم عنبر اشهد ده درم
 ترکی یک مثقال و نیم سنبل الطیب ده درم لعل یک درم و نیم یا قوت زرد یک درم جزو اعظم
 خوب سوده صد مثقال عسل بقدر حاجت معجون لبانا این نسخه هم الما بندگی ملای
 معین الدین است منی میفراید و پشت را قوت و بد نشان را پاک گرداند از بلغم و دیگ قنوط
 آرد و دل و دماغ را قوت دهد و نشاط تمام آورد و صفت آن مغز پسته مغز فندق و بادام
 و مغز طخوزه و مغز حب لزم و مغز گردگان و مغز حب فلفل و کبچد مقشره و ارچینی شتقال کبچد
 و سفید و سفردماغ کبچد شک پیچ بالونه خشک سر با عنبر اشهد از هر یک پنج مثقال با حبل
 خصیه الثعلب همین سفید از هر یکی ده مثقال زرباد زرب خشتاش سفید زنجبیل لبنا
 تخم بادرنجبویه از هر یکی سه درم خولجان قضیب گا و بوزیدان نقره محلول از هر یکی دو مثقال
 مشک نیم مثقال عود خام ده درم زعفران یک درم مصطک و شتقال یا قوت کبود یک مثقال
 قند سفید یک من و اگر لعسل خواهند همین شبیه معجون اسرار الاطباء این نسخه
 از آن مولانا اعظم شیخ الزمان شمس الملت والدین ابن بلال اردبلی نورالدین قبره است
 خاصیت این معجون بسیار است اما مخصوص است بچند چیز که گفته شود اول آنکه باه را
 نیاورد بکند و قضیب محکم دارد و گونه است روی را نیکو گرداند و استعمال کند بعد از این مجامعت
 تا از عرق النساء و نفرس و نقصان مجامعت و نقصان منی و از جمله مضای عصبانی آن
 گرد و شمرتی از سه درم تا سه مثقال نافع بود و ص آن شتقال خولجان خصیه الثعلب
 همین سنج و سفید لسان العصار از هر یک سه درم سده شیر و مقنوق سه مثقال حبلان
 و حبل لسان فلفل سفید مغز تخم خربزه و مغز خیارین مغز تخم جرجیر تخم گز تخم پیاز تخم شلغم تخم
 اسپست خشتاش سفید و خشک آنده و تخم تراتیرک تخم شبت تخم گز زره شامی که اندان مراد و دقت
 و تخم لیمون تخم گنداز خشک از هر یکی دو درم با حبل مغز بادام و پسته مغز حب لیمون کبار و مغز
 حب الخرفه و مغز حب القطن کبچد سفید از هر یکی هفت درم و ارچینی قنطریل سنبل الطیب و
 با سه کباب چینی سعد کوفی قره و ارچینی لعل جزو الطیب مشک عود خام عنبر اشهد زعفران

یک من ترنجبین سفید نیم نافع بود مفرح و و الممشک حکو مستعمل ضعف دل و مضاعف
 سوداوی را سودمند بود و باوی که زن البستن را باشد نافع بود اخلاط آن مروارید ناسته
 که با بسا بر لثیم مفرض زربناد و در و نج عقربی از هر یک یک مثقال همین سرخ و سفید و بنبل طبیب
 قاقا قرقفل ساوج هندی داشته از هر یک یک درم چند بیدستر یک درم و بعضی بنیدرم میکنند و از قرقفل
 بنیدرم از هر یکی کوفته و بنجیه با سه چند آن عسل که آتش ندیده باشد بیشترند شربتی یک درم تا یک
 مثقال نافع بود مفرح و و الممشک تلخ مستعمل سودمند بود خفقان و درم حلق و طوب
 معده را صفت آن بنبل الطیب مر و مشک ترکی و ساوج هندی از هر یک دو درم عطران
 و ناخواه و تخم کرفس از هر یک چهار درم صبر سقوطی افسنتین و می از هر یک هشت درم و درم
 شش درم چند بیدستر یک درم و نیم مجموع کوفته و بنجیه بغیر از مر را بنجیسانند و بگد ازند و بیالانند
 و بر آن کنند و با سه چند آن و لقه و ورق از هر یک سه مثقال جز و اعظم نیک سوده سی مثقال
 پوست اترج سه درم سعد هندی دو درم قند سفید یکمین و اگر عسل خواهند نیم من شربتی بقدر
 حاجت مفرح سیحی نوع دیگر این نسخه مشهور بود بخواجه رشید الدین اخلاط آن
 لعل با سه از هر یک پنج مثقال جز و اعظم خوب سوده ده مثقال قند سفید سی مثقال
 کوفته و بنجیه بدان لبیشند شربتی یک درم تا یک مثقال نافع بود

باب الثاوی باب معاجین

معجون سقنقور خاصه تحمل بلاد المولی الاعظم الا علم لقراط العهد جالینوس اوقت
 معین الملک والیدین محمد الطیب نور الله قویه راقوت و بد و نشاط زیاده کند و کرده و دل و شیت
 و دماغ راقوت و بد و لغو تمام آورد اخلاط آن شقاقل همین سرخ و سفید و زرد آن سرخا معری
 با سه قرقفل و قصب گاو جوان خشک کرده و حب الزلم مغز چخوزه مغز حبیه مختصرا
 مغز جیل لسان العصاره فرفر لیمان قاقا کبر تخم شامه وانه قرقفل نارس شک فرفر شک خندل
 سرخ و سفید خشکاش سفید گاوزبان و ورق گل سرخ با و بنجیه تخم لیمون اسارون قرفه
 و تخم غنچ جوز بواگل قرفه و ورق قرقفل شند سفید عود خام از هر یکی پنج درم تودری زرد و سرخ
 از هر یک چهار درم بسا سقنقور پانزده مثقال خضیه الشلب زعفران از هر یکی پانزده گلاب

بنات سفید یک من بنات با عرقها بقوام آورند آب سبب و آب بهر یک اضافه کنند و در او
 کوفته و بخیه بران لبشینه شترتی یکدرم تا یک مثقال نافع بود مفرح یا قوی خاص نوع دیگر در او
 ناسفته دو درم که با یکدرم بسد یا قوت رانی لعل حجر لست و حجر لار و از هر یک دو درم زرد و قه
 محلول با فوفیه و زعفران ربون چینی از هر یک یک مثقال صندل سفید و سرخ همین سفید تخم خرفه
 تخم کاسنی از هر یک سه درم آله مقشور کشتیه خشک هر یک پنجم کا و زبان سه درم و رقی گل سرخ
 چهار درم خشک شمش سفید نه درم تخم کاهوسه درم پوست بیرون پسته پنجم درم و رنج عقرنی مشک خالص
 از هر یک یک مثقال عنبر اشهب عود قماری از هر یک پنجم درم مصلک یک مثقال پوست اترج
 سه درم عرق بید و عرق کا و زبان گلاب از هر یک بست درم بنات یکمن با عرقها بقوام آورند
 او و یا کوفته و بخیه و جوابه صلایه کرده بدان لبشینه شترتی یکدرم نافع بود مفرح یا قوی
 خاصه نوع دیگر و از ناسفته که با بسد از هر یک سه درم یا قوت رانی لعل آتشی از هر یک
 یک مثقال حجر لست عقیق از هر یک یکدرم حجر لار و یک مثقال ورق گل سرخ طبا شسته
 کافور زمان صندل سفید و سرخ زرشک بیدانه کشتیه خشک از هر یک سه درم و از
 دو درم قاشق کبار سافج هندی از هر یک یکدرم پوست اترج سه درم فلنج مشک خیر و
 از هر یک دو درم مصلک یکدرم و رنج عقرنی یک مثقال پوست بیرون پسته آله مقشور از هر یک دو درم
 عود قماری سه درم و از چینی یک مثقال حجر ازینی یکدرم تخم کاسنی یک مثقال همین سرخ و سفید
 از هر یکی سه درم طین مختوم زعفران از هر یک یکدرم با و رنج بویه و دو درم مشک خالص پنجم درم
 عنبر اشهب نار مشک یکدرم ماه فروین یک مثقال آب به آب سبب از هر یک بست درم
 بنات عرق بید مشک عرق کا و زبان از هر یک پنجاه درم گلاب سی درم بنات و غسل یکمن
 علاوه با عرقها بقوام آورند آب سبب و آب بهر اضافه کنند او و کوفته و بخیه و جوابه صلایه کرده
 لبشینه شترتی یکدرم نافع بود مفرح و لکشی نوع دیگر پوست اترج پنجم درم همین سرخ
 و سفید از هر یک دو درم لبلبیه سیاه و از چینی از هر یک سه درم و رقی گل سرخ پنجم درم قه و دو درم
 زعفران سه درم کا و زبان پنجم درم مغز بادام کبچر سفید خشک شمش سفید از هر یک یکدرم مغز پنجم درم
 و مغز تخم خیار بالنگ از هر یک پنجم درم کرفس یکدرم مشک ترکی روغن بادام پنجم درم بنات

سه مثقال پوست برون پسته چهار مثقال آمله متشده مثقال پوست بلبله کالی ده مثقال باد نشسته
 قرفل وارچنی کباب چینی از هر یک سه مثقال گاوزبان پنج مثقال عصاره زرشک پانزده درم
 عود قمری چهار مثقال طین ارمنی دو مثقال طین مجتوم چهار مثقال طباشیر سفید پنج مثقال
 عنبر اشهب چهار مثقال مشک ترکی یک مثقال ونیم ورق زرد ورق نقره گل وارچنی از هر یک
 چهار مثقال کافور قیصری نیم مثقال قاقله کبار سه مثقال سبیل الطیب سانج بهندی همین پنج
 از هر یک دو مثقال همین سفید چهار مثقال آب سیب اصفهانی آب اندر اصفهانی یک سز
 آب حماض نیم گلاب یکمن عرق بید مشک دو من نبات مصری دو من نبات باعوقما
 و آب سیب و آب بقوام زیاده آورند چون فرو گیرند آب حماض بروریزند و دارو را بدان بسیند
 شربت بنی بیدرم تا یکدرم نافع مفرح و لکشی صفت دل و سواس سودائی و خفقان
 رازا گل کند و دل را قوت برده تمام شود آورد اخلاط آن مر و ایدنا سفته سه درم به
 یکدرم قرفل یکدرم همین سفید و دو درم کباب چینی همین سرخ از هر یکی یکدرم زرباد و نیم درم تخم
 باور بنوبه سه درم سانج بهندی یکدرم درونج عقربی نیم مثقال پوست برون پسته سه درم
 کشنیر خشک دو درم زرد ورق نقره ورق از هر یکی نیم مثقال ورق گل سرخ سه درم وارچنی
 یکدرم آمله متشده بنجدرم عصاره زرشک ده درم طین ارمنی دو درم کافور مصری بنیدرم زعفران
 و انگی عنبر اشهب نیم مثقال مشک ترکی دانگی و نیم شراب بست مثقال دارو که کوفته و بنجینه
 بدان بسیند شربت بنی یکدرم نافع بود مفرح یا قوی این نسخه معروف است بمفرح صندل
 اخلاط آن مر و ایدنا سفته یکدرم و نیم که یکدرم و نیم بسد یک درم باقوت رانی اصل نسخه
 و جریست زرمحل و ماه پروین زعفران از هر یکی یک مثقال ریوند چینی دو درم صندل
 سفید شش درم صندل سرخ سه درم همین شش درم تخم خرفه بنیدرم تخم کاسنی بنیدرم آمله
 متشده کشنیر خشک از هر یک بنیدرم گاوزبان سه درم زرشک بی دانه هشت درم طباشیر
 سفید ورق گل سرخ از هر یک چهار درم خشتا ش سفید بنیدرم تخم کاهو سه درم پوست بلبله
 بنیدرم درونج عقربی یک مثقال مشک خالص دو درم عنبر اشهب بنیدرم عود قمری
 بنیدرم صطکی گمشمال پوست ترنج سه درم آب سیب آب به بست درم عرق بید مشک

و ضعف دل را سود و داء اخلاط آن گاوزبان و بالنگو و بهمن سرخ و سفید از هر یک درم پنج
 در آب خیسانیده خشک کرده و بریان نموده بپست درم تخم فرخمشک هشت درم عود قما
 ده درم گل مختوم مرورید یا سفینه از هر یک یک مثقال زعفران یک درم قزقل بس که باریز
 کشنیز خشک از هر یک دو درم کبابه سه درم ورق گل سرخ صندل مقاصری از هر یک پنجم
 غسل المایح چهار کی یا قوت زر محلول و نقره محلول از هر یک نیم درم و اصفی دو درم زرباد
 سه درم درونج عقری یک درم و نیم منقعی نیم من قند سفید یک من و نیم بس که باریز که سوخته
 دارو پاکو فستق و بنجیه قند صافی کنند و بقوام آورند غسل عسله و منقعی کوفته بر سر آن کنند و
 حل کنند و دارو بآبدان بپزند شربت از وی یک مثقال نافع باشد مفرح سه
 نوعی دیگر خفقان و ضعف دل که از گرمی بود زائل کند اخلاط آن طباشیر دو درم
 گاوزبان ده درم شیر آمله پانزده درم عصا فر خشک پانزده درم صندل مقاصری سه
 بهمن سفید و سرخ از هر یک ده درم ورق گل سرخ پنجم درم درونج عقری دو درم کشنیز خشک و
 پوست بیرون پسته کرده مرورید یا سفینه که با سوخته بس که سوخته ابریشم سوخته از هر یک
 دو درم زعفران نیم درم یا قوت چهار دانگ زر ورق نقره ورق از هر یک یک مثقال
 آب سیب ترش چهل درم آب حمض چهل درم در وقت قند صافی کرده بقوام آورند
 و دارو بآبدان بپزند شربت از وی یک درم مفرح گرم نوعی دیگر خفقان و ضعف
 دل که از سردی بود زائل کند اخلاط آن زرباد و درونج عقری گاوزبان از هر یک شش درم
 بادرنجبویه سه درم کوفته بنجیه لشراب سیب بپزند بعد از آن غسل کف گرفته شربت
 یک مثقال مفرح جواهر خفقان و دوسواس و ضعف دل را سودمند بود و جگر و کبد
 و مغز را قوت دهد و لون را بغایت صافی کند و نشاط تمام آورد و باد بامی سودائی رخ
 کند و جهت قوت دل بغایت سود بود و خواص این بسیار بود اینجا کوتاه کردیم
 یا قوت سرخ دو مثقال یا قوت زر و چهار مثقال یا قوت کبود یا قوت سفید از هر یک
 چهار مثقال کبابه سه مثقال بود یا سفینه چهار مثقال بس که سوخته کبابه و مثقال
 خمر لا جورد و مثقال تخم فرخمشک پنج مثقال ابریشم محرق سه مثقال ورق قزقل

سه درم بهمن سفید و بهمن سرخ از هر یک سه درم بادرنجیو پیر یونند چینی از هر یک دو درم
تخم کاسنی کافور منصوره عنبه اشهب از هر یک سه درم مشک ترکی نیم مثقال کشیم
سوخته سه درم شیراز طبع الکلیج کابلی از هر یک بست درم گلاب و نبات مصری از هر یک
یکمین شراب سیب خاص و آب انار شیرین از هر یکی ده مثقال اگر چه در بعضی نسخهها شراب
سیب یکمین و آب انار چهل درم گفته شد اما این نسخه مستعمل است شراب به بست درم
دارو با کوفته و بنجیه مجموع با نبات و گلاب بپوشند و شراب و سیب را با انار اضافه کنند
و در ظرف چینی کنند چهل روز در میان بچینند بعد از آن استعمال کنند شربت نیم مثقال
بیکدرم معتدل خفقان و دوسواس ضعف دل را زایل کند و نشاط آورد و اخلاط آن را ببرد
نا سفته و بسد از هر یک پنج درم که باد و درم و نیم صندل سرخ و سفید از هر یک چهار درم و نیم
بنجدرم تخم کاسنی دو درم و نیم دروچ عقربی یک درم سانج مندی دو درم و نیم افنتیون
ورق گل سرخ از هر یکی سه درم زربناد و درم تخم بالنگو تخم فرنج مشک از هر یکی دو درم
و نیم و در بعضی نسخهها سنابلی سه درم می کنند و در بعضی نمی کنند و زعفران عنبه اشهب
از هر یک یک درم کافور نیم درم مشک ترکی بدانگی عود خام بنجدرم کشنیز خشک دو درم
و نیم خشک ساق سفید بنفشه گل ارمنی از هر یکی دو درم و نیم زردرق نقره ورم یکدرم و اگر
زردرقه یک مثقال بود شاید محل نیم مثقال جمله کوفته و بنجیه بشراب سیب خالص یا شراب
حامض بپوشند شربت می یکدرم و اگر بشراب حامض خواهند کرد و شبتاد و پنج مثقال باید و اگر
بشراب سیب صد و هفتاد مثقال باید و اگر نیمه شراب و نیم سیب نیم شراب حامض
کنند بهتر بود مفرح سرد خفقان گرم را نباشند و قوت دل بد بد صفت آن ورق گل سرخ
طباشیر از هر یکی دو درم کشنیز خشک بریان کرده و صندل معاصر از هر یکی یک درم
مغز خیارین و مغز دانه که از هر یک چهار درم تخم بزرگ بوزن آن بهمن سفید و گاو زبان
از هر یکی دو درم زرشک پیدانه شش درم مرارید نا سفته که با از هر یک نیم و در بعضی نسخهها
کافور نیم مثقال و زعفران دانگی میکنند و در بعضی مجموع کوفته و بنجیه نبات بعرف بنجد
بقوام آورند و دارو با بدان بپوشند شربت از وی یکدرم تا مثقال مفرح گرم خفقان سرد

مقاله دوم از اختیارات بدیعی

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین الصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله وصحبه اجمعین الطین الطاهرین
اما بعد بدانکه این مقاله دوم از کتاب اختیارات بدیعی در ذکر مرکبات مستعمل و المستعمل
الموفق والمعين +

باب الاول فی المفردات

مفوح یا قوتی خفقان و سواس را سودمند بود و دل را قوت و بهوشناط آورد و
خاصیت آن بسیار است اینجا کوتاه کردیم صفت آن مرقارید ناسفته هشت درم تسبیح
چار درم باقوت رانی و دو درم زر محلول و نقره محلول از هر یک یک مثقال تجر لاجر و کبریت
و نیم تل عقیق و تجر شیب از هر یک سه درم طباشیر سفید و صندل مقاصری از هر یک نیم درم
که با گل نیلوفر زرشک بیدانه از هر یک سه درم صندل سیخ طین مخموم از هر یک دو درم
کشنیز خشک و تخم گل از هر یک یک درم و در بعضی نسخها افیمون شش درم میکنند و در
بعضی سناج مهندی زرنباد و ریح از هر یکی یک درم و عود مهندی آترج گاوزبان از هر یک

یذره ناما قطعی است و گفته شد.
 یربوع بیارسی موش و شتی گویند گوشت وی غذا بسیار دهد و شکم براند.
 یراع قصب است بیارسی فی گویند و ورقان گفته شد +
 یرلیسع بلبون است و گفته شد +
 یرنا حناست و گفته شد +
 یشف یشب خوانند و در حجر الیشب گفته شد +
 یعقوب کبک نراست و در قبح گفته شد +
 یعضید خندریل است و گفته شد و آن کاسنی برلیست +
 یغمصا ریاس است و گفته شد +
 یقطین نر و یک عوام کد و بود و در لغت بر و رختی که ویرا ساق افزاشته نبود مانند کد و
 خربزه و خنظل و خیار و کد و امثال آن +
 یلنجوح عود بندی است و گفته شد +
 یجام شفتین است و گفته شد و آن بونیمار است +
 یلنبوب خرنوب بطنی است و صفت خرنوب بطنی و شامی گفته شد و طبیعت وی
 سرد و خشکست و در سوم و خشکی وی در دوم بود و گویند که گرم بود و آن در صحرا با و بن و دیوارها
 و بستانها روید و ثمره وی مانند گره گو سفندی کو چکتر بود و لون وی سفی بود که بسیاری ازند
 آنچه رسیده بود و در مهر آنرا حب الکلی خوانند و ثمره و دانه وی و دانه خرنوب شامی مانند یکدیگر
 باشند و طبیعت وی مضمضه کردن در دندان را نافع بود و در طبع وی شستن مقوی سفلی
 و وی سودمند بود از جهت سیالان حیض مفراط خوردن و بنج و بر کف و منقش اسهال را
 نافع بود و اگر ثایلان انداخت زائل کند و غلط وی بد بود و قیل چون تر بخورند و بشیرازی
 نیشون ثافسیاست و گفته شد و ثا +
 یلسوق بلخت ابل اندلس الفقه است و رالف گفته شد +
 یمنه بنامست که آنرا بشیرازی دارد و کو آن رجز احتما و خیمای زه متحمل کنند و الله اعلم بالصواب فقط

که در حد و گرم سیر شیر از نزد یک قله شهر یاری نیابد و قد آن از وجب کوتاه تر میباشد و دست و
پای داشته باشد و لبون سفید بود و بعضی گویند ویراسک میکند از زمین و آنرا اسکند خوانند و
این معقول نیست و نیکوترین وی آن بود که فرب باشد و طبیعت وی سرد بود و در سوم و خشک
بود در اول سوم محذور و مسبت بود و اگر لوبق وی ترش اما کند که یفته زائل کند بی آنکه کین
و اگر بر درمهای صلب بر دامیل و خنایر طلا کردن نافع بود و بیروج را چون بگویند و بر مصل
صفا و سازند زائل کند و اگر کسی را احتیاج باشد لقطع عضوی چون در شراب بیا شامند بخور
شود و از خوردن وی همان عارض شود که از خوردن افیون و وی مسبت و منوم بود و
اگر در شراب کنند مستی زیاده آورد و بغایت و بدترین آن پوست وی بود و بوسیدن و رن
انچه سفید بود و آنرا ساق نبود و ذکر خوانند مسبت بود و مداوی آن بقی کنند بآب گرم و عسل
و شبت و مصطک و سق و در سفید و شیر تازه آتشامیدن و بیروج را در محبت خواص بسیار است
و گویند که اگر کسی با شتم شخصی که خواهد برگردیم در زمان هر عضوی که بیروج که بنید از آن شخص را
همان عضو جدا کرد و در خیل خواص دیگر دارد که غیر طبی است و بدان سبب اینجا نیار و دریم
یتوج بر نباتی که آنرا البنی محرق مسهل مقلع بود و آنرا یتوج گویند مانند شبرم و عشر و لاغیه و از این
و عطش و ما مودانه و علقا و امثال آن و اصناف آن بسیار است و همه بد باشد و اقوی ترین
از یتوجات لبن بود و بعد از آن تخم و بعد از آن پنخ و بعد از آن ورق و طبیعت آن گرم و خشک
در چهارم و آن بود که در دوم و سوم و از خواص می آنست که اگر در بر که آب اندازند که با می در
بود و با میان در روی آب افتد و لبن وی موی را بستر و چون بدان لطوخ کنند خاصه
آفتاب آنچه بعد از آن بر و بد ضعیف بود و اگر مکر کنند دیگر نروید و اگر بر دندان خورده چکانند ظلم
کند و بواسیر را قطع کند و مسهل بلغم و اخلاط غلیظه بود و منفعت بر یکی از یتوجات و منفعت و اید
و اصلاح آن در باب خود گفته شد و گویند که بدل آن دستفراخ بلغم و مایه و نیم وزن آن سکنجبین
یخصص نوعی از کرفس بزرگست و آنرا مشرقی خوانند و انواع کرفس گفته شد و کاف و
گویند که آن فطر اسالیون است
نیز و فوس است و گفته شد

همین او مانع است و گفته شد و الله اعلم

باب الیاء

یاسمون یاسمین است و سجاا طیز گویند و بشیرازی گل یاسمن نیز گویند و آن سفید بود و زرد بود و گویند که از رقی نیز بود و عیسی بن ماسویه گوید که دو نوع است زرد و سفید و سفید بقوت تر بود در حرارت و میوه است و خوشبوی تر بود و هیچ گوید که طبیعت وی سرد و خشک بود و آخر درجه دوم و اول سوم و لطیف و رطوبات بود و کلف را زایل کند و صداع بلغمی را مانع بود و بوییدن وی ریح بلغمی غلیظی که در دماغ بود تحلیل دهد و مقوی دماغ بود و اصحاب لقوه و فالج را مانع بود و مفتوح سده بود و عرق النساء را مانع بود و نوع زرد وی محلل و مسکن غرغصه سرد بود و فقر کوم را مانع بود و محوری فراج را صداع آورد و مصلح وی روغن گل و سرکه بود و ویتقورید و سن بیکرمی در روده بود و حب لقرع و حیات بیرون آورد و چون خشک کرده آنرا سحی کنند با بچه چندان خرس با عسل بشینند و بیاشامند و شریف گوید که چون یاسمین سفید بگیرند و سحی کنند و از آب وی بیاشامند سه روز هر روز مقدار ده درم قطع نفرت را حاکم کند و مجرب بود و چون خشک کرده سحی کنند و بر موی سیاه پاشند سفید گرداند.

یا قوت نیکوترین آن سرخ رمانی بود و سواس سوداوی او خفقان و ضعف دل را بغایت مانع بود و گویند که چون از خود بیاورند منع جمود بکنند خاصه محمود و م را و وی تفت مفرج بود تا بحدیکه در دمان نگاهدارند و تفریح بخشد این مؤلف گوید یا قوت بخاصبت روح را تربیت کند و حرارت غریزی را برافروزد و جمله قوت های حیوانی را تقویت کند و در دمان نگاهدارند و در راقوت دهد و فرج بخشد و تشنگی نبشاند و نشاط بفرزاید و خون را صافی کند تا بحدیکه اگر بر مرده بنند خون او فسرده نگردد و در آنده آن در چشم مردم باشکوه باشد و با سبب و از طاعت طاعون و وبا و فساد او امین بود و در معاصین دفع مضررت زهر پاک کند و در واری چشم نشانی بفرزاید و صحت چشم را نگاهدارند.

یبروج دو نوع است یکی پنج نفاح است و دیگری راجع الی صم گویند و آن پنج نفاح بری است و بصورت انسان بود و آنرا ازین جهت یبروج الصم گویند و مؤلف گوید

هموم المجرس مرانیه است و گفته شد آن درخت لطیف که در والی فارس روید مانند
درخت یاسمین و مجوس در وقت زمزمه استعمال میکنند و شگوفه آن بمشکط اشبع ماند و این
مولف گوید که آنرا بشیرازی در روباہ گویند.

همو فارلقون همو فارلقون خوانند و او فارلقون گویند و اندر ساس نیز خوانند و
خو رلقون هم نیز گویند و آن دای رومی است و آنرا قصبانی و زهری و می سرخ رنگ یک
ساق بلندای بغایت سرخ اگر چه صاحب منہاج آورده است که سرخی وی کمتر از سرخی سما
بود و هم آورده است که حسب طب است و بر دوسهواست و طبیعت آن گرم است و هموم
و خشکست در آخر آن محل و لطیف و ارام باشد ضا و کردن و ورق آن سوختگی آتش را
نافع بود و چون بنزد با شراب بیاشامند چهل روز پای عرق الفسار نافع بود و حیض و
بول براند و کز آنرا سودمند بود و نمروی مسهل مره بود و بچه بنید از د آب و ورق وی چون
بیاشامند نفوس را عظیم سود دهد و بدلقوریدوس گوید که بدل وی بوزن وی پنج اونس
و نیم وزن و پنج کبر بود.

همو جره همو ففسید اس است و آن عصی الرامی است و گفته شد.

همو ففسید اس صاحب جامع گوید که عصاره لحمة التیس است و گفته شد.

همو فنیوس خس الحمار است و گفته شد.

همیضمان فجل بریست و گفته شد.

همیل لبوا مال بواس است و آن قافله کوچک است و گفته شد.

همیشی کنکر بریست و درازی قد آن یک گز دراز تر بود بلکه زیاده و میان نمی بود و شگوفه
آن پهن بود بلون بنفشه باز سفید شود و میان آن شگوفه مانند پنجه شود و اگر از آن پنجه در
گوش کسی رود کرمی آورد و این مولف گوید شگوفه وی چون بجوشاند و بیاشامند نفوس
را نافع بود.

همیل مال است و گفته شد.

همیرون قصب است و گفته شد.

و در طعم وی تلخی بود و نیکوترین آن بستانی تر و شیرین بود و فاضلترین آن شامی بود و آنرا
 النطونیا خوانند و طبیعت آن سرد و تر بود و رآخر درجه اول و گویند سرد و خشک بود و در اول و
 گویند که خشکی وی در دوم بود و بر بر اطر حشقوق خوانند و بیارسی قلیخ و رازی گوید که آتش
 بود از بستانی در جمیع افعال و عصاره وی استسقا را نافع بود و سده جگر بکشداید و دفع بها
 بکند چون بیاشامند خاصه عقرب و زنبور و مار و تب ربع راز اهل کند و برگزندی عقرب
 ضما و کردن نافع بود و چون آب ویرا بازیت بیاشامند با و زهر او ویهای کشنده بود و موی
 قلبی و چون بیاشامند و لبن وی سفیدی از چشم زایل کند و پند بستانی را برودت
 در وی پیشتر بود که در بری مقوی معده بود و سده جگر را بکشداید و سیر زرا و حرارت خور
 و صفرا را بنشانند و چون آب وی بگزیند و بچوشانند و کف از وی بگزیند و با بنجین بیاشامند
 سده را بکشداید و رطوبات عفن را پاک گردانند و تهامی دندان را رسودمند بود و کاسنی کیموس
 نیکو بد و وی فاضلتر از کاسو بود و تفتیح سده و در تالبستانی تلخی وی زیاده گرد پس گردانند
 میل جرات داشته باشد و نزدیک با اعتدال و ضما و کردن حفقان را نافع باشد و چون با آن
 ضما و کنند و با سفیداج طلایی مبر و بود و ضما و کردن بر نفرس نافع بود و در چشم گرم را
 ضما و کردن رسودمند بود و پند با مسکن غشیان و بیجان صفرا و حرارت معده بود و شکم را
 بر بند و تب ربع را نافع بود و گزندی عقرب را و مجموع جانور از مثل زنبور و مار و سالم بر
 ضما و کردن با سولیت نافع بود و چون با آب کاسنی خیار چنبر حل کنند و بدان غرغره کنند
 ورم حلق را رسودمند بود و مسکن غشی و بیجان صفرا بود و پند با بطی الرضم بود و مصلح شاد
 بود نوعی از کاسنی بری هست که آنرا خندریل گویند و گفته شد و کاسنی شامی که آنرا نطونیا
 خوانند معتدل ترین کاسنیها بود و کیموس می نیکو بود و هیچ گوید که در میان کاسنی و کاسو
 بود و طبری گوید که آن لطیفتر از کاسو بود و غذا اندک تر و بد و چون ورق وی بکوبند و بر ورم
 گرم نهند بگذرانند و سرد کند و آب وی با آب رازیانه تریقانه نافع بود و هیچ وی از تخم وی بقوت
 تر بود و در منفعت و نجیب سمرقندی در اصول تراکیب خلاف این کرده است و پو است
 و هیچ وی مستعمل بود +

ملفقا بندهاست و گفته شود.

ملیوت طلیحوت و آن سلق جلی است و در صفت حماض گفته شد صفت آن +

ملیانہ شاترج است و گفته شد +

ملیون بیارسی مارچوبه گویند و مارکیا خوانند و ابل مغرب و اندلس اسفرنج گویند و نیکو
ترین آن بستانی بود تازه و طبیعت دی گرم و تر بود و گویند معتدل بود و کوی گرم بود
و ورق آن مانند ورق رازیانه بود و این مؤلف گوید ملیون اغلب بپن درخت انار میل
آید و درخت پیچیده شود و صفت تخم وی گفته شد و وی منفع سده احتشاحل آن بود
و طلیح آن عرق النساء و برقان را در دماغا رافع بود و خاصه طلیح اصل وی چون با تر
بزنند و طلیح آن بیاشامند گزندگی رتبلا رافع بود و چون طلیح وی مضغه کنند و در دندان
ساکن کند و تخم وی همین عمل کند و گویند که وی شکم بپزند و گویند سودمند بقولنج بلغمی و
ریحی و عسر البول رافع بود و باده رازیانه کند و دشوار زادن را سودمند و مسخن کرده و مثانه بود
مسخن بغایت معتدل و تقطیر البول که از برودت بود و پیر از اسودد و در و پشت را دورک
کهن شده رافع بود و سینه و شش را نیکو بود و طلیح وی چون سبک بیاشامد و گویند
که چون سر و کیش پاره کنند و در شیب خاک کنند ملیون در انجا بر وید و آب وی قحط وی
سنگ کرده و مثانه را بریزاند چون با قدری عسل و قدری روغن بلسان بیاشامند و
معه را مضر بود و اولی آن بود که بچوشانند و بعد از آن با گوشت بزنند و مری و زیت را اضافه
کنند و طبری گوید که اگر بیخ ویر خشک کنند و بر دندان نهند قلع کنند بی وجع و خلاصت گوید
اگر بیخ وی سخن کنند و بر بن دندان نهند اگر فاسد شده باشد قلع کند و اگر در و مند بود و
ساکن کند و جمبول گوید که طلیح اصل وی باده رازیانه کند و بدل آن جنبل بود +
هنگام بزبان بندی خلقت است و گفته شد +

هنگام با پارسی کاسنی خوانند بری و بستانی بود و بر پراپیونانی نفولس و فتوریون گویند
و ورق وی پهن تر از بستانی بود و معده نیکو تر بود و بستانی را میونانی اندیقا خوانند و آن
رو نوع بود و کیوچ ورق وی پهن بود و نزدیک بکاهو و یک نوع ورق وی باریک تر بود

دور از پری که در بال وی باشد اگر در پوست بنزد و در بران راست بند و مجامعت را دوست
 هر نوه قرنوه خوانند و آن نمر درخت عود است و آن بمقدار غلغلی بود اندک از آن کو چکتر و
 بزروی بایل بود و از وی بوی عود آید و طبیعت وی معتدل بود و گویند که گرم و تر بود
 و صاحب منهج گوید که مقوی معده و مضم بود و طبع وی بول اند و گشت یزاند و سخی برنج کوبند
 که در حلق را نافع بود و شکم براند و بدل وی بوزن قاقله صغار بود +
 هر دودق الصفر است و گفته شد +

هر قلو س لقله الیهودیه گویند و آن نوعی از سهند بای بر لیست و بعضی گویند که آن سغ
 از شبنجار است و لقله الیهودیه و شتر لاف که قرصه است و آنچه محقق است آنرا هر قلو گویند
 و بیارسی تره و شتی و آن از انواع کاسنی و شتی و بر لیست و در سهند با گفته شود +

هر قلیون نام است و گفته شد +
 هر طمان قرطمان گویند و آن حبی است که در میان گندم و جو باشد طبع آن معتدل بود
 میان سردی و گرمی و میل تری داشته باشد که بغایت گرم بود و خشک می بخفت بود
 بی لذع و در وی قبضه و تحلیله بود +

هر ارچشان و هزار قشان نیز گویند و معنی آن بیارسی نبرار گزه بود و آنرا البسر یانی فاشل
 گویند و گفته شد +

هلیج اصنافست زردست و آن خورد باشد و خام و لیلیه سیاه و آن خورد و تر از مجموع
 باشد و کابلی از بر و نوع بزرگتر باشد در باب الالف در صفت الیج گفته شد +

نزار اسفند حمل است و گفته شد +

هش فیصل خشفیل است و گفته شد +

هشت دیان عود هندیست و طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم بخا صبت

نقرس را عظیم سودمند بود و بدل وی قنطوریون باریک است +

هفت برج مازیون است و گفته شد +

هلیون بیارسی خرنه گویند و آن طبع است و گفته شد +

وین انگور سیاه است و در عنب گفته شد.
و شیر هکله سفید است و در ورد گفته شد و طبع آن سرد و تر بود و در دوم.

باب الهام

بال گویند که قافله صغیر است و گفته شد.

باکول گویند که جفیل است و گویند که تحقیق تر از اب المالك است و گفته شد.
ببید حب خطل است و گفته شد.

پدر به حمار قبال گویند و غیر قبال و آن جانور است که یک بسیار پائی که در شیب نهمای آب بسیار بود و شیرازی آنرا اسهک گویند چون با شراب بیاشامند عسر البول را و بر قان را نافع بود و چون بدان تخنک کنند لعسل یا طلاء کنند بر مرغ خنق را نافع بود و چون سخن کنند و در پوست انار بار و عن گل و گرم کنند و در گوش چکانند و در گوش را نافع بود و اطهر سفوف گویند که اگر در خر قنچین بر صاحب تب بنزدن ازل کند.

پدر به پارس می مرغ سلیمان گویند عافیتی گویند که گوشت وی چون بنزد آب شست و صاب قونج گوشت وی بخورد و آب وی بیاشامد نافع بود و در خواص آورده اند که اگر چشم وی بر کسی بنزد که نسیان بروی غالب باشد دفع نسیان کند و اگر بر کسی بنزد که از رخ جدام نرسد دامی که با وی بود همین باشد و اگر نیز ابتدا کرده باشد موافق باشد و اگر بروی بخورد کنند در خانه گزندگان از اینجا که بنزد و اگر او را آدمی با خود دارد و در برابر خصم رود بروی ظفر یا بد و حاجتهای وی گزارد شود و اگر خون وی در سفیدی چشم کند یا بچکانند ازل کند و اگر بخورد بخور کنند و در برج کبوتر هیچ حیوان موزی گرد آن نگرند و اگر بد پخته همچنان درست بر در خانه بیاورند هر که در آن بود از چشم بد امن شود و اگر معابد بد خشک کنند و سحی کنند و با سوسن و روغن کبچیا بنزد و بعد از یک ساعت بپاشانند و بروی مالند سیاه و جگر داند و اگر لجه شیب وی با خود نگارد از همه کس بر او دست دارند و اگر بال و پیر از روی موران بخور کنند بگزینند و گوشت وی چون بخور کنند مسخر را نافع بود و یکسی را بر زن بسته باشند کساده گرد و باذن الله تعالی و دل و پیر چون خشک کنند و بکوبند و با طلاء بیاشامند قوت باه بد بد و لجه شیب زبان

سرانافع بود و منوم بود و مسکن صدراع گرم بود +
 وزغ نوعی از سالامند راست و خبیلی کو چتر بود از وی و از خواص وی آنست که عقرقون و غیر
 گوشت وی سم مهلک است و اگر در شراب افتد و بمیرد آن شراب سم قاتل بود و گویند که
 وزغ حراست تحقیق و گفته شد صفت آن و مداوی آن +
 و سنخ نباتیست کوهی که در سنگ وید و بهار و بوی لمبو کند مولف گوید که شیرازی از ایمو دارا گویند
 و طبیعت آن گرم و خشک بود +
 و سمه ورق النیل است و طبیعت آن گرم و خشک و گرم بود در اول و خشک در دوم و در وی
 و جلانی بود موسوی را خضاب کند خاصه چون با حنا بود خضابی نیکو آسان بود +
 و سنخ الاذن چرک گوش چون برداشد طلا کند نافع بود و چون بر شقاق لب طلا کند سود
 بود و برگزندی افنی بغایت کمال نافع بود چون بشکافند و چند نوبت بر آن نهند +
 و سنخ الکوایر النخل این سمجول گوید که آن عکبر است و گفته شد و صاحب جامع گوید که خطا
 و مولف گوید که تحقیق آنرا موسیانی نخلی گویند و بزبان گس ایران آنرا بر سو خوانند و و سقوی
 گوید که آن عکلی خوش بوی است و تصدیق آن تحقیق موسیانی نخلی است و صفت عکبر گفته شد و
 عکبر نیز گفته شد و طبیعت و سنخ الکوایر گرم بود در دوم نزدیک بسوم و آن جذبی طبع کند از آنکه
 جوهری بغایت لطیف بود و اگر بخور کنند سر و کمن را نافع بود و چون بر قویا نهند زائل کند و
 گوید که در رفع خوف و کسر افتادن از جای همان عمل موسیانی میکند و بسیار امتحان رفته +
 و سنخ اشع است و گفته شد +
 و شوق فردی گرم و خشک بود و سخن قوی باشد و در وی اعانتی باهی بود و محرک جماع و گز
 و پشت را نافع بود و محروری مزاج را نافع بود و از او مان پوشیدن همین باشند و از بواسیر آن
 بوسبتلن بود +
 و غد باد بخاست و گفته شد +
 و قل مقل خشک است و در مقل گفته شد +
 و لیج جداست یعنی غوره فرما و گفته شد +

اورام و دروی تحلیل بود +

ورق الشجر البق و صفت در در گفته شد +

ورق المصطک و صفت مصطک گفته شد +

ورق حبه الخضر ادرجه الخضر گفته شد +

ورق السوسن معتدل بود در گرمی و سردی و خشک بود در اول محبت قرحا و اثر را بود چون

بکوبند و بران باشند بی لدغ و ورق سوسن سفید صلابت رحم را نافع بود +

ورق الخلاف برگ سید دروی مرارت و اندکی قبضی بود و طبیعت آن سرد و خشک بود

آن در سپرز و صلابت آن و سده آن را نافع بود و مسهل صفرا و محرق و سودا و بلغم بود و ناقص

و صرع و گزیدن عقرب را نافع بود چون بیاضا مندا زوی تا یکد رم با شراب و چون از بیرون ضار

کنند هم نافع بود و دروی بول براند سنگنجین و اختناق رحم را نافع بود و مفصل و نفرس را دافع

ضرا و ویهای کشته کند +

ورق الماوریون در ماوریون گفته شد صفت استعمال کردن وی +

ورق السرق در سرق گفته شد +

ورق العلیق گل سنگل است سرد و خشک بود و قابض و محبت اختلاف ورم را نافع بود

و نفث آن و ذرب و ضعف معده +

ورق اللوز بهار بادام سرد بود و مقوی دل و دماغ بود +

ورق السفرجل هم سرد بود و مقوی دل و دماغ بود +

ورق التفاح سرد تر بود و مقوی دل و دماغ بود +

ورق المکثری در طبیعت و منفعت مانند بهار بادام و سیب و بهار و بود +

ورق الخیری در خاک گفته شد صفت انواع آن +

ورق الباقلا گل باقلا سرد تر بود و مسکن حرارت و دماغ بود و چون سخن کنند و در آن

و در آفتاب نهند خضایی نیکو بود و سوز را بجا بیست سپاه کند +

ورق الخشخاش سرد تر بود و مسکن گرمی و خشکی بود که در دماغ حادث شود و چون بر خضای

کند

ورق الاجاص برگ آکوسیاہ چون باشراب بنزند و بدان غرغره کنند قطع سیلان
 مواد از ملازه و علق بکند و چون بدان مضمتہ کنند سیلان مواد از لخته بکند +
 ورق العلیق صفت آن در علق گفته شد +
 ورق البلوط فروقا لبض بود و اندکی تخفیف داشته باشد و چون بکوبند و بر جراحت
 پاشند گوشت برویاند و بحال صحت باز آورد و در ریشہای دشوار یا بصلح آورد +
 ورق الزیتون معتدل بود و گرمی و سردی و خشک بود و در دم و چون بسوزانند
 قائم مقام توتیا بود و در داری و های چشم کنند و چون در سر که بنزند و دندان را نافع بود و آب
 بچخته وی چون در دمان نگا ہارند سودمند بود و قلاع را زایل کند و ورق زیتون بر
 چون بر دس طلا کنند نافع بود و چون با آب غوره بنزند چنانکہ مانند غسل شود و بر دندان
 خورده طلا کنند قلع کند +
 ورق شوکران المصری برگ درخت امغیلاست و گفته شد +
 ورق السمسم برگ کبجد سرد و تر بود و چون بکوبند و مویرا بدان بشویند و دراز و نرم گردانند
 و خشک ویران زایل گردانند +
 ورق الکمر صفت آن در کبر گفته شد +
 ورق حنظل صفت آن در حنظل گفته شد +
 ورق السوربجان در شنبلیله گفته شد +
 ورق الاترج در صفت اترج گفته شد +
 ورق التوت گفته شد در صفت توت +
 ورق الجوز محفط بود و روی قضی باشد و چون بجایند و بر ریش کنند سودمند و نافع بود
 از جهت تبرای که در دهن بود +
 ورق الزیتون المندی طالیسفر است و گفته شد +
 ورق الغار صفت آن در غین گفته شد +
 ورق النبق برگ کنار معتدل محفط و قابض و لطیف بود و مقوی شعر بود و منفع

ورود منتن گلی باشد بوی بون تند گل سرخ و آنرا بقون خوانند طبیعت وی گرم و خشک
بود و پنج وی محرق بود مانند عاقر قرحا +

ورود الحمیر نوعی از عود الصلیب است که آنرا ذکر خوانند و گفته شد +

ورود الرتنه گل خطمی است و در الزوانی نیز گویند +

ورود فراتشقایق النعمان است و گفته شد +

ورود الحب کبکج است و گفته شد +

ورود صینی نسین است و گفته شد +

ورشان پیارسی مرغ الهمی گویند گوشت وی شکم به بند و در شوارم هم شمرده و آن بکبر
باید بخت +

ورق الخرج برگ شفتالو چون بر بدن طلا کنند قطع بوی نوره بکند و اگر آب آن

در گوش چکاند کرم گوش را بکشد و چون بر ناف ضعا کنند کرم شکم بکشد +

ورق الطرفا برگ کنایس و قالبض بود و چون بنزد و بر سپرز زنند یا آب آن بروی زنی

نافع بود و مقوی لثه مسترخی بود +

ورق الدلب برگ خیار نیکوترین آن تازه بود و طبیعت آن سرد و خشک بود و در

گرم را که در زانو بود نافع بود و چون ضعا کنند و چون بکوبند نیکو در پاشیه های تراشیده خشک

گویند و سوختگی آتش را نافع بود و لیکن مضرب بود بجلون و بینی و چشم و گوش و از خواص وی آنست

که خفاش از وی بمیرد +

ورق الغرب برگ درک چون بکوبند و بر جراحت پاشند گوشت را بر و پانده آب بر

چون بیاشناسند کسی را که علق خورده باشد نافع بود و علق از حلق بیرون آورد +

ورق الکرم برگ زر چون نیکو بکوبند و ضعا کنند صداع که از گرمی بود ساکن گرداند و ضعا

کردن بارانک بر تپه گاه قطع اسهال بکند و خاییدن وی مقوی لثه مسترخی بود +

ورق السرو نیکوترین وی آن بود که از سردی کین گیرند و طبیعت وی معتدل بود

در وسط گرمی و سردی و گویند که کرم خشک قالبض بود و حکم بی لذع +

در دم و قابض و لطیف بود و کثرت و منش را نافع بود طلا کردن و چون بیاشامند و صبح را سوز
بود و سنگت بزرگ در در کرده و نشانه سرد را نافع بود و مقدار شرابی از وی یکدم بود و استحق گوید
منتر است نشین و مصلح وی غسل بود و گویند که جاسه را که بدان رنگ کرده باشند مقوی باه
بود پوشیدن آن +

و در جل خوانند و بسیاری گل خوانند و هر نوری از سری که بود آنرا در خوانند و گل سرخ را
جو هم خوانند و گل سفید را و شیر خوانند و نیکو تر آن نافه فارسی تازه بود که هنوز نیک نشکفته باشد
و رایج وی قوی باشد و لغایت سرخ بود و طبیعت آن سحر بن حکم گوید که سرد بود و راول خشک
بود و راول در به دوم گویند که در سوم متوسط بود و غلظ و لطافت و تخفیف وی قوی بود
از قبض و وی مقوی اعضای باطن باشد و لثه استان و مصلح من عرق بود و حمام چون
بخورد بمالند و قطع نالین کنند چون سحر کرده استعمل کنند و سحر چون در آن و غلج را نافع بود و
گوشت در ریشهای عمیق بر ویانند و صداع را ساکن کند و اقماع وی نفث دم را نافع بود
و سده که در جگر بود از حرارت بکشاید و حلق را نیکو بود چون با غسل بنزد و بدان غرضه کنند و سحر
و جمع مقدر بود چون بر هر مرغ طلا کنند و طبع وی حقه کردن قرصه امعاء را نافع بود و ترویج
بود و درم از وی و مجلس بر ویانند و درم از وی حرارت تب راجع را نبشاند و خشکی که در
بود و چون با غسل بنزد و بر سده ضعا کنند و قرصه از نافع بود و چون در میان نگاهدارند شیر و قلاخ
زائل کند خاصه چون با عدس و کافور بود و بوسیدن تازه وی صداع گرم را ساکن گردانند و در
دل و دماغ بدید و در بعضی مردم زکام آورد و در بعضی مانترا و مصلح وی بوسیدن کافور بود و چون در
وی خسبند قطع شهوت باه بکند و دفع منفرت وی بحجب الزلم بود و شیخ الرئیس گوید که جوهر
مربوب بود از گرم و سرد و مانند و سردی وی در دوم بود و گرمی وی در اول و در وی تلین بود
و بیست بود و ببطریقت ملائم جوهر روح بود و غشی و ففقان گرم را نافع بود و چون آب وی
انداک اندک نجس کند +

و در الحار و در الحار الفجار خوانند و این ماسویه گوید که آن گلیست که اندرون می مرغ بود و
زرد و طبیعت آن سرد و خشک بود و شیرازی آنرا گل قهیر گویند و در وی نیز گویند و رازی گوید که بهار است +

وحشیران در مینه خراسانی بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و گرم حسب لقرع بیرون آورد و در شتر
از وی کثرت قال بود و بدل وی شیخ امنی بود +

و دوع پارسه یکجک خوانند و بزرگ وی سفید مهره بود و کوچکی وی شبیرازی گوشت می
خوانند و آن نوعی از خلزون است و خلزون شیخ بود و وی پهن و پیچیده بود و دوع دراز و پیچیده
بود و در قوت مانند صدف باشد و بخاصیت مانند شیخ بود و این مؤلف گوید که دوع از جزایر و سحاحات
میان سر اندیش کوکم گویند اهل آن موضع شاخهای نارچیل باب فرو برد تا دوع بران آورد
و بیرون آرند و در خاک کشته تا گوشت آن حیوان بنوشد آنگاه بیرون رند دوع بزرگ آنرا شیخ گویند و در غایت
سفیدی بود و دوع دیدم که ظاهر و باطن آن سخت روشن بود مانند صدف +

و دوح زو فار رطب است و گفته شد +

ورک شیخ الرئیس گوید که آن بشکل و مرغ و سام ابرس باشد و دم وی دراز باشد و سر وی یکجک
بود و آن غیر سوسمار است و مخالف وی بود و در شکل سر و بدن و گوشت وی بغایت گرم بود
و مسخن بود گوشت و پیه وی خاصه چون طلا کنند و در آن قوتی جاذبه هست و جذب سلی و
شوک بکند و سرگین می مانند گرگین سوسمار است سفیدی چشم را زایل کند و موسوی برادر الثعلب می
گوید که گرگین وی درک و کلفت و وضع و قوای آن دفع بود و شریف گوید که چون بشکند ویرا همچنان با خون در
دیگ اندازند و بارغن بزنند تا ماهر شود جهت قرصه که در سر کوکان بود هیچ معالیه نیکوتر از آن نبود و اگر
گوید که پیه وی چون در قضیب مانند بغایت بزرگ گرداند و بدل پیه وی سقنقور بود +

و دل ماهی سقنقور است و گفته شد +

و داجانو کره البیضا است و گفته شد +

و رطودی و رطوری نیز گویند و آن سطا جنس بود و گفته شد +

و دوس نباتیست مینی و نبات وی مانند نبات کبجد بود و گویند که کیسالی بکارند و ده سال
باقی بود و ثمره وی بدینند و این مؤلف گوید و رس و در امن کوهی کارند که آنرا دینجو گویند
و بلندی آن بیست فرسنگ بود و پیش از یک راه ندارد و نیکوترین وی آن بود که تازه
بود و سرخ رنگ که بزرگی گراید مانند لون عصفور و بشکل گل با بونه بود و در طبیعت آن گرم و خشک است

و طبیعت آن گرم بود در اول و خشک بود در دوم و گویند که سرد است در اول و گویند که سرد است
 با اعتدال و متوسط بود میان تری و خشکی و قابض بود و منع نفث دم بکند و کلف و هلق را نکل کند
 و داء الثعلب سوختگی آتش را نافع بود و جراحات بدر که در اعضا صلب بود و ریشهای عفن را سوز
 بود و سرفه سخت که در کان را که قی کند نافع بود و عصاره وی نیز همچنین است حق گویند سستی چون باشد
 سود و بد با فلو سنج چینه و چون عصاره ویرالبه که حل کنند و برایش سرالند نافع بود و اگر دمان کنند
 بر خنار نیز منفعی و کرون باقی صلابات آنرا بکند از اند و نیلگو که داند و استحق بن عمران گویند که بدل نیل
 بوزن آن آرد و دو دانگ آن مایه تابود و الداعلم +

باب الواو

و اصل بلغت اهل بمن لبلاست و گفته شد +
 و بر فرداست و گفته شد و رقا +
 و بر الارنب پشم خرگوش چون بر شریان دریده نهند با صبر و دق کند و سفید تخم منع
 خون رستن بکند +
 و بر اللقاح پشم شتر سوخته چون سخی کنند و در بینی دهند خون را به بندد +
 و ج عود الوج خوانند و میونانی افورون و بیارسی اگر خوانند و قوت وی نزدیک است باریا
 و زراوند و نیلگو ترین سبط و فربخ و شنبوی سفید بر کوه بود و طبیعت آن گرم و خشک است در اول و
 دوم و گویند در سوم لون را صافی کند و محففت رطوبات مفاصل بود و باده را زایده کند و اگرانی زبان را
 سود دهد و هلق و برص و شنج را و در دپلو و سینه و جگر و صلابت سیر و منصف و ستن را نافع بود و بول
 و حیض براند و گزندگی جانور را نازد و سودمند بود و سفیدی چشم را ناکل کند و تاریکی چشم که از رطوبت
 بود و استحق گویند که صفرا و بلغم را سود دهد و شربتی از وی بکند گرم بود و گویند که مضر بود و لیس و صلیح آن
 تخم را زایانه باشد و بدلیست و بدس گویند که در شکستن بادها و تقویت جگر بدل آن بوزن آن کمون
 کرانی بود و دو دانگ وزن آن ریونند چینی بود و استحق بن عمران گویند که بدل آن بوزن آن
 ربع وزن آن عود و قرضل بود و گویند بدل آن بوزن کمون و دو دانگ آن زراوند بود و این
 مؤلف گویند برگ وچ مانند برگ ایرسا با یک پنج وچ بهم در شده و کج بود و طعمش تیز و بولیش خوش بود

موی برویاند و چون چشم کشند لیش چشم را نافع بود و اگر خلط کنند با سنبلی الطیب نیکوتر بود و در قره روتیان
و طبع وی سنگ بیرون آورد.

نوی الا بلایج الکابلی استخوان بلبله کابلی نیکوترین آن بود که بزرب بود و آن سرد و خشک بود و در
دوم و عسر البول را سودمند بود و مقدار را خود از وی کیشغال بود و گویند که آن مضر بود و پس از مصلح
وی شراب بود.

نوح لبلاب ست و گفته شد.

نوق صاحب جامع گوید که آن جرجیر المار است و صاحب منهاج گوید که جرجیر البر است
و هر دو گفته شد.

نوشل جرز بر لیت و آن گفته شد.

نیلو فر لیلوفز گویند و لیسرانی کربن المار و سیونانی نمینقا گویند و حب ویرا حب العروس گویند
و گویند که خلاف است و نیکوترین نیلو فر بغدادی بود که گل وی آسمان گونست و طبع آن سرد
و تر است و در دوم و سردی وی زیاده بود و از سردی بنفشه و گویند که سردی وی در سوم بود
و پنج وی الکلاب بیهق طلا گشت نافع بود و نیلو فر و رمهای گرم را نافع بود و گل وی منوم بود
و صداع گرم را نافع بود و منع احتلام کند و شہوت باه بشکند چون یکدم از وی با شراب خشنا
بیا شامند منی ابر بند و نجاستی که در دست پنجوی تخم وی در دستانه را نافع بود و ضاد کردن و تخم وی
زرف را سودمند بود و چون در آب بپوشانند و بر سر ریزند حرارت سر را ساکن گرداند و نیلو فر
چنان مضر نبود و مجده که بنفشه و خوردن وی مضر بود و بمانه و مصلح وی نبات بود و بدل وی
بنفشه و یا خطمی سفید بود و اصل نیلو فر سندی حکم بیروج داشته باشد و نیلو فر از ادویه غلبی
بود و قتی که تعدیل آن بر عفران و دارچینی کنند.

نیلیج عصاره نیل است.

نمینقا نیلو فر ست و گفته شد.

نیشوق ادرك است و گفته شد و گویند الوجب ادرك است.

نیل خشی است و عصاره ویرا نیلیج خوانند و شجره ویرا اعظم خوانند و نیکوترین ورق وی سبز بود

مسواک العباس خوانند و مسواک المسیح گویند و صفت قشاد و رقان گفته شد
 نوره کلس است و شیرازی آننگ گویند و نیکوترین آن سفید است و آب ندیده و آن بنایت
 گرم بود و لطیف و محرق بود و آب رسیده وی چون دو روز یا سه روز بوی بگذرد و نه محرق بود بلکه سخن
 بود و محسوس وی بجهت بود بی اندک گوشت زیاده بخورد و سوختگی آتش را بنایت نافع بود و محسوس
 وی معتدل باشد و خشک بر هر موضعی که خون روانه بود چون بران نهند خون را قطع کند و وی
 مضر بود بجهت خفیف چون در حمام طلا کنند و اولی آن بود که بعد از آن روغن بنفشه و گلاب ثقل عصف
 و تخم خربزه و آرد سرخ مالند و اگر اعضا را بسوزانند و دانه بیرون کنند پس روغن گل و آرد عدس سرکه
 و گلاب طلا کنند نافع بود و خوردن و س کشنده بود و علامت خوردن و س
 آن بود که دهن و در و معده و سوزش آن آرد و عسل الهول و مخصص اسهال خون بسبب
 قرصه امعا پیدا کند و نوره بالبول بیرون آید و سردی اعضا و غشی احداث کند و خفقان و عداوی
 وی بقی کنند آب گرم و روغن بس شیر تازه و روغن گل و گلاب اشتهای جرب از مریخ بخورند
 بادام و لعابات نافع بود +

نوشاد در معدنی بود و عملی بود و این لمیند گوید که نیکوترین آن طبعی خرفانی و صفائی بود مانند بوبر
 و غافقی گوید که گرم و خشک بود و در آخر سوم لطیف و مدیب سفیدی چشم را زایل کند و ملازه افتاد
 را حکم گرداند چون در حلق و مند باد و بیه دیگر و خناق بلغمی اسودد و مند بود و لطیف حواس بود و چون
 در آب حل کنند و در خانه بپاشند یا در گدازه یا ناله در و اگر در سوراخ ایشان ریزند بمیرند و چون سحر
 کنند با آب سداج بپاشند علق را که در حلق حسپیده باشد بکشد و شتر تف گوید که چون بر غزن
 پروند و بر جرب سودائی مالند در حمام زایل کند و چون نوشاد در بجایند و در همان افعی اندازند
 بکشد زود و چون باروغن گل بیامیزند و بر برص مالند بعد از تنقیه برص زایل کند خاصه چون
 بدان اومان کنند و رازی گوید که بدل آن بوزن آن شب بود و بوزن آن بوره و بوزن
 آن نمک ندرانی بود +

نوی التمر یا سی استخوان خرابو نیکو گرم و خشک بود و در وی قبض و جلا بود و چون
 بسوزانند و بر ریشهای بد بپاشند نافع بود و اگر سوخته وی غسل کنند و بمیل بر تیره چشم کشند

و در بر مای سرد رافع بود و غمونی سخت صلب کرم را نیز بکشد و حب القرع بیرون آورد و بچرخ
و سنگ بریزد و در ماسه سرد رافع بود و گویند که چون با سر که بزند و باروغن گل
بیامیزد و بر سر طلا کنند نسیان و صداع و اختلاط ذهین رافع بود و چون با شراب بیاشامند
خوابی را که از امتلا باشد زایل کند و همچنین تخم ویرا چون برگ زیدن ز منور طلا کنند و با کیتقال
با سکنجبین بیاشامند بجایت نافع بود و بوییدن وی صداع سرد رافع بود و محلل فضلات بلخی
بود از دماغ و بدل آن با دروج بود و این مولف گوید البوریحان آورده که بسیار باشد که سیسنبه نشت
شود و حال آنکه همچنین است هیچ بختی درین نیست که سیسنبه نفع شود.

کل با پرسی مور خوانند و شریف گوید از قول تبا و ون که مور بزرگ که در گورستان باشد چون
سحق کنند و بر برص طلا کنند بعد از آنکه تقیه کرده باشند و زایل کند و چون صد عدد از وی بکشد
و در پنجه بر م روغن زیتون اندازند و غرق کنند و سه هفته را بکشد و بعد از آن و قضیب را بکشد و طلا کند
و اعصاب قضیب رافع بود و قوت دهد و چون سحق کنند بآب و بر شیب بخل طلا کنند بعد از آنکه
موی بر کنده باشند و گیرند و اگر بر رویه ضعیف بود و چون مکرر کنند و گیرند و

نمره با پرسی بلنگ گویند و این مولف گوید که بلنگ ترکیبی ضعیف دارد و استخوان پشت ندارد
پس چیده شود و گویند چون کسی را زخم زنده چهل روز از موش نگاهدارند که اگر موش مجروح را با پول
بر جراحت او کند و متعفن گردد و سیاه شود و اگر زهره وی خشک گردد با حایض طرح بسیار و بر بوق انداخته
بود و اگر موی در خانه دو دو کنند و گرم بگردانند و آرسطاطالیس گوید که چون خون او را بر کف بمالند
و را بکشد تا خشک گردد و زایل کند و چون مغز و یا بر روغن زیتون بگردانند و بخورد و بر گیرند و در رحم را
نافع بود و پیروی گرم و خشک بود و چون بدان دغان کنند فالج رافع بود و هیچ معالجه نیکوتر
ازین نبود و درین زحمت و با خط گوید که اگر آدمی پیه کفتار در اعصابی خود ببالد و در برابر بلنگ و در
و در جایگاه وی و در پیش وی نشیند بلنگ را قدرت بنود که حرکت کند و بر بغیر و زهره وی سم
قاتل است و گفته شد و مرکب وی در صفت نزول وی گفته شد.

نخیسقن کر سنه است و گفته شد.

نوارس نوعی از قناد بزرگ است و آنرا شجرة القدس خوانند و مسواک العباس خوانند و

و چون سحوط کنند صاحب خنای که ظاهر بود برگردن وی سه نوبت بر نوبتی و انگلی از عصا ره ورق
وی بار و عن گل بغایت کمال مفید بود و نافع و صاحب بواسیر را عظیم نیکو بود و ورق وی ضام
کردن و نیکو ترین معالجه وی بود و گویند که بغایت موافق معده بود و خوردن و ضام کردن و در معده
زائل کند و قوت وی بدید و اشتها را بیاورد و مسخن معده بود و قطع قی بکند و از بلغم و خون و ضعیف
نم معده بود و چون با قدری عود با مصطکی بجا نیند فواق را و خفقان را زائل کند و مقوی دل و مفرح
بود و یرقان را دفع کند و از بسیار خوردن وی حکم در خلق پیدا کند و گویند که مولد ریا ح بود
و مضر بود بسفل و مصلح وی که فوس بود و گویند که بدل وی بود نه جوئی بود +

نعام بیارسی شتر مرغ گویند جالینوس گوید که گوشت وی چون گوشت بط بود کثیر الفضول
و غیر الضم باشد و رازی گوید که گوشت وی بغایت غلیظ بود و باید که اصلاح گوشت بط بکنند
و این عنوان گوید که پیه وی بگیرند و اول تابستان و آخر بهار در موضع که نهند بار و افنی از آن
بگیرند و چون بوی بشنوند عشی آورد و مجرب بود و گویند که پیه وی محلل اورام جاسیه بلغمی بود
عجله قوی بود و چون برگزندگی عقرب ضام کنند و بیا شامند نافع بود و در دمانی که از سردی بود
سودمند بود +

لفظ دو نوع است سیاه و سفید و نیکو ترین آن سفید بود و طبیعت آن گرم و خشک بود
چهارم و استحق گوید که ترست و وی لطیف و محلل بود و سده را بکشد و در ورکین و مفاصل و لقوه و
فالج و سفیدی که در چشم بود نافع بود و دفع نزول آب در بوسه بکن رانافع بود و چون نیم شقال
از وی باب نیم گرم بیا شامند مخصر را ساکن گرداند و بادها بشکند و سردی مثانه را سودمند بود
و بچیده و شیمه را بیرون آورد و چون برگزیدگیها طلا کنند نافع بود و کرم دراز و حب لقرع را بکشد
و استحق گوید که آن مضرست و تشش و مصلح وی سرکه و کثیر بود و بدل لفظ سیاه قطران بود +
نقد عصفرت و گفته شد +

نملک شجره زعفران است و گفته شد +

نهام نام الملک خوانند و نما گویند و بسیارست و نیکو تر آن بود که سبز و تیز بوی باشد و طبیعت
وی گرم و خشک بود و در سوم و گویند در دوم و شیخ الرئیس گوید که دفع عفونات بکشد و پش

نشاسته غذا کمتر و هیداز هر جهت از گندم سازند و در تر بگذرد و در پیضم شود و سده آورد و گویند
که موله سودا بود و مصلح وی چیزهای شیرین بود مانند شکر و عسل و بدل آن گرد سیاه بود و گویند
که از مغسول +

نشاره طبع هر نشاره مانند چوب آن درخت باشد و نشاره چوب کمین خورده که مانند آرد
بود چون ضما و کنند و برایش ترشند نیکو کند و بصلاح آورد و چون با آن قدر انیسون شنبلیله
یا بزرگ که سبزشند و در خرقة کتان کنند و بسوزند و سحی کنند و بر هر قرصه نمل افشاند مفید بود و
شریف گوید که نشاره چوب از زکرم و خشک بود چون با خنایا میزند و بر چوب تراشاند
مانند زائل کند و چون دو کنند گزندگان بگزینند و پشته را بکشد و منفعت نشاره عالج در باب
ناد و صفت فیصل گفته شد +

نضار درخت که چون در کوه روید نضار خوانند چون در زمین روید اثل خوانند و گفته شد
نظرون بوره از منی است و گفته شد +

نضج بیونانی مثنی خوانند و بهر ارا گویند و شیرازی را قونیه خوانند و نیکوترین آن بستانی بود
تازه و نیکوترین خشک می آنست که در سایه خشک کنند و طبع آن معتدل باشد و در
رطوبتی فضل بود و گویند که گرم و خشک بود و در دوم و گویند که گرم بود و در سوم و خشک بود و در
اول و در وی قوت مسخن و قابض مانع بود و وی لطیفترین بقول خورنده بود که میخورد
و در کسب قوی و س گوید که عصاره وی را چون با سرکه بیاشامند قطع نفث دم بکند و گرم
در از بکشد و محرک شهوت جماع بود و چون با آب اندر ترش و دو شاخ یا سه شاخ بیاشامند
فوان و عشتی و مہیضه را ساکن گردانند و اگر با سولین ضما و کنند بر دما میل بگردانند و اگر در پیشانی
نهند با پوست جو صداغ را زایل کند و اگر بپستانه که شیر سبته بود ضما و کنند و درم آن
زائل کند و چون بانگ ضما و کنند برگزندگی سگ یوانه مفید بود و چون بر زبان مالند
خشونت را که در زبان بود زائل کند و چون زن بخورد برگیر و پیش از مجامعت منع است
بکند و اگر دو شاخ از وی ترشاند و را کنند شیر انگار دارد از خرابی وی بجاویت بمجده نیکو بود و شریف
گوید که چون بخامند در دندان را نافع بود بجاویت و چون برگزندگی عقرب نهند عظیم نافع

و ملطف بود و سردی اعصاب را نافع بود و گرم گوش را کمبشت و طنین و دوی را سودمند بود
 و سده یعنی را کمبشتاید و در دندانها که سبب آن از عفونت بلغم بود نافع بود و مسکن فی و فواق بود و چون
 چهارم از وی بیاشامند خاصه بری وی و اصحاب مره سودا که سبب آن از عفونت بلغم
 باشد سود و بد و مسخن و مانع و مقوی دل و دماغ بود و چون او مانع کنند بوییدن وی کنند
 و محلل را حی باشد که در سر و سینه بود و عطسه بیرون آورد و چون سخی کرده در حمام بخورد و مالند
 بوی بدن و عرق را خوش کند و چون بکوبند و بر کلف روی مالند زایل کند و چون خشک
 کنند و سر و زخم متقال از وی بیاشامند چند روز پیایی جوانی را نکالند و مانع شیب و
 این مولف گوید محمد بن زکریا آورد که در خراسان دیدم که از آب گل سرین از یکد رم تاشه
 میدادند و اسهال قوی میگردد و اگر گل انگبین از گل آن کنند اسهال تمام میکند و مقوی
 و مفرج دل است *

فسر شریف گوید که آن مرغیست بنایت بزرگ و ثقیل الطیران و بیارسی آنرا اگر گریختند
 و در طیران چون بلند گردند از مغرب بمشرق پرواز کنند و هم در آن روز باز گردند و این از عجایب
 و گوشت وی گرم و خشک بود و چون بخورند تشنگی را نافع بود و غلیظت از گوشت مرغان بود
 و در بزم شود و کمیوس بدوید و سودا بود و نزدیک گوشت کلنگ باشد و چشم
 وی و گویند که زهره ویراد چشم کنند و نوبت آب سرد و طلا کنند و بر پیرامون چشم سود
 بود از جهت نزول آب و اگر با هم چندان عصاره بذهقه بیاورند و بشویند و محل کنند تاریکی
 چشم را نافع بود و غلظت اجفان و جرب آن و پیه وی چون بگذارد و در گوش چکانند گرم
 کردی را نافع بود خاصه چون که پیایی این عمل کنند

نشا بیونانی نامولن گویند و بیارسی نشاسته نیکوترین وی سفید بود که آنرا سراسر خاشاک
 و طبیعت آن سرد و خشک بود و در اول گویند که آن سود بود و در دوم و تر بود و چون باز غفران
 بر کلف روی طلا کنند زایل کند و چون بر زبانه چندان آب و قند دروغن با دلم اضاف
 کنند سرفه و خشونت سینه و حلق و قصبه شش را نافع بود البته و وی ریش چشم را نافع بود
 و چون بریان کنند شکم به بندد و چون با شراب برگزند گیاضی طلا کنند نافع بود و گویند که

فراخ را بکشاید ز کام سر و رافع بود و روی تحلیل قوی بود و صداع که از رطوبت بود و سود
بود اما مصدع سرای گرم بود و مصلح وی بنفشه و کافور بود و این مؤلف گوید ز حبس انواع
یکی را شاه زکس گویند و یکی را زکس گویند و یکی را زکس مسکین مکیونع را کافوری خوانند
و مکیونع را بهاری گویند اگر زکس مضاعف چنان کارند که پیاز زکس را میان شکافند
و پیازی دیگر در میان آن کنند و بکارند مضاعف شود.

نرد آن طلانی مرکبست از صندل سرخ و گل ارمنی و فوفل و اقا قیا و حوض و اسفند
و مر و سنگ رهای گرم را نافع بود و در مرکبات گفته شد.

نردک مؤلف گوید که صاحب مناج و صاحب جامع صفت وی نگفته اند و آن گیاه
کوهی که ورق آن بورق خیارزه ماند و بیخ و میرا و اما الفم خوانند و گویند که پلنگ زانند
و شواری باشد و چون بکبار بقدرت حقتعالی بزیاد میداند که چون این بیخ بخورد و دیگر استن
نشود و آن گیاه را طلبند و بیخ آن بر کنند و بخورد تا دیگر البستن نشود بقدرت حقتعالی پسر

در بدن وی پیدا شود و گویند که آن در پس سر که وی میباشد و گویند که در بن دم
وی بود و گویند در شیردان وی و در میان سر کین می نیزی یا بند و مؤلف گوید آنچه
محقق است در بن دم وی بود باقی خلافت است و آن حجر النمر است و پیارسی نرک پلنگ است

و خواص آن بسیار است هر چه احتی که ناصور شده باشد چون آنرا بسایند آب و بر جراحت طلا کنند
نیگو شود و هر زنی که صلابه ویر الحق کند دیگر البستن نشود و هر مرد که آن باخورد نگاهدارد و بیخ زن
از وی بار نگیرد و امتحان وی آنست که اگر در شیر گو سفند اندازند شیر بریده شود و اگر کسی آنرا
باخورد و در اندرون و کان خباز رود و نماند از او و تنور سفتند و نرک از یک دنده سیر کو چاکت

بود بسیار و کما داشته باشد و لوریان عملی سازند و آنرا که عملی بود به کاره توان تراشید و آنچه
بود بکار و نتوان تراشید و مطلق رنگش ک بزرگ پوست پلنگ بود سیاه و سفید.

فسرین در صینی خوانند و آن دو نوعست مکیونع از آن پیارسی گل مشکین گویند و مکیونع نرک
و قوت وی نزدیک بیا سمین بود و روغن وی مانند روغن زکس بود و طبیعت وی گرم
و خشک بود و در اول کتبش گویند که گرم است در دوم گویند در سوم و وی شفته

قبرس بود و آن فاضلترین انواع مس بود و کمیونج سرخ روشن بود و کمیونج بسیا بی مائل بود و
آنرا بصنعت زرد کنند و کمیونج طالیقو نیست و آن گفته شد و چون مس را بسوزانند و سنج گویند
و وی حریرین بود و وی قیضی بود چون بشویند نافع بود و نیکوترین آن شبی رفیق المس سرخ
بود از هر دو طرف طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم و در وی وقوتی قیضی بود و از نظرهای
مسین شرب کردن مصلح بود و باید که حذر کنند از چیزهای که در وی را بکنند از شوری و تلخی و ترشی
شیرینی و چربی و گوشت و ادوی آن بود که چون چیزی در وی بنزند چون گرم بود از وی بیرون کنند
و را بکنند تا در آن سرد شود که مضر بود و زنجاری سم بود و مفت آن و زرا گفته شد
نحاس محرق او سنج است و گفته شد

نحاس مرغ آبی بود و این اسویه گوید که گوشت دمی گرم لجوم طبر بود و انقض آن گرم بود و
جرب قوت چشم آورد و دمی را بغیر اند و مصلح بدن بود و صاحب منہاج گوید که صبح آنست که در
مضم شمع و از آن جهت است که با آب ازیر مستعمل کنند و از پی آن آب مثلث خوردند یا بعضی از جوارش
نحاس بیارسی پشت باز و گویند طبیعت آن سرد و خشک بود
نخاله بیارسی سبوس را گویند طبیعت وی گرم و خشک بود و در اول و در وی جلا و بین
بود و تنقیه بسیار حلق و سینه را نرم کند خاصه صوی که از آب وی شکر سازند و وی محلل ریاح
بلغم بود و چون بر موضعی که نفخ بود گرم کنند و در کیسه کنند و بدان موضع نفخ را بکشد
و بدو اگر با سرکه گرم کرده بر جرب متفرج صفا کنند نافع بود و چون با شراب بنزند و صفا کنند بسیار
که شیر و وی بسته باشد و رم آنرا ساکن کنند و شیر روانه کند و اگر نخاله را با ورق تر تیره بنزند و
برگزیندگی عقرب صفا کنند و در اساکن کنند و اگر با آب تنها بود همین سبیل بود و اگر سبوس
در سرکه خیسانند و بر آتش نهند و در آن در بینی کسی زود که کام داشته باشد شفا یابد
نذره بیارسی کشته گویند و آن مرکب بود از عود و عنبر و مشک بخور آن مقوی قلب بود و واقع مضم
نذره صغر بر لبست و گفته شد

نر جیس عهر خوانند و بیارسی نر گس گویند نیکوترین وی مضاعف بود و شیرازی آنرا
زرد خوانند و طبیعت وی خنثی باشد و گرم خشکی طیف بود و گویند که گرم خشک بود و در دهم گویند و رسوم

نبیذ العسل نبات که تر از خر بود و خشک باشد طوبت معده سرد مزاج را در مضمای سرد بلغمی را نافع بود خاصه چون با افادیه سازند وی خارا آورد بیشتر از خر و محروری را مضر بود و موله صفر بود و صدمه آورد و اولی آن بود که تنقل با انار مزوبه کنند و نقل آن بپزند از نذر اگر بخاری عارض شود رب فواکه ترش مانند رب غوره و اترج مانند آن خورند +

نبیذ الفانید و التین مهمل طبیعت بود و صفرائی مزاج را موافق بود و کسکه علت کرده و مثانه داشته باشد و سینه و شش را نیکو بود و مسخن بدن بود و مسمن اما حکم و جرب و درونی الحمله مجموع نبیذ با مقصر باشد از شراب +

نبیذ الرنب گرم و تر بود و حرارت وی دون حرارت خمر سیاه غلیظ بود و چون افادیه در وی کنند لبس طبع وی باشد طوبت معده را نافع بود لیکن منافع وی به نذر یک بود و نخر مهمل بود و اگر عسل با وی بود گرم و خشک بود سرد مزاج را نافع بود و در مضمای سرد بلغمی را سودمند بود و او را ربو بود و مسخن کرده و مثانه بود و سنگ کرده و فضولی که بود بیرون آورد و شکم به بند و آنچه از مویز مجرب بود غذا بیشتر دهد و فونی که از وی متولد شود منتن و غلیظ تر از فونی بود که از شراب حاصل شود و زود تحیل شود و خلطی سیاه که آنرا از وی فون میخوانند و بعد از آن تحیل بسودا گردد و سودائی مزاج باید که از آن اجتناب نماید +

نبیذ النارجیل مسکری نیکو بود و مسخن و ملین بود و سودمند بود جهت درو پشت و گرده که از خلط سرد بود +

نبات بهترین آن سفید و شفاف بود و سبک و پاک و طبیعت وی معتدل بود و طریقی صافی کند از رطوبتی که از سر بوی ریزد و سرفه را نافع بود و موافق سینه و شش و فصد آن بود و اگر لاجور و اضافیه وی کنند سودا را نافع بود اما بمعدده مراری مضر بود و مصالح آن فواکه ربو و نبات الرعد کماه است و گفته شده +

سجنت پوست سیلخه بود و نجیب اسم بر قشری است و آن مخصوص بود بسلیخه طیب +

نجم و نجیل و نجیر این هر سه اسم شلیل است و در نا گفته شده +

نحاس سی پاریس گویند و آن انواع است کی نوع مسخ بود که بر روی زرد و معدن آن

قبرس بود و آن فاضلترین انواع مس بود و کینوع سرخ روشن بود و کینوع بسیایه ناکل بود
 آنرا بصنعت زرد کنند و کینوع طالیفونست و آن گفته شد و چون مس را بسوزانند و سنج گویند
 و وی حریف بود و در وی قهقش چون بشویند نافع بود و نیکوترین آن شبی رفیق المس سرخ
 بود از هر دو طرف و طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم و در وی و قوتی و قبضه بود و از نظرهای
 مسین شرب کردن مصلح بود و باید که خدر کنند از چیزی نای که در وی را بکنند از شوری و تلخی و ترشی
 شیرینی و چربی و گوشت و ادوی آن بود که چون با چیزی در وی بنزد چون گرم بود از وی بیرون کنند
 و را بکنند تا در آن سرد شود که مضر بود و بخار وی مسموم بود و صفت آن در ز گفته شد

نحاس محرق او سنج است و گفته شد

نحاس مرغ آبی بود و این اسویه گوید که گوشت وی گرم و لطیف بود و افضل آن گرم بود
 جرب قوت چشم آورد و منی را بنفزاید و مصلح بدن بود و صاحب منهای گوید که صبح آنست که در
 بهضم شود و از آن جهت است که با آب ازیر مستعمل کنند و از پی آن آب مثلث خوردند یا بعضی از جوارش
 شناع بسیار سی پشت باز و گویند طبیعت آن سرد و خشک بود

نخاله بسیار سیبوس را گویند طبیعت وی گرم و خشک بود و در اول و در وی جلا و تیز
 بود و تفتیه بسیار حلق و سینه را نرم کند خاصه حسوی که از آب وی شکر سازند و وی محلل ریاح
 بلغم بود و چون بر موضعی که نفخ بود گرم کنند و در کیسه کنند و بدان تکیه کنند بدان موضع نفخ را بکلیل
 و بدو اگر با سرکه گرم کرده بر جرب متفرج ضما و کنند نافع بود و چون با شراب بنزد و ضما و کنند بسیار
 که شیر و در وی بسته باشد و رم آنرا ساکن کند و شیر روانه کند و اگر نخاله را با ورق تر تیره بنزد و
 بر گزندگی عقرب ضما و کنند و در اساکن کند و اگر آب تنها بود همین سبیل بود و اگر سبوس را
 در سرکه خیسانند و بر آتش نهند و در آن و زنی کسی زود که ز کام داشته باشد شفا یابد

نذره بسیار سی کشته گویند و آن مرکب بود از عود و عنبر و مشک بخور آن مقوی قلبی و واقع
 نذرع صغیر بر است و گفته شد

نر حبس عهبر خوانند و بسیار سی زکس گویند نیکوترین وی مضاعف بود و شیرازی آنرا
 زرده خوانند و طبیعت وی خنک است و گرمی خشکی لطیف بود و گویند که گرم و خشک بود و در و گویند در رسوم

نبید العسل نبات کمر از خمر بود و خشک باشد رطوبت معده سرد مزاج را در مضای سر و لمغی را
نافع بود خاصه چون با افادیه سازند وی خمار آور و بیشتر از خمر و محوری را مضر بود و مولد صفرا بود و
آورد و اولی آن بود که تنقل با انار مزه کنند و نقل آن بیدازند و اگر خاری عارض شود رب فواکه
ترش مانند رب غوره و اترج مانند آن خورند +

نبید الفانید و التین مهمل طبیعت بود و صفرائی مزاج را موافق بود و کسکه علت کرده
و مثانه داشته باشد و سینه و شش را نیکو بود و مسخن بدن بود و مسمن اما حکم و جرب در و فی الحبله
مجموع نبید با مقصر باشند از شراب +

نبید الریب گرم و تر بود و حرارت وی دون حرارت خمر سیاه غلیظ بود و چون افادیه در و
کنند لبس طبع وی باشد رطوبت معده را نافع بود لیکن منافع وی به نزد یک بود و نخر مهمل بود و اگر
عسل با وی بود گرم و خشک بود سرد مزاج را نافع بود و در مضای سر و لمغی را سودمند بود و او را
ربو بود و مسخن کرده و مثانه بود و سنگ کرده و فضولی که بود بیرون آورد و شکم به بند و آنچه از مویز
مجرد بود غذا بیشتر دهد و خونی که از وی متولد شود مستن و غلیظ تر از خونی بود که از شراب حاصل
شود و زود متجبل شود و خلطی سیاه که آنرا در وی خون میخوانند و بعد از آن تحمیل بسودا گردد و
سودائی مزاج باید که از آن اجتناب نماید +

نبید الناجیل مسکری نیکو بود و مسخن و ملین بود و سودمند بود جهت درویشست و گرده که از
خلط سرد بود +

نبات بهترین آن سفید و شفاف بود و سبک و پاک و طبیعت وی معتدل بود و خلق را
صافی کند از رطوبتی که از سر بوی ریزد و سرفه را نافع بود و موافق سینه و شش و فصد آن بود
و اگر لاجور و اضافیه وی کنند سودا را نافع بود اما بعد از مراری مضر بود و مصلح آن فواکه مر بو
نبات الرعد کماه است و گفته شده +

سخت پوست سیلخه بود و نجیب اسم بر قشری است و آن مخصوص بود بسلیخه طیب +

نجم و نجیل و نجبر این هر سه اسم شیل است و در نا گفته شده

نحاس سی یا سی مس گویند و آن انواع است کینوع مسخ بود که بر روی زنده و معدن آن

تاب الکلب وندان نش سگ و یوانه و غیر آن در باب عین در صفت عظام گفته شد.
ناخنس نارمشک است و گفته شد.

ناطفت بسیاری قبیله خوانند آنچه از شک بود معتدل و موافق بود جوان را و کمال را و پیران را و
مراجهای سرد را و گرم را و نافع بود سرفه که از حرارت بود و آنچه از خشنای سس سودمند بود و اصحاب
را و حرقت بول را نافع بود و آنچه از غسل بود موافق مراجهای سرد و پیران بولین
صداع آورد و مولد صفر بود خاصه جوان را و آنچه از فستق بود نافع بود کسی که در سینه خش سده
و غلطه بلغمی بود و آنچه بکند بود کثیر القاد بود و نافع بود سرفه را و سینه را لیکن ثقیل بود و مری محده باشد
و آنچه بر دکان بود بغایت گرمی بود معده بلغمی را نافع و کرده را گرم کند لیکن صداع آورد و نفع
آن بخشی است و کما هو کنند و آنچه ببادام بود گرمی اندک داشته باشد و سرفه که از رطوبت بود و نافع بود
نبوق رطب بسیاری کنار تر خوانند و عرب نبوق دو ما گویند طبیعت آن سرد بود و اول تر
بود و گویند که خشک بود و اول و آنچه شبنم بود سردی وی کمتر بود و آنچه بایل بود بجمود سخت
سرد بود و وی طبیعت بر اند و گویند که حکم وی و سبب امر و مساوی بود و آنچه معتدل بود
از وی شکم به بند و غیر معتدل و دفع توت بود از بر آنکه مضم نشود و هیچ میضه بود و وی ملد
بلغم بود و از بهر نیست که محوری مزاج را بعد از وی باید که سنگین خود و سرد مزاج گلی بپزد
نبوق یا بس کنار خشک سرد و خشک بود و سردی وی کمتر از سردی تر بود و وی تخفیف
و ملطیف بود و قاتل بض بود قوت معده را بد و شکم به بند و منع نزف و اسهال که از ضحک معده
بود گویند خاصه چون بریان کنند و با استخوان بگویند و غذا اندک دهد.

نبت الارز حب الصنوبر است و گفته شد.

نمیزد التمر شراب خوانند که آن بود که از رطب سازند و طبیعت آن گرم و تر بود و بدن را
فرز کند و مهمل بود و غذا بسیار دهد و سخن بود و وی غلیظ ترین نمیزد است بغیر از درخت
که سده آورد و مولد خونی بود تیره و سودائی مضر بود با عصاب و غواس و صلح وی اندک تر است
نمیزد ووشانی نیکوتر آن بود که از سیلان رطب سازند و آن گرم و تر بود و حرارت آن کمتر
از خراشی بود و بر تر بگذرد و با و انگیز تر بود و مولد سده بود خاصه چون تازه بود.

سیاهی از جامه سفید برود و اگر سنگ روی خیسامند بگذارد و اگر عرقهای باریکی جمع کنند و خشک کرده سخن کنند و با شراب بپاشانند سودمندترین دواها بود از جهت دفع زهرهای کشته که سبب آن از سردی بود +

نام مشک ناخست خوانند و آن انواع را نهند لیست و تاویل آن بسیار مشکالها بود و صاحب مناج گوید که آن قفاحی و قشوری و اقماعی است مانند لیباسه اما گوشت گوشت که قفاحی است مانند تخم سرنج رنگ اندک برگی سبز در میان آن بود و اسحق بن عمران گوید که آن از خراسان خیزد فی الجمله منفعت و می چون منفعت سنبل بود و نیکوترین آن خشبو بود و طبیعت آن گرم بود و در اول خشک بود و در دوم و گویند که آن گرم و خشک بود و در سوم و لطیف بود و معده سرد و جگر سرد را عظیم نافع بود و نیکو و لطیف اخلاط غلیظه و محلل آن شیخ گوید که بدل آن دانگی و نیم آن زنجبیل و نیم وزن آن پوست است و دانگی از آن سنبل بود و ابن عمران گوید که بدل آن بوزن آن کمون کرمانی است و دو دانگ آن قسط بحر می و گویند که بدل آن نیم وزن آن سنبل و نیم وزن زنجبیل و نیم وزن آن قسط است و گویند که بدل آن نیم وزن آن قسط است +

نار فارسین نوعی از مرست که مغشوش کرده اند بعضی از تیوعات و آن کشته است +
نار دین سنبل رومی است و متوالت گوید که آن نجی است که بلون مشابه مایران و عروق است و آن شکل سارون بود و ریشها بسیار داشته باشد لیکن ریشه و بی باریکتر از ریشه سارون بود و نیکوترین آن فرو بود و تازه و خوشبوی و آنچه بسفیدی مائل بود بد باشد و طبیعت آن گرم باشد و در دوم و خشک بود و در سوم و چون از آن در حکما کنند موی مژه بر ویاند و وی بول حیض براند و درم رحم را نافع بود و طبع و می شستن بکیرم از وی فالج و لقوه را نافع بود و اسحق گوید که مضر است لبش و مصلح وی کثیر بود یا غسل و بدل آن سنبل هندی بود +

نار قوج دلیوت است و گفته شد +
نار کیوار مال السعال خوانند و آن خشخاش است و گفته شد و نار کیو خشخاش سیاه است

که مائل بسرخ بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم و گویند که گرمی وی در دوم بود و
 بکشاید و در او ویه بهق و برص است حال کنند و استقورید و گویند که چون خراب بپاشند منخض
 و عسل ببول و گزندگی جانوران را نافع بود و حیض براند و ابو صریح گوید که طبع وی نفخ را بکشتن
 البتة و قیهایی کهین را نافع بود و چون طبع و برابری گزندگی عقرب ریزند در حال و در اساکن
 کند و فارسی گوید که قطع قیح که در سینه و معده بود بکند و مسکن رواج بود طعام را بهضم کند و
 در دول و غشیان را عظیم نافع بود و کسی که طعام را طعم نماند و بولس گوید مسخن معده و جگر و
 آتش میدن وی و ابن ماسویه گوید که گرده را و مثانه را پاک گرداند و طبری گوید که سنگ بگرداند
 و گرم و صاب لفرج را بیرون آورد و صاحب منهاج گوید با سداب بول براند و آب و بر این
 در چشم چکاند خون بسته را بگرداند و مقدار را خورند و وی کیمتقال بود و استحق گوید که مفضل
 لبن بود و مصالح وی تر مس بود و گویند که چون سحر کنند و با عسل بسازند و طلا کنند بهر
 که باشد در هر موضعی که بود ورم آنرا تحلیل دهد و چون زن بدان حقه کند رحم را پاک گرداند
 و رطوبات عفن را بدان خشک گرداند و بوی آنرا خوش کند و چون بروی طلا کنند شوره
 لبنی را زایل کند و چون بکوبند و با گردگان سوخته بچینند تر خرا نافع بود +
 تا سنج صاحب منهاج گوید که پوست وی گرم بود و در دم و حماض وی سرد بود و خشک
 اول محلل راج سرد بود از دماغ و وی لطیفتر از انرج بود و مانند وی بود و فعل وی و تر
 گوید که درخت وی مشهور است و ثمر وی مرکب از قوی مختلف بود و پوست زرد وی گرم
 و لطیف بود و حماض وی سرد و خشک بود و در سوم و تخم وی و سنج وی گرم و خشک است
 اگر پوست خشک می سحر کنند و آب گرم بپاشند محلل منخض بود و در زمان و اگر او را
 شرب وی کنند بار نب گرم دراز روده بیرون آورد و پوست تا سنج چون تر بود و در
 خیسانند و سه هفته در آفتاب نهند و منقعت مانند روغن نار دین بود و چون در مثقال
 از وی بپاشند گزندگی عقرب و مجموع گزندگیهای که سم ایشان سرد بود نافع بود و آن
 وی چون بپاشند سمهایی که عارض شود و سبب گزندگیها نافع بود و حماض وی بناتشا
 خوردن جگر را ضعیف گرداند و معده سرد مزاج را بد بود و التهاب معده گرم را نافع بود و اثر

میچسبند بسیار سی نخجوش گویند و آن آب انگور چشیده است که سه یک بماند
 میونج زنبیب حبلی خوانند و صاحب جامع گوید که آن حب راسن است و این خلط
 و حب راسن غیر آنست و میونج را بسیار سی میونجک گویند و نیکوترین آن مصری بود سیاه
 و رسیده و معروف بود بمیونج جری و طبع آن گرم و خشک است و در رسوم و آن محرق و
 اکال و حر لیف بود و بخاصیت سبیش را بکشد خاصه چون باز میخ بود و چون تنها بر جرب لیس
 شده ضما و کنند نافع بود و چون پانزده حب از وی بیاشامند فی کیموس لنج آورد وی
 مضر بود بسپرز و مصالح وی کثیر بود و بدل آن گویند که عاقر قرحا بود و در خوردن وی خطر بود
 که قرحه مثانه پیدا کند +

میوسن شراب سوسن است و الله اعلم بالصواب +

باب النون

ناجیل بادنج گویند و رانج نیز گویند و آن جوز میند لیت و بسیار سی نار کیل خوانند و شیراز
 کردی و میندی و این مؤلف گوید که میندی کوپره گویند و نیکوترین آن تازه بود که بقی
 سفید بود و آبی که در آن بود شیرین بود و طبیعت آن گرم بود و در دم و خشک بود و راول
 و چون تر بود گرم بود و راول در جبهه یا ران یا ده کند و غذا بسیار و بد و منی را زیاد کند و سحر
 کرده بود و قهطیر البول را نافع بود و در غن وی بواسیر را سود و بد و کهن گشته وی گرم را بکشد
 و حب لقرع بیرون آورد و طبع را به بند و بر معده ثقیل بود و پوست مغزوی مضغ نشود و از هر
 که پوست وی البته باید خراشید و با شکری باید خورد و کهن شده وی غشیان و کرب و غش آورد
 و مداوی وی بقی کنند و بعد از آن برب فواکه ترش این مؤلف گوید درخت ناجیل مانند
 درخت خرما بود و ورق وی از چهار شبر تا شش و حب بود و شمار در لیضی بود که آنرا کنباز خوانند
 و ثمره او همه سال پر بار باشد و آب و بر اطواق خوانند شیرین بود و اما نیم روز پیش از خوردن
 و ترش شود و بر ترشی بایستد و ناجیل را در شیب خاک کنند اگر تازه بود و بدید و اگر نه زردید +

ناخواه و ناخواه و ناخواه و ناخواه نیز گویند و شیرازی زیان خوانند و ناخواه اسم فارسیست
 و معنی آن طالب الخبز است یعنی طلب کننده نان و نیکوترین آن رزین و تازه و سبزه

کتاب
 ۱۱
 ۱۱

کتاب

و در صغیر مهر و آن سنگیست سفید بزرگ نوعی دیگر که هست که حسن رنگ می گزیند و صفت
که چون نگاه کنند ظن برند که آن رخ اندرانی است و نوع اول که گفته شد بلور است تحقیق و ابوطالب
بن سلیمان گوید هماجناصیت چون زن در زمان زاییدن از خود بیاویزد زاییدن بروی آسان
گردد و هر مس گوید که گرانی زبان را و کسی را که سخن تباها گوید چون سخن گفتند لبه که و نمک مرد و عفران
نوشاد و با غسل حل کنند و زبان را بدان تحریک میدهند چند نوبت آن رحمت از وی زایل شود
و کسوف را طیس گوید که ماسودمند بود ارتعاش و سل که عارض شود کوکان را و زنی را که شیو
از پستانش آید بر پستان سح کنند شیر آسان بیاید و مینمی گوید که چون با آب سح کنند سفیدی
چشم را زایل کند +

مهر نوعی از عطش است که معروف است براهه الاسد و ابل مشرق قلبی خوانند +
عیش درخت بزرگ است و بیونانی آنرا لوطوس خوانند و نمره وی بزرگتر از فلفل بود و
سیاه رنگ و مغزوی سفید و شیرین است معده را نیکو بود و شکم را بربندد و آن لطیف و نجیب بود
و نشاره چوبی چون بیاشامند یا حقنه کنند سودمند بود از جهت قرصه امعاء و زانی را که
نزف الدم بود و رطوبت فرس که از رحم ایشان روانه بود و صوی سرخ گرداند و شکم را بربندد
صمغ بیونانی میسایله الصطفی خوانند و غسل لبنی نیز گویند و فلفل و برامیه و البسبه خوانند و نیکو
ترین آن بود که خوشبوی باشد و شیرازی بخور خوانند و در وی قبیضی و تخفیف بود و طبیعت
آن گرم و خشکست و گویند که تر بود و مسخن و ملین و منقبج بود و دماغ را پاک گرداند و جذام را ناخم
بود و طبیعت بربندد و مقدار متعل از وی تا یک مثقال بود و سرفه و زکام و تر که از رطوبت بود
سودمند بود و چون بیاشامند یا بخورند بر گیرند حیض فرو آورد و از خواص وی آنست که
بخور کردن وی قطع رایحه عفن میکند و بار اسودمند بود لیکن صداع آورد و اسهال گوید
که مضر است لبش و مصالح وی مصطک بود و صفت میسایله و لبنی گفته شد +

میشهار کا و چشم بود و گفته و صاحب جامع گوید که میشهار و میشیار لیلان است که نوع
از حی العالم است و گفته شود +

میشیم غمغم است و صفت آن در حباب المنسم گفته شد +

در آبی که انیسون جوشانیده باشند حل کنند و بر شکم مستقیم طلا کنند نافع بود و از جهت امساک بول
 هر روز دو حبه آب که تخم کدو حبلی و فلاح او خرد در آن جوشانیده باشند بیاشامند و در ابتدای غذا
 و برص و دانه افسیل هفت روز بیای بطبیخ افیمون هر روز نیم دانگ بیاشامند و در معده که از سردی
 بود و سوء الهضم و وجبه هر روز با شراب صافی بیاشامند و گزندگی مار و عقرب کسی که زهر خورده باشد
 هر روز دو حبه آب که انیسون در روغن درمنه و پودنه کوهی در آن سخته باشند بیاشامند و عشه که ظاهر گردد
 در اعضا بسبب و دت هر روز دو حبه آب که ستر بارسی و اسن جلی در آن سخته باشند و از جهت اختناق
 رحم و مجموع حلقه که زنان را باز دید آید از سردی دو حبه آب سادج مهندی بیاشامند و از جهت تب
 کهن هر روز دانگ در آبی که مسیت نام دارد و در آن سخته باشند بیاشامند و این خاصیتها و زیاده تر ازین دارد
 اما کوتاه نمیکند تا که آن نشود لیکن این از ولایت ولایت دارا جرد آورند و معروفست بشبانکاره این
 منفعتها دارد غیر فرنگی که آن معمول از آدمی است و غیر انواع دیگر که از کوهها یا از آب خیزد و آن قعر المیود
 است و منافع آن نزدیک بمو میانی بود و گفته شد صفت آن و این مؤلف گوید که در نزدیکی آن
 غار که مو میانی حاصل میشود و بیست و نام آن آئینج ان سبیلین را و را هم آئین گویند
 مولود نایکو ترین آن بود که بلون مرد اسنگ بود و جالینوس گوید که بقوت مرد اسنگ بود
 و در مردها گوشت زیاده بر ویاند و مؤلف گوید که شبیرازی آنرا که گویند و چون باب بسیارند
 شب بغل مالند کنند آن برود
 موم شمع است و گفته شد
 موش ورنبدی پوش در بندی است و گفته شد
 مولی حرمل است و گفته شد
 مودامون گزال است و گفته شد
 موفیون نوعی از سموم است نزدیک بیش ویدا و ای کسی که آن خورده باشد مانند
 ویدا و ای بیش کنند
 مهار بلور گویند صاحب منهاج گوید که آن سنگ است بحس بلور و گویند بلور است و صاحب
 جامع گوید که نوعی از آگینه است که در معدن با منیساجم میشود و هاسیگر و در بحر خفتر

و بوزن و لون غاریقون بود لیکن بزودی مایل بود و اندکی تلخی داشته باشد و خوشبوی بود و آن
 بیخ مستعمل است و طبیعت آن صاحب منہاج گوید که گرم و خشک است در سوم و در وی رطوبتی
 نافع غیر نفیع بود و جالینوس گوید گرم بود و در دوم و خشک بود و در سوم نیکوترین آن روشن و سفید
 و پاک بود بول حیض براند و لطیف بود و کتر از سنبل بود و قابض تر و در مفصل رانافع بود و جگر تر
 رانافع بود و خوردن و طلا کردن عسر البول رانافع بود و آشامیدن و ضما کردن و در مثانه و گرد
 رانافع بود و چون بچوشانند یا بنجسانند و بیاشامند و اگر بگویند و با غسل بشیرند و لعق کنند و یاد
 که در ماده معده باشد و منخص و در رحم و در مفصل و سینه را سودمند بود و چون بچوشانند و
 زن و آب آن نشیند حیض براند و چون ضما کنند بر زمار کو و کان بول براند و اگر زیاده مستعمل
 کنند صداع آورد و اسهال گوید که مضر بود و بسیر و مصالح وی تخم کرفس بود و بدل آن نیم وزن
 آن جز بوا نیم وزن آن سنبل و گویند بدل آن نیم وزن آن فلفل سیاه است و این فلفل
 گوید بدل مودر گزنگلی بول فطر اسالیون است یا افستینج و می و قد شجره مودر گز بود و بیخ و می
 پراکنده بود بعضی راست و بعضی کج +

مومسیاتی نیکوترین آن معدنی بود که از ولایت و اراجر و خیزد و و لیسقوریدس گوید مومسی
 بقوت زفت و قفر بود و چون با هم بیاینند و طبیعت آن بود الا که مومسیاتی منفعتی بسیار دارد
 و طبیعت آن گرم بود و در سوم و لطیف و محلل بود و بیخ الرتیس گوید که گرم بود و در آخر و در دوم
 و خشک بود و در اول مقوی روح بود و بخاصیت و سودمند بود و در نهامی تلخی را و خلع کسر
 و سقطه و ضربه و فالج و نفوذ خوردن و طلا کردن و در دشتیقه و صداع سرد و صرع و در اسهال
 بود و چون حبه از آن با آب مرزنگوش سوط کنند و گران و زبانی را قیراطی لطیف سقر فارسی بیاشامند
 نافع بود و منع نفث الدم از شش بکند و خناق و در دملق را قیراطی از وی با بنجین یا برب نوت
 سودمند بود و قیراطی از وی با آب کمون خفقان رانافع بود و حبه از وی فواق از آن کسند
 چون لطیف کرفس بیاشامند و قیراطی از وی بشیر تازه بیاشامند و ریش مثانه رانافع بود و در حبه
 از وی با قیراطی جهت گزیدن عقرب را با شراب مروت بیاشامند و هم چند آن بار و عن گاو
 بر موضع گزیدگی ببالند و از جهت کسه خون بیاشامند و زود نفوذ کند تا موضع کسه و نید گزیدگی

منم در باب عا در صفت حسب المنم گفته شد +

منجوشه سنبلی رومی است و گفته شد +

مندر عون پیر و ج است و گفته شود و برومی مندر را عورس گویند +

منشور رخی را بدین نام گویند و گفته شد و نوعی از خشخاش است که آنرا نیز منشور گویند

عود است و گفته شد +

منج مرغ است و گفته شد +

منج روافشان تخم جری است و گفته شد +

موز درختیست مانند نخل و ثمر و پیرامون خوانند و در طوط دریا بسیار بود و بطعم شیرین

و مانند خشخاش با پوست بود و این مولف گوید که چنان گویند که موز درخت خوش شود

تا آنگاه که از درخت باز کنند و چند روز در خانه بیاورند و حکایت کنند که شاخ موز را شمرند

که سی صد موز بران بود و زن شاخ سی صد رطل یعنی صد و پنجاه من و گویند میان

براندن موز از زمین تا آنوقت که میوه دهد و دماه و میان شکوفه آوردن اوقات تمام سپید

چهل روز و طبیعت وی ابن ساسوی گوید که گرم بود و در وسطه و در ج اول و تر بود و آخر غذا

اندرک دهد و ریش طلق و سیننه و شمش و مثانه و سرفه خشک را نافع بود و باده را تحریک دهد

و کرده را نیکو بود و بول براند و شکم نیز بسیار خوردن وی موله رسیده بود و صفرا و بلغم زیاده

کند بحسب مزاج و وی بمعهه ثقیل بود و بغایت و مصلح وی نبات بود که با وی بخورد با

عسل و شیش از طعام بپاید خورد و بعد از وی سکنجبین نیز وی و بعد از آن غذا را نشاید

که خورند تا آن زمان باز غذا بگذرد و بحاصیت سم کلا بست +

مور و اصغر مورد بر لیت و نیکوترین آن رومی است و طبیعت آن گرم و خشک است

در دوم صرع را نیکو بود و مقوی معده و جگر بود و صداع و رطوبات و مانع را نافع بود

و چون بخورد بر گیرند گرم را بکشد +

مسو بیرونی میون خوانند و بعضی انا سیطیقون خوانند و ساق نبات و ورق و

مانند شبت بود لیکن ساق وی غلیظ تر بود و بدرازی دو گز بود و بیج وی را منو خوانند

ماراخ قافله است و گفته شد +

ملو خیا ملو کیه گویند و آن نوعی از خباز لیست و آن بستانی بود و بشیرازی خطمی کوچک خوانند و درخت وی مانند درخت خطمی بود اما گل وی سرخ کوچک بود و نیکوترین ملو خیا آن بود که سبز و بزرگ و قصبان وی بسرخ مائل بود و طبیعت وی سرد بود و اول تر بود و دوم و گویند که سرد و تر بود و رسوم التهاب را نافع بود چون بر سینه و معده ضما کنند و سیاه حیض را نافع بود و اختلاف دم و صداع و در چشم گرم را سودمند بود چون با آرد و ضماد کنند و اسحق گوید که سده جگر و زهره بکشاید چون از آب وی سی و دم بپاشند و گویند که مضر بود به مثانه و مصلح وی گل بود و با گلاب +

ماطاه مشط الرای است و گفته شد +

ملو نیا مقلو نیا خوانند و آن خریزه دراز است و بشیرازی آنرا خیار دراز خوانند و آن خیاره بود و طبیعت آن سرد و تر بود و زود میخورد +

ممسک الارواح موقف الارواح خوانند و آن اسطوخودوس است و گفته شد منجیح است بیاری منک گویند و در با گفته شد این مولف گوید که منجی ففتح میم اسم منجیح است و بضم میم اسم زنبور عسل و مرج را هم منجیح خوانند +

من هر طلی که بر درختی افتد یا بر سنگ آنرا من خوانند مانند ترنجبین و کنز الگبین و شیر خشت و بید الگبین و امثال آن و آسوجو گویند که گرم بود و در اول معتدل بود و در پیوست و

رطوبت سینه را نیکو بود و شش را از رطوبت آن بزداید و خشونت آن نرم گرداند و سرفه که از رطوبت بود را مل کند و حبش بن حسن گوید که گرم بود و در آخر درجه دوم خشکی و

نزدیک بگری و طبیعت و نیکوتر آن بود که لون وی صافی بود و منجیح و درختی باوی استیخته نباشد و استرغام معده را نیکو بود و طبیعت محکم دارد و باد را صفر را سودمند بود چون با شام

و بر شکم ضما کنند و چون سحوط کنند مقدار دانگی و داغ را پاک کند و باد های غلیظ از روده بیرون آورد و مقوی ادویه بود و چون باوی خلط کنند باد و یهای بزرگ در شربت و

سحوط از بسیاری منفعت آن در بدن +

و کوبیده خنک کنند از طبیعت خود بگرد و تا بجای گرم و خشک گردد بر اسهال و قی یاری و بلغم
و بلغم لریج از سینه و معده دفع کنند و معار البشوبید و هضم طعام را یاری دهد و موافق موطبی مزاج
باشد و بخفرا مضرب بود و چون با سر که حل کنند و بدان مضمضه کنند قطع خون بکند که از بن
و دندان آید و خونی که سبب دندان بر کندن بود بپزند و اگر گرم کنند و در دهان نگاهدارند
در دندان را نافع بود و چون بدان غرغره کنند بلغم را قطع کند و دماغ را پاک گرداند و
چون صورت باره بدان تر کنند و بر جراحت های تازه نهند که خون روان باشد خون را بپزند
و نمک اندرانی چشم را نیز کنند و ناخنه و اسفیدی چشم را تنگ و ضعیف گرداند و سل را سود
و در معده را نافع بود و مسهل بلغم عفن خام سودا بود و مقدار شربتی بنمیدرم بود و نمک
و دندان را جلاد و صفت سوختن وی نیکوتر آن بود که نمک را بشویند یکبار و دریا کنند تا
شود پس دردی کنند و سردی ببرد یک نهند و دریا کنند تا از حرکت باز آید از زمان سوخته
بود و بعضی نمک را در خمیر گرد و در میان آتش نهند تا خمیر سوخته گردد و بیرون آورند و نمک
بلغم مسهل سودا بود و بقوت وی و رازی گوید که بسیار خوردن نمک محرق دم بود و ضعف
بصر و تقلل منی و جرب و حکم آورد و صاحب مناج گوید که مضروب و مضرش بود و مصلح
وی آن بود که بشویند و ستر اضافه وی کنند و گویند که بدل آن نیم وزن آن نوشادر
است و گویند نیم وزن آن بوره است +

ملح الدباغین سورج است و گفته شد +

ملح الصاغة ننکا است و گفته شد +

ملح سمی لومه ملح عجین است و گفته شد +

ملح سمی بوره درخت غریب خوانند و وی اقوی ترین بوره بود و گفته شد +

ملح العرب نمک هندی گرم و خشک بود و وی گرم تر و لطیف تر از انواع ملح است +

ملح هندی نیکوتر آن بود که نشستن الدباغ بود و طبع آن گرم و خشک بود و قی را یاری

دهد و مسهل سودا بود و مقدار شربتی از وی تا نیم درم بود و آن مضرب بود و مصلح و

بلبله زرد بود +

مقلبات اب بصریانی حرف را گویند و گفته شد +

مقرنات صبر است و عکسی خوانند و گفته شد +

مقدونس و مقدونس نیز گویند و آن کرفس باقدونی است و منسوب باقدونس یا روم بود و آن فطر اسالیونست و گفته شد و این مگولف گوید غیر فطر اسالیونست +

مکنه الاندر سیکران الحوتست و گفته شد و فلوپس و بوسیه نیز خوانند و آن ماهی سرخ است و گفته شد +

ممکنه آفرشیه مخلصه است و گفته شد +

ملح بیارسی نمک گویند و آن انواع است ملح عجین ملح اندرانی و سیاه لفظی و سیاه غیر لفظی و ملح هندی سرخ رنگ بود و ملح مردنجه تلخ بود و نزدیک موره بود و این مگولف گوید نمک اندرانی نمکی است که در آتش صبور بود و از آتش نمیگزید و آن از قریه از قرامی مصر حاصل میشود که آن را اندران خوانند و نیکوترین آن اندرانی بود سفید تنگ بیارسی آنرا طبرزد خوانند و طبیعت آن گرم و خشک بود و در دم و سینه و سوس گوید که قوت وی قابض بود و جلا و مد و محلل و منقبه بود و گوشت زیاده بخورد از ریشها و در دمای جرب مستعمل کنند و اورام بلغمی و حکه و نفقه و جذام و قوبا را سودمند بود و نمک با و بار آب کنند و منع عفونت بکنند و سودمند بود غلیظه اخلاط را و بکند از اند و چون با زیت و سرکه و عسل بیامیزند و بدان تخمک کنند خنای را ساکن گردانند و اگر با عسل بود و رم لهات و نفع را نافع بود و اگر با جو سوخته و عسل ضما و کنند اکه و قلاح را و استر خا لشه را نافع بود و چون با بزرگ کتان برگزیده گی عطر کنند و ضما و کنند نافع بود و با پودنه کوبی و زوفا گزیدن افغی نیز را سودمند و اگر با زفت قطره با عسل برگزیدن مار شاخه را نافع بود و با سرکه و عسل دفع مضره سم هزار پامی گویند زنبور بکنند و چون با مویز و عسل ضما و کنند بر دماسیل نفع دهد و اگر با خودنج و خمر و با عسل منضج اورام بلغمی بود و در نشین عارض شود و گزیدن ننگ را سودمند و چون سمن کرم در خرقة کتان بزنند و در سرکه تیز فرو برند و بر عضوی گزیده میمالند نافع بود و اگر با سکنجبین یا سکنجین رفیع خرافینون و فطر کشنده بکنند و آب جیح گوید که چون با غذای که سرد بود مانند نمک و یا سحر

مقل صغی است که آنرا کور خوانند و معروف بود بمقل ارزق بمقل کی بمقل البهیم و مقل
 بود و صغی بمقل کی که آن ثمر دوم است و گفته شود و نیکوترین آن آنست که صافی بود و بلون
 ابرشیم بود از رقی بود که بسرخ مایل بود و زود حل شود و هیچ چرکی و چربی در وی نبود و چون
 بخور کنند خوشبوی بود مانند اطفال الطیب را بچه غار کند و این مولف گوید بهترین مقل آن بود
 که تلخ بود و صافی و در وی از حقی بود و زود شکسته گردد و خوشبوی بود و طبیعت آن گرم
 بود و رسوم و گویند که در آخر درجه اول و خشک بود و رسوم و گویند سرد بود و گویند تر بود و رانی
 گرم و تر بود و در دوم طاعون را نافع بود و لیسقوریدوس گوید که چون آب دمان روزه دار حل
 کنند تا چون مرهم گردد و بر دم خجسته نهند نافع بود و زن چون بخورد بر گید و بخور کند انضام رحم
 بکشد و بچه بیرون آورد و هر طوطی که باشد پاک گرداند و چون بیاشامند سنگ کرده و مثانه
 بریزند و بول حیض براند و اگر در مسهلات کنند منع سحج کنند و اگر بیاشامند گزندگی جانور را
 و سرفه کن را نافع بود و قوت مجامعت بدهد و فرای آورد و مفتوح سده کرده و مثانه بود و مسهل ملغم
 و سودا بود مقدار آنچه از وی تناول کنند کپیرم باشد و وی خنازیر را نافع بود و زائل کند
 و چون با سر که بر سینه طلا کنند نافع بود و فتح عضله و صلابت اعصاب و تعقد آن و گزارد
 در دمل و در یاج را نافع بود و چون بیاشامند و بخور کنند و بخورد بر گید و بواسیر را نافع بود و خون آنرا
 به بند و محلل او را مسفل و نشین و خونی که بسته بود و عرف النساء را و فقرس را نافع بود و اسحق
 گوید که مضر بود بکبد و مصلح آن زعفرانست و گویند که آن مضر است لبش و مصلح وی کثیر بود و
 بدل آن بوزن آن صمغ البطم است و نیم وزن آن کند و ریائی بود
 مقل کی ثمر مقل دوم است و صاحب منهاج گوید آن ثمر دخت مقل بهش خوانند و چون
 و چون خشک گردد مقل خوانند و اندرون وی استخوانی بود و آنچه بخت بود خارج آن در مکه خوردند
 لذت بود و در اندلس نارسیده خوردند و آن عفو صتی تمام داشته باشد و آبی اندک و لغایت خشن
 بود و قابض و بار و شکم به بند و قوت معده بدهد و پوست وی بخت و تقطیر البول را نافع بود و
 این ثمره را مقل کی خوانند
 مقلونیا ملونیا گویند و گفته شود

در اول خشک بود و در دوم و فوس گوید که در قبض و تحفیف نیکو تر از طین مخموم است چرا
 را بصلاح آورد و گرم بکشد و چون در سر که حل کنند و بر جیره و مجموع و رمای گرم طلا کنند تا فو
 و مجرب خواه ریش و خواه نشده و اگر بر سوختگی آتش کنند روع ماده بکند و درم با بکند از اندویش را
 خشک گرداند و چون سحر کنند و با تخم مرغ نیم برشت بپاشا مندن خون را به بند و اگر آب لسان
 الحمل بود قره امعا را سودمند بود و طبیعت به بند و در جگر را نافع بود و اگر آب لسان الحمل حقیقه
 کنند قطع افراط خون حیض بکند و همچنین اگر حقیقه کنند قره امعا را و خوبی که از معاسقلی روانه بود قطع
 معموم قلبه باد بخانست +

مغنیسا صاحب منہاج گوید که آن مانند مریشا بود و نیکو تر و گویند که آن گلی سیاه
 که از کوه کاشان می آورند و متولفت یکدیگر انچه محقق است سنگیست الوان بنایت سست و اکثر
 آن سیاه رنگ بود که بسرخ مال بود و نقطهای بر آن باشد و آبکینه گران آنرا استعمال کنند
 جهت آنکه آبکینه را سفید کند و آبکینه گران آنرا سنگ منی گویند و رنگ بر کان خوانند و در وقت
 شیر از در قره فارق و می است که آنرا بر کان خوانند و از آن ده خیزد و آنرا سنگ کان از این
 گویند و وی قابض و مبر و محفیف بود و مقوی معده بود و سنگ بریزاند و در وای چشم مستعمل
 کنند و مقدار را خوراز وی تا نیم درم بود و مضر بود و بدل و گویند که مصلح و می غسل است و بدل
 آن مریشا است +

مغنا طیس حبه المغناطیس گویند و گفته شود +

مغناش هندی کلز است و گفته شد +

مغذ لفاح بر لیت و گویند که آن باد بخانست و گویند که آن نوعی از کماه کوچک است
 لیکن قول اول و دوم صحیح است و صاحب منہاج گوید که باد بخانست و گفته شد و لفاح
 بری را مغذ خوانند و هم گفته شد +

مغزو نوعی از کماه کوچک است و بد بود و خوردن وی +

مفرح چون مفرح مطلق گویند لسان الثور بود و گفته شد +

مفرح قلب الخرون تر بخانست و باد رنبویه نیز گویند و گفته شد +

مطبخا لعوق مطبخا خوانند و آن لعوق لوزیست و در مرکبات گفته شود +
 مطبخن بنیکوتر آن بود که رسیده و تر بود و آن خشک تر از بختی بود و آنچه با سرکه و کر و یا بود
 گرم و خشک بود و آنچه ببری بود بی سرکه با نهایت گرم و خشک بود و وی مططف بلغم بود و
 عشق رطوبات معده و آنچه با بازیر بود و شوارمضم شود و تشنگی آورد و اگر با سرکه بچوشانند
 بعد از آن بریان کنند تشنگی نیار و و آنچه به سرکه آب بچوشانند و بعد از آن مطبخنه کنند و در
 و در چینی بران کنند تشنگی آورد +
 منطجلنا راست و گفته شد +

معشوق از اجار از اجاست خوانند و گفته شد و از نیات مامودانه و آن نیز گفته شد
 معقار صمغ اجاس است و گفته شد +

معانیکو ترین روده آن بود که از حولی گو سفند گیرند و طبیعت آن سرد و خشک بود
 و عصبه و مصلح بود کسی را که غذای وی دغانی بود و وی دوالی در ساقین احداث کند
 از هر آنکه خونی بد از وی متولد شود و میل لبسوی داشته باشد و باید که پاک بشویند و با
 سکهان و ابازیر نهند +

معده همچون معال بود و آن سرد و خشک بود +
 معین نافز یونست و گفته شد +

مغاث بهترین آن بود و سفیدی که میل نبردی داشته و طبیعت آن گرم
 و تر بود و در دم و گویند که خشک بود مقوی اعضا بود و مسمن و ضما و کردن آن بر شکم
 و کوفت و الم و نفرس و صلابت مفاصل و تشنج را نافع بود و ملین صلابت حلق باشد و
 شش و باه را بر انگیزاند خاصه تخم وی و مقدار را خود از وی یکدرم بود و گویند که آن منقب بود
 به شانه و مصلح وی غسل بود و در ضماوات بدل وی قلب کنند +

مغرو مغن و مغروه هر سه یافتیم و آن نوعی از طین است سرخ رنگ بیونامی و طبیعت
 گویند و بر طبقون خوانند و بشیرازی گل سرخ گویند و بخارا استعمال کنند و بنیکوترین آن بود
 که سرخ روشن بود نه تاریک بنیکوترین وی مصری بود و شیخ الرئیس گوید که سرد بود +

لحمه التیسر و از جهت قرحه امعاء استطلاق البطن و نفث دم و زنا نرا که خون از رحم ایشان کشیده
 بود و رحم و مقعد که بیرون آید و آیسقورید و س گوید که قوت مجموع درخت و می قابض بود
 و قوت غمز و ورق و س و قشر پنج و س مساوی و اگر طبعی و ورق
 و می برایشهای کهن بر استخوان شکسته و بر اعضای مسترخی ریزند نافع بود و قطع سیلان
 رطوبات فرس از رحم کند و بول براند و چون بدان مضمضه کنند دندان متحرک را محکم
 گرداند و جرب را نافع بود تا بجای که جرب موافقی و سنگ اگر از شاخهای می مسواک
 سازند و دندان را جلا دهد و جالتیس گوید که مرکب بود از قوای متضاده یعنی از قوت قهقر
 و تسخیم قوت تلین و بدین سبب است که او را م معده و مقعد و امعاء و جگر را نافع است و
 خائیدن می بلغم از سر کشد و مسرفه بلغمی را سود و بد و نفث دم و مقوی معده بود و مقعد
 و امعاء و جگر را نافع بود و بوی و بان را خوش کند و بن دندان را محکم کند و سخن معده و جگر و
 و محلل رطوبات معده و مسکن سرفه که از رطوبات بود و چون بار و غن زنجیر سوط کنند صدراع
 سرد را نافع بود و چون باریت بگذارد و شقاق لب را نافع بود و چون رضادات کنند و اسهال نافع بود و چون
 با آب سرد بپاشد مانند رطوبات معده را دفع کند و اشتها بیاورد و بلغم بگذارد و درم جگر و غن
 و درم را نافع بود و گویند که مضر بود بمشانه و مصلح می آن بود که بسره خیسایند و خشک کنند و
 یا کثیر استعمال کنند و صاحب تقویم گوید که بسیار از وی استعمال کردن شش را بد بود و مصلح
 آن صمغ عربی و قند بود و بدل آن یک وزن آن و نیم وزن آن صمغ البطم است و گویند
 که بوزن آن لبان که آنرا کنند روپایی خوانند
 مصنع ثمره عوسج است قابض بود و شکم را به بندد و اگر زیاده خورد قوی لیس آورده سخت
 مصلح طبع آن سرد و خشک است در درم و این را سوپ گوید که در سوم سوداوی فزاج را
 بد بود و مضر بود بمعده و سفل و کیموس بد و بد و اگر با گوشت فربه بپزد ضرر آن کمتر باشد صاحب
 تقویم گوید مضر بود بمعده و سپرز و مصلح می غسل و مویز بود
 مصباح الروم که با است و گفته شده
 مصطبوخ عقید العنب خوانند و پیچ خوانند و گفته شود

مشک هندی سحر بند است و گفته شد +

مشط الراعی رینا قوس است و گفته شد +

مشطرا مشیمع مشکطرا مشیمع گویند و آن فودنج برست و بشیرازی آنرا از ننگ است و از
خواص وی آنست که چون گوسفند بوی چرا کند بعوض شیر خون از پستان وی بیاید و طبیعت
آن گرم و خشک بود تا سوزم و گویند که خشکی وی در چهارم است رطوبات پنج از سینه و شمش
بیرون آورد و شراب وی عظیم سودمند بود و غشی و کرب را و وی حیض و بول و دم نفاس
را براند و سنگ کرده را بریزاند و مقدار را خوراز وی کمی تقال بود و وی از غایت افراط و ادرار که در
مست بعوض بول خون براند و مصلح آن رب مورد بود یا بلوط و بهت در رحم نافع بود و
جالتیوس گوید که چون دانگی از وی سحق کنند و بارغن بلسان لبشند و زن بفرزند بخورد
برگردد و در زایل کند و استحق گوید که قلع را نافع بود چون دانگی سقمونیا و دانگی از وی سحق کرده
و یکدرم کثیر اباده درم خمیر بمقش لبشند و با آب گرم بپاشانند و آریا سوس گوید که کسی
که شهوتش منقطع شده باشد در هر سه روز یکدرم از وی سحق کرده با سه درم تخم خربزه
وده درم مسکه میش و طبیعت درم غسل بخورد و شهوت وی زیاده گردد و چون بخورد و بخورد
کنند بچیدند از و وی مفید بود و سبیل و گویند که اصلاح وی لب که خمری کنند و گویند که بدل
قروماناست و جالتیوس گوید که بدل وی در اورار حدس مراست و وزن آن و
شاپور گوید که بدل آن اکلیل الملک است و گویند که بدل آن شقایق است +
مصططکی بپارسی کند و روی گویند و لب برای کیا و برومی مطبخی و بیونانی سینتیوس
گویند و آنرا علك و می خوانند و کیه گویند و آن صمغی سفید بود و سیاه بود آنچه روی بود سفید
باشد و آنچه سیاه بود معروف بود به بطلی و تخفیف در وی سخت تر از تخفیف مصططکی سفید
است و قوت قبض در وی کمتر از مجموع صمغها بود و وی لطیف تر و سودمند تر از کند
بود و گویند که حدت وی کمتر از مجموع صمغها است و طبیعت آن گرم و خشک است در دم
و گویند که تر است و قبض در اجزای وی یکسان بود یعنی در عروق و قصبان و اغصان
و اطراف و تدرجالی آن و عصاره ورق آن و قشور پنج آن قائم مقام افاقیا و عصاره

مسواک العباس گویند که رمی الابل رست و گفته و نوارس را نیز بدین اسم خوانند
مسطار شراب بدست افشوده زود دست گفته باشد +

مستجبل بوزیر است و گفته شد +

مسحوق نیامسحوقینا و مسحوقینا نیز گویند و آن زرد القواریر است و بیارسی آنرا کف آگبینه گویند
و ماء الزجاج خوانند و آن آبی بود که بر روی آگبینه مانند کفی پیدا کرد و بعضی گویند که آب خمر یا شراب
هنگام ساختن و بعضی گویند که آن ریمه آگبینه است و آنچه محقق است کف آگبینه است بغایت حار
و حاد بود سفیدی چشم را از ازل کند و خفیف رطوبت بود و حکم و جرب را نافع بود و چون در حمام بر
اعضا طلاء کنند و بدل آن آگبینه سفید است و قلیه کارزان +

مسقاطون آن عود هندیست و گفته شد +

مسن سنگ کار گویند و آن سنگیست الوان که کار و شمشیر غیر آن بدان تیز کنند و اگر حکا
آن چون بر پستان ابقار لطوخ کنند و خصیه کودکان نگذارند که بزرگ کرد و اگر بر داء الثعلب
هم لطوخ کنند موی بر ویاند و اگر با سر که بیاشامند و رم سپرز را بگذارند و صرغ را نافع بود اما سر
زنجبی سبز چون شکسته کنند پس بریان کنند و آتش و سحوق کنند با سر که در نظرون حکم و قوبا و خضار
در سرطان و اکله را نافع بود و چون تنها سحوق کنند و در چشم کشند سفیدی چشم را از ازل کند و از
بهر نسبت که شبانی که از جهت چشم سازند بروی بپاشند و اگر ویرا بسوزانند و سحوق کنند و بر
سوخنگ آتش بپاشند سودمند بود +

مشمش بیارسی زرد آلو گویند و قیسی خوانند و میونانی اریناقن و نیکوترین آن از می
بود و طبیعت آن سرد و تر بود و در دم و در یسقوریدوس گوید و خن طعم تر از شفتالو بود و معده
نیکو از وی و خورزی گوید که سهل صفر بود و مولد خلط غلیظ بود و خشک کرده ویرا چون بپاشند
و بقیع آن بپاشند مشک را بپاشند و در معده بپاشند و پتهای ده را نافع بود و اگر در معده طاعونی و فاسد کند بگذرد و اول
که اگر در معده قیسی طعام بود بخورند و از پی آن سکنجبین بخورند و گویند که نیم درم صطک و نیم درم اسپون
با شراب میهمسک خورند و اگر مغز استخوان وی بخورند غشیان و غشی آورد و در اوای وی
بقی کنند پس بر لبوب فواکه ترش مانند غوره و آتج و لیمو و درم استخوان وی بپاشند و نافع

از آن بار و غن خیری بگذرانند و بر قصب سوراخ آن طلا کنند باری و در بر مجامعت بسیار
 کردن و سرعت انزال و رازی گوید که چون در طبع حسل کنند و بیاشامند و بین رانیز کنند و سود
 از جهت علت های سر که در سر باشد و غشی سقوط قوت را نیکو بود و طبری گوید که لطیف و مقوی اعضا
 بسبب بوی خوش و چون بدان سقوط کنند نیم عدس از وی با هم چندان زعفران صد
 که از سردی بود زائل کند و قوت و مانع را بدو حکیم بن جنین گوید که در او و بیای چشم کنند و
 چشم بدو سفیدی که رقیق بود زائل کند و نشفت رطوبت بکند و اسحق گوید که مرطوبی مزاج
 و پیر از موافق بود و نافع بود خاصه در زمانی که هوا سرد باشد و در سردی و جو انان را صاع
 و در و خوری فراوان را بدو باشد خاصه در زمان گرم و گرم سیرانی الجملة سودمند بود از جهت ریح که عارض
 شود در چشم و در جمله جد و شکم بنبد و زردی او را زائل کند و عمل سموم باطل کند و خفقان را نیکو بود
 و شیخ الرئیس گوید که وی اصل تر یاق پیش ملاطی بود و فرون اسنبل و مفرج بود و قوش را سودمند
 بود و تعدیل گرمی وی بکافور کنند و از آن خشکی بر روغن بنفشه و روغن گل کنند و گویند که چون
 بدان سقوط کنند مغلوج را و اصحاب سکنه که از سردی بود نافع بود و مانع را پاک گرداند با و ویم
 که بدان سقوط کنند و چون در روغن های که سخن بود حل کنند و بر قفارششت مالند حذر و فالج را
 سودمند بود و اگر بدان مداومت نمایند افلاج را زائل کند و ضوان گوید که اگر بر او اسیر ظاهر طلا
 کنند نافع بود و این رشید گوید که ریاحی غلیظ که متولد شود و را معانف بود چون بیاشامند و صاحب
 منهج گوید که مقدار اخذ از وی قیراطی بود و شراب وی مضر بود و مانع گرم و مصلح وی کافور بود
 و گویند که بدل وی چند بیدستر بود و در اعصاب در همه در و با و فعلها الا و بوی خوش تنها باقی
 در همه فعلها و علتها بدل مشک بود و گویند بدل وی مرزنگوش است در همه فعلها و مسکن ک با
 مسواک الراعی گویند و و فرا است و گویند که تحقیق شیطان است و گفته شد +
 مسمقوره و مسمقاره و مسمقران اسمهای بر بر لیست و آن را وند طویل است +
 مسک الحن بزبان اندلسی جده کوچک را بدین اسم خوانند و شواصر نیز مسک الحن
 خوانند و گفته شد +
 مسواک القرو و دانسته است و گفته شد +

و تبحر رفاهی لون و منافای آن خور و بود و کم موی و هر نافه از و سه بوزن سه مثقال تا پنج
مثقال و آنچه زرد بود و از کماز تر بود و آنچه سیاه بود کم تر باشد و میان این هر دو نوع فرقی چندان نیست
در بوی و بعد از آن مشک طوسی است که آن مشابه تبتی بود و نافه تا هفت درم براید بعد از آن مشک
تاماری و آن مشابه بود و منافای خستالی و آن نوع نیز مشک نیکو است و درین روزگار بیشتر
ازین نوع می افتد بعد از آن مشک حریری است و آن نوع زیاده قوتی ندارد و جز غالیه و فخله و غیره
را نشاید و نوع دیگر بحر است و آن نوع هر چند قوی تر بود لیکن اسبب باضعیف بوی شده باشد
و بویش مستحیل گشته و در وی شیافات فراوان بود و بعد از آن مشک قشمری است که آنرا از فر
خوانند و آن عطر الطحن و شدید الاستحاله بود و دلالت میکند ظاهر اگر مصنوع است نه مخلوق و آن
نوع از همه انواع کمتر بود و نافه او بوزن ده درم بر آید و در و جز یک مثقال مشک نبود و در وی
نیز شیاف باشد فی الجمله نیکوترین مشک آن بود که لون وی زرد بود و رایحه او نفاحی بود و
از آموگیند که جوان بود و بعد از غایت نفیج بود و چون از وی گیرند و فرق میان این هر دو که نافه دارد
آموان و دیگر لون و شکل و شاخ و صورت هیچ نیست الا بغیر از یک چیز این آموان و دندان
پیش بود و شکل دندان فیل و خوک مانند یک جب زیاده و کمتر بود و گویند که چون قوم آنجا بشکار
روند اگر به تیرزند نافه وی بریزد و خون که در نافه خام بود و نچته و رسیده نباشد بوی وی سهو کته
و آشته باشد پس چند از آن را بکنند تا بوی سهوکت از وی زایل شود و از نافه پهل مشک گردد
و این دلیل است که میوه که بر درخت نارسیده باشد و نتوان خورد و چون از و فرو گیرند و چند روز
را بکنند رسیده شود و توان خورد فی الجمله نیکوترین مشک آن بود که در وعای خود نفیج یافته باشد
و در سره خود مستحکم شده باشد و از حیوانی بود که مستحکم تمام المواد بود و طبیعت مشک گرم و
خشک بود و در دم و گویند که در رسوم و قلیمال گوید که مشک گرم بود و در دم خشکست در رسوم این
ماسویه گوید که عرق را خوشبو کند و قوت دل بدید و شجاعت را زیاده کند و مرد و سودا را زیاده
کند و چون با اوویه که مصلح وی بود در آن رخت مسحی اعضا بود و مقوی اعضای خارجی
بود چون بروی نهند و اعضای باطنی بیاشامند و جماعتی از اطباء می فارس و آموان و دیگر
کرده اند که در وی رطوبتی هست و بدان سبب است که باده را قوت یاری بدید و اگر در

لحمی کشند در جانب گزیده سودمند بود و اگر چه افغی گزیده باشد و دیگری گوید که نه چنین است
و بعضی گویند که مجرب بود از جهت سم کثرت و مار و زنبور و بدان نافع بود و صاحب منہاج گوید
که ظن من آنست که بطوخ کنند.

مریق عصفراست یعنی خسف و گفته شد.

مرق جوزاثل است و افیون را بدین اسم خوانند و بشیر از می تنوز گا و.

مرار الصحر مرار الصحر نیز گویند و آن حنظل است و گفته شد.

مروریه و آن نوعی از کاسنی بری است و گویند که بعضیده است و بجایت تلخ بود و درای
گوید که مروریه صفتی از کاهوی تلخ است که شیرازی روانه بود.

مرز قومنی خوانند و آن بنیدلیست که از گندم و جو و گاو رس و غیر آن سازند و ترکان آنرا بوز

گویند و کسمه خوش برو و خوشبو نیز خوانند و آن مست کننده بود و بیشتر ترکان از آن خوردند.

مرزار الراعی زبارة الراعی گویند و گویند که عصی الراعی است و گفته شد.

مخرج درخت بادام تلخ است و در صفت لوز مر گفته شد و منفعت.

مسک بپارسی مشک خوانند و نیکوترین آن ثنبی است و گویند که صبتی و این نقل

از مسعودی کند که در کتاب مروج الذهب معاون الجواهر آورده است که فضیلت مشک ثنبی

صبتی بر دو وجه است یکی آنکه آموی ثبت بر سبل چرا کند و همچنین آموی چین بر جالش بگوید

چرا کند و دوم آنکه اهل ثبت قطعا از نافه بیرون بیاورند و همچنان را بکنند و اهل چین از نافه

بیرون آورند و خوش بجای می کنند مثل خون و غیر آن نوعها بیکه غش توان کرد و نیز چین را

راه دور است و در دریا گذشتن بسبب غم و اختلاف هوا بوی آن و قوت آن ضعیف گردد

و این مؤلف گوید نیکوترین مشک ثنبی است و نوعی از مشک هست که از وسط دیار ختا

می آرند و آن غریزه الوجود است و نافه از آن تا پانزده مثقال کم و بیش بر آید و ظاهر پوستش

بوزن یک درم بود و بر روی سیح موی باشد و بوی وی تا چهل سال بماند و بمس مس دوی شیاقا

توان دانست که هست یا نه و در دوا گاه از وی قایم مقام و مثقال از چینی بود و از بجا

حدت و تیزی در گاه سحر اگر کافور نذرند صدراع آرد و خون بینی روانه شود بعد از آن مشک ثنبی

حرارة الشبه ط شبطه ماهی ست که در وجه بغداد بود و آنرا بیونانی قلوبونوس خوانند
وزیره وی تاریکی چشم و ابتدای نزول آبرانشاند و انتشار را سودمند بود و گویند که چون
بگیرند از وی تا مقدار دانه ای و نیم معده را پاک کند و قوت دل بدید و گویند که خوردن آن مفید بود
زیره و مصلح وی کثیرا و بس که بود.

حرارة الکرمی زیره کلنگ گرم و لطیف بود چون آب مرزنگوش سوط کنند لقمه زیره
حرارة الکبش زیره کبش که بشیرازی غنچ گویند در گوشتی که از سر وی بود چون با قدری
عسل در گوشت جکاتند نافع بود.

حرارة القنفذ زیره خارشست است که بیارسی جکاسه خوانند اثر ریشما که در چشم بود زایل
کند و مجذوم را نافع بود چون بیاشامند.

حرارة الارنب زیره خرگوش است چون با آرد جاری و کنند و سداب بیامیزند
در میان شراب بیاشامند بخواب نروند همیشه و اگر خواهند که از آن خلاص یابند سرکه
بوی دهند و بدل وی زیره تبیس بود.

حرارة النمر و الافعی و الارنب البحری گرم و کشنده باشد و مملکت باشد کسی که
آن خورده باشد بخدی دمان عارض شود و زردی چشم و زرد باشد که بکشد و اگر باقی بماند بیشتر
از چهار ساعت نشان خلاص است و هر چه زیره افعی بود عجب که از خلاصی بیابند و مداوای
آن شیر تازه و محجول طین ختم و تریاق فاروق و رب به و سیب شیر و تخم خرفه و جاب کنند
و اگر غشی متواتر بود ماء اللحم فریج دهند و شراب بالذکی مشک و دوا لشک کشیرین نیز مناسب
باشد و این مولف گوید صیادی افعی گشت و در ساعت که زیره او را بدرد آورد و خورد و او را المی
نرسید و تقریر کرد که من همیشه همچنین میخورم.

حرارة الرخمة زیره زخمه که بیارسی مردار خوار گویند و بشیرازی خور در و بعضی دیگر ویرا
موش گیر خوانند و آن سودمند بود بازیت از جهت گرمی گوشت و چون باروغن بختند و در
گوشت مخالف کنند در شقیقه را موافق بود و آب سر و چون در چشم کشند سفیدی چشم را
زایل کند و این بطریق گوید که چون زیره وی خشک کنند و در ظرفی آکبند و سایه و در چشم

این زهر گوید که چون در چشم کشند با عسل آب رازیانه چشم را روشن کند +
 حراره البقر بقوت ترین زهر برای چهار پایان زهره گاو بود پس گفتار پس خرس پس
 و گوسفند و نیکوترین آن زهره گاو بود و آن در مردم کشند از جهت منع جراحتها و روی سخت
 و بالظنون و نیمه لیا چون مردمان بشنوند خراز را نافع بود و چون با عسل بدان تخمک کنند
 خنای را نافع بود و مفتوح افواه بواسطه بود و وی ترایق گزندگیها بود و مقدار را خود از وی تا دو
 بود و وی دوی طنین در و گوشت را که از مردمی بود چون بار و عن گل و رگوش چکانند یا با
 گندناسود و اگر کرم از گوشت روانه بود یا شیر زنان و رگوش چکانند نافع بود و چون با عسل
 بیاض نهند ریشتهای بدر او در فرج و ذکر و پوست خصبه را نافع بود و وی مضر بود بکبد و زهره و مصلح
 وی کثیر بود با عسل +

حراره التیس زهره که جوان بود که شیرازی آنرا دبری خوانند و هنوز کش نکرده باشند و
 طبیعت آن گرم خشکست و دالی و دار الفیل را نافع بود و دانههای تر که برگوش بود و زهره
 بزگوشی ترایق گزندگی بود و مقدار را خود از وی تا دو دانگ بود و مضر بود بکبد و زهره و مصلح
 وی انیسون بود و عسل +

حراره الخنزیر ریش گوش را نافع بود و چون طلا کنند لعسل و طفل بسبب کل موی بر او افتد و بجز
 حراره الکلب الماسر زهره سگ آبی گویند که چون آدمی مقدار عدسی بخورد و بعد از آن
 هفت روز بگذرد و دای وی بر و عن گاو و جنطیانار رومی و دای چینی و پنیر یا به خرگوش کنند و بجز
 خوشبوی تخم کشند و تدبیرهای لطیف +

حراره الضبع زهره گفتار نیکوترین آن بود که از گفتار بزرگ گیرند و آن گرم و خشک و در مسهل
 بلغمی بود که در سر بود و مقدار مستعمل از وی تا دو انگلی و نیم باشد و مضر بود بزهره و اسحق گوید که
 مصلح وی عسل بود و صبر +

حراره الاسد زهره شیر نیکوترین آن بود که از شیر جوان گیرند و آن گرم و خشک بود
 تا یکی چشم را نافع بود و ابتدای نزول آب انتشار خاصه زهره کبک که آن مسودمندترین
 زهره بود درین رحمت +

گرم و خشک بود در سوم و گوشت در دوم و گوشت خشک و در چهارم بود و گوشت
گرم بود در اول و در طیف بود و محلل و مسکن ریا بود و سده بلغم بکشد و چون
سرد بر بخار و از اندام سرد و راناف بود و در طیف رطوبت سده و مقوی
آن و معتدل است عمل از و یک ورم باشد و منع قه بکشد و خورزی
گوید چون در شتاب خیانت و بیاض است مستی تخت بکشد و بوییدن وی مصلح بود و
آن ریا حین سرد بود و بدل آن مرزنگوش بود و اگر از جهت سکه بود بوزن آن پخته و دانه آن
زعفران بود و مرزنگوش و مرا حوز و مسفرم و فو بخشک باد و بنویس بهم قایم مقام یکدیگر در ابدال
مرغزی جامه عرگرم و تر بود حرارت از صوف کمتر بود و ملائم طبع انسان بود و بدن را نیکو دارد
از گرمی بسیار که در وی هست و مقوی کرده و سخن نیست بود.

مرارة سالم ترین زهرهای مرغان زهر مرغ دراج و کبک و دام ماراه جوارح بغایت قوت لداع
بود خاصه کبار از ایشان و اختیار آن بود که لون وی زردی طبیعی داشته باشد و اگر رنگاری
ولا جودی بود بد باشد و طبیعت آن گرم و خشک بود در چهارم و تیر و چون با نظرون قیو لیا
بیامیزند جربیش شده را سود و در زهر با مجموع تاریکی چشم راناف باشد خاصه ماراه جوارح خنوم
خشک کرده و ابتدای نزول آب را مفید بود و مجموع مرارة طبع براند و اسحق گوید که بقوت ترین
زهر با چهار پایان زهر شیر بود بعد از آن گفتار پس گ و پس اگر گ پس خرس پس زهر پس مویش
و پس بجایهای خود گفته شود.

مرارة الضبی سودمندترین زهرهاست از جهت چشم زهره آه بود.

مرارة الحمار الوحش زهره خرگور از جهت دار الثعلب و دالی سودمند بود ماییدن و بر اثر
در ممالا کردن.

مرارة الدب زهره خرس تشنج و کزاز که از جراحت حصص باشد و سردی راناف باشد
و شمر لغت گوید که زهره ویرا چون با غسل قفل بکشد و بفرطه طلا کنند زائل کند و مویرا بوی
خاصه چون پنج شش نوبت مکرر کنند و اگر با سنگین بین بیاضا مند و در جگر راناف بود و ویتفورید
گوید که زهره خرس در منفعت نزدیک زهره گاو بود و چون معن کنند صرح راناف بود و در خواص

اولی آن بود که باروغن گل بیامیزد و رازی گوید کسی که آن خورده باشد معالجه در ابغی کنند یا بانی که
در وی شست و ابغیر خنجره باشد و بعد از آن مقدار سه درم باب یا شرب نیم گرم کرده بیاشامند و لجم الحواف
و سرکه خمر سیاه از عقب بپزند و بدل آن اقلیمیا بود.

مری بسیار می بکاهد بخاری خوانند و آب کاسه رقیق گویند و آنچه از جو سازند گرم و خشک است و تا سوم گویند
گرم است در اول و خشک است در دوم اخلاط غلیظه را بزداید و نشف بلغم کند و پاک گرداند و بوی مال
خوش کند و ریشهای غریب مانع بود و در روزه عرق النساء را و طوبت معده را عظیم مفید بود و در خشک
قوی این مستعمل کنند مناسب بود و گردنگی سگت یوانه را نافع بود و رازی گوید که مری عمل نکند
کند الا از وی الطف و اقوی بود و شکم براند و قطع لزوجات کند و طف اغذیه غلیظه بود و در خشک
معده و جگر و مجفف آن بود و چون نباشد اندکی از آن بیاشامند که مری را بکشد و اگر در چشم کسی باشد
که ویرا آید بنیاد کرده باشد هیچ در چشم دی در نیاید و اگر برانده باشد بگذارد و چون بدان غرض کنند
بجذب بلغم بسیار بکند از داغ و خشک ورم نافع را پاک گرداند چون منقرض شده باشد.

هر نوعی از زخام سفید است و نیکوترین آن بود که از معدن جریع آوند و میوه نانی آنرا اسطرطیس
گویند و بعضی گویند اسطرطیس جریع است و قوی تر است گوید که اسطرطیس چون بسوزانند و با نمک
اندرانی سحق کنند نیکو و دندان و لثه را بدان مالند سودمند بود و لثه را محکم گرداند و سوختگی آتش را
دهد چون بکوبند و سحق کنند و بر موضع سوختگی افشانند و بلسقور بیدرس گوید که چون بسوزانند
و با راتیج و زفت بیامیزند و رمای صلب بگذارد و چون در موم روغن گیرند و معده را ساکن کنند
هر نوعی از شکاعا است و با آوورد و فعل نزدیکیست بدیشان.

مرطیس سنگیست که در وی خشونت می ضحری بود و بلون لا جورد بود چون سحق کنند بوی نخر کند و اگر
بوزن سه جواز وی بیاشامند در اول رافع بود.

مرد قوش مرزنجوش است گفته شد.

مرمچ جوز میند است و آن جی است هندی مانند و قوی طبیعت آن گرم و خشک است در سوم جوی
در سده جگر و سبز بکشد.

مرا حوز نوعی از مرو است و پاری مرو خوش خوانند و نیکوترین آن بستانی بود و سبز و طبیعت آن

معه و منقص و در رحم و مفاصل از ازل کند و زیر بار نافع بود و کرمها را بیرون آورد و محل
 او را م بود و درم سپرز را بغایت نافع بود و چون با شراب بیاشامند گزندگی حفر ب و استرخا معه
 را سود و به سهل آب زرد بود و اگر زن نیم درم باز ده تخم مرغ نیم برشت بیاشامند خون فتن
 باز دارد و اگر با سداب فرزند سازند وزن از آن بخور و برگرد و کمی بنیدازد و اگر با آب تربتو حل کنند و
 بر خونی که در شیب چشم منعقد شده باشد طلا کنند تحلیل دهد و اگر بر کف طلا کنند و بدان اومان
 کنند ز ازل کند و اگر در نارنج حل کنند و بر سغه طلا کنند و بدان مداومت نمایند ز ازل کند و خشک
 گرداند و چون با سرکه دروغن گل حل کنند و بر جرب ریش شده و حکم دیگر آن طلا کنند ساکن گرداند
 و اگر با سرکه دروغن گل و زعفران حل کنند و بر شعله طلا کنند خشک گرداند و ز ازل و چون با کند
 و زعفران بخور و برگرد تر خرا نافع بود که از طوبت بود و رایحه وی صدراع پیدا کند و مسدود منوم
 بود و گویند که مضر بود بهمانه و مصلح وی غسل بود و بدل می خوردن می صمغ بادام تلخ است با قصبه
 و قسط تلخ و قفاح اذخر +

مر و اسفر صم اس بر لیت و آن در قوت مانند باد آورد است و بهترین آن رو سیست و طبیعت
 آن گرم و خشکست در د و م صم ر نافع بود و مقوی معده و جگر بود و چون بخور و برگرد کرم مضر را
 مر با فلن معنی آن زوالف و رقه بود و صاحب جامع گوید که آن خزیل است و گفته شد
 طریقیان آنرا حدانه خوانند +

هر این سه هموم الموم است و هموم الموم نیز خوانند گویند طبیعت آن گرم و خشکست
 در د و م و در وی تخفیف بغایت بود و مجوسی گوید که سنگ مشانه را بریزند و بول براند و صاب
 منهای گوید نیکوترین آن گل وی بود و آنچه تازه بود و طبیعت آن سرد و خشکست و با قندال
 و خون را به بند از جراحتها چون بگویند و بر آن نهند و چون بنزد آب ویرا بیاشامند بول را
 براند و فضول را بگذرانند و معرفتی در باب با گفته شود +

هر کواکب است نوع خوشبوی ویرا م را خور خوانند و بشیرازی میرو خوش خوانند و گفته شود
 نوع دیگر که بوی آن کمتر بود آنرا سمو شا خوانند و طبیعت آن گرم و تر بود و تخم آنرا بشیرازی
 مر و خشک خوانند و نوع دیگر آنرا دارا و دارک نیز گویند و آن مر و سفید بود و وی مقتدر بود

بسیار بود و ورق وی زرد بود و در وی قهقهی بود و تحقیق این موکف گوید در میوه درخت
مران عفو صفتی عظیم است نزدیک به باز و عصا و ورق وی چون بیاض مانند یا ورق
او را با شراب خنک کنند گزندگی افعی را نافع بود و پوست درخت وی چون بسوزانند
و با آب بر حرب مانند قطع کنند و نشاء خوب وی کشنده بود چون بیاض مانند +

هر صمغی است که میوانی سبز نماند و وی خالص بود و خشونتش سیم بود و غش آن بعضی
از تیوبات کنند که آنرا با زاشی خوانند و غار فالبس نیز خوانند و آن نوع کشنده بود و نیکوترین
مر آن بود که بسرخ مال بود و خوشبوی و زربین و صافی بود و نهایت تلخ باشد و طبیعت
آن گرم است و در سوم و خشکست و در دوم و وی مفتوح و محلل ریاح بود و در وی قهقهی و اگر آن
بود و آن در دار و بای بزرگ استعمال کنند از بسیاری منفعت آن دوی منع عفونت
کنند تا بجای که میت را نگاهدارد از تغییر و تن و اثر ایشهای بد زائل کند و چون در دمان بکارند

بوی دمان را خوش کند و در مهای لغبی را نافع بود و اگر با انستین یا با ترنس یا با عصا
سدا ب حقه کنند حیض براند و بچه بیرون آورد و بزودی و اگر مقدار با غلای که آن بوزن و از
قیه او بیاض مانند سرفه من و عسل نفس در دهل و سینه و اسهال و قرحه امعاء نافع بود و چون

در شیب زبان نهند آنچه حل شود و در بر خشونت و قهقهه شش را بر گرداند و آواز را صافی کند
و گرم را بکشد و چون با شراب بیامیزند و در شیب نخل مانند کند فعل زائل کند و چون با ترن
و زیت مصفیه کنند دندان و لثه را محکم کند و چون بر ریشهای سر باشند نیکو گرداند و چون با
افیون و چند بیدستر و اینها بیامیزند ری که از گوش آید و درم آنرا نافع بود و با سیلخه و عسل بر

تایل مالند سودمند بود و چون با سرکه بر قویا مانند نافع بود و اگر بالادن و خمر و روغن مورد بر
موی مانند از تساقط منع کند و وی منع ریش چشم و تاریکی و سفیدی آنرا زائل کند و این
جز اگر گوید که چون سخن کنند و آب مورد بپوشند و زن بخورد بگوید بوی منتهی که از فرج وی دید
زائل کند و اگر مزیت فلسطین بپوشند و مرد طمک کند بپوشد است ابهام پای راست قوت مجامعت

تمام بدید و دام که بر ابهام می بود و چون سخن کنند بپوشد نیکو تا مانند مریم شود و بر سه بالند و در سر
صدغین را که سبب آن ندانند زائل کند و زاری گوید در گرده و مثانه را نافع بود و نفخ

سال مخلصه خورود بود چنانچه باو کردند و این مجرب است تحقیق و مخلصه دیر از بر آن نام کرده اند
 که از همه زهر یا خلاصی دهد و موکف گوید که حجر التیس که بسیار سی باو زهر گویند و آن از ایل کوستان
 شبانکاره خیزد چون حجر التیس بسودن باو زهر سد در میان آن دانه با قدری جوب باشد و آن
 با آن جوب از آن مخلصه باشد و بدان دانه باو زهر جمع میشود و هر روز گاری می بندد و بزرگ
 میگردد و غذای آن گو سفند گویند بغیر از مار و مخلصه نیست و فی الجمله تریاقیت در وی هست +
 مخاطه عیطانیز گویند و بوق نیز خوانند و طبق و غیر نیز گویند و آن سپستان بود و گفته شد +
 مخ بسیار سی مغز گویند و وی لذت تر و نیکو تر از دماغ بود و موافق ترین مغز یا مغز ساق گوساله
 و ایل بود بعد از آن گاویس و پس گو سفند و طبیعت آن گرم و تر بود و مسخن و طبعین کثیر غذا بود
 و بهترین آن بود که در آخر تابستان باشد و وی مصلح طبعین صلابات بود و چون زن بخورد برگیرد و فرجه
 از مغزهای محمود صلابات رحم را نافع بود و اعضا صلب اندم گرداند مجموع و شقاق دست و
 پا را نافع بود و طبع معده بود بشهوت و مخفی چون بسیار از آن بخورند و مصلح وی باز برگردد باشد
 و سقر و نمک اینچنان +

مخفیض بسیار سی دوع گویند و نیکو ترین آن بود که از شیر گاو جوان گیرند و صفت آن در
 لبن حامض گفته شد +

مدا و نیکو ترین آن بود که از سبک وزن و بنایت سیاه بود و طبیعت همه انواع آن گرم بود
 و محضف الابهتدی که بوس ویرا از بروات شمرده و چون بر ورم گرم کرده طلا کنند نافع بود +
 مرجان در باب یاد و صفت لبسده گفته شد انواع وی +

مرزنجوش مرز قوس گویند و بسیار سی مرزنگوش گویند و بعضی اذان الفار گفته شد و
 الف و در طبع وی استسقا را نافع بود و پنجه درم از وی شری لمغنی اسود دارد و عسل البول و مخفیض را
 نافع بود و استحق گوید بهشتان سفر بود و مصلح وی تخم خرفه بود و بدل آن آشتین روی بود و گویند
 که و وزن آن مرا خور و گویند که بدل آن ورق یا سمن بود و گویند که بدل آن شا بانگ است
 و گویند که نیم وزن آن فلفل است +

مران مالبیا خوانند و آن درختی است باریک دراز و از جوب وی نیزه سازند و در ملک شام

بر ویش آنرا خشک گرداند و در آنرا زائل گرداند.

مخامش است و گفته شد.

محروم اصل الایجاد است و وی بقوت و منفعت مانند حلیت است و بهترین آن سفید سبک بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در مضمی یاری دهد و معدده را پاک گرداند و معالج محلل ریح و نفخ بود و مقدار مستعمل از وی نیم مثقال است و استحقاق گوید که مضر بود بیشتر و مصلح وی غسل بود.

محلل درختی است مانند درخت بنیدگل می سفید بود و ثمره وی الحلیت بنید صفت آن گفته شد محموده مقهویا است و گفته شد.

مخامش ابل اندلس آنرا مخلصه گویند.

مخلصه مخامش گویند و الوج گویند و آن سه نوع است مؤلف گوید که مکتوع بشیرازی کارو یک خوانند و بیارسی پیل شامی و مکتوع کشنیز کوی گویند و مکتوع ترایق کوی و هر سه نوع تخم ایشان مشابه یکدیگرند اما در نبات ایشان و در جای رستن ایشان اندک تفاوت بود و نبات کارو لیک خش بود و تخم وی بنایت تلخ باشد و گل وی از رزق بود و اکن در سنگ تنها روید و نبات کشنیز کوی ابلس بود و بقدر بزرگتر بود و تخم وی هم بزرگتر بود و هم تلخ بود و اندر غرار روید که اندر دامن کوه باشد و گل وی بصرخی زند و نوع سوم در رمل روید و نبات وی گویند بود و گل وی سفید بود که در وی از وی باشد و سیاهی و مؤلف گوید که سبکترین آن شبانکاره بود که از کوه شبانکاره آورند و خواص وی آنست که هر کس که یک شربت از وی بیاشامد از گزندگی مار و عقرب افعی و مجموع گزندگیها یکسال امین باشد و اگر مار یا عقرب یا افعی گزند باشد و یک شربت از وی بیاشامد البته خلاصی یابند از مضر سم آن شربت از وی میگویند بود تا بکشتال بار و عن زیت و این مجرب است و کبریات آزموده اند و امتحان رفته الحمد لله علی ذلک کثیر مؤلف گوید که شخصی در نزول آفتاب مجمل سه روز هر روز بکشتال مخلصه با شرب تجرع کرد و در آن سال چند نوبت ویران گردید و بر وی کار گزشت و قتل و در آنک نیم الماس و بیاداند و یک نوبت زهر افعی و چند سمیات دیگر دادند هیچ عمل نکرد و چون نفحص کردند اول آن

ما را القراطن فرمایست که آنرا خند بقون گویند و صاحب گوید که از خمر یا از شلخت غسل در آب گرم سازند و صاحب جامع گوید باو غسل است و گفته شده
 ما را الحجة بیاری آب گاه گویند و صاحب جامع گوید که از بازگانی شنیدم که بطرف هند ترو بود
 و از غیر او اقلیم های دیگر که آن آب است خاکسترگون بغایت ناخوش بوی و چون کمن کرد و سیاه بود
 و مگرفت گوید که آن از شکم می گیرند که آنرا جمه گویند و آن از بچین بود و اگر آن ماهی را بخی می مثل جوال
 بزنند در حال درست گردد و در اندرون وی مانند کیسه بود و پرازی آب و خواص می آنست
 که عضوی که شکسته شود مقدار و مقدار از آن چون بیاشامند اما باید که نگذارند که آن بدن
 رسد که دندان را مضرب بود و در زمان آن عضو را درست گرداند اما باید که باز جانی بسته باشد و در
 حال بیاشامند قهبا که اندک حاصل الحاقین نشان این آب آنست که چون بخورند در حال نشخو
 که استخوان می شکسته باشد براند که آب رسیده تا موضع شکسته و این تجربه است

مالی غسل است و گفته شده

مالسوفلن بادرنجویه است و گفته شده

ما را هیچ ماهی دراز باشد مانند فیل و آنرا ماهی گویند

ماطوشیون درخت قند است و صفت قند گفته شد در قاف

مشک اترج است و گفته شده

مثل سوسن است و گفته شده

قنان درخت کوه است و آن نوعی از فانیون است و گردانده می بود و گفته شده

مثلث آب انگور است که بچشاند و کف وی بگیرند تا چهار دانگ از آن برود و دو دانگ از آن

بماند و بعد از آن فرو گیرند و استعمال کنند و منافع وی نزدیک بمنافع خمر بود و خونی صالح رو

از وی متولد شود و هم قند بکنند و چون با آب بیاورند محوری مزاج را نافع بود

مجموعه نوعی از ریاحین است و بیاری آنرا خوش نظر گویند و طبیعت آن سرد و خشک بود

در دم و گویند که تراست و وی قابض بود و منع خون رفتن کند و طبیعت را به بند و جراح

ترا بصلاح آورد و ریش آنرا خشک گرداند و چون عصاره وی در گوش چکانند که گوش را

و گویند گرم بود و این سرد و قول جالینوس است و گویند سرد بود و در اول و معتدل بود و در طوبت و سبت و مایل بود و در طوبت و مقوی و مانع و مسکن صداع گرم بود و بوسیدن و طلا کردن آن و قوت دل و معده بزرگ بوسیدن و خوردن طلا کردن لثه را سخت کند و چشم را ساکن کند و حرارت آن نباشد و چون بیانشان خشکی و نفث نرم را مانع بود و خفقان گرم و مقوی چشم بود و بطریقی قوی که در وی هست و چون سرد ریزند غمار را تحلیل کند و صداع را ساکن کند و بسیار از آن بر وی سختی میوی را سفید گرداند و گلاب مقوی معده و خوش سینه بود و مصلح وی جلاب نبات بود +

ما را الکافور نیکوترین آن بود که مانند روغن بلسان بود و طبیعت آن گرم و خشک است و در سردی و سستی آن چنانست که در فزاید آن آورد و مفرط وی آنست که محوری مزاج را در سردی آورد و در مفرط وی بر روغن بنفشه کنند که با وی خلط کنند و سرد مزاج را و پیرایه بزرگ بود و در زمستان در شهرهای سرد سیر موافق بود و در اسهال و یو خوار را زنی گویند و زخمت کافور چون بشکافند این آب به وی دانه گردد و گویند کافور بود که با پوست و زخمت مختلط شده باشد چون بنیزد و صافی کنند و آن آب زهبی رنگ از وی بگیرند و خاصیت وی آنست که چون در طعام کنند گسی گردان نگردد +
ما را النول آب ماهی نمکسور یا ماهی النول گویند و آن مانند می بود و در اکثر حالات و گرمی خشک و وی کمتر از می شیری بود و چون بدان حقه کنند در دورک و عرق النساء و قرح اسعار و مانع بود و در ریشهای متخفن که در اسهال و روده بود و خشک گرداند و مقطع بلغم بود +

ما را المصلح و سیقوریدوس گویند که قوت وی و فعل وی مانند نمک بود و قائم مقام آب دریا بود و در ^{منفعت} ما را العسل گرم بود و قوت معده سرد بد و اشتها را بیاورد و بول براند و مرضهای سرد را نافع بود و سهل طبیعت بود چون خلط باشد که مستحضر رفع بود و شکم به بند و چون در معده قوت نفوذ غذا به بدن بود و اگر زن بیاشامد قراقرز دیکت پیدا کند بهترین باشد اگر استیج بود و بوی و با صوابی ارموم گرم و مصلح آن رلوب فواکه حامض بود و صفت آن یکم و عسل و دو جزو آب شیرین بچوشانند تا برود و در ولت آن بماند و فرو گیرد و بیا لاید و اگر خواهد گرمی وی زیاده کرد و در مصلح و در نفی و در غفلت از هر یک قدری در صره بسته با وی بچوشانند +

ما را الحدید و وصل است و گفته شد +

خورده باشد و اگر اندکی باز خورند شاید آب گرم نیکوترین نیم گرم بود که حرارت وی لذت بود
و وی گرم بود لغرض طبیعت براند خاصه چون نبات با غسل بود و چون با آب سرد و منزه
کنند هر دو را نافع بود و درم حلق و ملازه و سیننه را سود دهد و اگر آب سرد و منزه جگنه بود
را منزه بود و تشنگی را ساکن کند و اگر بسیار خورند فساد مزاج بود و مرغی معده و دماغ را از بخار براند
و میوه را فاسد کند و بسبب فساد و هضم نون را از درگاه و سپرز و جگر متورم گرداند و هیچ رطاف
بود و باید که آنرا با گلاب بپایانند تا مرغی معده نبود

ما را اللحم باید که از گوشتی محمود باشد مانند گوشت بره و گاو و جنین سو و مندترین چیز باشد از
جهت ضعف دل و صفت آن بقرع و انیق گیرند و آن را متد عرقی بود و در غایت قوت
ما را الشحیر بپاری جواب گویند و فعل آن مانند کشک الشعیر بود که آنرا شیر جو گویند و آن درگاه
گفته شد و وی سبزه و طب بود و وحدت اخلاط را بکشد و بول براند و تنهای حاده را نافع بود و ساق
آن را اگر بلغمی بود با کرفس و از این نافع بود و وی جگر گرم را نافع بود و خونی معتدل که صالح بود
از وی متولد شود و تشنگی را نبشاند و زرد و بگذرد و از معده و معاز و دیر و ن آید و اخلاط سوخته
با وی مستفرخ شود و سرفه بود با حشامه و منفع بود و معده سرد را بد بود و دفع ضروری بگفتند
ما را الحبین بپاری آب پیچ گویند کلف و جرب را نافع بود و خوردن و طلا کردن مسهل صفر است
ویرقان را سود دهد و اقیقون مسهل سوداوی سوخته بود و حرارت جگر نبشاند و وحدت صغر
فاصلترین وقت خوردن آن بهار بود و مقدار شربتی از وی در هر روز لبه نوبت یک پل
بخداوی بود و میانه هر نوبتی دو ساعت بود با دانه نمک هندی و نیکوترین آن بود که از
بزی سبز جوان ازرق چشم گیرند که علف خورده باشد که اگر احتیاج بود جلف آب جو کاخی
و خیار و از این بدهند و صفت آن بسناتند شیر تازه دور طل و در یک کنند و آتش بسته
و شیب آن کنند و چون شیر جو شید و بپزد چهل درم بکنجین قندی و یک درم سرکه بران ریزند تا
آن شیر بریده شود و پیچ جمع بشود و بعد از آن بپالایش بپالایند و پس از آن بکوبند و بپزند
و یک باره بر سر آتش نهند و کفش را بگیرند و بعد از آن استعمال کنند

ما را المور و بپاری گلاب گویند و نیکوترین آن تیز بوی بود که بطعم تلخ بود و طبیعت آن سرد بود

بکند و نقل طعام خشک گردد و از آن طبیعت آن سرد و تر بود و تری آن تا چهارم بود
 مقدار معتدل از وی نقد بود که غذا را یاری دهد و با اعضا سازد و طوبت آنرا نگا دارد و بد
 کسب نصارت و لغو است از وی بکند و وی ریشها را بد بود و بسیار خوردن وی کزاز و عشته و
 سبات و نسیان آورد و نشاید که تشنگی برسد که شهوت و قوت را نقصان دهد و محفف جسم و ظلم
 میجوید و این مؤلف گوید که حکما آورده اند که در آب بسیار خوردن سه ضررت بود اول آنکه آب سرد
 و تر است چون بسیار خوردند حرارت غریزی اضعیف کند و همه قوتها که تدبیر کننده اند بعد حرارت غریزی
 پس چون حرارت غریزی ضعیف شود قوت جانویه جذب غذا را واجب نتواند کردن و ماسکه
 غذا را را واجب نگاه نتواند داشتن باضمه مضوم صالح نتواند کردن و دانه دفع ثقلها نتواند کردن
 و قوت حسن حرکت را نقصان ظاهر شود و خلل در همه تن پیدا آید دوم آنست که چون آب طعام
 آمیخته شود و از رگها ماسا رقیق بجا رسد قوت ممیزه که در جگر بود آن آبها با جماعت از غذا جدا نتواند
 کرد پس آبهای زیاده که با غذا آمیخته شده اگر در میان پوست شکم و عشا بن بماند استسقا آید
 آید و اگر همچنان بجایه عضو رسد استسقا می پدید آید چون گردد ممیز نتواند کرد و نماند که ضعیف شود
 و او را بول پدید آید و سوم آنست که چون آب بسیار خورده شود طعام را پیش از نفیج بجا رسد
 پس طعام نامضموم باندرون رگها رسد و این غمی مستحکم شود و بدین سبب بیماریهای بزرگ
 حاصل شود چون افلاج و بقراط گوید که نیکوترین آبها آب باران بود خاصه که از زمین نیکو گیرند
 و قطره وی اندک اندک بود و راه کانون و وی شیرین تر و سبک تر بود و سردی کمتر از
 آب چشمه باشد و وی سفید نیکو باشد خاصه چون اثر به جهت سرفه با وی بنزد آب برون سرد
 بود بطبع و کسب اگر با احتیال از آن بیاشامند مبر و معده و جگر بود و بر مضوم قوت و بد اما مضوم
 بدندان و خنجره و سینه و نفوس و امراض احشاء بار و عصب و مصلح وی ریاضت و استحمام بود
 نشاید که بناشتا آب خورند که کزاز آورد و ناقص معده ضعیف و بدن ضعیف که گوشت اندک و آب نشاید
 ناقص صاحب سبزه و برقان و استسقا و بواسیر نشاید که آب سرد خورند و بعد از جماعت و بعد
 حرکات محکم نشاید که خورند که حرارت غریزی بود و نشاید که در شب تشنگی سخت که حادث شود آب
 خورند که حرارت غریزی نباشد و استسقا آورد و اگر سبب آن چیزی گرم یا خشک بود یا شور

کمان جاعنی آنست که جمله اشکال الماس مثلث باشد و هر چند می شکند مثلث می شکند
و این ظنی خطاست و درخواه مشهور شده و صفت شهرت آن بعبه رسیده که الماس بی اثر
شکسته شود و بدان سبب این خیال فتاده که یک شکستن الماس مشابه کرده باشد که
پاره اسر سبب بر روی سندان نهاده باشند تا از زخم خایک بخند و مثلثی نگردد و بسبب طبیعت
که در هر دو است بشکند و اگر جای اسر بخیع یا پنبه یا کاغذ باشد همین فائده کند که نگذارد که اگر
وی مثلثی شود و معدن الماس در جزایر شرقی و یا هند است الماس را از میان ریگ بزرگ
آورند و اگر بعضی آن مشغول شودیم بطویل اینها در طبیعت الماس سرد و خشک و گویند که گرم
و خشک بود لغوت و گویند که چون در دهان گیرند از اثر اشکند و بجایت محرق و مضعف بود و
سم قاعل بود و دای کسی که آن خورده باشد بی آب گرم دروغن کردن بود و بعد از آن شیر
مزه آشامیدن و الماس را با اسر یا پنبه تو ان شکست و چون ویرا بشکند بیشتر سبب
و آتش بوی کا نکند.

مأمیران گویند که آن نوع از عروق الصفیر است و از وی گویند که دکان چینی بود و خراسانی
باشد اما چینی زرد بود و خراسانی تیره رنگ که بهتری زنده آن عروق باریک بود و گره داشته باشد
و طبیعت آن گرم و خشک بود و در آخر درم دوم و گویند که در چهارم و گویند که گرم است در اول
و خشک است در سوم سفیدی ناخن سفیدی چشم را زائل کند و شنائی چشم را بجزایر مائل
وی بر تانرا نافع بود و مضعف را جود وی اوراری بود و مقدار خورده اندی نیم درم باشد و چون
باسر که سخن کنند و بر کف طلا کنند زائل کند و گویند که مضر بود و گرده و مصلح وی غسل بود و بزرگ
وی بوزن وی عروق الصفیر است و نیم وزن وی موصافی بود.

مارون چنین گوید که آن مراهز است و گفته شود.

مأمون ما شاست و گفته شد.

مأمون نیکوترین آن آب چشمه بود که از طرف شرق بود و بهتر آن بود که بشدت بیرون آید و
مقابل شمال باشد و بر سنگ وانه بود و بران و صافی بود و سبک زن و راجح و طعم بیدار
باشد و چون آن آب وی تابد و گرم شود و چون از وی زائل شود و سرد شود و سرد شود و سرد شود.

آن سرد بود و در اول معتدل بود و در رطوبت و پوست چون منقش کنند و گویند که خشک بود و در اول و کمیوس وی محمود بود و در نزد تر از با قلم بگذرد خاصه منقش وی و از جهت در اعضا ضما و کرم نافع بود و اگر خواهند که شکم براند و هیچ نفخ در وی نبود و شیر خشک اند و دروغن با دام شیرین بپزند اما باید که ورم و تب صفراوی نبود و اگر تب حاد و اشتها باشد با قلمه الحما و کاسه و اسفناخ و جو کوفته بپزند و اگر خواهند که شکم بپزند و همچنان با پوست بپزند و آب از وی بپزند و بعد از آن با ورق حما و بستنی بپزند و آب سماق و آب انار و آنه و زیت را نیز اضافه کنند و بخورند حرارت را ساکن کنند و شکم بپزند و اگر زیت بخورند و روغن با دام کنند و وی سرد را نافع بود خاصه چون بازیت باشد و جو بگویند و آب مورد بپزند و ضما کنند بر اعضا که کوفته شده باشد قوت دهد و وی ملازه را نیکو بود و لیکن مضغ دندان بود و مفریاه و در بکند و در وی نفخ اندکی بود و در وی جلا نبود و باید که بروغن با دام بپزند و در مفریاه مصلح وی شیر خشک اند و در وی با قلم منقش بود و ماسش پهنی قلت است و گفته شده

ماس بسیار سی الماس خوانند و آن چهار نوع است اول پندی بود که لون آن بسفندی مایل بود و بزرگی آن بمقدار با قلمای بود و مقدار تخم خیار و کبچ بود و باشد که از با قلم بزرگتر بود لیکن نادرند و لون آن نزدیک لون نوشادر صافی بود و نوع دوم ماقدرنی بود و لون وی مانند نوع اول بود اما بزرگتر بود و سوم معروف بود بجدیدی از بزرگ وی مانند آهن بود و وی بوزن نفیل تر بود و آنرا در زمین بپسند و در بلاد نوبه یا بسند و چهارم قبروسی بود موجود در معادن قبرسیه و بلاد نقره بود و این مؤلف گوید الماس برقیست منجم از جمله جواهر حجری و لونش سفید شفاف رنگ شب با کینه شامی و در غایت صلابت که در جمله جواهر حجری تاثیر نفوذ کند و هیچ جوهر در وی اثر نتواند کرد کم بیش و الماس انواع است اول سفید شفاف مانند اکبینه فرعون و دیگر زرد رنگ آنرا زیتی خوانند و سرخ و بنفشه و اکب بود و بر ناحیت و بلادی نوعی می پسندند اهل عراق و عجم الماس زرد اختیار کنند و اهل هند آنچه خوش قد بود و با شکل مثلث و مربع و کعب بود یعنی در اصل فطرت درست و نیز اطراف باشد و شکسته البقال بدو اند و بدترین انواع الماس رخو سفید رنگی است و آن بود و بی برق و طبقه طبقه مثل طلق از هم بر خیزد و بیشتر شکل الماس فدا ضلع بود و الماس در بود و

که مستعمل کنند که سه که غایب وی بشکند و صفت مدبر کردن وی چنان باشد که بگوید با ذریون تازه بزرگ
 ورق و در سر که خیس اند و شبانروز و بعد از آن سر که تازه کنند تا سه نوبت بکشد و بعد از آن سر که
 را بریزند و در آب شیرین سه نوبت بشویند و در سایه خشک کنند و اگر تعجیل کنند در آفتاب خشک
 کنند و بعد از آن استعمال کنند و اگر در سر که خیس اند و بر سر زنند بگدازند و وی بکشد و بخواهد بجاویت
 و طوبت جگر را بخورد و جمیع جند و ما ذریون مدبر چون بگویند بجاویت خورد و کثیرا اصنافه وی کنند و غیره
 با دام شیرین چرب کنند و اگر خواهند با دویه که مصلح وی بود بیاورند مثل تربد و انقیمون و پهلای زرد
 و ورق گل سرخ و رب السوس و کمون کرمانی و نمک هندی و دوائی موافق بود جهت علل مرده بود
 که با سهال بیرون آورد و نافع بود از جهت درد های تنگی و اگر خواهند که آب زرد و براند مدبر وی با آب
 قوی النحاس و اسامون و مصافی و پیچ و نمک هندی و پهلای زرد و تخم کرفس بستانی و عصاره
 خاقت عصاره شنبلیله و سیاه بیاورند و آب غلبه را زیاده تر که گرفته باشند و جوشانند
 و مصافی کرده باشند بیاورند و اگر طبیعت وی محکم بود مغز خیا چرب آب بقول که گفته شد زیاده
 کنند سهل آب زرد بود و اگر در چینی باقرص کنند شاید از بهر آنکه در غایت قوت بود و ضعف را تحمل نمود
 و محوری فرج را در زمان گرم و در سر که سیر استعمال کردن بد بود و نوع سیاه آن کشنده بود و در
 بکشد بکرب و قوی و سهال و محالجه وی بشیر تازه کنند پیانی با جلاب و نیر گزین محالجه وی بشیر تازه
 بویا تریان طین مخموم و چون با آرزیت و آب بیاورند و موس و سگ خوک را بکشد و بدل ما ذریون
 سه وزن آن ایرسا بود و دو دانگ زن آن مقل ایود +

ما همستان سافج هندیست و گفته شد +

ما رجوبه مار گیا خوانند و آن بهلیو نیست و گفته شود +

ما سقدون ماسقود نیز گویند و آن دوائی هندی بود و آنرا ورق و قصبانی بود و مانند شا بهنم

و روغن از وی بگیرند مانند با سمن و طبیعت آن گرم و لطیف باشد و بوی سبیل مانند

ما شیا حشیش ارغامونی است و در الف گفته شد و آن ما شیا سرخ بود +

ما ش مج باشد و بشیر از میج را بنوش نیز گویند و بنویسند و خوانند و جوهر وی نزدیک با قلع بود

و فتح وی کمتر و فاضلترین استعمال کردن می تابستان بود و نیکوترین آن سبز و بزرگ بود و در طبیعت

پانزده حب بود و اگر نماند سهل قوی بود با فراط و اگر نماند سهل با اعتدال بود اما مفتی بود بقوت و موافق معده نباشد و سهل بود مانند بیقوت و لین وی چون بایشانند فعل لبس متوج کند و مصلح وی اینسون کثیر بود و بدل وی نیم وزن وی دند است و گویند که بدل وی حب لغو است و گویند که بدل آن یک وزن و نیم آن حب اللیل است.

ما بهینر هرج معنی آن سم السمک است و آن پوست پیچ نباتیست و درخت آن صاحب نیاز است که مانند درخت شبرم بود و راز زردیون وی خبری بود که بصفت مائل بود و کولف گوید که درخت ما بهینر هرج بد رازی یک گرم نیم باشد بلکه راز تر و کونا تر و گل وی زرد رنگ خوشبوی بود و میانه گل سرخ بود و اندکی و گل آن سجد بود و گویند برگ وی به تیرگی زرد چنانکه صاحب نیاز است که گویند که اصل وی یکلیست و شاخهای وی بسیار بود و گویند که آن از تیوعات است و طبیعت آن گرم و خشک است و رسوم نفوس در دو مفاصل و پشت و رانها نافع بود چون با او میسر سهل مستعمل کنند و از خواص و آنست که چون در آب یا اندازند که ماهی بود و امیان مست کرده و بر وی آب افتند و شربتی از وی چون نبات بود که شتال بود و اگر در طبیعت کشته با او دیهای دیگر از دو دم نالبه و دم باشد اگر کشته با او دیهای دیگر نیم دم بود و مضر بود و مجا و باید که بر وزن با او ام آنرا چوب کنند و کثیر اولش است و این اصناف وی کنند و آنرا سیکان الحوت خوانند و آن سه نوع بود و نوع کوهی بود و یک نوع صحرائی و اکوایی بقوت تر بود و آنرا بوج خوانند و قلموس خوانند و صحرائی معروف بود و جامی زهره.

ما زریون خا مالادون گویند و آن دو نوع است یک نوع از آن اشخیص خوانند و آن مانند یون سفید است و صفت آن گفته شد و یک نوع دیگر کولف گوید که شیرازی است و خوانند و دیگر بهفت برگ خوانند و ورق آن از ورق زیتون کوچکتر بود و از ورق مور و زبرگتر بود و وسطی تر و یون آن بزوی زرد و نیکوترین این نوع بود و قوت مانند شبرم باشد و نوع سیاه وی گویند که از شبرم بقوت تر بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در چهارم چون بر برص و بن و خش طلاء کنند نافع بود و با عسل بر خشک ایشان و جرب طلاء کردن سودمند بود و سهل بود و صفر بود و خاصه چون تر بود و در موسم گل آن و سهل که مراد حب القرح بود و سودا با او و میا که مناسب بود و چون با شربت باشد جهت گزندگی جانودان سودمند بود و شربتی مقدار زیادت از وی بود و انگ بود و باید که

گرم و خشک بود در اول و حامض وی مانند حامض اترج است در منفعت و در قوت بلکه اقوی
 بود و نشانید که با پوست آب از وی بگیرند لیکن متشرب باید که بعد از آن آب از وی بگیرند با عصا
 قشر وی در آن بیاورند که برودت آنرا بشکند
 لینو فرنیلو فراست و گفته شد
 لینو فرمنیدی او سفید است و گفته شد
 لینج بلج است و بیماری نیکو گویند و گفته شود
 لینج نوعی از اقلیمیا است که در جزیره قبرس و در حدن خاص یابند و گفته شد صفت آن
 در باب خود و الله اعلم

باب المسموم

ما میثا میثا نیز گویند و آن دو نوع بود یک نوع گل و سدرخ بود و آن را
 ارغامونی گویند و گفته شد و کینوع گل وی زرد بود و نیکوترین آن زرد بود از وی شیان
 سازند و آنرا عصاره میثا و شیان میثا خوانند و طبیعت آن سرد و خشک بود در اول و
 قابض بود و در مای گرم رافع بود و ابتدای رند را سودمند بود و مقوی چشم بود و در رافع
 رافع بود

ما هو دانه ما هو دانه نیز گویند و بیماری حبه الملوک خوانند و آن از ماش بزرگتر بود و لون
 آن تیره بود که لبیخی مایل بود و چون در خلاف بود مانند لوبیایی بود و کوچک و رنگ غلات
 وی سفید بود و چون شکند مغزی هم سفید بود و صاحب طبع در نهایت آنم وی و تفسیر آن گفته شده
 است از بزرگانی و تفسیر میسر بود اگر چه است گفته که آن قلمی بنفسه ای نه قیوم نباتی الا سال حال آنکه در آن
 ما هو دانه خوانند ما هو دانه و بعضی وندرا حب الملوک خوانند و وندرا حب الملوک است و گفته
 شد صفت آن در اول و طبیعت حب الملوک گرم و خشک است و در دوم استسقا و مفصل
 و فقرس و عرق النسا را و قوی لنج رافع بود و چون درق وی بپزند با خوس پر و ورق آن را
 وی لبنی تمام داشته باشد مانند مقبوعات و اگر از حب وی شش هفت دانه حب بسازند و در
 بزند مسهل بنعم و مره و کمیوس مای بود لیکن آب سرد از پی آن بیاشنایند و شربتی زیاده آرد

و معنی آن لوف الحیه باشد و لوف السبط گویند و آن لوف الکبیر است و نوع دیگر بیونانی آن گویند
و بر بربری آن بیونانی و بر زبان اهل اندلس صاده و آن لوف الصغیر است و آنرا لوف البعد گویند و نوع
سوم بیونانی از بصارت خوانند و آن صیر است و اهل مصر آنرا دوبره خوانند اما لوف البعد سخن
بود از سبط و لوف السبط از صیغه در وی بیشتر باشد و مقطع اخلاط غلیظ لرج باشد مقطعی معتدل و پنج
وی کلفت و بقیه نمش را نافع بود چون با غسل طلا کنند و با شراب شقایق که از سر تا بود سودمند بود
و ورق وی جزا حتمی بدر اسودد و در بوی که نافع بود و چون با شراب بیاشامند و مرکب
باده بود و اگر پنج وی در بدن بمالند افعی نگیرد و قمر وی چون مقدار سی حب با سرکه بیاشامند
بچه بنیدازد و از خوردن وی خلط غلیظ متولد نشود.

لوف صاحب منہاج گویند قنطور یون باریک است و صاحب جامع گویند که آن نوعی از حیوانات
است که آنرا اذان القیس خوانند و گفته شد صفت هر دو در باب خود.

لوطوس جذ قوای بستانی را بدین اسم خوانند گفته شد و بشین بدین اسم خوانند و بشین نوعی نیلوس است که
مصر و ایران و آن نیلوس دیگر را اعرابی خوانند و گویند که لوطوس نوعی از سر راست
و این قوی بعید است.

لوف و لیس حجر قطبی است و گفته شد.

لولو پارسی مروارید خوانند و نیکوترین آن سفید و پاک بزرگ و شیرین بود و طبیعت آن
سرد و خشک بود و لطیف در دمل رانافع بود و خفقا نرا و غم و نفث الدم را سودمند بود و باخوف
از وی دود انگ بود و ریشهای چشم رانافع بود و منش و مقوی آن باشد و صحت چشم را نکاید
و گویند که مضر بود بشانه و مصلح وی لبس بود و بدل آن یکم زن و نیم آن صدف صافی بود و
ابن الذکیر گوید که در دمان گیرند قوت دل بدید و این مکتوف گوید لولو از نوشادر و سرکه و سنخار و
بور با پوشیده و خورده.

لیمون نوعی از حمض بزرگ است که در بستانها روید و در بیشهها هم روید و در حمض گفته شد
صفت انواع آن.

لیمو صاحب منہاج گویند که آنرا ترنج بود بوی و فعل وی در مانع و پوست وی و ورق و

و طایفه ای می بقی کنند و بعد از آن بر بوب فوا که ترش مانند غوره و سیب ترش و ریاس و مجموع آنچه
در دوا می غفل گفته شده بادام تر چون با پوست بخورند وقتی که هنوز صلب نشده باشد و با شکر
نافع بود و حرارت آنرا ساکن گردانند برودتی و غفوصتی و محوصتی که در پوست بیرون وی هست +
لوزی نیکوترین بادام تلخ آنست که بزرگ و روغن دار باشد و طبیعت آن گرم و خشک بود
و دوم و سیح گوید گرم بود و رسوم دود و می جلای و تنقیه بود و از خواص وی آنست که سینه را
و بر کف روی طلا کردن زائل کند و شری و قوی را نافع بود و اگر با شرب عسل طلا کنند ظاهر شود
بود و گزندگی سگ یوانه را نافع بود و روغن آن در گوش را نافع بود و چون سر را بدان بشویند یا
شراب حرا را نافع بود و زائل کند و اگر پیش از شرب خوردن پنج عدد بادام تلخ بخورند منع مستی کند
و گویند که پنجاه عدد و اگر با طعام رو به بخورد و می قوت با صره بد بد و با نشانه نفت الدم را
نافع بود و سده جگر و سپرز و گرده و شانه را بکشد و جرب و حکم را نافع بود و یاری دهنده بر نفث اخلاط
غلظت از سینه و شش و بول براند و عمر البول را نافع بود و سنگ بریزاند و مضر باشد بمجا و صلب
وی بادام شیرین و نبات و خشخاش بود و جمله درخت وی در قوت مانند وی بود +

لوز الیر لوز جلی است یعنی بزرگ و آن جلفور است و در زیت المرحان زیت السودان است
و صفت زیت السودان هم گفته شد +

لوسیا و لویانیز گویند و نام و آن مسهل تر از ماش هضم شود و بیرون آید و نفخ آن کمتر از باطل بود
و نیکوترین آن سرخ بود که خورده باشد و طبیعت وی گرم بود و راول و معتدل بود و در تری و
خشکی و گویند که سرد بود و خشک سرخ وی گرم تر از غیر وی بود و آبی که آنرا در وی بچینه باشند
براند خاصه سرخ وی و دم نفاس را پاک گرداند و بول براند و بدن را قوی کند و سینه و شش را نافع
بود و شیمه را بیرون آورد و بچیده وی مولد غلظت بلغمی بود و منشی و مولد اخلاط بد و نفخ بود و مضر
کمتر شود چون بازیت و مری و سر که یا خردل و نمک و فلفل و دانه چینی و صمغ مستعمل کنند و یا شراب
بر سر آن بپاشند +

لوقا بلین حرف ابض است و اسفند اسفند نیز گویند و گفته شد +
لوف بیاری فیلکوش و پیلکوش گویند و آن سه نوع است یک نوع را میونانی دارا قیطی گویند

لغت الکرم عسلج الکرم و عسلو به خوانند و در کرم گفته شد منفعت آن و آنرا بشیر از می استنک
و پنجه زر خوانند +

لک صمغی است که از طرف دریا آورند و مگولف گویند که بشیر از می آنرا رنگ لاک گویند و رنگ لاک گویند و
کنار سازند جهت سرخی زنان و بعضی گویند که قفل آنست و خلاف است و قفل آنرا بشیر از می
دوس خوانند و لک را باید که مغسول کنند و غیر مغسول نشاید که استعمال کنند و صفت غسل و
چنانست که گویند لک منقی از چوب نیک بگویند و آبی را که ریونند چینی و بیخ افرو در آن جوشانند
باشند اندک اندک در آن میریزند و بدسته باون تخریک میدهند و بعد از آن بجزیره می تنگ صافی کنند
و باهدیکه بیاورند و در آب نشینند و آهسته آهسته آب از روی وی میریزند تا لک بماند
و خشک شود بعد از آن دیگر سق کنند و استعمال کنند و طبیعت آن گرم و خشک بود و در اول و سحر
بن عمران گویند گرم و خشک بود و در دم خفقان و یرقان و استسقا مانع بود و در دیگر اعظم مانع بود
و قوت آن بدید و سده آنرا بکشاید و معده را سودمند بود و مقدار را بخوراز روی یک گرم تا یک مثقال
بود و چون با سر که بیاشامند چند روز پیاپی هر روز یک گرم تا یک مثقال بنیاشاد بن را لاغر گرداند
و وی مضرب بود بدنه های لاغر بقوت و گویند که مضرب بود بر مصلح وی مصطک بود و بدل وی را
گویند و تفحیح سده و ضعف جگر چهار دانگ زن آن ریونند و نیم وزن آن اسارون و چهار دانگ
آن طباشیر سفید بود +

لما غلب الثعلب است و گفته شد +

لوفیون فیلز هرج است و گفته شد +

لوز حلو پاری با دام شیرین گویند و نیکوترین آن بزرگ و فربه بود و طبیعت آن معتدل
بود و گرمی و سردی و تر بود و در دم و گویند که گرم و تر باشد و در اول غذای متوسط بدید میان
کثرت و قلت و سمن بود و سوبق وی سرفه خشک و نفث الدم را مانع بود و سیینه را پاک گرداند و قمر
بول را ساکن گرداند و چون باشکوه خوردند معنی بیفزاید و ششم مثانه را معالمانع بود و شکم براند خاص
چون با انجیر خوردند گندگی سگ دیوانه را مانع بود و بریان کرده معده را سود و در وی و شول
هضم نشود و میج صفر بود و مصلح وی شکر بود و بادی که از با دام مشول شود غشیان و کرب غششی

لسان الکلب لسان الحمل است و حاض را بدین نام خوانند.

اصف کبر است و گفته شد.

اصیفی آن نباتیست که معروفست باذن الازیت و اذان الغزال و آن نوع کوچکی

لسان الحمل است و گفته شد.

لعبة البربر نیز لعبة بربری بعضی گویند که خیر لیست مانند سوربجان و نقشب سوربجان کنند و
اینچهمحقق ست سوربجان ست و در مصر آنرا بعسکنة خوانند و طبیعت آن گرم ست و رسوم
و محرک شهوت باه باشد و باقی منفعت آن در سین گفته شد و بعضی گویند که آن نوعی از بربرج
است و این خلافت و بدل آن و تحریک باه بوزن آن جوز مقشتر است و بوزن آن نوعی

زرد و گویند بدل آن نیم وزن آن فلفل است.

لعبة مطلقه اصل بیروج است و آن در با گفته شد.

لعاب مختلف بود بسبب انواع و بحسب مزاج شخص و قوت وی منضج و محلل بود و نمش و
را بر دوز اعل کند و محلل خون مرده باشد.

لفت شایم است و گفته شد.

لفاح ثمره بیروج است و بیارسی شاترج گویند و معذ گویند و معذ اسم باد بخانست و نیکوترین
آن بزرگ رسیده و قیر لوی که زرد باشد و طبیعت آن سرد تر بود تا سوم و گویند که در وحی است
بود و گویند خشک بود و رسوم لبن و می نمش و کلف را قلع کند بی لدغ و تخم وی چون غسل
و زیت برگزدیکی جانوران نهند نافع بود و ورق کوچکی باوزهر عنب الثعلب کشنده بود

و بوییدن وی صدراع را سودمند بود و وی منوم بود و بسیار بوییدن وی سکنه آورده و
اینچهم و رقتش سفید بود و باید که با بریم بپویند و چون طغلی الغلط از وی بخور و قی واسه مال پیدا
کند تا بجدی که کشنده باشد و کشنده وی اول اختناق در رحم پیدا کند و سرخی چشم و انتفاخ
مانند مستان و مداوای وی بقی کنند و بر و عن گاو و غسل و بعد از آن امینون و بعضی از طبای

گویند در آب سرد نشیند و بدل آن نیم وزن آن جوز اعل است و نیم وزن آن بذر لیمو
و دود انگ آن خشناست و گویند بدل آن بجز القی.

وخشک بود و در دم و در ریه آن قایل بود و در ریه و منع سیلان خون بکند و خشکی وی را
از لفع بود و اصل وی چون از گردن صاحب خنایر بیاورند و وی اورمهای گرم و شری و
خنایر و آتش فارسی و دار الفیل و صرع و غله و سوختگی آتش را سودمند بود و آب و در
وی قلاع را نافع بود و شیا فات چشم را چون بوی بکند از سد و مند بود و گویند که تب غب را
نافع بود چون بیا شامند از اصل وی سه عدد در چیل و پنجدرم شراب بمنزوح کرده و گویند
که در تب ریح چهار عدد اصل وی و برگزینگی سگ دیوانه نهادن نافع بود و گویند که منظر
بسیار و مصلح وی مصطک و سلخ بود و ببل و در آن ورق حاضر است نیست +
لثان الثور حیثیست که بیارسی آنرا گاو زبان گویند و آن نوعی از مرد است و بهترین
آن شامی یا خراسانی بود و غلیظ و ورق و بروی نقطهها بود و طبیعت آن گرم و تر بود و گویند که
نزدیک با اعتدال بود و دردی اندک سردی بود و تر بود و در آخر و جاول و آنچه خشک بود
و طبیعت آن کمتر بود و گویند که سرد تر بود و سوز سوخته وی قلاع گویند که آنرا از اصل کند و التهاب
و بین را ساکن کند و وی مفرح دل و مقوی آن باشد و خفقان و علت سوداوی
نافع بود و شری از وی دو درم بود و سرفه و خشونت سینه را نافع بود چون بانبات بپزند و گویند
که مضر بود و بسیار و مصلح آن صندل سرخ بود و ببل آن بوزن آن ابریشم سوخته و چهار دانگ وزن
آن پوست اترج و گویند که بدل آن بادرنجویه است و بند با و گویند که مصلح آن لمبهه پرورده
است و بدل آن دو وزن آن پوست اترج +

لسان العصاره فی ثمره درختیست که آنرا بیارسی ابر گویند و بشیر از می تخم آنرا ثمره انجونا
و بیارسی کبختک از آن و زبان کبختک نیز خوانند و طبیعت آن گرم بود و در دم و تر بود
در اول و در درخت وی قبضی بود و آنرا ماسویه گویند لسان العصاره در و فاصره را نافع بود
و سنگ بپزند و باه را زیاده کند و قوت مجامعت بدیده و مستقر و پیرس گویند خفقان را نافع بود
و بدل آن در تحریک باه بوزن آن جز مفسر و بوزن آن تو در می سرخ و گویند که بدل آن
نیم وزن همین سرخ بود +

لسان البحر در باب سین در بسیار گفته شد +

از قباب الخیل و با صغفانی تشک گویند قابض یا بس بود خون بینی را بر بند و از آن رحم و مجروح
اعضا و بهترین آن بود که تروتازه باشد و طبیعت آن سرد بود و در اول و خشک بود و رسوم و گویند
گرم بود و در اول اعضا را سخت کند و از بهر اینست که در باطن مستعمل است و در وی قیصر بود مانند تخم
و ورق خشک آن ریشهای کهن را نافع بود و اصل وی چرک گوش را پاک کند و ریش را
نافع بود و عصا و وی نفث دم و زرف را سود دهد و مقوی مسنده باشد و سودمندترین خنجر
باشد از جهت قرحه امعاء و شکم را بر بندد و جراحتهای اعظم را با صلاح آورد چون بران نهند و اگر
عصب منقطع شده باشد و بدل آن تخم گل و گلنا است بوزن آن +

لجیانی و نسا قوس است و گفته شد +

لحیة الحمار پر سیا و شالست و گفته شد +

لحام الذئب و لحام الضاعه لذائق الذئب گویند و نیکوترین آن معدنی
ارمنی بود و آنچه معمول بود از بول کوه کمان بود و سرکه که در باون مسین در آفتاب چند این
که منعقد میشود و طبیعت آن گرم و خشک است و حاوی قابض و مسخ و معضن بود و لذایح بود
نه سخت گوشت زیاده را بگذارد و در جراحتهای شوار بغایت نیکو بود و پاک گرداند و لحام الذئب
را شکار الضاعه خوانند و نه شکار است و صفت شکار گفته شد +

لحمینس الاکلایه ار فانه گویند و آن نوعی از خیری جلیه است و آنرا خرامی گویند و در خا
گفته شد +

لحاحه سلیمانیة ثفل روغن زعفرانست و آنرا قرقوما خوانند و گفته شد +

لذائق الذئب اشق را لذائق الذئب خوانند و لذائق الذئب لحام الذئب است
و گفته شد +

لذائق الرخام لذائق الحجر نیز گویند و آن صمغ بلوط است و گفته شد +

لسان الحمل نباتیست مانند زبان بره و بشیر از وی آنرا ورق باریک خوانند و بخار
خروجی خوانند و آن دو نوع بود بزرگ و کوچک و ورق بزرگتر بود و جوهر وی مرکب بود

از نایه و از صغیه بانه بود و بار صغیه قابض و سودمند تر از بزرگ تاز بود و طبیعت آن سرد

و خشک بود و در دم و در وقت آن قالیض بود و راجع و منع سیلان خون بکند و خشکی دمی را
از لفع بود و اصل دمی چون از گردن صاحب خنایز بیاورند و دمی و رمهای گرم و شری و
خنایز و آتش فارسی و دوار الفیل و صرع و غلغله و خشکی آتش را سودمند بود و آب و در
دمی قلاع را نافع بود و شیا فات چشم را چون بوی بگذارد سودمند بود و گویند که تب غلبه را
نافع بود چون بیا شامند از اصل دمی سه عدد در چهل و پنج گرم شراب مخروب کرده و گویند
که در تب ریح چهار عدد اصل دمی و برگزیدگی سنگ دیوانه نهادن نافع بود و گویند که مضطرب
بسیار مصلح دمی مصطک و سلخه بود و بدل و در آن ورق حاض بستان نیست +

لشان الثور حیثیست که بسیار سی انرا گاو زبان گویند و آن نوعی از مرد است و تیرین
آن شامی یا خراسانی بود و غلیظ و در روی لفظها بود و طبیعت آن گرم و تر بود و گویند که
نزدیک با اعتدال بود و در دمی اندک سردی بود و تر بود و در آخر و جاول و آنچه خشک بود
و طبیعت آن کمتر بود و گویند که سرد تر بود و دسم سوخته دمی قلاع گویند از آن که التهاب
دهن را ساکن کند و دمی مفرح دل و مقوی آن باشد و خفقان و علت سودا و دمی
نافع بود و شری از دمی دوم بود و سرفه و خشونت سینه را نافع بود چون بانبات بزند و گویند
که مضرب و بسیار مصلح آن صندل سرخ بود و بدل آن بوزن آن ابریشم سوخته و چهار دانگ وزن
آن پوست اترج و گویند که بدل آن بادرنجبویه است و بند با و گویند که مصلح آن بلبله پرورده
است و بدل آن دو وزن آن پوست اترج +

لسان العصاره فی ثمره درختیست که آنرا بسیار سی ابر گویند و بشیر از می تخم آنرا ثمره انجیر
و بسیار سی کجشک از آن و زبان کجشک نیز خوانند و طبیعت آن گرم بود و در دم و تر بود
در اول و در درخت دمی قبضی بود و آن را مسویه گویند لسان العصاره در و خاصه را نافع بود
و سنگ بریزاند و باه را زیاده کند و قوت مجامعت بدهد و مسیقو پیوست گویند خفقان را نافع بود
و بدل آن در تحریک باه بوزن آن جوز مقشر و بوزن آن تو در می سرخ و گویند که بدل آن
نیم وزن همین سرخ بود +

لسان البحر در باب سین در سیاه گفته شد +

از ناب الخلیل و باصفهانی تشنگ گویند قابض یا بس بود خون بینی را به بند و از آن رحم و مجموع
اعضا و بهترین آن بود که ترو تازه باشد و طبیعت آن سرد بود و راول و خشک بود و رسوم و گویند
گرم بود و راول اعضا را سخت کند و از بهر اینست که در باق مستعمل است و در وی قیفی بود مانند تخم کدو
و ورق خشک آن ریشتهای کهن را نافع بود و اصل وی چه که گوش را پاک کند و ریشتهای
نافع بود و عصا و وی نفث دم و زرف را سود دهد و مقوی مسنده باشد و سودمندترین خور
باشد از جهت قرحه امعاء و شکم را به بند و جراحتهای عظیم را با صلاح آورد و چون بران ننهد و اگر
عصب منقطع شده باشد و بدل آن تخم گل و گلنا است بوزن آن +

لجیانی و نیسا قوس است و گفته شد +

لحیة الحمار پر سیا و شالست و گفته شد +

لحام الذئب و لحام الضاعه لذائق الذئب گویند و نیکوترین آن مدنی
ارمنی بود و آنچه معمول بود از بول کودکان بود و سرکه که در باون مسین در آفتاب چند آن مسین
که منعقد میشود و طبیعت آن گرم و خشک است و حاوی قابض و مسخ و معضن بود و لذایح بود
نه سخت گوشت زیاده را بکند از اندود و جراحتهای شوار بغایت نیکو بود و پاک گرداند و لحام الذئب
را سکار الضاعه خوانند و نه شکار است و صفت شکار گفته شد +

لحمینس الاکلیه ار فانه گویند و آن نوعی از خیری جلیه است و آنرا خرامی گویند و در خا
گفته شد +

لحمانه سلیمانیه ثفل روغن زعفران است و آنرا قرقوم خوانند و گفته شد +

لذائق الذئب الشق را لذائق الذئب خوانند و لذائق الذئب لحام الذئب است
گفته شد +

لذائق الرخام لذائق الحجر نیز گویند و آن صمغ بلبل است و گفته شد +

لسان الحمل نباتیست مانند زبان بره و بشیر از می آنرا ورق باریک و خاسته و خراش
خرد خوله خوانند و آن دو نوع بود بزرگ و کوچک و ورق بزرگتر بود و جوهر وی مرکب بود
از نایله و ارغویه با بیه بود و بار صنیعه قابض و سودمند تر از برگ تازه بود و طبیعت آن سرد

که سنگ صید کرده باشد طبیعت آن گرم و خشک بود و در مرق گوشت وی صاحب نفوس مفصل
نشستن نزدیک به نفوس مرق ثعلب بود و گوشت بریان کرده وی قرحه امعاء نافع بود و شکم
بر بند و بول براند و فربهی را نافع بود و مصلح وی ابا زیلطف بود.

لحم الایل گوشت گاو کوهی در اصل بد بود و زرد بگذرد و بول براند و وی غلیظ بود و در برضیم
شود و تب ربع آورد.

لحم الكباش الجبلية والحمار الوحشية گوشت گوسفند کوهی و خرگوش طبیعت آن گرم
و خشک باشد در سوم غذای بد بد و عسر الهضم بود و لحم کباش سودمند بود مگر کسی که ذرا بخورد
لحم القناقد در قفد گفته شد.

لحم الحیل گوشت اسب مصلح اصحاب تعب سخت در ریاضت قوی بود و مسام متخخل و
مانند گوشت شتر بود و در غلط و در اوت و تولید سودا.

لحم الدب گوشت خرس لنج و عسر الهضم و مخاطی بود و غذای لغایت مذموم بود.
لحم السباع و ذوات الخالیب گوشت دو و دام بواسیر و چشم را سودمند بود و
قوت آن بد بد.

لحم الحمار الالهية گوشت خرد خران کمتر بود با صاحب که سخت و ابدان متخخل و بدتر از گوشت
شیرین و غلیظ تر و تولید سودا در وی بیشتر بود و وی بد بود از همه گوشتها.
لحم ابن عرس در الف گفته شد.

لحم السنور گوشت گرگ گرم و تر بود و گویند که سرد بود و در بواسیر نافع بود و مسخن گوشت بود و در
بشت نافع بود.

لحم السقنقور در سین گفته شد.
لحم الجوز گوشت شتر نیم بنایت گرم و مصلح اصحاب که سخت بود و گویند که مصلح اصحاب
عرق النساء بود و در آخر تب ربع نیکو بود و وی غذای غلیظ بود و غلیظ تر از مجموع گوشتها می و جگر
بود و سخت تر بود سودا کند و مصلح وی تخمیل مری بود.

لحمه التیس بنایت است که در روم آنرا به قسط اس خوانند و بسیار سی اسلخ خوانند و بفرنی

و مولد خونی بود که میل بسیار بی داشته باشد +

لحم البقر گوشت گاو بهترین آن بود که جوان سن بود و نیکوترین اوقات خوردن آن بهار باشد و وی خشک تر از گوشت بز بود و در گرمی کمتر از وی و گوشت که گرم و خشکست و در چهارم دوی که نیکتر باشد و چون با سبک باغ بنزد منع سیلان ماده از معده بکشد و وی از اغذیه اصحاب که بود و دشوار بهضم و غذای غلیظ بود و آنچه سیاه بود و مرضهای سوداوی تولید کند و هضم و جرب و سرطانات قوی و جذام و دام الفیل و دوالی و سواس و تبسج و سپر پیدا کند و آنچه خضر آن کم کند و مصلح آن بود و در چینی و فلفل و نجیبیل است و در بختین اگر پوست خرنپوزه و در یک انداز تند زود گوشت را بختیه و مهر اگر داند +

لحم العجل گوشت گوساله نیکوتر از گوشت گاو و کبش بود و نیکوتر آن باشد که نزدیک آب باشد و طبیعت آن گرم و تر بود و آن غذای معتدل بود و خون صالح از وی حاصل شود و مصلح اصحاب ریاضت بود و اما مطبول را مضر بود و مصلح آن ریاضت و استحمام بود +

لحم الحما موس گوشت گاو میش غلیظترین گوشتها بود و کمیوس بد بود و بهضم شود و در جده ثقیل بود و در طبیعت سرد و خشک بود و در جنب گوشتهای گرم و وی در طبع مانند گوشت افام و گوشت سنور بود +

لحم الحظی من الحيوان گوشت خاصی کرده بهتر از خصی کرده باشد چون حیوان مزاج و بختی که مائل بود و نیکوترین آن حوی ضال و مغز بود و فاضلترین آن بود که میان فربهی لاغر بلکه وی فاضلتر از همه گوشتها بود و گرمی وی کمتر از خایه دار بود و زود بهضم شود و خونی معتدل از وی متولد شود و فربه آن مرطب بدن بود و طبع و لاغران لاغری آورد و محقق طبع بود و وی مریخ معده باشد و مصلح آن آب فواکه قابض باشد +

لحم الغزال صالحترین گوشتها گوشت صید آمو بره باشد با وجود آنکه مجموع گوشتهای صید بود و خون غلیظ سوداوی از وی متولد شود اما آمو بدی کمتر داشته باشد و نیکوترین آن خشک بود و طبیعت آن گرم و خشکست و قوی را سودمند بود و فایده مصلح وی او را و جمادات بود

لحم الارنب گوشت خرگوش بعد از گوشت آمو بهترین گوشتهای صید بود و نیکوترین آن بود

لحم مجموع گوشتها گرم و تر بود و کثیر غذا بود و مولد دم و اما بعضی از بعضی فاضله تر بود و نیکوترین آن بود که متوسط بود و در فزونی و لاغری و وسط عضله معتدل تر بود و خصی کرده فاضله تر بود و از خصی ناکرده و وی غذای مقوی بدن بود و وزو مستحیل بخوان شود و صفت مجموع مفصل گفته شود
لحم الحمالان گوشت بره است و آن فاضله ترین همه گوشتهاست و نیکوترین آن گوشت خوک بود و طبیعت آن گرم بود و در اول و نیکو باشد از جهت بدنهای معتدل و مولد غذای بسیار گرم و تر بود و چون بسوزانند و بر برص و هبت و قوبا طلاء کنند سودمند و خاکستر سفیدی گوشت سفیدی چشم را بر دوائی بود و گوشت سوخته از جهت گزیدگی جانوران چون مار و عقرب جباره را نافع بود و با شراب گزیدگی سگ دیوانه را نافع بود و اما خوردن وی مولد بلغم بود و مصلح و مثلیت باطلوای شکم بود و مضرب و کسی که غشیان داشته باشد و مصلح وی آن بود که باشتهای قافضین
لحم النعاج گوشت بیشینه حرارت آن کمتر از گوشت بره باشد و خون بد از وی متولد شود
لحم الخنازیر تر سایان گویند که گوشت خوک بهترین گوشتها بود و گوشت بری وی بهترین گوشت و خوش بود و آنچه صحیح است بهترین گوشت و خوش و گوشت آهوست خیز بری و آه زود هضم شود و بگذرد و غذا اندک دهد اما بقوت باشد و جالینوس گویند که گوشت خنزیر موافق انسان معتدل المزاج بود و گویند که قومی که گوشت آدمی خورند اگر گوشت خوک خورند فرق نتوانند کرد و بطم و بلون و بیوی و این دلیل ملاومت و مشابهت است و وی غلیظ و لزج بود و قطع لزوجت آن بشراب یا بحلوائی قندی کنند

لحم الحیاء که گوشت حبش فضول آن کمتر از گوشت بره بود و بزغال شیر خواره که شیری نیکو خورده باشد نیکوتر بود و اگر شیر بد خورده باشد بد باشد و نیکوترین سیاه رنگ بود و آن سبکتر و لذیذ تر بود و گویند که گوشت آنچه سرخ بود و چشم ازرق حرارت آن کمتر از گوشت میش بود و معتدل بود و در رطوبت و پیوست و زود هضم شود و نافع بود کسی را که ذنب و دانهها بر اعضای او بر می آید و خونی معتدل نیکو از آن حاصل شود و در میان لطافت و غلظت و چون بر این کرده بود و قوی و مصلح و سی طوای قندی غسل بود

لحم المغرالات و الیتوس گوشت بزاده و کله بد باشد و دشوار هضم شود و غذای بد

لبا بشیر از زبک خوانند و طبیعت آن سرد و تر بود و مصلح فراج جگر گرم بود بدن را فزونی
کند و وی لطیف المضم بود و خلطی غلیظ از وی متولد شود و دیر از معده بگذرد و از اسهال نفخ و معده
دور و پدید آید و حشاروی و خانی بود و هیچ فواق و مولد حصی بود و چون با غسل بود غذا
بسیار دهد و مصلح بود +

لبن السود اصمنه است که از طرف مغرب آورند و آن بغایت گرم بود و نفس بدن
باشد و بوی بدن آن عطسه و رعاف آورد و هم لپاک بود و چون بر روی مهای صلیب کند و سودمند
لبن الاغیه صفت آن در لاغیه گفته شد بیش ازین و جالکینوس گوید که آن در قوت است
فراسیون بود و بدل دی بود +

لبان کندر است و گفته شد +

لبن الیتوعات شیرتیوعات مانند ماذریون است و طلیت و انجیر و شبرم و طلیت
و انواع آن حار و محرق بود و بد و مفسد خون بود و اگر بر اعضا چکد بسوزاند و لیش کند و در آوا
آن در آبی سرد بغایت نشستن مفید بود و بخیرهای سرد و مؤلف گوید که شیرتیوعات خاصه شبرم
و لاغیه چون بر قویا بالند زائل کند +

لباب القرطم مغز خشکانه گرم و خشک بود و مسهل بلغم بود و قولنج بکشد و استقانی
را و طمی را نافع بود و شربت از وی سه مثقال بود یا سغره +

لبنی میعه است آنچه سایه بود اگر غسل لبنی خوانند و میعه سایه خوانند و آن مانند غسلی
بود و روی ملاوت نبود و آن صمغ درخت رومی است و نیکوترین آن بود که سایه بود
بنفس خود و خوشبوی و زرد رنگ بود و سیاه نبود و طبیعت آن گرم است و راول خشک است
در دوزخ و گویند که تر است و وی منضج و ملین بود و جربت را و خشک را نافع بود و سرفه مزاج
را نافع بود و آواز صافی کند و طبع را نرم دارد و چون زن بخود برگرد و بیانشاد حیض مبول براند
و مسهل بلغم بود بی رحمت چون کمی مثقال از وی مستعمل کنند و وی مسهل بود و زله را برود
و مصلح وی بوزن وی صمغ با دانه بود که اضافه وی کنند و بدل وی جند بیدستر و روغن
یاسمین بود و گویند که بدل آن جادو شیر است +

و بکر تازه کند وضیق نفس و بود و اصرار نافع بود و قوت چشم بد و مرضهای سپرز را نیکو
 بود و بالبول وی چون بیاشامند استسقا را نافع بود و اگر با نچیدرم سکر العسر بیاشامند استسقا
 گرم را نافع بود و چنین گوید که استسقای طبعی را وزنی سودمند بود و غلطی که در بکر بود بگذارد
 و در مهای صلب جاسبه را مفید بود و بواسیر و بلیه را نافع بود و شهوت غذا و شهوت جماع
 برانگیزند و اگر انبات بیاشامند زنان را لون صافی گرداند و حرارت جگر و خشکی آنرا بغایت
 نافع بود و مقدار یک پل تا دو پل مستعمل بود و وی از و از معده بگذرد و غذا کمتر از زبان
 دیگر و بد و بدل آن شیر نیز بخین بود که در ساعت دو شیده باشند +

لبن التعاج و لبن الضان نیز گویند و بسیار سی شیریش گویند و سم غلیظ بود و جینی و زبده
 بسیار داشته باشد نفث الدم و قره شش را نافع بود و تدارک خراج را بکشد و قوت باه بد و
 وادویه کشنده را نافع بود و ترخ و قره امعاء و بواسیر و سرفه را سودمند بود و لون صافی گرداند
 و در مانع بفراید و نخاع و میچیان شیر نیز محمود نبود و وی گرم بود و ملائم بدن نبود و قرا و قوما را بملغم
 قوی آورده +

لبن الماتر بسیار سی شیر خر گویند و دوسومت وی کمتر بود و قوی چون بدان مضمضه کنند
 لثه دندان را محکم کند بخلاف شیرهای دیگر و سرفه و سل و نفث الدم و عسر النفس و مجروح صفا
 سینه و ریش مثانه و مجاری بول را بغایت نافع بود چون از خلیب وی بیاشامند مقدار کمی
 در باد و یا کمتر یا بیشتر وادویه کشنده را و ترخ و قره امعاء را نافع بود و وی موافق اصحاب صداع
 و طنین و وار نبود و بدل وی شیر بز بود و گویند بدل وی شیر میش +

لبن الخیل لبن الزا که خواتد و بسیار سی شیر اسب گویند جینی در وی کمتر بود و زبده و زرد
 بگذرد و خون حیض که منقطع شده باشد براند و چون زن بشیر وی حقنه کند چون گرم بود و گرم
 پاک گرداند از قره و چون بیاشامند سستی کند و ترکان آنرا قمر خوانند +

لبن النسا شیر زنان بول را براند و ترایان اربن بحری بود و در چشم را زایل کند خاصه
 چون با سفیده تخم مرغ بود و سل را نافع بود و چون بیاشامند جهان زنان که از پستان بیرون
 آید یا بکشد لیکن باید که از زن صحیح البدن باشد و معتدل المزاج و درم گرم گوش و قره آنرا

بسیار بود و چون مسکه از وی بسیار بگزید و ترش شود و آنرا نخس گویند و بندی چلج خوانند و بیک
دوخ گویند و چون مسکه از وی نگرفته باشند آنرا ماست گویند و طبیعت آن سرد و خشک است
و گویند تر بود و گرم فراج را موافق بود و شنج الریش گوید که ماست و فراجهای گرم هیچ باه بود
از بهر آنکه مرطب و منقح بود و وی دندان را زیان ندهد لیکن خلط را خام گرداند و طبیعتی المضم
بود و استمر بود و لثه را زیان دارد و دوغ معده گرم را نافع بود و خشاوری و خانی بود و از بهر آنکه
مسکه از وی گرفته اند اسهال صفراوی را و دوسوی را ببرد و تشنگی بپاشد و باید که با آب الحسل
کند تا لثه را مضر نبود و اگر مستحیل شود بغضت یا جموضت و در غشوی مخصوص و فم معده تولد کند و باید
که بهیضه کشنده کشد و باید که قی کند و معده را از وی پاک کند با الحسل اجازان شراب صرف یا
یا فلاغلی یا شامند و روغن نازدین بر معده کمید کند

لبن البقر و خس گوید که شیر حیوانی که مدت حمل وی بیشتر یا کمتر از مدت حمل انسان بود
آدمی را بد بود و آنچه مساوی بود و ملائم بود از بهر آن نیست که شیر گا و مناسب تر و بهتر از شیر بای
دیگر حیوان بود و دوسومت و غلظت وی زیاده و غذا بیشتر از همه شیر باید بد و فزونی آورد و در ترکیب
و ربو و سل و فقر و س و بهای کهن را نافع بود

لبن المهر شیر بر مقدار میان گا و خر نرزه را نافع و ریش حلق النساء را که از خشک بود و
غم و سواس و سرفه و سل و نفث دم را نافع بود و خرغره بدان کردن خنای را و درم ملازه را
سودمند بود و ریش مثانه و وسیع و یدوس گوید که شیر بز ضروری بشکم کمتر از شیر بای دیگر بود و از بهر آنکه
چرا که در وی بیشتر بجز بای قابض بود مثل درخت مصطکی و درخت بلوط و درخت زیتون و
درخت جبه الخضر و امثال آن و از بهر آن نیست که معده را نیکو بود و در فم گوید که شیر بز اسهال
وی ضعیف از شیر گا و بود و باقی در همه احوال مانند وی باشد و طبیعتی گوید که تنهای کهن و ستمندان
بطین را نافع بود و از بهر آنکه بسیار رود و اندکی آشامد و بر چیزهای تنخ چاکند و گوید که بول براند و گویند
که مضر بود با شتا و بدل آن شیر گا و بود

لبن اللقاح لبن الابل است و بسیار سی آنرا شیر شتر گویند و وی دوسومت و بهیضه کمتر
را نماند باشد و نهایت رفیق و مالی بود و سده احداث کند چنانچه شیر بای دیگر که سده را کشت

اندرونی از اخلاط غلیظ پاک گرداند و نفخ بد بد و غذای نیکو بد بد و باغ را بهیضه ای مخصوصا شیرین
دوی زود مهضم شود چون از خونی متولد شده باشد که در غایت انضمام بود و اولی آن بود که چون
شیر یا شامند چندی و هیچ غذا بر سر آن نخورند تا وی بگذرد و وی بغایت سودمند بود مزاج گرم
و خشک را چون در سده دی صفر افتد و اگر با غسل یا نبات بود بر بضم یاری و بد و نیکوترین
اوقات خوردن آن در میانه بهار بود که آن زمان معتدل بود در غلظ و لطافت و مائیه در وی بیشتر
بود و در خزان جنبه در وی بیشتر بود از مائیه و در زمستان نشاید که خوردند نشاید که بعد از چهل روز
که زائیده باشد شیر وی خورد بسبب لب که شیرازی آنرا از بخت اند و چون شیر یا نبات یا شامند
بود را نیکو کند خاصه زنان را و فری آورده تا یکی صاحب مزاج گرم و خشک چون در آب پیچ
نشیند فربه شود و جرب و حکم را نافع بود و باد را برانگیزد و شیر خنجه که سنگ در آتش تافتند یا با بهر
داغ کرده باشند شکم به بند و شیر سحج را نافع بود کسی که ادویه قاتله خورده باشد خاصه ذرا بخ و
ارنب بحری و خالق الذیبه سحج شوکران و وی ترایق زهر را باشد حتی زهر افعی و وی و معده
صفر او می ستیجیل بصفر افتد و متفنج بود و سده در جگر پیدا کند و مضر بود با صاحب سیلان دم و هیچ چیز
بدن انسان از شیر می که فاسد شده باشد نیست و شیر مضر بود با ورام باطنی و اعصاب و اورام
بلغمی و چون بسیار خورد بر صل و درد پیش در بدن پیدا کند الا شیر شتر که وی برص کمتر آورد
وی علاج نسیان و غم و وسواس بود لیکن مضر بود بلغم و ندان و تاریکی چشم آورد و شکم و
خفقی را که از رطوبت بود که سبب آن از خون یا از بلغم بود مضر بود و سنگ کرده و سده جگر
احداث کند و اولی آن بود که بعد از وی مضغه کنند لثرب و غسل یا پیش از خوردن و می و آب
مضغه کنند و بعد از آنکه خورده باشند لثرب صرف و چون جوشانیده بخورند بعد از آن کشمش بخورند
نفق دی زائل کند و اگر در شکم بسته شود یا سبب پیچ یا به یا غیر آن عرق سرد آورد و غشی و خمی تا
و آنچه باین پیوسته شود زود بخناق کشد و باید که از مخلوقات اجتناب نمایند که تخمین زیاده گرداند
باید که سرکه آب مغز ج که ده بدهند یا فودنج پیچ دریم که در ساعت تخلیل کنند یا پیچ که میقال
بیا شامند که قیق گرداند و لثی و اسهال برین آورد
لبن حامض نیکوترین وی آن بود که مسکه بسیار بود و چون مسکه از وی آن بود که

و آن تره بری بود از خاص مشیر غذا و بدو نیکو تر از وی بود مبعده چون بنزد و بنزد و شریف گوید
 که چون بنزد و در طبع آن طفلانی که از ضعف اعصاب و برودت برآه نتواند رفت چون در آن فتنه
 نافع بود و تخم وی را چون سخن کنند و با شیر بهشتند و بر روی مالد کلف را برود و حسن زیاده کند و لو
 نیکو کند و اگر بدان امان کنند کلف نمیش و برص را زایل کند و اگر تخم وی لغوی بسیارند و بنات
 لغت کنند سرفه کن را نافع بود و بر چون با شراب حرف بیاشامند یا با پیچ سنگ را بریزانند
 لبین بسیار سی شیر گویند و آنچه طلیب بود این ماسویه گوید که گرم و تر بود و گرمی وی کمتر بود و دلیل
 حرارت او از ملاوت است و همو گوید که قوت وی در حرارت در وسط درجه اول بود و رطوبت در اول
 درجه دوم بود و رازی گوید از قول جالینوس که حرارت وی زیاده نبود و برودت و برودت وی
 زیاده نبود و بر حرارت وی در میان بلغم و خون بود بلکه بخون نزدیکتر بود و از بلغم دور و این ماسویه
 گوید که گرم و تر بود خاصه چون خلط بود و صاحب منهاج گوید که لبین سرد و تر بود و در طلیب می
 سردی کمتر از غیر وی بود و همو گوید که معتدل بود و مقوی بدن بود و چنین گوید که باید نظر کند و بنزد
 که اعضای که هضم می میکنند طبیعت دارد و عضو ترین هضم می میکنند پس هر دو سرد باشند
 از هر آنکه طبیعت وی سرد است و صاحب منهاج گوید که نیکو ترین آن بود که بجایت سفید بود
 و معتدل القوام بود و بر روی ناخن بالستد و صالحترین شیر یا آدمی را شیر زنان بود و بعد از آن شیر
 حیوانی که نزدیک بطبع بود و در و احج گوشت حیوانات دلالت بر جوده البان و روایت آن است
 اگر از حیوانی مثل سگ و گرگ و شیر و یوز و سباع و امثال آن بود که گوشت ایشان که به او آرد
 بود بد بود اما گوشت حیوانی که خوشبوی بود مثل گوسفند و بز و گاو و خوک و اسب و خرگور و آهو و
 امثال آن نیکو و موافق بود و شیر حیوانی که لون وی سفید بود قوت وی ضعیف بود و آنچه
 سیاه بود اقوامی بود و نیکو تر و دیر تر بگذرد و در بهار رطوبت و رقت زیاده بود و در تابستان
 سخونت و عفونت او نیکو تر بود و از هر آنکه زخی که آنران خور و از سم و اخلاط بود و آنچه از پیشاچه کشید
 ایشان را به شکم براند و آنچه در کوه چکاند جفت و سخن باشد و نیکو ترین شیر یا شیران سن باشد و کوچک سن
 شیر می تر بود و بزرگ سن شیر می خشک و شیر کباب سهو بر بود و جبنه و ماسه و زبدیه و چون از یکدیگر
 جدا شوند هر یکی جدا شوند هر یکی فعلی خاص داشته باشند و شیر خون با غسل بهیاشامند و ریشهای

برگل وی چرا کند بعضی گویند که آن نبات شلیز بود فی الجمله طبیعت آن گرم و خشکست در سوم و گویند
در چهارم و از خواص وی یکی آنست که در غدیری که ماهی بود چون در آب اندازند بسیار همه در
روی آب افتد و لبن وی مهمل آب زرد بود و استقار نافع بود و ورق وی چون نیزه و پنجه
همین عمل کند و اگر دست و پایی بکوبند و عصیر آنرا بیاشانند مهمل قوی بود و فعل وی اقوی بود و از
لبن و لیکن لبن وی مقبی بود و بدل آن فراسیون است +

لا لاکپاهی بود که از طرف کله می آورد از جهت بواسیر بخور کنند نافع بود و خاصه شمره آن و در مقعد
ساکن گرداند و چون بیاشانند خوراک بر بند و طبیعت وی مسخن بود و در وی تبضی بود و بسیار
از وی مضر بود و بماند و مصلح وی حب لاس است +

لبلاب قریب گویند و آن نوعی از قوس است و معروف بود بشفقه و طیب و نیز گویند و بشیرازی
آنرا برشته گویند و نبات وی بر هر نبات که نزدیک وی بود پیچیده شود و آنرا اجل المساکین گویند
و طبیعت آن معتدل بود و در حرارت و میوست و گویند که آن گرم و خشک بود و در اول و گویند
که سرد و تر بود و وی لبن و محلل بود و اگر عصیر بار و عن گل بر پیله پاره در گوش که درد میکند بکشد
سودمند بود و در سر کهین شده و نافع بود و سینه و شش را سود دهد و در لیه و سده جگر و ورق آن
با سرکه پیر زراسود و در آب وی مهمل صفر اسوخه باشد و صاحب منهاج گوید که شترتی از وی
سی اوم بود و نبات بی آنکه بچوشانند و غافقی گوید که شترتی از وی نیم ظل کفایت بود چنانچه چهل
و پنج مثقال و نیم باشد یا بسیت در م نبات و اگر بچوشانند قوت وی ضعیف شود و از جهت سرفه که از
حبس طبیعت بود و قوی که سبب آن از خلطی گرم بود سودمند بود و محلل و رمی بود که در مفاصل
و احتیاب باشد چون با خلوس خیار چیره مستعمل کنند و قرصه امعار نافع بود چون بار و عن با دام بپزند
گویند و مضر بود و بسیر و مصلح وی نبات بود و لبن لبلا بزرگ سویر البقر و شش را بکشد و شفقت
بدی مهمل خون بود و بدل آن آب و ورق خطمی و خبازی بود +

لباب القح لباب الخطه است و آن نشاسته است و گفته شود +

لبسان خردل بری خوانند و آن در صفت ماست خردل است نه طبیعت و آن حرارت
که خردل دارد نداشته باشد و در طبیعت آنرا احسین خوانند و ماکف گویند تری آنرا قحی خوانند و

در جردوم دوی تر بود گویند که سرد و قابض بود و این قوی و راست و گویند که خشک بود
اما با جوهران بنایت لطیف بود و دوی قوی اندک بود و منفعی رطوبات غلیظه بود و ملین و معتدل
بود و قوت بن سوی رانگاه دارد و بر ویاند و باروغن مورد و مویرانگاه دارد و اما بر او الشعاب و او الحیم
ممكن نیست که بر ویاند و معالج آن بداری دیگر بود که تحلیل بسیار در ایشان بود و چندان لاوان
و اگر لاوان در شیب دامن زن بخور کنند بچه مرده را و شیمه را بیرون آورده و چون با شراب بپاشند
شکم به بند و بول براند و بغم پاک کند و مقدار ماخوذازی تا نیم مثقال بود و ملین صلابت معده
و جگر بود و قوت ایشان بدید چون ضعیفه و سردی در ایشان باشد و اگر در روغن گل حل کنند
و در گوش چکانند در گوش را زایل کند و اگر در روغن بابونه یا روغن شبت حل کنند و بر سر
بود بماند نافع بود و اگر در روغن گل کنند و طلا بر یا فنج کوکان یعنی میان سر که آنرا بشیر از می بپاشند
گویند نزل و سرفه را نافع بود و چون با پیچ خوک کنند و بروم مقعد کنند در راساکن کنند و چون بر
کرده حقه کنند سحج را نافع بود و گویند که مفتوح سده بود و گویند که مضر بود و بسفل و صلیح آن سنبلیله
لاثر و در پیاری لاجورد گویند و نیکوترین آن بدشی بود و موقوف گوید که بخاصیت تفریح و تقویت
دروی زیاده بود که در نوع دیگر وی بسبب همسایگی لعل و نوع ربانی بد بود و بسبب همسایگی ارب
و طبیعت آن گرم بود و در دم و خشک بود در سوم و گویند سرد و خشک بود در دوم و قوت و
مانند حجار منی است لیکن لاجورد ضعیف تر از وی و سهیل سودا و گویند قوت وی مانند ازان
الذنهیل است اندکی ازان ضعیفتر بود لاجورد سهیل سودا بود و هر غلطی غلیظه که باشد بر او اگر چه
با خون آمیخته بود و یا بخور لیا نافع بود و بر وی چون زن نیدرم ازان در فرزند کند با کیدرم روغن
زیت بچرا نگاه دارد در رحم تا به ثبوت رسد و انا فتادن امین باشد و شترتی زیاده از وی تا کیدرم
بود و در کرده و مثانه را نافع بود و نایل را قطع کند و چون با سرکه حق کنند و بر برص طلا کنند
زایل کند و موی نمره را بر ویاند و چون زن بخورد بر کیدرم و حیض نیکو براند و اما مضر بود و بغم معده و
مصلح آن مصطکه بود با حمایا بود و بدل آن حجار منی بود و گویند که بدل ازان الذنهیل
لاخیه نوعی اریتمو عاست و آن گل زرد دارد مانند گل شبت و ورق آن بزروی زرد و در
اندکی داشته باشد و در دامن کوهها بسیار روید و چون بشکند شیر بسیار ازان بیرون آید

کلیه نافع و نیاست و گفته شد +

کبریا صمغ جوز رومیست و نیکوترین آن شمع رنگ است که صافی و سرخ بود که نبرد می زنند
طبیعت آن سرد و خشکست و خشکی آن در دوم درجه بود و گویند که در وی اندکی حرارت بود
و گویند که گرم بود و رسوم و خون را به بند از هر موضع که باشد و خفقان را نافع بود و مقوی
دل و مفرج بود و چون نیم انتقال از آن باب سردیاشا سندی را به بند و با مصطکه قوت معده
بد بد و در معده را نافع بود و عسل البول را سود بد و جوزی گوید که قطع رطافت بکند و چون بر
درمهای گرم بیاورند نافع بود و تا فرسوس گوید چون بر زن حامله بندند بچه نگا دارند و اگر بر
صاحب یرقان بندند بجا نافع بود و اگر سخت کرده بر موی آتش نطوخ کنند بجا نافع
بود و بواسیر و خون حیض را به بند و گویند که مضر بود و مصلح وی از پاریسی باشد و بدل
وسه طباشیر بود و بتادوق گوید که بدل وسه دو وزن می سوزد و وسه بود و کیتور
گوید که بدل وزن دو وزن وسه طین رومی است و چهار دانگ زن وسه
سلیخه و نیم وزن وسه بر قطونا است که بریان کرده باشند و گویند که بدل آن بوزن آن
طباشیر است و دو دانگ وزن آن سوزد و وسه است +

که لم باد نجانست و گفته شد +

کیمیا صمغ است و گفته شد +

کلید اروس خرس است و گفته شد +

کیمیا کونه و کیمیا نیکو نید و آن جعه است و گفته شد +

کیل شمر زور است و گفته شد +

کیمیا سس جاورس است و گفته شد +

کیلکان نوعی از کرات است و الله اعلم +

باب اللام

لاون نیکوترین آن چرب و خوشبو بود که لون آن نبرد می زنند و هیچ رمل در وی نبود
و در رغن حل شود و هیچ نقلی نداشته باشد و طبع آن گرم بود و در آخر درجه اول و گویند که در آخر

پیدا کند معا لپ شخ گفتند که میبوست بود و بدل آن ورتی بوزن آن جز الفقی است با دو و انگشت
آن قفل و رازی گوید که کسی در شیب ماه و ستاره نه بنید مقدار عدسی از وی بار و عن بنفشه
سقوط کنند و دوسه نوبت شکوری برود و نهایت سودمند است +
کنکر خرفش گویند و گفته شد طبیعت آن گرم و تر بود و راول و گویند که عرق را خوشبوی کند
و باه را زیاده کند +

کنکر زرد بسیار کنکر خنجرانند و آن صمغ خرفش است و طبیعت آن گرم و تر است و راول و
گویند سرد بود و وی قی آورد با سانی چون آب گرم و همچنین بیا شامند یا غسل بدل آن پنج
در شیشکان است و گویند که ورتی بدل آن جز الفقی است +
کونه مقل است و گفته شد +

کوز کندم جوز جندم است و گفته شد صاحب منهاج گوید در خواص دی که چون یک کیل
از وی بگیرد و مقدار ده رطل غسل و سی رطل آب و بنگ با هم بگیرند و سر آن ظرف نهند
در ساعت شراب رسیده شود و آن شراب فربهی آورد و منی بیفزاید +

کوالف با و آورد است و گفته شد +

کوشاد خطیان است و گفته شد +

کوکب شاموس طین شاموس است و گفته شد +

کوکب الارض گویند کوکب قیمیو است و رازی گوید که آن درختیست که در شب
روشن نماید و آن طلق است و گفته شد +

کوکب خس است و گفته شد +

کولم و کوبر فلفل است و گفته شد +

کوانزع بشیرازی و شب گویند و کمیوس آن لنج بود و لیکن غلیظ نبود و در هضم صالح بود و
بهضم شود و عذیم الفضول بود و خسل کمیوس و خونی سرد لنج از وی متولد شود و اگر با کوب
و انجدان متعل کنند از وجبت و برودت آن کمتر شود و نافع بود از جهت سحج امعاء و خشونت

حلق و شقاق نه بان و لها که از گیمی بود و سودمند +

و مسخن آن بود و جگر سرد را نافع بود و اگر کمینقال در آب خیس مانند و هر روز از آن آب بخورد بلغم را نافع
 بود و حفظ را زیاده کند و زمین را جلا دهد و دفع نسیان کند و اگر بسیار بیاشامند صداع آورد و کند
 بهضم طعام کند و با و باران کند و قی به بندد و ریشهای چشم را نافع بود و خفقان را سود دهد و تشنج را
 گوید منقعی روح و دل و مانع بود و قوت تریاقیه و روی هست بسیار آن دغان وی و رزان و با سوس
 بود و گویند که مرفه را نافع بود و خائیدن آن دندان و لثه را نافع بود و محکم گرداند و مصلح آن بود و
 خائیدن وی باشد که جذام آورد و بهن سیاه و برص پیدا کند و دغان وی چون با قطران بسوزاند
 موی بر داء الثعلب بر ویانند اگر کند بسیار با شراب یا با سرکه بپوشانند و بیاشامند گرم کند و تشنج
 وی قبضی تمام داشته باشد و صفت آن گفته شد در قاف و دفاق الکندر فاضله از کندر بود و
 در قوت مانند کندر بود و دفاق کندر آن بود که گندنا و کوفته و ریخته کنند و بر نیند خورده که از بخیل بسیار
 و دفاق الکندر گویند و نیکو ترین آن سفید بود و مقدار شترتی از وی نیم درم نافع بود از جهت
 بلغمی و جهت ترخیز بلغمی چون با قدری کند و اندکی در محفران بخورد بر گیرد نافع بود و همچنین اگر در
 کندر با اندکی نانخواه بیاشامند سودمند بود و دغان کندر از جهت عطشهای چشم نافع بود و گفته شد
 صفت و خانها و کندر مضر بود و بیش و مصلح وی از پارسی بود و بدل وی مصطک بود و اسحق بن
 عمران گوید که بدل آن یک زن و دانگ نیم آن دفاق آن بود +

کندر شش پارسی کند شده گویند و مستعمل از وی پنج وی بود و بیرون وی سیاه بود و اندرون
 وی سفید یک بزرگی باطل بود و طبیعت آن گرم بود و راول درجه چهارم و خشک بود و آن خورده
 سوم و خوردن وی در غایت خطر بود و وی مقطع بلغم و سودا بود و برص را از اکل کند و بهن سیاه
 و جرب را نافع بود و طلا کردن سپر نکند از آن و بول و حیض بر آنند و سنگ را بریزاند و مسهل بلغم نافع
 باشد از مفاصل و شترتی از وی تا دانگی نیم بود و اگر سخن کرده در بینی و منده عطسه آورد و نشاید که در تابستان
 سحوط کنند از آن که نشفت و طبیعت کند و اگر در خزان و زمستان و بهار سحوط کنند شاید و اگر بچه سه ماهه
 یا چهار ماهه در شکم مرده باشد آنرا سخن کنند و با غسل آب بشویند و قتیله سازند و بخورد بر گیرد بیرون آورد
 و مضر بود و بیش و مصلح وی کثیر بود و کند شش از او به قتیله بود و قتی بسیار آورد و غشیان را بد بود
 که بر خناق ایجاد و دوا می کند که آن خورده بود و بلغمی و حقه قوی که در آن شحم خصل بود و کند و اگر شخ

وی لون را زرد گرداند و بدل کرانی یکت زن و نیم نعلی بود و شاپور گوید یکت زن آن منبار بود
گوید که بدل آن بوزن آن فارسی بود و گویند که بدل آن کرد و یا بود و بدل فارسی نیم وزن آن کرانی
بود و گویند که بدل آن نیم کرب بود.

کمون حلوانیون باشد و گفته شد.

کمون ارمنی کردیاست و گفته شد.

کمون آخر فانیوس خوانند و آن شاه ترج است و گفته شد.

کمون اسود و کمون بری است و شونیز را نیز گویند کمون اسود و گفته شد.

که کام گویند و رخت خرو است و گویند که پوست سنج آنست و آن در ضرر و گفته شد و بصری
گوید که صمغ آنست.

کمالیون خالیون است و گفته شد و آن نوعی از اذریون سیاه است.

کندر بعربی لبان گویند و پارسی کندر و یابی و صمغی گوید که سه چیز است که از این گویند

و در هیچ محل دیگر نباشد لبان و در س و عصب یعنی بر زمین و آنچه حنیفه گوید که لبان نبود الا

بر درختهای عمان و درخت آن خاکک باشد و قدر آن دو گز زیاده بود و زردید الا در کوه و در

آن مانند ورق مورد بود و ثمره آن هم مانند ثمره مورد و خاکک را کند خوانند و اینچ خوانند و پیونانی لبان

و نیکوترین آن سفید نرم مدح بود یعنی که جها گرد بود و چون گمن گرد و سرخ شود و غش وی

به صمغ و اینچ کنند و فرق میان ایشان آنست که صمغ را آتش افروخته نشود و اینچ و در کنند و

کندر افروخته شود و جالینوس گوید که طبیعت کندر گرم بود و راول و گویند در روم و خشک است و

در ازل و گویند که در سوم قوت حافظه را سبک بود و خون را به بند و از هر موضع که باشد و زرد و کم

از حجب و مانع بود به بند و آن نوعی از غافقت است وضع ریشهای بد که در مقعد بود و چون بر عسل

بر و خس مانند زائل کند و چون بایه بایه پیچ خوک بیامیزند و بر قوایا مانند زائل کند و ریشهای که از

سنگلی آتش بود و شقاق که از سر بود و دارد و چون با نظرون بیامیزند و سر را بدان بشویند

ریشهای تر زائل کند چون با جمر شین بیامیزند و در گوش چکانند انواع در دمای آن زائل

کند و البوجه گوید که محرق خون و انجم باشد و نشف لطیفی که در سینه بود و کبک و تقوی معده

مضیف

بیانیند و چشم کشند قرچه چشمی که ناسور شده باشد زائل کند و چون بگویند و بر سپهر زنند گدازاند و
چون بیاشامند برقان را زائل گردانند و گویند که چون با اندکی آب بنهند و بیالایند و سه روز پیوسته
بر روز سی و دوم نباشتا بازیت بیاشامند نیم گرم سنگ بریزند البته سودمند بود از جهت درد های مزمن
که در نواحی سینه و تش بود و چون سحی کنند و با جلاب یا عسل بسپارند و بیاشامند سه روز بمقدار
شربت از وی تا سه درم بود و کما فیطوس نیز همین عمل کند و شراب کما و یوس مسخن و محلل بود و هم
و برقان را قلع رحم را و سور الهم و ابتدای استقار انمایت نافع بود و بدل آن عروق غافث بود و
بدلیجورس گوید بدل استقو لوقدر یون است بوزن آن و بتا و ق گوید که بدل آن بوزن آن
سیلخه بود و گویند که بدل آن تخم حاضن لیست با تخم شلغم بری +

کمون بسیار سی زیره گویند و آن چهار نوع است که بانی و فارسی و شامی و خطبی که بانی سیاه بود و
پارسی آنچه رسیده بود و سیل بزروی زند و اقوی بود از شامی و خطبی و که بانی اقوی بود از فارسی و
طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم و گویند که گرمی وی در دوم بود و آن گرم را بکشد و باد بار
بشکند و هضم طعام کند و چون با آب آن روی را بشویند لون را صافی گردانند و فو لیس گویند که
که بانی شکم را به بهد و خطبی براند و آن ناسویه گویند که چون بریان کنند و در سر که خیساست شکم را به بند
و باد های غلیظه را دفع کنند و مجفف معده بود و جرب را نافع بود و اگر زن بازیت کمین بجز و بر گیر و قطع
کثرت حیض کند و چون در سر که خیساست و خشک کنند و سحی کنند و سفوف سازند و بدان ادمان
کنند قطع شهوت طلبین کنند و چون بانگ بنمایند و فرو برند قطع سیلان لعاب کنند و چون بانگ
سحی کنند قطع رعات کنند و چون تنها بنمایند و آب آن در چشم چکانند خون را به بند و طر ف
را نافع بود و عصاره بر می می چشم را جلاد و چون بر وضع موی زیاد که در چشم بود طلا کنند بعد از آنکه
موی بر کشیده باشند و بگزیند فاصه که با صمغ طلا کنند و بری وی سیاه رنگ بود مانند شونیز
و نوعی از بری هست که تخم وی مانند تخم سوسن بود و چون با تر یا پینه و بیاشامند که رنگی جانور
را نافع بود و قطیر البول را نیک بود و سنگ بریزند و چون با سر که بیاشامند فغان را ساکن گردانند
و چون بازیت و عسل بیانیند و ضما و کنند بر اثر سیاهی که در شب چشم بود زائل کند و همچنین بر درم
که از گرمی بود و مقدار شربت از وی در دوم بود و گویند که مغز بود و شکم و صلیح آن کثیر بود و بسیار

کما فیطوس بیونانی فانیطلس یعنی آن صنوبر الارض باشد و صاحب منہاج گوید که
 تخم کرفس و میست و صاحب کامل گوید طرخون رویت یا کاسنی رویت و بعضی گویند
 که برگ و شاخ قند است و همه خلافت و متولف گوید که خشک است که گلی منفش رنگ ارد و باختر
 تخم آورد و بشیرازی آنرا ماش دارد گویند تلخی وی زیاده بود از تیزی و صاحب منہاج گوید که نیکو
 ترین آن بستانی بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم و گویند که گرمی وی در رسوم
 و مفتوح و جلا دهند و اعضا باطن بود و در وی قوت مسهل باشد و چون بر صلاتها و بر ریشهای
 باشند سودمند بود و چون با غسل بیاشامند عرق النساء نافع بود و سده جگر را بکشاید و رقان
 سوداوی را بجایت نافع بود و چون هفت روز پیانی بیاشامند خاصه با شراب حیض بول
 براند و مقدار را خود از وی کمیت قال بود و گویند که مضر بود نشش و صلاح وی اینسون بود و بدل
 آن نیم وزن آن سیسالیوس و دانگی و نیم آن سلینج و و لسیفوریدوس گوید که چون با مارا غسل
 پیانی بیاشامند عرق النساء را زائل کند و علت جگر و در گره مخص را نافع بود و طبینج وی چون
 بیاشامند دفع ضرر سم خالق النمر کند و ابن اسر بول گوید که مسهل بلغم غلیظ بود و شترتی از وی
 یکدم نیم بود و کمیت قال و نیم و اسحق بن عمران گوید چون بیاشامند و متقال از وی بابنج
 بخته امعای بالائی را پاک کند و بدیچورس گوید که بدل آن بوزن آن سیسالیوس و دانگ
 نیم آن سلینج و ابن ماسوی گوید بدل آن بوزن آن سیه کرانی بود گویند بدل آن بوزن آن کمار یوس است
 کما در یوس بیونانی خاما در یوس خوانند و معنی آن لموط الارض بود و بعضی آنرا طوطیر
 خوانند و آن در جایگاه خش و سنگستانها روید و گویند که آن برگ و شاخ اشق است و خلافت
 و متولف گوید که آن گیسیت سبز رنگ بجایت تلخ و آن ورق و قصبانی و تخمی بود و اما تخم آن
 اندکی بود و بشیر ورق بود و بشیرازی آنرا زام دارد گویند تلخ بود و نیکو ترین آن تازه بری
 بود بعد از او پاک تخم بگیرد و طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم و گویند در رسوم و وی مفتوح و
 ملطف بود و چون با غسل بر ریشهای فرس نهند پاک کند و چون تازه آن بیاشامند که با آب
 پنجه باشند سودمند بود از جهت سرفه کهن و ابتدای استسقا و حیض و بول براند و سپر را بکشد
 و بچیرین آورد و چون با شراب بیاشامند گزندگی جانوران را نافع بود و چون سحر کنند و با شراب

کلیکان طخون است و گفته شد

کلیکرون جبر است و گفته شد

کماة انواع است یکنوع خوشه گویند و گفته شد و نوع دیگر گشتنج گویند و هم گفته شد و در باقیات و صفت فطر انواع آن و صفت آن گفته شد

کما شیر آتش جو به گوید که صمغیت مانند جاشیر و گویند که وی طلیست و گویند که تحقیق صمغ کر فس کو بهیست که فطر سالیون تخم اوست و وی همه حال اقوی بود از جاشیر و گرم و خشک بود و دوم و گویند گرمی وی در چهارم بود بول براند و حیض فرو آورد و بچه بنیدازد حکم لقوی قوی و بی نظیر بود در اسهال آب زرد و وی مذیب و محلل بود

کمتری پیارسی امروز خوانند و آن انواع است و فاضلترین انواع نوعیست که در خراسان آنرا شاه امر و خوانند و آن مانند آب نبات بسته بود خوشبوی و خوش رنگ پوست تنگ و بزرگ و اجدا زوی سبستی بود که رسیده بود و آن معتدل بود و گویند که سرد و تر بود و کینوع آنرا چینی خوانند سرد بود و راول و خشک بود و رسوم بهری گوید کمتری سرد بود و راول و خشک بود و دوم و چینی سرد و تر بود و راول و آن نوع که شاه امر و خوانند شکم براند و کثیر النفا باشد و کمتری شیراز بود که دیگر غذا و دانه چینی بزرگ شیرین بود و آنچه ترش بود شکم به بند و خاصه خشک کرد و وی وقت معده بد بد و تشنگی نباشد و مسکن صفرا بود و خلطهای صفراوی در ما و آن که قابض بود علاج کسی بود که فطر خورده باشد و اگر فطر یا کمتری بنزدن آن کمتر باشد و خوردن وی بعد از غذا منع معود بنماز رسد و بنمایند که در وی سبست قولنج آورد و پیر آنرا مضر بود و مصلح و می باشد بود با و یها که مایا بنجیل مر با و حبی که م را بکشد و لقا گوید که کمتری چون صلب بود و محفوف بود و شکم به بند و آنچه رسیده و نرم و شیرین بود و سخن و مرطب بود و شکم براند و شیخ الرئیس گوید که تشنگی دل بود و رفس گوید متولد شود و در بدن از وی محمود تر از آن بود که از سبب متولد شود و شوار بهضم شود و رازی میگوید که نشاید آب سرد بر سر آن خورد و اجدا زوی طعام غلیظ بخورند و اگر گرسنگی که صدا بود و خوردن باید که خواب نکنند اجدا زان شراب کهن حوت بیاشامند یا بنجیل مر با و این ماسو گوید که رب کمتری طبیعت بر بند و دانه معده و مقلع اسهال مره صفرا بود

کف الاسل یونانی لاریطوطالون گویند و آن وطنیاست و گفته شد.

کف الذنب جنطیاناست و گفته شد.

کف عایشه کف مریم خوانند و آن اصابع الصفرست و گفته شد.

کف الضبع کف السبع خوانند و آن کینکج است و گفته شد.

کفری بیونانی قینفس گویند و آن پوست بهار خراسانست و اینچنین است و بود آنرا کافور خوانند و قور خوانند و آنرا
از نخل ماهه بود و کفری و کفراه گویند و نیکوترین آن خوشبوی بود و عفت زین کشیف بود و اندک
و حج باشد و وی قافض بود و چون در صناعات و در مریضها کند منع ریشهای بد کند و استرخای
مفصل را نافع بود و چون در صناعات شکم کند معده ضعیف و در وجع را موافق بود و چون
موی طبع وی بشویند چند نوبت موی سیاه گردد و چون طبع وی بپاشانند در اعضا
را نافع بود و در گرده و مثانه و احشای را سود دهد و قطع سیلان فضول از شکم و رحم کند و قوت
وی بدید و بهاری که در اندرون وی بود مانند کید گیر بود و جانی چون بخورند و بنزد جهان عمل
کفر کند.

کفر الیهود و کفر الیهود است و گفته شد.

کلز مغاث هندلیست و در شکستگاه اعضا و کونکته عظیم نافع بود.

کلکل بلخت اهل خراسان مقل است و گفته شود.

کلنس بیارسی نوره است و گفته شود.

کلمه بیارسی گرده گویند و وی معتدل در گرمی و خشکی این سویه بیک گرم و خشکست و گویند که سرد و تر
و غلطی بد از وی مقول شود و عسر الهضم بود و در راز معده بگذرد و محمودترین گرده بره بود خاصه
چون گرم بخورند و صاحب مهناج گوید محمودترین گرده حبش بود و اولی آن بود که با مسکه و مری
بزنند یا با نمک و فلفل و داجینی و پیچیان یا پیه وی بخورند.

کلمح قز است و گفته شد.

کلمیان اشع است و گفته شد.

کلموج راس است و گفته شد.

گشت بر گشت نباتیت بر یکدیگر پیچیده مانند لیمائی تافته و عدد آن پنج بود و مولف گوید
 که شیرازی آنرا بچیک گویند و آن از طرف هند آورند و طبیعت آن شیخ الکبیر گوید که گرم
 و خشک بود و در دم و این رضوان گوید که در اول جرب قوای نیک بود و سهل بلغم غلیظ
 و رطوبات فاسد بود و این ماسویه گوید که محلل و لطیف و نافع بود از جهت اصحاب بلغم و بر مهای
 سرد ضما کردن نافع بود و این سرفیون گوید که بجا صیت مقطع شهوت باه بود و مقلل منی و شیر بود
 و صلاح آن حب الصنوبر بر بال بود و در قوت مانند بدکشان بود و بدل آن بوزن آن کافور و سه
 وزن آن صبر باشد و مولف گوید از خواص وی آنست که زنان شیراز اگر بچشم شیر خواره بسیار
 گردید و گمراه آرام گیرد و در شیب سر ایشان یکدیگر و بچیک بنهند که آرام گیرد و دیگر نگردید
 کشته و کسط نیز گویند و آن قسط است و گفته شد
 کشته اسطوخودوس است و گفته شد
 کشمش قشمش است و گفته شد منافع وی بمنافع منوین منقته نزدیک است
 کشنبون باد بجان بری خوانند و مر فاعی نیز خوانند از بهر آنکه بر جامه می چسبید و ساق آن
 مانند کیزراع بود و بر وی رطوبتی بود که بر دست بچسبید و فخره وی مانند جوز خیاری بود و کوکب پتر خوانند
 بود و در جامه بچسبید و در باغهای شیراز بسیار بود و آن نوعی فیلفوش است و تخم آن محلل بود
 و چون ورق وی خشک کنند و سحق کنند و در چشم کشند سفیدی چشم را زایل کند یا ذن الله تعالی
 کعب الخنزیر کعب خوکست چون بسوزانند و سحق کنند و سنون سازند سنون قومی بود
 و چون با کنجبین بپاشانند تشنگی نبشاند و نفخ که در شکم بود سود دهد
 کعب البقر کعب گا و چون بسوزانند و سنون سازند و ذن متحرک را محکم گرداند و ذن
 با کنجبین بپاشانند سیر زانل کند و محرک شهوت باه باشد و بر برص طلا کردن نافع بود
 و اگر با عسل بسوزند مفرح دل باشد و بدن را فربه کند و جگر را قوت دهد و شربتی از وی سته
 شغال بود و چون در چشم کشند روشنائی چشم میفزاید
 کف قهقه الحماست و گفته شد
 کف الکلب صاحب منهاج گوید که اشناست و گفته شد

کسیلا قشور است مانند سلیخه سودا و آن دو نوع است کینوع سطر بود و آنرا کسیلا خوانند و کینوت تنگ باریک بود مانند شیطرح و آنرا کسیله خوانند و نیکوترین آن باریک بود که میل به برنجی داشته باشد و طبیعت آن گرم بود و در حد و درجه اول خشک بود و خوی گوید که معتدل بود و در حرارت و رطوبت استرخای معده را نیکو بود و طبری گوید فرسبی آورد هم عود وی و هم حب وی مانند حب بود و مقدار استعمال از وی سه درم بود و اصحاب بلغم و رطوبت را نافع بود و سده کرده و رحم را بکشد و حیض بول براند و کرده و مثانه را جلاد و در گرم را بکشد و فو لیس گوید که چون دود انگارند وی سحر کنند و عسل بپوشند و بر دانی که در و کند و بجنبند طلا کنند حکم کند و در زائل کند و اسحق گوید مضر بود بمعا و مصلح وی کثیر بود و بدل وی مفاث است +

کسب السهم به پرسی خره کبجی گویند +

کسب الخروع خره بید انجیر و سرور از سهم شمرده اند نشاید که بخورند و معالجه آن بقی کنند تا معده را از آن پاک کنند +

کشک الشعیر پیارسی شیره جو گویند و طبیعت آن سرد و تر بود و غلیظ تر از جوی آب بود و در تریب و ترتیب کمتر از وی بود و فراهمای گرم و خشک را نافع بود و دفع تب بکند و تشنگی که از گرمی و خشکی بود نبشاند +

کشوت کشوت است و گفته شد و کشوت و شکوت نیز خوانند +

کشوت رومی هشتین است و گفته شد +

کشنج نوعی از کماة است و کلیکال و شجر نیز گویند و وی در رمل روید و اکثر آن در اورد النهر و خراسان روید و در طرف فارس نیز باشد و متولف گوید که اشبیز از می آنرا اکل کننده گویند و آن مخدر بود و زنان فریبی بجلو اکند و خورند و مست کشته بود و چون تر بود بمقدار کرده بود و کوچک چون خشک کنند از گردگانی بزرگ تر باشد و اندرون وی مجوف بود و طبیعت آن سرد بود و نه همچون انواع قطره و کماه و از رطوبت غریبه خالی نباشد و بایوست بود و جوهر وی حرارت نبشاند +

و در بر فم شود و غلیظ بود و مصلح وی مری و زیت باشد و دار چینی و فلفل و سحر و نمک بود +

کشنی کر سنه است و گفته شد +

و آب وی با نبات شربت سازند و بیاشامند قطع نفوذ بکند و منی را خشک گرداند و همچنین اگر آب
سفوف کنند و اگر تروی با مرغ فربه بزنند مرق آن جهت سوزش مثانه سودمند بود و خشک وی
و سواس گرم را سودمند بود که سبب آن از شراب با افراط شده باشد و مقدار چهل درم از آب
وی گویند که کشنده بود و بترید و اکثر مضرت وی بدل سودمند و عشا و جنون مرد و حالی می باشد ^{مستان}
بود و همچنین چون از تروی بخورند و مقدار نیم پیل اختلاط عقل و غلط او از نبات آورد و مانند ستان
کلام وی فاحش باشد و از مجموع بدن وی بوی کشنده آید و مداوی وی لقی کنند بطبیخ شبت
و روغن زیت و بوزه ارمنی و بعد از آن زرده تخم مرغ نیم برشت نمک خورده و فلفل و مرق مرغ
فربه یا بطنک بسیار و فلفل خورده و شراب حرف محکم اندک اندک بیاشامند یا پنجه و حبش این
حسن گوید که کشنده تر چون آب می تنها بسیار خورند زهر بود و اگر با سبزه دیگر بود از بقول منع آن
کند و اگر با سموم بود سمی بود و اگر با بقول بود قلبی بود +

گزنه نبر الا بخره است و گفته شد +

گزوان با در نجبویه است و گفته شد +

گزخانک ثمره الطراف است و گفته شد و جز نازج نیز گویند و گفته شد +

گزتره البیر شعرا الجن گویند و آن پر سیاوشانست و گفته شد +

گز آنجبین خیر لیست مانند زنجبین و آن طلپست که بر ورق طر فامی اند و نیکوترین آن باقی
بود سفید و بزرگانه مانند مصطک و مرطوبی فراج را نافع بود و سرفه و خشونت سین که از طوبت بود
سود و در مقدار استعمال از وی هفت درم تا بیست درم بود +

گزب بسیار خبی گویند و آن کسب است +

کسیره گزبره است و گفته شد +

کسیره الحمام نوعی از شامه ترچ است و گفته شد +

کسیقون نوعی از سوسن بری است و آنرا سیف الغراب گویند و در حولی گویند و آن
و بوشم است و گفته شد +

کسیرفت شک است پیونانی و گفته شد +

تازه و فربه و طبیعت آنچه تر بود سرد بود و در آخر در جوار اول تا دوم و آنچه خشک و سرد بود در دوم و
بقراط گوید که در وی حرارت و برودت بود و نزدیک جالینوس میل به خنثیت دارد و مرکب بود
از قوت متضاده و در یسقوریوس و در دفس غیر ایشان گویند که سرد است که اگر نه سرد بودی عصا
وی کشنده نبود و به تبرید و جالینوس گوید که اگر نه گرم بودی خنایر را تحلیل نگردی و بدستیکه
این فعل با نخاصیت میکند یا از بهر آنکه جوهر وی لطیف است و خواص و زو و نفوذ و عوض کند
و جوهر سرد و عوض نکند لیکن چون بیاشامند محلل حرارت بود و سردی و فعل سردی وی باقی با
و اگر نه سرد بودی جوهر را شافی نبود و منافع و در تبضی و تخدیری بود و چون از تروی با خشک بماند
بوی میر و پیا زائل کند و عصاره وی با شیر زنان مسکن هر ضربانی سخت بود و چون با سبوق
بر جبهه و غلظه ضما و کندی نافع بود و چون با عسل و یا سوز یا با ورق گل سرخ و عسل ضما و کندی بر شکم
و درم حصبیه که از گرمی بود و نارفا سی نافع بود و چون با آرد و با قلاب خنایر ضما و کندی بگذرانند و چون
با سرکه و اسفنداج در روغن گل یا میزند از بهت و درمهای گرم نافع بود و خشک می سودمند بود
از بهت و وار که از بخار مراری بود یا بلغمی مقوی معده باشد و خوردن وی تاریکی چشم آورد و خشک
وی حفاق از نافع بود و بخاصیت منع بخار از سرد میکند و از بهر اینست که در طعام مصر و عمان کنند
از بهت بخار معده و ترویر چون بکوبند و آب آن در بینی چکانند قطع رعان از بینی بکند خاصه
مقدار دو حبه کافور در یک گرم آب وی حل کنند و چون آب وی با شیر زنان در چشم چکانند و بخوا
سخت را ساکن کند و خشک می چون بانبات بیاشامند و در روشت که از گرمی بود سودمند
و دفع صداع و سکند و چون خشک می کوفته با عصاره تروی مصفیه کنند و خوش و در آنجا
که در زبان و دهان بوزائل کند و کشیز خشک بخاصیت مقوی دل و معده بود و مفرج باشد دل را
خاصه در فراجهای که گرم بود و درم از وی با سی درم آب لسان الحمل بیاشامند قطع خون فقر
بکند و منع قی و جشامه مضی که ببار طعام بود و خشک می بریان کرده شکم را ببندد و چون با پنجه
بیاشامند گرم و از بیرون آور و چون هر روز یک گرم بانبات بیاشامند شری زائل کند و بسیار
خوردن وی زمین را کند و غلظه کند و چشم را تاریک کند و منی را خشک کند و باه را بشکند و
انسیان آورد و صلاح وی بکتنجین سفر جلی بود و خوشی گوید که چون کشیز خشک را با سبب و نجیسا

و آب وی با نبات شربت سازند و بیا شامند قطع لغوا بکنند و منی را خشک گردانند و همچنین اگر بپاشند
سفوف کنند و اگر تروی با مرغ فریب نزنند مرق آن جهت سوزش مثانه سودمند بود و خشک وی
و سواس گرم را سودمند بود که سبب آن از شراب با افراط شده باشد و مقدار چهل درم از آب
وی گویند که کشنده بود و اگر مضر است وی بدل سودمند و غشاء جنون مرد و حال می شود ^{مستان}
بود و همچنین چون از تروی بخورند و مقدار نیم طل احتلاط عقل و غلط او از نبات آورد و مانند ستان
کلام وی فاحش باشد و از مجموع بدن وی بوی کشنیز آید و دوا ای وی بقی کنند بطبیعت شبت
و روغن زیت و بوزهر منی و بعد از آن زرده تخم مرغ نیم برشت نمک خورده و فلفل و مرق مرغ
فریب یا بطنک بسیار و فلفل خورده و شراب حرف حکم اندک اندک بپاشند یا پنجه و بیش این
حسن گوید که کشنیز تر چون آب می تنها بسیار خورند زهر بود و اگر پاسبیره و گیر بود از قبول منع آن
کند و اگر با سموم بود سمی بود و اگر با قبول بود قلی بود +

گزنده نبر الا بخره است و گفته شد +

گزوان با درنجویه است و گفته شد +

گزخانک ثمره الطراف است و گفته شد و جزمانج نیز گویند و گفته شد +

گزتره البیر شعر الجمن گویند و آن پریاوشانست و گفته شد +

گز انجبین خیر لیست مانند ترنجبین و آن طلپست که بر ورق طرقامی افتد و شکو ترین آن باقی

بود سفید و بزرگانه مانند مصطک و مرطوبی فراج را نافع بود و سرفه و خشونت سینک از طوبت بود

سود و دهر و مقدار مستعمل از وی هفت درم تا بیست درم بود +

گزب بیارغمی گویند و آن کسب است +

کسیره گزبره است و گفته شد +

کسیره الحام نوعی از شامترج است و گفته شد +

کسیقون نوعی از سوسن بری است و آنرا سیف الغراب گویند و دور حولی گویند و آن

دلیوش است و گفته شد +

کسیرفت شک است میونانی و گفته شد +

تازه و فربه و طبیعت آنچه تر بود سرد بود و در آخر درجه اول تا دوم و آنچه خشک بود سرد بود و در دوم
بقراط گوید که در وی حرارت و برودت بود و نزدیک جالینوس میل به خنثی دارد و مرکب بود
از قوت متضاده و در یقوریدوس و در دفس و غیر ایشان گویند که سرد است که اگر نه سرد بودی عصا
وی کشنده نبود و بر برید و جالینوس گوید که اگر نه گرم بودی خنایر را تحلیل نکردی و بدستیک
این فعل با نجا صیت میکند یا از بهر آنکه جوهر وی لطیف است و خواص و زو و نفوذ و عوض کند
و جوهر سرد عوض نکند لیکن چون بیاشامند محلل حرارت بود و سردی و فعل سردی وی باقی با
و اگر نه سرد بودی حمزه راشانی نبود و نافع و در قضی و تخمیری بود و چون از تروی با خشک بماند
بوی میر و پیاز ازل کند و عصاره وی با شیر زنان مسکن هر ضربانی سخت بود و چون با سبوق
بر حمزه و غلظت و نافع بود و چون با غسل و یا سوز یا با ورق گل سرخ و غسل ضما و کنند بر شکم
و درم حسیه که از گرمی بود و نارفا سی نافع بود و چون با آرد با قلاب خنایر ضما و کنند که از اندوختن
با سرکه و اسفنداج در روغن گل یا میزید از بهت و رمای گرم نافع بود و خشک می شود و میزند
از بهت و وار که از بخار مراری بود یا بلغمی و مقوی معده باشد و خوردن وی تاریکی چشم آورد و در
وی حفا از نافع بود و بجا صیت منع بخار از سر میکند و از بهر اینست که در طعام مصروعان کنند
از بهت بخار معده و ترویر چون بکوبند و آب آن و بنی چکانند قطع رعاف از بینی بکند خاصه
مقدار دو وجه کافور در یک گرم آب وی حل کنند و چون آب وی با شیر زنان در چشم چکانند فواید
سخت را ساکن کند و خشک می چون بانبات بیاشامند و در سر و پشت که از گرمی بود و سود و بد
و دفع صلع و سکه کند و چون خشک می کوفته با عصاره تروی مضغه کنند و جوش و دانه
که در زبان و دهان بوزائل کند و کشید خشک بجا صیت مقوی دل و معده بود و مفرج باشد دل را
خاصه در فزاهای که گرم بود و درم از وی با سی درم آب لسان الحمل بیاشامند قطع خون فقر
بکند و منع قی و جشام حامض که بعد از طعام بود و خشک می بریان کرده شکم را ببندد و چون با پنجه
بیاشامند گرم و از بیرون آور و چون هر روز یک گرم بانبات بیاشامند شری زائل کند و بسیار
خوردن وی دهن را کند و مختلط کند و چشم را تاریک کند و منی را خشک کند و باه را بشکند و
انسیان آورد و مصلح وی سکنجبین سفر جلی بود و فخری گوید که چون کشید خشک را بسیار و نجیسا

سهر روز پیانی لقهه راز امل کند البته دماغ وی چون آب حلیه بگذارد و طلا کنند بر درم دست
و پانامع بود و چون خصیمهای وی نمکسود کنند و خشک کنند و بیامیزند با هم چندان سرگین سوسمار
و کف دریا و نبات اجزائش را وی و در چشم کشند سفیدی که در چشم بود زایل گردد و اگر از سبب آبله یا خن
باشد و این مژگن گوید که در خواص آورده اند که اگر چشم وی سوده و در چشم کشند بخوابی آورد و چون
پس وی بگذارد باز سر غصص و مطبول بسیار مانند چند روز بغایت نافع بود و چون زهره وی با عصا
مرزگوش بگذارد و صاحب لقهه سوط کند مخالف جانی که لقهه داشته باشد هفت روز و با
که روشنائی نمید و روغن گردگان و لقهه مالیدن سودی تمام دارد و بکلی دفع کند زهره وی گویند
که بر جرب متفرج و بر برص لطوح کردن نافع بود ان شاء الله تعالی *

کروسش انغم حافظ النخل است و حافظ الاطفال نیز خوانند و آن فریون است و گفته شد
که نیز گویند که قنار الکبر است و خلافت آنچه محقق است افتاء الحار است و گفته شد *

کروس بسیار سی اشکینه گویند نیکوترین آن بود که از شکم مع یا حولی میش بیرون آورد و طبیعت
آن سرد بود و عصبانی و کروس را باید بسکباج بپزند و خولجان و غلغل یا با سداب و کرفس با زیر
ملطفه و ناچار هر که ادمان خوردن وی کند بلغم پیدا کند که دشوار از شکم بیرون آید و باید که بعد از
جوارشات مسهل بخورند که وی دشوار میخورد و غذا اندک دید و کیموس وی بلغمی بود و او
در ساقین احداث کند و اولی آن بود که لبر که بپزند و خولجان و غلغل *

کرک بسیار سی که گدن گویند و آن حیوانیست که بیونانی ریما خوانند و میان هر دو چشم سردی داشته
باشد بزرگ و قوت وی بجایت بود تا بجای که فیل بر سر آن سر و بر دارد و در شهر فوب بود و گویند که زهره
وی چون بخور کنند با دوا را بشکند و بر سحر که باشد باطل کند و این مژگن گوید که کرک جانور است
از اسب بزرگتر و از فیل کوچکتر و در همیشه کابل و کنار آب سبز باشد رنگ و مانند رنگ فیل است و
سر و لبر گاو میش مانند و در میان پر و ابروی وی سرخی بود و مقدار یک گرد گردان از یکپاره بود و سر
جمله عقد بار آبشاید و اگر صاحب قولنج بدست گیرد شفا یابد و دفع صرع و فالج و تشنج کند و اگر با خود
دارند از چشم بدایمن باشد و در آن عجائب بسیار بود *

که زهره و کبره نیز گویند و لقهه و بیونانی فریون و بسیار سی کشنیز گویند و نیکوترین آن بیونانی بود

و نفخ معده و اسهال کرده و مثانه را سودمند بود و در معده را زایل کند و چون بدان اوان کنند
بلغمی که در معده بود بکند از اندو جانکینوس گوید که سده اسهال نافع بود و چون با غذا استعمال کنند
مسمن بدن بود و مقوی آن و گویند که مضر بود بشش و مصلح وی سقر بری بود و بدل آن نیم
آن کمون مطبی و نیم وزن آن انیسون +

کر دیافاسیه و کر دیاروسیه و کر دیاجلییه قروماناست و گفته شد +

کر کمان جند قویست و گفته شد +

کر دلمین طویلین گویند و آن نوعی از سالیوس است و گفته شد +

کیکره بن عاقر قرحاست و گفته شد +

کر یون قنطاریون دقیق گویند و گفته شد +

کر کر صنوبر کوچکست که معروفست بقم قریش و شیرازی آنرا کاج خوانند و گفته شد +

کر کم صاحب منہاج گویند و عرفانست و گفته شد و صاحب جامع گوید قوی چند آورده است که
عروق صغراست و مهمو گوید که وصول و رس است و گوید که ورس نوعی از ان است +

کر مدانه و کر دانه نیز گویند و جبر دانه و جبر دانه و غافقی گوید که شمر و خندانست و در میم گفته شود و بعضی

گویند انجره است و خلافت و مؤلف گوید که تحقیق آن نوعی از ازیون است و نهایت گرم بود و

بشکل موردان بود و سخن قبل بود و نهایت سهل اما صفر و مرده بود و دوم از وی کشنده بود و از خوردن

وی حکم و درم حادث شود و کبش در دای کسی که آن خورده باشد مانند دای کسی است که زهر

خورده باشد کنند +

کر کر و من سلاسلک است و گفته شد +

کر کی بفارسی کلنگ گویند و نیکوترین وی آن بود که باز صید کند و باید که چون بکشند

بعد از چند روز بپزند یا سرکه و دیگر آب نمک بپزند و صاحب منہاج گوید که با باز گرم بپزند و بعد از آن

خلوای قند یا عسل بخورند و طبیعت وی گرم و خشک بود و گویند که سرد بود و شرف گوید که در

زهره وی چون باروغن زریق بیامیزند و سوط کنند سیان را زایل کند و هیچ چیز فراموش نکند

و چون مغز وی در چشم کشند شبکوری برود و چون زهره وی آب ورق سلق بیامیزند و سوط کنند

سینه و شش را از رطوبت غلیظ پاک کند و اگر برهمن و کلف و اثر باطل کنند نافع بود و یون را نیکو گرداند
و چون با شراب برگزندگی افهی و انسان صامیم و سنگ یوانه ضما و کنند نافع بود و چون با سرکه
بیشند و با فستقین برگزندگی عقرب ضما و کنند نافع بود و وی گوشت را بر ویانند و زجر احتما
معقر و چون با عسل و زراوند مدحرج بیشند و استعمال کنند گوشت بن دندان که خورده بود
مکرر نمایند البته برویاند و کلف گوید که اگر ایرسا و زراوند مدحرج و کند و دوم الاخوین با وی اضاف
کنند و با نجبین غصلی بیشند و بر گوشت بن دندان که خورده باشد مکرر نمایند البته گوشت بر آب
و طبع کر سینه چون بر شقاق که از سر پا بود و حکم که بر بدن حادث شود چون بران ریزند نافع بود
و چون بران کنند و نیک بگویند و با عسل بیاورند و مقدار چهار درم از وی تناول کنند لاغرا
مواظق بود و فربه گرداند و چون با سرکه استعمال کنند یا با روغن کنجد چرب کرده عسل ببول رانند
بود و مخصوصا اگر گمانند و قوی می بیند و رام صلب بود و در لیسان اعضا عارض شود و حفته نارسی که عارض
شود نافع بود و اطلاق طبیعت کند و در اربول و صفت طعن کردن وی چنانست که مکرر سینه
سفید فربه و آب بر سر آن ریزند و زانی نیک تحریک میکنند تا آب بخورد و بعد از آن از آب بیرون
آورند و بران کنند تا متشنه شود پس با آسپا خورده کنند و فمجهلی تنگ به نهند و مقدار را خود از وی دوم
تا سه درم بود و غلطی بد از وی حاصل شود و غذای خشک بود بسیار خوردن از وی بعوض بول
خون بر آید بقوت او را روی که در وی بود و سهل خون بود و غصص و گویند که مصلح وی گلاب بود
و گویند مصلح وی گل ارمنی و کاکج بود

که شفت قطن ست و گفته شد

که و یا که او اینز گویند و قرفاد و قرفاد و میونانی اقا و اولفطه و دیگر تیره و آن زیره رویت و شیراز
که و یا گویند و در قوت نزدیک بانیسون بود و بمجده نیکو تر از زیره باشد و طبع آن گرم و خشک
در دوم و گویند در سوم و جالینوس گوید که گرم و خشک بود و در اول و نیکو ترین آن بتانی تازه
بود با و یا بشکند و هم طعام بکند و بول براند و گرم کنند و حب لقرع بیرون آورند و قوت معده بد
و شکم به بند و خفقان که از اخلاط پنج بود و در شخص را بغایت نافع بود و مقدار را خود از وی دوم
بود اگر بر در دوم نباشد و درین کنند و با کت یا نم که در و بنمایند و فرو برند ضیق النفس را بغایت نافع

کرات جلی فراسیون است و گفته شد +

گرمه برضیا فاشتر است و گفته شد +

گرمه سودا فاشتر شین است و گفته شد +

گرمه شاکه فشا عست و گفته شد و آن سرمه است +

گرمه پاری خرت انکو گویند و شیرازی خرت زورازی گویند که طبیعت آن سرد و خشک است و ورق و می خنجر و می خنجر
کند و ضما و کنت صدراع را ساکن گرداند و ورق و می خنجر ضما و کنت را با سیولین الشعبر گرم گرمه و التهاب آن
بغایت نافع بود و عصا برک و می قرقره معار نافع بود و در معده که از گرمی بود و خنجر و می اگر در آب
خیسانند و بیا شامند همین عمل کند و کسی را که خون بقی از حلق بیرون آید نافع بود و در زمان آبستن
نافع بود و چون در زمان بهار شاخهای وی ببرد آبی که از آن بیک نقطه نقطه چون قصبان منجمد شود و
صنعه بود چون او را با شراب بیا شامند سنگت یزد و چون بر قوبا و بر منقح غیر متفرج است نافع بود و
چون احتیاج بالیدن می باشد باید که پیش از آن عضو را بنظرون نشوید و اگر بار و غنچه است
بماند و امان آن بکنند و می بر و یازند فاعله می که از قصبان می بگیرند و قصبان می می قوی معده بود اما شتر
حلق بود و مصلح وی کثیر از صمغ عربی بود و خاکستر چوب وی با سرکه ضما و کنت بر قع که بواسیر از آن قطع
کرده باشند نافع بود و گزیدگی افعی را همین سبیل دارد و چون بار و غن گل و سداب و سرکه ضما و
کنت بر گرم گرم که در سبز بود و سودمند بود +

گرمه پاری گردانیده گویند و فاضله ترین آن مرغ فرجه باشد و باید که بر آتش سوخته گردانند و غرور
با دام بخور و می دهند متصل و طبیعت آن گرم و تر بود و معده گرم را نافع بود و ابدان متخلف و کس
که ریاضت بسیار کشیده باشد و خواهد که زود قوت یابد نافع بود و مضر بود و بمعده ضعیف و صلیح و
می خنجر بود +

گرمه بیونانی از و نس گویند و شیرازی کسک آن جست که طعم وی میان ماش و عسل
بود و رنگی می شیرگی زرد و چون مقشر کنت بزرگ عدس مقشر بود و هیچ چیز گوارا مانند آن فرجه
و در ولایت راجد و کالیفر و بهضیا بسیار میکارند و نیکوترین آن بود که لون آن بسفیدی زرد و شقی
یا مصری بود و طبیعت آن گرم است در اول نادوم و گویند که تا سوم و خشک است تا دوم و گویند تا سوم

کربس بسیار سی کربن گویند و بشیرازی کلمه خوانند و آن بستانی بود و در وی بود و آنرا قبیضه گویند و گفته شد و بجزی باشد و بری و کربن الماس و بهترین آن کربن بنطی بود که آن کربن بستانی معروفست و طبیعت آن گرم بود و راول و خشک بود و در دم و گویند در راول و گویند که سوسهست و صاحب فلک گویند که کربن دو نوعست بنطی و خوزی و بنطی مشهورست خوزی رقی و غلیظ باشد و خشونت و داشته باشد که کربن بنطی منفع و ملین بود و خاکستر قضبان و می در غایت تخفیف بود و منفع صلابات بود و چون با سفیده تخم مرغ بر سوختگی آتش نبند سودمند بود و کربن سرفه کن را نافع بود و چون طبع وی بر هر حال و فقرس بریزند سود داشته باشد و عسیری چون با شراب بیا شامند چند روز در سپرز نائل کند و چون با زاج و سرکه بپازند و طلا کنند بر جرب و برص نافع بود و چون کربن بخورند آواز را صاف کند و لون را نیکو گرداند و در عشته را عظیم نافع بود و بر سپرز ضما کردن سود دارد و مرق وی سرفه دور پشت کن را و در روزان نافع بود و شکم بر انداختن و نوبتی بچشانند و عصاره وی با شراب بگریزد جانوران را نافع بود و سنگ یوانه گزیده را سودمند بود و چون بعصاره وی سحوط کنند سر را پاک کند و خوردن وی در شراب و میرستی آورد و وی مره سودا باشد و دم کرد اگر گوشت فربه بنید یا با غش و دام یا روغن کنجد بسیار غلظت آن کمتر بود و وی مضرب بود و معده و ثانی چشم آورد و با وجود آنکه در دانه های چشم استعمال کنند و وی مضرب بود و چشم کسی که مزاج چشم وی خشک بود و کسی که مزاج چشم وی تر بود و چشم مضرب نبود بلکه سود دهد و کربن سوداوی مزاج را بد بود و فی الجمله محرومی نشاید که خورد صاحب الی و در سرطان و بواسیر را شاید خوردن و اگر بخورد بر سر وی شراب بخورد و سرد مزاج با خردل و سیر خرد و مرق آن از پی آن بیا شامد و اگر ورق وی بکوبند و تنها ضما کنند یا با سویق مجموع در مہار نافع بود که از بلغم بود و جرم و شری و کربن بری تلخ بود و آن بیشتر در ساحل دریا و بدو طبیعت وی گرم تر از بستانی بود و چون خشک کنند و سخت کنند و مقدار دو درم با شراب بیا شامند از گزندگی افعی خلط را باند و در وی مقدار فاضلی سفید بود و وی گزندگی افعی را نیکو بود و کربن بجزی بیشتر از خارج بدن مستعمل کنند و در اطلیه و تخم وی گرم را بکشند و حب لقرع بیرون آورد و در طعم وی شور وی بود با اندک تلخی +

کربن الماس نیلوفر است و گفته شد

و بری را کرات الکرم خوانند و وی بقوت متوسط بود میان سوم و کرات و طبیعت وی گرم
و خشک است از انواع کرات بود و گرم بود و چهارم و خشک بود و سوم و کرات نبلی که آنرا کرات
خوانند حرقت در وی بیشتر بود که در شامی و در وی اندکی ففضی بود و کرات شامی را قفل و غوا
و گرمی و خشکی وی کمتر از نبلی بود و تشنگی کمتر آورد از پیاز و گرمی وی کمتر از پیاز بود و در جم و غلیظ
تر بود و در میزهم شود و نیکوترین آن نبلی بود و طبیعت آن گرم و خشک است و در سوم و گوشت گرم بود
در سوم خشک است و در دوم چون با ساق بر نایل ضما کنند نافع بود و بانگ جهت ریشهای بد و
خاصیت اصل وی آنست که قوی را نافع بود و بول براند و مفتوح بود و کمیوس بد بد و شکبوری
آورد و حیض براند و مضرب بود بمشانه که ریش شده باشد و گرده و ورق وی سودمند بود از جهت
رطوبت رحم و چون بنزد آب دریا و سرکه زن در آن نشیند الفعام رحم و صلابت آنرا بغایت سود
دهد و چون بچوب آب بنزد سودمند بود و سینه را و فصول از سینه بیرون آورد و شش و کرات نبلی چون
آب وی با سرکه و دقاق کند و بیامیزند قطع دم کنند خاصه رعان و وی محرک شهوت جماع بود و چون
با غسل بیامیزند و حق کنند نیکوتر بود جهت بر در وی که خارض شود و سینه و قرحه شش و چون
بخورند قصبه شش را پاک کند و اگر اومان خوردن وی کنند تاریکی چشم آورد و مده را بد بود
و مصلح بود و مولد بخاری بد بود و مصلح وی آن بود که بچوشانند در آب و بعد از آن در آب سرد
خیسانند و بعد از آن با سرکه و روغن و مرغی بنزد و بخورند بواسیر نافع بود و طبخ وی چون بیانشانند
همین سبیل دارد و چون بکوبند و ضما کنند بگزندگی عقریب و افعی و گزندگی جانوران نافع بود
و آب وی چون با سرکه و گند و شیر و بار و غن گل بیامیزند و در گوش چکانند در گوش زایل کند
و اگر بر بواسیر که سبب آن رطوبت بود ضما کنند لغایت نافع بود و سده جگر کشاید که از بلغم بود و
اشتهای طعام باز دید کند و باه را قوت دهد و گرم مزاج را موافق نبود بلکه در چشم آورد و اشتها
در سر پیدا کند و منفسد است و انسان بود و اگر اصل وی بار و غن خشک اندک یا کجند بنزد و قوی بلغمی
نافع بود خوردن و آب وی حقه کردن همچنین عصا کرات خشک مهمل دم بود و کرات
بری مفرج بدن بود و در اربول بیشتر کند و مده را بد بود و کرات نبلی قوت بلشت بد بد و
باه را زیاده کند تا بحدی که چنین با حال صحت آورد.

باورم چشم گرم سودمند بود و چون با بنج نهند و طبع آن بیاشامند از جهت او یکشند و محرک قوی
 بود و شکم را به بند و در تخم وی اورا رول زیاد بود و گزندگی جانوران را نافع بود و خوردن مرد
 را نافع بود و قیطس در کتاب فلاحه گوید که شہوت مردان را و زنان را بکثیر اندازین جهت است که زنان را
 که شیر دهند منع ایشان از کرفس خوردن کنند از بهر آنکه باه را بکثیر اند و شیر باز کم کنند و این همچون
 از قول جالینوس که زن حامله چون کرفس بسیار خورد بچه که بزاید ریشهای عفن و بثرهای بد
 اعضا داشته باشد و نشاید که چون زن شیر دهد کرفس بخورد که بچه وی احمق و ضعیف العقل
 بود و فعل و رقی وی قوی بود از تخم و بنج وی و بیشتر اطلاق کنند که ورق وی اقوی بود از
 ورق و تخم و نشاید که پیش از طعام خورد و اگر بعد از طعام بود بخورد موافق بود اندکی و عیسی بن
 ماسویه گوید که جگر و کبد و مثانه را پاک گرداند و سده آن بکشد و محلل فنج و ریاح معده بود و مضر
 را بغایت مضر بود و تریف گوید که خاصیت در وی هست که چون تخم وی بکوبند و با غسل بیامیزند
 و بخورند در درو کین را عظیم سود دارد و چون تخم وی با بجم چندان نبات بکوبند و باروغن گاو
 چرب کنند و سه روز بیاشامند مجامعت را قوت و بد بغایت اما باید که غذاوی گوشت خور
 و خصیه آن بود و اگر عصر وی باروغن گل و سرکه در حمام بر اعضا مالند مفتد و زیانی حله و جرب
 نافع بود و اگر با کاهو بخورند تعدیل پیدا کند و معدل سروی کاهو بود و ورفس گوید که خوردن کرفس
 رحم را از رطوبت حرلین بر گرداند و طبری گوید که ورق تروی چون بخورند سده و جگر سرد را نافع بود
 و سنگت نیز اند خاصیت جلی و شیمه بیرون آورد و آب ورق وی چون بیاشامند تنها یا آب ورق
 را زیان تریب بلغمی را نافع بود و گویند که تخم وی اقوی بود از ورق و آزی گوید که اولی آن بود
 که کسی که از گزندگی عترب ترسد نشاید که کرفس بخورد از بهر آنکه مفتج مجاری بود و زود سم بدل رسد
 و کرفس بری دار الشعلب یا نافع بود و شقوق اطفال و شقاق که از سر او بود و کرفس وی معده
 نیکوتر بود و کرفس مصرع را عظیم مضر بود و گویند که چون مصرع اصل وی از گردن بیاورد
 همین باشد از مضر و وی و زنان آلبستن را مضر بود و صداع و مصلح وی کاهو بود و بدل و
 را زیان بود و گویند که مصلح وی همچون گل مصلح بود
 کرات بسیار می کنند تا گویند و آن شامی و بلی و بری و جلی بود و جلی را فراسیون گویند و گفته

کثیر الارجل بسفای است و گفته شد +
 کثیر الاضلاع لسان الحمل است و گفته شود +
 کثیر الروس قرصه است و گفته شد و لو قویتمن را نیز گویند و بفارسی سر و گویند +
 کثیر الورق مرابطن است و گفته شود +
 کجور زرباد است و گفته شد +
 کحیالسان الثور است و گفته شود +
 کحلا این هم مشترک است بر چند چیز اول بر لسان الثور دیگر بر بناتی و دیگر آنرا لسان خوانند
 سوم بر شکار و چهارم بر بناتی و دیگر که آنرا عیون خوانند +
 کحل بفارسی سر و گویند و کحل مطلق را و آن سر و صغمانی بود که آنرا احمد خوانند و گفته شد
 و کحل سلیمانی و کحل طبا خوانند +
 کحل فارس انزروست و گفته شد +
 کحل السودان تشنیرج است و تشیم نیز گویند و گفته شد +
 کحل جولان حفص یانی است و گفته شد +
 کدر کاد است و گفته شد +
 کرفس بستانی بود و اجامی و جلی و صخری و بری و قریشی و مشرقی بود و نوعی از آن در آب
 روید و آنرا کرفس الما و جیر الما گویند و قره العین و سیر نیز گویند و گفته شد و کرفس جلی را
 فطر السالیون گویند نه همه کرفس جلی بلکه صخری را فطر السالیون خوانند و گفته شد و بریر اسمیون
 خوانند و طبیعت کرفس گرم بود و راول و خشک بود و در دم و این ماسویه گوید که گرم بود و در
 درجه دوم و خشک و در وسط دوم و در فک بیکه بستانی تر بود و اصل می خشک و گویند که گرم و خشک و در
 سوم و گویند در دوم جالینوس گوید کرفس بستانی معده را سودمند تر از انواع کرفس بود
 از هر آنکه لذیذ تر است و منفعت وی آنست که بول براند و حیض و محلل ریح بود و خاصه تخم و
 و منفح سده سپرز و جگر بود و معده و جگر سرد را نافع بود و بوی دمان را خوش کند و عرق النساء
 را بوضیق النفس را سود دارد و چون بانان یا باسولین ضما کنند بر درم پستان که حرارت

کند و در ابتدای نزول آب بغایت سودمند بود و
 کباب نیکوترین است که آن گوشت بره و فربه رسیده تر بود و باید که اجتناب کنند از آنکه بر قچی که
 از جوب انجیر و فلی و بید انجیر و مانند آن بود که کباب کرده باشند و طبیعت آن گرم و تر بود و غذا
 و بیشتر از غذای شوی بود و سودمند بود کسی که رگ زده باشند یا مجامعت کرده باشند اما معده ضعیف
 را مضرب بود از بر آنکه در تر از شوی بهضم شود و منافع وی اظرفیل بود.

کبست خنفل بود و گفته شد.

کتان سرد و خشک بود و معتدل حرارت بدن بود چون پوشند و اسر جوید گوید که جامه کتان
 معتدل بود در حرارت و برودت و رطوبت و بیوست و پوشیدن وی نشف تری و عرق از بدن
 بکشد و پیش و بر بدن کمتر بپیداشد و صبح گوید اگر خواهند که بدن انسان لاغر شود و در زمستان جامه
 کتان نوبوشند و در تابستان جامه کتان کم بپوشند و اگر خواهند که لاغر نشود بدن انسان زمستان کتان
 و در تابستان کتان نوبوشند و فوئوس گوید چون کتان بسوزانند و دوی لطیف بود و سود زکام بکشاید و مصلح رحم بود
 کتف صاحب منہاج گوید که در سمه است و گفته شد.

کشر کجار الخل است و گفته شد.

کثیر الصمغ القناد است و قوت وی مانند صمغ بود و نیکوترین آن سفید و پاک بود و طبیعت
 آن معتدل بود و در وی حرارت بود و تر تر از صمغ عربی بود و فوئوس گوید که گرم و تر بود و اول
 و صبح گوید که سرد بود و در دم و گویند که سرد و خشک بود و گویند که تر بود و در دمای چشم بکار آید
 بجای صمغ در آید و بای سسل مدوا سهال بکشد مقدار نیم مثقال تا یک گرم و کسر حدت او و بیا که عا
 باشد بکشد و سر فروختن سینه و طلق و ریش شش مثانه را نافع بود و چون در خنج خویسانند و
 با قدری قرن الایل سوخته مغسول بیا میند باندن شب بمانی در و کرده و سوزش مثانه را
 نافع بود و فوئوس گوید که مقوی امعاء و سهل مره و ملغم لرج بود و مقوی آن بود و سخن آن چون کثیر ابر
 سوی طلا کنند شگافته گردد و اگر بدان اوان کنند این جهت را نعل گردد و سخن گوید که در ضرر است بسفیل
 آن نیسول بود و گویند که بدل می مغز اندک و بود و نیا دون گوید که بدل می صمغ عربی بود و گویند صمغ عربی و کثرت
 کثاه صاحب منہاج گوید که بزر جبریت و گفته شد.

بسیار بود و صاحب مناج گوید که خونی محمور از وی متولد شود و این با سیر گوید که طبیعتی لطیف بود و خونی غلیظ از وی متولد شود و همچنانکه از سیر و خصیصه جالینوس گوید که از جگر و اشی و حیوانات مالوفه غلیظ متولد شود و عسر الهضم بود و در آن معدده بگذرد و از معده فاضلترین جگر بود جمیع احوال جگر بود که از این فیه خوانند از بهر آنکه حیوان ویراکاه خشک داده باشند و رازی گوید جگر غذای نیکو بسیار و خاصه جگر حیوانات مختار مانند چشیش بره و نیکوترین آن جگر مرغ و خروس خرم بود اما اقلیل و دشوار هضم بود که با بری و زیت پزند و باک و دوا صینی و محرومی مزاج با سرکه و کر و یا کوشنیر خشک جگر و اشی باید که بعضی از جوشانات انبی آن بخورند کبد الطیور نیکوترین جگر مرغها جگر بطریه یا مرغ و به خاصه چون غلیظ وی فواکه پخته و شیرین داده باشند و طبیعت آن گرم و تر بود و خونی محمور از وی متولد شود و مصالح آن ازیت و نمک باشند کبد المهر جگر بز شبکوری را نافع بود و خوردن وی و بر طوبیت آن کحل کردن نیکو بود و چون بریان کنند و سر بنهار آن دارند همین عمل کند +

کبد الحمار جگر خرچون بریان کنند و بناتشتا بخورند مصروع را سودمند بود +
کبد الضان جگر شیش چون بریان کنند سودمند بود و نافع باشد از جهت کسی که لیت و طبیعت وی بود و حبس کند +

کبد الوزغ جگر وزغ چون بردن آن خورده نهند در و را ساکن کند +
کبد الکلب جگر گوسفند یا گاو نافع بود کسی را که گزیده باشد چون بریان کنند و بخورند و منع ترسیدن از آب خوردن بکند و شفا بود +

کبد الخنزیر البری جگر خوک صحرائی چون در سرکه نهند و بخورند گزندگی جانور از نافع بود +
کبد الحجل جگر کبک چون خشک کنند و بکوبند و کیشقال از وی بیاشامند مصروع را نافع بود
کبد الذئب جگر گرگ در جگر اسودد و در آثام بسیار بدل آن نیموزن ربو و نیموزن آن دار فلفل بود +

کبد الابل جگر گاو کوهی و بز کوهی چون شکر کنند و در فلفل و فلفل سفید خرد کرده بران پاشند و بر آتش بریان کنند و بر طوبیت آن در چشم کشند شکبوری را از اکل کند و در ابتدای نزول آب بغایت سفید بود و چون جگر وی بریان کرده خشک کنند و حق کنند و در چشم کشند شکبوری را از اکل کند و در ابتدای نزول آب بغایت سفید بود و چون جگر وی بریان کرده خشک کنند و حق کنند و در چشم کشند شکبوری را از اکل کند

و چون از معدن بیرون آورند این خاصیت ندهد و در اکسیر مستعمل کنند سفید را سرخ گردانند صغی فیکو بود
و این مولف گوید معادن گوگرد و زرد بسیار واضح است و سرخ آن غریز الوجود است و در افواه خواص
و عوام مذکور است که گوگرد احمی که بسیار است بر چند سختی بی اصل است لیکن سرخ بقوت ترو شریف تر است
و در صناعت اکسیر مستعمل است چه در افادت صیغ تا شری کار و کبریت را ابو الاجساد خوانند و زریق
را ابو الارواح و در صناعت اکسیر زریق و اکسیر کبریت و اصل نبرگ است و اصل کبریت بخار است و خاک
در زمین مجری نیاید که بواسطه پیوند دودنی در آن بماند منجمد گردد و اگر بخار کبریت بجائی رسد که در وی رطوبتی
بود طوبت برود بر کوه و مانند چشمهها بر سر قله مقدار صد سوراخ بود و بخار از آن سوراخهای بر می آید
و بر هم می نشینند و بر گوگرد میشود و کبریت زرد و جله فلزات را سیاه گرداند و کلس فخره و زرد گرگان بدان کنند
و سوسم سوخته هم بگوگرد کنند و طبع را نرم دارد و افادت لون سرخی و بد گوگرد غنی است منجمد شده و اگر
بر روغن کنجد حل کنند و هر جرب مالند پاک کند و جرب جمله حیوانات زائل کند و بعضی برای
که گوگرد احمی و سبب طبیعت کبریت شقی گوید گرم خشک است تا چهارم و گویند که در سوسم و وی لطیف و جاد
بود و برص را زائل کند و چون سخت کنند و بر موضع گزند گان جانوران زهر دار باشند یا آب و برین
و بدان نهند یا کمیز لب برشند و بر آن نهند یا با سرکه کهن یا بجسل یا بطلک لبطم بغایت نافع بود و با سرکه کهن
مالیدن نافع بود و دفع مضرت تنین مجری و گزندگی عقب بکند و با سرکه بدان مالند و جرب لیش شده
و قوبار با صمغ البطم نافع بود و خوردن نیز همین عمل کند و با فطرون بر نفوس ضما و کردن سودمند باشد
و آب وی بر اند و بخور کردن ز کام و منزله را نافع بود و چون سخت کرده بر بدن باشند قطع عرق بکند و چون
دود کنند در شیب آن آستین بچپیند از دود و وی موی را سفید کند و از سطا طالیس گوید گوگرد
سرخ واد الصج و سکنه و شقیفه را نافع بود چون سعو ط کنند و چون در زیت حل کنند
که در آن زیت اسفیل جوشانیده باشند و قدری موم اضافه کنند و موم روغن سازند جرب ترو
خشک را نافع بود و خارش بدن برود و چون با حنا بشنند و بر قوبا نهند نافع بود و کبریت منجمد
و مایع و صلیح وی بنفشه و شکو بود و صاحب تقویم گوید که شربتی از وی دودم بود و جالینوس گوید
که بدل وی در آتش افروختن از آن گوگرد و زرد و زرخ زرد بود و از آن گوگرد سفید زرخ سرخ بود
که بسیار سی جگر گویند و طبع جگر گرم و تر بود و نیکوتر آن بود که از بزغریه گیرند و چون هضم شود غذا

بپرون هر عضوی که نهند ریش کند و جالینوس گوید که نشاید که طبیعت آنرا استعمال کند که نجاصت
محرق حرارت قلب است از هم قائله است بر برین که برینا خون و جرب و دوار الثعلب حیة ثلیل
طلما کنند با سرکه نافع بود و چون بنزد با سرکه و آب آن بر سینه نطول کنند سعه را نافع بود و چون سحر
کنند و بر دندان نهند بریزاند و پنج وی از عطاسات قوی بود و وی مفرج احشا بود و اصلح آن بشیر
نشاسته کنند و صاحب منہاج گوید که مداوی آنکس که این خورده باشد مانند مداوی کسی کنند
که بلادر خورده باشد.

کبابه حب العروس خوانند و در قوت مانند قوبو و لیکن از وی لطیفتر بود و نیکوترین آن شوی
بود که زبانه بگز و طبیعت وی گرم و خشک بود تا دوم و اسحق گوید که گرم و خشک بود و رسوم و سیم
بن حکیم گوید که وی غایت متضاده بود از حرارت و برودت و حرارت بر وی غالب بود و وی لطیف
و محلل بود و وی خاصیتی بود که در حلق را شفا دهد و شکم را به بند و سده جگر و گرده کبشاید و
مجاری بول را پاک کند از رگ علق را صافی کند و ریشهای عفن که در لثه بود و قلع که در دندان
بود مسود دارد و چون بنمایند و آب آن بر قضیب اندزن را لذتی عظیم حاصل شود و وی قوت
معهده و اعصاب اعضای باطنی بدید چون بیاشامند و چون در دهان نگاهدارند لثه را پاک کند
و بوی دهان را خوش کند و از صافی گرداند و نفس معطر سازد و سنگ گرده و شانه را بریزاند و با
بول بیرون آورد و شری ابيض را نافع بود و چون دودانگانی وی با سکنجبین بیاشامند و گویند که
بود بمشانه و مصلح وی مصطکه بود و مصدع باشد و مصلح آن صندل و گلاب بود و گویند که بدل
آن بیل بود و گویند که بیل و اچینی و این مولف گوید که کبابه از سقاله سهند خیزد.

کبریت سیارسی گوگرد گویند و آن معدنی بود و صاحب منہاج گوید که زرد بود و سفید بود و صاحب
جامع از قول ماسرجوبه گوید که آن سه نوع است سرخ و سفید و زرد و از قول اسحق بن عمران گوید که
چهار نوع است سرخ و سفید و زرد و سیاه و این سه چون گوید که کبریت چشیده باشد که روانه بود و چون منجم شود
کبریت گرد و زرد و سفید و تیره بود و کبریت اخضر از جوامع بود و معدن وی دران و اولیست که موارند
که سلیمان علیه السلام بر ایشان گذشت و آن موزی مانند چهار پایان باشند به بزرگی و اسطو
گوید که گوگرد سرخ در معدن خود تشبیه فروخته شود مانند آتش چنانکه روشنی آن چند فرسنگ است بر

و پوست بیخ وی اگر بکوبند خورد بغایت صحت کنند و با سرکه کن میانیزند و بر بوق سفید بطوخ کنند
 زائل کند و ورق وی و بیخ وی چون بکوبند و بر خنانید و بر درمهای صلب استعمال کنند بکراتانند چون
 بکوبند وقتی که تر بود و آب آن بگزیند و در گوش چکانند همه که در مار آبکشند و بصری گوید که ورق وی قوی تر
 قوت مساوی باشند لیکن ثمره وی قوی تر باشد از ورق و بیخ وی اقوی تر از ثمره و ورق بود و
 پوست در اصل وی بیشتر بود و طبیعت کبر گرم و خشک بود و رسوم معده را بد بود و چون بسره کبر پزند
 دفع مضره وی کنند و مضره بمعدده نرساند و فارسی گوید که تر با قست بوی دمان را خوش کند و باد
 را بشکند و باه را زیاده کند و خوشی گوید که کبر با صوری که در افاق پدید یونفع بود بیخ وی چمن و کند و شکر
 بر دو طبری گوید که بیخ وی چون بر ریشهای تر نشاند از بیرون برود و چون پزند و آب آن بر سری که پیشتر
 شده باشد بریزند و سر را بدان بشویند زائل کند و چون با فلفل صمداب بخورند نافع بود و سده را
 که در جگر باشد از سردی اسحق گوید که حبی غذای بد بود و متعفن شود و بمرد سوداوی استخیل گردد
 و تره وی نیکوتر بود از وی و این سخن گوید که فقاغ و قضبان وی نافع بود از جهت سپرز و لو
 آن بود که چند روز در نمک آب اندازند و بعد از آن آب شیرین بشویند و نوبت بود از آن بسره که نهند و
 چهل روز بخورند سپرز را بکند اما باید که زیت خسته بدان ریزند و بخورند و گویند که مضر بود و بختانه مصلح
 آن اسطوخودوس بود و گویند مضر بود و بگوده و مصلح آن خولجان و عسل بود و شاپور گوید که بدل ثمره
 و بیخ وی حبی یا ورق وی بود +

کسی که آنرا گفت السبع خوانند و میونانی بطیر اخون گویند و آن نوعی از کرفس می است و بعضی
 سالس اعز چون خوانند و انواع وی بسیار است نوع اول ورق آن مانند ورق کشتیز بود اما
 از وی این تر بود و لون وی البفیدی از نو و روی رطوبتی از ج بود و گل وی زرد بود و ساق
 وی سبط نبود و بدرازی یک گز بود و دراز تر بود و بیخ وی کوچک بود و سفید و آن بغایت تلخ
 بود و گره داشته باشد مانند خربوب و این نوع در نزد یک آبهای روان روید و نوع دوم تره
 رنگ باشد و بغایت حریف بود و نوع سوم کوچک بود و گل وی زنبی رنگ بود و آنرا شیرازی
 کشیران گویند و با صفهائی موسک نوع چهارم هم بنوع سوم مانند لیکن گل وی مانند شیر سفید
 بود و طبیعت بر چهار گرم و خشک بود و در چهارم و گویند در رسوم و بغایت حدت و طبع بود و آن

کافح پارسى عروس در پرده گویند و مکنوع دیگر شیرازی انجک کچمن گویند و بیونانی لغتین
و قوت وی اندر دیک بود بقوت غلبه شعلاب خاصیت ورق وی بهتر از حبیبی بود و نیکوترین
حبیب گویند کوی بود و صاحب نهج گوید نیکوترین ورق آن بستانی بود و آن بهتر از کوی بود و
طبیعت آن سرد و خشک است تا دوم و گویند که در سوم در بود و نفث و عسله النفس انافع بود و شریف گوید
که اگر از حبیبی هر روز یک مثقال فرو برند از برقان خلاص یابند باد را ربول و اگر زن بعد از طهر هفت روز
هفت حبب فرو برد منع آبستنی بکند و مجرب است و وی جگر و کروه و مثانه را نیکو بود و او را ربول بکند و تر
که در بخاری ربول بود سود دهد و فوئس گوید که هر ماه حبب لقرع را بیرون آورد چون جزوی از وی که خشک
کرده باشند با جزوی شیخ از منی سخت کنند و بیاشامند و مقدار شترتی از وی در دم بود و مخدر نیز بود و مصلح
مجنون گل بود و جالینوس گوید که بدل وی غلبه شعلاب است و گویند غلبه شعلاب بود و حبب لغت
کار را که راست گفته شود

کاو و نیرج جاوز نیرج گویند و آن حجر البقرست و گفته شد +

کافور بر هیچ جا و زهر هیچ گویند و آن حجر البهر است و گفته شد
که قبر قارص میونانی گویند و شبیرازی کورک و وی شمره بود و مانند حبیبی و ثمره و دیگر دار و مانند قنار و آنرا قنار
خوانند و وی حریف بود بغایت و گرم و چون در خم شراب اندازند از غلیظان باز دارد و مانند خردل و نیکوترین
آن لیستانی بود و سودمندترین آن پوست سیخ آن بود و طبیعت آن گرم و خشک و در ورم و گویند که
در سوم و وی محلل بود و اصل دی مقطع و لطیف بود و در پوست پنج وی و ارات و حرارت و قضی بود و خاثر
و صلابات بگذارد و ریشهای پلید و چکر کن عرق النساء و در ورم و کین و سبک عضله را نافع بود و پوست
وی از جهت در ورمندان بغایت مفید بود و نیکوترین چیز باشد از جهت سپرز خوردن و مضاد کردن خاصه
با آرد و جو بسیار و وی ماده غلیظ سوداوی از سپرز مستقر غ کرده اند و سهل خلط خام بود و حیض براند
که رمای روده و معده را بکشد و باه را زیاد کند و وی تریاق سها باشد و آنچه بسره که ننهند سده سپرز باشد
و صلابت آن بگذارد و بلغم از معده پاک گرداند و در یسقورید و من گد یک تیره و می شمره و می چنان نمک و در جو
شکر را نرم گرداند و معده را بدهد بود و تشنگی آورد و چون از شمره و سی روز هر روز و درم با شراب بیاشانند
و درم سپرز بگذارد بول براند و سهل دم بود و چون بیاشانند عرق النساء را نافع بود و حیض براند
چون بخامند قطع بلغم بکند و دانه وی چون بسره که بپزند و طبیعت آن خنثی است که در ورمندان را ساکن کنند

با آب سیب ترش و رب شتالی یا بیشتر نافع باشد از جهت کسی که قرون سنبلی خورده باشد آب
انار و شیر تخم خرفه یا رب بسیار وی پری آورد و قطع باه بکند و سنگ کرده و مثانه را توله کند و مصلح وی می خورد
گل بود و بوییدن وی در پها سهر آورد و مصلح وی منقبضه و نیلوفر بود و گویند که زعفران و اسهال و بواسیر و بواسیر و بواسیر
نش شتالی کافور لبه نوبت بخورد و معده وی فاسد شد و قطعاً طعام میخورد و شهوت وی منقطع گشت
و هیچ رحمت دیگر او را عارض نشد و گویند که در روغن گل حل کنند و در بینی چکانند و سوسوی المزاج گرم که از باد
بود که در راع و چشم متولد شده باشد نافع بود و صداع گرم که علامتی آن بود که در طلوع آفتاب تا نیم روز
زیاده شود و از نیمه روز که بگذرد تا آخر روز ساکن شود و شبگاه مرتفع شده باشد و آن سبب آن بود
که بسیار در آفتاب در زمان گرم درنگ کرده باشد و چون بهوای سرد رسیده باشد سر را برهنه کرده باشد
مسام وی بسته شود پس باید که باروغن گل و سرکه بیاورند و بر پیش سر طلا کنند تا آن صداع گرم زایل
کند و تعدیل وی بمشک عنبر و زعفران کنند و مقوی و مفرح چون با که با مشارک کنند لیکن کافور وی
بود در خاصیت بدل وی و وزن وی طباشیر بود و گویند بوزن آن طباشیر بوزن آن خندل سفید
کا و زبان گیا هست که از ابهری لسان الشور گویند و آن نافع بود از جهت قرع و بلغم زایل کند
مفرح قلب بود و غم بر دو باقی منفعت وی در لام گفته شود +

کاسه الحی بنز القلب بود و گفته شد در قاف +

کا و ل کر اش الکرم ست و گفته شود +

کاشم ابجدان رویت و میونانی القیظیون گویند و آن سالیوس است و میگویند که آن زرد بزرگ
ورق بود و ورق وی مانند ورق ابجدان بود و قوت مانند کون باشد و طبیعت وی این تا سیه گویند
که گرم و خشک بود و رسوم و صاحب منهاج گویند که گرم بود و در وسط درجه سوم باد و باران شکن و منفع و منفع
بود و طعام میخورد و مقوی معده باشد و یکدم از وی با شراب مسهل بیدان باشد و حبس فقر و بول
و حیض براند و گزیدگی جانوران را نافع باشد و سده جگر را بکشد و رطوبت معده را کم کند و قرا را زایل
کند و در ورم از وی آب گرم مستقیماً سوسود و گویند که مضر بود و مثانه و مصلح وی تخم رازیانه بود و جانور
گویند که بدل آن در او را تخم انجیر باشد یا تخم گز و تیار و ق گویند بدل آن کاشم بستانی بود بوزن آن
و رب و وزن آن زیره سفید بود و استحق گویند که بدل آن بوزن آن زیره بود +

و آزی گوید که جذام را قطع کند دوی معتدل بود و شرابی حصیه جدی را نافع بود تا بحدی که
کسی را که آبله بیرون آمده باشد نه عدد و چون شراب کاوی بیاشاید به عدد و نه عدد و بدل آن
بوزن آن صندل سرخ بود و بوزن یکم بود +

گا و چشم بهارست و گفته شود

کافور چند نوع است شیخ الریش گوید که قیصوری و ریاحی سفید بعد از آن آزاد و اسفرک
و ازرق نیکوترین آن قیصوری و ریاحی سفید بود مانند برف و این مکتوف گوید کافور اجناس
و جمله از سقالات هند خیزد و بهترین آن قیصوری بود و شدید البیاض سفیدی که بزودی زرد و
خورده آن را ریاحی خوانند و خورده ریاحی را سریری خوانند و پاره‌ای آن غلیظ و درشت بود و آن
برنگ خام بود و بعد از آن کافور فوق بود که در رایحه دون هر دو بود و بعد از آن کافور آرا و کد
و دون همه را اسفرک گویند اما کافور صعبه بیشتر مغشوش بود و درخت کافور چوبی سفید که کسری
مائل بود و بعضی فیل رنگ بود و زرد و شکن باشد و کافور مانند صمغی در میان آن چوب بود و چوب
بشکافند کافور از میان آن بیرون آورند هر چه بیرون توانند آوردن پس چوب را بچوب شاستند
و از آب او کافور معمول و صعد حاصل کنند و در کافور خیانت بسیار کنند و بر بوی و طعم آن اعتماد
نموان کرد و کافور مانند ملح بود و طبیعت آن سرد و خشک بود و در سوم منع و رمهای گرم بکند و
محروری مزاج و اصحاب صداع صفراوی را بوییدن وی تنها یا با صندل سرشته بگلاب
بلکل فادسی نافع بود و مقوی حواس اعضای ایشان باشد و چون ادمان بوییدن وی کنند
قطع شهوت جماع بکند و چون بیاشامند فعل می اتوی بود درین باب و اگر مقدار و جو باب
کا به هر روز سهوا کنند قطع حرارت مانع بکند و خواب آورد و صداع را زایل کند و خون از
بینی باز دارد و به بند و باب با درج و عصیر بلج یا آب کشنیز تر یا عصیر غوره خرمای سبز بهین عمل کنند
و آزی گوید که سرد و لطیف بود صداع گرم را و در رمهای حاده که در سرد و جمیع بدن بود سود دهد و اگر
بیاشامند سردی کرده و مثانه و انشیمین پیدا کنند و منی بفسر و در رمهای سرد و در نواحی کرده و مثانه
و انشیمین پیدا کند دوی شکم صفراوی به بند و دو انگلی از دوی و رمهای گرم را نافع بود و قلاع را
کند و با او و یا از جهت درد چشم که از گرمی بود نافع بود و یکدم از دوی خلاص دهد از سم عقرب جزاره

بیرون آورند و با کینه تا سر و شود پس بر دارند و بوقت حاجت استعمال کنند بن دندان را محکم
 کنند و شکوری و تاریکی چشم را زایل کند +
 قیس سبونی شمع را گویند و گفته شد +
 قیر قارست و بیاری قیل گویند این موهف گویند چنانچه شمع افتاد که در خورستان چشمه نطفه سیاه است آن
 لفظ را میزند چنانکه نمیداشد و آنگاه در آب میریزند و می بندند آن قیل است +
 قیل زفت ترست و گفته شد +

قیسوس قوس گویند و گفته شد و اینها نیز گفته شود و آن سه نوعست سیاه و سفید و رخ
 مجموع حریف و قابض باشد و کینوع از آن نبات لازم است و آن گرم بود و باقی انواع آن
 سرد بود و رخ آن چون با شراب بیاشامند گزندگی رتبه را سود دهد و صمغ وی سپیش اکثرد و چون
 با شراب بیامیزند منع تساقط سوی بکنند و بخور کردن منع البستی بکنند و بخور برگرفتن بجه بیرون آورد
 و تروی اگر بر سر زضا و کیند نافع بود و بخور و برگرفتن حیض براند +
 قیونندی آنرا شحم قاوندی گویند و شحم قیدونی نیز خوانند و گفته شد +
 قیلوط ورق گندنامی شامی باشد و گفته شود +
 قیر و طی موم روغنی بود و مرهمی بود که از روغن گل صندلین و ورق گل سرخ و اکلیل الملک
 و زعفران و کافور سازند و آنرا قیر و طی خوانند و الله اعلم بالصواب +

باب الکاف

کادی که خوانند و آن نباتیست که در بلاد عرب و نواحی عمان و یمن میباشد و گویند که طلع آنجا
 و این سمون گویند که این بیشتر در هند بود و درخت وی مانند درخت خربا بود لیکن درخت و
 در آن نبود و آن درخت نخل طلع وی مانند طلع خربا بود و بیش از آنکه از پوست بشکافند و بیرون آید میگیرند
 از آن درون پوست بیرون می آورند و در روغن می اندازند و با قناب می پیورند تا روغن جوش
 وی اخذ میکنند و موهف گوید که در گر مسیر شیر از بسیار بود و بیاری گل کبیدی خوانند و بوی عظیم
 خوش دارد تا بجایی که چون جامه بوی وی بگیرد و تاریک شود و اگر بوی از وی زایل نشود و در روغن
 بهترین آن بود که بطریق روغن بنفشه بگیرند و بچنان بادام را در گل کبیدی پیورند تا بماند با دوام

قورسا ماعود بسان است و گفته شد +

قیمولیا طین قیمولیا است و گفته شد و طفل طلیلی نیز خوانند +

قیقهن قیقهن نیز گویند و در قفهر است گفته شد +

قیینا نوعی از قبلة الحمق است و گفته شد +

قیصوم نوعی از برنج اسف جلی است و بهترین آن تازه بود و طبیعت آن گرم است و راوی
و گویند در سوم یا دوم خشک است و در دوم و گویند در سوم و گویند که تر است و راوی و گویند گرم
است و در دوم خشک است و راوی و وی سهل صغرا بود و کرها و گویند که گل وی نیکوتر از غنیمت
است و در وسط نشیج بود و چون بسوزانند و از الثعلب نافع بود بار و غن ترب و جهت کسی
که موی ریش او در بر آید چون بالند زود بر آید و حیض براند و سنگ کرده را بریزند و عرق النساء
منزج نافع بود و در غن وی انضمام رحم و عسل البول نافع بود و چون در خانه گسترند گزندگان
بگریزند و چون با شراب بیاشامند بیهوشان نافع بود و گزینی عقر ب و رتلا و مقدار شربتی آرد
یکمقال بود تا در دم و موافق جراحت های تر بود بلکه آنرا بوی پیرون آورد و اتحق گوید که مضر
بیش و مصلح وی شیخ ارمی است و صاحب تقویم گوید که مصلح وی صمغ عربیت و کثیر خوشخوار
و بدل وی در دروس که از سردی باشد گویند با بونجست +

قطاقون ترس است و گفته شد +

قیطس اس است و گفته شد +

قیشور نوعی از کف دریا است و حجر القیشور نیز گویند و حجر الشعر و فینک نیز گویند و مؤلف گوید

که آن اندکیست سفید و تخفیف بسیار در آن بود و در حمام دست و پای بدان بالند و صلیبی

نداشته باشد و اولی آن بود که آنرا سوخته استعمال کنند و طبیعت آن گرم و خشک لطیف است

و بدان را جلاد و براق و سفید گردانند چون بدان سفون کنند و در شرون موی استعمال

کردن موی البقر در ریش های عمیق را پر گردانند و گوشت بریانند و گوشت زیاده را بخورند و اگر اندک

خم شراب اندازند که جوشان باشد از جوش باز ایستد و ساعت و صفت سوختن وی چنان

بود که در شیب کش کنند و دیگر در آب اندازند پس سوم بار در شیب آتش کنند و چون گرم شود

مخفف و مضرب بود بر طوبات و اولی آن بود که باروغن با دام استعمال کنند +
 فوق الس دو قواغیا و دو قوا بری خوانند و وایا اغریا گویند و آن نوعی از دوقس است با وایا
 را بشکند و علت سفل را نافع بود و منخص را ساکن کند و شکم براند و عصاره وی در بن دندان
 با انگشت مالیدن نافع بود و چون بخورند عرق از بدن بیرون آورد و بول براند و بشیرازی آنرا
 ترخ خوانند و آن بری بود و آنچه جلی بود بشیرازی آنرا بدران گویند و آنرا وایا اغریا خوانند +
 قومننی مرز خوانند و در سیم گفته شود +

قوسیا قسط است و گفته شد +

قونیا بیونانی آب خاکستر گویند +

قوطلوکیدون اذان القیس خوانند و زلائف الملوک خوانند اهل مغرب و گویند نوعی
 از حی العالم است و گویند که آن نباتیست که منفعت وی مانند حی العالم است و در قوی بیخ و شک
 بریزند و بول براند و چون ضعا دهند برورهای گرم و جمره و خنایر و شقاق که از سر مال بود و التماس
 معده را نافع بود +

قوشیرا گویند که طباق است و گفته شد و گویند نبوت است و گفته شود +

قونی صاحب مهنج گوید که حیوانیست بحری که در قوت نزدیک بجذبید ستر بود گوشت و
 احتناق رحم را نافع بود و سیم این اسم را قضم قریش گویند که آن نبوت است و گفته شود +
 قوطوما اذریون بری است و گفته شد و محل خود +

قور قطن است و گفته شد +

قوالصل بهترین سنگدان آن بود که از آوزمانه فر به گیرند و وی غلیظ بود و آن غذای
 بسیار بد بد و پوست اندرون وی چون خشک کنند و سحق کرده با شراب
 بیاشامند و در معده را نافع بود و خاصه پوست سنگدان خروس و وی غذای اصحاب کلب بود
 و چون هضم شود خونی نیک از وی متولد شود و آنچه از مرغ خاکی بود و در هضم نشود و قوی لجن
 از آن متولد شود و اولی آن بود که نیک بخت باشد و نمک مری بآن اضافه کنند و بخورند +
 قوتر درخت و ج است و گفته شود +

گویند و سبز خوانند و بسیاری خشیش گویند و بعضی و میا جزو اعظم خوانند و این مولف گوید بعضی او را
شرفک و بعضی حاجی فخر و بعضی دانکره و بعضی اسرار خوانند و بعضی از وی بود که مجین بود و اگر زیاده
استعمال کنند کشته بود و نوعی مفرح بود و طرب نشاء آورد و اشتهای کاذب آورد و نوعی بود که
حزن آورد و خیالات فاسد بد و نوعی بود که مقوی باده بود و آنچه نیکو بود مقدار ماخوذ از وی یکدرم تا دو درم
بود و حسب احوال استعمال کنند و آنچه نمان بود که اگر زیاده ازین مقدار بود کشته باشد و آن نوع از
بیابانک لایت بر خیزد و اگر کسی از آن بسیار خورد و دفع مضرت آن بقی باید کرد یا بر عنق گاو آب گرم
تا هیچ در معده نماند و شراب حاض بغایت کمال نافع بود +

قندس گویند و گفته شود و قندس نیز اسم حیوانیست معروف +
قندس عسیری شکریست و چون منجم گردد قند خام خوانند و بعد از آن چون دیگر بریزند ویرا بلوغ خوانند
و بعضی سکر گویند +

قنقه صمغیست نافوش طعم گویند که از بلاد عرب خیزد و گویند که سدر و سست و گویند که آن
سنگیست که از بلاد مغرب خیزد و مولف گوید که آنچه محقق است صمغیست شفاف مانند سدر و سست
و آنرا اصل مغرب خوانند و وی اثر لیشها از بدن پرورد و در اندام نافع بود و چون قدری از وی بآب
و آب بیاشامند بدن را لاغر کند و چون سه روز بیاشامند سپهر را ضعیف کند و باماء العسل حقی
براند و گویند که نوعی از سدر و سست نارسیده +

قطار ساد و اوران سست و گفته شد +

قطار دم الاخوین سست و گفته شد +

قنار پر پیونانی بر ویر لوس خوانند و آن نوعی از عصاره است که شیرازی آنرا خج گویند
و یسقورید و سس گوید قنبره چون بریان کنند و بخورند در وقت لیلج را نافع بود و جالینوس
گوید که چون با اسفید باج بپزند و بامرق و سس بخورند قنبره را سودمند بود و در آن
گوید که مرق و سس شکم بپزند و صاحب منہاج گوید که نیکوترین آن منہ
باشد بریان کرده و طبیعت و سس گرم و خشک بود و شکم بپزند و سس منہاج گوید
که مرق و سس قنبره را بکشد و غذا و سس نیکو بود و مانند عصاره پدید بود با آنکه

که اومان اکل وی کردن مفید معده و جگر بود و پی وی منع انصباب مواد از اجشا میکند و خاکستر پوست
وی دار الشعلب را نافع بود چون بازفت تر بمالند و ویسقو ریدوس گوید که نوعی از جری معده را نیکو بود
و طعم وی خوش بود و لین شکم در بول بود و پوست ناسوخته وی با دویه که موافق جرب بود بسیار و جرب
زائل کند و اگر سوزند و با دویه خلط کنند که موافق ریش سر بود و سر را بدان بشویند جذب ماده میکند
و ریش را پاک گرداند و گوشت زیاده را بخورد و جگر بری چون خشک کنند در غرقه بافتاب گرم موافق است
لمی بود و هر زخمی که گوشت آن بدان رحمت مناسب بود و زهره وی چون با موم بسپارند و بخورد
بچهره از شکم بیرون آورد و چون زهره وی در چشم کشند سفیدی چشم را زائل کند و بقرا گوید که
گوشت وی چون بسره غصص نهند مجذوم را نافع بود و تشنج امتلائی و در گرده و مفصل اسود
قنب لبته نوعست بری و بستانی و مندی بری قضبان وی مانند خطمی بود لیکن لغایت
سیاه بود و ورق وی مانند ورق بستانی بود و اما خشن بود و سیاهی کمتر و سفیدی بر وی غالی و زهره
سرخ بود و ثمر وی مانند قنفل بود و نزدیک سبب السممه و شیخ وی چون نریند و برورهای گرم ضار
گند و بر جبهه و بر اعضای که کمیوسات در وی متجز شده باشد ورم ساکن کند و کمیوسات بگذارد
و عصاره دنی روکش نافع بود و از آن بستانی تخم آن شهد بخوانند و چون بسیار خورند قطع نمی بکنند و چون ترکوبند و آن
آن بگیرند و در گوشت چکانند و در گوشت را اسود و مند بود و جالنیوس گوید که تخم وی با دوا را بشکند
و محلل لغ بود و محضی محکم بود و اگر بسیار خورند منی را خشک گرداند و شیخ الیهی گوید که خلط وی
بد بود و قلیل غذا باشد و تشنگی گوید که طبیعت وی گرم بود و در دم و خشک بود و راول نشفت
رطوبت معده بود و قاتل ویدان و چون باب آن سوط کنند دماغ را پاک گرداند و استحق بن
عمران گوید که عسل المضم بود و معده را بد بود و صداع آورد و خونی که از وی متولد شود راجع شود
بصفرا و بخاری که از وی متصاعد شود صداع آورد و شکم را بزند و بول براند و مصالح وی شراب
لیمو بود و استحق بن سلیمان گوید که تخم وی چون بریان کنند مضرت وی کمتر بود و دفع مضرت و
بسکنجین قندی بود که اجازوی بسیار مانند امارق وی چون بکوبند و باب آن سرشوبند
بن مویها را پاک گرداند از خشکی و سفیدی و آزی گوید که مصدع و مظلم چشم بود و دفع مضرت
وی باب سرد و برف بارب فوا که ترش کنند و نوع سوم که آنرا قنب مندی خوانند و بشیر از شیخ

منفعت وی در باب یا گفته شود و صاحب تقویم گوید که مخدوری افزاج را صداع آورد و مصلح آن روغن بید مشک کافور بود یا روغن بنفشه و کافور و صاحب منهاج گوید که مصلح وی اشوی بود و گویند که بدل وی در ضعف معده و جگر یک زن و نیم وی ریوند چینی است و باقی خواص آن در باب یا گفته شد.

قنبیل صاحب منهاج گوید که آن بزوری رملی است و صاحب جامع گوید از قول تمیمی که قنبیل یکی از من است که از آسمان می افتد و در بادیه مین و از قول رازی همچنین گوید و صاحب تقویم نیز همچنین گوید و از قول دیگران گشت سرخ که بریان کنند زرد شود فی الجمله طبیعت وی گرم و خشکست در درجه سوم و تمیمی گوید که گرم و خشکست در اول درجه دوم و محقق قوی بود و رازی میگوید گویند سرد و خشکست و شیخ الرئیس گوید گرم و خشکست در دوم و ابن ماسویه گوید که در وی قبضی تمام بود و حب لقرع و مجموع که مهارا بکشد و بیرون آورد و نشف رطوبت ریشها بود و بشر ما که در سردی طفلان پیدا شود که مردم آنرا دانه خوانند و اطباء آنرا سحفه گویند چون بر روغن گل چرب کنند و قنبیل بر آن پاشند خشکگ داند و نشف رطوبات آن بکند و جرب انافع بود و مقدار شترتی از وی تا دو دم باشد و گویند مضر بود با معا و مصلح وی شیخ ارمنی بود و بدل آن رازیانه است و گویند که مصلح وی انیسون است و بدل آن ترمس برنگ کالمی و گویند که مضر بود و نفهم معده و مصلح آن انیسون و مصلحی باشد.

قنقذ بید سی خا ریش است گویند و حکا سه خوانند و وی بری بود و خیلی باشد و بجزی بود و بجزی نوعی از بری بود و خیلی بزرگ بود و آنرا دلدل خوانند و طبیعت وی گرم و خشکست و بجایت و محلل بود و بعضی گویند که گوشت وی تر بود و مجزوم رانافع بود و بجایت خاصه گوشت بری خشک کرده و از جهت کودکان که در جامه خواب کمین کنند و گزیدگی جانوران رانافع بود و مقدار ماخوذ از وی پنجم گرم نکسو و خشک کرده بود و با سکنجبین از جهت استسقا و فلاج و داء الثعلب در درگزه سودمند بود و او مان خوردن وی عسر البول احداث کند از بهر آنکه مضر بود بمشانه و مصلح آن اجسل کنند و گویند پنجم گرم کرفس و شکر و شیخ الرئیس گوید که گوشت بری وی خنازیر رانافع بجایت مریضای عصبانی را مجموع سودمند و سل و تبهای موهن گزیدگی جانوران رانافع بود و عافیتی گوید

چکانند مجموع علتها که در گوش بود زائل کند مانند طنین و دوی و قرصه و اگر آب تر بنه حل کنند و در
گوش چکانند گرانی گوش زائل کند که عصب سمع را بود بگذارد و مجموع ریشهای کهن که در بینی بود
احداث کنند نافع بود و رعان را زائل کند چون با سرکه حل کنند و قدری زاج سوده با وی اضافت
کنند و در بینی چکانند البته رعان به بند و ریشی که در دهان بود و ریم از آن روانه بود و بوی آن
کنده شده باشد چون با شراب کهن قاطب حل کنند و بدان مضمضه کنند و زامانی در دهان نگذارد
شفایابد و از جهت ملازه و درم نوزتین و شقاق لبها و خناق و دندان متحرک نافع بود و چون با سر
برسنگ سبز حل کنند و بر موضع گزیندگی زنبور و نخل انداختن نافع بود و عرق انسا و جع و کین گزیندگی مجموع نور
زهر دار نافع بود چون یکدم از وی بهست درم آبی که با و آورده خشک روی جو شانیده باشند
حل کنند و بیاشامند و صاحب منهای گوید که افراط کردن قنطور یون سهل خون بود و مصلح و
صمغ عربی و کثیر بود و آسحق گوید که مضر بود و بس و مصلح و می غسل است و گویند که بدل وی بوزن
وی ورق خا و دو دانگ آن سور بخان است و بوزن آن لبنی بود و گویند که بدل آن بوزن
آن پرسیاوشان و نیم وزن ورق خاست *

قنطاری نوعی از کرب است و بیارسی آنرا کرب رومی گویند بهترین آن تازه و زرد رنگ باشد
و طبیعت آن سرد بود و معتدل و گویند گرم بود و اول خشک بود و در دوم سده را بکشد و
خمار نافع بود و منع مستی بکشد همچنانکه کرب و طنج و می لطول کردن بر در و مفصل سو منند
بود و وی غلیظ بود و خون را غلیظ گرداند و نفخ در حوالی پهلوی پدید کند و اولی آن بود که بچو شانیده
روغن بسیار و یا گوشت فربه و سرکه و مری و دار و های گرم بخورند *

قنه باز دست و بشیرازی آنرا بر زو گویند و طبیعت آن گرم است در دوم و گویند در سوم
و خشک است در دوم و گویند در سوم ملین و محلل بود و خناریر و بهور عذسیه و صداع و کز از و صرع
سود و بد و مضر و چون بوی آن نشیند و با خود آید و سدر را نافع بود و کلف اهل کند و اگر بر دندان
طلما کنند گرم خورده باشد نافع بود و خناق رحم را چون با شراب بیاشامد نافع بود و وی تر یا تر
پیکان زهر دار بود و از دوی گزندگان بگزینند و وی تر یا تر است مقاومست با مجموع زهرها
و نزدیک بکین بود و چون زن بخورد برگی و بچ بپزند از و از خواص وی آنست که مفسد لحم بود و با

بیرون آورد و آنچه زنده بود تپاه کند بیرون آورد و لثام و راناق بود و مقدار شترتی از وی و متقال بود و بسفورید و ش گوید که اگر شراب پنج وی تپ داشته باشد آب بدینند و اگر نه لثام بدینند شترتی از وی و دو دم موافق بود از جهت درد پهلوی و سردی کهن و لثام و دم از سینه و منضم و درد جمجمه سودمند بود و اگر شکل فرجه از وی بسازند وزن بخورند بزرگد حیض براند و بچه بیرون آورد و عصاره وی همین عمل کنند و مصلح آن آب لسان الحمل و طین قبرسی بود.

قنطوریون صغیر قنطوریون دقیق گویند و میونانی طولیطون و معنی آن قنطوریون دقیق بود یعنی طومقرون گویند و تفسیر آن قنطوریون صغیر بود و بعضی مردمان لیسینون گویند و ساق وی باریک بود و بدرازی یکویک بود و گل وی سرخ بود که بفریزی مائل باشد و ورق وی برقی مشکطرا مشع مانند و پنج وی کوچک بود و هیچ منفعت در آن نباشد و طعم قنطوریون باریک لثام است و لثام باشد و منفعت وی در قصبه و در ورق و زهر بود و منفعت بسیار دارد و قنطوریون که سبب آن لثام بود سودمند بود و بچه مرده بیرون آورد و کز از راناق بود و اعصاب و داغ را پاک کند و تنقیه تمام و معده را بغایت مفید بود و مسهل آب زرد بود و اخلاط تمام سهلی بقوت باشد و مره صفر که لثام مخاطی آمیخته باشد براند و در مفصل عروق النساء و در قنطوریون را چون بیاشامند یا بران حقه کنند راناق بود و مقدار شترتی از وی و متقال بود و در حقه بنجدرم و عصاره وی سودمند بود از جهت درد سری که از حرارت آفتاب بود یا از خوردن شراب صرف چون بر سر که بگذارد و بر صدغین بر پیشانی ضما و کنند ریش سر زائل کند بعد از آنکه سر را بنوره بالاند و موی بسترند و پاک بشویند پس این عصاره بر سر که بگذارد و بر سر طلا کنند و چون آب و غسل حل کنند اندکی در موی بالاند و پیش ریش شک بکشند و اگر این عصاره آب بالاند بروی سنگ سبز که کار و بدان تیز کنند و بر پیشانی لطف کنند آب فتن از چشم باز دارد و اگر تشبیه دختران حل کنند و طلا کنند بر یک چشم و در دو چشم آن راناق بود و مجموع در دمای کهن که در چشم بود مثل جرب و سیل و شعیره و سفیدی که در چشم بود و ریش که در طبقه قرنیه بود مجموع راناق بود و اگر بار و غن خیزی یا سوسن بگذارد و نیم گرم در گوت چکانند و در دمایان زائل کند و اگر از حرارت بود بار و غن گل سرخ استعمال کنند و راناق بود و ریش که در گوت بود اگر گرم در ریش گوتن تو لکند آب و ورق شفتالو عمل کنند و در گوت

تا آن زمان که بر سر آب پیچ چرک مانند و بعد از آن بدست جمع کنند و بر دارند و استعمال کنند
 قلماری نوعی از انجیر است سفید که سر آن زرد می باشد و در تین گفته شد
 قماش شیر گویند و گفته شود
 قمل قریش قم قریش گویند و آن قضم قریش است و گفته شد
 قمع خطه است و گفته شد
 قمحه سفوف و دزیره را قمع خوانند و قصب لذیره را نیز گویند و گفته شد
 قمل شریف گوید که چون پیش از سر گیرند و در سوراخ باقی نهند و صاحب ریح بخورد و شفا
 یابد و مجرب است
 قناری تملول و غلول و قمل گویند و بسیاری بر خشت و شیرازی سوزه گویند و طبیعت آن
 گرم و خشک است و در اول گویند که معتدل بود و گرمی و دوی لطیف و جالی بود و مقطع کلفت
 بود و بهن راز اکل کند و سودمندترین چیز ما بود از جهت برص خوردن و ضما کردن و رغن
 وی مایه دان در اندک روزی نافع بود و در لیش لیستان اصلاح آورد و ورق وی ضما کردن
 نافع بود و سیننه و شش را از کیموسات غلیظ پاک گرداند و سده شش و جگر و سپرز بکشد و آب
 وی شکم براند و ضما کردن بر لبواسیر سودمند بود و برگزندگی مجموع جانوران و رازی گوید
 که معده و جگر را نافع بود و ملائم محرومی و مبرودی بود و از بهر اطلاق طبیعت و قوس گوید که کله
 سودا بود خاصه انچه بنجک نهند و اصلاح وی رغن بسیار بود و صاحب تقویم گوید که اصلاح
 وی به بلیج کالی و شکر کنند و سوط کردن باب پنج آن و باخ را از رطوبات غلیظ پاک گرداند
 قنطور لیون که بهر قنطور لیون غلیظ گویند و بیونانی طوماغا خوانند و تفسیر آن قنطور لیون که بهر
 و بعضی بوقی خوانند و ورق وی بورق گردگان سبز مانند نزدیک بورق کرب بود و ساق وی
 بساق حماض مانند و رازی آن دو گز باشد یا سه گز و گل وی کحلی رنگ بود و ثمره وی مانند
 خشکانه بود و در اندرون گل وی مانند لشم بود و پنخ وی سطر بود و صلب و ثقیل و بدرازی
 دو گز باشد و از رطوبت پر بود و طعم حریف بود و بالندگی قبض و بلون خون باشد و روی آن
 حلاوتی بود و لون عصاره وی مانند خون بود و جاکینوس گوید که پنخ وی حیض براند و مجرب

فواق را زائل کند و سنگ گرده و مثانه را بریزاند و بول حیض براند و شکم بر بندد +
قلوب دلها گویند و بهترین دل آن بود که از حیوان کوچک که نذیعنی که دندان آن کوچک
 باشد و آن گرم باشد و سخت و اصحاب که را نافع بود و چون سخت شود مضم آن غذای بسیار
 مضرب و بالات مضم بسبب عسر انضمامی که دارد و اولی آن باشد که لبر که وری و انجدان و
 قفل و زیره و سفر نیز بعد از آن زنجبیل مرئی بخورند +
قلی بهترین آن بود که از ایشان گیرند و قلی الصباغ و شب الحصف نیز گویند و بشیرازی از اقلیم
 خوانند و طبع آن گرم بود و در چهارم خشک و محرق و اکال بود و بقوت تر از نیک بود و بهی و
 جرب را نافع بود و گوشت زیاده را بخورد و سعه و جرب تر و قوی را اطلاق کردن نافع بود +
قلقونی نوعی از صمغ صنوبر است و بیونانی قوناق گویند و در این صفت آن گفته شد و آن
 عکلیس است و شجره نیز گویند و پیارسی زنگباری گویند +
قلسدن درین معنی آن لبرانی خود سنبه بود و گویند که آن در شیشگان است و گفته شد +
قلیمیا و اقلیمیا نیز گویند و آن انواع است فسی و ذهبی و نحاسی و معدنی و عملی بود که از زرقه
 و مس و قشیشا گیرند و نیکوترین آن بود که از جزیره قبرس آورند و آن را آب یابند و بعد از آن معده
 بود باید که لا جوری رنگ بود و طبیعت آن معتدل است و حرارت و برودت و خشک است و سرد
 و آنچه عملی بود از دوز و زرقه و قفل آنست و اولی آن بود که بسوزانند چون در دوزی چشم
 کنند و صفت سوختن وی آنست که آنرا در کوزه کواری نو کنند و سر آن بگل بگیرند و در تنور
 نهند و اقلیمیا ی نقره مهر و ناز اقلیمیا ی زر بود و در وی تخفیفی و جلای با عتدال بود و فعل و
 همچنین در ابدان معتدل نه در گوشت های صلب جرب و ریشهای تر که در بدن و در چشم بود
 و زور کردن سودمند بود و در مریم های استعمال کنند و گوشت در جراحات رویاند و اقلیمیا ی زر
 طیفتر از اقلیمیا ی نقره بود و همچنین مغسول می صفت سوختن می باشد سوختن اقلیمیا ی نقره بود
 و نافع بود جهت ابتدای آب که در چشم نزول کند و سفیدی و لیش چشم را زائل کند و جراحات
 را پاک گرداند از جرب و گوشت زیاده را بخورد و قوت چشم بدید و تخفیفی بغیر نفع باشد و بدال قلیمیا
 زر و نقره مر در سنگ سفید بود و صفت غسل دی آنست که آب سخی کنند و آب از وی میریزند

تا آن زمان که بر سر آب هیچ چرک نماند و بعد از آن بدست جمع کنند و بر دارند و استعمال کنند
 قناری نوعی از انجیر است سفید که سر آن زرد میباشد و در تین گفته شد
 قماش شیر گویند و گفته شود
 قمل قریش نم قریش گویند و آن قضم قریش است و گفته شد
 قمع خطه است و گفته شد
 قمحه سفوف و وزیره را قمع خوانند و قصب لذریه را نیز گویند و گفته شد
 قمل شریف گوید که چون پیش از سر گیرند و در سوراخ باقی نمانند و صاحب ریح بخورد و شفا
 یابد و مجرب است
 قناری تملول و غلول و قول گویند و بسیاری بر خشت و بتیازی سوزه گویند و طبیعت آن
 گرم و خشک است و در اول گویند که معتدل بود و در گرمی و وی لطیف و جالی بود و مقطع کلفت
 بود و بهق راز اکل کند و سودمندترین چیز ما بود از جهت برص خوردن و ضما و کردن و غن
 وی مایه آن در اندک روزی نافع بود و در لیش پستان اصلاح آورد و ورق وی ضما و کردن
 نافع بود و سینه و تشش را از کیموسات غلیظ پاک گرداند و سده تشش و جگر و سپرز بکشد و آب
 وی شکم براند و ضما و کردن بر بواسیر سودمند بود و برگزندگی مجموع جانوران و رازی گوید
 که معده و جگر را نافع بود و ملایم مخدوری و مبرودی بود از بهر اطلاق طبیعت و قوس گوید که کمی
 سودا بود خاصه انجیر نمک نهند و اصلاح وی روغن بسیار بود و صاحب تقویم گوید که اصلاح
 وی به بلیغ کابی و تشک کنند و سوط کردن باب پنج آن و ماخ را از رطوبات غلیظ پاک گرداند
 قنطور لیون که بر قنطور لیون غلیظ گویند و بیونانی طوماخا خوانند و تفسیر آن قنطور لیون که بر
 و بعضی بوقی خوانند و ورق وی بورق گردگان سبز مانند نزدیک بورق کرب بود و ساق وی
 بساق حماض مانند و رازی آن دو گز باشد یا سه گز و گل وی کحلی رنگ بود و عمره وی مانند
 خشک اند بود و در اندرون گل وی مانند شپش بود و پنج وی سطر بود و صلب ثقیل و در رازی
 دو گز باشد و از رطوبت پر بود و بطعم حریف بود و بالذکی قبض و بلون خون باشد و در وی اندک
 حلاوتی بود و لون عصاره وی مانند خون بود و جالینوس گوید که پنج وی حیض براند و بچیز

فواق را زائل کند و سنگ گرده و مثانه را بریزاند و بول حیض براند و شکم بریند و
 قلوب دلهما گویند و بهترین دل آن بود که از حیوان کوچک گیرند یعنی که دندان آن کوچک
 باشد و آن گرم باشد و سخت و اصحاب که را نافع بود و چون سخت شود مضم آن غذای بسیار
 مضرب بود بالات مضم بسبب عسر الهضمی که دارد و اولی آن باشد که لبر که مری و انجدان و
 قلفل و زیره و سفر نیزند بعد از آن زنجبیل مری بخورند
 قلی بهترین آن بود که از اشنان گیرند و قلی الصباغ و شب العصف نیز گویند و بشیرازی از قلیه
 خوانند و طبع آن گرم بود و چهارم خشک و محرق و اکال بود و بقوت تر از نیک بود و مهن و
 جرب را نافع بود و گوشت زیاده را بخورد و سفته و جرب تر و قویا اطلاکا که نافع بود
 قلقونیا نوعی از صمغ صنوبر است و میونانی قونفا گویند و در این صفت آن گفته شد و آن
 عکلیس است و شجره نیز گویند و پیارسی رنگباری گویند
 قلند ناورین معنی آن لبر بانی خود سنبلی بود و گویند که آن در شیشعان است و گفته شد
 قلیمیا و اقلیمیا نیز گویند و آن انواع است فسی و ذهبی و نحاسی و معدنی و عملی بود که از زرد و نقره
 و مس و قشیشا گیرند و نیکوترین آن بود که از جزیره قبرس آورند و آنرا در آب یابند و بعد از آن معده
 بود باید که با جودی رنگ بود و طبیعت آن معتدل است و در حرارت و برودت و خشکست و سیم
 و آنچه عملی بود از زرد و نقره و قفل آنست و اولی آن بود که بسوزانند چون در داری چشم
 کنند و صفت سوختن وی آنست که آنرا در کوزه کواری نو کنند و سر آن بگل بگیرند و در توره
 نهند و اقلیمیا ی نقره مهر و ناز اقلیمیا ی زر بود و در وی تخفیفی و جلای با اعتدال بود و فعل و
 همچنین در ابدان معتدل نه در گوشت های صلب جرب و ریش های تر که در بدن و در چشم بود
 و زرد کردن سودمند بود و در مرهم های استعمال کنند و گوشت و جراحات رویاند و اقلیمیا ی زر
 لطیفتر از اقلیمیا ی نقره بود و چشم بین مغسول می صفت سوختن می باشد و سوختن اقلیمیا ی نقره بود
 و نافع بود جهت ابتدای آب که در چشم نرول کند و سفیدی و لیش چشم را زائل کند و جراحات
 را پاک گرداند از چرک و گوشت زیاده را بخورد و قوت چشم بدید و مخفی ببرد و بداند و اقلیمیا
 زر و نقره مر و در سنگ سفید بود و صفت غسل وی آنست که آب سخی کنند و آب از وی سریزند

در گرمی و سردی و تر بود و دوم و گویند که خشک بود و در دوم باه راز یاده کند و امان اکل وی کردن مولد سود بود.

قلب باندلس سخین افرا عیه خوانند و معنی آن گاه که سرد بود و میوه ناله لبیش فرمن خوانند و معنی آن بزرگمهری بود و سلیمان بن چسان گوید که از بهر آن این اسم بوی نهاده اند که این طبیعت از اسما که آن تخم نیست صلب سفید مانند نقره و سفیدی و صلابت و نبات وی و راندلس بسیار بود و بمقدار که رسنه بود و کوچک و در موضعی خشن روید و قوت این تخم نیست که چون با شراب بیاشامند سنگ نراند و بول و حیض براند و در بوفواق راز امل کند و شکم را بربند و بواسیر را سودمند بود و محففت مینی بود و شترتی از وی دوم بود.

قلقطار نوعی از زجاج است و بیارسی زجاج اشتر دندان خوانند و آن مصرسیت و جالینوس گوید که قلقدیس سخیل قلقطار شود و وی معتدل ترین زاجات بود و طبیعت آن گرم و خشک است و در رسوم و قابض بود و محرق باشد و سوخته وی تخفیف در آن بیشتر است و لذع آن کمتر شود و در قبیضه تمام با حرارتی زیاده باشد و محرق گوشت زیاده بود و رافع بود و در کله از جهت جلا و غلط جفون است حال کنند و جالینوس گوید که مجموع زاجات بدل یکدیگر باشند و صفت مجموع گفته شد در زاج.

قلقدیس هم نوعی از زجاج است گرم بود و در چهارم و ملطف و محرق بود و وی قوی ترین زاجات بود و الطف و صفت وی نیز گفته شد در زاج.

قلقدیس هم نوعی از زجاج است و لون او فیروزجی بود و آن گرم و خشک بود و تا چهارم و گویند که حار بود و در رسوم محففت و اکال بود و با قبض و احراق و محففت لحم بود قوی و ناصور که در مینی بود و سودمند و منع رعان بکند و گرم گوشت را بکشد و شکم بربند و دفع مضرت فطر کند اما خوردن وی نشفت رطوبات اصلی بود و مصلح وی شیر بود و سکه.

قلب ماش هندلیست و آنرا حب القلب خوانند و رنگی عودی و تیره بود و نبات املس بود و بقدر مانند گندمی کوچک بود و مطلق مانند شیا فاقی باشد که گیلان سازند و حاشیه آن اخگر که بعینه قلت است و طبیعت وی سرد است و در دوم و تر است و در اول و گویند که گرم و خشک است.

در شکم سفیدی ناخن برود چون بدان بالند و منفع خنایر بود و چنین گویند که آنچه خالص بود بفرمان خداست
 سودمند بود جهت کوفتگی گوشت در شکم اعضا چون ضما و کتد از بیرون و بازیت بچو شانت و بیاش
 مجرب بود و موافقت گوید که در شکم اعضا و کوفتگی عمل موسیائی میکند خدا نکه امتحان کرده شد و آنرا
 موسیائی گوئی گویند و بیونانی سفططس البوطامون گویند و کفر الیهود نیز گویند و آنرا بر قوبا طرخ کردن
 و بر نقرس و عرق النساء و کردن نافع بود چون بخود برگزیند یا دخان کنند نافع بود از جهت اختصار
 رحم و اخراج آن و چون با جند بیدستر و شراب یا شامند حیض براند و سرفه فرمن و عسر البول و
 گزندگی مجموع جانوران را نافع بود چون با شراب و سننیتین یا شامند چنین گوید بول براند و
 که بمای شکم را و حب القرح را بکشد و قوت شهوت بد بد و در رحم سرد را نافع بود خوردن و در آب
 طویخ وی نشستن عرق النساء و در پهلوی را نافع بود و چون بگذرانند و با جواب حقه کتد قرحه معمار
 نافع بود و استنشاق و دودی نزل را نافع بود و چون بروندان نهند و در اساکن کند و چون
 با آرد جو و موم و نظرون ضما و کتد بر نقرس و در مفصل نافع بود و چون در چشم کشند سفیدی چشم
 را زایل کند و محفط رطوبات بود و ریشهای تر و چون در هریم کنند گوشت بر ویاند و وی باد با غلیظ
 که در معده بود بشکند و چون در جایگاه پی دود کنند و کتر دم و مجموع گزندگان موزی بگزیند و صبا که
 ویرا ستر طعم خوانند شیخ الیئیس گوید که مقنوی اعصاب بود و قرحه شش را نافع بود و نفث و ماده از
 سینه بیرون آورد و مرضهای خناق و لوزین و صلابت رحم را نافع بود و بدل آن گویند که زفت است
 و وی صداع آورد و مصلح وی کافور و گلاب بود و شربت از وی مقدار دو درم بود +
 قشود است بایست که قطا بدان چرا کند و این ماسویه گوید که تخم وی گرم و خشک است و در سوم و
 رطوباتی بود که در سر باشد محل آن +

قفلوط نوعی از کرات شامی است و گفته شود در کاف +

قفل و قلاقل و قلقدان اسم درخت حب قفل است و گفته شد در حله +

قلا قاس نباتیست که در آب وید و ورق وی بوق که و ماند و ساق و مرغندشته باشد و اصل

وی مانند ترنج بود و بیرون آن بسرخ مائل بود و اندرون وی سفید بود و در طعم وی قشیه با جفت

بود چون با آب بنزد حرافت از وی زائل شود و طبیعت آن گرم و تر بود و در اول گویند که جند

نافع بود و چون ویرا بسوزانند و بر جراحت نهند خون باز دارد و اگر کهنه وی بر گوشت مرده نهند
بخورد و دود آن ز کام را سود دارد و چون ورق وی تازه و کوچک بگیرند و آب بچوشانند با قدری از
پنج وی چند آنکه قوت آب و به وزن در آب نشیند اختناق رحم و درد آنرا نافع بود و اگر با ورق تورک
صفا دهند بر مفصل گرم و سرد سود دهد و بجا صیت تسکین نفوس ضرابان و ایم که حادث شود از آن
خاصه چون با قدری روغن گل بپا نهند و شیش می لاغری آور و منفعت حب می گفته شد
قطات مرغ کوچکست و بفارسی اسفود گویند و آن مانند گنجشک است و بهر سردی شایخی بود گوشت
ویرا حرارت ضعیف بود و بهیوست محکم نافع بود از جهت کسی که سده جگر و ضعف جگر و استسقا و تباهی
داشته باشد و مولد سودا بود و صاحب منهاج گوید که دشوار فهم شود و غذا بدید و ضروری بر عین
بسیار کم شود و رازی گوید که قطات و آنچه بدان مانند مرغابی که گوشت ایشان مرغ بود مصلح ایشان
سره باشد و این زهر و خواص آورده است که استخوان قطات چون بسوزانند و خاکستر آن بپوش
بچوشانند و بر سر قرع طلا کنند نافع بود و بر دار الثعلب موی بر رویا عده مجرب است
قطر نحاس است و گفته شود

قعل آنرا میونانی سقر طیون گویند و سقلاریون گویند و آن نباتیست که پنج وی مانند بصل ازین
بود و لون آن بصرخی زند و بطعم تلخ بود و ورق وی بوق سوسن مانند و پنج وی در قوت و طعم
بصل افکار بود و بعضی بدل وی کنند لیکن ضعیف تر از سوسن بود و در یقورید سس گوید
که در قوت مانند بصل افکار است و چون آب وی بگیرند و آرد کنند و بر شند و قرص سازند و طول
و مجنون را با بار العسل بپزند نافع بود و صاحب منهاج گوید که طبیعت وی گرم و تر است در دوم و آن کو
از گاه است و کوف گوید که نبات وی کوکان شیر از کنند و خوانند
قفر نبات کشوبست گفته شد و کوف گوید که شیرازی آنرا خنکو خوانند و بهر خار ترنجبین پیچیده شود
قفر الیهود و انواعست کنوع عرق الجبال گویند و شیرازی آنرا سوسیانی یا لک گویند و کنوع از آب حاصل شود و آنرا
سوسیانی آبی گویند و آن نوع که کوبی و عرق کوهیست که میوشانند و می لایند و آن یکیزد و می نازد و آن
تیر اندیز و نیکوترین آن فریزی صبص زریں بود و سیاه چرکن بد بود و غش وی برفت کنند و طبیعت
آن گرم و خشک بود و در سوم و خشکی وی گویند که در دوم بود و تقوی اعضا بود و غل بسته را بکند از آن

پخته باشند و در گوش چکانند و در اساکن کند و روی طنین آن زائل کند و وی منقطع ابدان زنده بود
و حافظ ابدان مرده و بدین سبب است که ویراجیوت الموت خوانند و ثمره شجره وی معده را ببلد بود
مفسد نمی بود و گویند که بدل آن لفظ سیاه است و جاوشیر +

قطف سرق است و بشیر از می آنرا اسفناخ رومی گویند بری بود و بستانی باشد و طبیعت آن
سرد و تر بود و در دوزخ و گویند سرد بود و در اول و در وی قبضی نبود و در دوزخ شکم بگذرد و در مهای گرم
جگره را نافع بود و تخم وی بر قان را نافع بود و ویرا چون به پزند اندکی و بخورند شکم براند و چون آنچه ضار
گفتند و در مهای گرم را تخلیل و در وی غذائی نیکو بود و جگر گرم را نافع بود و محوری فراج را احتیاج
با صلاح آن نباشد از هر آنکه موافق ایشان باشد خاصه چون بازیت به پزند و سرد مزاج را بعد
از آنکه پزند باید که بزیت بران کنند و یا با زیر پای گرم و مری مطیب گردانند و بخورند و گویند که
معده را بار آمد بود و مولد ریاح غلیظ بود و نفخ و اسهال بن عمران گوید که تخمهای وی و در مهای گرم
نافع بود و اگر دوزخ از وی بعسل و آب گرم بیاشامند قی و مره صغرا آورد و شتر قی گوید که چون
تخم وی با هم چندان نبات سحی کنند و محل سازند جرب چشم را نافع بود و وی محلل و مهاس است
که در طلق باشد و ملین سینه باشد و تخم وی در غایت بود و در شفا و در مهای ظاهر و باطن و آنچه ظاهر
بود بگویند و باب قطف ترکند و طلا کنند و آنچه در باطن بود سحی کرده بیاشامند با شتر به مانند بجز
و جلاب و گلاب و آب وی دوا می نیکو بود از جهت استسقا چون سکه هفت از وی بیاشامند سرد
دورم و چون درق وی نیم کوفته در حمام ببالند حکم را نافع بود و چون جامه ابریشم و حریر چرکن شود
باب طلیح وی بشویند پاک گردد و هیچ لون نگرداند اما نوع بری و بریا چون بگویند مقدار پنجم و در
در مقدار نو و شقال آب تا بازمیه آید و صافی کنند و زنی را که شمشیر و شکم مانده باشد بدیند تا بیاشامند

اگر چند روز بود القبه بنید از دوا این مجرب است +

قطف بحر می ملوخ است و گفته شود در سیم +

قطن کشف است و بر سن و طول و عطش خوانند و نوا را قور و کسن آنرا قضم نیز گویند و نیکو
ترین آن نو بود و قبری گوید که جامع وی مسخن و محکم بود و سخونت وی کمتر از ابریشم بود و گرم تر
بود پوشیدن وی و گویند که معتدل بود و حرارت و لطینت و عصا و ورق و می اسهال کو و کاف

قصب بوا قصب اندریره است و گفته شد +

قضم قطن عقیق است و گفته شود +

قصیر کیم نهاوند است +

قصب نصفه است و گفته شد و آنرا اسبیبست گویند +

قضم قریس قرقم قریش نیز گویند و آن تخم شجره البست که آنرا قوی خوانند و آن بنیوت است و گفته شود و خرلوب نیز گویند و گفته شد و صاحب جامع گوید که آن حب صنوبر است

و این جای بحث است و حب صنوبر صغار و کبار گفته شد +

قصاب مصری اسم نوعی است از عصبی الراعی که آنرا ذکر گویند و گفته خوانند و گفته شد

قصب لایل یک مثقال و خشک کرده وی گزندگی مار را نافع بود و باقی خواص وی در

ایل گفته شد +

قطران روغن است که از درخت عود و ثالب عجم و شربین و شوب گزند و بهترین وی آن بود

که از عود گزند و بدترین آن بود که از ثالب گزند و طبیعت آن گرم و خشک است و چهارم گویند

که در چشم خشک را بکشد تا بحدیکه از آن چهار پایان و جراحتها و گوشتها می سست و اسخت

گرداند و جرب را نیز نافع بود حتی جرب زوات الاربع را مانند سنگ دراز گوش و شتر و غیر آن

و او الفیل و دوالی و استسقارامفید بود بخود الیدن و بر سر طلا کردن و صداع سرد را مفید بود

و دندان متحرک را محکم گرداند و چشم را روشن کند و اثر ریشتهای چشم را و قره را برود و کرمها را

بکشد و چون بر قصب مالند قبل از مجامعت منع البستی بکند و برگزندگی مار شاخه اعضا

کردن بانگ سودمند بود و چون با شراب یا شامند دفع زهر ارنج بجری بکند و چون در

پیه ایل بکند از زهر اعضا مسیح کند بهیچ گزیده که داوند و اگر برگوشت مرده مالند نکاید و از

عفت و اگر زن بخورد برگیرد بچ زنده بکشد و مرده را از شکم بیرون آورد و قوت و خان و

مانند و خان زیت بود و چون قطران در حلق مالند خفاق و ورم لوزتین که بشیرازی گوشت

گویند نافع بود و اگر بر دندان خورده نهند بریزند و در ساکن گرداند و چون با سر که مضطربند

بهین نعل کنند و اگر بایست که در گوش چکانند که گوش بکشد و چون بپزند آبی که زوداد

باشد آن شیرین و آب را بود و طبیعت آن گرم و تر بود و راول و گویند معتدل بود و حرارت و
برودت و گویند روی قبضی بود و مانند منخی از قصب گیرند سفیدی که در چشم بود و بیرونی شکاف
آورد و سینه و سرفه را نافع بود و مثانه را پاک گرداند و خونی معتدل از وی حاصل شود و بول بلند
و رطوبت سینه را پاک کند و مولد نفخ و راج بود و اولی آن بود که آب گرم بشویند و بعد از آن
مقشر کنند تا نفخ از وی زایل شود +

قصب لزریره فی پاریک است مانند فی قلم و بارکیر از آن نیز باشد و آن دو نوع است یکی
بجوب کبخی خشک ماند و آن نوع کوتاه قد باشد بمقدار یک جب مانند کی زیاده تر و یک نوع دیگر
املس بود و بقدر راز بود از یک گز و راز تر و کوتاه تر نیز بود و بطعم تلخ و تیز بود و رنگ تیره بود و چون
بشکنند مانند نسج عنکبوت چیزی در اندرون وی بود و این نوع کولیکوت و طوف هندا آورد و از آن
بر کینه خوانند و نیکوتر و خوشتر بود و آن نوع که به نبات سسم ماند و بر شاخهای وی تخمی بود و مانند نخود
که در غلاف بود و این نوع تلخی و تیزی ندارد و این نوع هم از هندا آورد اما بد بود و طبیعت قصب
الزریره گرم و خشک بود تا سوم لطیف بود با اندکی قبضی و محلل بود و اورام را و کوفتگی عضله را نافع
بود و جلای چشم بدید چون دود وی تنهها یا با صمغ البطم یا انوبه در حلق رود و سرفه را نافع بود و اورام
جگر و معده را با غسل نافع بود و چون بیاشامند بول و حیض براند و در گرده مانافع بود و خاصه
چون با تخم کرفس بیاشامند و قطیر البول و استقار نافع بود و چون زن و طبع آن نشیند
و بیاشامند و در رحم رافع بود و در دل را مفید باشد و مقدار نافه از وی یک درم است و با
آن اظفار الطیب است یا صندل و عدس و گویند بدل آن عدس مرهت +

قصب بیارسی فی گویند بزرگی محکم بود و خاکستری گرم و خشک بود و در خور جاول تا اول و صبح
دوم در اصل وی جلای اندک بود و حیثیت و همچنین قوی و اصل وی با بیاض جذب میل میکند و
بول و حیض براند و گزندگی اعتراب رافع بود و گل وی چون در گوش افتد گری آورد و
برون نتوان آوردن +

قصبه تودر لیت و گفته شد +

قصر عوج است و گفته شد +

براند و باقی منفعت و صفت کرفس گفته شود.

قشر اصل المرزبانج گرم و خشک بود و در دم فعل وی نزدیک بفعل پنج کرفس بود و منفعت

وی و صفت رازبانج گفته شد.

قشر اصل الکبر صفت آن گفته شد در اصل الکبر.

قشر اصل الهند باد در هند با گفته شد.

قشر اصل ایران پوست انار سرد و خشک بود و گرمای حب القرح بکشد.

قشر المران پوست پنجه انار ترش سرد و خشک بود و در دم و آنچه شیرین بود و تر بود و در صمای گرم

ضما کردن نافع بود و چون پزند با برنج و جو سفید کرده و باب آن حقه کنند نافع بود و صمغ امعار و اسهال

و چون آب وی مضغه کنند مقوی الله بود و چون بدان استنجا کنند مقوی مقعد بود و قطع غلظت

از بواسیر کند و اگر سحر کنند ده درم و از آن سفوف سازند و آب گرم از پی آن بیاشامند که

را بقوت بیرون آورد.

قشر البیض پوست تخم مرغ مسیح گوید که سرد بود و در دم و خشک حکم و جرب چشم را نافع بود

و چون بسوزانند و سحر کرده کحل کنند و اگر غسل کنند و سحر کرده کحل سازند سفیدی کرده

چشم و زائل کند و قوت چشم بد و نشف اشک بند و شمع ماده آن بکند و قرحه و شوکه در چشم بود زائل گرداند و چون

با تخم خربزه بر کلف طلا کنند قلع کند و مکلس می چون آب کشنیر تر حل کنند و در بینی چکانند

قطع رعان بکند.

قشر المارز پوست برنج از جمله سموات قتاله است و چون بیاشامند در دمان و زبان درم

ربان پیدا کند و باشد که در می و معده و امعاء التهاب مجموع بدن پیدا کند و مداوی آن

مانند مداوی کسی بود که زهریج خورده باشد.

قشر القصب الفارسی پوست فی فارسی سوخته دی گرم و خشک بود و در دم و در

نافع بود و سفیدی چشم را زائل کند.

قشر قشایب بلخت اهل یمن و گفته شد.

قصب السكر نیشکر است و طبیعت مانند سکر و روی زمین نیاید و تر باشد از سکر و نیکتر

پاک گرداند و عفوئی که در وی باشد زائل کند و اصول آن چون بگیرند و بگویند آب آن بار که بایزید
که رنگی ریتلا ماسود و بد و موی که از صمغ وی خوانند و موی شیر خوانند چون بر موی طلوع کنند پیش پاکیزند
بشود و صاحب حاج گوید که چون با شراب مریا میزند موی طلا کنند منع قسط آن بکند +

قشب خرابه و نون خوانند و آن نوعی از خرمای خشک است و اهل مغرب آنرا مقلقل خوانند
و اهل نجد عرف و بر شوم خوانند و طبیعت آن معتدل بود و گرمی و خشکی و در وی قبضه باشد
و گویند که گرم بود و در دوم طبع را به بند و معده را قوت بدید +

قشاسلیخه است و گفته شد +

قشمشس بسیار سی کشمش خوانند و موی لطیف تر از گوشت موی شیرین و نیکوتر و بدل
موی منقعه باشد و منافع وی نزدیک به موی بود +

قشر الحوز الاخصر پوست سبز بر دکان گردگان چون بپزند و ربی از وی بگیرند از جهت خنق
که از بلغم و رطوبت بود و نافع بود +

قشر الحوز الصلب چون پوست گردگان خشک بسوزانند و خاکستر آن بر سر ریشها افشانند
خشک کند و چغنی نیکو بود و غیر لزج +

قشر الاترج پوست ترنج گرم و خشک بود و در دوم چون بخامید بوی سیر از ازل کند و چون بخورند
قوت احشای سرد بد و مقدار را خوراز وی تا در دم باشد و وی محلل ریح بود چون از وی بخورند
و اگر بسیار از وی استعمال کنند مغرور و بگرد و معده و مصلح وی عسل باشد +

قشارا لکن پوست کند طبیعت آن گرم و خشک بود و در دوم و در وی قبضه قوی باشد و چون
بر جراثیم یا شند گوشت برویاند و اگر بر ریشها دشوار افشانند اصلاح آورده شفا بخشد و چون زن بخورد
بر کید و رطوباتی که از رحم روانه باشد و فرمن شده باشد باز دارد و از جهت نفث دم و قرحه امعا چون
بیاشامند نافع بود و در داروهای چشم استعمال کنند ریشهای آنرا نافع بود و اگر بر بیان کرده بود
حک چشم را زائل کند و اگر چون مرهم بشکند شکم بند و بدل آن دو وزن آن کند و بود و بوزن
آن دقایق آن +

قشر اصل الکشیس پوست بجز کف گرم و خشک بود و در دوم ملطف و منفع سده بود و بوزن

قسط ترین خوانند و آن نوعی از پنج سوسن آنجا نیست که در میان بنفشه میروید و می پرورند و با طراف می برند و معروف به پنج بنفشه و آنرا شکر مورد هم خوانند.

قسط شامی راسن است و گفته شد.

قسط بندی صاحب جامع سهو کرده است که آن قسط شیر نیست و قول صاحب منهاج معتبر است که آن قسط تلخ است و گفته شد انواع آن و این مولف گوید نیکوترین قسط آنست که تازه بود و آکنده و خشک و سخت و خوره نبود و بی رطوبت باشد و زبانه باز آگیزد و قسط را مغشوش کنند بر پنج راسن زبانه آگیزد و بدین سبب میان ایشان فرقت است.

قسطوس قیسوس نیز گویند و آن معروفست بحبل المساکین و آن لبلاب بزرگ بود و ورق آن بزرگتر از لبلاب کوچکست و لبلاب البشیر از می سرشته گویند و آن بسیار اصف است صاحب منهاج گوید سه نوع بود کینوع سفید بود و کینوع سیاه و دیگر سرخ که قس خوانند و این سه جنس بود و آنچه سفید بود عمره وی سفید بود و آنچه سیاه بود عمره وی سیاه بود و بعضی با سیاهی مانند لون عفره بود و بعضی از مردمان آنرا بوسیون خوانند و جنس سوم که آنرا قس خوانند چون مشک بود و هیچ شمر نداشته باشد و شاخهای می بار یک باشد و ورق آن کوچک و مجموع اصناف قسوس این قس و کینوع از آن از وی حاصل شود و آن نوع گرم بود و باقی انواع سرد بود و عصب مضر بود و گل وی چون با شرب سیاشا مندرجه معارف بود و اگر احتیاج بخوردن وی بود باید که در روزی دو نوبت بیاشامند و چون بکوبند و سحق کنند با موم درغن بسوزانند و من سوزانند و سوختگی آتش را موائق بود و ورق وی چون تر بود و بسکه بپزند و بکوبند و آب آن بگیرند و با سرکه دروغن سر را بدان ترک کنند و در سر کین راز اکل کنند و می که از بلاید زائل کند و نوع سیاه چون آب وی بیاشامند بدن را بسیار ضعیف کند و همین را قسوس گویند و چون بگیرند از سرهای وی پنج عدد و نیک بکوبند و آب آن بگیرند و در پوست انا را کنند و با غرغره کل و در گوش که مخالف دندان در دکنده بود چکانند و در راس کین کند و بوی سیاه کند و چون ورق وی بشرب بپزند و از وی صنم و سازند برایشها که عارض گردد از سوختگی آتش نیکو بود و کلف بر دوا کند و با قس خوانند سرهای وی چون بیاشامند حیض براند و چون قصبان وی و ورق وی و عسل فرو بریزند و آن بخورد و همچنین حیض براند و بیک آسانی فرو نماید و چون بکوبند و آب آن بگیرند و در بینی چکانند بینی سانس

قسط لیدوس پاکنه گویند و گانج گویند و گفته شود:

قسط لیدوس از زیر است و آن رصاص بود و گویا نیز گویند و گفته شد:

قسط بیجانی قسطس خوانند و آن انواعست و جمله پنج نوعست کینوع عربی خوانند و آنرا قسط بحر گویند و آن سفید رنگ بود و یک نوع هندی بود و آن سیاه رنگ بود و آنرا قسط مخر خوانند و بسیاری قسط تلخ گویند و آن بغایت تلخ بود و سبک زن صاحب منہاج گوید قسط هندی سیاه و شیرین بود و قسط بحر سفید تلخ بود و سهو کرده قسط سفید شیرین بود و آن رویست و قسط سیاه تلخ بود و آن هندیست و کینوع دیگر نیست که بلون سیاهی مائل بود و بوی صبر از وی آید و بهترین آن تافه سفید و فربه بود و بعد از آن هندی سیاه و سبک بود و طبیعت آن گرم است و رسوم و گویند که حجام و خشک بود و رسوم فافع بود و از جهت بر عضوی که محتاج است به خونت بود و جذب خلط او عمیق بدن کند و اگر با غسل و آب بر کلف لطوخ کنند زائل کند و استرخا و عصب عرق النساء را ضماد کردن و نیز غسول نیز سودمند بود و در بول حیض بر اند خوردن و در شیب و امن بخور کردن و در رحم را فافع بود و چون فرزبات کنند یا نگمید یا بطول کنند و چون بیاشامند یا شراب فستقین بکند و گندیکی افنی و مجموع گزندگان را فافع بود و در سینه و کوفگی عضله و متهک فافع سودمند بود و چون با شراب غسل بیایند محرک شهوت جماع بود و چون با آب بیاشامند حب لقرع و کرهای در از بیرون آورد و اگر باریت لطفا کنند فافع فافع و استرخا سودمند بود و فافع بیش از وقت نوبت لطوخ کنند و در پهلوی با رانام بود و رازی گوید زکام را فافع بود و چون در شیب بینی بخور کنند و سج گوید که چون سخی کنند و بر پشها تر بفشانند خشک گرداند و قلعان گوید که چون در شیب و امن بخور کنند حیض براند و بچ کشد و طبری گوید که چون بیاشامند مضع سده جگر باشند و گویند که چون بدان بخور کنند تلات را فافع بود و در وای که حادث شود از عفونت سودمند بود و چون سخی کنند و با غسل بپوشند و بیاشامند و در معده و منحص بود و در وای فافع بود و سنگ کرده بریزند و اگر با سکنجبین بیاشامند تیپ فافع بود و چون برهن بشیر کلف طلا کنند و غسل با آب که با قطران زائل کند و موسی برواء الثعلب و یاند و قطع اخلاط لایع کند سفر بود و بشانه و مصلح وی ورق گل سرخ و قند بود و گویند برض بود و شش و مصلح آن انیسون بود و بدیل آن نیم وزن آن حاقر قرا بود و گویند بل آن وج باشد و مصلح آن خطمی موقوف گوید که قسطا روی

بیاض مانند لنت دم را به بندد *

قرون انبل بعضی نوعی از سنبل سفید است و آن کشنده باشد و آن در میان سنبلها
و گویند که پنج خالق النمرست و صاحب منہاج گوید که دمای کشنده هست نزدیک پیش چون
بخورند خون بعضی بول بیاید و زبان سیاه گردد و دهن مختلط شود و دمای آن بقی کشنده
از آن دو مثقال کافور یا گلاب و آب اند و شیر و تخم خرفه که برت سرد کرده باشند با جلاب یا
دفع گاو یا قرص کافور بدیند و شیر تازه بیاض مانند و سولق سیب ترش و سولق شیر با آب
برف و جلاب و خیار و کدو و جو آب بدیند و جگر و دل وی سرد گردد و مانند بجمادات سرد مانند
صندل و کافور و گلاب و مانند آن *

قرط نوعی از رطبه است که در مصر میکارند و ورق آن بزرگتر از ورق رطبه است و چهارپایان
میخورند و فربه میشوند و طبیعت آن گرم و ترست و چون تر بود شکم براند و چون خشک بود شکم
به بندد و سرفه و خشونت سینه را نافع بود و آنرا با پارسی شیدار خوانند و با صغفانی شود و رطوبت
برسین خوانند و بقوت تر از نبات وی باشد و در وی قبضی بود شکم به بندد *

قرط اسم نوعی از کرات است که معروف بود بکرات المایده و کرات البقول و گفته شود انواع
قرط الدارچینی دارچینی است و گویند که آن باریکتر از قرطه و قنصل بود و شیرین تر از وی و
طبیعت وی گرم و خشک بود و در رسوم قوت اعضا باطن بدید و جرب و قوبا را نافع بود طلا
کردن و در صندای عصبانی و وجع و رک که از بلغم بود و مغلول و مضرع را نافع بود و وی آمو
بود در فعل از دارچینی و در تقویت معده و جگر سود دارد و محکم تر بود و بدل آن نیموز آن از دارچینی
قرط اسم نباتیست که مانند رازیانه است و آنرا شتر و گوسفند و گاو میخورند و مؤلف گوید که فلفل
آنرا که گویند و طبیعت آن گرم و خشک بود و در رسوم بول براند و در دمای سرد اندرونی ساکن
گرداند و محلل ریح بود و وی در این منفعتها بقوت بود و چون نرند و آب آن بیاض مانند مسکه
بود و آنرا علجان نیز گویند و این مؤلف گوید چون از وی کما و سازند و گرم کرده نیز بار بندد و
بقوت براند و جرب است *

قسطو ریون چندید است گویند گفته شد و قسطو نیز گویند *

و چون مغز خیار خیره در آن بالند تب لمغمی را نافع بود و باید که شیر در وطل بود و خشکدانه کوفته است
 دم در وی بالند بعد از آن به بند و تانیر کرد و آب آن گیرند و استعمال کنند و بگویند که بدل آن
 جبه الحصف است +

قرطم سندی حب النیل است و گفته شد +

قرطم بربری بیونانی ایطریطولس گویند و بعضی قبض اخرون گویند و آن خاریست است
 خار قرطم لبانی و متوکت گوید که شیرازی آنرا انگریز خوانند و گل وی زرد بود و جالینوس گوید
 که مسخن بود و با عذال و محففت بود و تسقوریدوس گوید که چون سحق کنند و رقیق وی با حمه و
 با شروی یا فلفل و شراب بیا شامند گزیدگی عقر ب را نافع بود و بعضی گویند که چون مغسول
 وی استعمال کنند در زائل کند و چون گزیده باشد و استعمال کنند همان وجه پیدا کند که از
 گزیدگی و متوکت گوید که طریقان نیز گویند و گفته شد +

قرطمانا فردمانا گویند و گفته شد +

قرطمان هر طمانست و گفته شد +

قرطان نوعی از کماه است سفید کوچک +

قرطاس پیارسی کاغذ گویند و اسحق گوید نیکوترین آن مصری بود پاک و سفید از هر آنکه
 از بر وی ساخته اند وی مضرب بود و کاغذهای دیگر مضرب بوده و سوخته وی سحفه را نیکو بود و منع
 نزف دم در عاف بکند و ریشهای محده را پاک کند و اگر یکدم از وی بیا شامند قرصه شش
 نافع بود آب سرطان نهری بخفته +

قرون قرن پیارسی شاخ گویند و سرون نیز گویند و مجموع محففت بود +

قرون للمغز و الابل نیکوترین آن بود که از ابل نر گیرند و باید که بسوزانند تا سفید شود و
 طبیعت آن سرد و خشک بود و سوخته وی دندان را جلاد و دانه را محکم گرداند و باقی منفعت و
 در صفت ابل گفته شد و مضرب و شیش و صلح آن کثیر بود و بدل آن اسارون بود و خولنج
 و مقدار مستعمل از وی یکدم بود و در مثانه و رقا نافع بود +

قرن البقر براده شاخ گاو چون آب بیا شامند عاف به بند و سوخته وی چون آب

غیب است و غروب شامی را کورک کار زنی گویند و غروب مصری آن قرظ است که پیازی اگر
گویند و صاحب منهای گوید که قوت او شبیه است بقوت طائیت و در وی قبی بود و بهترین وی
آنست که سفید باشد و آن مقدر است مائل بسودی و ثمره آن جار طب است و ورق آن
سرو است و مقدار آنچند فرا گیرد از آن تا دو مثقال است و بعضی گفته اند که مضطرب سازد بریه و مصلح
بلوط است و قرظ لفظیست ترکی و آن حبست در مصر و بدل آن غروب است که بگوید و بچوستانند
تا غلیظ گردد +

قرظ قول و قولیون نیز گویند و پیازی مرجان سرخ گویند و آن لیمو است و گفته شود +

قرص بالونج است و گفته شد و گفته اند اقحوانست و صفت هر دو گفته شد +

قرن البحر کرباست و گفته شد +

قر و اسن میونانی حرف است و پیازی تخم سپندان گویند و گفته شد +

قرنیا و کر و است و گفته شد +

قرنقان هم کر و است و گفته شود +

قر و اسوسن میونانی قر و ماناست و گفته شد +

قرطم حب العصف است و پیازی خشک و آن گویند و میونانی قینقص طبیعت آن گرم بود
و در دم شکر نرم کند و اگر پنج درم از وی کوفته و در شیر محالند و بیاشامند سهیل خلطهای غلیظ سوخته
بود و انواع جرب را نافع بود و آب جوبه گوید و رفع کند ریح را و منی بفرزاید و شیخ الرئیس گوید سپینه
پاک گرداند و آواز صافی کند و قو لنج را نافع بود و سهیل بلغم سوخته بود و باه را زیاده کند چون با که
و یا با جسل یا با آنچیز خلط کنند و این ماسویه گوید که آواز را نیکو گرداند و سهیل کمیوسا است غلیظ بود
و این ماسویه گوید که خاصیت قرطم و مغزوی آنست که سهیل بلغم بود و شترتی از وی ده درم تا به
درم بود بعد از آنکه نیم کوفته و در نیم ظل آب بچوستانند و در دست بمالند و صافی کنند و ده درم شکر سرخ
با وی خلط کنند و بیاشامند و البصل بر وی گوید که بچنین سودمند بود از جهت استسقای فی لحمی و
این بر ایون گوید که شترتی از متشروی بچیدرم یا پنج مثقال با انگ انگ پندی بود از جهت
سهیل بلغم و اما اجنبی که بجز وی البته باشد چون بیاشامند با اقیسون المیزلیا و جذام را نافع بود

جانوران و زهرهای کشته را نافع بود و اگر با یکدیگر تخم کنند ریاضات منحصی براند و محلل منحص بود
و بعضی گویند چون ضا و کنند بر و مها تحلیل و بد و خافنی گوید بلفظ و سیرج الاخذار رسولی خلط
محمود و بلغم رقیق از معده بگذرانند و از امغانیز دبول براند و پنج وی تر بود و بخورند یا با غسل مبر کنند
اخذار انیکو بود و اگر کت و از وی بکین و از و جویا کاسنی بر شند و طلا کنند بر و مهای که رساق بود و آب از وی
روانه بود و نافع بود و در ابتدای دایره الفیل هم چنین و این رشد گوید بطبیخ وی چون بیاضات منحص
باشند از ورم بپلوه

قرطار غون نباتیست که در قهای وی مانند ورق گندم بود و او را شاخهای بسیار از یک
اصل بسته و تخم وی مانند جاورس بود و بیشتر در موضعهای که سایه بود و در وید و بقایت حریف بود
و ثمر وی در مذاق حدقی و حراقی تمام بدید و گویند چون زن چهل روز نباتا بیاضات با آب
از طهر و پیش از آنکه و با وی جماعت کند و مرد نیز همچنین کند بعد از آن باز جماعت کند و فرزند آورد
قر قمان چوبیست که در میان مقل کی بود و صعبی طبیعت آن سرد و خشک بود و در سمنوات
مستعمل کنند جهت قوبک گوشت بن و نمک و دندان و دندان را پاک کند و حکم دارد و سفید گرداند
قر قمر دو و العباغین گویند و آن حیوانیست که یک که بر چار می باشد و بر نباتی که آنرا میسوزانند و صیبت
این حیوان نیست که رنگ ابریشم و صوف را بدان می کنند و کتان و چغندر بتوان کرد و صبی دیگر است
مانند عدس سرخ رنگ و آنرا نیز قر قمر خوانند و فقیض گویند و شریف گوید طبیعت آن گرم و خشک بود
در سوم و از خاصیت وی آنست که چون زن هفت روز هر روز و ورم بیاضات چهل قطع حیض کند
بجاست چون با سر استعمال کنند قطع نسل بکند و اگر و ابریشم سرخ کنند و مجموع آویند شفا یابد
قر سطار لون سطار لون است و گفته شد و بسیاری آنرا بر ابران خوانند

قرطاسم ثمر خالیست که آنرا ضبط خوانند و از این عصاره گیرند و آنرا قیا گویند و گفته شد و آن
را بسیاری کره گویند و شکل خرنوب شامی بود و اما سفید رنگ و ضعیف تر از وی بود و این مؤلف گوید
آن سرد و خفی نیز گشت و آن خرنوب مصریست و خرنوب چهار نوع است شامی و مصری و بطبی و
هندی باز و نوع است کینوع خیار خنیر است و نوع دیگر بطریق خرنوب شامی بود و اما بقایت
و این باشد چنانچه قدوی یک گز زیاده بود و این وی نزدیک بیک جیب بود و خرنوب بطبی

قرقوما و قرقومعانه گویند و آن ثعل روعن زعفرانست بیونانی و بهترین آن خوشبوی فریبسیا که هیچ چوب در وی نباشد و چون در آب بگذارند بلون زعفران باشد چون بجایند دندان را از تک کند رنگی سخت ثابت که باقی بود و وی مسخن و منضج بود و طبیعت آن خشک بود و در رسوم لبول را براند و تا یکی چشم زائل +

قره العین کرفس لمای و جرجیر المار خوانند و بیونانی سلینون گویند و آن بیشتر در آبهای استا روید و در آب روان نیز باشد و ساق شمشاد و سی رطوبتی لهج داشته باشد چنانچه بر دست بچسبد و در وی عطربتی بود و ورق وی بزرگتر از ورق نعنای بود و باندگی مسخن بود و محلل و لبول و حیض براند و سنگ بریزاند و با لبول بیرون آورد و خواه خام خورند و خواه بخت و بچه را بیرون آورد و خوردن وی قره امعاران بود و اگر بسیار خورند فراج را گرم کند تا بحدیکه روی و بدن را سرخ گرداند و لون برص را نیکو گرداند و در سوسومند بود و محلل و منضج سده باشد و مسخن معده +

قرانیاد خقیست بزرگ در کوهستان سردسیر روید و ورق آن مانند آزاد و رخت بود و شروی مانند ترن دراز بود و چون نارسیده بود سبز بود و چون نرسیده گردید سرخ شود و مانند خون و آنرا خورند و در طعم وی محقق تمام بود و طبیعت وی گرم و قابض بود و موافق اسهال شکم و قره امعا بود و چون در طبع کنند و بخورند و نمک آب ننهند مانند زیتون و رطوبتی که از ورق وی چون تر بود حاصل گرد و بسوزانند و بر قوبا ببالند نافع بود و ورق و قضبان وی بغایت عفض بود و محقق قوی باشد +

قرصعنه در اندلس بشوکیله ابراهیم خوانند و آن انواع بسیار بود و نبات وی در سنگستانها و زمین خشک و ریگ بوهاروید و آن نوعی از خارست و چون اول بیرون آید ورق درونی زمین پهن بود و وسطی بود و در و چون بزرگ گردد خار گردد و سفید بود و بقدر یک وجب زیاده تر بود و نبات وی انبوه بود و گل و سفید بود و سرگل وی بسری زنده و گرد و برگ گل وی شش خار بود و پنخ وی مانند سنبل و اصلب بود و پنخ وی بسطری انگشت بود و بدرازی سبکتر بلکه زیاده بود و موافق گوید که بزبان آن قوم که گس غسل میدارند آنرا خاکسک میگویند و بشیرازی شتره در صحای شیراز بسیار بود و گس غسل از گل وی خورش دار و پنخ وی در دسینه و پهلوی گردیدگی جانوران و عقرب را نافع بود و طبیعت نبات وی گرم و خشک بود و در آخر درجه اول محلل ضعیف بود و چون با شرباب یا شامند و دیگر که

قرنفل بستانی فرخ خشک است و اگر خشک نیز گویند و گفته شد.

قرنفل قرفه الطیب خوانند و پوست هر چوب و بر درختی که بود آنرا قرفه خوانند و قوت وی نزدیک
بقرنفل بود و آن پوستی سبز بود و بلون قرفه بود و طعم قرفل داشته باشد غیر حلاوت و اچینی و اگر شیرین تر بود
از قرفل ضعیف تر بود و از قرفل لعل و طبیعت آن گرم و خشک بود و دوم و گویند در سوم و گویند معتدل
بود و گرمی و سردی و بدل وی قرفل بود.

قرومانا که ویای بری بود و کروای حبلی نیز گویند و مولف گوید بشیرازی آنرا تخم ترخ خوانند و تخم بران
نیز گویند و در طعم وی تلخی بود و نیکوترین آن تازه زرد بود و فربه و طبیعت آن گرم بود و در سوم و خشک بود
سینه را پاک گرداند و چون آب بیاشامد صرع را نافع بود و سرفه که از سردی بود و عرق النساء و فالج و
استرخامه منقض را نافع بود و در کهما را بکشد و حب القرع بیرون آورد و چون با شراب بیاشامد و در گرده
و عسر البول و قولنج را موافق بود و در گزیدگی عقرب و مجموع گزیدگیها و جانوران زهرار را نافع بود و چون
بیاشامد از وی مقدار یک درم با پوست سیخ غار سنگ بریزند و چون سحق کنند و با سرکه بر جرب و سحفه
طلا کنند زائل کند و دغان وی بچو بکشد و در شکم و مقدار را خوراز وی کمی شالی بود و گویند مضر بود و بپزند
و مصلح وی انیسون بود و بدل آن زعفران بود و گویند بدل آن مشکطرا شیع است.

قروان سعد است و گفته شد.

قراصیا جراسیا نیز گویند و مولف گوید پارسای آنرا الوابو علی خوانند و بشیرازی الی بانی مشهور است
و آن سعد نوع است شیرین و ترش و عفتل پنجه شیرین بود و گرم تر بود و در دوم زرد از معده بگذرد و در مخی
وی بود و تحیل شود و به طبعی که غالب بود و شکم براند و طبع را نرم دارد و مع ذلک نفوذ زیاده کند
مفسد غذا بود و مولد سودا و آنچه ترش بود و تشنگی نباشد و شکم به بند و معده بلغمی که مملوی فضول بود
سود و در آنکه تخفیف در وی بیشتر بود که در عفتل و آنچه عفتل بود و شیرین بود و در لیستور بدوی
گوید که چون تر باشد شکم براند و چون خشک بود به بند و صمغ وی چون با شراب و آب بیامیزد سر قزاق
کند و لون را نیکو گرداند و چشم را نیکو روشن کند و نهض شهوت بود و چون با شراب بیامیزد و بیاشامد
سنگ بریزند البته.

قروان عفران است و گفته شد.

وی بود بیرون آورد و بشارند آب سیاه از وی بیرون آید و شیشها کنند که پشود را کنند و چون خواستند
که استعمال کنند جنابان بپوشند و خضاب کنند موی را سیاه گردانند بغایت و سفیدی زایل کنند و
خضابی بغایت نیکو بود و جزاوه کردی تر چون ضما و کنند در ابتدای در چشم که از حرارت بود نافع بود
و در ساکن گردانند خاصه چون بار و بپوشند و همچنین صداع گرم را چون بموضع در و طلوع کنند خوا
و تب و خواه و غیر تب و چون ضما و کنند حمه را روع ماده بکند و در آن ساکن کنند پوست که در
خشک ریش ذکر نافع بود و خشک گردانند و همچنین ریشهای که بر اعضای یا بلل المزاج بود و خشک
آتش را نافع بود چون بار و غن گاو بپوشند و مغزانه وی سرفه که از گرمی بود سودمند و مرطب سینه
بود و مقطع تشنگی چون در آب بماند و سوزش مثانه که از خلطی غلیظ تر بود نافع باشد و وی مولد
معدده بود و اولی آن بود که با سفر جیل بیامیزند و سلوک کردن بعد از آن با مری و سقر و نفل و
خردل و فودنج استعمال کنند *

نفصل بیارسی میخک خوانند و تر آن مانند استخوان میتوان بود و در از تر و بغایت سیاه بود
و عکس می در قوت عکس البطم بود و نیکوترین آن نیز بوی و شیرین طعم با تیزی و تلخی اندک بود که چوب
وی بار بکتر بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم بوی دمان خوش کند و چشم را روشن کند و
شکوری را زایل کند کحل کردن و قوت جگر بد و قی و غثیا نافع بود و سلسا لبول و قطیر را
کنند چون از سردی بود و سخن رحم زمان بود و اگر نیم درم از وی سخن کنند و با شیر تازه بپاشانند نبات
بجامعت را قوت دهد و بوی وی مقوی دل و دماغ و سر بود کسی که علت سودا بروی غلبه کرده
باشد زایل کند و وی مقوی دل و مفرج بود و سوداوی مزاج را نافع بود و مقوی معدده و جگر و
مجموع اعضای باطن بود و سخن آن و استسقا لحمی را بغایت نافع بود و مقوی اعضای ریشیه
بود و بدین سبب است که مجامعت با هم زیاد کند و مقیم را یاری دهد و باد با تیکه متولد شود و از فصول
غذا در معدده و مجموع با و شکم شکند و لثه را قوت دهد و گویند مضر بود بمعا و مصالح وی صمغ عربی بود
و گویند بدل وی نیم وزن آن جوز بوا نیم وزن آن داجینی بود و گویند بدل آن قرقه بود و گویند
بدل آن نیم وزن آن فم خشک است یا بوزن آن خولجان بود *

قرقش بزرگاله خزه است و در بنور گفته شود *

مستی بود باطل کند و طلیل غذا بود و اولی آن بود که باروغن و شیر نریزد +
 قرع دبا خوانند و سپاسی که گویند و نیکوترین آن سبز تر بود و طبیعت وی سرد تر بود و در سوم
 و غذائی که از وی متولد شود مانند مصاحب وی بود اگر با خردل بخورند خلط حریف از وی متولد شود
 و اگر با نمک بخورند خلط از وی متولد شود و مسلوب وی غذای اندک و بد و زود بگذرد و صفرا و خون
 ساکن کند و مولد بغم بود و محرومی و صفراوی مزاج را نافع بود و حرارت بنشاند و تشنگی باز دارد و خشونت
 سینه و سرفه و کسی را که جگر وی گرم بود و تب گرم را نافع بود و چون با جو با ماش مقشع و روغن بادام شیرین
 بزند و بخورد و سرد مزاج و ملغمی مزاج و اصحاب سودا را تشاید که خورند که قویخ غلیظ آورده و اگر بخورند
 که خورند بازیت بخن کنند و طبیب لطفعلی و خردل و سداب و کرفس و نعناع کنند و شراب حرفت بر
 آن خورند و جوارشات و خردل و مری نیز مصالح وی بود و چون مسلوب کنند و بعد از آن آب بخورد
 و آب انار و سرکه و روغن بادام و زیت الفاق بخورند خلطی سلیم از وی حاصل شود و مسلوب وی
 سرفه و در سینه را که از حرارت بود نافع بود تشنگی بنشاند و کرب که از صفرا بود سود و بد و در خلق
 را نافع بود و رازی گوید روغن وی مانند روغن بنفشه و نیلوفر بود و سرد و حرارت را سود دهد و آب و
 صداع را سود دهد و زائل کند چون بیاشامند یا بدان سر بشویند و اگر باروغن گل و رگوش چکانند
 و رو بنشاند و دم دماغ را نافع بود و چون در خیم گیرند و در میان آتش نهند تا بریان شود و بیرون آورند
 و آب بگیرند و با قند یا شامند پتهای گرم سوزان را ساکن گردانند و تشنگی بنشاند و غذا نیکو دهد و چون بیاشامند
 بعد از آنکه در آب فلوس خیار چنبر و ترنجبین و خمیر بنفشه حل کرده باشند صفرا می محض برانند و سرفه
 گوید که وی کوچک که اول همه بیرون آید چون در خیم گیرند و بریان کنند و آب آن کحل کنند و زوی
 چشم که از برقان باشد زائل کند و چون آب گل و گل کحل کنند در چشم گرم
 زائل کنند و شفا بخشد و پوست خشک و سبب چون بسوزانند و بر موضع
 که خون از آن روان باشد افتانند باز دارد و اگر بسوزانند و با سرکه بمشند و بر برص طلا کنند و
 بود و دانه وی چون مقشع کنند و روغن از وی بگیرند و در گوش و در دماغ گرم را سود دهد و کدو
 چون با خورسد و بن آن بکشد و سوراخی کشاوه و در میان آن بکشد و نجیث الحدید بمیندایند
 تا منتهی شود و بن آن باز جای نهند و چهل روز بکشد و بر درخت بعد از آن بچینند و آنچه را بکشد

و تخم کرفس و فطر اسالیون و جاج و شیر و کینج و قمل از زرق و تربد و نمک هندی و حب بلسان و چون
 بالبعضه از این ادویه با بیا میزند نافع بود بهجت بسیار در دبا و چون در مفاصل و نفوس و قلوب و شوه و
 خدر و دست و پا که از مره سودا بود و نشاید که با ادویه جاره مثل شحم و نیا و شحم خنظل بیا میزند و شری از وی
 و انگلی و نیم بحسب مزاج و مضر بودیش مصلح وی صنم عربی و طین ارمنی و نشاسته بود و اگر قشار الحما را بر
 کینج بزند و بر آب سیر که ظاهر بود پیرامون مقعد طلا کنند یا بعضی روغن کینج روغن چرخ کنند نافع بود
 و خشک کنند و آسحق گوید روغن وی از آب وی و زیت بگیرند یا با قشار یا با آبش بپزند تا آب سوخته گردد
 و روغن بماند آن روغن نافع بود بهجت سردی اعضا چون بدان ببالند و کلف و اثرهای که در وی بود
 زائل کند و نافع بود بهجت دوی و طنین که در گوشت بود و گرانی گوشت که از ریاخ غلیظ بود و شریف گوید
 چون طینج وی بیا شامند مجزوم را نافع بود و اگر بنج وی سحق کنند و بر روی که در بن گوشت بود و در
 باطنی که در گردن بود و نهند بگردانند و روغن وی بر مفاصل کهن و نو الیدان و خوردن نافع بود و شربت
 از وی بقوت دودم بود که با آرد جو بیا میزند و وی خلط خام و لاج بیرون آورد و بر ویضیق النفس نافع
 بود و عصا ره وی و در حقنه کردن سود و بهجت در دشت لیکن سحج آورد و سهل خون بود و نهان
 حقنه کردن خطر بود و اگر آنکه خلط کنند با ادویه که موافق باشد و از یکدم تا یک شقال کنند بحسب مزاج و باشد که
 با فراط آورد و دوا وی وی بیست جو شرباب یا سرکه کنند که قی باز دارد +
 قشار النعام خنظل است و گفته شد و پیارسی گوشت گویند +
 قشار الحیة از قول صاحب جامع زراوند طویل است و از قول صاحب منهاج خنظل کو چاک است
 و صفت بر و گفته شد +
 قشاد پیارسی خیار گویند و گفته شد و رخا +
 قد میا قلیما است و گفته شود +
 قداح مریم نباتیست که میزانی قوطولیدون گویند و گفته شود +
 قداح رطبه است و گفته شد و پیارسی اسپست گویند +
 قدید گوشت خشک بود و نیکوترین آن بود که از حیوانی تر بود و حرارت وی کمتر از نمک سود
 بود و قوت بدنی بدسترسه رافع بود و خاصه چون در سر که خیسانند تا تشنگی کمتر کند و اگر تشنگی که از

انتعاش بخشد و ورق وی با عسل بر شری المغمی طلا کنند نافع بود و خوردن وی گزیدگی سگ دیوانه را نفع دهد
و کیموس وی بد بود مستعد عفونت بود و پ صعب آورد و در معده پیدا کند و دفع ضروری لغسل با موی
کنند و یا نان خواه و از می گوید سبکتر از خیار بود و زودتر بگذرد و خیار و خیارزه و کدو و محروم مزاج را نافع بود و محتاج
اصلاح نبود لیکن اگر بسیار خورند در شکم و قتل پیدا کند و مصلح وی جوارش کمنی و سفر جلی بود و اما سرد مزاج
مضر بود و اولی آن بود که بسیار بخورند و شراب صرف بقوت از پی آن بسیار شامند و جوارشات گرم خورند
فتا بر مندی خیار چربست و گفته شد +

فتا بری بل ست و گفته شد +

فتا الحما را پرسی خیارزه سفید گویند و بکار ذوقی بد و آن فتا بری بود و اهل اندلس علقم خوانند
و اراقانی نیز خوانند و میونانی اسفیر او اغر لوس گویند و عصاره ثمر وی را اطرون گویند و نبات که با طلا
خارندارد و لون وی سبز بود که بسیاری زرد و صفت عصاره وی چنان بود که ثمر وی و آخر تابستان که
زرد شود و بگزیند و در خرقة کنند و با لند آاب از وی بیرون آید و صافی کنند یا بنخل بیالایند و بعد از آن اوق
کنند و در ظرفی کنند و بر وی خاکستر خشک کنند بعد از آن بر لوی کنند در سایه و قرص سازند یا اگر
سه تو کنند بر وی خاکستر بخیه و عصاره غلیظ بدان ریزند تا که با پس آب فرو برد و بعد از آن بر صلیه کنند
و سخن کنند و قرص سازند و طبیعت آن گرم و خشک بود و در اول درجه سوم و گویند حرارت وی در دوم
و لطیف و محلل بود و بیخ وی چون بدن مضمضه کنند با بست و جبر و می المغمی که کن بود و تخیل و بد و چون با صمغ
بر جراحات نهند از دل و هر چه باشد بکشاید و چون با سرکه بپزند و بر نقرس ضما و کنند نافع بود و طبع وی در
حققه جهت عرق الفسا سودمند بود و مقدار یک درم و مضمضه بدان کردن در دندان را نافع بود و چون
خشک کنند و سخن کنند بر بوق و جرب لیش شده و قوبا و اثرهای سیاهی که از دل در لیش بروی پیدا شود
کند و عصاره ثمر وی حیض و بول را براند و اگر زن بخورد بگوید تباہ کند و اگر با شیر بسوزد کنند بر قان سیاه
را نافع بود و صداع کمن و عصاره وی چون در گوش چکانند درد گوش را برود و چون با زیت کمن با
یا با سرکه گاو بدان خشک کنند یا طلا کنند درم خنجره و خنق را بنایت نافع بود و وی مسهل خلط غلیظ
خام و مره سودا و مارا صفر بود و باید که با دویه که موافق باشد خلط کنند تا به صفت غلظت یون بار یکت و سحر
و بوزیران و کما فیطوس و قسط و مر و زعفران و سبیل الطیب و اچینی و سیخ و زراوند و ریح و انیسون

ق ق ق ا ق ق ق است و گفته شد +

قاتل اخیه خصی الثعلب است و گفته شد و از بر آن این اسم بردند و نهاده اند که ایشان و پنج اند مانند زیتون که در سال یکی فربه بود و یکی لاغر و در سال دیگر آنکه فربه بود لاغر شود و آنکه لاغر بود فربه شود قانضه بپاری سنگدان خوانند و صفت قواض بعد از این گفته شود +

قارسیاه قرصیاست و گفته شود +

قنج محل خوانند و بپاری کبک گویند صاحب منہاج گویند نزدیک است لطیف و لحم وی لطیف لحم باشد گرم و تر بود و چون بریان کنند شکم به بند و مسمن بود و باده را زیاده کند و دل را روشن کند و غذا بسیار دهد از هر آنکه در بهضم شود و بیشتر قیف گوید که گوشت وی معتدل بود و غذا نیکو دهد و زرد بهضم شود و داغ وی چون با شراب صوف بپاشند صاحب یرقان را سودمند بود و جگر وی چون گرم بود مقدار نیم مثقال فرو برند صرع را سودمند و زهره وی شکبوری و تار یکی چشم را بخت نیکو بود کحل کردن و چون با عسل و زیت شیرین اجزای مساوی بپایند و از برون چشم استعمال کنند سودمند بود و جهت نزول آب و چون زهره وی سوط کنند در سرباه زمین را زیاده کند و لسیان کم کند و قوت باصره بدید و اگر زهره وی با مرارید ناسفته و مثل آن سکه چرا مساوی سحق کنند و کحل کنند سفیدی چشم و ناخن و شکبوری را نافع بود و خون وی چون خشک کنند در چشم کشند غشای جرب را سودمند بود و بیضه وی چون با سرکه غصیل بپزند و بخورند و در شکم و مخص را سودمند بود +

قت رطبه خشکست و آن نصفه است و گفته شد بپاری انسپست گویند +

قشا و خار است که صمغ وی کثیر است و شیرازی آنرا کم خوانند و خار و پیرالبوزانند و چوب وی را بگا و شتر و بند نیکو غذا بود ایشانرا و طبیعت آن گرم و تر بود و سرفه را سودمند بود و قرصش را منقعت کثیر او کاف گفته شود +

قشا قشعر خوانند و کوچک آن شعاری و صعبالش گویند و بپاری خیار زه گویند و شکبای خیار و از نیم گویند نیکوترین آن فیشاپوری بخت بود و طبیعت آن سرد و تر بود و سرم سکین حرارت و صفر اکند و بول براند و تشنگی نبشاند و مثانه را موائق بود و بوییدن قشا و قشدر بخود وی که از حرارت

بدل قاقله صغار بوزن آن قرقفل بود +

قاتلی نباتیست مانند ایشان دو طعم وی شور و باقبضی و اسحق گوید مانند کشوت بود و در فعل و طبیعت وی گرم و خشک بود و اول سهل آب زرد بود خاصه تخم وی و آب وی بدر بود منی و بول را و سهل صفر بود و ضعف جگر را سود دهد و کیموس وی نیکو بود و در معده ثقل پیدا کند بسبب اندک لزوجهی که در وی هست و شربتی از آب او و دو انگ طل تا نیمه طل باشد تا ده درم شکر سرخ و صاحب منهج گوید با شکر العشر و حبش بن الحسن گوید شکر سرخ با قاقلی و شایب و البلاب نیکو تر بود و قوتیر از شکر سفید بود +

قاتل النمر خالق النمر بود و گفته شد +

قاتل النحل نیکو فرست و گفته شود +

قاتل ابيه بد اسفان و بد کشان گویند و گفته شد +

قاتل نفسه نوعی از عاشق است و گفته شد +

قاتل الکلب اذاتی خوانند و آن خالق الکلب است و گفته شد +

قاره میونانی سطاخیس گویند و گفته شد و آن نباتیست مانند فراسیون +

قاتل العلق نوعی از انا خالس است انشی که زهر وی از زرق بود و آن انصار بود و گفته شد و باب لغت و آن مرزنگوش بود +

قاتل الذیب خالق الذیب است و گفته شد و آن خرین سیاه است +

قانون ارمینا است و گفته شد و بیارسی نوشتار گویند +

قاوند قیوند خوانند و بیارسی پیه قاوندی خوانند و روستایان شیراز ویرا شیریل گویند و

آنها از سبند آورند مانند پیه لیسته بود و طبیعت وی گرم بود و در دمای که از سردی بود و مالیدن سود

دارد و سرفه کمین سرد و در دماغه و پشت که از سردی بود چون یکدم از وی حصو کنند و بیاشامند و

و مجرب مالیدن نیز سود دهد و صاحب جامع گوید ویرا از نمره گیرند که مانند فندوق بود و بسیار خرد

گفتند و روغن وی بگیرند و با گندم تا میخورد و این مولف گوید در ترکستان مرغی هست و آنرا

هر قاوند خوانند و پیه ویرا نیز پیه قاوندی گویند همچنین گرم بود و در دمای که از سردی بود و تسکین دهنده

طما کنند ز اکل شود و چون در موصنی که نشیب بود بخور کنند بگزینند اگر ادمان آن کنند هرگز در اینجا نیاند
و این زهر در خواص آورده است که اگر رخت انگور در سج و در ختمای و یکبار استخوان فیل بخور کنند
قطعا هیچ کرم که در آن نگردد و اگر پاره از دندان وی در خرقة سیاه بزنند و بر گاو بزنند از و بای ایشان
ایمن باشد و اگر نشاره مقدار ده درم آب بود و نه کوهی چند روز بیابی بیاشامند مجذوم رافع بود
و بر آن کنند که جمعت زیاده شود و اگر پاره از علاج بر عضوی نهند که استخوان کج در وسط شکسته باشد جدا
کنند و آب سانی بیرون آورند و الله اعلم بالصواب

فیطل اهل اندلس طفله خوانند و آن کمون بری بود و سفید و لیون گویند و در کاف کون
گفته شود

فینک فینج نیز گویند و گفته اند آن قیشور است و گفته شود انشاء الله تعالی

باب لقاف

قافله دو نوع است بزرگ و کوچک و از آن بزرگ از جوی بوی بزرگتر بود و حسب آن مانند قبیله
بود بزرگی پوست آن صلب تر بود و رنگ وی سرخ بود که بسیاری زنده و حسب ی مانند جوی السمر
نشسته باشد و قافله بزرگ را شوشمیر خوانند و غیر بوا و مال بوا و قیل بوا کوچک گویند و آن سه نوع
است یکی نوع بمقدار استخوان بلبله بود و یکی نوع بمقدار جوی بوا لیکن مثلث شکل بود و دانه او اندک
بزرگتر از میل بود و یکی نوع میل است که مشهور است بخیر بوا و گویند وی لطیف تر از بزرگ بود و بزرگ را
خوانند و کوچک را ماده و طبیعت آن گرم و خشک بود و در آخر درجه دوم تا اول درجه سوم و گویند یا
نزدیک بود و گویند وی قضی تخلیل و تقویتی بود و غشیان را نافع بود و آب از این وضم را
باری و در معده و امعاء پاک کند و مقدار مستعمل از وی تا یکدرم بود و در جگر سرد را نافع بود و
سده آن نکشاید چون باکنجبین کهیفته بیاشامند صرع را نافع بود و چون دو درم از وی بیاشامند و
چون با تخم خیارین بیا نیند اجزای مساوی و هر روز یکدرم باکنجبین بیاشامند سنگ گرده بزرگ
و کوچک وی تشف رطوبت از سیننه و حلق معده بکشد و مضمر را قوت دهد زیاده از نوع بزرگ لطیف تر
از وی بود و قضی وی کمتر بود و حرقت بیشتر و گویند قافله مضمر بود و تشف و مصلح وی قند بود و بدل
قافله کباریک وزن نیم آن صغار بود و گویند نیم وزن آن کباب و نیم وزن آن قنقل

بگرفت و فیال را موی بسیار بود شاخ درخت در موی او پیچید چنانکه در موی محکم شد آنکه بشید
 فیال در زیر توایم او افتاد و او را برای بالید و خرد کرده شکست و خواص وی بسیارست آورده اند
 که اگر کسی دستش را بخورد و هفت روز بخشد بکنیاں گوید اگر برص را بر آرد او طلاکت و در روز
 گذارند زائل شود باذن الله تعالی اگر استخوان او را بر کردگان بزند صبح از ایشان منع کند و اگر
 در گردن گاو آویزند از قوبلهامت یابد و اگر عالج را با غسل بیاورند و کلف را بدان طلاکت زائل
 شود و اگر عالج بر درختی منتر آویزند آن سال ثمر نیارود و اگر خانه را بدان دغان کشته پشه و امثال آن
 بمیرد و اگر کجایاج بر جراحت فاسد افشاند صلاح پذیرد و اگر دیشوم را عفت افشاند خون منقطع شود
 و اگر پاره از پوست فیل بر کسی بزند که او را تب لزه باشد منقطع شود و اگر صاحب خنجر بر پوست فیل بخشد
 از وی برود و اگر در زیر صاحب اسیر خان کنند بواسیر زائل شود و اگر لول وارد جای ریش کنند ریش را بجا بماند
 و اگر نه عاقبت بیاشد آبستن شود و اگر گریز بر آید از زیر دامن محرم دین کنند بپای وی برود و اگر گریز از آن
 بصاحب خنجر بزند و بزند قوی از وی زائل شود و دیگر اعاده نکند و اگر گریز فیل مخلوط کنند با عسل و زن بخورد
 برگز آبستن نشود و زنان بندگان که وقف باشند بر بت خانه چنین کنند تا آبستن نشوند و حسن طراوت شان کامل
 شود زیرا که ایشان بر جلایردان وقف باشند لابد باشد کسی که مرآت بر افق او باشد تا آبستن نشود
 و چون آبستن شود فائده او فوت شود و دستقورید و س گوید که براده علاج
 و بعضی بود چون بر دامن خنجر زائل شود و شریف گوید چون نشاره علاج هر روز دو
 درم بهار الحسل بیاشد بعد از آن با شومر مجامعت کند زن آبستن شود بفرمان خدا تعالی
 و می بهار الحسل بیاشد بعد از آن با شومر مجامعت کند زن آبستن شود بفرمان خدا تعالی
 و موی گوید که استخوان بنوعی دیگر کردیم سه شب به شرب بکشتقال نشاره علاج را با بکشتقال نبات
 مصری سائیده سفوف ساخته و شب سوم و چهارم مرد با وی مجامعت کرد و آبستن شد
 بفرمان خدا تعالی اما بشرط آنکه بعد از طهر بود و اگر نشاره وی جزوی با هم وزن آن براده آهن
 بیاورند و بغایت سخت کنند و بر بوا سیر مقعد باشند بغایت نافع بود و طبری گوید چون از دندان فیل
 چیزی در گردن طفل آویزند از و با اطفال امین باشند و از سر گریز فیل چون فرزند با غسل ساق
 و زن بخورد برگز آبستن نشود و بخوردی صاحب تب کمن را نافع بود و چون بسوزانند و بر سوزانند

و بر اعاج خوانند و این مولف گوید فیل معروفست بتکبیر لجاج و فیل از بیج حیوانی نرسد مگر گریه
 و فیل دوسروی دارد معکوس آنکس که نداند گوید ندانست و حال آنکه مخرج وی از اصل قرن است
 و میان بنکله بود بر خیزی و بندگان گویند پیشانی فیل هر سال عرقی سطر خوشبوی تر از مشک آورده
 که فیل حیوانی عجیبست و ظریف و از حیوانات عظیمست و چون باری عزوجل گردن او را کوتاه آفرید و
 در آنجای آن آفرید تا بدان آب و علف برسد و در خرطوم همچون دست باشد بر همه تن او میگذرد و
 سلاح باشد بدان بزند و او را دو گوش بزرگست هر یک چون سپری و ایما بدان نشسته از دهن دفع میکنند
 زیرا که دهن او مفتوح بود اگر چیزی از نشئه یا گیس در آنجا رود بسیار درد او را فذاب عظیم باشد هر یک
 دو لیست من باشد و باشد که سی صد من باشد و همه تن او الا مفصل کعب و کتف و فخذ بی مفصل
 دیگر نیست و تابست پنج سال بروی نگذرد و او را شهوت باز دیدنیاید و چون ولادت شود در آب زایه
 تا پنج میان زمین نیفتد و هفت سال آبستن بود و چون بزاید دیگر باز آبستن نشود و فیل را با بار صدها
 بود چون او را به بنید زیر پای باله تابست شود و چون بیمار شود باز بخود بیماری از وی زائل شود
 و اگر فیل هفت روز نتواند خاستن اگر فیل دیگر او را به بنید افتاده دیگر انداخته تا بیایند و او را بر پای
 دارند اما فیل در حرب همچون قلمه باشد روان و در پشت او جال جنگ میکنند و او را جوشن در پوشیده
 باشد و شمشیر و خرطوم بسته مرد با سپرد و نمیداند و اگر گریه بیند بگریزد و چنین گویند که هر دو را شاعر
 بود معروف گناهی کرد و او را پیش انداختند او گریه در فیل داشت فیل آمد که او را بر پایمالد شاعر
 گریه بر روی فیل انداخت فیل رو بگریز نهاد و شاعر خلاصی یافت و همچنین در روز جنگ سپاهی
 گریه در فیل نهاد و شمشیر داشت و بجنگ فیل رفت چون نزدیک فیل رسید فیل قصد کرد که او را
 بزند گریه را از فیل بیرون آورد و بروی فیل انداخت فیل پشت داد و مسلمانان تکبیر گفتند و سوار
 از پشت فیل افتادند و علیه مسلمانان را بود و چنین گویند فیل چاه صندان و گویند هفت صد سال بود که
 که در عهد منصور فیل را دیدم میگفت که این فیل شاپور ذوی الکفایت را خدمت کرده است
 و از ذکاوت فیل آنست که چون در پیش ملکی یکبار خدمت کرد و هرگاه که او را بینه خدمت کند خاست
 نباشد که فیلان با او بگریزند چنین گویند که فیل را نه دومی ترسد که فیل از وی انتقام کشد
 احتیاط میکرد و گریه روی فیل را بر درخت بست بر سنی و تنیق محکم و نجف فیل شامی از درخت

بیاید و جگر و سپرز را پاک کند و سده آن بکشد و چون با ماو الغسل بیاشامند عرق النساء و وجع الورك و استرخای اعضا را نافع بود و اگر با غسل ضما و کنند همین سبیل بود و اولی آن بود که کسی که آن بیاشته هر روز حمام رود و گویند مضر بود و بسیار مصلح آن انیسون بود و و تسقوریدوس گوید که بدل وی در تنقیه جگر و سپرز و ادرار بول و حیض بوزن آن سلیخه و دو دانگ وزن آن مویز سیاه و گویند بدل آن در برص و هلق و شیطان بود.

فیلهوس سیارسی بلیگوش خوانند و آن لوفست و رلام گفته شود.

فیجن سداب است و گفته شد.

فیلزهرج درخت حفض است و ثمر وی مانند فلفل بود و حفض عصاره و لیست و وی معتدل بود و حرارت و برودت بر موی طلاء کردن قوت آن بدید و چون بیاشامند در سپرز را نافع بود و طبع فروع وی حیض براند و بدل آن حفض بود.

فیروزج سیارسی فیروزه گویند و آن نوعی از اجار است از قنیکوترین آن نیشاپوری گز بود این مولف گوید انواع فیروزه بسیار است بهتر آن ابواسحاقی بود و بعد از آن از سری پس سیاه پس در بیولی پس آسمانگونی که آنرا خاک نیز خوانند و یک عجم المجدی پس عنده لیبی ششم گنجینه آن ادنی ترین فیروزه بود اما این زمان معدن نیشاپور هم خراب است و فیروزج کرمانی درین عهد بسیار بد و رنجور باشد لاجرم باندک مایه چربی که بوی رسد بسبب رخاوت و تخلیل اجزا و آن تجاوز لیف عفن گردد و بد رنگ شود و طراوت اصل وی باطل کند و طبیعت آن سرد و خشک بود و چون سخن گفتند و بیانش گزندگی عقرب را نافع بود و لیش اندرونی و چون در داروی چشم گفت شکبوری و تاریکی چشم را نافع بود و چون روغن بوی رسد خراب شود و عرق همچنین لون آن بکلی تباه شود و بمشک همچنین تباه باطل شود و لون آن حسن آن برود و اسطاطالیس گوید هر چه سری از اجار که از لون خود بگرد و چون آن بد بود و این مولف گوید فیروزج خوش رنگ و شگفتی چشم زیاده کند و با خود اشتن بقال نیکو بود و گویند بر حصان فیروز شوند و در مفرجات ترکیب کنند نصفه اخلاط کنند و تفریح بخشند و اگر بیا گویند اگر فیروزه سوده پز رنگین دارا کنند رنگین از و بر دو خالیست قبول کنند.

فیل سیارسی بیل گویند و آن حیوانیست مشهور و از بزرگ زاوگان هستند و ستانست و دندان

زائل کند و جذام را نافع بود و ریش و دمان و فواق را زائل کند و چون با عسل و نمک یا شامند
فضولی که در معده بود زائل کند و بیرون آورد و چون بیاض شامند حیض براند و شیبه و بچه بیرون
آورد و چون خشک کنند و بسوزانند سخت کنند جهت استرخای لثه نافع بود و چون با سولین
ضماد کنند ورم گرم را ساکن کند و یرقان و استسقا را تسهل سودا بود و شترتی از وی یکدم
و دو دانگ بود بجلاب و وی گزندگی اعتراف نافع بود و عصا و وی با مطبوخ گزندگی سباع
نافع بود و چون بگویند و بنهند و بیاض شامند بچه را بکشند و اسحق گوید مضر بود با معا و مصلح وی کثیر
بود و بدل وی یک وزن و نیم فوج منبری بود.

فوج منبری قوت شراب وی مانند شراب حاشا بود و نیکوترین بودند و جوی سبز بود بودند
فارسی اقوی بود از مجموع پودنها و طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم حوان بخورند و بعد از آن
ما و الحبن بیاض شامند چند روز پیاپی و او را فیل را مفید بود و دوالی را طبع وی انتصاب نفس را
سودمند بود و چون با سرکه نزدیک بینی کس بزند که غشی کرده باشد نافع بود و منع احتلام کند و طبع
وی ناقص را نافع بود و دروغن وی تخریج کردن همین سبیل دارد و خوردن و ضما و کردن گزندگی
جانوران را نافع بود و اگر با شراب بیاض شامند دفع سموم قتال کند خاصه که پیش از آن که خورده باشد
و از دغان رق وی کنندگان بروند و خائیدن وی بواسیر را زائل کند و مقدار شترتی از وی یکدم
باشد و چون با شراب بنهند و بر صاحب جذام ضما و کنند نافع بود و وی مقطع باه بود از بهر خوراک
بگردد گویند مصلح وی کثیر بود و گویند بدل آن لغت است.

فوج معروفست بقوت الصباغین و بیارسی و رناس گویند و آن نجیست سرخ و نیکوترین
آن بود که تازه و سرخ و بار یک بود که از ارس آنند و آن معروفست بودند در هندی و طبیعت آن گرم
و خشک بود و گویند و وی بعضی سردی بود و جلای با اعتدال دهد و این مولف گوید که شترتی
نوعی هست که به از در بندی بود و برهین سفید و قویا با سرکه طلا کردن نافع بود و بدن را از شر
که بود پاک گرداند و یکدم تا دو در جهت سقوط و خروار نافع بود و چون قدیمی شتر بیاض شامند بچه را بکشند
ورم سبز بگردد از اند و ورق وی نیات وی چون بیاض شامند گزندگی جانوران را سود دهد و بچه و
چون بخورد و بر حیض براند و بچه بنید از وی بغایت مضر بود تا بجای او را بول کند که خون

قوم خطه است و گفته شد و پارسى گندم گویند
 فوئل عملول و تملول گویند و گفته شد و آن قنابری است و بشیر از می سوزد گویند
 فول جبر گویند و آن با قلا است و گفته شد
 فولیون جده است و گفته شد و بشیر از می ارب گویند
 فوشمنر عوشنه گویند و آن نوعی فطرست و گفته شد
 فوجیست که ورق نبات آن مانند ورق کرفس بود بزرگتر و گل وی مانند زنگس بود و بزرگتر
 و ساق وی یک گز بود زیاده تر و امس بود و لون وی مائل بفری بود و سبطی اعلاى وی
 مانند خضری بود و اصل وی عطری بود و گویند و قوت وی مانند سبیل بود و در بسیار چیز نیکو تر از و
 بود و او را ربول بیشتر از سبیل کند و طبیعت وی گرم و خشک بود و در دیپلور نافع بود بول و خضر
 بر اند خشک و می و طبع وی دما و الشعلاب سود و بد و مقدار ماخوذ از وی نیم شقال بود و گویند
 منبر بود بکره و صلح وی تخم را زبانه بود و جالینوس گوید که بابه و طعم و قوت مانند وی بود الا لطیف
 از او باشد و گویند بدل آن بوزن آن سبیل و کبابه بود و گویند بدل آن فلفل سیاه بود
 فوئل شمرست که در قوت مانند صندل سرخ بود و درخت وی مانند درخت نارگیل باشد
 و او مبر و بوقوت یا بس قافض بود و در مهای گرم غلیظ طلا کردن نافع بود و اعضا می مستر حی را
 محکم گرداند و بوی دمان خوش کند و قوت دل بد بد و منع التهاب چشم و جرب آن بکند و حرارت
 دمان باز دارد و قوت شده دندان بد بد و گویند بدل آن بوزن آن صندل سرخ و ربع وزن آن بزرگ
 بود و گویند بدل آن بوزن آن صندل سرخ و نیم وزن آن کشنیر تر
 فوئج جلی فوئج نیز گویند پارسى بود و گویند و آن سه نوع بود جلی او بری و نهری و توقف گویند
 جیل و نوع ست یک نوع را حاشا گویند و گفته شود و یک نوع دیگر فلفلمون و هم گفته شد و بر
 دو نوع بود یک نوع را مشکطرا شیع خوانند و گفته شد یک نوع دیگر بودیه صحرانی خوانند و آن مطلق
 بود و نه بود و نهری یک نوع پیش نبود و نیکوترین جلی آن بود که خوش بود و تازه باشد و سبز و ورق آن
 کوچک بود طبیعت آن گرم و خشکست و مرهم مطفی بغایت قوت بود و عرق براند و بر اثره ای که سیاه
 و بدن بود ضما و کردن نافع بود و خاصه چون با شراب بچینه باشند و طبع وی در حمام و جرب حکم را

سود و بد و همچنین فلج و خدر و رعشه را مفید بود و جهت هر علتی بارد که در اعصاب شود فایده بخشد و بدل وی یک وزن نیم فلفل سفید بود

فلفل المار بیونانی بایاری گویند و آن نباتیست که در آبهای ایستاده روید و در آبهای که آهسته رود و گویند چون گرگ ویران بخورد بمیرد و بغایت آنرا دوست دارند و سابق وی گره و شسته و درازی یک گز بود و ورق وی مانند ورق بید بود و بزرگ تر و سفید و بوی خوش نبود و نموسا کوچک بود و مجتمع بعضی بر بعضی مانند خوشه و طعم مانند فلفل خریف بود و چون ضحا و کنند و رقیق و کمی و نمروی و درمهای لطیفی و درمهای فرمن تحلیل و بد و سیاهی که در شیب چشم بود زایل کند و کلفت که بر روی بود ضحا و کردن سود و بد و بیخ وی و راز بود و بیخ منفعت ندارد و موی که نوعی از زیز انکلاب است که گفته شد

فلفل السودان خیر لیسیت مانند حلیان و طعم مانند فلفل از بلاد سودان آرند و در دندان و ضبیدن دندان را سودمند بود

فلفل الصقالیه بزرنجکشت است و گفته شد

فلفل الفرو و حب الکتم است که تخم و سمه باشد و گفته شود و صفت کتم

فلفل الخواص مامودان است و گفته شود

خلیفه اسم نزهت اکثره خود بود و گفته شد و از آن خواهان بدین اسم خوانند بعضی تخم بزرنجکشت را بدین اسم خوانند

فلفل مون خود بخوبی بود و سیاهی بود و نیه کوبی گویند و آن نوعی از پودینه است طبیعت آن گرم خشک است

و نیم مثقال می شیمه را بیرون آورد و بمزبور بود و نیم معده و صبح وی فوری ببری بود

فانجک شک فزنجک شک گفته شد و سیاهی بالنگو خوانند خود رو

فنجکاشت آنرا از خمسه اوراق و از خمسه اصابع گویند و گفته شد

فندق فندق است و گفته شد

فتا عنب اشعلب است و گفته شد و سیاهی رو به تر بک گویند

فتا فلون فنجکاشت و بزرگ است و گفته شد

فتک گرم تر از سنجاب بود و سرد تر از سمور بود و رازی گویند فتک هم حواله حیدر

طلا کنند و عرق النساء را نافع بود و خافقی گوید لون را نیکو بود و مره سودا را نیکو گرداند و بیرون آورد و بر فنی
نه چنانکه او میسید و باده را زیاده کند و چون با سرکه یا نیرند و ضماد کنند و بیانشان درم سپرز را تحمیل می شود چون تلموین بخارند
غوره کنند یا مویزج بلغم را قطع کند و بدل آن دار فلفل بود و گویند بدل آن نار شکست و دود رنگ
آن سور بخان و نیم وزن آن مغز خشک دانه ست +

فلفل ابیض فلفل ابیض خوانند و درخت او مانند درخت انار بود و جالینوس گوید اول ثمره
فلفل را فلفل ابیض و از بهر آنست که در فلفل تر از فلفل بود و صفت آن فلفل گفته شد و همگو گوید ثمره فلفل چون سیاه
بود فلفل سفید بود و چون رسیده کرد و سیاه شود و متوالت گوید چند آنکه فلفل کرم از بازگاران
و لعل صیدنه که از طرف هندوستان آمدند گفتند که این خلاف است درخت دار فلفل غیر درخت
فلفل است و درخت بیشتر او در بنگاله میباشد و آنکه میگویند که فلفل سفید هم از درخت فلفل سیاه
است این نیز خلاف است و این متوالت گوید که فلفل چون از بار فرو گیرد چو شانه تا جای دیگر کار
فلفل زمستان و تابستان بار آورد و خوشه خوشه و چون آفتاب گرم شود بر گما بر آن خوشه افتد تا
نشود و چون آفتاب فرو شود بر گما از آن باز شود و درخت فلفل هیچ مالک ندارد و صاحب صنایع
گوید از قول و یستقریدوس که بهترین آن بود که سبک بود و گرمی وی ضعیف تر از سیاه بود و متوالت
گوید فلفل سفید بزرگتر از فلفل سیاه بود و لون وی نبروی مائل بود و مقدار نخود کوچک بود و در
المس و طبیعت آن گرم بود و رسوم و خشک بود +

فلفل اسود میونانی باری خوانند و وی گرم تر از سفید بود و طبیعت گرم خشک بود و در
چهارم و در وی جذبی و تحلیلی بود و جلا دهد و بلغم لزج را دفع کند و مسخن اعصاب بود و مسکن آن
چون بازفت بیامیزند محلل خنایر بود چون باندروت بیامیزند بهن را زائل کند و غذای غلیظ
را لطیف گرداند بول براند و اگر بعد از جماعت زن بخورد بر گیرد و البستن نشود و بخت تاریکی چشم
و سیلان اشک نافع بود و سرد مزاجان را سود دهد مسخن معده و جگر و خون و همه اعضا بود و در
اسحق کرده با پیاز و نمک بیامیزند و بر داء الثعلب ضماد کنند بعد از آنکه بر موضع نیک مالیده باشند
موی برویاند چون سحق کنند و در روغن زیت چو شانه و بالند فالج و خدر را نافع بود و در
که سردی بروی غالب بود چون با دویه بیامیزند که در وی قبضی بود و در تقطیر البول که از سردی

فقد تخم بختکشت است و در با گفته شد.

فجاج الکرم پیاری کوکیا خوانند هر نوزی و نهری که بود آنرا افجاج خوانند بهترین آن خوشبوی بود و طبیعت وی گرم بود و اول خشک بود و دوم خون حیض را به بند و مقدار با خود از وی کمیتان بود و نفث دم را نافع بود و طبع وی سنگ بریزاند و بول حیض براند و بول گوید در رحم و کرده و نفث دم و ورم سر که در جگر بود و معده سود و ورم و اگر او مان بوسیدن وی کنند بر اگر آن کند و خواب آورد و آنرا بخورند تنقل خون بود و مصلح وی باز داشت و بدل وی قصبه لوزریه است.

فجاج سوربجان اصابع مبرس است و گفته شد.

فجاج الکرم پیاری دل خوانند و آن شکوفه انگور بود و طبیعت آن سرد است.

فجاج المالح آن زیره المالح است و گفته شد.

فقد امینون فعلا سوسن است و گفته شد.

فقد امیهون صریح الجدی است و گفته شد.

فلبنجه افلنجه خوانند و آن تخم است مانند خردل لیکن نجابت نریج بود و نیکوترین آن بود که چون در دست بمالند بوی سیب از وی آید و طبیعت وی گرم و خشک بود و آن در عطریات مستعمل کنند و مقوی معده و جگر بود و رسیده که در سر بود بکشاید قوت دماغ بدید و آنچه زرد بود با سیاه بود و چون سحق کنند و بازیت برگزندگی عقرب طلا کنند نافع بود.

فل صاحب منهج گوید فاعیه است و آن پنج نیلو فرسندی بود و قوت وی مانند قوت بیروج بود و گویند گرم و خشک بود و صداع را ضا و کند نافع بود و اسحق گویند نیم گرم از وی سحق کرده در معده را نافع بود و مضر بود بمشانه و مصلح وی غسل بود و بدل وی الفجاج و صاحب جامع از قول اسحق ابن عمران گویند که فل تمر سندی بود بمقدار شتی و لون قشروی لبون فندق مانند و مغزوی چرب بود مانند حلقه زردی که بسفیدی مائل بود و طبیعت آن گرم و خشک است در سوم استرخای عصب را سودمند بود و بواسیر را نیز نافع بود.

فلظمویه اصل الفلفل است و پیاری پنج درخت فلفل گویند و آن چشیشی خریف بود و شکل قسط بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و خاصیت او آنست که در دمای سرد را سودمند بود و در گرم

و مقدار از وی دانگی بود و فعل وی حکم فعل یا قوت داشته باشد ولیکن خیال ضعیف تر از وی
 بود این مولف گوید آورده اند که بر خاصیتی که در زرد بود و نقره بود اما قوت زرد گوید شراب از نقره
 خوردن مستی زود آورد و چون نقره بوی گوی که در شنبه سیاه گردد و چون بنک بشویند سیاهی از وی پاک
 گردد و جلاد بد و سخا له وی چون باز میوه بر لبو اسیر طلا کنند نافع بود و وی مضر بود بشانه و صلیح وی از
 فطر سماروغ است و بیارسی زور زمین گویند و آن انواع است بکنوع فقع و کنوع فوشنه
 خوانند و فقع را بیارسی هیکل خوانند و یک نوع فعیل و مجموع انواع را کماه خوانند و بدترین همه فطر
 بکنوع صحرائی بود و کنوع در شیب سرگین بود و کنوع در شیب خیم شراب روید و آنچه سرخ بود زرد بود
 و آنچه سفید بود با زرد بود و آنچه در شیب خیم شراب روید چون پوست وی باز کنند و خشک
 بر کر چند سرگشتی بر میند مپوش گردد و پوست وی زرد بود و گویند که بنا پاکی سماروغ بخورند
 وی منقطع شود و دیگر نسل از وی حاصل نشود و خشک کرده و بر آبدی کمتر باشد و طبیعت فطر سرد و تر
 بود در آخر درج سوم و گویند در دم خدر رسکته آورد و گاه باشد که بکشد و اگر بکشد میضه و عسر البول را احاطه
 کند چون بسیار خورده بود وی دشوار میخورد و نوع کشته غشی ضیق النفس و عرق سرد آورد و با
 که در روز بکشد و آن در موضعهای عض یا در موضعی که مقام گزندگان بود یا در شیب درخت زیتون
 روید و صلیح وی آنست که مسلوب کرده با کمتری تر و خشک بخورند که بجا صیت دفع مضر است و
 میکند و شراب سخت بر سر آن خورند و معالجه کشته وی بمقطعات کنند مانند سکنجبین و فو فنج
 فطر اسالیبون تخم کرفس کوهیست و آن دانه سیاه طولانی شکل بود و طبیعت آن گرم و خشک
 بود در سوم قوت وی زیاده از بستانی بود و بدل آن دو وزن تخم کرفس بود و جالینوس گوید
 بدل آن بوزن آن نیستین بود

فعیلا سوس ففلا مینوس گویند و آن بخور مریم است و گفته شد و بیارسی هیکل خوانند و او را
 نیز گویند

فحولیون خاص است و گفته شد

فقع نوعی از کماه و بیارسی هیکل خوانند و آن در لبهای چاهها و در اندرون چاه و کنار آبهار و
 و آن سالم تر از فطر بود و طبیعت آن سرد و تر بود و غلیظ

فستق پیارسی بسته گویند که متر از کر دکان و بادام بود و نیکوترین آن تازه و بزرگ بود و طبیعت آن گرم بود و رسوم خشک بود و در دم و گویند گرمی وی در آخر درجه دوم بود و گویند خشک بود و رسوم و گویند در وی رطوبتی فضل بود و گویند تر است و رسوم منفعت وی آنست که سده جگر بکشد و منع غثیان بکند و قوت معده و فم معده بد بد و شکم نازد و نه بند و گویند گی جانور از آن سود و در و باه راز نایده کند و سرفه بلغمی نافع بود و گزندگی عقر ب رافع بود و غذا اندک و در و شری آورد و مصلح وی زرد آلودی خشک بود و شرف گوید از خواص وی آنست که بوی دیان خوش کند و مخصوص زائل کند و گویند پوست بیرون وی سبز چون در آب خیسانند و بپاشند تشنگی بنشاند و فی باز و در و شکم بند و در و غن وی مضر بود و معده بخاصیت که در و لیست و بدل آن بوزن آن مغز بادام شیرین و مغز خربزه الحضر بود و گویند نیم وزن آن مغز خربزه نیم وزن آن مغز بادام بود که ویراجه الحضر خوانند +

فستق الهاویه حب البان است و گفته شد و پیارسی تخم غالیه گویند +
 فستق بلفظ اندلسی ربله خوانند و صاحب جامع صفت وی که گفته است صفت و منفعت آن فاستر است با فاسترین و صاحب منهاج صفت آن گفته است که نبات وی چون شاخه انگور پیچیده شود و مفقد وی بود و متوقف گوید که آنرا البشیر از وی سرم گویند +
 و صفت پیارسی اسپست خوانند و چون تر بود و نصفه و رطوبه گویند و چون خشک و دقت و علف خوانند و نیکوترین آن سبز و الملس و رق بود و طبیعت وی گرم و تر بود و در وی نفخ بود و تخم وی منی و شیر پیچیده و رازی گوید چون ویران پزند و بگویند تا چون مریم شود و منما و کنند و بر دست کسی که عشته داشته باشد هر روز و دو نوبت عشته زائل کند خوردن و تمویج کردن و عافقی گوید و آب را فرو بکند و تر آن شکم پزند و خشک آن شکم بند و در سرفه و خشونت سینه را نافع بود +
 و صفا عجم الزیبت و پیارسی دانه مویز گویند و در باب غین گفته شد +
 و صفت پیارسی فقره گویند آن ماسویه گوید سیخالی وی سرد و خشک و دبا و اعتدال و گویند و متعلق بود و گرمی و سردی و گویند بغایت قالیض بود و شیخ الدین گوید سیخالی وی چون باد و بپاشند و خفقا نافع بود و بخور رطوبت لرج را سود و در و جرب و حکم را زائل کند و عسل الیهول را نافع بود +

فرصات است در ناگفته شد.

فرقین بقایه الحماست گفته شد و پاریسی توک خوانند.

فرق و فریه بنفشه است و در بنفشه گفته شد.

فرقیه حلبه است و گفته شد و پاریسی شملیز گویند.

فرسلون طلق است و گفته شد.

فرقت شاهرخ است و گفته شد.

فرخ و فرخ بقایه الحماست گفته شد و پاریسی بهر دو اسم توک است.

فراخ الحماست پاریسی کبوتر بچه گویند و در وی حرارت و رطوبت فضل بود و غلطی و این ماسیه

گویند گرم و تر از جمیع گوشت مرغان بود و دشوار مضغ شود و خون بسیار از وی متولد شود و رطوبت

و صاحب منهج گویند که گوشت وی خوردن سودمند و گوشت وی کثیر الفضول و سریع

الغذون بود و تا بحد یک سه آورده و مصلح وی سرکه و کشنیز بود و محرری فراخ را اولی آن بود که با

غوره و کشنیز و خرفیاری با انگشت روزه رازی گویند گوشت وی گرم و خشک بود و پیوسته و بر حرارت

ظاهر بود و موافق بود و الاصل آن گوشت مرغ از شکم برآید خاصه چون بآب و بخود و شبست

و نمک بپزند و مرق وی نافع بود و سر فراخ را کسی را که شکم وی قبضی داشته باشد و در ویشته که

آن خلط غلیظ فرسین بود و که ده را فریه کند و باه را زیاده که و اندام مضرب بود و بختیم و دماغ خاصه بریان کرده

و آن اولی بود که بر سر وی چیزی بیاشامند که منع صعود بخار از سر وی بکند و آب وی چون به در

بسیار بود موافق کرده بود و باه را زیاده کند و شرف گوید و امان اکل بریان کرده وی خون را

بسوزاند و باشد که بچرام کشد خاصه در فراخ طفلان که چک صاحب فراخ گرم و سبک گویند که کبوتر بچه

در دیک اندازند و در دهن بچند در مرآن کنند چندانکه او را پیوسته و نمک پیچ تو ابل در سر آن بکنند

و بپزند و چون بچته شود کسی که سنگ داشته بخورد سنگ وی زایل گردد.

فرو پاریسی پوشتین گویند که برین آن پوشتین روبا به بود بعد از آن سمور بعد از آن فنک قائم بعد

بعد از آن برم و هر یک بجای خود در صفت حیوان وی گفته شد و گفته شود.

فسوه الضبع فیل است و گفته شود و پاریسی بهکل گویند.

غشاه عین و در تقویت نوز با صبر تحمل کنند و اگر نیم مثقال تا یک گرم و طبعی نوز فایده بگذرانند و در غشای
شیرین بپاشند شش سینه را پاک گردانند از رطوبت لیس و قرص که بپسندد و بپاشد بجا که صحت
آورد و اگر نیم در شراب بنفشه یا در جلاب بپاشند سرفه ترودش سینه را زایل کند و در طبع
آن بیرون آورد و چون عصاره وی با قدری آب بگذرانند و با قدری غسل بپاشند و بر جگر
متفرد بپاشند و کتد پاک گردانند و بصلح آورد و چون ضما و کتد بر دماغ میل نارسیده و خنجر تحلیل
و در مخرج ملین آن بود و بی درد و آویخته بکشد و فراسیون مجموع با دمای غلیظ را نافع بود خوردن
و ضما و کردن و چون بر سینه ضما و کتد ضیق النفس نافع بود و چون ورق ویرا بخانید و فرو برند
نافع بود و چوبی را که سوله شده باشد و صده و اندرون و چون آب بپزند بریت یا آب تنها بپزند
کتد بزرگ را زنمان و مردان نافع بود جهت دردی که عارض شده باشد از عسل العسل و از ریح
و از جمیع اصناف و ادویه و ورق وی چون تر بود با گرده پیر بپزند و بر دماغ بپاشند تحلیل بر دماغ
و همچنین همه جراثیم و چون ورق وی لعسل بر دماغ بپزند نیکوترین و سودمندترین سعال بپزند و بر دماغ
و ضیق النفس بود و اگر آب بخاله وی بگیرند و صوفی سازند و درختن بپزند و ورق وی اضافه کنند
و تمام بپزند و بپاشند نافع بود جهت سرفه مفرط و غلیظی لغت و باید که شش روز پیانی استعمال کنند
که عجب مجرب بود و چون ورق تر وی بپزند و ضما و کتد تعقد امعاء و وجع آنرا بپاشند نافع بود و اگر
گوید بر دماغ بپزند و در دماغ تا بحدیکه بعضی بول خون از وی جدا شود و تخم را زبانه دفع مضر آن
میکنند چون با وی خلط کنند یا پیش از روی یا بعد از روی بپاشند و صاحب منہاج گوید بر دماغ
بپاشد کرده و مشابه و مصالح آن سبیل لطیف بود و بدل آن بوزن آن اسارون و چهار دانگ
وزن آن لبان بود و گویند بدل آن انیسون و آغیمون بود و گویند بدل آن بوزن آن آغیمون
است و صاحب منہاج گوید شترتی از وی مقدار نیم گرم بود سده جگر و سبزه بکشد و در دماغ
فرخمشک افزون بکشد و گفته شد و بپاشی بالنگوی خود خوانند و وی بواسیر نافع
بود و مره را بپزند و تخم وی چون بپاشند محففت منی بود و وی معتدل تر از مرزگوش و سبزه
و منفتهای وی در الف گفته و بدل آن گویند قرفل است و گویند یا با در بخوبی بوزن آن و
گویند باز ایران آنرا بالنگو کسده خوانند.

نافع بود و گرم فراج را بد بود و کسی که خون پیغی غلبه کرده باشد که نشانه پنهان باشد و مضر بود با شش و چون
 بار و عن کل چرب کنند حدت وی شکسته گردد و مثل رب السوس و کثیر او صمغ عربی اضافه کنند اگر
 خواهند که استعمال کنند و تری از وی قیراطی تا ونگی باشد و وی بغایت رحم را بد بود و انضمام پیدا
 کنند تا بعد که منع او و پیسقط بکند از اسقاط جنین چون به روغن بگذرانند و بدان تریخ کنند فلاج و
 حذر را نافع بود بغایت و چون با غسل بیاورند و در چشم کشند چشم را جلا دهد لیکن سوزش آن و روغن
 باقی بود و قطع نزول آب بکند و سه روز از وی کشنده بود و سه روز ریش در سنده و امعا پیدا کنند
 خوردن وی که بی سخت و بی عظیم لایع و شکم و فواق پیدا کند و باشد که اطلاق یا واطا آورد و اوای آن مانند
 مداوای کسی بود که فرون سنبیل خورده باشد مثل دمنج و آب انار و روغن سبب فرو کافور و آنچه بدان
 ماند و گویند بدل آن چون آن مازریون بود و گویند وی صمغ مازریون است و گویند بدل آن بوز
 آن و و انگ آن مازریون و و انگ آن چندید ستر بود و گویند بوز آن چندید ستر و نموز آن مازریون
 است این شگفت گوید اگر فرنیون و انیون در شیشه کنند هر دو یکدیگر را بچرخند چنانچه هیچ نماند
 فراسیون فراسین خوانند و خشیسته الکلب و صوف الارض نیز گردانند و آن کرات جلی است و چنانچه
 کنند تا کوئی گویند و بگویند آن روی بود سرخ رنگ تلخ و طبیعت آن گرم بود و در دم خشک
 بود و در سوم مفتوح سد و بگرد و سپرد و سپیند و شش را پاک گردانند و حیض برانند و عصاره وی در گوشت
 کهن را نافع بود و با غسل چشم را قوت دهد خوردن و کحل کردن و بعصاره وی سحوط کردن و برافرا
 نافع بود و با نمک برگزیده گی سنگ یوانه ضما و گردن سود و بد و گل وی چون خشک بدهد و آب
 بزنند تا تخم وی و چون تر بود بگویند و آب بگیرند و با غسل بیاورند و قرصه شش را شفا دهد و در بوز
 و اگر با بر شا خشک بیاورند و فضول غلیظ از سیننه پاک گردانند و زنان چون بیاشامند حیض برانند
 و سیمه بیرون آورد و دوشوار را و ن را سود و بد و چون ضما و کنند بوز وی و غسل ریشهای چرخ را
 پاک گردانند و با خشیسته گوشت خورنده قطع کند و در و پلو را ساکن کنند و عصاره وی در آفتاب
 خشک کند و باشد همین عمل کنند و عصاره وی در دار و مای چشم و جرب قدیم و جدید و اصناف
 سه گانه جرب چشم را عمل کنند چون با آب انار ترش حل کنند و ملک چشم باز گردانند و طلا کنند و در کحل
 کردن جهت ریشها و سفیدی که در چشم بود قدیم و جدید را نافع بود و در ریشهای جلا دهند جهت

بدندان چشم و سر و خشک معده و مفسد طعام بود و علت های زنان را بد بود و سستش در بدن پیدا کنند
صاحب فلاح گوید در دشتانه و گرده و سر نه رافع بود و باه را بر آینه اند و چون آب وی بر بدن طلا کنند گوید
جانور از اسود و بد و تخم وی در وضع سمها و گریزی جانوران بمنزله ترایق بود و بر برش و نمش که بر روپا
شود و طلا کردن با سرکه نافع بود و او مان اکل وی کردن موی بر او و الثعلب و یاند و وی شیر مرغ اید
و گویند فیل کوبند بی ورق و آب وی بگیرند و بنفشاده درم از وی سیاه شامند سنگ بزرگ و خرد که در
نشانه بود بریزند و این فعل نجاسیت میکند و مجربست و طبری گوید آب و ورق وی بر قاز از امل کنند
و سنگ نشانه بریزند و گویند منی زیاده کند و الفاظ آورد و اگر تخم وی بکندش بکوبند و با سرکه بشینند و
حمام برهنه سیاه طلا کنند ز امل کند و شریف گوید چون سردی بر دارند و اندرون وی خالی کنند و در
گل در وی گرم کنند و در گوش چکانند در ز امل کنند و مجربست و این زهر در خواص در ده ست که آب
وی بگیرند و بار و غن گل بکند و جوش بچشانند و نیم گرم در گوش چکانند گدازنی گوش را ز امل کنند و مجربست
و اگر بگیرند و اندرون وی خالی کنند اندکی و چهار درم تخم شلغم در آن نهند و سر آن باز جای گیرند و در میان
خمیر نهند پس در میان آتش نرم نهند تا بچخته شود بعد از آن بیرون آورند و اندکی سرد کنند و بخورند
روز بیانی سنگ گرده بریزند و بغایت مجربست و جرم وی منشی بود و فشر وی و ورق وی با بخیل
عسل فی باسانی آورد

فریبون و فریبون نیز گویند و تا کوب خوانند و باید که چون فریبون از درخت گیرند دهان بچند
تا بخار آن در دهان نزود که جای دندانها بریزند و چون ویرا گیرند باید که با قلع مقشر در میان وی بریزند تا قلع
وی نگاهدارد و در ظرفی کنند و آنچه تازه بود زرد باشد و زرد و زیت بگذارند و آنچه کهن بود زرد
آن بود و لون آن بسرخ مایل باشد و گویند قوت وی بعد از سه سال تا چهار سال متغیر شود و تا
سال ده سال باطل شود و نیکوترین آن صافی و زرد بود که را بچه وی در غایت حدت و حریت
بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در چهارم و گویند خشکی وی در سوم بود و ویرا قوت ملطفت
و محرق باشد بغایت و عرق النسا رافع بود چون با ادویه که موافق آن بود بیامیزند و چون بر آینه
جانوران و سنگ دیوانه طلا کنند بغایت نافع بود و لقوه و قو لنج و سردی گرده رافع بود و فضلها
بلغمی از مفاصل و اعصاب پاک گرداند و مسهل آب زرد بود و بلغم لزوج که در در کین و پشت بود

و اطباء اتفاق کرده اند که چون شکم سوس را شق کنند و نهند بر خازیر یا بر گزیدگی عقرب منفعت دهد و چون نهند بر جایی که خار و پیکان در آن رفته باشد بیرون آورد و گویند چون بریان کنند و هم بر گزیدگی عقرب نهند بنایت سودمند بود و چون بریان کنند و بخورد و گوئی دهند که لعاب از دهن او روانه بود باز و او را اگر در آب بریزند و کسی که عسل بپول داشته باشد و در آن نشیند سودمند بود و خوردن گوشت وی بسیار آورد و غشیا و مفید معده بود و این مولف گوید میان موش و کتر دم حدیث است اگر هر دو را در شیشه کنند و موش کتر دم کتر دم نشیند اگر موش و بنال گرفت برید و الا نه بسیار مسح بلاک گردد.

فارة البیش پیش موش است و گفته شده که حیوانیست مانند موش که درین درخت پیش میباشد و گویند لحم او با زهر باشد از آن پیش.

فاویر بر دوائی که حافظ روح بود بقوت و دفع ضرر سم کند آنرا فاویر خوانند و آنچه مخصوص است بسم حجر التیس است و حجر الحیة و گفته شده.

فجل بسیار سی ترب گویند و بشیرازی تربزه گویند تخم وی اقوی بود بعد از آن پوست وی و بعد از آن ورق وی پس گوشت آن و نیکوترین آن بستانی بود که سبز قمازه باشد و طبیعت آن گرم بود و در اول و گویند در رسوم تر بود و گویند خشک بود و در دوم و جالینوس گویند گرم بود و در سوم و خشک بود و در دوم و موسی بر و در التخلط و او الحیة و باید چون با آرد شلیم و غسل طلا کنند و ریشهای بذر از آن کنند و وی مولد ریح باشد و معده را نیکو بود و مسخن بود و بول براند و این ماسویه گویند چون بعد از طعام بخورد شکم را نرم گرداند و غذا را باری دهد و گدشتن از معده و اگر گوشت از طعام بخورد منع طعام کند آنرا در معده قرار گیرد و چون بعد از طعام بخورد و هم طعام بود خاصه ورق وی و آبسانی قی آورد و آب وی استسقا را نافع بود و چون در چشم چکانند جلاد بد و گویند ورق وی جلای چشم بد و شیر زیاده کند و چون بخپت بخورد نافع بود و سر فکس را و کیموس غلیظ که در سینه بود و آب وی چون با خمر آب بیا شامند گویند افعی را نافع بود و گزیدگی مار شاد را نیز نافع بود و اگر آب نی بر عقرب چکانند بمیرد و اگر تربزه خور باشند و عقرب بگزد و هیچ مضرت بوی نرسد و چون با کهنجین بزنند و بدان غوغه کنند چون گرم بود خناق را نافع بود و فجل بری در همه احوال اقوی بود از بستانی و در فوس گویند فجل بنجم را نافع بود و

که آن فاسق است و گفته شد و این متکلف گوید این باور هر کانی است بلا خلاف +
 فادانیا فادینا نیز گویند و گویا ما و آن عود الصلیب است و وی زو ماده بود و آنچه من بود
 ورق وی مانند ورق جوز بود و هیچ وی سبط و سفید مانند انگشتی و در طعم وی قبیضی بود و آنچه
 ماده بود کثیر الشعب و هیچ وی مانند بلوط بود و هفت با هشت عدد بود و نیکوترین آن سبط بود
 بود و وی فاضلتر از پندی بود و طبیعت وی گرم و خشک بود و در دم و گویند معتدل بود و
 حرارت و در وی تخفیفی و قبیضی یا تحلیلی بود و مفتح و ملطف بود و وی آثار سیاهی از بشیره بر چون بر
 طعمان آویزند و مادام که با ایشان بود صرع رحمت ندهد و شفا یابند از صرع و چون با شرب آب ایشان
 در شکم و برقان و در گرده و مثانه را نافع بود و چون با شرب پزند و بیاشامند شکم پند و آنچه ماده
 بود و بر ساق وی خلطانی پیدا شود و مانند غلاف با دام و چون شکافته شود و در رویی جسمانی است
 بسیار بود مانند خون و شکل نار وانه در میان آن صبی سیاه رنگ بود و چون ازین حبس
 یازده حبش شرب سیاه رنگ قابض بیاشامند قطع نزف دم از رحم مکنند و چون بخورند نافع
 جهت در روده و لذت که عارض شود و در آن و چون کوکان بخورند یا بیاشامند در اجزاء
 سنگستانه نافع بود و آنچه حبس سیاه بود چون از وی پانزده حبش با شرب بیاشامند و اختناق
 رحم که عارض شود از در رحم و کابوس را نافع بود و خاصه ماده وی و بعضی گویند چون با من پاره
 کنند این خاصیت از وی باطل شود و نفوس طریقه و نقطه و صرع عظیم نافع بود و چون خمری
 بخور کنند مضر و عجنون را نافع بود اگر خمری گردن بندی مسازند و در گردن و کمر و صرع آویزند
 صرع از وی زایل شود و اگر عود وی سحق کنند و در صره به بندند و مضر و صرع و ایم بود و نافع بود و سیاق
 گویند هیچ وی و خمری نافع بود جهت هر مرضی که باشد و چون بیایند کسی که در بیابانها رود و از
 آنها ایمن باشد و استحق گوید عود صلیب مضر بود و مبعده و مصلح آن کثیر بود و گویند بدل آن نفت
 بود و گویند بدل آن عاقر قره حاور را و در صرع است و و لیسق و رید و س گوید پوست انار یا در
 آن و فرو سمیور و سوق الغزالان چون با هم جمع کنند بدل فادانیا بود و خاصیت وی بد
 این متکلف گوید که این ماسویه آورده که بدل آن کنگک است +
 فادو پارس میوش گویند صاحب منهاج گوید که خون او چون بر نایل مالند آنرا قطع کنند

سودمند بود جهت سرفه و شکم را نرم دارد و خونی معتدل از وی متولد شود و سینه را نیکو بود
مؤکفه گوید این فانی که منفعت آن گفته شد بشیرازی آنرا کعب الغزال خوانند و باید که قطعات
در آن نباشد و فانی که این زمان استعمال کنند مجموع بی آرد نبوده پس ولی آن بود که در هر
ترکیبی که فانی کنند فندی بجای وی کنند یا کعب الغزال که آن فانی اصل است و صفت وی
چنانست که فندی بقوام آورند و میکشند تا وقتی که تمام منقذ شود و بعد از آن پاره پاره میکنند
کوچک این مولف گوید فندی صاف کرده بقوام آورند و میکشند تا تمام سفید شود و بعد از آن پاره
در سه غزال کنند یا آتش عرض کنند یا در آفتاب بپزند تا دانه کند و خشک شود و بعضی در
مصططه اضافه کنند.

فالبش الیونانی با قلاست و گفته شد.

فالبش القبطی با قلاهی قبطی است و آن جامسه است و گفته شد.

فاغیه صاحب مناج گوید گل حناست و هر نوری که خوشبوی بود آنرا فاغیه خوانند و آن
معتدل بود و در گرمی و سردی و نمیمی گوید گل حنا چون در میان جامه صوف کنند و در پیچند و
کند و با نکه که سوس آنرا تابه کند و بخورد.

فاغیر ابردی است و گفته شد و بیاری تک گویند.

فاغیه پنج بنلو فرزند است و آنرا قل خوانند و منفعت آن بعد ازین گفته شود.

فاناقس اسقلینوس نوعی از فو کوکیر است و گفته شد.

فاناقس حمرون نوعی از پنج ذوق کوچک است و گفته شد و صفت آن.

فاناقس بر آقلیون یونانی درخت جاو شیر بود و صفت آن گفته شد.

فاغره بیاری فاغره گویند و بشیرازی کبابه شکافته خوانند و از سقاالهند میخورد و طبیعت آن

گرم و خشک بود و در سوم و گویند در دوم و در وی قبضه و تحلیل بود و مصالح معده و جگر میبرد و بود

سودا است که آن از سردی بود و نافع بود و شکم را بپزند.

فاغوس شیطرج هند است و گفته شد و بیاری شنیفه گویند.

فارسطاریون رعی الحمام است و در باب را گفته شد و بیاری کسنگ گویند.

و جلائی نام بد و ملطف بود و سپرز سخت شده را بکند از اند چون بیاشامند یا با انجیر بیرون خما و کنند جز
 و هر غلظتی که در ظاهر بدل باشد شفا و مد و ثمر وی که مانند خوشه بود گویند با غان مستعمل کنند جهت طبع
 سحر و پنج وی چون با کرسنه و طبله بد زان بدان بشویند پاک گرداند و اثر کلب اهل کند و ثلثیل قلع
 کند و اثر سیاهی که از ریش مانده باشد برود چون با شراب برداش خما و کنند نافع بود و همه ورمهای گرم
 را تحلیل دهد و همه ورمها و ملها بکشد و اگر بار و غن پزند تا چون موم گردد و سودمند بود جهت کوبیدن
 که در مقعد بود و حصف و ماده آن و اگر با شراب خما و کنند و رو را سرد گرداند و ورمهای گرم را بکشد و
 استخوان را نافع بود و اگر هر روز مقدار یک درم بیاشامند صرع و فالج و سده را نافع بود و چون دو
 درم بیاشامند گزیدگی افعی را نافع بود و مجموع گزندگان و چون پنج وی زن بخورد و بار و بچه بیند
 و مشیمه بیرون آورد و چون اول آن بود که نبات وی بر وی چون بخورند بخت بول و شکم را براند
 و بلغم و چون بمسل معن کنند سرفه و ذات الحجب را نیکو بود و عصا ره وی چون تر بود بیاشامند
 تخلیط در عقل پیدا کند و با صبر بر ورم سپرز خما و کنند نافع بود و اگر زن و طبع آن غشینه بچه بیرون آورد
 و رحم را پاک گرداند و ثمر وی بر جرب تر و خشک چون بمالند یا خما و کنند نافع بود و عصا ره نبات و
 چون بیاشامند قی نیکو آورد و آبسانی و بطهای غلیظ بیرون آید و بدل آن بوزن آن در پنج و نیم
 وزن آن بسیار بود +

فاشرستین بسیار بی معنی آن دفع شصت علت و شش بند آن نیز گویند و بیونانی انبالس البیا
 و معنی آن گرم الاسود بود و راندن معروف بود و یونانی و بربری میمون و بشیرازی سیاه دارو
 خوانند و ورق وی پهن تر از ورق لبلاب بود اما مانند لبلاب پیچیده شود و بر دخت و آن نوعی از
 فاشر است و صفت آن در فاشر گفته شد و پنج آن بیرون سیاه بود و اندرون آن نرودی مانگر
 بود و وی گرم بود با اعتدال و در فعل مانند فاشر بود لیکن ضعیف تر از وی اندکی بود و اول آنکه
 نبات وی بر وی پزند و بخورند بول و حیض براند و محلل ورم سپرز بود و صرع را نافع بود +

فاشر جندبید شست و بسیار سی قندس قیزی گویند و در باب جم گفته شد +

فانید پارسی پانید و بهترین آن بود که از قند سفید سازند و وی غلیظ تر از شکر بود و طبیعت
 وی گرم تر بود و اول و حرارت وی گویند و در سوم بود آنچه سحری بود گرم و خشک بود و در دوم

غلطاً خوانند موقت گوید گیا بهیست که بکیر ماند و برگ و ساق وی گردد باشد و در صحرای شیر
بسیار باشد و از جمله تیغات معتبر بود و شیر بسیار دارد و هر شیر و و کار وی که شیر وی آب دهند زخم
کسی که رسد بمیرد اگر شیر وی بر قوبا بالند زائل شود +

خلیجین فودنج بر بیت و گفته شود +
خلیجین اغریا مشکط المشیع ست و گفته شود و بیارسی زنگک بند و معنی این اسم فودنج است
خلیجین فودنج ست و اغریا کوه +

خلو فو یا اصل النسوس ست و معنی آن بیومانی اصل الحلوۃ بود +
عملول نمول ست آن فتابری ست بیارسی خورده گویند و در باب قاف گفته شود و انشا الله تعالی
عمام اسفنج البحر ست و گفته شد و در باب الف +
غنقلم لغیم بن شلم ست و گفته شد +

غوشتر غولیشتر نوعی از کماه فطرست و صاحب جامع گوید در زمین بیت المقدس بسیار بود و در
انجا بیکر شیه خوانند و چون خشک شود بدان جامه شوند و در جموضات خورند و طبیعت آن سرد و تر
بود و درجه اول و حیوان سرد نبود که کماه و آن خلط بد که از کماه حاصل شود از وی نشود +
غوک ضفیع ست و گفته شد و بیارسی بک گویند +

غیم عمام ست و گفته شد که آن اسفنج البحر ست و الله اعلم بالصواب +

باب الف

فاشر اسمیست سیرانی و هزار چشان و هزار فشان نیز گویند و بیومانی انبالس لوقی خوانند و معنی
آن کرمه البیضا بود و معنی هزار چشان هزار گرد بود و بر بری ارجالون گویند و بیارسی گرم دشتی خوانند
و شیرازی نخوش خوانند از بزرگمات وی دزمرستان خشک نمیشود و فاسر استین نوعی ازوست
نات وی بر بر و ختمی که نزدیک آن بود و بر و پیچید و شود و خوشه می قریب و دانه داشته باشد و در اول سبز
بود و در آخر بغایت سرخ بود مانند غناب اشکب گل وی لاجوردی بود و شیرازی ویرا سیاه و ار و گویند
و منفعت وی نزدیکست لفاشر لیکن ضعیف تر از و بود و فاشتر لقطی و دیگر بر و انیا و حلق الشعر نیز گویند
و نمردی مانند فاشتر استین ست و بیج وی گرم و خشک بود و در رسوم وحدت و حراقت و آشفته باشد

غراب اسم جنس کلاغ است +

غراب الالبقع غراب زمین را گویند +

غرب درختیست که آنرا اطفا خوانند و بشیرازی و زک و بهراة پد خوانند و آن درختی بزرگ بود و صمغ آن نیکوترین بود و تازخی بر ساق وی نرسد که شکافته گردد و آن صمغ از وی بزرگ نباید و او هیچ ثمره که شاید خوردند به طبیعت وی سرد و خشک بود و زهر وی و ورق و قشر و عصاه وی قابض بود و محففت بغیر لیمو و خاکستر قشر آن چون سرکه بشیند و بر ثایل که بر دست و پا بود ضما و کتد طلع کنند و پوست بچ وی رخصیات موی مستعمل کنند و طبع وی چون نقرس و انشوب و نطول کنند نافع بود و خرا از نیزه بچ صمغ وی و گل وی تاریکی چشم را سود دهد و پوست وی نفث دم را نافع بود و دلیس قور بدوس گوید عصاره وی علق از حلق بیرون آورد و عصاره و ورق وی و پوست وی سخن کنند و باروغن گل در ادویه مرهمهای محففت استعمال کنند و ثمره وی نفث دم نافع بود و خاکستر پوست بچ وی چون سیرک بشیند در قلع کردن ثایل مدور و ثایل منکوسه و حلیه بود و بقوت تر از خاکستر ساق وی بود و ابن ماسویه گوید ورق غرب چون بیاشامند عقم آورد و نفث دم را نافع بود و گویند عصیر ورق وی نیکوترین معالجه ماده بود که از گوش روانه بود و سده جگر را سودمند بود +

غرق نوعی از عوج است و گفته شد +

غره اسم نوعی عصبی الراعی که چکست که معروف بود به ماده و گفته شد +

غریب نوعی از انگور سیاه است و گفته شد +

غرسا اسن است و گفته شد +

غزال بسیار سی آنرا آهوبره گویند و نفث گوشت وی در باب لام گفته شود و الاپشک وی

چون با نرند و بر ورمای غنمی نهند بگردانند +

غسل بسیار سی خطمی گویند و گفته شد +

غلیج بسیار سی عربی است و گفته شد +

غنسالج است و گفته شد در باب با +

راناغ بود و صداع سرد را ساکن کند و چون در شراب حل کنند و بخور کسی دهند مست گردد و بخت
مفید بونیدن می مغز دل بود و وی جهت درد رحم سرد بخور بر گرفتار عظیم سود دهد و در مایه
صلب بگذارد و حیض براند و احتیاق رحم راناغ بود و پاک گرداند و استغنی را یاری دهد
خاصول نشان است و گفته شد

غبار اسپارسی سنج گویند و شیرازی سنگ نیکوترین آن بود که گوشت مندوز و فربه بود و طبیعت
وی سرد بود و اول خشک بود و آخر دوم یا در اول سوم غذا اندک دهد و معده را داغ
کند و شکم بپزند و قی ساکن گرداند و مجموع سیلان را باز دارد و صفرا را بشکند و چون بدان فضل
کند مستی دیر آورد و سرفه گرم راناغ بود و صداع را و موافق اطفال بود چون با شیر ایشان
دهند از هر که تعدیل در طبیعت ایشان پیدا کند و مضر بود معده و مضرم و صلاح وی فانی بود
و تمیمی گوید نور شجر غبار قوت عظیم دارد و شهوت زنان بر آن خشن
غبار الریحی اسپارسی گرد و سپا گویند محفف بود و چون بر پیشانی طلا کنند منع فضلات کرد
چشم رو میکنند

غباریه غلب الدب است و گفته شد

غرا الجلود اسپارسی ریشم خوانند و طبیعت آن گرم و خشک بود و در اول چون بسوزانند
و بشویند قایم مقام توپا باشد و اگر با جویز سرد و بر فتن صفا کنند نافع بود و بر سینه طلا کردن نافع
بر سوختگی آتش و همچنان ریشم پوست گاویش چون با سرکه طلا کنند بر قوبا و جرب ریش
شده نافع بود

غرا السمک اسپارسی ریشم ماهی خوانند و آن مانند پی است که در شکم ماهی دریائی میباشد
و طبیعت آن خشک بود و در وی حرارت بود و نیکوترین آن بود که سفید بود و در وی اندکی
خشونت باشد بونس گوید موافق بود و در اوویه بر صفت شقاق و وی در مرهمها کنند جهت
سرد اوویه جرب متفرج و در لون لبشره استعمال کردن نافع بود و اگر در حسانی کنند نفست دم
راناغ بود و اگر در سرکه حل کنند بقوام لعاب بدان دوین و فتن بدان لبشره و صفا کنند و بخت
نافع بود و شریف گوید ریشم ماهی چون بر باغن سفید گشته طلا کنند نافع بود و جرب است

وسياه بود بنایت بر بود و طبیعت آن گرم بود در اول و خشک بود در دوم و گویند تر بود در سوم
 و وی محلل و منقطع بود و اخلاط غلیظه را و مفتح سده بود و در هر اسود و مسند بود و عرف النساء و درم
 سپهر را با بختین موافق بود و وی بخاصیت منفی فصول و باغ و اعصاب و و شری از وی از دانه
 تا نیم درم بود و صرع و ربو و نفث الدم از سینه و قرحه شش و یرقان و درم سپهر را نافع بود و مسهل اخلاط
 غلیظه مختلف بود مانند سودا و بلغم و اختناق رحم را سود و در تبهای کهن چون پیش از نبوت
 با شرب بیا شامند نافع بود و ضداد کردن برگزیدگی جانورانی که در ایشان سرد باشد و شیخ الرئیس که بخت
 تریاق همه زهر را بود و گزیدگی افغی و مقوی قلب بود و مفرج و مسهل اخلاط کدر بود و اگر با بدن وی
 زراوند استعمال کنند سگ کرده بریزاند و در ولایت که از خلط خام بود سود و در چون با انیسون بخورند
 در دمای اندرونی که سبب آن سردی بود مجموع آنرا سود و مسند بود و اگر با اندکی جندبیدستر
 استعمال کنند قولنج فله و بلغمی و جمیع آن الا ابلاوس که بشاید و گویند چون با خود دارند عرق
 آنکس را نرند و در استعمال کردن آن باید که بغیر آب موی ببالند تا فرو رود و گویند و آنچه سیاه بود
 بد باشد کشته بود و خنای آورد و مداوای کسی که آن خورده باشد بقی یا آب گرم کنند و شیر تازه
 و مجموع مداوای که در کنند من گفته شود مناسب بود و بدل وی در مسهل سودا و بلغم بوزن
 آن ترید و دو انگ آن افیتمون و ده یک آن خربق سفید بود و جالینوس گوید بدل آن بوزن
 نیم آن فرقیون بود و گویند بدل آن نیم وزن آن صبر بوزن ترید سفید خوب است

خالا لوطا پارسى با قلع قبطى است و گفته شده

خالیه معروف است و صفت آن سکت مسک بگویند نرم و غیر حل کنند و کافور بسیارند و
 جمله را در روغن بآن بیاورند و بر دارند خالی که موی سیاه کند و آن خالیه منور گویند و صفت
 آن آنکه پنجاه درم آب رطل که نیم آب چهار رطل جمله بپزند تا یک نیمه بماند و بر دارند و پنجاه درم
 خا و پنجاه آب آن بیست درم و سده بیست درم باز و ده درم ازاج و پنچدرم صمغ عربی و سده
 بگویند و بر نهند و در هم بیاورند و در وقت حاجت کیشمال بر سر و ریش ببالند و بگذارند تا خشک شود
 و بعد از آن بشویند که سیاه گرداند و شیخ الرئیس گوید که خالیه ورام و صلب نرم گرداند و اگر در روغن
 خیزی بار و روغن حب لبان بگذارند و در گوش در و مسند چکانند و در زائل کند و بگویند آن

بیک حب بود و کوتاه تر نیز بود و گل وی و ورق وی و شاخ وی تلخ بود تلخ تر از صبر و طبیعت و گرم بود و راول و خشک بود و در دم و گویند معتدل و در گرمی و سردی و گویند سرد بود و وی لطیف بود و در ابتدای دایره الثعلب عظیم نافع بود و بایه کمین بر لثیه که دشوار بود با صلاح آورد و در جگر و سده آن صلابت سپرز و قرحه اسعابتهای معین و صفرای متحرکه بیرون آورد و شترتی نیم شتال بود و وی حیض بر اند و گویند مضر بود پس از صلاح آن انیسون بود و بدل آن نیم وزن استنین بایک زن اسارون بود.

خاغه بلخت عمان فویج است و گفته شود.

خار درختی از برگست و ورق وی دراز تر از ورق بید بود و حب وی از بند قی کو چکر بود و مقدار فستقی و صفت آن گفته شده بیونانی ذاتی گویند و بعضی بود که ورق وی باریک بود و بعضی پهن تر بود و در نوع و زمین سنگستان روید و بهترین وی برای بود و قوت وی در ورق بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم و ورق وی طلا کردن با شراب بر بوق نافع بود و با سویق بر درمها و در اعصاب و ضیق النفس انتصاب العرق کردن نیکو بود و سودمند بود و صاحب منهاج گوید چون بر سده تمیج کنند قی را حرکت کند و در درج و مثانه را نافع بود و حتی در زشتی سنگ بریزند و شترتی از وی نیم شتال بود و در دم از وی مسهل بود و صاحب طایع گوید چون با شامند مخی سده بود و قی را حرکت دهد و ورق وی چون تر بود بگویند و برگزیده زنبور و نخل ضماو کنند سودمند بود و پوست پیچ وی چون چهار دانگ و نیم با شراب ریحانی یا سنگ بریزند و علت جگر را زایل کند و صاحب فلاحه گوید اگر یک فن از وی بچینند و نگه دارند بر زمین افتد و بخل افون خود نگا بدارند چند انکه شراب بخورند مست نشوند و گویند خوب است وی چون بیاوینند در موضعی که طفل در آن موضع خسپد و در خواب ترسد دیگر ترسد و ورق وی چون پزند با سرکه و بدان مضمضه کنند و در دندان را سودمند بود و بدل خار سینیر است بوزن غا غاطی حجر الحما غیطوس است و گفته شد.

خار یقون در نوع است نر و ماده و بهترین ماده بود که بجاییت سفید بود و المیس نر و دوشقت شود و موقوف گوید خار یقون باید که سفید و سبک است بود و آنچه نر بود بد بود و آنچه صلب

قشر صلی از بارس که آنرا بر بربری آغیس گویند و عود الیج نیز بدین اسم خوانند و صفت هر یک
بجای خود بعضی گفته شده و بعضی گفته شود +

عمن در از پیشم ست و در صوف گفته شد +

عنون الدیکه چست سرخ مد و که از طرف هند آورند و مولف گوید درختیست که آنرا انجم گویند
و بسیاری جسم خروس گویند و طبیعت آن گرم و تر بود و باده راز یاده کند و منی بیفزاید چون یکدیگر را
بیاشامند و این مولف گوید اگر کسی عضو متالم شود و چون عنون الدیکه آب بمالد تا غلبه
ماند آرد و بر آن عضو متالم شود و طلا کنند سودمند بود +

عنبر دان زعفرانست و گفته شود و بسیاری کیل خوانند +

عنین الدیکه بسیاری تخم کوخز گویند و گویند کوخز آن خراست و گفته شد +

عنین السمک گویند چراست و گویند تحقیق تخم آست و آن را ر و فرا گویند +

عنین الهدیه اسم نباتیست با فرقی که معروفست باذان الفار رومی و نزدیک ایشان
مجر بود جهت عرق النساء چون بادیه کیش بخورند +

عنیون البقر ابل مغرب و اندلس جاص را عیون البقر خوانند و امام ابو حنیفه رحمه الله علیه
گوید نوعی از انگور سیاه ست بزرگ و مدور که صادق الحلاوت بنود +

عشام شجریست و گفته شد و بسیاری درخت چنار گویند +

عیدان البطباط چوب عصای الراعیست و گفته شد و بسیاری چوب کشته گویند +

عنین الدب بسیاری خشم خرس گویند شریف گوید چشمهای خرس چون در خر قه بند و چشم
صاحب تب ربع بند تب از وی زائل گردد و این خاصیتست +

عیسوب مرزنگوشست و گفته شد و رازان الفار و الله اعلم بالصواب +

باب الغین

عافش گیاه است که برگش مانند برگ شدرانه ست و بعضی اندک دارد و حفص و بنی بسیارند
صبر و نیکوتر آن باشد که میل بسیار کند و بهترین آن فارسی بود که از کوهستان حوالی شیراز
ورومی نیز نیکو بود و گویند که گلست لاجور در رنگ دراز شکل و شاخهای وی باریک بود و دراز

بهترین عود عود لیس است که آنرا اکلمک خوانند و آن از بندر حبشه خیزد که از آنجا بجاوه از دریا ده روزه راه بود
 و آن بجاویت عزیز الوجود است و بهم سنگ ز رفو شدند گوی که هیچ بوی نندارد چون در دست گرم شود و عود
 کند بجاویت خوشبوی بود و بوی اوزمانی و یربانی ماند و چون در آتش نهند از اول تا آخر بوی اوی یکسان بود
 و دیگر مندی و سمنند و بی و آن برود از سفاله سهند خیزند و بهترین آن رسم زرین صلب غلیظ باشد که بوی
 آن باتش پادار بود و بعد از وقایع که مشابهندی بود و بیشتر بادهای او بزرگ بود و بزرگترش رگهای سیاه
 باشد بعد از او تماری که که اجود آن نزدیک خاک رنگ بود پاک از بیاض و آن از بلا و قاصرون خیزد و از
 سفاله بعد از آن عود صیفی باشد که از بلا و صیف خیزد و آن بجاویت صلب خوشبوی بود و بعد از آن سکا
 و غصه و آن عودی رطب است که از جانب چین آورند بعد از آن منطانی درندی و صلائی و بوی که
 بقوت و قیمت یکدیگر منتقارب اند و در منطانی خلیست که آنرا اشباه گویند و آن دولون بود یکی بادهای
 سطرانچ من تا پنجاه من بسیار خوشبوی نبود اما از برای زیباشاید از آلات مجلس شانه و شطرنج و شیشه
 کار و غیره و طبیعت وی گرم و خشک بود و در دم لطیف بود و سده بکشد و باد باران بشکند و خائیدن و
 بوی دانه را خوش کند و مقوی اشتها و اعصاب و داغ و خواص دل بود و منفح آن و رطوبت عفن
 از معده و زائل کند چون نیندرم از وی بیاشامند تا یکد رم و ج و قوت معده و جگر بد و شکم را به بندد و
 ذو سطراریا نافع بود خاصه سوداوی و مضر بود بوسیدن وی بمرضهای گرم که در داغ عارض بود و آفت
 چون بخور کنند بغم از سر فرو آورده و منع ادرا بول که از سردی و ضعف مشانه بود بکشد و استحق گوید خوردن
 وی مضر بود بسفل و مصلح وی ورق گل سرخ بود و گویند بدل وی در شکم بستن صندل زرد بود و اگر در
 معاجین احتیاج بود بدل وی زعفران و دایچینی و زراوند و حرج از هر یک دو دانگ وزن آن یکم
 مقام آن بود و بدل عود هندی در نقیرس قنطور لیون باریک کنند
 عود الحیة شریف گوید نبات وی در شهر سودان بود و مشهور بود و مانند عود و سوسن بود و صلب و طعم
 وی تلخی بود و چون نیم درم از وی بیاشامند از هر زهر که باشد شفا یابند خواه گرم و خواه سرد و چون در دست
 نگا به از غنچه ریج مار اگر آنگس نگردد و گویند چون در دست گیرند و چشم آنگس بر باد افتد مار از حرکت باز ایستد
 و حرکت نکند و بخود شود و چون بجایند و سفل آن در دهان افکند از غمزد و بیم و ازین سبب احوال گویند
 عود الریح اسمیست مشترک در شام و اندانیا و بدین اسم خوانند و اهل مصر میزبان را و هم اهل مصر

چشم خاصه سفیدی آن و صاحب منہاج گوید چون بریشانی طلا کنند نافع بود جهت فضلاتی که در چشم
 بواسطه قبحی که در وی هست و مقدار استعمال از وی کثرت قال بود و گویند مضر بود بسیار و مصلح وی کثیرا
 بود و گویند بدل وی در ورمهای گرم بوزن آن آشفته و بوزن آن فوغل بود
 عود العوج وج است و گفته شود و پیارسی اگر گویند +

عود البلسان نیکوترین عیدان وی المسمر بود و خوشبوی و طبیعت آن گرم است و
 خشک در رسوم سده بکشد و عرق النساء صرح و دوار را نافع بود و تاریکی چشم را زایل کند و بر بود
 ضیق النفس را سود دهد و چون بخور کنند شفت رطوبت از رحم بکشد و عقم را نافع بود و با وزهر زهر را بود و اگر
 افنی و سردی معده و جگر را سود مند بود و رطوبت از دماغ پاک گرداند و مقدار را خود از وی نیم مثقال
 بود و مضر بود بمجا و مصلح وی کثیر بود و بدل وی حب بی بود +

عود الفاد لوج سنجار است و گفته شد +

عود الذرقه اصل الانجذان است و گفته شد و پیارسی پنج انگدان گویند +

عود العطاس کندش است و گفته شود و بدین سبب این اسم بوی نهاده اند که هیچ عطاس
 عود الجوج پیارسی آنرا عود گویند و بلنجوج نیز گویند و آن انواع است و شیخ الرئیس گوید که
 نیکوترین آن عود مندی بود و از وسط بلاد هندی آورند و بعد از آن هندی که آن جلی بود و فاضله
 از مندی بود و از بهر آنکه شش در جامه را بکشد و بعضی از مردم فرق مندی و هندی نگنند و یک نوع
 سمندوری بود و از سفاله هندی نیز و آن فاضله ترین عود بود و بعد از آن قماری و آن نوعی از
 سفالی بود و بعد از آن قاقلی است و بری و قطعی و صینی و آنرا قسمی خوانند و آن تر و شیرین بود
 و مندی مجموع آن نیکو بود و بعد از آن سمندوری از رزق فریه صلب بسیار آب سطر که قطعا سفیدی
 در وی وجود بر آتش بماند نیکو بود و بعضی سیاه را فاضله تر از رزق بود و نیکوترین قماری سیاه که
 قطعا در وی سفیدی نبود و فریه بود و بر آتش بماند و بسیار آب بود و فی الجمله فاضله ترین عود آن بود
 که سیاه و سخت و گران وزن بود و درین آب نشیند و چون بگویند هیچ ریشته نبود در وی و زرد
 کوفته شود و آنچه در وی آب البستد بد بود و عود پنج در قیمت که میکنند و در زمین دفن میکنند
 یا خشبیت از وی تجفین زایل میشود و نیز در وی پیدا میشود و عود خالص میشود و این نوعی

و مذر و فی الحمله مقوی اعضای عصبانی بود همه و گویند اندکی از وی در قدحی شراب کنند و
 بیاضا مندی زود آورد و صاحب منہاج گوید قوت دل و دماغ و حواس و در تقویتی عجیب روح را
 بیفزاید و مقدار شترتی از وی دانگی بود و مضر بود با صما یا شیری و مصلح وی گویند کافور بود و خیار
 و استوخ گوید مضر بود بمعا و مصلح وی صمغ عربی و بدل آن دود انگ زدن آن مشک و انگ مرو
 و انگ زعفران بود و گویند بوزن آن مشک مرو زعفران بدل آن کنند +

عنصل اسفیل است و گفته شد و پیارسی باز موش گویند لسیب آنکه موش اسبکشد +
عندم بقم است و گفته شد +

عنقر مرزنجوش است و صفت آن در اذان الفار گفته شد +
عنزروت انزروت است و گفته شد +

عنکبوت پیارسی که تنید گویند و بلفظ دیگر بر گویند و منفعت نسج وی در باب الف در
 ابر کا کیا گفته شد +

عنم گویند جبار است و گفته شد +

عنجد پیارسی دانه مویند گویند و در عجم الزیب گفته شد +

عند لیب مرغیست و آن هزار است و هزاره استان تیر گویند +

عود الصلیب فاوینا است و گفته شود +

عوسج نوعی از علیق است و نوعی از عوسج را میخلمان خوانند و در بیابانها بود و نیکوترین

آن بیابانی سبز و ورق بود و طبیعت آن سرد بود و در اول و گویند در دوم و خشک بود و در سوم

و ورق وی بر نخل و جره ضما و کتند نافع بود و شتر قف گوید عصا ره ورق وی بیاضا مندر جرب

صفراوی و التهاب صفرا نافع بود و چون بگویند و آب آن بگیرند و خابدان لبشند و در

حمام بخورند جرب حکم را زائل کند و ورق وی چون بخابند قلاع را زائل کند و چون با عصاره

وی دود کنند گزندگان بگیرند و آب وی چون بگیرند بهفت روز پیایی و چشم چکانند سفیدی

زائل کند خواه کهن و خواه نو و غره عوسج چون بگویند و آب بگیرند و با کنند تا خشک شود و بعد از آن

مقدار دانگی با سفیده تخم مرغ یا شیرینان حل کنند و در گوش چکانند بجای نافع بود جهت در وی

و اگر همچنان با استخوان مطحون کنند قرحا معارف بود و صمغ وی چون با سرکه حل کنند و بر قوی باطل کنند
و دوسه نوبت پیالی مکرر کنند البته زائل کند و ورق دی چون بخامند نیکوتر از طرخون بود و جهت کسی
که داروی سهل خواهد خورد و غشایان نیاورد و غناب ضعیف باه و متغزل منی بود.

عنب لذب دخت کو بهیست و آنرا غلایش خوانند و ثمر وی بمقدار کنار کو یک در سرخ رنگ
در اندرون وی دانه کو یک چهار پنج بود و طعم وی قابض و ثمر وی شیرین بود که اندک تلخی داشته
باشد و لذت و قبضه نیز از خشک می سوین سازند نافع بود اسهال کهن و گل وی مشابه گل
سرخ بود الا که کوچکتر بود و لون آن میان سبزی و زردی بود و ثمر وی انفت دم را نافع بود.
عنب الحیمه بسیار سی خوش گویند و آن فاشه است و ثمر آن جشان است و آن ثمر کریمه البیضا
و گفته شود و بیونانی ثمر کبر را بدین اسم خوانند.

عنب ابن حسان گوید روشت و آب بکر است و گویند چیز است که در قعر دریا میرود و حیوانات دریا
میخورند و بیشتر میگویند که در شکم ماهی مییابند که میخورند و میخورند و شیخ الکریمی گوید از چشمه دریا حاصل
میشود و اقوال بسیار آورده اند و مؤلف گوید آنچه محقق است مومی است و نیکوترین آن اشهد بود
که آنرا سفید خوانند و دیگر از رزق که آنرا فستق خوانند و دیگر زرد که آنرا خنثا شنی خوانند و عنب باید
که جرب بود و هر چند که سفید تر بود و سست تر و سبک است بود و این مؤلف گوید بهترین عنب شب
است پس از آن عین الجراد و آن بزرگتر است و بعد از آن از رزق و آنرا منقاری گویند
و پس از آن نوعی است که آنرا منند گویند سیاه باشد و گران وزن پس از سبکی و مقوی جوهر میوه
بود و اعضای رئیس و در و معده سرد و اسود و در طبیعت آن گرم است و در دوم خشک
است و در اول پیر از نافع بود و دماغ و حواس و دل را اسود و در و باد و بای غلیظ که عارض شود
و معاوده چون بیاشامد یا از بیرون طلاء کنند نافع بود و در حقیقه و صداع که از خلطهای سرد
بود چون بدان بخور کنند سودمند بود و بر مفاصل که از رطوبات و بیاخ بلغمی بود ضار کردن بجا
مفید بود و اگر در روغن گرم مثل روغن مرزنگوش یا روغن بابونه یا افحوان حل کنند و بدان
کنند علتی که از بلغم غلیظ و بیاخ بود و دماغ پیران تحلیل دهد و اگر از وی ششامه سازند بر شال سببه
پیوند فالج و لقوه و کثر از نافع بود و چون در روغن آن حل کنند نافع بود جهت انواع در و اعضا

عنب الشعلاب فناخاسته و زبرق و لثقال نیز گویند و بیاری رویه ترکاب گویند و ساکن
نیز خوانند و بلقطنی دیگر تولید و در وینیز گویند و بهترین آن زرد تازنه باشد و طبیعت آن سرد و
در اول و گویند زرم گویند گرم تر بود و در مهای گرم را در آخر ضما و کنند نافع بود و با سفید باج و روغن گل
بر نمک و جبر و ضما و لادن سودمند بود و آب وی غرغره کردن زنانه نافع بود و یکم تنقال از پوست
وی با شرب بخورند خواب آورد و چون بگویند و ضما و کنند در و سر نافع بود و چون عصاره
در چشم کشند قوت چشم بد و چون زن بخورد بر گیرد قطع خون رفتن مکنند و استسقا و درم معده
نافع بود و اسحق گوید مطبوخ بمشانه و مصلح وی قند باشد و خوردن و ضما و کردن تشنگی نبشاند
چون آب می با سفید باج بیا میزند و بر سوختگی آتش و جدری که ریش شده باشد طلا کنند
خشک گردانند و چون همچنان بگویند و بر سرطان ریش شده هندی ساکن گردانند و چون بدان طلا
کنند با صلاح آورد و خوردن ثمر وی احتلام مکنند و آنچه سیاه بود بد بود و مخدر و جنون آورد و تو
هست که چهار درم از وی کشنده بود و مداوی آن بقی کنند بعد از آن شیر تازه با انیسون یا
مار العسل و سینه مرغ و خوردن با دام تلخ مفید بود و بدل وی گویند لطیف است گویند ساوا و از
عنباب بیاری شیلان نیکوترین آن جرجانی بود تازنه که خورد بنود وی معتدل بود و سیاه
گرمی و سردی و تری و خشکی و سح گوید گرم و تر بود در میانه درجه اول و حرارت وی غالب بود
بر رطوبت وی و گویند سرد است در اول سودمند بود و جهت دم و خلط نیک از وی حاصل
شود و چون بخورند یا آب وی بیا شامند حدت و حرارت دم ساکن گردانند و سرفه و ریه و درد
گروه و مشانه و درد سینه و خلق را نافع بود و اگر پیش از طعام بخورد نیکوتر بود و غذای وی اندک بود
و مضخم وی و شخوار بود و مولد بلغم بود و معده را بد بود و مصلح وی کشمش یا مویز منقعه و شرف گوید
ورق وی خون خشک کنند و با سرکه سخت کنند و بر اکل افشانند بجایت مفید بود و اولی آن بود
که پیش از آن به پرمخ عسل بدان طلا کنند و چون پوست ساق درخت وی بگویند و با هم
چندان اسفید باج بیا میزند و بر ریشهای پلید یا لند پاک گردانند و شفا دهد و چون ورق وی نهند
و صافی کنند و بجز هر روز نیم ظل غذاوی با قند بیا شامند حله را زائل کند از بدن و مجرب است
و چون استخوان وی مطبوخ کنند و سولق سازند و آب سر بیا شامند طبیعت محکم دارد و شکم بندد

علق رطبه است و گفته شد و نصفه نیز خوانند و بیاری اسپست گویند علسی هم خوانند و بیاری صبر گویند
علق بشیرازی درون خوانند و با صفهائی دیوچه و بلفطی دیگر لری و در خواص آورده اند که چون بخور کنند
 در کان آگینه گزیند آگینه که باشد شکسته گردد و در شریف گویند چون بر ضعیف کنند که خون فاسد بود و قایم
 مقام حجامت بود خاصه کودکان زنان بر پیشهای بد و سعه و قوبا کنند خون فاسد کشند و چون سوزانند
 و خاکستر آن با سرکه بپزند و طلا کنند بر موضع موی زیادتی که چشم بود و بزرگتر کند باشند و دیگر نزدیک
علاک بر صمغی که آنرا توان خایند آنرا علاک خوانند و علاک نبات صمغ البطم است و گفته شد و طبیعت
 آن گرم خشک است و راخ و رجه دوم و گویند تر است و بهترین آن سفید بود که بزودی زنده و طبیعت سرد
 بمصلک است و گفته شود و صمغ البطم در گوشت رویانیدن در ریشها مانند راتیج بود و در هر چهار
 وی کنند و اسحق گویند بضرست اجصب و اصلاح وی بعسل کنند +

علاک یا لیس فلفو نیا خوانند و آن نوعی از راتیج بود و گفته شد و بیاری زنگباری گویند +
علقم گویند قنار الحار است و صاحب مناج گویند فلفل و آنچه تلخ بود آنرا علقم خوانند +
علاک میونانی چند ملی گویند گفته شد بیاری کاسنی بری گویند و در سینه با گفته شود +
علاجان نبات است که آنرا قراح خوانند و گفته شود و بیاری گویند +
عمر و کرفس است و گفته شود +

علاج نوعی از خربزه است که گوشت وی سرخ بود و سبز بود و همچنان با تخم خورند و آنرا خربزه تال
 خوانند و صفت آن در بطبخ گفته شد +

تخار زنده است و گفته شد و آن نیز گویند و بیاری مورد خوانند +

عنب بیاری انگور خوانند و سفید وی بهتر از سیاه بود و نیکوترین آن رازقی و متفالی بود
 پوست انگور سرد خشک می گویند و گوشت می گویند و در دانه وی سرد خشک و در دم و انگور غذای نیکو و در قوت بدن
 بد و در آنچه رسیده بود و ضروری که بود و غذای نیکو و بیشتر از غذای عسیری بود و در دانه وی در خون نیک و می تواند شود
 و سینه خوش را نافع بود و پوست وی در پیضم شود و انگور همه ضرر بود بمشانه و تشنگی آورد و مضر بود بکلیه
 سبزی که علقه بود و دفع تشنگی وی بر آن فر کنند و صاحب مناج آورده است که انگور آنچه در ریه
 باشد بهتر بود از آنچه در شب چیده باشد و در روزی بهتر باشد از یک روزی +

انچه تازه بود چون گرم کنند بر نفوس و در منافصل ببالند نافع بود +
 عکرمین السوسن بسیار سی در وی روغن سوسن گویند چون در چشم کشند محلل آب نزول بود +
 علیق بسیار سی در گویند و بیونانی طبعش شیرینی است ویرا قوت سه گل خوانند و نوعی از ان علیق الکلب خوانند
 و گفته شود و عوج هم نوعی از علیق بود و نیکو ترین عصاره وی آن بود که در آفتاب خشک کرده باشند
 و طبیعت آن سرد و خشک بود و ورق آن و اطراف آن چون بنزد خضایی نیکو بود و سور او چون بیاشامند
 شکم بندد و قطع سیلان رطوبت کن از رحم بکند و موافق بود جهت کزیدگی حیوانی که ویرا قسطس خوانند
 و آن مار است که شاخ دارد و ورق وی چون تر بود بخانیز قلع و ریشها که در دهان بود زائل کند و چون خشک کرد
 خشکی وی زیاده شود و همان قوت که در شجره لیست در گل وی موجود است بعینه و بیج وی سنگ کرده بریزد
 و چون بوق وی ضما کنند نماله و ریشهای تر که در سر بود زائل کند و ناخن که در چشم بود و بواسیر که در مقعر
 بود و بواسیر که خون از وی روانه بود نافع بود و چون ورق وی بکوبند نیک و بر سحره علیل نهند که ضعیف
 شده باشد و ماده از وی روانه بود موافق بود و عصاره ثمر وی چون بغایت رسیده باشد در وین
 مفید باشد چون ثمری بخورند ناخن شکم بندد و گل وی چون با شراب بیاشامند شکم بندد و در تعین
 گوید چون بکوبند ورق وی طایفه ای تازه و ضما کنند سحر را زار و سحر سود و دوازده وی شیان سازند نافع بود
 همه علتها نیک در چشم پیدا شود بغایت و صفت ساختن وی آنست که تازه وی بکوبند و بفشارند تا شیر و
 بیرون آید و صافی کنند و مغزج کنند با آن اندکی و شاف سازند و بوقت حاجت مستعمل کنند و این روش
 گوید علیق آن درخت است که موسی علی نبیا و آله و علیهم السلام از ان دید و بعضی گویند از درخت غایت
 علیق الکلب القدس خوانند و شیرازی درخت سه گل خوانند و ثمر ویرا نیز سه گل خوانند
 و در اندرون وی مانند لثیم بود و گل ویرا در السیاح خوانند و سیرین السیاح و بیونانی اقراطیش نامش
 گویند و ثمره وی چون رسیده شود سرخ گردد و و جالینوس گوید که ثمر وی بغایت قابض بود و در
 وی قبضی اندک داشته باشد و اولی آن بود که از ثمر حذر کنند بسبب آنچه اندرون وی بود مانند لثیم که
 سفر بود و قبضه شش و لیسقوریدوس گوید ثمر وی چون خشک کنند و آنچه در اندرون وی بود ویرا
 کنند بیج مغزت بقبضه شش نرساند و با شراب به بزند شکم را به بندد و بول هم نیز به بندد و بدل آن که
 المهر است +

نیز نوعی از آنست *

عشق وصل گویند و عک نیز خوانند و بشیرازی قانع گویند و بیارسی کالنج گویند و گیرین وی را بپورا
نافع بود و گوشت وی گرم و خشک بود و کمیوس بد بود *

عقاب مرغیت بیارسی آن خوانند گوشت وی گرم و خشک بود و چون بخورند بمنزله گوشت گاو
بود و زبره وی چون در چشم کشند نافع بود جهت ابتدای نزول آب و روشنایی بینید و چون پرویز
بخور کنند اعتناق رحم را نافع بود و گیرین وی اگر بکلفت و ثبراکه در وی پیدا گردد نطوخ کنند از ازل
کند و گویند محلل خنار بر بود *

عکوب خرفست و گفته شد و بیارسی کنکر خوانند *

عکته لعنه بر برید خوانند و آن سور بخانست و گفته شد و در هر عکته خوانند و در اندلس سور بخان و
در عراق لعنه بر بری خوانند *

عکبر ابن سمحون گوید و سخ الکوز است و مولف گوید و سخ الکوز النحل را بیارسی مومیایی غلی گویند
و بشیرازی بر سو خوانند و عکبر لغایت گرم است و لطیف و گویند بسیار استخوان گردیم جهت سکتگی اعضا
و از جای افتادن و دفع خون همان عمل مومیایی معدنی میکند و شربتی کینقال تا و مشقال عسل
بود و یاقوت یانیات بشیرت یکم بایشان نافع بود و گویند عکبر خربست که در میان عسل بود و بشیرازی
آن را دارد و خوانند و مولف گوید گیس نخل نرا از بهر خورش خود و بچکان خود می آورد و از مجموع گلها و
آن الوان باشد زرد و سرخ و سفید و نقیش و لغایت تلخ باشد و اگر در میان عسل بود عسل را تبا کند
و صفت و سخ الکوز النحل گفته شد *

عکبر الریت بیارسی در وی زیت گویند و بهترین آن کمن بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در
دوم نافع بود جهت باد سخت که نزدیک سپهر بود و در چشم کشیدن محلل نزول آب بود و مجموع جرا
و ریشهای ناصور که در بدن پیدا شود نافع بود و در کسور بدوس گوید چون در ظرف مس قیروز
نیز تا غلیظ بشود و فاضل تر از حوض بود و مانند آن و اگر حقه کفتد قرحه مقعد و
فج و رحم را نافع بود و چون با آب غوره نیند تا غلیظ شود مثل عسل باشد و بر دندان گرم خورده بماند
بند از دو اگر با خال اولن بپایند تا قیغ تر مس بر مواشی نطوخ کنند جرب ایشان را نکل کند و اما

خساک داند و بنیدازد و اگر عقرب مرده در خرقة بندند و بر زنی بنزند که دایم بچه می آید و محفوظ بماند بفرمان خدا
جل و عز و ابن ماسویه گوید اولی آن بود که عقرب را بسوزانند با انگلی که بریت و شیخ الرئیس گوید صفت
سوختن وی چنانست که شیشه مطبوخ در گل حکمت گیرند و عقرب را در آن کنند و در تنوری گرم کنند
با کمر و باید و بگیرند و آنگینه به از خرف ست زیرا که آن تا شفت بود و اخذ قوت بکند و صاحب منہاج گوید
صفت سوختن وی چنان بود که بگیرند یک مسین و سر آن بگل گیرند و در تنوری کنند که چوب زرد ز
سوخته باشد و آتش بیرون آورند و در تنور نهند نیکو و کشت با کنند و روز دیگر بیرون آورند و در ظرف
آنگینه کنند و بوقت حاجت مستعمل کنند و منفعت خاکستر سوخته وی آنست که سنگ گرده و شانه
بریزند و مقدار اخذ از وی دانگی و نیم بود و اگر نیم درم از وی بیاشامند گزندگی مار را نفع بود و صفا
جامع گوید چون در زیت بپوشانند و بسوزانند و آن زیت بر موضع دوا و اشعلب طلا کنند البقیه موس
برویانند و گویند مجربست و اسحق گوید خوردن وی مضر بود و شش و مصلح وی تخم کرفس و گل ارمنی بود
و این مولف گوید عقرب انواع است نوعی پرند و نوعی رونده و نوعی جراد و بعضی در آب آتش کنند
و بعضی را بر آبر و بنال یک گره بود و بعضی سیاه بود و بعضی سبز و یکی سرخ و یکی زرد و زردی وی سفید
زند و یکی ابرش بود و غیش که بدان زخم زنده جوف بود مانند نامی و سر آن کج بود چون پزند زهر از
میان نیش بیرون آید و او اخبث حشر است و با مار دشمنی دارد و عقرب بهیوش و خفته را زخم
نزد نا آنگاه که عضوی بچیناند.

عقرب بحری زهر آوی گوید عقرب ریائی آن مایه کو چک است تیره رنگ که بسرخ می زند
و سر وی خاری سفید بود که بدان بگردد و چشم وی خارناک بود و سر وی بزرگتر از بدن باشد و از
گردگی و بیجان لم سخت حادث شود که از عقرب بری حاصل میشود بلکه سخت تر از آن و در کتب
گوید سقر نویسنه لاسیوس حیوان بحر لیت با سم عقرب میخوانند زهره وی موافق بود و جیت نزل
آب از چشم و شکوری و قرچه که عارض میشود و چشم آنرا الو تو ما خوانند
عقار کوبان و عقرب کوبان عاقر قرع است و گفته شد
عقار خمرست و بیارسی شراب گویند و در خاکفته شد

حقید العنب میبخت و با لعنب نیز خوانند و بشیرازی و دوشنبه انگری خوانند و

حقیق ارسطو طالیس گوید اجناسی بسیارست و معدن وی بسیار در بلاد یمن و ساحل
بحر روم و نیکوترین آن بود که بغایت سرخ و شفاف بود و این مولف گوید حقیق بر چند نوعست
سرخ و زرد و سیاه فام از سرخ و زرد زیور با سازند و بفال مبارک دارند بهترین همه سرخ بود و آنچه خوشتر
گفتند سرخ و خشک و وقوت چشم بدید و خفقان را نافع بود و وقوت دل بدید و دندان را که متحرک بود
محکم گرداند و اگر اکثری حقیق در انگشت کنند و بر این خشم روند خشم وی فرو نشیند و قطع خون رفتن
بکند از هر عضوی که باشد خاصه مانیکه و این خون از ایشان دانه بود اگر خورد که ده سنون سازند و
رفتن از بن دندان باز دارد و رنگ میرود و دندان را سفید گرداند و جلای تمام بدید خاصه بامروارث
و بسند و این مولف گوید اگر اکثری حقیق در انگشت کنند بسیار خشم و غضب نباشد و از در سینه
این باشد و اگر حقیق بامشک کافور بر روغن زیت سوده روی موی خود را چرب کنند در حد
بادشامان عزیز و گرمی باشد و محبوب همه خلایق گردند و بچنانکه عجم فیزه را بفال دارند و عجب حقیق
و در خواص حقیق احادیث بسیارست که از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم نقل کرده اند
عقربان اسقو لو قدر یون ست و گفته شد و نیارسی رنگی دارد و گویند
عقرب بپارسی که دم گویند و میونانی سفونپوس جرجاوس و بهترین وی نر بود و نشانه نر آن
که ضعیف و لاغر بود و پیش می سطر بود و ماده فریه و بزرگ بود و پیش باریک بود و طبیعت وی سرد
و خشک بود و اگر در زیت بچشانند و آن زیت در گوش چکانند در ساکن کند و اگر خور و کنند بر
گردگی وی نهند در زائل کند و اگر بریان کرده بخورند همین عمل کند و شریف گوید که اگر خاکستر
وی در چشم کشند ضعیف چشم را زائل کند و چون سوخته وی سحی کنند و بانیم وزن آن سرگین موش
ببازند و در چشم کشند تیزی چشم را باده کند و جرب آن را زائل کند و اگر عقرب بزرگ سیاه خشک کرد
سحی کنند با سرکه و بر برص طلا کنند شفا یابد و چون در زیت بسوزانند تا سوخته گردد و در ریشهای
که دیر نیک شود چون آن روغن در آن بماند و عقرب سوخته سحی کرده بر آن افشانند در جا
صحت و صلاح باز آورد و عبد الرحیم بن الشیم گوید چون بگیرند یک عقرب و باید که سه روز یا چهار
روز از راه باقی باشد و در شیشه کنند و روغن زیت بر سر آن کنند و بر آن محکم بگیرند و بر آن بکشند تا زیت
افتد که روغن در پشت و در آن استعمال کردن نافع بود و گویند این روغن بر لب و انگشتان

که سوراخ دارد اگر از آن راست بر صاحب تب دائم آویزند شفا یابد و هر دو سخنان چون بر آدمی با
 بر بهایم آویزند منع لقمه سگستگی بکنند و لیستقوریدوس گوید آب کلب یعنی دندان نش سگ گیرند
 و در پاره پوست بزنند و بر بازو بزنند این باشد از سگ یوانه و در خواص این زیر آورده است که آ
 سگ چون بر کسی بزند که در خواب سخن گوید دیگر گوید اگر بر کودک آویزند دندان وی بی زحمت بیرون
 آیند و اگر بر صاحب یرقان بزنند نافع بود فی الجمله چون با خود دارند سگ ایشان با لگ کنند
 عظم درخت نیل است و نیل عصاره دیست و برگ آن و سمه خواتد و کتم نیز گویند و گفته شود
 عقص سارسی بازو گویند و بیوانی قفیس و بهترین آن بود که سبز بود و سوراخ نداشته باشد و آنرا
 البقا قالیس خوانند و آن غوره بود و آنچه رسیده بود و منخ رنگی دوست و بزرگ بود این نوع ضعیف تر از
 سبز بود و سوزختن وی یا با آتش بود یا زیت بسوزانند تا سوخته گردد از بر سیاهی موی خضابی بود و نیکو
 طبیعت وی سرد بود و در دم و گویند در اول و خشک بود و در سوم و گویند در دوم بغایت قابض بود و
 چون تنه بپزد و سحر کنند و مانند صفا دهند بر روی که باشد بر دبر و بیرون آمدن مقعد نافع بود و چون
 بسوزانند قطع خون رفتن بکند و اولی آن بود که بر روی آتش تشویه کنند و در شراب اندازند با سرکه
 خورابه بندد و چون با سرکه بر قوطا بکشد زائل کند و آب وی خضابی بود و موی را و چون ویرا بپایند
 و بر گوشت زیاده افتانند بخورد و منع رطوبت که روانه بود از لثه و للمات بکند و قلع را نافع بود و خاصه
 گو دکان و چون سخن کرده در قضا یا آب کنند اسهال کس را باز دارد و قوت مره ضعیف بدید و آنچه
 اندرون باز و بود و سوراخ دندان نهند و در ساکن گرداند و در طبع وی نشستن جهت مقعد بیرون
 آمدن و رحم و سیلان طو بات که از رحم روانه بود و کس شده باشد عظیم سودمند بود و چون بغایت
 سحر کنند و در بینی و منند خون رفتن باز دارد و چون با سرکه سخن کنند و طلا کنند بر سلاق که در دما
 پیدا گردد و زائل گرداند و اگر با سرکه بپزند و بر جمره طلا کنند در ابتدا سودمند بود و منع نماند طلا کردن
 و واجب آن بود که چون خوابند که بیا شامند جهت امساک سیلان بقضوض بغض نیم بر بست لقمه
 عربی در آب حل کرده تا مفرت بجا نرساند و بدل وی ثمره الطرفا بود و وزن آن و گویند عصفور
 جفت بلوط و حب لاس و قشور رمان و بلبلج زرد و ثمره الطرفا و ادوی همه مانند یکدیگر اند و در طبیعت
 عصاره آدم گویند مغاث است و گفته شود

عطب قطن ست و گفته شد.

عطار و سنبل رومی ست و گفته شد.

عطشان نباتیست که بیونانی و نیساتوس گویند و گفته شد و بسیار سی طوسک گویند.

عظام بیمارسی استخوان گویند سوخته وی محمل بود و مجفف و گویند استخوان آدمی صرع را شفا دهد و

جائینوس گویند خیلی کسان با استخوان سوخته از صرع و درد مفاصل شفا یافته اند و استخوان کهن چون

بسوزانند سو و مند بود جهت ریشهای که در اعضای مزاج خشک بود مانند ذکر و انشبین و امثال

آن و تریف گویند چون بزند استخوان بوسیده بسره که طبع آن بسره بزند قطع رجات بکند و چون سحر

کند استخوان بوسیده ریزند که در دیوار یا باشد و بگلاب بپاشند و بر ریشها ضا و کنند نافع بود و چون

کند و بهار اشعر بپاشند و طلا کنند بر اثر آبله و غیر آن زائل کند و کعب تیس چون بسوزانند و خاکستر آن

با سکنجبین بپاشند و رم سپرز را بکند از اند و چون با غسل بپاشند باد را بر آید و چون استخوان آن

گاه بسوزانند و خاکستر آن با عصا و عصای لرغی بپاشند قطع نرف و دم بکند و شکم رفتن را سود

و اگر استخوان مرده سحر کنند و بصاحب تب دهند تا بخورد و چنانکه نماند نافع بود و موجب است و خافقی گویند

خاکستر استخوان سوخته چون با سرکه سحر کنند و بر سوختگی آتش ضما و کنند سو و مند بود و این زهر در

خواص آورده است که استخوان کعب بن عرس چون زنده بود بیرون آورند و بر زن آویزند البستر

نشود و در خواص بن زهر آورده که دندان کودک آنچه در اول بیفتد پیش از آنکه بزرگین رسد در صحیفه

تقره بکند و بر آن آویزند منع آبتنی بکند و اگر استخوان آدمی مرده بر آب آویزند و روی که در آن

باشد زائل کند و اگر بصاحب تب ریح بزند نافع بود و اگر چیده ناخن ده گانه بسوزانند و خاکستر

آن بخورد کسی دهند محبت و الفت در دل آنکس پیدا کرد و اگر دندان آدمی استخوان بال راست

بدید و زیر سر خفته نهند با و ام که نهاده بود بیدار شود و اگر از دندان که از جانب راست نهدنگ بود

بگیرند و بر بازوی راست در بزند قوت مجامعت را زیاده کند و اگر دندان نیش رویا به بر صرع

آویزند صرع زائل شود و اگر کله آدمی مرده کهن شده در برج کبوتر دفن کنند کبوتر زیاده کرد و بسیار

شود و اگر استخوان پهلوی گفتار بصاحب شقیقه بیاویزند نافع بود از آن راست بر راست و از آن

چپ بر چپ همچنین باب بر ناب خرس بر خرس و گویند در طرف بال خروس دو استخوان هست

و مره صفرا از معده پاک کند و مصالح وی ریونند چینی بود و گویند بدل آن سه وزن آن و روغن آن
عصاره این بر بار لیس سرد و قابض است حرارت جگر و معده و ورمهای آنرا نافع بود و قوت
هر دو بد صفت آن بگیرد و زرشک تازه خوب سیده و آب آن بگیرد و صافی کند و بچوشاند تا غلیظ
شود و بر روی کاغذ کند تا رطوبتی که بود نشفت کند و در آفتاب نهند تا تمام شود و اگر زرشک تر نبود
خشک ببرد و آب بچوشاند و بیالایند و صافی کنند تا آب آفتاب نهند تا تمام شود یا چنان کند تا آب
که گفته شد و بدل آن دو وزن آن زرشک پیدانه بود.

عصارة الکرنب گرم بود و در جودوم +

عصارة الرمان استحق گوید گرم بود و در دم و این مولف گوید این قول درست و

عصاره اخوان الفارسی آب مرزنگوش است گویند گرم بود و در دوم +

عصاره بنجر مریم گرم بود و در دوم +

عصاره ورق العرب سرد بود در سوم *

عصاره شقایق النعمان گرم بود و رسوم بدل آن عصاره بنجوریم بود.

عصاره البنج بدل آن عصاره عوج است *

عصاره شجره الجوز گویند بدل آن مرزنجوش است.

عصاره الطرثیث سرد خشک قابض بود و بدل عصاره قنطاریت که آن قافیه

عصفور الشوك وعصفور السياح نیز گویند و این طر و علو فطس است و گفته شد:

حضرت خطیب ابروی بود و گفته شد:

عضوایه وعضایه نرگویند و آن ضرب است و گفته شود:

عضاه در لغت اسمی است که واقع شده است بر سر درختی از درختهای خارناک مانند عوج

فتاد وقرط و سدر و امثال آن

عضله ای که در فضاویه گذشت به اشتباه و شکسته ۲۰ عضله است

سنة ١٠٠٠ هـ

و در هر یک از این سوره ها و ابواب اعتدال و طوبی است که عصبانی می باشد است *

و طافا ضلالتا و انوارت بگفتند و با او را فخریت و اسرار و مشک خات

و در چشم کمین و نورانی بود و صفت می چنانست که آب می گیرند و بچشانند تا غلیظ شود و بسیار سازند و بدل آن حقیض است یا نوس و ربندی +

عصاره خشخاش اسودافیون است و گفته شده +

عصاره المنک عصاره السوس است و رب السوس خوانند و شیرازی آب خشک شده منک خوانند و او معتدل بود و در حرارت و رطوبت و در وی قبضی بود اندک و خشونت قصبه شش را نفع بود و ریش مشابه و تشنگی قطع کند و قوت ادویه حاره عاده بشکند و مضره بلغمی را ساکن گردانند و بدل آن دو وزن اصل السوس بود +

عصاره القوط افاقیا است و گفته شده +

عصاره الغافث بگیرند غافث تر و بگویند و آب بگیرند و در آفتاب بمانند تا منجمد گردد و در وازند و استعمال کنند و در غافث تلخی بود مانند صبر و طبیعت آن سرد و خشک بود و قطع و مطلق جرب و حکم را نفع بود و چون آب شاتیرج و بنجین بیاشامند سوومند و بویهای کمین و در دگر و مقدار ماخو از وی تا یک مثقال شاید و گویند مضر بود با بنجین و مصلح آن مصلح بود و بدل آن سوزن آن در ساق بود و گویند سه وزن غافث بود +

عصاره الخیه التیس با سیلیع گویند و بهترین آن تازه بود و منفعت آن در لیتیس گفته شده صفت آن مانند صفت غافث است که گفته شد و طبیعت آن سرد و خشک بود و در وازش و نفث الدم و سحج را نفع بود و مقدار ماخو از وی یک مثقال بود و اگر ضا و کنند بر اعضای مسترخیه قوت آن بدید و اسحق گویند مضر بود و بگوید و مصلح آن مصلح بود و بدل آن افاقیا +

عصاره قمار الحمار سیاهی آب خیارزه سپید گویند و طبیعت می گرم بود و در سووم مضمی بود و غلبان عظیم پیدا کنند تا بحدیکه بنجاق کشد و غشی و افتاد و آور و مداوی آن قبی کنند و آنچه بر مداد آ که یک کند من خورده باشد بکند و صفت آن در باب قاف و صفت قمار الحمار گفته شود و بدل آن عصاره بنج سو قافش است +

عصاره انجین صفت آن مانند صفت غافث است که گفته شد و طبیعت آن گرم و خشک و سخن قالیس بود و بویهای کمین را نفع بود و سده بگوید شاید و مقدار ماخو از وی تا یک گرم است

بدل آن زیره الماع است +

عصیه صاحب منہاج گوید جسم فرم است و گفته شد و صاحب جامع گوید که در زبان کرمانشاهی
قصوم گویند و گفته شود صفت آن +

عصر الراعی طباطبائی خوانند و برسیان دار و نیز گویند و بشیرازی کسته خوانند و نیز از بزرگان مکتوب
و یک سرخ مرد و آن نوع بود و زاده و بهترین بستانی بود سرخ رنگ که بسیار بی مایل بود و طبیعت
آن سرد است در دم و گویند خشک است در رسوم و گویند تر است و وی قاطع بود و منع خون فتن
بکند و طبیعت به بند و بر اورام و موی و جگر و غده ضامه کردن نافع بود و جراحتهای تر را بصل
آورد و اگر عصاره وی در گوش چکانند که گوش را بکشد و ریش آنرا خشک گرداند و در
زائل کند و اگر زن فرزند از وی بخورد و بگریز قطع سیلان رطوبات فرزند از رحم بکند و چون آب
وی بیاشامند جهت نفث الدم که از سینه بود نافع بود و قطیر البول را سود و بد از هر آنکه در البول
بکند و قوی را سود و منده بود و مقدار مستعمل از وی ده درم بود و چون با شراب بیاشامند گزندگی
جانوران زیر و در آن نافع بود و اگر پیش از آمدن تب بیک ساعت بیاشامند سودمند بود و جهت دوا
و استحق گوید مضر بود و شش و مصلح وی صندل بود و بدل وی غنبل الثعلب +

عصیب نوعی از قنار و بزرگ است و میونانی نوارس گویند و گفته شود +

عصفور بسیار سی کنج خشک خوانند و نیکوترین آن فریه بود و آنچه در خانه فریه کنند بد بود و اولی آن
بود که از وی اجتناب کنند که خونی بد از وی متولد شود و طبیعت وی گرم و خشک بود و رسوم
و گوشت وی صلب است از گوشت دراج بود و باه را زیاده کند خاصه دماغ وی و ابو العلابن نیز گویند
جهت فالج و استرخا و لقوه و انواع استسقا نافع بود و مجامعت را زیاده کند لیکن محوری را
موافق نباشد و اگر بخورد باید که سکنجبین ترش بر سر آن خورد و سر و مزاج را موافق بود و وی مضر
بود بر طبعی اصلی و خلطی صفراوی از وی متولد شود و اولی آن بود که بر دغنی با دام بریان کنند
و چون با مری مطبخ کنند زودتر بگذرد که بریان کرده و باید که قطعا بخورد که سحج و مری اسهال کنند
عصاره ما پیشا پارسی شیاف ما پیشا خوانند و بهترین آن بود که زرد بود و سبک آن عمل بسیار
بود که در نواحی موصل بسیارند طبیعت آن سرد و خشک است و در مهای گرم تحلیل و در حرارت نشاند

عسل البلاء در منفعت آن در بلاء و گفته شد و صفت گرفتن آن مینوع گفته شد و در این نوع عسل گفته شد
 اگر غیر آن نوع خواهند روغن گندم و تخم و گیرند شیشه را در گل حکمت گیرند و بلاء را بر سر گیرند و در آن اندازند
 و آتش در پشت شیشه برافروزند آهسته بعد از آنکه او را سرنگون نهاده باشند قدری موی اسپایف خا
 بر شیشه نهند تا عسل از وی بیرون چکد و دارند و بوقت حاجت استعمال کنند و مؤلف گوید این نوع آتش
 گیرند بهتر بود و بلاء را در شیشه بگذارند و در دست را بمخزن گاوگان خائیده ببالانند و آن بلاء را در دست
 بمالند و بکار عسل وی از دست حاصل میکنند آن مقدار که خواهد و بر زمان که در دست پاک کنند دیگر گاوگان
 خائیده در دست بمالند و بلاء را در شیشه در دست بمالند تا عسل بر دست چسبد و بکار حاصل کنند
 آن مقدار که خواهد و این نوع بهترین انواع است و مؤلف گوید چندین امتحان کرد و هیچ مفرت نسبت
عسل او و دامانی است و گفته شد و دامانی نیز گویند +

عشرون نبر المردست و گفته شد و بیارسی مرد و شکستیند +

عشرون صاحب منہاج گویند که درخت اعرابی بمانی است و آن یکی از بنوعات است و غروی را خرق
 خوانند و قنق وی مانند قنق دغلی بود و گویند از وی نوعی هست که اگر در سایه وی بنشینند کشته
 بود و طبیعت وی گرم بود و در سوم و در چهارم و در وی قبضی باعتدال بود و لین وی بر قویا و ضعف طلا کرد
 نافع بود با عسل جهت قلع که در دهان کودکان حادث شود و مفید بود و شکم برانند و ضعف احسا بود
 و لین وی سه دم کشنده بود و سکر وی در باب سین گفته شد +

عشقه نوعی از لبلا است و گفته شود و این مؤلف گوید آنرا از بستر آن عشقه خوانند که بر برد
 که نزدیک و لیست پیچیده شود +

عصاب شیطاح است و گفته شد +

عصیفه بزبان بغدادی و موصل خردی زرد است و گفته شد انواع آن +

عصفر بیارسی خسق خوانند و با صفهانی گل کاوشیده و رنگت عفران نیز گویند و آن دو نوع است
 بری بستانی و طبیعت بستانی گرم است در اول و خشک است در دوم و بری گرم و خشک است
 در سوم و وی معتدل بود با انضاج کلفت رازا کل کنند و با سکر که بر قویا بالیدن نیکو بود و در مهای گرم
 با عسل جهت قلع که در دهان کودکان بود و رازل کنند چون بدان بمالند خاصه بری وی و جالینوس

در دوزخ و تسبیح و سوس گوید بقوت غالبه رطوبات از قشر بدن بکشد و منع عذوق کند و چون با شکر
 نیز در بر تو بالند زائل کند و اگر با قسط بر کلفت مالند زائل کند و چون تنها بالند پیش را بکشد و دفع کند
 و اگر با نمک اندرانی سوده بیا میریزد و نیم گرم در گوش چکانند در گوش و دوی آن زائل کند و چون
 بدان تخمک کنند یا غرغره نمایند و معلق و درم عضله که در جانب زبان و خشک و لوزتین که شکر است
 آنرا گوشک خوانند و خنای باغی را نافع بود و بول براند و چون گرم کرده باروغن گل بیاشامند
 سر درد را مناسبت بود و گزندگی جانور را از کسی که افیون خورده باشد یا فطر چون لعن کنند یا بیاشامند
 نافع بود و گزندگی سگ دیوانه نیز و اگر با نمک سیاهی که ضربی که بر اعضا پیدا شده باشد بالند زائل
 شود و منقوری گوید زود تسخیل شود و بصفر و لغم را دفع کند و پیران و مرد و فرجیان را نافع بود و در میان
 مزاجهای گرم را بد بود و رازی گوید هیچ معالجه نشود دندان در تنقید و جلا و در گوشت رویانیدن نشود
 به از آن نبود و جسم مرده را نگار دارد و نگذارد که فاسد گشت و حفظ تمام چیز را بکند و نگذارد که فساد یابد و
 اگر با گشت سنون سازند دندان سفید گرداند و صاحب آن نگار دارد و تشریف گوید چون باروغن گل
 بر ریشهای شمدی و مجموع ریشهای لطیفی شور بالند زائل کند و مجرب است و چون با ادویه خلط کنند
 که در روی جلای بود چشم را روشن گرداند و قوت باصره بدد و چون با آرد خواری بپوشند و بر درها
 که بچته بود بپوشند و چرک آن بکشد و چون باز راوند طویل یا گرسنه بپوشند گوشت بر جراحتهای
 عمیق بر دیانند و اگر حب محلب با دانه تلخ و آرد کرباوی اضافه کنند و بر بدن طلا کنند عرق براند و چون
 با آب بیاشامند سینیه را از نفی که باشد پاک کنند و شصت مجامعت را بگزینند و بغایت مفلوجان را
 نافع بود و چون کف گرفته آب بیاشامند شکم براند و چون او و پاهای در برص بوی بپوشند جلای
 آن زیاده کند و چون با آب بیاشامند ریش روده را پاک گرداند و طبع وی سموم را نافع بود و خون
 حلیک از وی متولد شود فاسد در زمستان و جوان را مضرب بود کسی را که در روی ظلمه کرده باشد و
 تشنگی چون بسیار خورند قی آورده و مصلح وی روان فرمود و حاض التریج و بلوب فواکه و بدل آن
 بیخنج شیرین بود

عسل الطیز و القصب عسل طیز و پیازی شیرینات گویند و عسل قصب نچه اول از
 بشکر بر روی آن که گرم تر بود در اقل و عسل قصب شکر را براند و عسل طیز و خشک را نهد

و در دواوی گزندگی جانوران است عمل کنند و گویند نیم درم از وی چون بخور کنند کسی را که تب
سریع بود از وی زائل شود.

عرق صم اسیمیمنی است و بیاری آنرا با دجنان بری گویند و بعضی صدق گویند و گفته شد.

عروق دارم هم اصل سوسن است و بیاری بیج مک گویند و در الف گفته شد.

عرق جلی عاقر قرحا است و گفته شد.

عرق ماهی است که اهل مغرب آنرا سرخس خوانند و بیونانی سمالین.

عرق صف کافیتوس است و گفته شود و بیاری ماس دار و گویند.

عرق مض نوعی از کنار است و آنرا کنار تر خوانند و بر نمی دهد و خارهای دراز داشته باشد مانند

منقار مرغ و بعضی مانند قلاب کج بود.

عرق نزدیک اهل مغرب فوس خوانند و دوم گویند و ملجنت اهل نجد قصب گویند و گفته شود.

عرق طب خشک است و گفته شد.

عرق بری لمبول است سافج است و گفته شد.

عرق الکبیر فنطوریون غلیظ است و گفته شد.

عرق الصغیر فنطوریون رفیق است و گفته شود.

عسل الکرم لکرم است و گفته شود و بیاری پنجه ز خوانند.

عسل البنی مسیه سالیه است و گفته شود.

عسل النحل مشهور است و بهترین آن بود که صادق الحلاوت بود و خوشبوی و سفید بود و گویند

فاضلترین عسل آن بود که لبرخی مائل بود و بر جی بود و بعد از آن صیفی و آنچه شانی بود و بد بود و گویند

از عسل خریفی بود که چون بمویند عطسه آورد و آن نشاید که خورند و گویند بوییدن آن غشی آورد

و عرق سرد و عقل زائل کند و چون بخورند البته عقل زائل کند و عرق سرد آورد و دواوی دی بقی

کنند بعد از آنکه ماهی نمکسود و سداب چند نوبت خورده باشند معده را پاک گردانند بعد از آن تفاح

مرد و کمتری بخورند و نوعی دیگر عسل بود که حکم وی حکم شوکران بود و همان علامتها پیدا شود که اثر

شوکران و معالجه آن چون معالجه شوکران کنند و آنچه عسل سیگو بود طبیعت وی گرم و خشک است

اختناق رحم رسیده بکشد و بول حیض براند و دفع گزندگی جانوران بکند.
 عر او بهارست و گفته شد واحد اق المرض نیز گویند و بیاری بابونه گاو گویند.
 عر طینثا مستعمل از وی پنج ولست و آنرا اهل شام همد خوانند و اهل مشرق قلیقی و بعضی علم
 خوانند و بشیرازی چونک نشان خوانند و در باب لث در آذر بوصفت آن گفته شود و بدل آن در آن
 طویل ست بوزن آن و فو تیج و دانه اترج بوزن آن.

عروق الاصف بیاری پنج کبر گویند و بهترین وی باریک و طبیعت وی گرم و خشک و
 مسهل بلغم بود و مقوی معده و مقدار نیم مثقال مستعمل بود و مضرب بود بمشانه و مصلح آن عسل بود
 و بدل آن در او و سپر زکیرم طینثا با تخمین بود.

عروق الصف عروق الزعفرانست و عروق الصباغین نیز گویند و آن دو نوع است کوچک
 و بزرگ و بیاری زیاده و خوب خوانند و در زرد گویند و بعضی بزرگویند نوع کوچک آن مامیر است
 و گفته شود طبیعت در زرد گرم و خشک و تا سوم و گویند در دوم و روی جلای قوی بود و
 خائیدن وی در دندان راناف بود و عصاره وی روشنائی چشم بفراید و سفیدی برود و با
 شراب سفید و انیسون چون بیاشامند یرقان که از سده جگر بود سود دهد و اگر بگویند و بریشنا
 باشد خشک گرداند و اگر چشم تند قوت باصره بدید و بدل وی نیم وزن وی مامیران بود
 و گویند نیم وزن آن عاقر قرحا.

عروق خمر فوه است و گفته شود و بیاری روماس و رومنگ گویند.

عروق میض مستعمل است و گفته شود و آن بوزیدان است.

عروق الصباغین عروق الصف است و گفته شد.

عرق الشجر علك است و گفته شود.

عرق الكافور زرباد است و گفته شد.

عرق یابس فلفونیاست و گفته شود و بیاری از نگاری گویند.

عن آن چیز نیست که زیاده میشود و ظاهر میگردد و زیاده آنوی است و سمه ای وی و آنرا
 عظم البق خوانند و در تقوی و دوس گویند چون بگویند و سحر کنند و با سحر که بیاشامند صرع را از آن کنند.

نافع بود و جرم آن شکم به بند و آن آب که عدس در وی بخته باشند شکم را براند و خناق را سود دهد
و عدس مولد خلط سودا بود و خواها آشفته نماید و خون را غلیظ کند و در پیغم شود و معده را بد بود
و مولد ریاخ در معده بود و امعاء و عصاب شش را و سپرز را بد بود و چون باهند یا با انسان الحل
یا سلق سیاه یا حب الاس یا قنور الرمان یا ورق گل سرخ خشک یا غوره یا سفرجل بپزند قوت
قبضه وی زیاده گردد و شکم به بند و وحدت دم را ساکن کند و مقوی معده بود و چون صفت کنند و سی
از آن فرو برند استرخای معده را نافع بود و چون با عسل بیامیزند ریشهای عمیق را الصلاح آورد
شیخ الرئیس گوید که خون را غلیظ کند و درها کند که در عروق روانه گردد و خلطی سوداوی امراض سوداوی تولید کند
و بیکر خوردن می جذام آورد و در رمای صلب سرطان و نشاید که عدس با شیرینی خوردند خصوصاً با عسل
که جذام پیدا کند و در جگر بپزند و با صابون عسل منع ادرا بول و حیض کنند و بهترین می نمک است
و گویند که استسقا را نافع بود و این خطاست و صاحب بدری و حصبه و رمای گرم را نافع بود
چون با سرکه یا غوره بپزند و دفع ضروری آن بود که با گوشت فر به بپزند یا برغن گاو یا برغن
با دام و بدل وی طلخ ماست بود +

عدس هر شیرازی بنویسند که گویند و آن نوعی از عدس بری گویند و وی گرم بود و بول حیض
براند و سهل دم بود و گویند در وی تر یا قیه هست و بدل وی فودج نهری بود و گویند بدل و
نیم وزن وی دانه خنظل بود و دوزن آن عدس +
عدس را نکندش است و گفته شود +

عدس لما صاحب منهاج گوید بسیار و نشان بود و صاحب جامع گوید طحلب است و گفته
صفت هر دو این مؤلف گوید که آن سبزی باشد مانند دانه عدس که بر روی آنها ایستاده پتدا
عذب بر سبزی که باز گویند و آن جزانج است و گفته شد +
عرف بلغت اهل نجد فصب است و گفته شود +

عرق انجبار یا سیب انجبار گویند و صفت آن در انجبار گفته شد +

عرق سرد کو بهیست کوچک بود و بزرگ بود و شیرازی آنرا اهل خوانند و گویند درخت وی گرم بود
در سوم و خشک بود و در اول مسخن و لطیف و از دواخان وی گزندگان بگزینند و نافع بود از جبت

و مقلوب و مضرع را بغایت نافع بود و چون غسل معجون کنند و حق کنند بلغم معده بگردانند و جماعت را
 بیفزاید و در اجهای سرد و مزاجهای سرد و مشقی گوید که شکست و چهارم و اسحق بن عمران گوید میوه
 بود چون با سرکه بپزند و بدان صفت کنند جهت ورم ملازه و استرخاشی زبان که سبب آن بلغم بود
 ابو صلب گوید چون بیاشامند و در رم از وی مسهل بود و تشریف گوید و روغن وی لقوه و استرخاش
 و فالح را بغایت نافع بود و چون غسل معجون کنند و بر قضیب لید پیش از جماعت جماعت بگنجانند
 و خافقی گوید چون عاقر قرحا بگویند و با غسل بپوشند و بیاشامند صرع را نافع بود و اسحق گوید میوه
 بشش و مصالح وی موثر بود بد آن رخ غره فوری بود و در صندای معده و دس گویند بدل آن
 دار فلفل است و غسل +

عاقر شمعاً شجارت و گفته شد +

عاقول گویند نوعی از خرنوب است و خلاف است اما آنچه محقق است عاقل و رخت حاج
 و گفته شد +

عجب و عجب نیز گویند و آن نمک کج است و گفته شد و پیارسی کج میوه گویند +

عجبر زجین است و گفته شد +

عتم زیتون کو بهیست و گفته شد +

عجیب الفیل است و گفته شد +

عجم الزمبیب فضا خوانند و پیارسی و آن موثر گویند و طبیعت وی سرد و خشک بود و راول
 و گویند در دم شکم بپزند +

عکس لبس خوانند و بیوفانی قاقوس و پیارسی بنو سنج گویند و وی فلاح بود و مرکب از
 قوت قالبه و جالبه و پوست وی بغایت قابض بود و بهترین وی سفید رنگ بود و این که در
 پنجه گردد و چون در آب کنند سیاه نشود و طبیعت وی معتدل بود و در گرمی و سردی و خشک بود
 در دم و گویند پوست وی گرم بود و راول و مقشر وی سرد بود و در دم و گویند و راول و خشک بود
 در سوم و در بقوه و دوس گویند و امان اکل وی کردن تاریکی چشم آورد و با سوسن بر نفس ضعیف
 نافع بود و با اکلیل الملک و روغن گل و سفرجل بر دم چشم که از گرمی بود و درم پستان ضعیف و از

باعسل طلا کنند در مفاصل نفوس را نافع بود و اگر ببول کودکان نیز بزنند و بر شکم نهادند که قروح که از ملغم زنج و ریاح بود نافع بود و مهمل آب زرد بود.

طلائف التیس سم که گویند اگر سم که بسوزانند و سخن کنند و باسل بپوشند و آب بپاشند نافع بود جهت کمیز کردن در جامه خواب و اگر در خانه بود و کنند بار بگریزد و اگر طلائف مغز بسوزانند و سخن کنند و بر ریشها که در اعضا یا بسته المزاج بود بر آن افشانند نافع بود.

ظلم اسم نم جو دست نزد اهل عرب بقران و غیر آن.

ظیان یا سمن بری است و بر بری این را خوانند و لفظی دیگر بریه قوفه خوانند و معنی آن غشیه بود و نبات وی بیشتر در بیا باها و تله بود مانند لبلاب بعضی بر بعضی پیچیده بود و گل می یابند و شکل بود که کوکتر و بر شاخهای وی خاری بود مانند خار شاخ گل و بیشتر با علیق بود همیشه و از وی جدا شود و پنج وی سیاه و دراز بود و در فعل مانند خربق سیاه بود بلکه حرارت وی زیاده بود گرم و خشک بود و در چهارم چون بر عضوی کنند جسم را بسوزانند زود مانند شیطان و چون سخن کنند با سر که در برهق سفید و سیاه طلا کنند از آن که یکجای بر پا کنند چون ضما که عرق النساء را ریش کند و بغایت نافع بود و چون بپاشند از وی چهار دانگ همی با هم چندان بسفایج و همچنین مثل ارزق دوازده مجلس غلط سوداوی بریزند و بود و عسر النفس نافع بود و گل وی صدراع سرد و ریاح غلیظ از یک بشند چون بپوشند و روغن گل وی گرم و لطیف بود و محلل قوی و لثوه و فالج و عرق النساء و عشته و همه مضای سرد بغایت نافع بود و اعظم

باب العین

عاقرق عا در دمشق عود القرح خوانند و میونانی قوریون و شیرازی اکلکرا و نیکوترین آن بود که زود عرق بود و زبان را بغایت بسوزانند و فربه بود و غلیظ و چون بشکند اندرون وی سفید بود و آن پنج طرح خون رومی بود و گویند جلی و طبیعت وی گرم و خشک بود و در رسوم چون سحت کنند و بازیت بر بدن مسح کنند عرق براند و استرخای اعصاب مزمن را نافع بود و منع تولد کزاز بکند و سده مصفات بکشد و ملغم که در معده بود زائل کند و چون در دندان که از سردی بود زائل کند و چون با سر که بپزند و بدان مضمضه کنند سودمند بود و جهت در دندان و چون بخانند ملغم نیز و اید و موافق اعضا بود که سردی بروی غلبه کرده باشد و حسن آن باطل شده باشد و حرکت

و مقلوب و مضرع را بغایت نافع بود و چون غسل معجون کنند و لوق کنند بلغم معده بگذرانند و جماعت را
 بیفزایند و در مزاجهای سرد و مزاجهای تر و شقی گوید که شکست در چهارم و اسحق بن عمران گوید سودمند
 بود و چون با سرکه بزنند و بدان صفت کنند جهت ورم ملازه و استرخای زبان که سبب آن بلغم بود
 ابو صلیب گوید چون بیاشامند در ورم از وی مهمل بود و تشریف گوید روغن وی نقوه و استرخای
 و فلاح را بغایت نافع بود و چون غسل معجون کنند و بر قضیب لیدیش از جماعت جماعت را بگزینند
 و عاققی گوید چون عاقر قره را بگویند و با غسل بشویند و بیاشامند صرح را نافع بود و اسحق گوید مضر بود
 بشش و مصالح وی مویزج بود و بدان را مرغزه فروغ بود و در مضمای معده و اسهال گویند بدان
 و از فلفل است و غسل +

عاقر شمعاً شبارست و گفته شد +

عاقول گویند نوعی از خرئوب است و خلاف است اما آنچه محقق است عاقول درخت است
 و گفته شد +

عجب و عجب نیز گویند و آن مرکب است و گفته شد و بیاری که بر مو گویند +

عجبر ز حبس است و گفته شد +

عتم ز تیون کو هیت و گفته شد +

عجب النیل است و گفته شد +

عجم الزریب فضا خوانند و بیاری وانه مویز گویند و طبیعت وی سرد و خشک بود و در اول
 و گویند در ورم شکم بربندد +

عسل پس خوانند و بیوانی قاه قوس و بیاری بنویسند و وی نفاح بود و مرکب از

قوت قالدنه و جالبه و پوست وی بغایت قابض بود و بهترین وی سفید رنگ بود و این که در

بجته گردد و چون در آب کنند سیاه نشود و طبیعت وی معتدل بود و در گرمی و سردی و خشک بود

در ورم و گویند پوست وی گرم بود و در اول و مضمضه وی سرد بود و در ورم و گویند در اول و خشک بود

در سوسوم و در بقور و در س گوید و اوان اکل وی کردن تاریکی چشم آورد و با سوسوم بر فقرس ضما و کرد
 نافع بود و با اکلیل الملك و روغن گل و سفرجل بر ورم چشم که از گرمی بود و در ورم پستان ضما و کرد

باعسل طلا کنند در مفصل نفوس رافع بود و اگر بوی کدو کان نیز در شکم نهاد کنند قوی که از لطم

زنج و ریاح بود نافع بود و سهیل آب زرد بود

طائف التیسسم که گویند اگر سم که بسوزاند و حق کنند و باسل بسوزند و آب بیاشامند نافع

بود جهت گریز کردن در جامه خواب و اگر در خانه دو کنند بار بگیرند و اگر طائف مغز بسوزاند و حق کنند

و بر ریشها که در اعضا یا بسته الزاج بود بر آن افشانند نافع بود

ظلمه اسمم جو دست نزد اهل عرب بقیران و غیر آن

طیان یا سمن بری ست و بر بری این را خوانند و لفظی دیگر بریه فوفه خوانند و معنی آن غشیه

بود و نبات وی بیشتر دریا بانها و تلها بود مانند لبلاب بعضی بر بعضی پیچیده بود و گل می یابند شکل

بود کوکبتر و بر شاخهای وی خاری بود مانند خار شاخ گل و بیشتر با عقیق بود همیشه و از وی جدا شود

و پنج وی سیاه و دراز بود و فعل مانند خربق سیاه بود بلکه جزرت وی زیاده بود گرم و خشک بود و در چهارم

چون بر عضوی نهند جسم را بسوزاند زود مانند شیطرج و چون سحر کنند با سرکه و برهق سفید و سیاه

طلا کنند از آن یکین بر پا کنند و چون نمک و عرق النساء را برایش کنند و بغایت نافع بود و چون بیاض

از وی چهار دانگ همی با هم چندان بسفایج و همچنین بقل از زرق دوازده مجلس غلط سوداوی بزند

و بود و عسر النفس نافع بود و گل وی صداع سرد و ریاح غلیظ از یکشند چون بپزند و روغن گل وی

گرم و لطیف بود و محلل قوی و لقوه و فالج و عرق النساء و غشیه و همه مضامی سرد بغایت نافع بود و

باب العین

عاققر عا در دمشق عود القرح خوانند و بیونانی قوریون و شیرازی اکلاکرا و نیکوترین آن بود

که تر و محرق بود و زبان را بغایت بسوزاند و فربه بود و غلیظ و چون بشکند اندرون وی سفید

بود و آن پنج طرحون رومی بود و گویند جلی طبیعت وی گرم و خشک بود و در سوم چون سحر کنند

و بازیت بر بدن مسح کنند عرق براند و استرخای اعصاب فرمن رافع بود و منع تولد کرد از یکبند و

سده مصفات بکشاید و لغم که در معده بود زائل کند و چون در دندان که از سردی بود زائل

کند و چون با سرکه بپزند و بدان مضمضه کنند سودمند بود جهت در دندان و چون بخانند لغم

نبرداید و موافق اعضا بود که سردی بروی غلبه کرده باشد و حسن آن باطل شده باشد و حرکت

که بدان سبب آنرا طین گرمی خوانند که در زمان بهار در اول آنگه درخت کرم ورق بیرون کند این گرمی
بر درخت وی باشد گرمی که ورق درخت آنگو میخورد و چشمهای آن درخت تمامه میشود و بکشد و
و کسب و یزد و سنگ بد که قوت وی قاصص طین و مبر و بود و در حکماست عمل کنند موسی اثره بر و یاند و جالینوس
گوید جوهر وی نیز و یک بجز بود +

طین مصری بسیاری گل مصری خوانند و البینه خوانند و جالینوس گوید طحلولان و مستقیان بسیار
وزنم که در اسکندریه طللا کردند نافع بود و بر ریه های کهن و درد های فرس و بواسیر طللا کردن بگفت سوز
طین نشا بودی بسیاری گل خراسانی خوانند و طین ماکول نیز گویند و آن گل سفید که زنان خاک
در بیان کرده خورد و بدان تنقل کنند و وی نوعی از طین الحمر بود و لون مس سفید بود و مانند سفید لاج و کز
گل سفید خوانند و طبیعت وی سرد و خشک است و گویند گرم بود بسبب آنکه شوری که در قوت قوت
بد و غشی را نافع بود و منع تی بکند و تری معده را زایل کند و مقدار یا خور و وی یک گرم بود تا یک مثقال
و اگر زیاده کند مفسد مزاج بود و سده آورد و سنگ کرده پیدا کند و انیسون و تخم کرفس خراوی با گرم
کند و صواب آن بود که ترک کنند از بر آنکه فساد وی زیاده از صلاحیت اوست و آب رقتن از زبان
و روقت خواب و شهوت کلی را عظیم نافع باشد و غشیان و کرب بهیضه را سودمند بود +

طین القیم طین اصغر است گفته شد بدان سبب بدین اسم خوانند که ریه بان مری بدان نمند و
آن طلسم کس نداند که چیست چنانچه یاد کرده شد +

طین خراسانی طین نشا بودی است و گفته شد +

طین الحمر مغزه است و در مسم گفته شود و الله اعلم +

باب لطایطی

ظفر او ظفره فودج بری است و گفته شود +

ظفره العجوز تر خشک است یعنی خار خشک است و در ناصفت آن گفته شد +

ظلمیم ذکر النعام است و در لون گفته شود +

ظلف المخر بسیاری نیز گویند سرد و خشک بود و در سوم و او الثعلب را نافع بود چون خاکستر
آن با سرکه طللا کنند و اگر سخن کنند با شراب بر گرنگی جانوران و بباع نمند نافع بود و اگر سخن کنند

و متوالت گوید که گلی هست در نزدیک شیراز و شیرازی آنرا گل کرنی خوانند و در طبیعت نزدیک لوی
و آنرا نیز هم بدین اسم خوانند و آن گل بغایت سرانگشت چون در رنگ نزدیک برنجار بود و طعم
خوش بود و چون پیوست با دانه و خال کنند از بهر خوردن لون را سرخ گرداند و طعم آن خوش گردد
و بیشتر بر آن کرده بخورند و علی بن زید گوید طین الحمر سرد و خشکست با اعتدال و نیکو بود جهت همه جراحتها
و اگر با سرکه برگزندی از بنوری نهند در دساکن کنند

طین فارسی بهترین وی سرخ بود و شیرازی ویرا گل سرشوی خوانند و طبیعت وی سرد و
خشک بود و در ولشت را نافع بود چون دو مثقال از وی مستعمل کنند و گویند مضر بود بمشانه و صلیح
آن سرطانات بود +

طین اصفر طین الصنم خوانند و آن از موضعی که نزد قسطنطنیه است میان دو کوه می آورند و لون
آن زرد و تیره رنگ بود و در اینجا در بانان اندک برین گل مهربی نهند و آن طکم کسی نداند خوانند
و ندانند که چیست بجز از ایشان و اگر کسی دیگر آن طکم کند ایشان را و آن عزیز بود طبیعت آن سرد و خشک
بود و بر درمهای گرم طلاء کردن سودمند بود و خون رقیق باز دارد و خوردن و در بستن خون از همه گلهای
بقوت نثر بود و فاضله +

طین الحصفت آن در طین قیمولیا گفته شد +

طین بلد المصطکی طین جزیره مصطکی خوانند و جوس هم خوانند و در لیسقور بدوس گویند
که نیکوترین آن بود که سفید باشد و بلون خاکستر نایل بود و آن گل رفیق بود و صفیج و شسته باشد
و پاره با مختلف شکل بود و چون در حمام خود را بدان نشیند روی او مجموع بدن را جلاد بدو فاضله
او بود جهت ریشهای که از سونگی آتش بود مستعمل کنند +

طین افریطس مضعف ترین طینها بود که یاد کرده شد و مضعف حواس بود و ریشهای چشم را
نافع بود و چون زن آبستن از خود بیاید و نیز در پیرانگان بدارد و جلاد بدو بغیر اندر +

طین گرمی یونانی اسالیطس خوانند و معنی این اسم گرمی بود و بعضی قوما قیطس خوانند و
این اسم مشتق از فرمان بود و معنی آن و با باشد و این گل از بدین سلقیا نابلاد سوای بود و نیکو
ترین وی آن بود که سیاه بود و مانند نم که از چوب صنوبر گردید و آنچه خاکستر رنگ بود و بدو و با آئینوس

نافع بود بغایت *

طین قبرسی گلیست سرخ و گلگون چون در دست بالند سرخی در دست بماند و چون نشکند
در اندرون وی رگها زرد بود و چون بر زبان نهند هم بچسبید بغایت چنانچه بکلیت باز توان کرد
از زبان طبیعت وی سر و خشک بود و در وی قیضی معتدل بود و سودمند جهت مجموع جراثیم
و در ماکردن وجهت شکسته اعضا و کوفتگی در زمان افتادن از جای بلند طلا کردن بغایت سودمند
بود و مقدار را خورازوی پنجم گرم بود از قول اسحاق و سحج معانی و کبیری را سودمند بود و نفثه
و قره امعرا آتشامیدن و حقه کردن نافع و از جهت دفع اوویه قتال چون کیدرم از وی بیاض مانند
آب سرد و مطبوخ سودمند بود و بدل آن طین مختوم باشد *

طین قیمیولیا حجر الرخام خوانند و آن مانند صغای رخام است سفید و براق و خوشبوی و گویند از وی
بوی کافور آید چون تازه بود و آن نازک بود مانند جبین و آن نوعی از رخام است و در سیاق و سراج
گویند آن دو نوع است یکی سفید دیگری زرد و دوی و سم بود و جالینوس گوید قوت وی کرب
بود و در وی تبریدی و تحلیل بود و از بر آنست که چون مغسول کند جزوی محلل از وی بیرون شود و
وی سر و خشک است و در چون با قدری سرکه و آب طلا کنند بر خشکی آتش نافع بود و آنچه خالص بود
بسیار منفعت دارد چون با سرکه طلا کنند مجموع ورمهای گرم و ورمهای شیب معده بغایت نافع
بود و در لیشهای و شوارزخم چون بسوزانند و بشویند که احتمال کنند زود بصلاح آورد و در مولف در
کوهستان نیز وی باشد و زبان جهت جلای روی استعمال کنند و در ویراپاک میگردانند و این
سم چون گوید بدل آن طین مصر است و این جسان گوید اهل بصره طین قیمیولیا را طین الحمر
خوانند و اصناف وی بسیار است از منی و سجماسی و اندلسی و از منی نیکوترین سببه بود و بعد از آن
سجماسی و وی فاضله از اندلسی بود و در معالجه و آن بغایت سفید بود و جرم وی صلب بود
و زرد شکسته اگر در آب حل نشود تا در زمان و چون حل شود در وی از جهت بیشتر بود و در غیری
نبود و اندلسی دو نوع باشد یکی سفید و یکی سیاه و آنچه بغایت سفید بود و در معالجه مستعمل کنند و آنچه
سیاه بود در بصره در آن نشاید که این سم چون گوید قیمیولیا طین مصری است محمد بن حمیدون
گوید طین الحمر طین عکک خالص است از سنگ رمل و علی بن محمد گوید طین الحمر خالص از رمل

منهاج گوید نیکوترین آن دردی بود که در وی هیچ رمی نبود چون سخت کنند و چون بر زبان نهند
بجسید و طبیعت سرد بود در اول خشک و در دوم و خون را بنهد و طاعون را خوردن و طلا
کردن نافع بود و جراحها و قلاع را زائل کند و نزل که از بربینه ریزد و از آن ضیق النفس پیدا شود
و هیچ دوا به از وی نبود لغایت نافع بود و مقدار یک مثقال مستعمل است و سل را نافع بود و ب
آنکه ریش شش خشک گرداند و جهت تب و بانی عظیم نافع بود و گویند در سال ارمی بانی
عظیم بود چنانچه گویند چند کس معین ماند و باقی تلف شدند و آن چند کس را چون تحقیق کردند
همیشه این گل اندک خوردندی و این خواص را اینجا معلوم کردند و از خبر آنست که اطباء شرب
و گلاب فرمایند اگر تب بود و گلاب و آب سرد و شکسته استخوان را سودمند بود و با قاقیا طلا کردن و
پوست بوا سیر از مقعد بیرون آورد و گویند بضر بود بسیار و مصالح وی گلاب بود و اسحاق گوید
بدل وی طین مجازی بود که در اندلس معروف بانخیار بود و گویند بدل آن مغزه هست و گویند
طین لاکه +

طین رومی محبت و قبض بود منع در که در جفون پیدا شود و بکند چون آب گاسنی طلا کنند
و خون که از چشم آید باز دارد +

طین شاموش طین شامش خوانند و بیونانی کوکب یا پوش خوانند و بهترین آن بود
که سفید و سبک بود و لغایت بر زبان بجسید مانند بلق و چون در آب نهند زود حل شود و از
بلاد یونان از جزیره قبرس خیزد و وی خشک تر بود از طین مختوم باشد و بر اغسل حاجت است
و در بستن خون قایم مقام طین مختوم است و بر ورم تدین طلا کردن ساکن گرداند و در ابتدا
نقرس طلا کردن نافع بود و در نفث الدم و در دواوی قرصه امعا پیش از آنکه متعفن شده باشد
حقنه کنند بماء العسل بعد از آن نمک آب لبس آب لسان الحمل سود دهد و اگر با بر که مزموج آب
بیاشامند نافع بود جهت ورمهای گرم خاص چون آن عضو طوبیت زیاده بود و دست شده باشد
مانند تدین و یشتین و مجموع گوشتهای است که معروف بخرید و قطع نفث الدم و طمٹ دایم
بکند چون با گلزار بری بخورند و چون با آب و روغن گل بمالند بر خصیه و تدین که ورمی گرم بود
آن ساکن گرداند و قطع عرق بکند و چون با شراب بیاشامند گزندگی جانوران و او کشته باشد

شود زائل کند.

طبعی و طبعی نیز گویند و آن داهی است و گفته شد و بیارسی چربار گویند.

طیهوج بیارسی تیهو خوانند و بزبان اندلس دریس و نیک ترین آن فره بود که در زمان خریف
گیرند و طبیعت وی معتدل بود و گرمی شکم را به بند و ورها نافع بود و نافع بود و نافع بود و نافع بود
که اصحاب او مال اکل آن کنند خصوصاً اصحاب یا خست و اولی آن بود که مانند خرلسه بنزد از بهر آنکه

غذای وی غلیظ بود.

طیب العرب از خرس است و گفته شد و بیارسی کور کیا خوانند.

طیطان کراش بری است و گفته شد و بیارسی گندای صحرائی گویند.

طینوث حیوانیست مانند ذرایح اما کوچکتر بود و گرد و تر و همچنان سرخ بود و نقطه سیاه بر آن بود
و همان فعل ذرایح میکند و مولف گوید آنرا بشیر از می عروسک خوانند و بدل آن ذرایح است
و گویند گرمی سبز است در درخت صنوبر و آن بقوت ذرایح است.

طیانوشاد راست و گفته شود.

طین بیارسی گل خوانند و مجموع گلهامبر و محففت بود.

طین الحکمت بیارسی گل حکمت خوانند و صنعت آن بسیار است و کوفت گوید بهترین
این نوع است که بگز گل زرد پاک چهار من و یکو بند و به بنزد و یکمن کاغذ و نیم من نمک آب کنند
بست بالذات خل شود و بعد از آن گل بر سر آن کنند و چهار کی موی سر آدمی بمطر من چیده و چهار کی
سکین اسپ بکتر موی بختی بر سر آن کنند و نیک بماند و چند آنکه بیشتر بماند نیک تر بود آنکه غنده
غنده کنند و به نند تا خشک گردد و به زبان که خواهند بگویند و آب صافی خمیر کنند و استعمال کنند
که بهترین انواع گل حکمت نیست و نوعی دیگر صاحب منهای آورده است که بجزو گل و بجزو
خم کوفته و بختی و بجزو نمک بجزو خطمی موی چیده با همدگر بشنند و نیک بماند و استعمال کنند
طین مختوم گل سرخ رنگست بغایت املس از تلی بجه آورند و گویند و در آن زمین قطعات پنج
نبات نر وید و شیش نیز و پنج سنگ در آن زمین نیست و قبری در آنجا هست و آن گل را مغزه
بمانی خوانند و طین الکاهی خوانند از بهر آنکه زنی ساحره آن گل یافته است و مغزه ملینه و خواتیم نیز

و قوی و این فعل خاصیت دلست و صاحب منهج گوید مصلح آن شمدست و رازی گوید طلع مقوی معده بود و خشک کننده و محرر مزاج را سودمند بود و دفع مسهت وی از نفخ و دیر از معده گذشتن بجز بیل مربی کنند با کبوتر شات گرم و این ماسویه گوید که اگر سلوق خورند باید که با خردل و مرک و زیت و فلفل و کر و با و سداب و کرفس و نعناع و سقر خورند و اگر خام خورند با طعاهما و چرب مانند مرغ فربه و بزغال فربه و مانند آن و بعد از آن شراب کهن بر سر آن خورند +

طالع مبیوبه است در ظرف دریا که آنرا میوز گویند و در هند بسیار است و دریم گفته شود +
طلیس آنو صیبت از صدق کو چک ابل شام ویرا طلیس خوانند و ابل مصر و لیس نمک سود با نان خورند و در صفت صدق گفته شد +

طلا اخرست و گفته شد و بعضی گویند مثلث است و این سمجون گوید نوعی از قطران است و مرفعت گوید آنچه محقق است و مشهور شراب کهن خوب را طلا خوانند +

طوطی طم حماق است و گفته شد +

طمر اخر دمع است و گفته شد +

طواده بیش است و گفته شد و آن سم قتل است +

طوفریوس نوعی از کما و ریوس است نفنی است و گفته شود +

طوطه قطن است و گفته شود و بیاری پنبه گویند +

طولیدون عنب الثعلب است و گفته شود و بیاری آنرا روباه تر وک گویند +

طوطاق اغریون حماض جبلی است طوطاق حماض است و اغریون جبلی است و بیاری علمی گویند و آن نوعی از سلق بری بود و در صفت حماض گفته شد +

طفت خافقی گوید زره است و گویند که طعاهما است که از زره سازند +

طیلما فیون نوعی از می العالم است و گفته شد و جالینوس گوید طبیعت آن گرم بود و در اول و خشک بود و در دوم تا سوم جراحتهای عفن را نافع بود و برهق و برص با سرکه طلا کردن نافع بود و آیتقور ریوس

گوید چون ورق آن ضما و کنند بر برص و شش و شش ساعت را بکنند برص را بغایت نافع بود و باید که بعد از آن آب جو ضما و کنند و چون بگویند و با سرکه بیاورند و در آفتاب برهق بمانند و را بکنند تا خشک

که اگر طبع وی برگزندگی افی ریزند و رسا کن کند و اگر عضو سلیم ریزند همان در و زحمت پیدا کند که از زحمت گزندگی افی داشت +

طفیل عدس متشترست که با سر که بخت باشد +

طلق کوكب الارض خوانند و عروق العروس و بیونانی اسطرلابی کوكب تغیر آن کوكب الارض و در آن گویید که نوعی بحر و یانی و چلی و علی بن محمد گوید که نوعی است بانی و هندی و اندلسی بانی بنیکو تر بود و تنگ براق بود و هندی شکل بانی بود و الا عمل وی نکند و اندلسی صحیفه وی سطر بود و غافقی گوید نوعی از حبین است و آن معروف بود و عروق العروس و اسطرلابی گوید خاصیت طلق آنست که اگر آبهن یا بهاون و مطرفه و هر چیز که بدان توان کوفت بگویند کوفته نشود مگر حجر الماس بشکند و قطعاً ویراستی نتوان کرد مگر سنگی چند کویک و دی اضافه کنند و در خرقة خشر پاموین بزنند و در آب می جنبانند تا جسم وی خرد شود و بگذارد و علی بن محمد گوید حال وی چنان کند که در خرقة بزند با سنگ چند خرد و در آب نیم گرم اندازند و با هم سنگ می جنبانند تا حال شود از خرقة بیرون آید بعد از آن آب از وی صافی کنند و در آفتاب رها کنند تا خشک گردد و پس رین ظرف بماند مانند آرد خرد و این مولف گوید این عمل را حلب خوانند چنانچه آن طلق که این عمل بدان کرده باشند طلق محلوب خوانند محلول و این مولف گوید حل آن بگیرد شیریش و چل روز در آفتاب نهند پس نوشاد و شب بانی و عاقر قرحا از هر یک قدری در وی کنند و از آن طلق محلوب در میان آن اخلاط نهند چنانچه هر یک جزو اخلاط بود و سه روز رها کنند حل گردد و پاک گرداند و زائل کند و صاحب منهج از قول اسحاق گوید که نیم شقال از وی سنگی بریزند و گوید بر سر بود و پس مصلح وی کثیر بود و وی سوخته نشود الا بحلیت +

طالع ابو حنیفه گوید اول ثمره نخل را طلع خوانند و قشروی کفری گویند و غنیمت نیز گویند و جعفری خوانند و آنچه در اندرون قشربود و لیع خوانند و بیارسی بهار خرا گویند و طبیعت آن مرد است در اول و خشکست در دوم و گویند قبض در وی ممکن نیست و وی نر بود و با قوتی گوید و قبض نخل و اگر کباب کش خرا گویند بانه را نافع بود و مجامعت با قوت و بدو این ماسوب گویند خشکی وی غالب بود و خشکی جبار و قشروی وی مانند سردی جبار بود و دیر از معده بگذرد و شکم بزند و بسیار خورن وی در معده پدید

طر حشقوق و طر شقوق نیز گویند و بهند بادبری بود و گفته شود
 طریخ نوعی از ماهی کوچک است که از طرف آذربایجان آورند و این مولف گوید که آنرا
 از لجه دریای قلزم گیرند و در اینجا شاه ماهی خوانند و بهترین آن بود که نه کهن باشد و طبیعت آن
 گرم و خشک و طبع براند و اندکی از وی ملطف سودا بود و در بهای ربیع و وی مضرب بود بسیار
 و معده و مصالح وی روغن بسیار بود.

طراغیون نباتیست که در جزیره افریقا روید و صمغ وی مانند صمغ عربی بود و حرارت و رطوبت
 و صمغ وی در اول درجه سوم بود سنگ کرده و مثانه بریزاند و حقیق براند چون کیمشقال از
 بیاض مانند این نبات بغیر از جزیره افریقا نروید و درخت وی مانند درخت صمغ است
 طراوش بپاریشتر غارست و گفته شد.

طراغجین بپاریشتر تخمین گویند و گفته شد.

طراذلیون سیسیلیوس است و گفته شد بپاریشتر انگدان رومی گویند.

طریله طریلیست و گفته شد.

طرة قوقون طریقون نیز گویند و مسلفن او بنیان نیز گویند و آن زعفران است و بپاریشتر کیل گویند
 و در باب ز گفته شد.

طرد غلو و قطس عصغور الشوک است و عصغور السیاح نیز گویند و مولف گوید آن غنیست
 مقدار کثیفه و در بال وی پری زرد بود و قطعی سیاه سفید و در بنال وی بود و در لب آب
 نشیند و دینی دراز دارد و در بنال وی مدام در حرکت بود و بشیرازی ویرا و مشکبیک گویند
 منفعت وی آنست سنگ مثانه بریزاند و منع آن بکند و در آنکه که دیگر جمع کرد و در مثانه
 و لیسقوریدوس گوید که چون از جوف وی اندکی بخورند سنگ بریزاند و در صفر اعون
 طرد غلو دلیس نیز گویند.

طرحا طیقون نوعی از سره است و در آنکه گفته شد.

طریفان نباتیست که در روید و گل آن مانند گل خسق بود و زرد و گرد و برگ گل وی خار بود
 و بشیرازی آنرا نیز خوانند و آن قرطم بری بود و گفته شود و رفاف و منفعت وی آنست که

تابع بود بشوید و عسل بول و مرغ و ابتدای استسقا و در رحم حیض و بول براند و باید که از تخم وی هم
درم و از ورق وی چهار درم بخورد و ورق وی با سکنجبین بپاشا منسد سودمند بود جهت گزندگی جالور
و بعضی گویند طبع نبات وی چون بابنج وی بود و بر موضع گزندگی جالور آن ریزند در ساکن گردان
و بعضی از مردم در تب شکسته سه ورق و سه حب از وی با شراب بپاشا منسد و در تب ربع چهار درم
و چهار حب بپاشا منسد زائل کند و بیخ وی از او و یا معاجین بود *

طراغ و لیالیش فودنج حیلست و گفته شود و بیاری پودنه کوهی گویند *
طراف بیاری درخت که گویند و آن انواع است که نوعی آن که مانع است و آن اثلست
و ثمر ویراجب الاثل خوانند و ثمره الطراف نیز گویند و طبیعت آن سرد و خشکست و در وی قهقهه و
تخفیف بود و ثمر وی قابض بود و گویند وی گرم بود و بیخ وی چون نطول کنند بر سر پشنت
و چون ورق بیخ وی و قضبان وی با گریه شراب بپزند و سر را نافع بود و در دندان را نیز نافع
بود بدان مضمضه کردن و ورق آن چون آب بپزند و با شراب مغز ج کنند و بپاشا منسد و سر را
بکد از اند و موافق زنانی بود که رطوبات از رحم ایشان و آنه بود و زمان و راز بران گذشته باشد
چون در طبع آن نشیند نهایت نفع و خاکستر خوب ی چون زن بخورد و بر همین عمل کند و قطع
رطوبت رحم کند و خاکستر وی چون بر ریشهای تراشاند خشک گرداند خاصه ریشهای
از سونگی آتش بود و سود و بد و دخان وی زکام و جلدی را نافع بود و آبن و افند گوید زنی خدا
بر وی ظاهر شد پس از طبع بیخ وی با مویز بپاشا منسد چند نوبت از وی زائل شد و گوید
تجرب کردم زنی دیگر را و هم او نیز صحت یافت و مفید بود و خوزی گوید چون دخان کنند و درم
سر را سود دهد و بیشتر در مہار نافع بود و رازی گوید بخوردی سده روز بواسیر خشک گرداند
و این مجربست و شریف گوید چون بخورد کنند در دمان کسی که علق در خلق چسبیده بود و بپزند و
ثمر وی بر گزندگی رتیلانند سود دهد و سیاقوریدوس گوید بدل ثمره الطراف در دار و حی ششم
عفص کنند *

طراغ و لیس طراغ و قطس است و گفته شود بعد از این *
طراغون بیاری پودنه گویند و آن شفتین است و گفته شد

نهند شفا یابد

طراشیت طرثوت نیز خوانند و بشیرازی ابل شیرین خوانند سرخ و سفید بود بهترین وی سفید بود و
این مولف گوید روستایان شیراز آنرا ایل خوانند و طبیعت وی سرد و خشک قاضی بود و رازی
گوید سرد و خشک بود در رسوم و قطع رفتن خون از بینی بکند و از مسعود و مجموع اعضا و رحم و شکم بزند
و قوت مجفط است بدیده و معده و جگر را قوت بدیده و چون بادوغ گاو یا شیر تازه بزنند و بیاشامند استرخا
معده را سود دهد و مقدار ماخوذ از وی کمی تقال بود و اسحق گوید مضرب و بسفل و مصلح وی گلناست
و بدل آن جفت بلوط بوزن آن و گویند نیم وزن آن پوست تخم مرغ سوخته شسته و چهار انگ
وزن آن قرطوش یک آن عجنض و ده یک آن صمغ عربی بود

طرخون بشیرازی ترخانی خوانند و نیکوترین آن تازه بستانی بود و طبیعت وی گرم و خشک بود
در دوم و در وی قوت محذره بود و این ماسویه گوید گرم و خشک بود در وسط درجه سوم و گویند
سرد است مجفط رطوبات بود و نشف تری بکند و قلع را نیکو بود چون بخایند و زمانی نیک در آن
نگاهدارند چون بخایند پیش از خوردن داروی مسهل گوید طعم اجناس طعم آن نکند بسبب
و معده را قوت دهد و در حلق آورد و دشوار بفهم شود و قطع شهوت بدهد و تشنگی آورد و مصلح وی
کرفس بود از بهر آنکه منع خمر آن بکند و زود آنرا بگذرانند و بفهم کند و تسمی گوید آب وی با آب ازیا
تر در شراب هندی کنند که آنرا شراب کاوی خوانند و کدر گویند منع آبله و حصه بکند و تفسیر
ترین اشربه ملوک هند و خراسان بود خاصه آب بر خون این فعل میکند و منع حدوث علل
و باینز میکند

طرفلس معنی آن میوانی ذو ثلاثه اوراق بود و این اسم مشترک است بر چند قوتی و آن
گفته شد و بر نبات خصیة الثعلب آن نیز گفته شد و دیگر بردوانی که مخصوص است باین اسم
و آن حوامه است و میوانی نام آن بسیار است و بعضی ویرا سواس خوانند و بعضی سفلیس و بعضی
فیلقن و بعضی اکسوفیلین و آن نبات است که درازی قدی یک گز بود و یا بیش از آن و قصبان وی
باریک بود سیاه مانند افخر در ابتدا بوی سداب کند و در آخر بوی قرفل و گل وی فرفری بود
و طبیعت آن گرم و خشک است در رسوم مانند فقر الیه و تخم دی و ورق وی چون با آب پیاشند

چون گرم بود نیکو بود اما چون سرد شود بد بود و دیر از معده بگذرد و اگر از آرومی حسولی سازند سینه را پاک گردانند و سرفه سخت نافع بود و بول براند و گرده و مثانه را پاک گردانند اما مضر بود و معده و نفخ و قرقه پیدا کند و اگر اسهال بخورد هیچ مضر نیست بوی نرسد چنانکه از گندم مضر است بوی رسد.

طبرزد اسم پاری معرب است و اصل آن تبرزد است از بهر آنکه صلب است و نه سببیت و نه نرم و نمک طبرزد از بهر آن گویند که صلب بود.

طبع طبع است و گفته شد و بیاری خربزه گویند.

طبرزد مور کوچک است و در باب نون در صفت نمل گفته شود.

طحاب خرو و الضفادع است و بیاری جانخواب یک خوانند طبعیت آن سرد بود و رسوم گویند

در دوم و تر بود و دوم و خون را به بند و طلا کردن بر ورمها گرم و قفس گرم و مجره و در و مفصل

گرم بغایت مفید بود و چون در زیت کس بچو شاند عصب را نرم گردانند و اگر ضاوت کنند بر قبله امعاء

کودکان نافع بود.

طحال بیاری سپرز گویند نیکوترین سپرز آن بود که از حیوان قریب گیرند از آنکه بدی آن کمتر از آن

بود و شیخ الرئیس گوید که بهترین سپرز با سپرز خوک بود و مع ذلک کیموس وی بد بود و طبعیت آن

گرم و خشک بود و گویند سرد بود و در وی قهضی بود و خون سوداوی از وی متولد شود و وی در

شود بسبب عفو صفتی که در وی بود و اولی آن بود که بار و غن بسیار و پیچیده کنند و بر سردی شتر

صافی رقیق خورند یا کبر که.

طحا شوکر است و گفته شد و شین و بیاری و در س خوانند.

طحشیتقون و طحشیتقون نیز گویند و تاویل آن قوس بود و از بهر آنکه دوا نیست که اهل ارمن

بیکان را بوی زهر آلود کنند و در جنگها بکار برند و طبعیت با و زهر و است.

طروقون بر طابقی است و گفته شد و بیاری افزون گویند.

طربخو مالش شعرا الجن است و گفته شد و بیاری پر سیا و شان است.

طرسیموخ و ترسوخ نیز گویند آن ماهی یابی است و میوانی طریفی خوانند و اهل اندلس مل خوانند و در

گوید ادمان خوردن آن بگوشی تا یکی ختم آورد و چون لشکا فند و برگزندگی تنین بحری و عفر و عنبکوت

بسیارند پس در آب وینز ممکن نبود که هیچ مایه از وی خلاصی یابد و طبری گوید طالقون نحاسی بر
بود بمقابل نحاس آنچه در زمان ریختن مرفق شود بقیه در موضع سبک و در بول گاو خیسانند و این مولف
گوید جراحی که از طالقون بر بدن آید هرگز نباشد و اگر از آن پیکانی سازند جراحت او بر جویانی که رسد قطعا
التیام پذیرد و مولف گوید اکسیان مس است خوانند و گویند در کان مس میرود *

طبایر شکرین آن سفید و سبک بود که زود خرد شود و طبیعت آن سرد و خشک بود و رسوم و گویند
در دهم و شش گوید سرد است در دهم و خشکست در سوم و شش رئیس گوید کب القوی بود مانند
در وی قبی بود و قوت معده بد و قلاع رانف بود و شنگی را سود بد و شکم به بند و بهای حاده و شنگی
نافع بود و تی که از مر و صفر بود و از دو گرمی جگه نشاند و جهت ریشها و شربا و قلاعی که در دهن کوه کان
حادث شود و سودمند بود چون تنها یا با ورق گل سرخ بر آن پاشند و دندان متحرک را محکم کند به نهان شود
ساختن بوا سیر رانف بود و قوت دل بد بد و خفقان که از حرارت بود و سودمند بود و ساکن کند و خوش
و غم رانف بود و ضعف معده و التهاب آن و منع خلفه صفراوی بکند و شنگی را سودمند بود و غشی که
نافع بود و مفرج و مقوی قلب و وتری که آن فویده نشف کند و قوت اعضای که از حرارت ضعیف شد
باشد بد و سرد مزاج را بر عفران معتدل کند و قفرج و تقویت وی البایت بود و این مولف گوید در
مسند و در متن قصبها دراز بود و بادهای سخت آید و آن قصبها بر هم ساید و آتش از آن بر آید و سوخته
گرد و خریق وی طبایر بود و باشد که چندین فرسنگ برسد و گویند خوردن وی باه را مضر بود و احقر
گوید بفر و شش و مصلح وی گلاب بود و گویند مصلک و انیسون و بدل آن عصاره لیمه التیس است
و گویند بدل آن سه وزن آن مغز تخم خیاره و چهار وزن آن بزر قطونا بود و گویند بدل آن نیم وزن آن
کافور است و گویند بدل آن طین مخموم است و بوزن آن لیمه التیس و گویند بدل آن کاغذ مصری سوخته
است و گویند بدل آن بوزن آن تخم کاسنی و نیم وزن آن صندل *

طبایر نوعی از انجیر سرخ است و بزرگ و در تین گفته شد *

طبایر گویند غیر غاف است اما قول اکثر آنست که غاف است و گفته شود در غین *

طبایر نوعی از گندم است اما باریکتر بود و خشکتر می یک لای مرد بود و در دسر و سر با کارند و آنرا
بپا سنی کامل خوانند و خندروس گویند و مزاج وی مانند مزاج گندم بود لیکن نقاح بود و نان و

بپزند گزندگی جانوران را سود دارد و جالینوس گوید که گوشت وی صلب تر از شفتین و در شان لفظ و غلیظ تر و دیرتر هضم شود و این تا سوبه گوید که گوشت طاوس بد بود و مزاج را و صاحب جامع از قول صاحب منہاج آورده است که نیکوترین جوان بود و طبیعت آن گرم بود و مصلح معده گرم باشد که با ضمه وی بقوت بود و اولی آن بود که بعد از کشتن آن دو روز یا روز را بکشد و سنگی در پای وی بیند و بیاورند و بعد از آن با سر که بپزند و این زیر گوید که اطباء ما تقدم مرغی که گوشت ایشان صلب بود یک ساعت پیش از بختن کشته اند و همچنین با سر با آونجه اند و این از بهر آن کرده اند که زود هضم شود که چون زمانی درنگ کنند مانند خمیر که در آرد زود هضم نان نیکوتر بود و این همچنانست و رازی گوید طعامی که در وی سمی بود چون طاوس به بند قص کند و فریاد زند و گویند چون به بند ظرفی که سم در وی بود بکشند و این زیر گوید اگر میطون زهره وی با سنجبین و آب گرم بپاشند شفا یابد و اگر خون وی با انزله و نمک بپاشند که بر ریشهای بد که ترسند که آگاه گرد و چون بدان طلا کنند زائل گردد و اگر گرگین وی به تمایل طلا کنند زائل کند و سنجبین وی چون بسوزانند و سحی کنند و بر کلف طلا کنند شفا یابد و اگر بر صم کنند لون آن بگرداند.

طار طبقه پارسی حب الملوک گویند و آن ماهودانه است و گفته میشود.

طار لقیه و نداشت و گفته شد و شبیرازی بانو گویند.

طالقون پارسی مس است گویند و علی ابن محمد گوید طالقون نحاسی بود که مدبر کرده باشند و بتوال

نحاسی که در کبیر کا و خیسانیده باشند و مرجان که در آب ایشان تر خیسانیده پس در وی سمی تمام

و حدتی قوی بود و دیگری گوید که آن نوعی از مس است و فرق میان وی و انواع مس

زردی بود و چون از آتش بیرون آورند و تنگ بروی زنند تمه وی در وی پیدا شود و زرد گردد و

و شکسته نگردد و تا سر شود و در کتاب اجماع گفته طالقون از خیس نحاس است غیر آن که گویند با آونجه

گرم مدبر کنند تا سمیت در وی احداث کند و اگر از طالقون متقاشی سازند و موی زیاده که در خشم

بود بوی ببر کنند دیگر نروید خاصه چون مکر کنند و اگر کسی لقوه داشته باشد و خانه تاریک و در که قطعاً

در وی روشنی نبود و آینه برابر روی نظر خود دارد و بدان ارمان کند لقوه را زائل شود و شفا یابد و اگر

طالقون و آتش نهند تا سرخ گردد و در آب فرو برند هیچ چار پای گرد آن آب نگرند و اگر طلائی از او

باب الطامی

طاليسفر يونانی دار کيسه خوانند و ما فر نیز گویند صاحب منہاج گوید کہ آن ورق زیتون
 ہندی بود و آن قشور منہلیست و صاحب جامع اقوال بسیار آورده است اول گفتہ کہ
 بساہست و دیگر قول این جلجل آورده است کہ لسان العصار ہست و دیگر گفتہ کہ عرق شجرہ
 ہندیست و دیگر گفتہ کہ عرق شجرہ نوت است کہ گرم ابرشیم برگ وی میخورد و این قولها خلا
 و قول مجوسی آورده است کہ ورق زیتون ہندیست و این موافق قول صاحب منہاج است
 و صاحب منہاج و صاحب جامع نیک تحقیق نکرده اند کہ چیست موقوف گوید پوست پیچ برون
 ہندیست و باقی ہمہ قولها خلافت و خطا و آن پوستی سطر تر از دایچینی است و صلبت
 و میل بسیاہی دارد و طعم آن بغایت عفتض بود و قابض و اندک عطریتی و شستہ باشد جالینوس
 گوید کہ در وی پیچ گرمی و سردی نبود و گویند خشک و در سوم و ابن عمران گوید کہ گرم و خشک است
 در دوم و مجوسی گوید معتدل بود و گرمی و سردی و خشک باشد در دوم و زب رافع بود
 و قرعہ معا و نزف دم و بوا سیر رافع بود و فلاج و لقوہ را سفید بود و مقدار ماخوذ از وی یک مثقال
 بود و چون بسر کہ بزند و بدان مضمضہ کنند و رو دندان را نافع بود و قلاع سفید را زائل کند و چون
 آب وی در دہن نگاہ دارند و گویند مضر بود بکثرت و مصالح وی غسل بود و بدیعورس گوید بدل
 طاليسفر چهار دانگست آن آن مکون بود و نیم وزن آن اہل و آزاری گوید و اسحق بن عیسی
 گوید کہ همچنین است و گویند بدل آن بوزن آن سہنل و نیم وزن آن سافج بود و گویند بدل
 آن مقل و اہل بود مساوی +

طال حاک ثمرہ از او درخت است و گفتہ شد +

طالوس مرغیست مشہور و از ہندوستان آرد و شریف گوید کہ بعد از سہ سال تمام بر پا
 بیرون آورده باشد و نہ کیال یکبار بچہ بیرون آورد و شیخ الرئیس گوید در مکانی کہ طالوس
 بود حشرات و مہولم نباشد گوشت وی و پیہ وی چون با سفید باج بپزند و بخورند و مرق آن
 بیاشامند ذات الجنب را نافع بود و چون پیہ وی بکشد و آب سداب و غسل بیابند و در
 معده و قولنج را نافع بود و گوشت و پیہ وی مجامعت را قوت دہد و زہرہ وی چون بسر کہ

ویرا بخورد و دندانهای وی میفتد و گوشت وی گزندگی جانوران را نافع بود و در خواص او
 اندک زبان وی چون بر ناف خفته نهند هر چه کرده باشد بی آنکه ویرا بخورد و خون وی با خایه
 و قدری نوشادر چون بر موضعی که سوبی ستوده باشد طلا کنند دیگر نروید و اگر سوبی بر کشیده باشد
 نیکوتر بود و استحق گوید که شخصی را پیکان در استخوان مانده بود مدتی دراز علاج او کرده بود و ندید
 فائده نبود صفتی را پوست باز کردند و بر سر جراحت و پیرامون وی نهادند و یکشنبه روز پیکان
 بیرون آمد از سر جراحت و وی در غایت قوت جاذب بود و از بهر آنست که قلع دندان میکنند
 و از خوردن وی بدن تورم کند و لون تیره گردد و قوت منی احداث میکند و بدترین صفتها
 در آنچه گفته شد سبب است که در پیشه باشد با سرخ که در ویرا باشد و مداوی کسی که آن خورده
 باشد بقی و آب گرم کند و محسل و نمکات معده وی پاک گردد و بعد از آن بجام رود و پس بخیمر
 خورد و اسفند یا ج با دار چینی و شراب یا مثلث ویرا نافع بود و هر چه نافع بود جهت استسقا
 خلاصی باید دندانهای وی سببه میفتد و اگر صفتی زرد و خورده باشد قطع شهوت طعام کند
 و لون راتباه کند و غشیان و فی و در و دل و ورم شکم و ساقین پیدا کند و علاج وی نیز
 بود بعلاج آنچه پیش ازین گفته شد و گویند دل وی چون بپا ویزند بر کسی که تب غشی
 باشد نافع بود و این مولف گوید اگر کسی در مرستان پیه وی بگذارد و بر اعضا مالده از سر
 بهیج ضربوی نرسد.

ضموم خوک خوانند و آن با ذر و حبست و گفته شد.

ضموم آن صاحب جامع گوید که آن ضمیر است و سهو کرده است و قول صاحب مناج
 معتبر است که آن بید مشک است و آنرا هراچ گویند و گفته شد و بدل آن برم است
 یا بلخه بوزن آن.

ضمیر آن ضمیر آن نیز گویند و آنرا شامسفرم شیرازی خوانند و آن سنبه بود و چون کربانی
 و صاحب جامع گوید فودج جوی است و سهو کرده است و طبیعت وی خشک و سرد و
 و گویند سرد بود و محوری مزاج را نافع بود خاصه چون گلاب در وی زنند و بر جانیکه سوخته
 باشد ضماد کنند نافع بود و قلاع را نافع بود.

باب الطای

طالیسفر بونانی دار کیمه خوانند و مافر نیز گویند صاحب منہاج گوید که آن ورق زیتون
 ہندی بود و آن کشور ہندلیست و صاحب جامع اقوال بسیار آورده است اول گفته کہ
 بساہست و دیگر قول این جلیل آورده است کہ لسان العصافیرست و دیگر گفته کہ عرق شجرہ
 ہندلیست و دیگر گفته کہ عرق شجرہ توتست کہ گرم ابرشیم برگ وی میخورد و این قولها خلافت
 و قول مجوسی آورده است کہ ورق زیتون ہندلیست و این موافق قول صاحب منہاج است
 و صاحب منہاج و صاحب جامع نیک تحقیق نکرده اند کہ چیست مویلف گوید پوست پنج بڑی
 ہندلیست و باقی ہمہ قولها خلافت و خطا و آن پوستی سطر تر از دایچینی است و صلابت
 و میل بسیار ہی دارد و طعم آن بغایت عفتض بود و قال بعض و اندک عطریتی و شہتہ باشد جالینو
 گوید کہ در وی پیچ گرمی و سردی نبود و گویند خشک و در رسوم و ابن عمران گوید کہ گرم و خشکست
 و در دم و مجوسی گوید معتدل بود و گرمی و سردی و خشک شد و در دم و زب را نافع بود
 و قرحہ امعا و نزف دم و بواسیر را نافع بود و فلج و لقوہ را مفید بود و مقدار ماخوذ از وی یک مثقال
 بود و چون بسر کہ بزند و بدان مضمضہ کنند و در دندان نافع بود و قلاع سفید را زائل کند چون
 آب وی در زمین نگاہ دارند و گویند مضر بودیش و مصلح وی غسل بود و بدیعورس گوید بدل
 طالیسفر چهار انگشتن آن مکون بود و نیم وزن آن اہل و آزاری گوید و اسحق بن عمار
 گوید کہ بچنین است و گویند بدل آن بوزن آن سہیل و نیم وزن آن سافج بود و گویند بدل
 آن مقل و اہل بود مساوی *

طالحک ثمرہ آزاد درختست و گفته شد *

طاؤس مرغیست مشہور و از ہندوستان آرند و شریف گوید کہ بعد از سہ سال تمام ہا
 بیرون آورده باشد و ہر کیال یکبار بچہ بیرون آورد و شیخ الدیسی گوید در مکانی کہ طاؤس
 بود حشرات و ہوام نباشد گوشت وی و پیہ وی چون با سفید بایج بپزند و بخورند و مرق آن
 بیاشامند ذات الجنب را نافع بود و چون پیہ وی بکدازند و آب سداب و غسل بیابینند و در
 معده و قولنج را نافع بود و گوشت و پیہ وی مجامعت را قوت دہد و زہرہ وی چون بسر کہ

ویرا بخورد و دندانهای وی بپزند و گوشت وی گزندگی جانوران را نافع بود و در خواص و رطوبت
 اندک زبان وی چون بر ناف خفته نهند هر چه کرده باشد بی آنکه ویرا بخورد و خون وی با خایه
 و قدری نوشادر چون بر موضعی که سوبی ستوده باشد طلا کنند دیگر وید و اگر سوبی بر کشیده باشد
 نیکوتر بود و استحق گوید که شخصی را پیکان در استخوان مانده بود و دقتی در از علاج او کرده بود و ندان
 فاکده نبود و صفتی را پوست باز کردند و بر سر جراحت و پیرامون وی نهادند و یکشنبه روز پیکان
 بیرون آمد از سر جراحت و وی در غایت قوت جاذب بود و از بهر آنست که قلع دندان میکند
 و از خوردن وی بدن تورم کند و لون تیره گردد و قوت منی احداث میکند و بدترین صفتی
 در آنچه گفته شد سبب است که در پیشه باشد با سرخ که در دریا باشد و مداوی کسی که آن خورده
 باشد یقی و آب گرم کند و غسل و نمکات معده وی پاک گردد و بعد از آن بجام رود و پس بخیمر
 خورد و اسفند یا جبادار چینی و شراب یا مثلث ویرا نافع بود و هر چه نافع بود جهت استسقا
 خلاصی باید دندانهای وی سببه بپزند و اگر صفتی زرد و خورده باشد قطع شهوت طعام میکند
 و لون راتباه کند و غشیان و فی و در و دل و ورم شکم و ساقین پیدا کند و علاج وی نیز
 بود و علاج اینجه پیش ازین گفته شد و گویند دل وی چون بپا ویزند بر کسی که تب غشی
 باشد نافع بود و این مولف گوید اگر کسی در مرستان پیه وی بگذارد و بر اعضا مالده از سر
 بهیج ضربوی نرسد.

ضموم خرک خوانند و آن با ذر و حبست و گفته شد.

ضموم ران صاحب جامع گوید که آن ضمیر نیست و سهو کرده است و قول صاحب مناج
 معتبر است که آن بید مشک است و آنرا هراچ گویند و گفته شد و بدل آن برم است
 یا بلخیه بوزن آن.

ضمیران ضمیران نیز گویند و آنرا شامسفرم شیرازی خوانند و آن سبب بود که چون کربانی
 و صاحب جامع گوید فودج جوی است و سهو کرده است و طبیعت وی خشک و در ورم
 و گویند سبب بود و محوری مزاج را نافع بود خاصه چون گلاب در وی زنند و بر جای که سوخته
 باشد ضمما و گفتند نافع بود و قلاع را نافع بود.

در وی شیر بسیار بود و طبیعت وی سرد و خشک بود و اولی آن بود که با افایه خورد تا زود از معدده بگذرد و شریف گوید که زن شیردار که شیر وی اندک بود چون بخورد شیر وی زیاده گردد +

ضرر اسطوخودوس است و گفته شد +

ضرر نعنا نیست در بانی که در ساحل دریا بایند و طبیعت وی گرم خشک بود چون در آب بنزند و در آن نشینند در منافصل را عظیم نافع بود و چون خشک بود و بدان بخور کنند ز کام زائل کنند و همچنین چون خشک بود و بدن را در حمام بدان بشویند حکم و جرب تر را سود دهد و این مولف گوید ضرر نعنا نیست که چون سنبل بخورد هرگز فربه نشود +

ضرر الکلبه هم نمیست و عیبیت درختی را که در کوستان مکه بود و آن بنپارسی میگویند و درخت آن لشکر درخت صبر بود اما وی مجموع سفید بود +

ضرر سر المعجوز خشکست و در خاکفته شد +

ضغابیس قشای الصغار است و گفته شود و نباتی دیگر نیست که ساق وی مانند لیمون بود و آنرا نیز ضمغوس خوانند +

ضمغوس خفیف است و گفته شد و شیرازی آنرا هوکلیک خوانند +

ضغائر الحن گویند بسیار و شان است و گفته شد +

ضفدع بنپارسی غوک خوانند و وزغ خوانند و شیرازی بک گویند و میونانی بطراخه گویند و گوشت آنچه تهری بود چون بانیت و نمک بنزد نافع بود جهت گزندگی جانوران و باور هر ضفام و مجموع گزندگی

بود و عرق وی چون بدان نوع بنزد و با موم روغن گل موم روغن سازند موافق بود جهت در ضغاک مزین که از اثر لشیها عارض شده باشد و مدت تا بروی گذشته باشد سودمند بود و چون بسوزانند

و خاکستری بر موضعی که خون روانه بود بار عاف بران افشانند خون را بپسند و چون باز رفت بر بیا میرند و بر دانه التهاب کند زائل کند و گویند خون بک سبز چون بر موضع موی زیاده که در خشم

بود بچکانند بعد از آن که موی بر کنده باشند دیگر نروید و چون آب سرکه بنزد و بدان مضمه کنند و در دندان نافع بود و چون ویرام موضع کنند و برگزندگی مار و عقرب زتن نافع بود و چون بر دندان

نهند بی درد بیفتد و وی همین عمل کند و بری وی کشنده بود و چون چهار پای در میان علف

ضرر و خفت در کوهستان بمن مانند درخت بلوط بر الا زوی نیکوتر بود و ورق وی بمرخی مائل
 باشد و عمر وی مانند خوشه لطم باشد لیکن حبی بزرگتر باشد و ورق وی چون پیرنند صافی کنند و دیگر
 آتش نهند و بنزد ناز و یک انقطاع بعد از آن بردارند و استعمال کنند جهت خشونت سینه و سرفه که از سردی بود
 و در دیان سود دهد و گویند قلع را با کن کند و در حال و صمغ وی می آورند بکه و بقوت مانند لادن باشد
 و در بویهای خوش زمان استعمال کنند و خوشبوی بود و طبیعت وی گرم بود و رسوم و گویند در دویم و تر بود و در
 اول و گویند خشکست در اول و بعضی گویند که کام و ورق شجر ضرر است و گویند که کام لحار آنست یعنی پوست
 پنج آن و قبری گوید ضرر و معرفت بحکم کام و طبیعت آن گرم در درجه دوم و خشکست در اول محلول
 جذاب بود از غمق بدن و اسحق بن سلیمان گوید خاصیت روغن حبی آنست که ریاح بلغمی زائل
 کند و آزی گوید ضرر و جهت دفع قلع و استطلاق لطن در غایت نیکویی بود و شریف گوید روغن بسیار
 از حبی بیرون آید و منفعت وی آنست که با دیار اشکند و مخص را شفا دهد چون بیاشامند یا بالند
 از آن روغن و در خود محلول و محففت بود و چون ورق وی بنزد بار و روغن و در گوش چکانند در گوش را نافع
 و چون باب بنزد و بلغم آن مضمضه کنند بن دندان محکم گرداند و بلغم را زائل کند و اگر با ورق تازه و تری و می بخیزد
 بسوزانند تا خاکستر گردد و باب بنزد نیکو بعد از آن صافی کنند و بیاشامند مقدار سی درم و در خاصه را زائل
 گرداند و انگشت چوبی جهت نیکو بود و قطع خون بکند و نافع بود و خاصه جراحت خنده کو و کان و اسحق بن
 عمران گوید بدل ضرر و بمن ضرر و اندلس است و بعضی گویند ضرر و درخت جبهه الخضر است و آبن ملوث
 گوید آنچه بکمی می آورند آنرا زایل ضرر و گویند بوی دیان در حال نبشاند چون در دیان گیرند +
 ضرب صاحب منہاج گوید غسل است و صاحب جامع از قول شریف گوید که آن حیوان نیست که بهجت
 همدان ویرا شهیم خوانند و بلغمی دیگر دلدل و آن نوع از فندق بزرگ است و خار دارد و مانند تیر انداز
 و چون خواهد که میندازد و گردد و چون راست شود تیر میندازد و گاه باشد که سه چهار میندازد و اگر بر
 اعضای آدمی آید مجروح شود و بیارسی خارشست بزرگ گویند گوشت وی گرم و خشکست و دوی
 مقدار سگی کوچک شد و گوشت وی چون بخورند نفقرس را نافع بود و همچنین خون وی اگر بر بدن
 صفا دهند نفقرس را زائل کند و چون خون وی در اندام بالند چرک زائل کند و کلفت را جلا دهد +
 ضرر بیارسی بستان گویند و بهترین بستان آن بود که از حیوانی گیرند که گوشت وی نیکو بود و

و باد و بای غلیظ بر و جمیع علمتها بر مفصل را سود و بد و خرساق وی چون بازیت اتفاق بگذارد و از ندو
 بر نقرس طلا کنند بجاییت سفید بود و پوست وی چون بر شکم زن حامله بزنند بچه نگا دارد و بیند از دو
 اگر از جلد وی کیلی و بدان کیلی تخم زراعت را بپایان کنند آن زرع از همه آفتها ایمن باشد و اگر آن پوست
 در قندج گیرند و در آن آب کنند و کسی دهند که سگ یوانه گزیده باشد بیاضا مدتی زحمات بوی سب
 و صاحب جامع گوید که صاحب مفروضه است که پوست پیرامون خاصه وی چون بسوزانند و با برت
 سحق کنند و مخنت در دُر و رُخ و مالند ایند از وی زائک شود و صاحب جامع اللذات گوید که آن موی
 که بر امون و بر و خصیه آنچه زدی بود بدینوع گفته شد استعمال کنند این عمل کند و اگر از ضعیفی ده
 بود و بگیرند و بگویند و سحق کنند بزیت و طلا کنند بر دُر و موی که آن زحمت نداشته باشد ایند بروی عا
 شود و این خواص است و گویند که گفتار بجای همه حیوانات بود و از بر آن میگویند که هر حیوان که چشمش
 وی که بروی بگذرد البته بر پشت وی رود و در خواص حیوانات آورد که وی سالی نر باشد و سالی
 ماده میباشد سب آنست که در شیب نب و می خطی باشد که باندام نری و ماده نرسیده باشد و شیب
 شکافه گردد و وی موافق ترکوش بود و مخالف همه حیوانات و از عجائب خواص وی آنست که سگ
 بالای استاده باشد در مانتاب و سایه سگ بر زمین افتاده باشد گفتار و شیب سایه سگ
 رود و چنانچه سایه در سایه متفرق باشد سگ خود را از بالا شیب اندازد و گفتار
 وی را بخورد و اگر زهره و در چشم کشند که موی زیاده داشته باشد و سق که بپزیده
 باشند کحل کنند و بگزیند و در شیب همه حیوان بگفتار بر ناید و این مولف گوید که او از شایخ خوک
 و گرگ است چون با آدمی نظر نماید با وی زنا کند +
 ضرب عضابیهست و عضانیر گویند و آن نزد یکست بوال و پارسای سوسمار خوانند گین
 او بر کلف نمیش طلا کنند زائل کند و سفید یکد و چشم باشد بر و +
 ضحاج که بر ضا اسم صمغ و خنثیست مانند درخت بان و نبات وی در کوه قهوان از زمین
 باشد و آن صمغی سفید بود که چون جامه بدان بشویند پاک گرداند پاکیزه تر از صابون و مردم سر را
 بدان بشویند و دانه بار آورد مانند تخم مورد و سیاه نازک بگذرد و ضحاج نام هر دو خنثیست که در و دام ویرا پیونند
 مانند غروع و قنب الب +

خشک بود و در سوم و محففت بود و صفت سوختن آن مانند آبشیم بود بگیند و یک پنی یا کوای
 نو اگر کواری باشد نیکوتر بود آبشیم را بشویند و شانه کنند و در دگی نهند و بر سر آتش نهند و طبعی بر سر
 آن نهند که سوراخ داشته باشد تا آن زمان که سوخته گردد و در لیشهار اناغ بود و گوشت زیاده که در لیشها
 بود بخورد و آبشیم سوخته که چکن بود چون بازیت و سرکه تر کنند با آب شارب ضا و کنند بر جراحت های چکن
 و را بدار آن موافق و بر جای که ضربی زده باشد یا استخوان شکسته بود همچنین چون با سرکه و روغن
 تر کنند صدراع و در چشم و مجموع اعضا اناغ بود بدان ضا و کردن و تر لاف گوید که خر قوص
 چون بر گردن روندگان بزند خشک برایشان کار کنند و پنج رحمت نرسد و چون آبشیم زده
 بیا کنند میان انگشتان دست و پای که شق کرده باشد شقاق آن زائل کند و باید یک شب از زرد
 کنند پس بیرون آورند و دیگر بار بکر کنند تا زود زائل کند و آزی گوید که چون بیوشند صوفی که
 گوشت آن گوشت خوک خورده باشد حله در بدن آنکس پیدا کند و میمقراطیس گوید اگر لیس
 پشیم در گردن گاو تند بزند زبون گردد و عاجز شود +
 صد طله نوعی از سلق است زرد رنگ صفت سلق گفته شد در سیم +

باب الضاد

ضال ثمره سدر خوانند یا پرسی کنار گویند و در بنق گفته شود صفت آن +
 ضعیع عرجا حیوانیست مانند گرگ و چون بر راه رود لنگاید و از به این ضعیع عرجا نام
 وی کرده اند و یا پرسی گفتار گویند گوشت وی گرم و خشک بود و در دم مانند گوشت سگ
 و چون در دست آدمی حنظل بود گفتار آن از وی بگریزند و چون یک ندان وی با خرد و گاو را
 و بر سگ گذار کنند سگ بانگ نکند و چون موسوسان خون وی بخورند سودمند بود و چون
 زهره وی بگذازند با هم چندان روغن افحوان و در ظرفی مسین کنند و سه روز بپا کنند بعد
 از آن طلا کنند جربشی که دانه داشته باشد در هر ای دو بار سفیدی زائل کند و دانه به بود و در
 که این روغن کهن گردد نیکوتر بود و چون زهره وی با پیشر بر روی طلا کنند کلف به برود و
 را صافی گرداند و چون زهره وی تنها در چشم کشند تیری چشم زیاده گرداند و اگر طبع وی با شبت
 و بخورد با آب پنجه باشد سودمند بود و جهت در دو مفاصل در آن نشستن نفیس را زائل کند

صنوبر شیرازی کاج خوانند و صفت حب آن در باب ماکفته شده اما باقی اجزای وی گفته
 شود در پوست بیخ صنوبر صغیر قبضی و قوی تمام بود سحر نافع بود چون بروی نهند مانند
 ضما و عظیم سودمند بود و چون بیاشامند شکم ببندد و اگر در وقت کندی بر شکم آب گرم بغایت
 نافع بود و وی معتدل بود در حرارت و گویند گرم است در دوزخ شکست و در سوم و گویند
 در اول و ورق آن ترتر از لجام آن بود و جراحته را نیکو بود و غره طلیح فشر صنوبر کردن بخور
 کند بیرون آورد و دغان وی سودمند بود جهت کسی که در غره وی استرخا بود و بر علتی و زحمتی که بود
 زائل کند و قشور و ورق وی چون بیاشامند در و جگر و هتق را نافع بود و گرمی سبز است در رخت
 صنوبر و آن بقوت ذرایع بود و قشور بر و صنوبر چون زنان در شیب خود و دکنند بچه و شیمه را
 بیرون آورد و ورق وی چون بکوبند و ضما و کنند بر ورمهای گرم نافع بود و در ورمها کون گرداند
 و جراحتهای تازه را که خون بوان بود سود دهد و چون با سرکه بنزند و برونند آن ضما و کنند و در ورمها
 گرداند و چون با مار العسل یا آب بیاشامند مقدار یک مثقال موافق بود جهت کسی که در جگر وی
 علتی بود و همچنین پوست وی و ورق وی چون بیاشامند همین عمل کند و چون چوب وی
 بشکنند و آبهای کوچک کنند و با سرکه بنزند و طلیح وی در دهن نگا دارد در دودند از زائل کند
 و اگر بسوزانند و دغان وی بگزینند در مداد بغایت خوب بود و در ورمهای چشم کنند و غره نیکو گردانند
 و موی بریزند و آب فتن باز دارد و ترکت گویند بر صنوبر که با آن جلیغوزه است چون بکوبند
 و با غسل بشینند و بر بادا و سودم بخورند از افلاج خلاص یابند و چوب می بنزند با آب عصاره
 کسی که زحمت کشیده باشد بدان بشویند نافع بود و بدل آن زفت است

صنا و لب است و گفته شد

صنوبر اسمی مینی است صمنی را که از طرف میمن می آید بلون مر بود و در جراحته استعمال کنند
 و قطع اسهال بکنند و ازین صمن شکل حفض بود و همچنان قرص میباشد و آنرا بول لابل
 گویند جراحتهای خبیث را با صلاح آورد

صوف الارض فراخیون است و گفته شود

صوف پیارسی شیم خوانند طبیعت آن گرم و خشک و و نیکوترین آن نرم بود و شیم خسته

در باکند تا خشک گردد و هر چند که کم شود نیکوتر گردد و وی مجفف بود چراختار انافع بود و منع خون و ریم بکند و ریشهای تر بصلح آورد *

صندل ابیض نیکوترین او مقاصری بود زرد رنگ طبیعت آن سرد بود و در سوسوم خشک بود و در آخر دم و خشک و در سوسوم در سرد و خفقی که عارض شود از پتیمای حاده و مره صفر او جگر گرم و محرومی مزاج را بغایت نافع بود و ضعف معده سود دهد و چون آب صلابه بکند و جلاب دانگی کافور بپوشند و بر پیشانی طلا کنند در و سر که از حرارت بود ساکن گرداند و چون در حمام بانوره در خود مالند بوی آن زایل کند و چون با آب عنب الثعلب یا آب حی العالم یا آب برین یا آب طلیح بپوشند و بر نفس گرم طلا کنند سود دهد و بر ورم گرم همین سبیل و مفروح و تقوی قلب بود و چون محلول کنند انگلی حرارت در وی پیدا شود و همچنانکه از در طحن اگر خلط کنند با او به جهت تقویت معده و جگر و سردی آن سود دهد و مضر بود با او از مصلح وی جلاب نبات است و بدل آن نشانه و این موقوف گوید بهترین صندل مقاصری بود زرد رنگ گران وزن چرب نرم و در سوسون خوشبوی و آن از زمین زراوند خیزد و بعد از مقاصری صندل جوزی و آن پارهای بزرگ سطر سفید بود که لبه‌های آمیخته باشد و بسودن درست بود و پس از آن بجزی و چوب این صندل بار کثیر بود و آسان شکن تر بود و بر روی مایل بود و پس از آن افواتی و این صندل بار کثیر بود و سرخ و سفید و این صندل بدترین انواع صندل سفید است و از آن کمتر صندل سرخ و همه انواع از سقا از رخ خیزد *

صندل احمر سرد و خشک است در دوزم گویند سرد تر از سفید بود و گویند سفید سرد تر از سرخ بود لیکن سرخ خشک است از سفید محلول او را م گرم بود و منع ماده بکند و بر جره طلا کردن نافع بود و در سرد را عظیم مناسب است و شریف گوید که چون سحر کنند و با دغین زنبوع بیانیزند و بر اعضا بمالند تب و در دوزی زایل گردد و همچون گوید که صندل سرخ بغایت سرد تر از صندلها بود و بدل آن فلفل است و موقوف گوید صندل سرخ احسن صندلها بود و آنرا عتری گویند و در طلا با بکار برند و آنگاه از آن سازند القصه بهترین انواع صندل آن بود که سخت بود زرد و گران وزن و گوی که آنرا بنظر عفران آلوده اند که بوی آن بغایت خوش بود *

صمغ الجوز الرومی که باست و گفته شود +
 صمغ الطرثوث اشق است و گفته شد در الف +
 صمغ القشاد که تر است و گفته شود +
 صمغ السداب لبری سافیا است و گفته شد +
 صمغ لکشری پیارسی از دو امر و گویند نیکوترین صمغ امر و آن بود که از درخت کهن گیرند
 و طبیعت آن گرم و تر بود و در شش و ریشهای آنرا سودمند بود و مقدار استعمال از وی دو مثقال بود
 گویند مضر بود پس از مصلح آن گل ارمنی بود +
 صمغ البطم عکاست پیارسی بناست گویند و بشیرازی کند خوانند و طبیعت آن گرم بود و محلل
 و ملطف بود و در خواص و منفعات نزدیک به صمغ بود +
 صمغ السهر و پیارسی از دو امر و گویند گرم و خشک بود و در قوت مانند صمغ سداب صمغ صنوبر
 بود و چون بدان سهولت کنند رطوبات و امح را پاک گردانند و چون بر ریشهای فشانند بار گلناز را
 کند و مجموع ریشها اعضا همین سبیل دارد +
 صمغ الصندوب را پنج است و گفته شد
 صمغ الحشفت پیارسی کنکزد و خوانند و بشیرازی کنکری و آن تراب لقی بود و در کاف و در
 کنکزد و گفته شود منفعات آن +
 صمغ الزمقون اصطک است و گفته شد و صمغ بری وی از او و بیای قنار بود و چون در
 چشم کشند شبکوری و قار یکی چشم زائل کند و بول و حیض براند و چون بر دندان خورده بماند در دهان
 گرداند و جرب ریش شده را سودمند و بچ پندازد و بدل آن عصاره طرائفیت است و گویند بدل
 آن شونیز است +
 صمغ البلاط صاحب جامع گوید یونانی کشید فلا خوانند و صنی آن پیارسی از سنگ است +
 و آن خیر لیت که از رخام و سنگ میسازند و صاحب منہاج گوید معنی بود و مرکب آنچیز مرکب بود
 از صندوب و خون سیا و شان و عکات از زردت و صمغ عربی از سبزکی جزوی اصل مرجان و زنج
 از هر یک نیم جزو کوفته و بختیه کنند و آب صمغ عربی بپوشند و بدیواری که بچ سفید کرده باشند بنهند

جوان گیرد طبیعت وی مایل بسوی بود و گویند گرم و تر بود و گویند صمغ بادام شیرین در حلق و سرفه و تب و ق رافع بود و فربهی آورد و صمغ بادام تلخ قابض مومخ بود و چون بیاشامند رافع بود و اگر با سرکه بیاورند و بر قوبا که بر غایب پوست پیدا کرد و ببالند زائل کند و چون با شکر مجرب کنند و بیاشامند سرفه کمین رافع بود و سنگ کرده را بریزند و گویند صمغ بادام سبز بود و بسیار مصلح آن قند و خشاش بود و بدل آن صمغ عربی و کثیر بود +

صمغ الاجاص بسیار سی از دوا گویند بهترین صمغ آن بود که از درخت کهن گیرند و در گرمی خشکی بود و گویند گرم و تر بود و دروش و سینه رافع بود و چون با شکر بیاورند و بیاشامند و مثانه بریزند و چون با سرکه بیاورند و بر قوبا که در کاف ببالند زائل کند و جبر احترار ابصلاح آورد و چون در چشم کشند و دشنامی چشم زیاده کند و چون در سرکه حل کنند و بر شربا مالند خراش و شری حصف طلا کنند سودمند بود و اسهال گویند سبز بود و بسیار مصلح وی قند بود +

صمغ السحاق بسیار سی از دوا ساق گویند چون در دندان گیرند در ساکن گرداند و جبر احترار نافع بود و اگر در شیانفات کنند و دشنامی چشم را زیاده کند +

صمغ المروث حلیت است و بسیار سی انگشت گنده گویند و در باب حاگفته شد +
صمغ الدامیشا نیکوترین آن بود که صافی باشد و بسوی مایل بود و در غایت حدت و حرارت باشد و بخی تمام داشته باشد و مؤلف گویند آنرا شیرازی آورد و خوانند و از حد و شباکاره خیر و در هیچ جای دیگر نبود و لطف نبود و از جهت بادای غلیظ که در معده و امعاء باشد سودمند بود و بخی که در معده باشد لطیف گرداند و بکشد و در قوت گویند مانند حلیت بود و مؤلف گویند جهت در دندان است +
 کردن بمقدار نیم درم نافع بود اگر سبب آن از نفخ بود +

صمغ السداب بسیار سی از دوا سداب گویند گرم است در سوم و خشک است در دوم و با شکر کشند و در مهار صلب بگذرانند و در شش چشم رافع بود و چون بران افشانند و خنازیر که در حلق و شیب بغل بود بگذرانند چون مقدار دانگی سحوط کنند و بدل آن دو وزن آن حلیت است +
صمغ الخطلی بسیار سی از دوا خطلی گویند سرد و تر بود و تشنگی ساکن گرداند و شکم بربند و نافع بود و جهت مره صفرانی +

و چون صفتر نزدیک بقولی که مضطرب چشم بود نهند ضرر آن زائل کند و نوعی از صفتر استانی هست که آنرا
 میکارند آن ضعیف تر از بری باشد در قوت فعل و در تریز بسیار میکارند و این مکتوف گوید که در شیر
 هم میکارند و آنرا مزه خوانند و صفتر مضر بود باریبه و مصلح وی سرکه انگوری بود و
 صغیین سفین نیز گویند و آن سبکینج است و گفته شد و
 صفصاف خلط است و بیاری بید گویند و در خاک گفته و
 صفینه درخت اهل است و آن عرعر بود و گفته شود و
 صفراخون مرغیست که آنرا طرخلو و لیس گویند و گفته شود و
 صفتر مرغیست که گنجشک صید کند و بیاری باشد گویند و به بربری تانیا گویند و ابو عمار نیز گویند
 گوشت وی گرم و خشکست چون بنزد خشک کنند و سق کنند و دودم از وی بیاشامند و
 سرد نباشد و در سرفه سرد و راناف بود و زهره وی نافع بود جهت ابتدای نزول آب چش
 در چشم کشند قوت باصره بدید و سرگین می چون بر کف مالند زو زائل گردد و
 صلون کرد گویند و آن خرئوب بنطی است و ثمر وی در مصر حب الکلی خوانند و اناغورس
 نیز گویند و صفت خرئوب گفته شد و در مینوب نیز گفته شود و
 صاصل بیاری عک خوانند و آن عقق است و گفته شود و آنرا بیاری قالین گویند و
 صمغ جاکینوس گوید که صمغها گرم و خشک بود لیکن بعضی از بعضی فاضلتر بود و صمغ را
 بشیرازی از دو گویند و بیاری زرد و
 صمغ عربی بیاری از دوزاری گویند و آن بهترین صمغها بود و نیکوتر آن بود که صافی بود
 چون اندک داشته باشد و سفید بود و چون در آب نهند زرد و بگذارد و طبیعت آن معتدل
 بود و گویند گرم بود و گویند در خشک بود و در وی فبضی بود و جفافی با اعتدال سرفه گرم را نافع
 بود و از صافی کند و قوت معده بدید و اسهال صفرا ویراناف بود و مقدار را خود از وی و متفا
 بود و خشونت سینه و حلق و فبضیهش را نافع بود و حدت او به بشکند و استحق گوید سرفست بسفل
 و مصلح وی کثیر بود و بدل آن صمغ با دام و حب لاس گویند مصلح آن شراب صندل و کلا
 صمغ الکوز بیاری از دو با دام گویند بهترین صمغ با دام آن بود که سفید باشد و از زرد است

انزین حیوان بانج عدد با هفت عدد یا مثل وی نقل در وقت پیمان در دو مصوبیت آن و صاحب
منهلاج گوید که چون در زیت بنزد و در گوش چکانند و در گوش دفع شود
صرفان اسب را صرفان گویند و گویند که صرفان نوعی از خرمای سرخ فرست و آنرا هم صرفان گویند
و بپارسی خرمای مکتوم گویند و در نمر گفته شده

صغیر بشیرازی او شده گویند و بیونانی او را یغاس و آن دو نوع است و از ورق و در ورق
و بری رانج گویند و در قوت مانند ماشا بود و در از ورق اقوی بود از گرد و ورق و نیکوترین آن
کوچک ق بری است و طبیعت آن گرم و خشک و در سوم مطلق و محلل بود و در و در کین را
نافع بود و در دندان را که از سردی باو بود و چون بنشیند ساکن گرداند و طبع وی چون با شکر آب باشد
گزیدگی جانوران را سود دهد و چون با پیچ بیا شامند و دفع مضر است شوکران و افیون بکنند و چون
با کبکبین بیا شامند و دفع مضر است چنین کند و چون با خیار زده بخورند نیکوتر بود جهت کوفتگی عضله
معهده و جگر یغایت سودمند بود و اگر با روغن ایر ساسوفا کنند فصلها از بینی بیرون آورد و اگر با شکر
بیا شامند مطحول را نافع بود و حوض بلبل براند و اگر طبع وی بیا شامند شکم براند و فضول مراری
بیرون آورد و اگر با غسل لغو کنند و در مملازه و شش گرم را نافع بود و خوردن وی غشیا را
یغایت نافع بود و چون بنزد و آب می بیا شامند گرم را بکشند و حسب القرح را بیرون آورد و در
طعام باز دید کند و با بار تحلیل کند و تاریکی چشم و شکبوری که از طوبیت حادث شود و زایل
کند و مقدار نیم شتال متعل بود و روغن سیندوش را سودمند بود و اگر با سویق بر رویهای
ضماد کنند گدازند و خوردن وی بهضم طعام بکند و معده و امعاء را از بلغم غلیظ پاک گرداند و غذا را
غلیظ لطیف گرداند و سردی معده و جگر را سود دارد و سده بکشاید و چون قصب می با
عنا ب بنزد و آب آن بیا شامند خون غلیظ رقیق گرداند و این خاصیت در وی موجود است
و اگر با انجوشک بخورند عرق بر انگیزاند و لون را نیکو گرداند و قفاح وی مصلح مهمل مره سودا و بلغم بود و شکر
یک شتال بانگ سر بود و صغیر قونج و در در هم و شاند را نافع بود و چون با غسل و شکبوری و شکر
یک شتال بخورند و بان خپند جهت دفع نزول آب یغایت مفید بود و از نزول امین باشد و از
رانیکو گرداند و چون بیا شامند گزیدگی عقب را نافع بود و اگر ضما کنند بر موضع گزیدگی بچنین نافع بود

و غسل یا با شراب نافع بود جهت جراحته متعفن خبیث و گوشت صدف بری چون سحق کنند و طلا کنند
بدن را خشک گردانند بقوت و صدف جذب سلی و عظام بکند و مسکن و جمع نفوس و مفاصل بود چون
ضماد کنند و چون با سرکه سحق کنند قطع رطوبت بکند و وی مسکن جمع معده بود و چون بر سر زخم
کنند و در با کنند تا خود را بکند بقایت نافع بود و چون زن بخورد بر گیره حیض براند و گوشت وی سود
بود جهت گزیدگی سنگ یوانه و مرق صدف کوچک شکم براند و بدان بخورد که در احتناق رحم رافع
بود و ضمیر را برین آورد و صدف سوخته در تحلیل و جلاهی دندان و در کلهای چشم مستعمل کنند و بر
چشم رافع بود و غلط اجفان را زایل کند و چون طلا کنند بر موضع موی زیاده که در چشم بود بعد از آنکه
بر کنده باشند و دیگر نیز وید و سوختگی آتش را سودمند بود و در دول رافع بود و مقدار مستعمل از وی کمینا
بود و از آب وی سکه درم و صدف سوخته بهق را زایل کند و ریشها را پاک گرداند و اسحق گوید که
خوردن وی مفید بود بمشانه و مصالح وی غسل بود و بدل وی و دغ +

صدف البواسیر نوعی از صدف است که در ساحل دریای فلزم بسیار بود و در بحر حجاز نیز
باشد چون در شیب خود دو کنند البواسیر را سود دهد و بنید از و چون بسوزانند و غسل لبشند قطع
نایل بکند و ترخ را سود دهد و شکل مانند حلزون بزرگ باشد الا وی طبقات داشته باشد و بوی
وی گریه بود و لون وی فری بود که بسیار بی زرد و در فلزم بهر گویه معروف بود +

صدف الحدید زعفران الحدید است و گفته شد +

صیرمه الحدید شجره الطحال است و گفته شد +

صرو شکر است و پارسای دورس گویند و در باب شین گفته شد +

صراپه خنظل است که زرد خواهد شد +

صرب صمغ است و گفته شد +

صرب اباد و روج است و گفته شد +

صرصه ریز گویند و آن حیوانیست کوچک تنه بلخی کوچک که پشت آواز کند و بشیر از وی
جود اسک گویند و در بسفور بدوس گویند چون بریان کنند و بخورند در دوشانه را سود دهد و جالینوس
گویند بعد از آنکه خشک کنند که قویج داشته باشد یک عدد و با یکدانه فلفل بخورد و شربتی سکه عدد بود

و صبر چون کهن شود سیاه گردد و وحدت وی کم شود و شسته وی زودتر از ناشسته ضعیف شود و گویند سسکل
 بود و آنچه به مشلول بود صاحب منهل گوید شترتی از وی سفردا بین نیم رم بود آب گرم سسل لغو
 و صفر بود و اگر با او بود شترتی از او و انگ تا نیم رم بود و صفر بود و بعد از آن بکثیر کنند و صفر بود
 بجا و متعده و مصلح آن مصلح در ورق گل سرخ و قیل بود و منقوری گوید شترتی از وی کیشقال تا دو
 قشقال بود و نوعی سحانی سیاه بود و باید که صبر تنها شعل نکند که بنایت مضر بود و بعد از بهر آنکه خشک
 وی در درجه سوم است و متعده عصبی است و زجاج وی سرد و خشک بود چون بران بگذرد و بشکافد و
 خشک مضر بود و بصفت شریف گوید چون آب کنند تا سحر کنند و طلا کنند چند نوبت بر بوا سیر که اثر
 رسته باشد بنید از دو گویند نیکوترین معالجه این زحمت بود و مجرب است و باید که چون بنید از
 روغن گل و زعفرانی اسرلی یا قلعی حل کرده باشند بالند از پی آن و اگر در آب لسان الحمل حل
 کنند و بر شترتی کشند طلا کنند و اگر حل کنند و بر جرمه و شری طلا کنند نافع بود و بدل صبر بوزن
 آن حفض بود و در نفع معده بوزن آن استین و گویند بوزن آن حفض و استین بود و این است
 گویند علی بن عیسی آورده که صبر متوطری خوردن را شاید و در طلا استعمال نکند و از بهر آن صبر نفع بجا
 دارند و خوردن را شاید +

صبار گویند عصاره سناست و گویند عصاره زرد رنگ است طبیعت آن سرد است
 نفوس گرم را نافع بود +

صحنه بسیار سی ما بهیانه گویند و طبیعت آن گرم و خشک و در روم و گویند گرم بود و در اول خشک
 بود و در روم و اثر از آبهای سازند که آنرا ما بهی اشته خوانند و در گرم سیر شیراز و در لاریس سازند و خطمی بد
 از وی حاصل شود و شفت رطوبت معده بکند و وجع و رک لقمی را نافع بود و گویند دمان که فساد
 معده بود زائل کند و قطع بلغم بکند و جرب حله آور و خشکی و صداع بفراید و مصلح وی مغز کامو بود
 صدق بهترین آن سفید بود که در آب شیرین بود و طبیعت آن خشک بود و صدق فروش
 و صدق فروش سوخته نشاید که استعمال کنند از بهر آنکه بنایت صلب بود و چون بسوزانند قوت و
 در غایت تخفیف بود و اولی آن بود که بنایت صحن کنند و این بی عام است که چرخه جوهر وی جبری بود پس چون
 استعمال کنند نافع بود و جراحهای خبیث را از بهر آنکه محض بود و بغیر لیس و چون با سیر که بسوزند

موی را جعد گردانند و بر سر چو احتیاطا گردان بکشاید آب می اگر بخورند گندیده بود نزد یک
بخوردن نوره و مداوای وی بقوی و آب گرم کنند و روغن کبجد و بعد از آن آب گوشت مرغ
و روغن بادام و اندام علم *

صابون الفاق شجره آبی مالک است و گفته شد و بسیار سی چوبک شنان گویند و آن
اثر یون است *

صاب گویند قنار الحار است و گویند تحقیق نوعی از میوهات است و این موکت گویند
البوریان گفته که آن درختی است که شیر سوزنده دارد و در زمین غور از جنه عرب و یمن این
ضعیف آنست که دیوار است و با صفتانی تفاح را صاب گویند *

صاره لون صغیر است و گفته شود *

صاخیه حرز است و گفته شد *

صبی گویند عصاره سناس است و گویند سناس است و گویند عصاره زرد رنگ است طبیعت
آن سرد است و نقرس گرم را نافع بود *

صبر سه نوع است اسقوطی و عربی و سحانی و بهترین آن اسقوطی باشد و سقوطه جزیره
ایست نزدیک ساحل یمن آن جزیره چهل فرسنگ اهل بی دینان اند و ساحران محکم اصل
ایشان از یونان است و اسکندر ایشان را از زمین یونان به آن جزیره فرستاده جهت ساختن صبر
و زمان ایشان مجموع ساحه اند تا به یک کس می با کس می آتش باشند اگر آن شخص حاضر باشد و الا شکل
وی در ضمیر خود آورند و قدیمی پر آب پیش خود نهند و آغاز سخن کنند تا آن زمان که نقطه خون
قدح پیدا شود بعد از آن قدح پر از جگر و دل و تشش گردان شخص در حال بیدار و چون تشش
بشکافند جگر بند و تشکم وی نبود تا بدین حد ببالند می کنند در ساحری اینها و نیکوترین صبر سقوط
آن بود که لون آن مانند لون جگر باشد و بوی وی مانند بوی مر بود و براق بود و نزدیک نصبح عرب
و چون در دست ببالند زود خورده شود و بلون مانند زعفران باشد و از وی بوی اروغن
گو سفند آید و قطعا سنگ بزه در وی نبود و نوع عربی را عدنی خوانند و بینی گویند و وی سیاه
بود و سحانی بد بود و آنرا صبر بر دکی خوانند و طبیعت صبر گرم بود و خشک است و در دهم و گویند که

باز دارد و حرارت خون را بنشانند و مقدار کثافت از وی مستعمل کنند و گویند که مضر بود و مبتدیان بمصلح
ومی شیر تازه و غسل بود +

شیر از پیاری ریجان گویند +

شیر خورشید زرد رنگ است که از هندوستان آورند و طبیعت آن گرم و خشک بود و مسهل
مره شود و ابودینم و خلطهای غلیظه سوخته بیرون آورد و بادهای فاسد و شری از وی دانگی تا نیمه
شیر خشک پیاری شیر خشت گویند و آن بنی است که می نشیند بروخت بید و کنیز
که در هرات است و تلین طبیعت کند و مسهل صفا است و تسکین معده و جگر و قلب کند و طبیعت
آن معتدل است میان سردی و گرمی و گویند که طبیعت وی گرم است با اعتدال و فعل و
اقوی بود از ترنجبین مانند وی و بهترین وی آن بود که شفاف بود مانند صمغ +

باب الحصاد

صالبون گرم و خشک بود در چهارم و مفرج اعضا بود و حکم و قوای کثافت و مسهل خلط خام چون
شافه از وی بخود برگزید و در مهار النفع دید و شرف گوید چون در میان خرقه صوف نهند و خرازو
قوبار ابدان بماند حکم رازل کند و اگر با همچنان نمک بیامیزند و در حمام بماند حکم و جرب نش
شده را نفع بود با همچنان حبایا میزند و بر زانو طلا کنند و روزانوسا کن کنند و اگر بر نش طلا کنند
روز رازل کند و جرب است و چون بچشاند باروغن گل و بریش سر کوکان بیانی چند نوبت
طلا کنند خشک گرداند و رازل کند و چون طلا کنند برایشها و شهید و بهفت روز بماند بعد از آن
باب گرم بشویند هیچ و او بهتر از آن نبود و چون دود در مازوی با چندان سلیقون که آن زنجفر
محرقت و همچنان نوره آب دیده بریش خضاب کنند و در حمام بعد از آن که شسته باشند پاک
و نیم ساعت صبر کنند و بر آسیاه کند و تغیری تمام پیدا کند و شرف گوید جرب است و اگر بر ابدان
بشویند و در حمام پیش را بکشد و سر پاک گرداند از سبوسه و گویند اگر باد و بیابشند که جهت منفر
و بهق مناسب بود و فعل وی زیاده کرد و بهق و شرف رازل کند و چون بر او رام بنمی و شوار
نفع نهند تنها با باد و بهق که موافق باشد نفع بد چون برایشند باد و بهق که گشایند و او رام بود و
حرف و سرگین کبوتر و اصل قنار الحمار فعل وی قوی گرداند و گویند که سر را چون بدان بشویند

و سودمند بود جهت شتاق و خشونت سوداوی خوردن و طلا کردن و چون مرد دردی نبرد موی را نگارند
و قوت دهد و خوردن وی بآب موزیک و موسی یعنی راز ازل کند و ضیق النفس را نافع بود و معتدل
طبیعت بود و سموم را نافع بود و خشونت خلق و سینه را سودمند و سهو که طبعها را ازل کند چون در طبع
کند و در وی غلظتی بود و معده را بد بود و مرغی وی بود و اگر خواهند که غلظت وی اندک شود و صلیح وی آن
بود که بر آن کنند و بعضی گویند که سوداوی را هیچ نفع نبود.

شش پاره العجوز اشنة است و بیارسی دوا گویند و در باب الف گفته شد.
شیان دم الاخوین است و بیارسی خون سیا و شان گویند و گا و خون نیز گویند و در باب ال گفته شد.
شیر زرق و شیر زج نیز گویند و بیارسی شیر مرغ و صاحب گوید که آن گرسن خفاش است و گویند که آن
بول خفاش است صاحب باج گویند که بول خفاش است و گویند که شیر خفاش است و مولف گویند که خفاش است
زیرا که هیچ مرغی را شیر نیست الا خفاش را و شیر مرغ که مردم با فواه گویند شیر زرق است و طبیعت
آن گرم و خشک است بغایت گرم و منفعت دی آنست که سنگ مثانه را بریزاند و این مریف گویند
مرغی هست که آنرا خفاش خوانند مقدار گو سفیدی و دوستان دارد و دو گوش و دهن و دندان
و از پستان وی شیر آید و بچ شیر دهد و آن شیر شیر زرق خوانند و ناخن و سفیدی که در چشم بود
چون در چشم کشند ز ازل کند.

شیر به بیارسی خفاش گویند و گفته شود.
شیر شیر شونیز است و گفته شد.
شیخ حبشی فلفل سیاه است و گفته شود.
شیخ البحر حیوان دریائیست که سر و بینی وی مانند گوساله بود و گویند روز نشسته البته از دریا
بیرون نیاید.

شیاف خوزی بوش در بندی است و گفته شد.
شیر املج املج را گویند چون در شیر خبیانند آنرا شیر املج خوانند و قبض وی کمتر از املج بود
و نیکو ترین وی آن بود که چند روز در شیر خبیانند طبیعت وی سرد و خشک بود و در صوم
و گویند که گرم و تر بود و بغم لعل را پاک گرداند و قوت شهوت بدید و قطع قی کند و آب فتر اندام

بغایت نافع بود و مجرب مقدار استعمال از وی کمیته قال بود و گویند که مضرست بشش و گویند که مصلح
آن مصطلک بود و بدل آن فوه و گویند که بدل آن نجس است این نجس گویند برقی می بیند رن پسند آن در دراز
بنات وی یک گز باشد و کمتر نیز و بیشتر در تابستان پدید آید و برگ او فرویز و تا که مسواخت شود و تخم و
در غایت خردی بود و ورق و پراخا و گویند +

شیخ بسیاری در منده گویند بهترین وی ارمنی بود و آنرا در منته ترکی خوانند شیخ حبلی را افسلیون خوانند
و طعم وی تلخ بود و طبع وی گرم و خشک بود و رسوم و گویند که گرم بود و در دم و خشک بود و در اول محلل
سیرج بود و قطع و در وی فیضی بود و در قبض فستین چون بسوزانند و خاکستر آن بار و غن با دام بر و از آن
طلا کنند نافع بود و منع اکله کنند و عسر النفس اسود دارد و کره و حب لقرع را بکشد و بر پول و حصین آن
و از جهت گزندگی عترب و ریتلا و زهرهای جانوران سودمند بود و مقدار و شغال و چون بسوزانند
و بر روی ریشی که کوتاه بود یا بر وضع ریشی که رسته باشد طلا کنند سوی بر و باند و وی مضر بود با عصاره
و مصدع بود و معده را زیان دارد و مصلح وی ترس بود و گویند که مصلح وی شراب ریاس بود
یا شراب انرج و بدل آن در قلمات دو و بزرگ کابلی بود و در عملهای دیگر غیر ارمنی بدل وی کنند
شکل زوانست و بهترین وی آنست که ارکن و فریه بود و طبیعت وی گرم بود و رسوم و گویند
در اول و گویند در دوم و وی محلل و ملطف بود و جلاد بپنده و اگر با گوگرد و برهق طلا کنند نافع بود
و محلل و رم خنایر بود و باز بزرگان و با سر کین کبوتر چون بر وی نهند سوراخ کند و با گندم بر قویا بر
ریشهای بد و زور کردن نافع بود و بخور کردن بدان آبتنی رایاری و بد خاصه چون با سولین و
مرو و زعفران و کند ر بود و چون بگویند و بیشتر بر عضوی نهند که شکل سلی یا خاری بود و بیرون آورد
و مسکه و مسدر بود و آنرا بیشتر از سیلک گندم و آن در میان گندم بود آن نان بغایت سدر
و مسکه آورد و بدل آن چند قوتی بود و اگر آنرا در شراب خیسانند و بیاشانند بغایت منوم بود و
مستی خواب گران آورد و دروغن وی از جهت قویا از روغن گندم بیکوثر بود و چون بر حصین
مالند خوابی معتدل آورد و این متولف گوید بشلیم در میان گندم آن وقت بسیار باشد که گندم
تباه گردد و درازی گوید که بدل آن خواست +

شیرج و من الحلست و بسیاری روغن کبند خوانند و شیر گویند و طبیعت وی گرم و تر بود

و اگر بر نفس گرم طلا کنند سود دهد و اگر کسی بخورد و علامت وی آن بود که عقل زائل گرداند و چشم
و سینه تاریک شود تا بحدی که هیچ نمید و فواق آورد و اعضای وی سرد شود و در بدن و
خون منجمد شود در آخر کار تشنج اعصاب آورد و خنک از تنگی که در قصبه شش و خنجره پیدا گردد و بسبب
ریاح و مضرت آن بیشتر بدل رسد تا بحدی که یکشد و مداوی آن بقی کنند و بعد از آن با شراب صرف
کنند و فلفل پس شیر یا با فستقین و فلفل و چند بیدستر و سداب با شراب و قزوانا و میوه و فلفل و تخم
انجیر با شراب و ورق خار و انجدان و طمیت بار و عن و مداوی آن بفرغیون نیز کنند و اگر تخم
ویرا اندکی در شراب کنند و کسی دهند بغایت منوم بود و این مولف گوید زانبر تخم ویرا میخور و دوا
زبان نمیدارد و بدل آن دو وزن آن بزرالنج سیاه بود.

شو خازنج سفیدست و گفته شد.

شو دانیق سودانی است و گفته شد خدا اندک دهد و کمیوس می گذر بود.

شهدانج بزرالقلب است و آن بری باشد و بوستانی بود و ورقاف گفته شود.

شیطرح بیارسی شینیز گویند و عضاب خوانند بزبان بربری و میونانی لید یون گویند

انواعست بهترین آن صاحب مهنج گوید مندی بود و باجری و مولف گوید چندا عه امتحان

کرده شد بهتر از پارسی نیست که چون بر برص و کلفت طلا کنند در خطه آله میزند و مندی آله میزند

پس محقق شد که شدت و حرارت وی زیاده از مندیست و این نوع نیکوتر است بدو وجه یکی

آنکه تازه بود و آنکه مقلد بود و فی الحقیقه آن در خشک است و خورد در دوم مجالینوس گوید که گرم بود

در درجه چهارم و شیخ الکبیر گوید که بر بقی سفید و بر ص جرب و نقشه با سر که طلا کردن نافع

بود و چون بیاشامند با ادویه های مناسب و مفاصل را سود دهد و اگر بر سر طلا کنند بگذارد

و گویند چون پنج وی از گوش بیاورند و در سر ساکن کنند و اگر درق میرانیک بگویند و بانج راس بر

عرق النساء و کنند و انگلی و نیم ساعتی را کنند نافع بود و اگر بر سر زنند نافع بود و بر جرب نش

شده مالند بغایت مفید بود و چون از خود بیاورند و در دندان راساکن گردانند و مولف گوید که از

خواص می آنست که اگر کسی را درد دندان بود و شیطرح در کف دست مخالف نهند و بر شیب وی

نهند و بخسپد در دندان راساکن گردانند و این مجرب است و از جهت قویا با سر که کس چون طلا کنند

شوک شمشیر خربو است و مهیل و بوا و مال بوا نیز گویند و آن قافله صغار است و گفته شود +
 شوکه الدار حین شط الراعی است و بیاری طوسک گویند و بیونانی و نیا گویند و گفته شد +
 شوکه الدین حکو است و گفته شود و بیاری گنگو گویند +
 شوکه العکک انخیس است و آن از افریون است و گفته شد +
 شوکه عربیه شکا عاست و بیاری خارمک گویند و در شکاعی گفته شد +
 شوکه قبطیه قرط است و بیاری کزه گویند و در قاف گفته شود +
 شوکه شهابیه بول است و گفته شود و بیاری آنرا کور گویند +
 شوکه منقنه غافث گویند و چنین گویند که طباق است و گفته شود اما طباق نازناک نیست
 که آنرا شوکه گویند +

شوکه مضاباد آورد گویند و گفته شد +

شوکه مصر شوکه قبطیه است و گفته شد +

شوکران جفوطه گویند و بیونانی قوشون و میقونیون و باریقون و فسیقون نیز گویند و آن
 طحاست و گویند آن تخم بجز رویت و دیقورید و گلی یک ساق او مانند ساق را زیاده ورق آن مانند ورق
 خیارزه است و گل وی سفید بود و تخم وی مانند تخم انیسون رو میسک سفید تر بود و رو فس گویند که
 ورق بیروج زرد است بغایت بجز آن باریک بود و تخم آن مانند تخم ناخواه بود و شکل نه بطعم و لعاب
 داشته باشد و موی که آن بجز کوهیت و بیاری آنرا دوس گویند بهترین آن سردی
 بود که از ولایت یزد گفت خیز و آنرا دوس نشتی گویند و تخم آن شوکران است و طبیعت آن سرد و خشک
 بود و رسوم چهارم کشنده بود اگر عصاره وی بگیرند پیشتر از آن که تخم وی خشک بود و رسوم در آنجا
 نهند تا منعقد گردد و بسیار منفعت داشته باشد در اطلیه و در شیاها از جهت درد چشم استعمال کردن نافع
 بود و چون ضما کنند بجزیره و نمایه ساکن گرداند و اگر نبات وی همچنان با ورق بگویند و برایشین ضما
 کنند نافع بود جهت کثرت احتلام و چون ضما کنند بر قضیب مستحبی برپیدا شود و چون بر پستان دختران
 بگویند ضما کنند نگذارند که بزرگ شود و اگر بر پستان شیردار ضما کنند قطع شیر بکند و اگر بر موضع زبایا
 صحنی که موی و طلا کنند منع رستن موی بکند و اگر بر خصیه کودکان ضما کنند زبایا کنند که بزرگ شود

چون سحری کنند با بول و بر ریشهای سر بنهند و بدان اوان کنند ریش را پاک گردانند و موی را بر بیاورد
 چون در کلهها کنند و در ابتدای نزول آب بکشند یا بدان سحوط کنند منع آن بکنند و قطع نایل و خیل
 و بهن و برص و جرب ریش شده بکنند و اگر ریشانی طلا کنند و در سر که از سر می بوی و موی و موی و موی و موی
 بکشاید و چون کیشب سر که نجیاستند و باید اسحق کنند بدان سحوط کنند و در سر که موی و موی و موی و موی
 کند و اگر اومان خوردن وی کنند چند روز بول و شیر حیض براند و چون با نظرون بیا شامند و سحوط
 و عسر النفس را نافع بود و مقدار و درم از وی با آب بیا شامند که رنگی رتیل را نافع بود و چون در خانه
 و دو کنند که نندگان بگریزند و نجاسیت بهای ملغمی و سوداوی را از اکل کنند و حب القرع را بکشند از برون
 طلا کردن و چون روغن ویرا سحوط کنند سودمند بود از جهت فالج و کز از قطع تری و سردی بکنند که
 اگر جمع شود از آن فالج حاصل شود و چون سحری کنند با خون افعی یا با خون پستوک و طلا کنند بر سینه
 که بر اعضا ظاهر بود و لون آن بگرداند و چون بر آن کنند آتش آهسته و بگویند و بگلاب بپاشند و طلا کنند
 بر ریشی که در ساق پیدا شود و بعد از آنکه ریش را بکشد که شسته باشند زائل کند و بحال صحت باز آرد
 و چون ضما کنند در مفاصل را سودمند بود و چون بخورند حیض براند محکم و بچه مرده و زنده بیرون
 آورد و شبیه بنید از دوشتر گوید که چون مهفت اند از وی شمیر زنان نجیاستند که ساعت و سحوط کنند
 بینی کسی که بر تان و شسته باشد و چشمهاش زرد شده باشد بجا نیت نافع بود و زرد بحال صحت
 باز آورد و زائل کند شدت تفتیح سده و گویند که مضر بود بگرد و مصلح وی کثیر بود و بدل وی صمغ
 زیتون است و گویند که بسیار خوردن از وی کشنده باشد و نوعی هست که غشیان و خناق آورد
 و اولی آن بود که قی کنند و شیر بیا شامند و مداوای آنی چون مداوای کسی که کشنده خورده باشد
 شود اصبر نوعی از برنجاسف است و آنرا مسک الجن خوانند و طبیعت آن گرم خشک است و در
 حنهای تنز کنند سودمند بود از جهت عرق النساء و اجاع مفاصل سرد بنایت از بهر آنکه سهل
 اخلاط غلیظه ازج باشد.

شوخط خوشه ارزان است و صفت آن در باب جمیم در جاوردس گفته شد.

شویلا برنجاسف است و گفته شد و شویل نیز گویند.

شوع درخت بان است و صفت آن در حب آن گفته شد و در حاب.

که سفید گشته باشد و اگر سفید گشته باشد و بگوید گل گیر و آتش بنزد تمام فروخته شود و سفید گردد و بعد از آن در آب سخی کنند و بشویند و خشک کنند و دیگر با سخی کنند و بشویند و خشک کنند و دیگر با سخی کنند و بشویند و خشک کنند و طبیعت آن سرد و خشک بود و گویند که تر بود و منفعت وی آنست که سفیدی که در چشم بود را مل کند و نشف طوبت از چشم بکشد و آب رفتن باز دارد و جلای تمام بد بد و اگر نسوخته باشد و در چشم کشند جلای زیادت و بد را اگر سوخته در چشم کشند نشف طوبت بیشتر کنند و تحفیف در روی زیادت بود اگر بعد از سوختن غسل کرده باشند نشف بی لذع کند و منون کردن دندان را جلاد بد و مسکن و جهاا گرم بود مقدار نیم درم اما مضرب و نشف و مصالح و عی سل بود و بدل آن دوع +

شفتا و شنجارست و گفته شد +

شنان فراسیون است و گفته شود +

شونیز شینیز است و حب اسود گویند و بیاسی سونیز گویند و بهترین آن فرب بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم قطع بلغم بکند و جلاد بد و محلل ریاح و نفخ بود و در مهای بلغمی که من شده و در مهای صلب چون بکوبند و با کینه کوکان که مانع نشده باشند بیشترند و ضما و کنند بگردانند چون بکوبند و با آب کنند و بر ناف ضما کنند گرم دراز بیرون آور و چون با سرکه و چوب صنوبر بزنند و بدان مضمضه کنند در دندان سود و بد و اگر در آب حطل تر بیشترند یا جو شانه بر ناف طلا کنند حب لقرع را بیرون آور و اگر آب و رینه بیشترند و طلا کنند مجموع که مایرون آور و چون بریان کرده سخی کنند و در صره بزنند و دانه بزنند زکام سرد را نافع بود و اگر سخی کنند و با قدری روغن حبه الخضر بپاشند و سه قطره ازان در گوش چکانند نافع بود جهت سردی و بادی و سده که در گوش بود و اگر بریان کرده بکوبند و در زیت خیسانند و ازان زیت سه قطره در بینی چکانند یا چهار قطره زکامی را که عطسه بسیار آور و سودمند بود و اگر سیوزانند و با روغن سیوزان چکانند که سوم در آن گذاشته باشند بپاشند و بر سر گل طلا کنند موی را بر ویانند و بر روغن ویرا چون سودا کنند فالج و لقوه را نافع بود و چون بکوبند و بپزند و بر سر زرد مقداره و درم ازان با آب نیم گرم بپاشانند و کنگر سگ دیوانه را سود و بد و چون سخی کنند و با تخمین بپاشانند تیپ لع را نافع بود و اگر با سرکه بپاشند و بر طلا کنند سود و بد و اگر با غسل و آب که مپاشانند سنگ کرده و شانه را بریزانند و چون با غسل و روغن گاو بیشترند سود و بد و از جهت درد رحم و کرده دردی که نفس را بود و در زمان امساک خون نفاس ساکن

و نیکو کند و کلفت بر در منضج و ملها بود و اشتیاق را بیکوی در زمان و باران نافع بود و خوردن وی شهوت طعام را ضعیف گرداند و صاحب منہاج گوید اگر ظرفی از وی بسازند و در آب دریاف و بر باد آب شیرین در انظرف حاصل شود و همو گوید موی سیاه از غمق بدن جذب کند جذبی بغایت و خاوی برون آورد +

ششم شش که از پنج شش است و صفت آن در اوان الفار گفته شد +

شمار از پنج شش نزدیک بل مصر و شام گفته شد +

ششم سار لقبس گویند گفته شد +

ششم شش شوشمیر هم گویند و آن قافله صفاست و بیل گویند و در قافله صفا گفته شود +

شمام و شبنواست و گفته شد +

شبنجار بیاری شنگار گویند و آن ابو خاس است و در الف گفته شد و انقلیا نیز گویند و ورق وی

چون بیاشامند با شراب شکم به بند و ورق وی بورق کامو مانند ماخشن بود و آن گاوز بان

بلخ است و در کوههای سرد سیر وید خاصه در کند مان +

شند که تووری گویند و گفته شد +

شنبان صاحب جامع از قول قهیمی گوید که شنبلیله فجاج سوربجان است و بیاری گل سوربجان

و قول اول اصح است و نیکوترین آن سفید و تازه بود و طبیعت آن گرم و خشک است و بون

آن صدراع سردر اسود دارد و باد و بامی غلیظ که در دماغ بود بشکند و سده دماغ و بینی بکشاید و چون

اول باران باشد که هنوز آفتاب بجدی نرفته باشد بشکند و مانند بهار باران شکفته باشد بشکل و بقدر

و بوی تیز داشته باشد این مولف گوید از انبیا نیز می گویند که اگر بر سر راهبار وید +

شش نوعی از حلازون و بیاری کجک گویند و بشیر از می قضینا گفته اند و آن بزرگ بود و کوچک

بود و صاحب جامع گوید که سطر و بزرگ و پیچیده بود و لون ظاهرا آن زرد بود و باطن آن سفید و

عطارد آن شیر از انبیا نیز گفته اند و آن دوع است و در او گفته شود و بهترین شش تازه و سفید

و ابلس بود و چون بسوزانند در دار و بامی چشم مستعمل کنند و صفت آن چنان بود که شش در کلی گیرند

که گیرین با وی مرسته باشند و اندر تنوری نهند که آتش تافته تا بسوزد و علامت سوختن وی آن بود

بپاشند که از آن مقدار کینیم که بیش بخورد چون پیش برنج و مرده بود اگر در میان خمیر کنند یا در چربی بگردد و خانه بنهند
تا شش روز در هر شش آن بخورد و دیگر در هر شش آن بخورد که بگوید آن مرده دیگر نشنود و هم دیگر چنانکه از آن خانه قطع شود و نشان این
تسلیم و شلیم نیز گویند و آن لفت است و بسیار سیلغم گویند و بشیرازی تسلیم بری باشد و بوستانی باشد
طبیعت آن گرم است در دوم و تر است راول غذای بسیار دهد و موله منی باشد و سینه را نرم گرداند و باه را
بر آید و لول بر اندوسل بود و اشتهای طعام آورد و چون با سرکه بود و خردل و مقوی معده باشد و آب
وی خدر را بسودمند بود و آن حقیقی است که بشیرازی را طوبت گویند و در وی غلط و نفخ بود و محرک شهوت
جماع بود و چون بخورد احساس نفخ در خود یابند بعد از آن جوارشی تناول کنند که مفید باشد +
شئل اسحق بن عمر آن گوید که شئل در هندوستان سفر جعل هندی گویند و آن ثمری بود و بود مانند
زردالو و قوت وی مانند زنجبیل بود و طبیعت گرم بود و در سوم و تر بود و راول غلط کیموس غلیظ بود و ضلالت
اعصاب را نافع بود و شئل الریس گوید که طعم وی تلخ بود و نیز و قابض باد و باران بشکند و در وی تحلیله
بود و اعصاب را نافع بود و عرق النساء و نفوس و تباد و ق گوید نافع بود و ریاحی را که عارض شود در رحم
زنان و بچه را نگه دارد و در رحم و چون با غسل بنشیند استعمال کنند معده را پاک گرداند و قوت امعاء
بدند و شئل رطوبات بکشد و مقدار مستعمل از وی تا یک گرم بود و گویند که مضر بود و شش و مصلح و عی
باشد و صاحب تقویم گوید صداع آورد و مصلح آن خشخاش سیاه و شکری بود و صاحب منهاج سهو کرده
است که از خوردن وی همان عارض شود که از خوردن زیتون مقتول گردد و حق بر طرف صاحب
جامع است که او از شئل سهو کرده است +

ششمع بسیار سی موم گویند و لیسقوریدوس گویند نیکوترین وی سرخ رنگ بود و خوشبوی که از آن بوی
عسل آید و بی غلط بود و طبیعت وی معتدل بود و گویند گرم بود و ولین و ماده مرهمهای سرد و گرم
بود و در وی الفضا حی اندک بود و ولین اعصاب بود و خشک لیشها و خشونت سینه را نافع بود و طلا
کردن و اگر باروغن نباشد لعق کنند منع شیرین و لیستان زنان بکند چون ده حب هر یک مقدار
جاورسی از وی بپاشند و همین مقدار چون در حسائی از جاورس بپاشند و بخورد و قره امعاء را
نافع بود و دفع سموم بکند و بر جراحتهای که از پیکان زهر دار بود طلا کردن نافع بود و بغایت و جذب
سموم بکند و شریف گوید که چون باروغن سوس باروغن زیتون بر روی طلا کنند رنگ وی را صافی

در این پنج بیا مینور موضع نفوس نهند در اساکن کند و اگر آب ضما و کتند همچنین اگر زن خود بگریختن بر
شکر پنج شکو پنج نیز گویند و آن خشکست و آن گفته شد +

شکاک عی صاحب منہاج گوید که حشیشیست که در قوت و طبیعت مانند باد آورد بود و نیکوترین
آن سبز باشد و گویند که زرد باشد و طبیعت وی گرم و خشکست در سوم و گویند که گرمست در
اول و خشکست در دوم و محلل لطیف باشد بغایت و گویند چون در شیب جامه خواب کوکان نهند
سودمند بود از جهت آب رفتن دہان ایشان و بر فالج طلا کردن و سقوط کردن و با شرب آب شامیدن
نافع بود و رطوبتها مضره و بادیکه در رحم بود سود دارد و مقدار استعمال از وی دو درم بود و جالینوس
گوید که سودمند بود از جهت مہر سودا و بلغم و مقوی بدن بود و مضره و اسهال پایا کرد انداز فصلهای
بد و جزام را نافع بود و فوس گوید که جذام و بقی و برص را نافع بود و چون با فستقین وی غسل نمایند
و سخن بود و صاحب تقویم گوید که مقدار استعمال از وی پنج درم بود و گویند که مضرست لبش و مصلح و
صنع عربیت و نافع بود بجهت ورم ملازہ و ورم مقعد و پنج وی قطع سیلان رطوبت فزمن از رحم و
خون رفتن از سینه و مجموع سیلان رطوبات از بدن بکند و شیخ الرئیس گوید که سودمند بود از جهت
بتهای بلغم کمن خاصه صبیان را و مولف گوید که بشیرازی آنرا خار مہاکتیند و آن بنای کوبی بود و در
زمینی که سنگستان و کوه بود و در وید و از جهت تب ریح و تب سرد و بجلاب خوردن بغایت نافع بود و این
مولف گوید مجربست +

شکلو تا تخم کشوتست و در اکشوت گفته شد +

شک تراب الہاک خوانند اہل مغرب اہل عراق نیز الفار گویند و بعضی سم الفار خوانند و بشیرازی
مرگ موش کافی خوانند و صاحب منہاج گوید که آن دود ز رست که از خراسان می آورند و گویند و دلقہ
اگر از خراسان از معدن فقرہ حاصل میشود و مولف گوید که آنچه محققست از طرف
دریای آوند از جانب کولیکوت و میگویند که وی کافیست و اکسیر بیان وی را نیز بخ سفید خوانند
و وی سم قاتلست و معالجه سیکہ آن خورده باشد بمحجان کنند که معالجه سیکہ زہیق مصدور خورده باشد
و مشکل زنان خلاص باشد از بہر آنکہ بغایت مہلک است و مولف گوید دیدم شخصی را دو دانگ نیم الماس در دهان
و بر وی پنج کار کرد و یک ہرہ فنی ہما کس ابدان پنج فرزند او و دو شغال ازین ار و در میان بایہ خمیر کردند و یک نان

ضماد کنند زائل کند و آثار قرصه که در وی بود پاک گرداند و ریشهای چرکین را پاک گرداند و چون زن بخورد برگیرد حیض براند و چون ورق و قصبان وی با حشیش جویند و بخورند شیر را براند و شقایق نافع بود از جهت نمش مجرب بشده و قوبا *

شقاق شقاق است و شقاق قیل نیز گویند و گفته شد منفعت آن بعضی از آن در باب الف و تمامی اینجا گفته شود و منظور می گوید که مرایی وی گرم باشد بغایت و مسخن جگر و معده باشد و منی از ایزه که چون اودمان آن بسیار کنند و این واقع گوید که گرم و تر باشد و راول و رطوبت وی بیشتر از حرارت باشد و هیچ جماع بود و باده را زیاد کند و نفوذ آورد و خاصه که با غسل مر با ساند و جاکینوس گوید که گرم و تر باشد و در سوم شیر میفراید و قوت باده میفراید و حیض براند و فرود آورد و معده اعضای بارده باشد و دستقوریدوس گوید که در ابتدای استسقا نافع بود و مقوی امعاء بود و بدن و منی میفراید و لذت باده زیاد کند و بچه فرود آورد و اختناق رحم را نافع بود و گر تندی سگ و دیوانه و گزندی سباع و گزندی جانوران که زیر ایشان سر بود و سوزمند بود و مقدار را بخوراند و وی دودرم باشد و شیخ الرئیس گوید که نطن من آنست که سخونت وی لطیف باشد و ترتیب می قوت در روح پیدا کند و رازی گوید که بدل آن بوزن آن بوزید آنست و گویند که بدل آن داجینی است و تخم گز باشد و بسیار خوردن وی مضر باشد شش و مصلح وی پرسیاوشانست که بابت جلاب زنده شقاق شقایق است و گفته شد *

شقراق مرغیست که آنرا بلواسه گویند و شقره گویند و بیارسی کاسکینه گویند و بشیرازی کاشه شکک گویند و آن کلاغ سبز است و گوشت وی گرم است و در وی زهر می شود باشد اما محلل ریاح غلیظ بود که در امعاء باشد خوردن وی دوی سم بود *

شقرد لیون اشقر لیون گویند و آن اسقور لیون است و گفته شد بعضی منافع آن در باب الف و اینجا تمامی گفته شود و آن ثوم برست و بیارسی سیرتو گویند و حافظ الاجساد و حافظ الموقی نیز گویند بغایت گرم بود و بول براند و چون تر بود بکوبند و چون خشک بود بریزند شراب بپاشانند گزندی جانوران و اودیکشده را نافع بود و سینه را از کیموس غلیظ پاک گرداند و اگر مقدار دودم از آن با ماء الحسل بپاشانند قرصه امعاء و عسر البول و لدغ معده را نافع بود و چون با جوت و حل

و بلون هم مانند وی بود و موی مانند موش بود و درین آن خاری بود مانند نیشی و بدان بگزود و در سخت پیدا کنند از گزندگی وی و صاحب جامع گوید در مدینه ماله از بلاداندلس ویرا برق خوانند و در گوید که اگر زنی یا مردی بل کند در وضعی در آن موضع خاری یا مچری و بزدانکس که بول کرده باشد سوزش تمام و در سخت پیدا شود و اوام که خاری در اینجا فرو برده باشند و مهرالین رومی گوید که چون بنهند در شیب جام خواب کسی که خفته باشد یا اوام که آن نهاده باشند بخواب نروند تا آنرا بگریزند و اگر دفن کنند درین درخت بارگیر و خشک گردد و در خانه که دفن کنند اهل خانه را تفرقه واقع شود و اگر بسوزند و سحق کنند و آن بخت بر دو کس افشاند مفارقت در میان ایشان پیدا شود و دشمن یکدیگر بشوند و بعضی گویند آنرا از خشک شقایق النحان شتر خوانند و بیونانی ارامونی و آن بری و بستانی بود و بری گل وی بزرگ بود و بسیار سی لاله گویند و نوعی دیگر هست از شقایق که آنرا اوز بول گویند و گفته شد طبع سرد و نوع صاف منباج گوید که گرم خشک و در اول و گویند گرم است و تر و عیسی گوید که گرم خشک بود و در دوم و سوم محمل و منبج بود و جلای و جذبی در وی بود و اگر گل شقایق با پوست جوز تربیانه میزدند و موی را بغایت سیاه کند و خضابی نیکو بود و اگر در شیشه کنند و در شیب و بالای وی کمی تقال روی سوخته بنهند و در سیرین تر چهل روز دفن کنند چون بیرون آورند و موی را خضاب کنند تنها در حال موی را سیاه گردانند و عصاره وی سفیدی چشم را زایل کند خاصه از چشم کوهکان و چون کحلای مرکب با وی مریا کنند قوت چشم بد و تشریف گوید که چون آب وی در چشم کنند جگر را سیاه گردانند و منع نزول آب بکنند و را بنده و تیزی ویران یاده کند و قوت وی بد و اگر یکدک طل شقایق و نیم طل پوست گردگان در شیشه کنند و دفن کنند در شیب سیرین گرم دو هفته بعد از آن موی را بدان خضاب کنند سیاه گردانند و چون ظرفی از آئینه پر کنند و در شیب آن چهار روی سوخته بنهند و از بالای آن همچنان سر بگردانند و در سیرین دفن کنند سه هفته بعد از آن بیرون آورند آبی غلیظ سیاه باشد و موی را بدان خضاب کنند سیاه گردانند و اگر زنان دست را بدان رنگ کنند خضاب عجائب نیکو باشد و این صنوع گوید که اگر تخم وی چند روز متواتر هر روز یک گرم با آب سرد بیاشامند برص را نافع بود و زایل کند و گوید که بکرات نجر بکرده اند و مجرب بود و و تسکین دهنده گوید که اگر همچنان بگویند و آب آن بگویند و بدان سوط کنند سر را تنقیه کند و چون بخامند قطع بلغم بکنند و چون نپزند در شراب و برورم گرم چشم

و همچنین تنها با او و بهر که موافق بود استعمال کنند قلاع را زائل کند و
 شکر موی است و جالینوس گوید که چون بسوزانند و رقت مانند شکر سوخته بود یعنی گرم و خشک است
 در سوم و اگر موی آدمی ترکند بیکدیگر و برگردیدگی سگت یوانه ضما سازند و در ادباعت زائل کنند و گویند
 که سخن کرده بیکدیگر ضما کنند بر آن نافع بود و اگر لثرباب صرف و زیت ترکند و بر جراحت های سر نهند تو را
 آن بکند و اگر زان بدان و خان کنند خنان رحم را و سیلان آنرا سودمند بود و موی سوخته چون سخن
 کنند بیکدیگر و بر پیشانی نهند زائل کند و چون با عسل سخن کنند و بر قلاع که عارض شود در دهان کو دوکان
 بماند بجایت کمال نافع بود و چون سخن کنند با کندر و بر جراحت ها که در سر پیدا شود و افشانند نافع بود
 خاصه که بازیت بود و اگر سخن کنند با عسل بر جراحت ها نهند زائل کند و چون سخن کنند موی سوخته با
 مردار سنگ جزیبی که حکم و جرب سخت داشته باشد طلا کنند ساکن گردانند و چون بار و غن گل بسیار
 و در گوش چکانند در دندان در روز ساکن کند و اگر بر خشکی آتش طلا کنند سودمند بود و این زهر
 گوید اگر بپایند موی طفل پیشتر از آنکه صلب شود بکسی که نفوس داشته باشد یا عقرب گزیده یا
 نافع بود و در ساکن کند و اگر موی آدمی بخور کنند بخیری زرد گردانند و آب مقطرویی چون بر داء صلب
 بماند موی بر ویانند و صفت سوختن وی چنان بود که ویکی نوپر کنند از موی و طبعی بر سر آن نهند
 که سوراخی در میان آن باشد و بعد از آن بر سر آتش نهند تا بسوزد و
 شعر الجبار شعر الجن است و گفته شد با سمهای دیگر که دارد مکرر و
 ششلیج ثمره الاصف است و آنرا افتاد الا که خوانند و گفته شد در ناپیاری کورک گویند و
 شنفین مرغیست که ویرایام خوانند و گفته شود و بیاری تو میار خوانند و صاحب منهاج گوید
 که بهترین وی کوچک بود و طبیعت وی گرم و خشکست و خشکی وی بقوت بود و مفلوج را سودمند
 بود و بخوابی آورد و مصلح وی سرکه کشنیز بود و نشاید که اگر از یکسال گذشته باشد بخورند که بجاست
 مضر بود و اولی آن بود که بعد از کشتن بیکدیگر نهند و بعد از آن بخورند و آرمی گوید که پیران و ناکه
 نیکو باشد و آرسطو گوید که خاصیت قوی دارد و در قوت ماسکه و درین باب از کبکث فاع تر بود و اگر
 گوید که گوشت بام حفظ از یادت کند و زمین را نیز کند و قوت حواس بدید و
 شنفین بحری جانور است دریائی اشکل خفاش و دو بال داشته باشد مانند بالهای خفاش و

و در صغر گفته شود.

شعور الحصفه الیزعفر است و گفته شد.

شعر الجمن و شعر الحیات و شعر الارض و شعر الجبار و شعر الغول و حجة الحمار و ساق الاسود و ساقه

وصغار الجمن و شعر الخنازیر و کزیزه البرین جمله این اسم بر سپید و شاد است و گفته شد و کرمانیان آنرا

کور سو خوانند و زنان شیرازی آنرا کیس پری خوانند.

شعار سیر قنار صغیر است و پیاری خیار زه کوچک گویند و در قاف گفته شود.

شعیر رومی کامل نیز گویند و خندروس و گفته شد.

شعیر پیاری جو گویند و آن چند نوع است نوعی زان بی پوست بود و آنرا اسلت خوانند و پیاری جو پنجه

گویند و فعل وی نزد یک است لفعیل جو یا پوست و نیکوترین جو آنست که تازه و بزرگ و سفید بود و دانه و

فر بود و طبیعت وی سرد و خشک بود و در اول و گویند که در دم خشکی وی بیشتر از باقلای منتشر بود

باندک چیزی اما در همه فصلها مانند وی باشد چون از بیرون استعمال کنند و چون پنجه خوردند فاضله

از باقلای بود و در وی تخمهای و جلای بود و غذای وی کمتر از غذای گندم بود و چون آرد وی بر کاف گرم

کرده طلا کنند سودمند بود و همچنین بر جرب ریش کشیده باس که گرم کرده طلا کردن نافع بود

و باس که بر نقرس گرم کرده طلا کردن خوب بود و منع سیلان فضول از مفاصل بکند و اگر آرد

وی با پوست خشنایش و اکلیل الملک ضما و کنند بر ذات الجنب نافع بود و با انجیر چون نهند تنها

بلغمی را نافع بود و چون مروض کنند و بر آتش گرم کنند و بر وجهی که از حرارت بود کمید کنند ساکن دانند

و اگر بر درمهای گرم نهند همان عمل کنند و بگردانند اما وی با دانه بود و منحصرا و در از بر آن ویرا

بجویند و تمام و گویند که مضر بود و مصلح وی انیسون است و آرد و چون یا انجیر نهند و بر

درم بلغمی و درم گرم نهند بگردانند و چون بارانج و زفت و در گهرن که بوی تر بیانند و بر درمهای صلب

نهند نفیج باید و چون بازفت تر و موم و بول کوه و کان که محکم نشده باشند و زیت بیانند و بر خنایر

نهند نفیج و بر درم بوضاره و بر درم شند با شند کاه و تورک و آب رو باه تر بکشد ضما و کنند چشم

درم کرده و درمی که گرم باشد ساکن گرداند و همچنین طلا کردن بر همه درمهای گرم چون جبهه و درم

و غلتمونی و اشال آن ساکن کند و چون لبیکه بر پیشانی ضما و کنند در درم که گرم بود ساکن

شحم الحمار الوحش به گور خربار و عن قسط درویشیت رافع بود که از باد بود +

شحم الکفر پیله بز قابض ترین شحمها بود و شحم میش تخلیل در وی زیاده بود و نافع بود از جهت لذت
اسعاد و کشش آن و شحم غرقیه تر باشد از شحم خمر تر از هر آنکه زود بسته شود و حقه کردن بدان سحج معانی
و تر خربار نافع بود و کسیکه ز راجح خورده باشد بغایت سود و بد +

شحم الخنزیر پیله خوک نیکوتر آن بود که از خمر حیوان گیرند و رطوبت وی زیاده تر از مجموع شحمها بود
و فعل وی نزدیکتر به نریت بود و لیکن تلین و نفیج در وی زیاده باشد که در زیت و گرمی آن کمتر از
شحم بز و میش بود و نافع باشد از جهت ورمها و قرصه امعاء ساکن کنند و نافع بود از جهت گزندگی جالور
و مقدار را خود از وی تاسه درم باشد و گویند که بدل وی شحم کلب لما بود و اولی آن بود که عوض
آن پیله بز کنند که قائم مقام وی بود درین رحمتها و وی حرام بود +

شحم البقر پیله گا و گرم و خشک تر از پیله بز و میش بود و آن متوسط بود میان پیله شیر و بز و بدل آن
گویند که پیله بط بود و شحم الجمل گرمی کمتر از شحم البقر بود +

شحم الدب پیله خرس لطیف بود و دار الشکلب را سود و بد و شقایق که از سر بود نافع بود و از جهت خلج
و وثی و لثقه فزمن و برص سودمند بود و شرف گوید که پیله وی را چون در پوست انار گرم کنند و با آب
چندان زیت بپایند بعد از آن برابر و طلا کنند موی بسیار بر وی اند و اگر بر با صومع باشد زایل کنند
و اگر پیله ویرا سحی کنند و بر مفاصل و مقعد طلا کنند سودمند بود و چون در آفتاب و عصب غلیظ
باشد مالیدن فی نرم تا اعضا ویرا بخورد و اعصاب را لطیف گرداند و آن در غایت تلین و نفیج و بدل وی
شحم الکلب است و این نیز گویند که چون بر و دار الشکلب اند موی بر وی اند و چون در شحم کشند بعد از آن که
موی بر کنده باشند دیگر زود و چون بگردانند و بر کدک مالند که زاید باشد از همه آنها ایمن باشد
و جزوی عظیم باشد وی را مجرب است +

شحم السمک البحری تیری چشم را زیاده کند و نزول آب را سود و دارد چون با غسل در شحم کشند
شحم الاغنی پیله یاغنی گرم و نر باشد بیشتر اطباء متفق اند بر آنکه منع نزول آب میکند از چشم و
علی بن عیسی گوید که منع موی زیاده کند که در چشم باشد و قنیکه بکشد و بدان مالند و اسحق گوید
که مقدار انگلی از وی تا دو انگ زهر را و کند گیسو را نافع بود و مضر بود بدل منع مضر و علی بن عیسی

شجره الغار همست بیارسی درخت غار گویند و طبیعت آن گرم و خشکست و رسوم و منافع آن در غار گفته شود.

شجره و صاحب منہاج گوید که بهترین آن که چک بود و بیارسی و پیرا در خوانند و آن از مرغان خوش آواز بود و گوشت وی گرم و خشکست و در شوا و بضم شود و بصلی که دارد و غذای آن بد بود و خونی گرم و خشکست و می متولد شود و دروغن بسیار مضرت وی کمتر گرداند و صاحب جامع از قول رازی گوید که گوشت وی تر بود و کمیوس می محمود و زرد و بضم شود و در اطیس و حانی گوید که آن فاضل ترین غذای اصحاب اینجولیا است.

شجره بیارسی پیه خوانند و نیکوترین پیه آن بود که از حیوان فریبشکل گیرند و طبیعت آن گرم و تر بود و مختلف بود بسبب حیوانی که از آن حاصل شود و در طوبت وی کمتر از همین باشد از آنکه چون بگذرانند زودتر از وی بسته شود و گویند که خشکست و آن سودمند بود از جهت خشونت طلق لیکن مرغی خوشی و دروغن بود و دفع مضرت وی بلیم و درخیل و راسن محلل کنند.

شجره البط پیه قاز گرم ترین پیه باشد و از پیه مرغ کمتر است و بغایت لطیف باشد چون با موس و دروغن بگذرانند و بر روی مالند و پیرا پاک گرداند و جلاد بد.

شجره الدجاج پیه مرغ خانگی باشد گرمی وی کمتر از پیه بط بود و پیه خروس میان پیه و پیه مرغ خشونت زبان و در درج را نافع بود.

شجره الاوز پیه مرغ آبی و از الثعلب را نافع بود و شقاق روی و لب را نافع است.

شجره الارض صاحب منہاج گوید که آن قطن است که بیارسی پیه گویند و در قاف گفته شود و صاحب جامع گوید که خراطین است و متولد گوید که خراطین را امعاء الارض گویند و آن گفته شد.

شجره الفیل پیه فیل گرم بود و چون در خود بماند گزندگان بگزینند.

شجره الابل پیه شتر بغایت گرم بود و شنج را مسود دارد و چون بدان نطوخ کنند گزندگان بگزینند.

شجره الاک پیه شیر گرم ترین پیه است و در طوبت وی کمتر خشکی وی زیاده باشد و بقوت بود و بکیت او را م غلیظ صلب نافع بود.

شجره الحمار پیه حمار نافع بود و جهت اثری که در پوست بود و خشکی آتش.

شجرة التین لون الکبیرست و گفته شود +
 شجرة الخطاطیف عروق الصفرست و گفته شود +
 شجرة الطحال صریمه الجدیست و آن نباتیست که بر رویختی که نزدیک آن بود پیچیده شود و آن
 نوعی از فاشترست و گفته شود +
 شجرة الصفار کبکجست و گفته شود +
 شجرة الدم شجاست و گفته شود +
 شجرة ابریم غافقی گوید که آن پنجگانهست بعضی گویند که شاهینجست و صاحب قلام گوید درخت
 برمست که آن مغیلاست +
 شجرة الکف اصابع الصفرست و گفته شود و پیارسی کف مریم گویند +
 شجرة البهق قنابریست و گفته شود و پیارسی سوزده و بکار زونی برنج که خشک بدان سب
 بدین اسم خوانند که بهق و برص را بغایت نافع بود و گفته شود +
 شجرة آبی مالک در دمشق آنرا صابون القاف گویند و آن نباتیست که در موضعی از میان
 رود و در میان نهر را و در جامه پاک کردن پنج آن مانند صابونست و مولف گوید که آن نوعی از
 کلیم شویست و صفت کلیم شوی در اصل عربیست گفته شد و پنج آن مسهل مره سودا بود
 اسهال برفق و سودمند بود جهت مجموع زحمتهای خاصه جذام +
 شجرة الدب درخت زعفرانست یعنی درخت کیل و باقی اقوال دیگر که گفته اند خلافت +
 شجرة الدبق درخت بهستانست +
 شجرة التیس طراغیونست و گفته شود +
 شجرة الراغیث طباقست و گفته شود و پیارسی عنافت گویند +
 شجرة الماک این مولف گوید آنرا البشیر از بی درخت آید خوانند که لسان العصاره است
 شجرة المریم صاحب جامع اقوال مخالف یکدیگر بسیار آورده است و تحقیق کرده است و صاحب
 مسند تحقیق گفته است که آن بنجر مریمست و آن سه نوع بود که نوعی از آن بر زمین بود و نوعی بر
 و پنج آن عربیست و گفته شد صفت آن در بنجر مریم +

تا خرج و اخس شتقاق که از سر بود و سودمند بود و چون یک جزو از وی بایک جزو از نمک یا سیریند سودمند بود
از جهت ریشهای بد که منتشر شده باشد در اعضا و چون آب زفت در سر مالند سبوسه زائل کند و چون
آب مالند پیش را بکشد و سوختگی آتش را نفع بود و بردهای مغبی طوطی کردن نافع بود و اگر در شیب
بغل مالند گند بخل برود و چون اندکی از وی با ششم پاره بقرم نمند پیش از جماع نیکو بود از جهت قطع خون
و منع آبستنی بکند و بچه بیرون آورد و از جهت درم لثه و لهات و لغانع و فم و وجع از نین و وجع قریبا
و اثبیبین بجا نافع بود و زاری گوید در خواص می چون در آب تیره اندازند راق و صافی گردانند
و راندن زمانی زود و گویند که شب رشب جامه خواب کسی نهند که در خواب نعره و فریاد کند و بگریزند
و خوردن می مضبوط تا بحدی که کشنده بود و سر فرسخت پیدا کند و باشد که لیسال بخامد و دواوی وی
بشیرازه و قند و مسکه کنند و بدل می نمک تلخ بود و نمک سیاه بوزن آن +
شب الاساکفه و شب العصفه شب القلی ست و در قاف گفته شود و بیارسی آنرا قلیه گویند
شب طباطبه عصی الراعی ست و گفته شود و بیارسی گسنه گویند +
شبوقه حمان بزرگست و گفته شد +
شبوط نوعی از انابهی ست که در دجله فرات و بغداد بسیار بود و زهره وی در دواهای چشم
استعمال کنند و منفعت وی در سمک گفته شد +
شباب درخت ماهودانه است و در ماهودانه گفته شود +
شجرة الحرة از درخت ست و گفته شد +
شجرة الله اهل هند است و بیارسی دیو دار گویند و گویند که آن صنوبر است و باب دال گفته شد
شجرة البق در در است و گفته شد +
شجرة الاکله شجرة الاست و گفته شد +
شجرة الحیاة درخت بر دست و در باب سین گفته شد این ششم بدان نموده اند که جایگاه است
شجرة البارده لبالب است و گفته شود +
شجرة رستم زراوند طویل است و گفته شد +
شجرة موسی علیه السلام است و گفته شود +

میان درجه دوم و سوم باشد و جفاقت وی میان اول و دوم بود و آسحق گوید که گرم خشک بود
 در دوم و وی منفعی اخلاط سرد بود و مسکن اوجاع و چون تر باشد حرارت وی کمتر باشد و رطوبت در او
 باشد و انقباض وی سخت تر بود و چون خشک گشت تحلیل وی زیاده شود و شبست منفعی و درهما بود و اگر
 در نیت پزند آن روغن محلل مسکن وجع بود و منفعی و رمی که نفع نیابد و خواب آورد و چون شبست
 بسوزانند گرم خشک گشت و در سوم و خاکستر آن ریشهای که حادث شود و در سفلی ذکر و ریشهای که
 چون بران افشانند نیکو باشد و اگر بر بوا سیر صفا کنند سودمند بود و مقدار را بخود از شبست پنج درم
 باشد و بلغم لرج که در معده بود و در سینه و تشش را نافع بود و فواق امتلاهی و مخص را نافع بود و شیرین
 و عصاره وی در دگوش که از سودا باشد سودمند و رطوبتی که در وی بود خشک گشت و اند و طبعی وی
 با عسل بلغم و صفرا پاک گرداند و چون سحیح کنند و با عسل پزند تا منعقد شود و بر بقعه بالند شکم
 آسان براند و طبعی وی در روشت و باد بار نافع بود لیکن منجر نیز بود و محروران را موافق نباشد
 اگر خفته بود و محروران بخورند باید که بعد از آن سکنجبین ساده را بیاشامد و طبعی جلد وی در گرد و شانه
 چون از سده بود یا ریاحی غلیظ نافع بود و سنگ مثانه را بریزاند و ادمان خوردن آن مضر بود و معده
 و مضعت چشم بود و گرد و مثانه و مصلح وی لیمو باشد و گویند که مصلح وی عسل بود و صا تقویم
 گوید که مصلح وی دانه چینی بود یا قرفل و بدل وی تخم طست +

شب انواع است و آنرا از اج بلور گویند و آن از کوه فرو چکد و غیره مانند یخ و آنچه از کوهها
 میمن خیزد لون وی سفید بود که نبردی مایل بود و قایلض بود و در وی جموضتی بود و نیکوترین
 انواع شب بود و انواع آن یمانی مشهور است و در سیقوریدوس گوید که انواع شب بسیار است
 اما آنچه مستعمل بود و در معالجه طبعی سه نوع است مشفق و رطب مدحج و مشفق یمانی سفید بود و آن بهترین
 انواع بود و طبیعت وی خشک بود و در دوم و سرد بود و گویند که گرم و خشک بود و رسوم گویند که
 گرمی وی در دوم بود و چون با در وی سرکه بود نافع بود از جهت نزف دم از هر موضع که بود و چون
 با سرکه عسل مضمضه کنند و ندانی که متحرک بود محکم گرداند و چون با عسل بیامیزند قلاع زایل کند و اگر
 با عصی الرعی بیامیزند سق را سودمند و سیلان ماده که از دگوش آید نافع بود و چون با ورق انگور
 پزند و با عسل بود بر جرب لیش شده نهند موافق باشد و چون با آب بیامیزند از جهت حلاوت

ناخن و اخس شتاق که از سر بود و سودمند بود و چون یک جزو از وی بایک جزو از یک سیاه نیز سودمند بود
از جهت ریشهای بد که منتشر شده باشد در اعضا و چون آب زفت در سر مالند سیوه زائل کند و چون
آب مالند پیش را بکشت و سوختگی آتش را نافع بود و در رمای غنمی لطیف کردن نافع بود و اگر در شب
بغل مالند گند غل سب و چون اندکی از وی بالشم باره لغیم رحم نهند پیش از جماع نیکو بود از جهت قطع خون
و منع آلتی بکنند و بچه سیرول آورد و از جهت درم لثه و لثات و لثان و فم و وجع اذن و وجع قریبا
و انشبین بجا نافع بود و راری گوید در خواص می چون در آب تیره اندازند را وقت و صافی گردان
در اندک زمانی زود و گویند که شب رشب جامه خواب کسی نهند که در خواب نعره و فریاد کند و دیگر کنند
و خوردن می مضرب و تا بجدی که کشنده بود و سرفه سخت پیدا کند و باشد که سبل انجامد و دواهای وی
بشیر تازه و قند و مسکه کنند و بدل می نمک تلخ بود و نمک سیاه بوزن آن +
شب الاساکفه و شب العصفه شب القلی ست و در قاف گفته شود و بیاری آنرا قلیه گویند
شب طباطبه عصی الراعی ست و گفته شود و بیاری گسنه گویند +
شبوقه حمان بزرگست و گفته شد +
شبوط نوعی از اهی ست که در دجله فرات و بغداد بسیار بود و زهره وی در دواهای چشم
استعمال کنند و منفعت وی در سمک گفته شد +
شباب درخت ماهودانه است و در ماهودانه گفته شود +
شجره الحرحه از او درخت ست و گفته شد +
شجره اللد اهل هند است و بیاری و یو دار گویند و گویند که آن صنوبر بدست و باب وال گفته شد
شجره البوق در دار است و گفته شد +
شجره الاکله شجره الاست و گفته شد +
شجره الحیاة درخت بر دست و در باب سین گفته شد این نهم بدان نهاده اند که با گاه است
شجره البارده لبلاست و گفته شود +
شجره رشم زراوند طویل ست و گفته شد +
شجره موسی علیق الکلب است و گفته شود +

میان درجه دوم و سوم باشد و جفاقت می میان اول و دوم بود و آسحق گوید که گرم خشک بود
 و در دوم و می منفعی اخلاط سرد بود و مسکن اوجاع و چون تر باشد حرارت وی کمتر باشد و رطوبت در وی
 باشد و انضاج وی سخت تر بود و چون خشک کنند تحلیل می زیاده شود و شبست منفعی در آنها بود
 و زیت پزند آن روغن محلل مسکن و جع بود و منفعی و می که نفع نیابد و خواب آورد و چون شبست
 بسوزانند گرم خشک می و در سوم و خاکستر آن ریشهای که حادث شود و سفلی مذکور ریشهای که
 چون بران افشانند نیکو باشد و اگر بر بوا سیر صفا کنند سودمند بود و مقدار را بخود از شبست بنجدر
 باشد و بلغم لرج که در معده بود و در سینه و تشش را نافع بود و فواق امتلائی مخصص را نافع بود و شیر اند
 و عصا وی در دگوش که از سودا باشد سود دهد و رطوبتی که در وی بود خشک داند و طبخ وی
 با عسل بلغم و صفرا پاک گرداند و چون سحیح کنند و با عسل بزنند تا منعقد شود و بر بقعه ببالند شکم
 آسان براند و طبخ وی در و پشت و باد با را نافع بود لیکن منجر نیز بود و محروران را موافق نباشد
 اگر خنچه بود و محروران بخورند باید که بعد از آن سکنجبین ساده را بیاشامد و طبخ جمله وی در گرده و مثانه
 چون از سده بود یا رایجی غلیظ نافع بود و سنگ مثانه را بریزاند و امان خوردن آن مضر بود و بچه
 و مضعت چشم بود و گرده و مثانه و مصلح وی لیمو باشد و گویند که مصلح وی عسل بود و صاحب قیوم
 گوید که مصلح وی داچینی بود یا قرفل و بدل وی تخم ولیست +

شبست انواع است و آنرا از اج بلور گویند و آن از کوه فرو چکد و غیره مانند بخت و آنچه از کوهها
 همین خیزد لون وی سفید بود که نبردی مایل بود و قایلض بود و در وی جموضتی بود و نیکوترین
 انواع شبست بود و انواع آن یمانی مشهور است و دیستوریدوس گوید که انواع شبست بسبب است
 اما آنچه مستعمل بود و در حال طبیسه نوع است مشفق و طبیب مدحج و مشفق بمانی سفید بود و آن بهترین
 انواع بود و طبیعت وی خشک بود و در دوم و سرد بود و گویند که گرم و خشک بود و در سوم و گویند که
 گرمی وی در دوم بود و چون باد روی سر که بود نافع بود از جهت نزف دم از هر موضع که بود و چون
 با سرکه و عسل مضغه کنند دندانانی که متحرک بود محکم گرداند و چون با عسل بیامیزند قلاع زایل کنند و اگر
 با عصی الراعی بیامیزند بقر را سود دهد و سیلان ماده که از گوش آید نافع بود و چون با ورق انگور
 بزنند و با عسل بود بر جربیش شده نهند موافق باشد و چون با آب بیامیزند از جهت حله و بر

شیرم نباتیست که در لبستانها روید و در کنار جویها و صحراها و متولفت گوید که شیر از می ریگا و خطوک و گاو
 بنظر سبک گویند بدان سبب که اگر گاو آنرا بخورد بمیرد و اگر گوسفند بخورد هیچ مضرت نیابد و بهترین و
 سبکی و که لون ساق آن لبخی مایل بود و بدترین النوع آن پاریسی بود و صاحب منہاج گوید که
 آن گرم است در اول درجه دوم و خشک است در آخر سوم و چنان بن الحسن گوید که گرم است در سوم
 و خشک است در آخر دوم و وی از جمله تیو عالتست و لبن و گرم و خشک است در چهارم و صاحب منہاج گوید
 لبن می قلع دندان میکند بی درد و باید که شیرم اصلاح ناکرده مستعمل نکند و اصلاح ویرا چنان کنند که لبستان
 شیر تازه و شیرم ناکوفته را هم چنان در آن خولیسانند یک شبانه روز و زیاده را بکنند و در آن یک شبانه روز و
 نوبت باشد نوبت شیر تازه بر آن کنند که مصلح وی آن بود و بعد از آن در سایه خشک کنند و قدری
 ناکوفته بپایند با داروهای مسهل که ملائم وی بود مانند اینسون و رازیانه و کمون که ثانی و تریب و بلبله
 پس اگر درین ادویهها در بعضی قبضی بود بدستی که بخلاف حدت شیرم بود از بر آنکه در این ادویهها مزاج
 صالح است و در رفع طبلع و ابدان خلاف آن شیرم است از بر آنکه لطفت اند و حدت وی را زایل
 کنند و اگر در معالجه قولنج که سبب آن ریاحی غلیظ بود و ملغم مستعمل کنند با مقل خلط کنند و سکنج و اشق
 و سکنجین اگر گلب سازند و اگر در معالجه اورام و سده و آب زرد و ملغم و سودا مستعمل کنند چون
 شیر برون آورند و خشک کنند و آب کاسنی و آب رازیانه و آب غلب الثعلب فی کرده خیسانند سه
 شبانه روز و بعد از آن خشک کنند و قوی سازند بالذک نمک هندی و صبر و تریب و بلبله بعد از آن
 دوائی نیکو باشد و لبن وی نشاید که قطعا بپاشانند البته که هیچ نیکی در وی نبود و کشنده بود و مقدار
 شربتی از وی اصلاح کرده با ادویههای گفته شد از دانگی تا دو دانگ بود بحسب قوت و صاحب
 جامع گوید مقدار شربتی از وی مابین چهار دانگ تا دو دانگ بحسب قوت و صاحب منہاج گوید
 که شربتی از وی با ادویهها گفته شد دانگی باشد فی الجملة مفید بود خاصه بزلهای گرم و مضرب و مبعده و حکم
 و باه و منی و عروق سفلی منفرجه و اند و لبن وی دو درم کشنده بود و معالجه وی بمسکه در وزن گاو و دو
 گوید که اگر لبن وی بر قوبای تری و خشک طلا کنند البته زائل کند و بکرات امتحان کرده مجرب است
 و لبن مجموع تیو عالت آن خاصیت دارد و بدل آن با ذریون است +
 شربت شیرازی شود گویند بهترین آن بود که سبز و تازه بود و گل وی شکفته باشد و معجون

بنفایت سودمند بود خاصه که با سفیده تخم مرغ باشد و از جهت خشونت اجقان و گرم گرم آن بخت
 نافع بود هم سفیده تخم مرغ یا بابی که حله روی بخت باشد و چون با شیرینان خلط کنند بر در چشم و اشکی که روان
 باشد و سوزش آنرا سودمند بود چون طلا کنند و چون با خمر بیاشامند عسر البول و سیلان طمث و خروج
 منی را نافع بود و منع گوشت زیاد و بکند در ریشها و خون را قطع کند و بکند و صحت چشم را نگه دارد و
 و چون با آب انارین بیاشامند نفث دم را نافع بود و چون شکر سازند و با قتیایا بیاشامند و در چشم
 ربهنهای چشم و جرب آنرا نافع بود و وی مضرب بود و مجده و احشا و مصلح وی عصا زرشک و وید
 وی نیم وزن آن روی سوخته باشد و چهار دانگ آن توتیا و شالور گوید که بدل آن حجر مقناطیس
 و گویند که چون مقناطیس را بسوزانند مانند شاونج بود و در عمل و المدا علم +

شاه سبائك شاونج نیز گویند و شالور هم گویند و آن بنفشه الکالاست و لبربی قسوه الکالاست
 گویند و صاحب جامع گوید که بر نون است و همو گوید شجره ابراهیم کوچک است و هم از قول
 گوید که نوعی از قیصوم است و از قول صاحب بی گوید که حبش برمی است و مولف گوید که آن
 همه اقوال خلافت آنچه محقق است بنفشه الکالاست و بشیرازی آنرا لسن تنکف اند و طبیعت آن گرم
 و خشکست و در دم و صرع اسودمند بود و قطع آب فتن از دهان بکند خاصه از دهان کودکان و محل
 ریح شکم ایشان بود و در جمها و آن قایم مقام مرزنجوش است و در قوت مانند قیصوم بود +

شاطل و شاتل نیز گویند و آن دوائی هند است مانند کماه خشک گویند که آن عرقیست خشن
 پر کرده اند بسفایج و بقدر مانند باقلای بود و مولف گوید که قول اول صحیح است که مانند کماه بود و از هند
 و از ترکستان نیز آورند و بشیرازی آنرا و خشکف اند و این مولف گوید که در قره که از جاشه نیز
 میباشد و همی گوید که طبیعت وی گرم و خشکست و در آخر درجه سوم و مسهل که یوسات غلیظ بود
 و فایز و لقه و داء الصرع و فقر و ارتعاش و تشکب مفاصل و علتهای دماغ را که از رطوبت غلیظ
 باشد نافع بود و گویند که مسهل که یوسات محترقه باشد و خمرتی از وی بخورم باشد با وزن آن نبات
 که باب گرم بیاشامند +

شاه و می فلفل سفید است و گفته شود +
 شاد و انق شاد نیز است و شهد آن نیز گویند و گفته شود و آنرا لبربی قتیایا اند و سپاسی شهد است

وی تر سندی بالند و بیاشامند حکم و جرب را زائل کند و قوت معده بد بد و سده جگر بکشد و برای
گوید که بدل وی در جرب و حمیات کمن نیم وزن آن سارکی و چهار دانگ وزن آن هلیله زرد بود
شاه چینی گویند که عصاره گیاه هیست چینی و گویند که تحقیق حناست که آنجا سحر میکنند و لبه که
می سرشند و لوح می سازند و طبیعت وی سرد بود و صداع گرم ساد و رهای گرم را سود دارد و طلا کردن
شاه سقر هم جق کرانی است و نیکو ترین وی صغری بود و آنرا شاه سقرم کوفی گویند و ریحان
خوانند و طبیعت آن گرم بود و در اول و خشک بود و در دوم و گویند که سرد است و محمل فضلات دماغ
بود و چون آب سرد بر وی ریزند و بپویند و جوی مزاج را نافع بود و در ورق وی قبضی لطیف بود
و سده جگر و دماغ را بکشد و دماغ سرد را از بخار متلی گرداند و قلع را بغایت سودمند بود و مقوی
امعاء باشد و سیننه و شش را از بلغم لزج پاک گرداند و بر دار الفیل طلا کردن نافع بود و چون آب
سرد بر کشند و بپویند خواب آورد و گویند که مصلح وی نیلوفر است و ما سر جوبه گوید که سودمند بود
حرارت و سوختگی و صداع که از حرارت بود و خواب آورد

شاه نج پارسی شادنه گویند و جربی حجر الدم و آن انواعست عدسی و جاورسی و هندی و نیکو
ترین آن عدسی پس جاورسی که آنرا خشناس خوانند و بعد از آن هندی و عدسی باید که از حد
پس تر بود و بغایت سرخ بود چنانکه بسیار بیایم و اندک گل جری و چون بشکند اندرون وی سرخ
بود و روشن باشد آنچه کوچکتر باشد و گرد تر چون در آب بالند سرخی وی زائل گردد و سفید شود و صلب
بود مانند سنگ آن نوع بد باشد و آنرا شادنه عملی گویند و شادنه خشناس سنگ سرخ است و نقطه
بران باشد و این مولف گوید که شادنه عدسی که از طور سینا خیزد و بدان واسطه آنرا طور خبی
و شادنه هندی حجر صلب و یک رنگ سرخ و شادنه چون ناشسته باشد گرم است و در اول
خشکست در دوم و آنچه شسته باشد سرد است و در اول درجه دوم و سستن وی چنان بود که بستاند شادنه
خوب بکوبند و بغایت سحر کنند و با آب در کاسه چینی کنند و آب از سروی بریزند و در کاسه دیگر کنند
و آنچه با آب وانه شده باشد نگاهدارد و دیگر باره با آب سحر کنند و چندان که بکشد که آنچه شادنه بود با آب
روانتر یک ماند و بعد از آن آبها بنهند تا شادنه درین آب بشیند پس آب از وی بریزند و شادنه خشک
گرداند و روی قبضی سخت است و تحقیقی چون برگوشت زیاده افتانند بگردانند و ریشهای خیم

که از نوع سیاه بود بسبب غلظت و قلت رطوبت و آنچه نارسیده بود و اجاص خشک ده اشتهای طعام
 بر و مخوری را نافع بود نه پیرانرا و اگر بخورند در حال باید که مصطک و کند قدری استعمال کنند تا از معده
 بگذرانند که آن بر معده اندوده شود و اسحق بن عمران گوید که چون ترش باشد سرد و خشک باشد گرم
 مزاج را موافق بود و قطع فی بکند و ساکن گرداند و حکم را برود اختیار وی آن بود که صادق الموضعه
 بود و آنچه بخت بود لطیف وی در انواع سرفه نافع بود همچنانکه سرکه در انواع آن مضرست ابی حنیفه
 براند و طبع خشک ی چون با قدری قند یا شامند نافع بود از جهت تهیای صفراوی شکر براند
 شاه انجیر نوعی از انجیر است و آن بهترین انجیر است و بسیاری آنرا انجیر وزیر گویند و درین گفته شده
 شاه ترج بسیاری شاه تره گویند و لیسفوریدوس آنرا فقبص خوانده است و جالینوس و بنوالبیون
 گفته و یونانی آنرا فاینوس خوانند و معنی آن دخانی بود و چنین در کتاب خود آنرا بسطما خوانده است
 و آن کون بری است و کزیره الحام خوانند و قبله الملک یزد و شیرازی شایسته خوانند و بیکونین
 و می آن بود که نیزه نازه و طعم تلخ بود و ورق آن بهتر از قصبان وی باشد و طبیعت آن معتدل
 بود و حرارت و خشک بود و در دم و گویند که سرد و خشکست در دم و گویند سرد و خشکست در
 سوم و گویند سردست و اول و خون را صافی کند و چون بپاشند جرب و حکم را بغایت سودمند
 بود و بن دندان را سخت کند و مقوی معده بود و دافع آن و سده جگر کشاید و بول براند و مره محرقه
 و طبع را نرم کند و چون آب تروی همچنان خام بپاشند خلطهای سوخته و جرب و حکم که سبب آن
 از خون عفون بود و صفرا سوخته و بلغم عفون شده همه را نافع بود و این خواص در آب سرد
 بود و سترتی از وی ده درم تا نیم تریل بجاوی با قندی آنکه بچوشانند و شترتی از خشک ی و در نیم
 از چهار درم تا ده درم از جرم وی کوفته و بختی تنها از سته ورم تا هفت درم شاید و تخم وی اقوی بود از
 وی و فعل و اگر بوزن آن مله زردا صافند کنند شاید و اگر لیسر که پرورند و بخورند فی ساکن گرداند و
 غشیا نازا نکل کند که سبب آن بلغم بود و معده و امعاء از فضول متعین پاک گرداند و شترتی گوید
 که اگر از خشک ی و در آب خیسانند و بعد از آن بریش و سر را بدان بشویند پیش را بکشد و زائل کند
 و چون بصاره وی خالی باشند در حمام برند و بر اعضا بالند جرب حکم را زائل کند و چون باب طبع
 وی مضطرب کنند بن دندان را سخت گرداند و حرارت و دمان و زبان را زائل کند و چون آب تر

بندی
 سبب جرب

براند و چون بسوزانند و سق کنند کلفت و بهن و نمش و جرب زائل کند و دندان را جلا دهد و لجامی سیاه
که از وی بیرون آید موسوی بر داند و شعلاب بر داند و مانند مداد سیاه بود و اگر گنا بت کنند بدان نوازند که
سیف الغراب نوعی از سوسن است و آنرا دلهوت خوانند و گفته شد +

سیسرون حرق الماء است و گفته شد +

سیکران بعرنی بنج است و گفته شد +

سیکران الحوقه ماهی هرج است و گفته شد +

سیر جبر الماء است و کرفس الماء و قرة العین و هق نیز گویند و وی در آبها ایستاده روید و عطرتی
در وی باشد و مسخن و محلل باشد حیض و بول براند و سنگ گوید را بریزند خواه بخته و خواه خام و خواه
رانفع باشد و موی کف گوید که در آبهای روان نیز میباشند و در باب قاف در قوت العین باقی
وی گفته شود +

سیال با سمن است و گفته شود و الله اعلم +

باب البشیرین

شاه بلوط نوعی از بلوط است و آنرا قسطل خوانند و آن شیرین تر از بلوط بود و فاضله و خشکی در وی کمتر است
و نیکوترین آن باشد که رسیده و تر باشد و طبیعت آن معتدل باشد و در گرمی و سردی و خشکی و رطوبت
و گویند که در درم و گویند که در وی اندک حرارت هست و گویند که معتدل است و گرمی و وی را
و گویند که سرد است و در درم و غذا بیشتر از حبوب و در دوی جلای بود و سموم را نافع بود و تر و سرد و هلال
که از رطوبات معده باشد و سودمند بود و مثانه را نیکو باشد و پاک گرداند از اخلاط بد و لیکن منفع بود و چون
در آب بچوشانند نفخ آن کمتر شود و طعم آن لذیذ تر باشد و آب و جرج گوید که فربهی آورد و گویند مجرب است
در شرب اما صاحب منہاج گوید بطبی الدفیم بود و غذای وی نه محمود بود و آدمی را و خوک را نافع بود و
مصلح وی قند بود و گویند که بدل وی بلوط و گویند که خرئوب بنطی این مولف گوید ابی ریحان آن در
که بدل آن نیم وزن آن ماز بود +

شاه بلوط نوعی از اجاص است و بسیار سی آلوده گویند و آنرا جاصل بعضی اصفر خوانند و سیاه
گویند و اسحق بن سلیمان گوید که نیکوترین آن باشد که زرد بود و بغایت رسیده باشد و اسهال و

سولق البلق بیاسی است کنار بود گویند که معده را سود و بدو شکم بر بند و تشنگی نشانند.
سولق التفاح است سب بودنی و غشیانی ساکن کند که از صفرا باشد و معده را قوت دهد و شکم بر بند و تشنگی نشانند.

سولق القرق است که ولایت طبع را نرم دارد و سرفه را نافع بود و در وسینه را که از گرمی باشد نافع.
سولق الرمان است اندک سرد و خشک باشد مسکن صفرا بود و معده را نافع بود و طبع را سخت کند و اشتها را طعام باز دهد کند.

سولق الخربوب و الغیر است کورک و سبج طبیعت را به بندد.
سینبر بیاسی سه سبیل گویند و تمام نیز گویند و نما و تمام الملک هم گویند طبیعت آن گرم و خشک و در سوم و وی خشک است که در میان اغشاع و باد و بخوبی بود زیرا که پودنه را در کوزه دست نشان کنند سینبر شود و باز چون بکزه دیگر نقل کنند اغشاع گردد و بوی نیز دارد و تخم وی نیز مسخن باشد و در ولطیف و محلل باشد فواق منقص را نافع بود و چون تخم ویرا با شراب بیامیزند قطره البول و سنگ گرده و نمک سود دهد و منقص فواق را ساکن کند و ورق وی چون بر سر و پیشانی ضعا کنند در و سر را سودمند بود و چون برگزیدگی زنبور ضعا کنند نافع بود و چون با شراب بیاشامندی و غشیانی را ساکن کند و باقی منفعتها در باب نون گفته شود و بدل وی در تحلیل قلیط با درج باشد.

سیاب بلخت وادی القرن خلال است و گفته شد گویند که طبع است.
سیارون صاحب منهج گوید و رازی نیز در حاوی چنین گفته است که سیارون خشب شونیز است و در وی حرارتی و قوی باشد طبع آن گرم و خشک است در و در وی تحلیل باشد و طبع یخ وی بمعه سودمند بود و بول براند و صاحب جامع گوید از سخن دیسقوریدوس و جالینوس روشن میشود که سیارون قلفاس است و بهمو گوید که روشن نیست که چیست و جای بحث است.
سیسان صاحب جامع گوید که حب الفقد است و گفته بیاسی نمک است گویند.
سیا صباست و گفته شود و بیاسی سا گویند.

سیبای همی است معروف در ناحیه بیت المقدس و خونی که در اندرون وی باشد آتش اسان است
گویند که بعضی از ساحل مغرب قنطره خوانند و چون بپزند و حوصله وی بخورند و شوار بفهم شود و شکم

با آب غسل بپاشد و شربتی از یک مثقال ناسته مثقال باشد و بوییدن وی مضر بود بدردی که از گرمی باشد و مصلح وی کافور باشد و شیخ الرئیس گوید که سوسن آزاد طبع و هی نزدیک است غرقا و حکم وی نزدیک است بکم آن و لیکن گرمی و خشکی کمتر از آن بود و از او دیا قلبی بود و تفریح در دوا سواد القضاة عفت است و گفته شود و بیارسی باز و گویند +

سواد المند نوعی از سلیمه است و آنرا سلیمه السودا خوانند و از او بیه تریاق بود و صفت آن در سلیمه گفته شد +

سولان شیخ الرئیس گوید که دوا در وی است گرم و خشکست تا چارم چون یک جبه از وی با سلق سوط کنند لقوه را نافع بود +

سواد المند صاحب جامع گوید که کشت گشت است و گفته شود +
سودانیات مرغی است که بیارسی دارد و گویند و شیرازی دارند که خوانند طبیعت وی گرم است و خشکست باه را زیاد کند اما مضر بود بدماغ و در گوشت وی حدتی بود و از بهر آنکه شترات میخورد و بوی داری و وی بد بود خاصه چون لاغر بود +

سودج نوعی از کف دریا بود و در موضعی که در سنگ لب و نزدیک یا متولد شود و در قوت مانند نمک بود و مانند زهره المالح و لطیف تر از نمک و به بسیار و ملطف و محلل بود +
سویق الشعیر پیست جو گویند و نیکوتر آن بود که معتدل بریان کرده باشد و خاله وی آنکه باشد و وی سرد تر بود از پیست گندم بسیار شکم را به بندد و چون با آب انارین لبشند یا سفوف کنند همچنان تری معده را خشک گرداند و قوی صفراوی بازوار و در سرد سواد مند بود و غثیان را ساکن کند و قوت معده بدید و اگر از وی مسونی یا عصیده سازند با قدری شربتی و غذای طفل از آن کنند بدن ایشان را فربه کند و لیکن موله فسخ باشد و مصلح وی قند باشد +

سویق المخطه نیکوتر آن بود که معتدل بریان کرده باشد و طبیعت آن گرم و خشک باشد و در اول و گویند که نرم است و چون نفع کنند طبیعت وی سرد گردد و چون بپاشد مانند حرارت بنفشه و تر طبیعت حاصل شود و وی دیر تر از معده بگذرد و کثیر النفع باشد و اولی آن باشد که آب گرم بشویند و قند اضافه کنند +

مفاصل و نفوس و ماده که در ایشان باشد براند و پاک گرداند و شستی تمام از وی کیمشقال بود با
واندکی زعفران و چون با او بیه بیا نیز نیم مثقال تا یکدرم باشد و اسحق گوید که مضر بود و بار بیه و
ضعیف را بد باشد و مصلح وی کثیر بود با قند و زعفران و آنچه سرخ و سیاه بود بغایت مضر بود و اگر با او
مسکه یا نیز نژاد و پیسه را در معده به بند و آفتی عظیم پیدا کند و آن بر دو نوع را نشاید که استعمال کنند
که در ایشان سمیت هست و بدل سور بنجان اسفید بوزن آن تربید بود و دو دانگ وزن آن فقیه
و ده یک آن خربق سفید و گویند که در مفاصل را بد آن بوزن آن ورق خا بود و نیم وزن
آن فقر الیه و گویند بدل آن بوزن است و تربید

سوفطیون خصیه الثعلب است و گفته شد

سودمی نوعی از زجاج است و گفته شد و آن زجاج سرخ است

سوس مسک خوانند و بیارسی نمک گویند و جالینوس گوید که منفعت می در بخ و لیست و
عصاره آن گفته شود در باب حین و اصل وی گفته شد و الف و طبیعت سوس گرم خشکست
و گویند که معتدل است و گویند که سرد است و صاحب منهاج گوید که در جگر را نافع بود و مقدار آن خود
از وی کیمشقال است و گویند که مضر بود و بسیار مصلح آن ورق گل سرخ است و جهت بوی نخل
و عرق آن و از آن پای نیکو بود چون استعمال کنند بچنان تازه

سوسن چهار نوع است یکی اسفید و آنرا ازاد خوانند و یکی ازرق و آنرا کبود خوانند و یکی صحرایی بود
و آن الوان رنگ بود از ازرق و زرد و آنرا آسمان گون خوانند و پنج آنرا ایرسا گویند و یکی زرد بود
و آنرا خطائی خوانند و قد و شاخ وی بغایت بلند بود و سوسن بری بود و بستانی بود و بهترین آن

آسمانگون است و طبیعت وی گرم است در اول معتدل است و خشکی و در وی تحلیله و تطبیقی
باشد و گویند معتدل است و گویند سوسن سفید بستانی گرم خشکست و سوسن کبود در اول گویند
معتدل است و سوسن بری گرمی خشکی آن زیاده تر باشد از بستانی و جلانی دبد و کلف و شش
سود و بد و چون روی بدان بشویند پاک گرداند و جرب ریش شده را خشک لیشها را سود و
و بستانی فاضل ترین ادویه باشد که جهت سوزگی آب گرم استعمال کنند و در سپهر و گزندگی جان و
را نافع بود و خاصه عقرت بوسیدن وی محلل فضلها می باشد و در منج وی مسهل آب زرد باشد

سندیان درخت بلوط است در نزدیکی بل شام بمیلاف +

سندیان الارض فراسیون است و گفته شود +

سندیان عود هندیست و طبیعت وی گرم و خشکست در سوم نقرس را سودوار و چون
بیاشامند وضعا و کنند +

سنو و گریه است و فرو روی آنچه هندی بود گرم و خشک است و بنایت سخن است و آن مقام
فرو غلب است و خیرین گوید که چون ویرا همچنان بسوزانند در وی گلی بگل گرفته تا همچنانکه خاکستر گردد
و لبیکر بیا نیزند و طلا کنند به بر مرغ برشتاقی که در میان انگشت دست و پای باشد زوزا کل
کند و غافقی گوید که گوشت گرم و تر باشد سودمند بود از جهت در و بواسیر و سخن کرده باشد و در
لشت را نافع است +

سنگسویه سکیویه است و گفته شد و بیارسی نجیست گویند +

سورنجان در مصر عذقه خوانند و در عراق لغبت بربری و بیونانی فلیضن خوانند و بعضی لبیسا
و بعضی اقیارون و بترن وی مصری بود که اندرون و بیرون وی سفید بود و در شکستن صلب
و آنچه سرخ و سیاه بود و باشد و حبش آن لجن گوید که طبیعت وی گرم است و راول در جرم سوم
و خشکست و راول در جرم دوم و بعضی گویند که خشکست در سوم و در وی قبضی بود و گویند
که سرد است در دوم و در وی قوتی بود که مسهل بلغم باشد بجا صیتی که در وی است تسکین در و
مفاصل و نقرس و حذر در بدن میکند و نافع بود از جهت جراحت های کسج بر نقرس ضما و کرون
ساکن کند و زمان و اگر بسیار ضما و کنند ورم را صلب گردانند و وی ترایق جمیع در و مفاصل
باشد و میمبی گوید که ویرا خاصیتی عجیب است در بواسیر باطن چون سحی کنند و نیدرم از آن بر و
گو سفند کسج آبشند و بر پنبه پاره بخورند و بر کیند و شرب نافع بود که محتاج شب سوم نباشد
در و مفاصل را الطوخ کردن یا بعضی آهادر و ساکن کنند و غصوری گوید که منی را بیفزاید و مجبول
گوید که سورنجان سفید راه را زیاده کند و صاحب منہاج گوید که خاصه با زنجبیل و قوتج و کمون و
مقدار را خود از وی نیم مثقال بود یا قند شتیج الریس گوید که چون از برای مفاصل خورد اولی
آن بود که با کمون و فلفل بیا نیزند و بن آبی صلب یک که مسهل بلغم خام بود و سودمند بود جهت در

باشد آنرا غنطیس خوانند و این اسم مشتق است از اسم نهری و بحری که بجانب کوه فیلیس میرود و در نزدیکی
آن رودی ضعیف تر از سوری بود بسبب طوبی که در موضع رستن و لیست و خوشه وی دراز تر و بزرگتر
بود و جالینوس گوید که سنبیل الطیب گرم بود در اول و خشک بود و در دوم و گویند که در سوم و وی منفعت و
محلل بود و اولی آن باشد که چون مستعمل خواهند کرد در پنج وی مانند گل خیری بود آن خاک وی بگیرند
و آن خاک از جهت دست شستن نیک باشد و خوش بوی و بعد از آن سنبیل را مستعمل کنند و در وی منع
عرق بکند و وی در وجع رانافع بود و در فم معده را چون بیاشامند و چون از بیرون ضما کنند و وی
محلل و رام بود و مقوی دماغ و اگر در کلهما کنند موی مژه بر ویانند و نافع بود از جهت خفقان و چون
آب سرد بیاشامند غشیا را ساکن گردانند و بول برانند و شکم را به بند و چون فرزند از وی بسازند وزن
بخور و بر کوبیده و قطعه نزن بکند و طوبی که روانه بود از ریشه خشک است و اند و چون نزن در آب وزن آن یکمیکند
و در آن آب نشیند و رم گرم که حادث شود در رحم رازل کند و سینده نقش را پاک گردانند ویرقان نافع
بود و سده جگر و معده بکشد و قوت هر دو بد و مسخن ایشان بود و همه اعضا و لون را نیکو گردانند و
الغش را زایل گردانند و استقار لحمی را بغایت سود دهد و مسک طبیعت بود و قوی بلغمی را باز دارد و
محلل ریاحی بود که در معده متولد شود و مقوی فعل قوت ماسکه بود و در بیرون بدن مجموع و سده که در
سر کوبد بکشد و بوی دمان را خوش کند و در سپهر را سود دهد و مقدار را خور از وی بگیرد و گویند که نه بزرگ
گروه مصلح وی کثیر بود و جالینوس گوید که بدل آن از خوشبوی باشد بوزن آن و گویند که بدل آن

سافج بود *

سنبیل مندی صاحب منہاج گوید بدستی که آن دارش ششعانت و این خلاف است زیرا که سنبیل
مندی سنبیل الطیب است و گفته و در ششعانت هم گفته شد
سنبیل کون است و گفته شود *

سنبیل الکلب صاحب جامع گوید که آن ثمر شجره دار است که معروف است بالنسبة العصاره و
سبوره است و در دار باریسی اسفید بار گویند و بعضی شجره البق و بالنسبة العصاره ثمر و خنثیت که بسیار
آنرا گویند و سنبیل الکلب بهار وی است *

سندروس صمغی زرد است مانند کبرالیکن سست از وی باشد و در وی اندک تلخی باشد و

که نیکوتر آن بود که مخالفین وی تر باشد و طبیعت وی گرم و خشک است مفصل سرد و راسود و بد و
شیخ الرئیس گوید که خوردن گوشت وی باشد که تند و تشنج و تشد و پیداکند چون کسی که خریق خورده
باشد بلکه در جوهر وی این قوت است و ظن آن بود که خریق خورده باشد بمشاکلتی که در میان ایشان
وی آن باشد که لبر که و شنیز نبرد و بشیرازی آنرا اروپایی گویند +

معمود جانور است که در ترکستان بسیار میباشد و گرم و خشک بود و سخونت وی زیاده تر از همه حیوانات
سبعی باشد و پوست وی زرد و غیره نبرد از بر آنکه و باغت وی نه همچنان بود که و باغت پوستها
و دیگر صاحب مناج گوید که وی و دلق هر دو نزدیک یکدیگر باشند و محف و سخن بود و پوشیدن
وی پیرانرا و کسانی که فراج ایشان سرد باشد سودمند بود و غیر وی گوید که پوشیدن سمور سینه
و کرده را نیکو بود +

سنا نیکوتر وی حجازی باشد که برگ آن بطریق برگ مورد باشد و طبیعت وی گرم و خشک
باشد و راول و سهل مره سودا و مره صفرا و بلغم باشد و عوض در مفصل بدن کند تا عمق بدن و فقرس
و عرق النساء و در مفصل که حاصل شود از اخلاط مره و صفرا و بلغم مفید باشد و شربتی از وی و مطبوخ
از چهار درم تا هفت درم باشد اگر کوفته استعمال کنند تا سه درم شاید و بسبقورید و س گوید که سودمند بود
بسیان سودا را و سهل بود حکم و قوت بدن بد بد و آسحق گوید از قول بولس که وی سودمند بود از جهت
و سواس سوداوی و شقاق که از سر او در دستها پیداشود و تشنج عضله را نافع بود و در التهاب و التهاب
و تش که در بدن پیدا شود و صداع کهن را نافع بود و در جرب حله و بشر با و صرح را سودمند بود و تش که
که چون بازیت اتفاق بیند و از آن بیاشامند و روشت و در کین را سود و بد و خلط خام بر بدن آورد
و گویند که مصلح وی نبشته است و آسحق گوید مضرت بمشانه و مصلح وی بلبله زرد باشد و در مطبوخ
صالح تر باشد که مدقوق و ورق ویرا چون با حنا بیا نیزند و سیاه کند و ورق وی استعمال کنند +

سنبل صاحب جامع گوید که سه نوع است هندی و رومی و حبلی و سنبل الطیب و سنبل العصاره و نیز
گویند و رومی ناروین اقلیطی گویند و در باب نون گفته شود و نیکوترین وی سوری بود و تازه سبک
خوشبوی همچون سعد و اشقر بود و خوشه وی کوچک بود و محففت زبان بود و بوی خوش آورد و چون
در دهان نگاهدارند و بخامیند و آن از کوبی خیزد که از آن طرف سوریاست و از طرف دیگر سبک و این

نخورد تا بلغم را بنزداید و غیره مزاج آن پیدا کند و سرکه نیز موافق باشد در اصلاح آن و سمک مملوح
ممنوع و نیکوتر آنجکه تر و فربه بود و پخته شود و کنگر و سرکه نهند و کشنیر خشک ضافه کنند و طبیعت آن
سرد و خشک بود و اشتها را غذا بیاورد و تشنگی کمتر از نمک شود و کند و از نازه بریان کرده و وی مضر بود و بجز
و مزاج سوداوی و مصلح وی اترج میباشد و سمک میکنج نیکوتر آن بود که بهار باشد و آن آتش سرکه است
و اولی آن باشد که سرکه بچوشانند با سداب و کرفس زعفران و بعد از آن ماهی را شتره کنند و در آن
اندازند و نیز چند آنکه مهر شود و لذت وی باقی بود و باید که بعد از آن صید کرده باشند را بکنند نه
چند آنکه متغیر شود و تباه گردد و طبیعت آن سرد بود و معتدل باشد در رطوبت جگر گرم را نافع بود
و یرقان و تهی صفراوی و با بره را مضر بود و مصلح وی فالوج بود و الله اعلم *

سممیکه صید از شام بمیکه الزله خوانند و شریف گوید که وی در چشمه بود و نزدیک بحدینه صید از این
شام و آن مانند وری کوچیک بود و پیرا در زمان بهار صید کنند و در هیچ فصلی دیگر نتوان کرد الا بهار
که وقت بهیجان ایشان باشد و بسیاری حرکت ایشان و نیکوترین آن نر باشد و اوام که زنده
باشد فرق توان کرد میان نر و ماده و چون مرد خشک شد علامات وی پنهان شد و چون صید
کردند نمک سود کنند و خشک گردانند و چون استعمال کنند نیم درم از وی سحق کنند و بر شراب
سفید کنند و بیاشامند و اگر در طعام کنند شاید بچند شهوت مجامعت برانگیزد و غوطه آورد و برود
و بعضی گویند که فرق میان ماده آن باشد که نر آنرا سر کوچک بدن دراز بود و این جمیع در کتاب ارشاد گفته
که نیکوتر آن باشد که بعد از متصف شهر شباط صید کنند و نر آن مهیج باشد و نر او ماده وی مهیج باشد
و نر او بر بر بینه نیم برشت کنند و بخورند *

سحالی شریف گوید که مرغیست که از دریا خیزد و آنرا قتیله الرعد خوانند بدان سبب که چون آواز رعد
آشود بمیرد و بره و پیرا چون لعن کنند صرغ را سود دهد و خون و پیرا چون در گوش چکانند و در گوش
را زائل گردانند و چون بخورند و او مانا گل وی کنند دل سخت را نرم گردانند و گویند که این صفت
و ردل و لیست و لبس این زیر گوید که برگین وی لبس گین کنج شک مانند شبک نه مزاج و در مزاج میا
که بک مضر بود و وی جوان مرغ کوچکیست و یکت بود لطیف تر از وی و میل بگرمی دارد و کمیوس نیکو بود
و خوش طعم بود و نافع بود از جهت ندرستان و ناقصان گوشت وی سنگت نیرانند و بول برانند و صابون

صفا دهند از بیرون بر سلی آنرا بیرون آورند و از جمن گوشت و طبع نمک سودوی چون دشنید و راول
 علت قرصه امعا موافق بود و بسبب جذب مواد که نظایر بدن آورد و چون بدان حقه کنند عروق انبساط
 را از ازل کنند و اگر همچنان که گفته شد صفا دهند بر فضول و زجاج از بدن بیرون آورند و بقوت مزاج نبات
 و خوردن می خورد و غلیظ لایح بود و چون تازه بخورند غذای فاسد بود و اگر او مان خوردن آن کنند بر
 آورد و بسبب بسیاری رطوبت و لزجی که در وی باشد مگر آنکه نمک سود کنند و با سرکه خورند که قوت
 نمک قطع فضول و سبکند و پاک گرداند و انواع ماهی مولد بلغم مائی باشد و مرغی اعضا
 و موافق نبود الا بمعدده گرم و خشک و می آورد و مصلح آن مصلحت بود و با غسل بسیار که غسل و سیرا
 گرم کنند و لطیف و زرد بیرون آورد و جالینوس گوید که دشوار مضمم شود و دشوار خون از وی متولد
 شود و چون متولد شود مملو از لزوجات باشد و بلغمهای غلیظ بد از وی حاصل شود و از آن بلغم مصلحت
 خبیث متولد شود و ماهی که سرد شده باشد در موضع نمناک نهاده باشد بد باشد و از خوردن آن عارض
 غرض شود که از خوردن فطر و ماهی آنچه نمک سود کرده باشند نیکوتر است که کم نباشد و نر و بایست
 که نمک سود کرده باشند و اولی آن بود که آنرا آب بچوشانند و بعد از آن ماهی در آن اندازند و بپزند
 و طبیعت ماهی شور گرم و خشکست و سردی نافع بود از جهت ملایزه و شقاق مقعد و سر و ماهی شور که آنرا
 اسما لبس گویند چون بپزند و برگزیدگی عقرب بپزند سودمند بود و چون گوشت وی بخورند همین صفت
 و بد و ماهی شور بلغم را بکند از دهن سیاه آورد و تشنگی بیشتر از ماهی تازه آورد و مصلح وی آن بود که بپزند و بپزند
 و کرد و یا معمول کنند و بعد از آن حلو و روغن خورند و گرم مزاج نشاید که گوارشات گرم از عقب آن
 بخورند و اولی آن که سکنجبین شل زپی آن بیاشامند و سرد مزاج را نشاید که ماهی تازه بخورد و معدده
 بلغمی مضرب بود و بغایت وادمان خوردن آن مرضهای بد در اعصاب و مانع پیدا کند و اولی آن
 بود که اگر او مان خوردن آن کنند آنرا بر روغن گردگان و روغن زیت بریان کنند و فلفل کوفته
 بر آن افشانند بعد از آن بخورند و تجلیل مراد شراب صرف محکم و آب بخورد و چند آنکه تواند و اگر افتاد
 آب افشاند و در معدده پیدا کند و می آورد و نیکوتر آن بود که آب بخورد و اگر غرض می کردن است
 باشد و اگر بخورد و اتفاق نیفتد بعد از آن داری مسهل بیاشامد تا از معدده و بدن بیرون آید و الا بلغم
 لایح زجاج از وی متولد شود بسیار و آن سبب تولید و سبب که در مصلح وی غسل باشد که بعد از آن

صلابت آن زائل کند و چون بازیت بیامیزد و طلا کنند بر جرب اجفان نافع بود و چون با آب
عنب الثعلب در چشم کشند سودمند بود و جهت خربان چشم و درم آن و در گوشها را نافع بود و چون بشنای
العنق کنند سر فر خشک سازد و اولی آنست که سیکه علت باطنی داشته باشد از وی اجتناب
نماید و چون بر روی طلا کنند هفت شب بخسپد روی را پاک گرداند و حسن بران یاقوت گرداند و طلا کند
بدید و زبذیر همین عمل بکنند و طلا می وی *

سمینون سمینه است و گفته شد و هر کیبی که بدن را فربه کند آنرا سمینه خوانند *
سمین و شیر خوانند و آن در و الا بیض است که بیارسی گل سفید گویند و در صفت گفته شود *
سمار و غ فطر است و گفته شود *

سحک بیارسی ماهی گویند و بعضی لقیاس با بعضی گرم بود و چون ماهی کوچ و بار ماهی منی نظار
و پیکره نیز و نیکوترین ماهی صحوری باشد که پوست وی رفیق بود و فلووس می گویند و در شط
بود و خوردی و بزرگی و فربهی و لاغری و سهولت نداشته باشد و لذت بود و فاضلترین آن شنبو بود
و باز فی لپستی و شنبو در فزات و در دجله بغداد بسیار بود و فاضلترین جا بگاه ایشان جا بگامی
باشد که سنگ نیره باشد باربل و آبها شیرین و اگر بحری بود افضل آن بود که در لجه باشد و افضل
آنچه خوردن از جهت تطبیق با سفید باج بهتر بود بعد از آن شوی طبع و آنچه با تش بریان کرده باشد
بهتر و سبکتر بود و بر معده از آنچه در روغن بریان کنند و آنچه در آرد ملوث کرده باشند و بر روغن
بریان کنند بدین تشکی بسیار آورد و در بعد از معده بگذرد و طبیعت ماهی سرد و تر باشد و
دوم باه را زباده کند خاصه و بدنی را عرق کند فربه گرداند و برق وی نافع بود از جهت زیرهای
که خورده باشند و گزیدگی نیز و چون دوام کنند بدان گزیدگی مارشان خدار و سگت یوانه سودمند
بود و جری که آنرا سلور گویند و آن در و ونیل مصر باشد و ویرا فلووس فصوص او لیس بنو بود
آن طویل و افس بود و سردی و بدرازی ماکل بود و دهن وی کشیده باشد مانند خرطومی و
و لیسقور بدین ویرا سلورش خوانده است و وی فربه بود و تر و در گوشت وی رخا و فی و کج
بود و جهودان ویرا بخورند و برومی ویرا سوراس خوانند چون تازه باشد غذا بد و شکم براند و
چون نمک شود کنند غذا اندک و بد و قصبه شش را پاک گرداند و آواز صافی کند و اگر نمکست دوی کم

زود بگذرد و اگر بطبیعت فوق بی می بشویند نرم گرداند و دراز کند +
 سموم ریون سمونیون نیز گویند و آن کرفس بری است و گفته شود صفت آن در کاف
 سقسقین سمون است و گفته شد +
 سما قیل سماق است و گفته شد +
 سمسم بری جلهنگ است و گفته شد +
 سممنه صفت حب آن در حب السممنه گفته شد +
 سم الحمار دغلی است و گفته شد +
 سم الفار ابل عراق تراب لمالک خوانند و هیچ الفار ابل اندلس گویند و آن سگ است
 و گفته شود +

سم السمک ماهی زهرج است و گفته شد +

سممن بپارسی روغن گا و گو سفند گویند و فعل وی مانند زبد بود و در انضاج و اخلاص
 اقوی بود از وی و طبیعت وی گرم و تر بود در اول و حرارت وی بیشتر بود از زرد و خونی گوید
 که روغن گا و منع سم افغی بکنند و با نکه که بدل رسد و آرمی گوید که شخصی را در پادیه افغی بگزیند و روغن
 کهن بیاشامید هیچ ضرری نرسد و روغن چند آنکه کهن تر گردد و حرارت وی زیاده تر بود و قوت
 بلامای وی محکم تر گردد و شج الرئیس گویند منقح و محلل بود و بیشتر فعل وی در بدنهای نیکو و میانه بود
 مزاجهای محکم و منقح و درهما بود و خاصه در مبن گوشت و خاصه از آن کو دوکان و زنان و سینه را نرم
 کند و منقح فضولی بود که در وی باشد خاصه با شک و با دام تلخ و هم شکم ببندد و هم براند و وی تریاق
 زهر بود که خورده باشند و ترشفت گوید که چون با آب خاکستر آن حقه کنند ترخ و قره امعار نافع بود
 چون بر بنیه نهند و ضما و کنند بر قره خشک لیث زائل کند و اگر بر بنیه نهند و بر دیان جراحی نهند
 که خواهند که آن باز هم نیاید منع روئیدن گوشت بکنند و هر چه احتیاج فراخ کند و چون خنابا روغن
 کهن بپوشند و بر جرب کهن طلا کنند زائل کند و چون مقدار ده درم از وی با پنجه درم شکم بپایند
 و بیاشامند بول براند و حال و این مجرب است و چون بفرجه بخورد بر گیرند ریش رحم را سود و در و
 بر قه لند و اسود و در و چون خط کنند و در و بیشت درم آب نار و سنا را نافع بود و چون بر چشم طلا کنند

تنها آب سرفق سیلان خون از بر مضعی که باشد بکند و اگر چشم مجد و چکانند که سرخ شده باشد آن
 باشد از آنکه آب در چشم وی براید و چون گرد ساق با گلاب مضمضه کنند قلاع را زایل کند و ورق وی
 همچنین چون ضما کنند بر شکم بچکان طبیعت را بنهد و چون ورق بنزد و عصاره وی بگیرد چنانچه غلیظ باشد
 قوت اعضا بدو در منع ماده از چشمها بغایت سودمند بود و چون حل کنند در آب لسان الحمل و طلا
 کنند بر ریشهای پلید هر چه بود خشک گرداند و چون ضما کنند بر ناف و بن تضییع سلسبولی را
 سود و بد که سبب شتر خال بود و بهمان مضرست بگایر و گویند که مصلح وی مصطکه باشد
 سمسوق مرزنجوش است و در اذان الفار گفته شد

سحین چربی گوشت است و بهترین وی آن باشد که از حیوانی مستحکم گیرد و طبیعت آن گرم
 و تر باشد شکم را براندوزد و هضم شود و باده را زیادت کند و غذای بد بود و مطفی طعام بود و زود مستحیل
 شود بد خانی و ماری و اولی آن بود که اندک خوردند بعد از آنکه لذتی و بد و مصلح وی لمیونک بود
 و زنجبیل و راس مجمل

سمسم بسیار سی که بکند و بهترین وی آن بود که بزرگ حب نازه بود و جرم وی اقوی بود
 از روغن وی طبیعت وی گرم است در میان درجه اول و تر است در آخر آن و گویند در دومین
 باشد و مجمل خون بسته و اثر کبودی که از ضرب حاصل شود و نافع بود جهت شقاق پاهای خشونت
 که در بدن باشد و بر اعصاب ضما کردن مجمل غلط آن بود و بر ورمها و سوزگی آتش ضما کردن
 نافع بود و نفع سمسم حوض براند و بچه براند و چون مقشر کرده بریان کنند غذای مصلح و بد و فوری
 آورد و چون مضمض شود و معده و جشاء و حقوق وی مرضهای سینه و تش و سرفه را نافع بود و زونی
 که از وی متولد شود متوسط بود و رنگی و بدی و وی مسکن حرقی و لدی بود که در معده حادث
 شود از خلطی تنی یا اثر تبلی یا از خوردن داروی گرم و منی بپذیرد و باده را زیادت کند و گزیدگی بار
 را سود و بد و اگر بزرگتان بخورند قوت باده بپذیرد و مقدار را بخورند از وی پنجم باشد و معده را بد
 و بوی و بن را بد کند و مرغی معده بود و غشیان آورد و تشنگی پیدا کند و مولد خلط غلیظ بود و طبیعت
 بود و اولی آن که بریان کنند بریان کردن سبک با عسل بخورند و جاکینوس گویند که بد و
 در تلمیس خاصه بزرگتان باشد و اگر ویرا همچنین خام بخورند و قدری مری بر سر آن بیاشامند

و طبیعت آن سرد بود و در دم و گویند در اول و گویند که خشک است و رسوم و نباتات قالدض باشد و منع
نزف بکند تا بحدی که بعضی گویند که اگر از خود بیاورند همین عمل کند و قوت ورق قالدض بود مانند قالدض
و طبع ورق وی سویرا سیاه کند و بدان حقه کردن قره امعا رسو و مند بود و خوردن و در آن شستن
و اگر در گوش چکانند چرکی که از گوش می آید به بند و ورق خشک می چون در آب بپزند تا بقوام
عسل آید مانند حوض بود و عمل فعل و اگر قره وی نیز بچینین کنند همین سبیل بود و موافق بود و در
عمل و چون در طعام اندازند از جهت کسی که اسهال فرزند و قره امعا داشته باشد نافع بود و چون
بآب خا و کنند منع حمه و درم از حفت سر کنند و چون با عسل بیامیزند خشونت جفا نافع باشد و قطع
سیلان رطوبات سفید از رحم بکند و بواسیر را زایل کند چون با فحم جوب بلوط سخی کنند و بر بواسیر بپزند
و قلع قره ویرا چون بپزند تا غلیظ شود و فعل وی نیکوتر باشد از فعل قره وی و صمغ وی چون بر سر سوراخ و
کنند و در دندان را ساکن و چون بپزد و آب آن بروقی ریزند تورم نکند و رازی گوید که چون سماق
با شراب قالدض بپاشند مانند قطع اسهال و نزف و دم از رحم بکند و کثرت بول را نافع باشد و بعضی گویند که
به بند و در صوف سرخ رنگ بر کسی دهند که خون از وی روانه بود و از هر محل که باشد به بند و قطع سیلان
خون بکند و این با سوبه گوید که اشتها را طعام باز دید که بچستی که در ولایت و اسهال صفراوی که مزمن
شده باشد سوود و در چون بخورند یا بدان صبح کنند و اگر با گوشت و راج و یا مرغ به پزند شکم سخت
دارد و اگر به معده و شکم ضما و کنند همین سبیل و چون بریان کنند شکم زیاده تر به بند و چون در گلاب
خولیا کنند و از آن گلاب در چشم کشند سوود مند بود و را بندانای در چشم که از گرمی بود یا مان و حدقه یا
قوت دید و سولق وی شکم به بند و معده را سوود و در و بجان صفرا و اسهال آن و اسحق بن عمار
گوید که اگر در چشم کشند از قلع وی سلاق و سوزش چشم و خارش آن زایل اگر کسی که دایم تنه
کند و هیچ چیز در معده وی قرار نگیرد از طعام و نه از شراب سماق را و کمون را بگویند چریش و باز
سر و بپاشند قتی را باز دارد و سماق و یاغ معده بود و مقوی آن تشکی نباشد و غشبان صفرا و
ساکن گرداند و سح را سوود و در و نظار یا بدان حقه کردن و سیلان رحم بواسیر را نبات نافع
بود و شریف گوید که اگر بپزند در دم و در صفرا و دم آب تا قوت با آب و در بعد از آن خرقة بدان
آب فرو برند و بر چشم که جرب داشته باشد واکله سلاق و نمک کشند تنها نافع بود و مجرب چون بکشد

سه نوعست بحری و دری و چون سنگ پشت بجز یکشتد و هر چه در شکم وی باشد بیرون آورد و ویرا
بسوزانند خاکستر آن باندک قفل بیامیزند و با غسل بپوشند و محلول را باند او شبانگاه بمقدار طعنه بزنند
و طعنه از جگر چنانچه انتقال باشد و از او بیرون درم و نیم ریو و لشت را نافع بود و چون خون سنگ پشت
بحری یا آرد و جو غسل بپوشند مانند قفل جها سازند و مصروع را از آن بر روز بناتش او شبانگاه بخورد
بغایت نافع بود و چون خون سنگ پشت بحری در دست و پای مالند در مفاصل و لقمس را سودمند
خاصه چند روز پیاپی مالند و چون پیروی در تشنج و کزاز مالند سودمند بود و چون گوشت وی بخورند
همین عمل کنند و اگر خون می صاحب تشنج بیاشامند همین عمل کنند و اگر خون وی با چند بیدستر خفته کنند
تشنج را بغایت مفید بود و چون سنگ پشت دریائی را بسوزانند و خاکستر آن با سفیده تخم مرغ طلا کنند
بر شقاق پایا شفا یابد و زائل کند و گویند چون سوخته وی بر دیگی که جوشان بود و نهند از جوش ساکن
شود و گویند چون بیاورند بر مصروع صرع وی ساکن شود و صاحب فلاحه گوید که اگر در وضعی که
نگردد بسیار آید و زیان دهد بگیرد سنگ پشتی و دوازده گون در زمین بدارند و دست و پای ویرا و هوا کنند
و همچنان بگذارد تا نگردد و را بجا دیگر بنار و آتش زیر گوید که زهره ویرا چون خشک کنند و در عسل که در دوزخ
باشد سخن کنند و در چشم کشند سودمند بود و بجهت نزول آب آسمان جوید که گوید که نافع بود از جبهه سفیدی چشم
و نزول آب گویند که چون بزید آب و گوید کانی را که فتنه باشد در آن آب نشیند سودمند بود و آتش
گویند زان شیران چون گوید کانی را در دوزخ بگرداند یا خصیه بپزد ویرا با شیر و عسل کرد و میدهند یا در عین
میجوشانند و میمالند بغایت سودمند بود.

سنگ انیون در خنثیت که بالای آن زمین مقدار سه گز برآمده باشد و گل سرخ دارد و بعد از آن
دانه کند بمقدار کشنیزی و آن نبات با حبس از جنبت گزیدگی عقرب و مار و مجموع گزندگان زهر دار
سودمند بود و چون بیاشامند سینده و طلق را از خشونت پاک گردانند و آواز را نیکو کنند.
سلاحه بول بز که بویست که در هنگام تهیج بر سنگ ده باشد و آن سنگ سیاه شده باشد مانند قیر
بود و در آدویه جذام استعمال کنند نافع بود.

سنگ شکر قطعه است و گفته شود.

سماق تخم گویند و طعم نریز گویند و عرب سماق الدباخی خوانند و نیکوترین می تازد و سرخ باشد.

سلح الحیمه پوست مار بود و نیکوترین آن پوست مار نر بود که لون او سفید بود و آریا سیوس گوید
که سر و خشاکست و بغایت محففت باشد و اگر شرباب بچوشانند و در گوش چکانند در گوش عظیم
سود و بد و اگر بدان مضمه کنند در دندان مانع بود و در او می چشم خلط کنند سودمند بود و
چون خشک کنند و غسل بپوشند با شرباب و در چشم کشند تیزی چشم را بپزد و اگر لب که بپزد و بدان
مضمه کنند در دندان را عظیم سود و بد و اگر با ورق کبریز و بدان مضمه کنند همین عمل کند و اگر
بسوزانند و بر دارالشعلب لطف کنند موی بر ویانند و اگر مقدار یک درم از وی با سه خربالیش شند و بمانند
و بخورند تا لیل را زایل کند و اگر مقدار یک درم از وی پاره پاره کنند و باد و درم آن و جو بپوشند و
در شب آتش دفن کنند تا بخت گردد و بخور و صاحب بواسیر و سینه خواه ظاهری خواه باطنی نافع بود و
و اگر در زیت پزند و از آن سوم روغن بسازند نافع بود از جهت شقاق لبان و متعدد و چون در
بخور کنند یا بگریزند از آن موضع و چون بر ورک زن حامله بپزند آسان بزیاید و چون بخور کنند در
شب نیکم مشیر وی بازگشته باشد یا بچه در شکم وی مرده باشد بپزد و چون در
بچوشانند و در گوش چکانند در گوش که از سردی باشد و ریش آن و ماده که از وی روانه باشد سود
دند و اگر در زیت اندازند و چند روز در آفتاب گرم بپاویزند سودمند بود جهت غلط اجفان و
در بنهای که در جفون پیدا میشود و کحل کردن +

سلوی سمائی ست و از دهنی نیز گویند و گفته شود +

سلور معرب سبوس یونانی و آن جریست +

سلح قهه پارسى سنگ پشت گویند و بشیر از می لاک پشت خون سنگ پشت در بانی چو
بیا شامند شرباب و بنبرایه خرگوش و مکون سودمند از جهت گردی عقر و جانوران و کسی را که
ضغیغ اجامی خورده باشد و هر نوعی که خورده باشد و اگر زهر سنگ پشت به بینی مصحح چکانند نافع
باشد و چون لطف کنند خنق را نافع بود و از جهت ریشها و بد که عارض شود در دمان کودکان
آنرا فلفل خوانند زایل کند و خایه آن سرفه بچکان را نافع باشد و اگر سنگ پشت در بانی بگریزند و
تا سفید گردد و باروغن سخن کنند و بر چیزی طلا کنند و بر سرطان ریش شده نهند چرک آن پاک
کند و گوشت بردانند و دیگر عود کنند و مجموع ریشها و سوختگی آتش زایل کند و شریف گوید که سنگ

ضماد کشت عظیم نافع بود و جهت سرفه بلغمی با نبات سفوف ساختن
بنفایت محسوس است و چون بر عضو های که کوفت یافت باشد ضماد
کنند با گلاب بنفایت مفید بود و صفت و س در باب حاد و حاض
بر می گفته شد.

سلق الماسر جالندهرست و گفته شد.

سلق بری سلق حبلی است و آن نوعی از حاض است و گفته شد در حاد.

سلت بیاری جو بر بنه گویند و بهیوانی طراغیس گنند و آن مانند گندم بود بی پوست آن
در صفت شکر گفته شود.

سلینخه قشیا خوانند و آن پوست درختی است که آن درخت را سلینخه گویند و سلینخه بدان سبب
گویند و آن انواع است نیکوترین وی آنست که سرخ رنگ بود و وسط بود و در طعم وی اندک
ماننی باشد و غصه منتهی تمام و چون بشکند مانند ریوند لخمی بود و قصبه وی دراز بود و سوراخ وی
مانند قریه پیچیده باشد و آنچه سیاه بود بد باشد و آنچه رقیق بود کسل بود که قلب سلینخه فرو شد و صفت آن
در کاف گفته شود و گویند که نوعی از سلینخه هست که ملحق بود بدار چینی و آن نیکو باشد و طبیعت سلینخه
گرم و خشک است در سوم و محلل ریح غلیظ بود و مقوی اعضا و حیض بسته بکشد و بول براند اگر آب
و اگر با روهای چشم خلط کنند تیری چشم زیاد کند و در دسینه و پهلوها که تولد کند از اخلاط النجس با از
ریاح غلیظ سودمند بود و مسهل نفث دم باشد و شراب وی از جهت معده و جگر سودمند و چون
دو کنند بدان رحم را پاک گردانند از رطوبات فاسدین و بوی آن نیکو گرداند و چون با عسل بپایند
و بر رطوبتهای لبنی که در روی باشد بنیاید زائل کند و گندیدگی افعی را نافع بود چون بیاشناید
و مجموع و رمهائی گرم که عارض شود و در اندرون و در گره را بنفایت سودمند و سده بکشد
و بچه مرده و زنده بنیاید و شیمه بیرون آورد و مقدار مستعمل از وی تا یکدم بود و گویند که منقرض است
باسعاده و مصلح وی کثیر بود و یکی آن ماسوی گوید که بدل آن نیموزن آن دار چینی بود.

سلینخه ازیت است و گفته شد.

سلینخه شکر است و گفته شود.

سکنج چرط غلطوس ست و غا غلطیس نیز گویند و گفته شود
 سکی رخلاد سکی رخلانیز گویند یعنی آن بسریانی کثیر الارجل ست و آن بسفایج ست گفته
 سکنوین سکنوین است و سنجسویو نیز گویند و آن بزرگ سبب است و حسب لفظ نیز و گفته شد
 مکرر صفت آن *

سلوق دو نوع ست یک نوع هم بیارسی سلوق گویند و مشهور ست و آنرا اسود خوانند و یک نوع
 دیگر بیارسی خفند گویند و بهترین آن شیرین باشد طبیعت آن گرم و خشک ست در اول و
 گویند که مرکب القوی بود و گویند که ترست در اول و در وی قوت بورقیه هست و لطیف و جلیق
 بود و در سیاه قبی بود و در سفیدی جلائی تحلیل کلف و در الشلاب از ذایل انافع بود و چون آب بی طلا کنند و درق و
 بنجته خنکی آتش انافع بود و اگر با عمل بر تو با طلا کنند نافع بود و اگر سر آب بی بشویند پیش بر و اگر آب بی موم و
 کنند و بر ورم نهند ساکن گرداند و لیش بینی زایل کند و چون بر و در الشلاب طلا کنند معوی بر و یاند و
 قویج سو و دار و بامری و توایل عشه را سو و در قطع بلغم کند و اگر آب بنج وی در بینی مصروع
 چکانند و بدان ادا ان کنند اگر سبب آن جمع شدن اخلاط الخ و در و باغ بود بغایت نافع بود و در
 کند و درق وی بر لایل صفا و کردن زایل کند و آب وی باز بره گرگ سموط کردن لقوه را نافع
 و اگر آب وی نیم گرم در گوش چکانند و در ساکن کند و اگر بدان حفته کنند ثقل بیرون آورد و
 سده جگر بکشد انواع سیاه شکم به بند و خاصه با عدس و انچه بنجته بود و خرد کنند شکم به بند و آورده اند
 که چون آب و درق ویرا بر خمر ریزند بعد از دو ساعت سر که گرد و اگر بر سر که ریزند بعد از چهار ساعت
 خمر شود و اگر آب وی با او ویه سهمله بپاشند بلغم بیرون آورد و اصحاب نفوس و مفصل رسد
 و در و چون درده درم آب وی نیم درم غار لقون حل کنند خلطهای غلیظ الخ بیرون آورد و در
 محرق دم باشد و مولد نفخ بود و کیوس وی بد بود و مصلح وی سرد که بود و
 و خند دل و اصل و سه مفده را بد بود و مغنی مصلح آن رب غوره بود با خمر آب
 اترج بود *

سلوق جبلی آنرا سلوق بری گویند و بنج آنرا بشیرازی طیمون گویند و آن طنایق ست و
 بیارسی از ار و گویند و المهور نیز گویند و طبیعت آن گرم و ترست و چون بر نفوس مفصل

معهه بکند و برگزیدگی مار و عقرب چون طلا کنند سودمند بود و چون سحوط کنند صرع را سودمند بود و آنچه
اصغفانی باشد باه را زیاده کند و جگر را نیکو کند و شیخ الرئیس گوید که بکینج محلل صداع بار و در کجی با
واستشفای مغص را سودمند بود خوردن و طلا کردن با سرکه چون بکند از دور بخازیر و صلابت معال
و سلو نمند و بکند ارتد و ضا و کردن جذب سل و شوک بکند و گرم کرد و اندک و گرماء و دیگر کتب چون
و گویند که نفوس را که سبب آن از سردی بود سودمند بود و در مفصل را سودمند بود و سینیه را پاک کند
بقوت و مهمل لمغم لرح بود و در طویات غلیظ و عرق النساء را سبب آن سردی و بلغم باشد و در روشت
و باد های غلیظ که در اندرون باشد سودمند بود و تارکی چشم و غلظ اجفان را نافع بود و آن فاضلترین
دارد و با بود که از جهت دفع نزول آب احتمال کنند و چون در سرکه بکند از بند و بر شیعه که بر فز چشم بر آید
زائل کند و شترتی از وی از یک گرم تا یک مثقال باشد و نشاید که بغیر از سرد مزاج یا از جهت مرضهای سرد
استعمال کنند و عظیم مزاج آنکس که سرد بود و همه علت های سرد را نافع بود و اما محوری مزاج را بغایت
مضر بود و اگر با شراب بپاشند گزیدگی جانور از او بر باری کشنده را نافع بود و گویند مضر بود و بنیان
و مصالح وی اشق بود و صاحب منہاج که معده و امعاء را بد بود و مصالح دی مصطک و میسون باشد و
بدل دی قنہ سفید بود و گویند نیم وزن آن جاوشیر و گویند که بدل آن متقل و صبر و اشق و جاشیر
است از هر یک ربع وزن آن و صاحب منہاج گوید که نوسه از قنہ مستحیل
میشود و بکینج ۴

سک اصل وی چینی است و آن عصاره آله است و نوعی دیگر مرکب بوی و اغصص بلج که
مانند راکب ترکیب کنند و بهترین وی آن بود که خوشبوی بود و نیکو باشد و طبیعت وی گرم و خشک
بود و در دم و قابض باشد و قوی اشتا و منع قی بکند که از رطوبات باشد و شکم را به بند و چون
بر شکم ضا و کنند و قوت اعصاب اندرونی بد بد و باه را زیاده کند و سده را بکشد و در مفصل
نیکو بود و در اعصاب انزف بکند و در دل را سودمند بود و مقدار نیم درم شعل کنند و بویان
وی سرکه را صداع آورد و مصالح وی کافور باشد ۵
سک المسک آن مرکب بود از از و فواغه و غلج و لباس و صندل مقاصری و سبیل الطیب
عسل و صفت آن در مرکبات گفته شود ۶

چون بایره شکر چک کنند تا خون آلوده شود و احتیاج اگر باشد دیگر باره مکرر کنند و اگر در وی چشم
 کنند سفیدی که قیق باشد بر و چون نهند و کف از وی بگیرند شکلی را بنشانند و اولی آن بود که کسی که در
 طبیعت لینیته داشته باشد و صبح معاز بسیار خوردن آن احتراز نماید و گویند که بدل آن آب آتوی
 سیاه است و گویند که مصلح آن بهست و طباشیر بدل آن موینج خراسانی +
 سکر العسر بسیار سی تیغال گویند و بشیرازی شکر کوبی خوانند صاحب منهج گوید که آن
 صمغ است که از درخت عسرون آید در موضع گل وی که خشک و جمع میشود و آنرا سکر
 گویند و همو گوید که گویند که آن طلایسب که بر درخت عسری افتد و خراسان و جمع میشود و همچو پنجه
 یامی افتد بر خاری مانند پاره نمک و در وی حلاوتی باشد و اندک عفو صتی در و هست و سفید بود
 و آنچه حجازی باشد میل بسیار و داشته باشد و موی که بر بخاراند کسی بزرگ آشیانه پیاز
 و آن کرم در میان آشیانه باند و آن کرم را بشیرازی خرد و گل تیغال خوانند و آشیانه را بسیار تمثال
 خوانند و بشیرازی تیغال خوانند و طبیعت وی معتدل است و میل بجزارت دارد و نزدیک بود و بزرگ شکر
 و وی لطیف تر از بود و اندوی رطوبتی باشد و طبع را نرم کند و چون در چشم کشند سفیدی که در چشم
 باشد زایل کند و روشنائی زیاده کند و تر لای گوید که سی روز متوازا اگر از و پاشانند هر روزه و درم آب
 نیم گرم ر بود و شوری نفس را نافع بود و مجرب است و سعال و در و سینه ضیق النفس را نافع بود و اگر
 و اگر بالین لقاح چون بیاشانند استقار نافع بود و معطش بنمود و مانند انواع سکر از بهر آنکه حلاوت و
 اندک است و وی معده و جگر و گرده و مثانه را نیکو گرداند
 سبکینج صمغ نبات است که شکل مانند قشما بود و صاحب منهج گوید که نیکوترین وی آن بود که بیرون
 وی سفیدی زند و اندرون وی بصرخی و تیر لوی بود و زود آب حل شود و اصفهانی بهتر بود و صاحب
 جامع گوید که نیکوترین وی آن بود که صافی باشد و بیرون وی سرخ بود و اندرون وی سفید و رخی
 وی متوسط بود و میان را یح حلیت و قن و خریف بود و طبیعت وی گرم و خشک بود و در سوم محلل
 ملطف باشد فالج را نافع باشد و مهمل ماده بود که در ورکین باشد و قنچ را نافع بود و چون بیاشانند
 یا در حقه کنند و او جاع بود و اسیر را نافع بود و چون تنها بیاشانند و سنگ گرده بگذارد و سردی که در
 معده بود و رحم و امعاء را نافع بود و حیض و بول براند و بچه را بکشد و مهمل آب زرد بود و نشتر تری

مجامعت ضعیفی و تقصیری باشد و منی را میفراید و قوت شهوت بد بد خاصه پیوسته وی که در گردن بود
 و اگر یکدم از آن با شراب بیاشامند از حوالی کرده وی شهوت باه را بجای می آید و اگر بکشد که ساکن
 نشود و اگر آنکه مرق عدس با تخم کامپور با آب بیاشامند که ساکن گردد و بدل وی جالینوس
 گوید که خصیة الثعلب است و مؤلف گوید که در ادویه ماهی چند آنکه امتحان کرده شد هیچ ادویه بخصیة
 نمیرسد خاصه که با شراب بیاشامند و گویند که سفنقر در هندوستان می باشد و در کیلان و در بحر قزاق
 نیز گویند که در بلاد حبشه هم می باشد اما این نوعها مشهور نیست و گویند که بدل آن خصیة الثعلب
 با خردل و مؤلف گوید که اولی آن باشد که بدل وی در معاجین و تراکیب بوزن آن خصیة
 فربه و بوزن آن قضیب کا و خشک کرده سوخته و نیم وزن آن تخم کدو کنند *

سکریه پاریسی شکر گویند و در منهای مراد از سکریه بلوچ است و بهترین وی آنست که سفید و شفاف
 باشد و از لطافت هندوستان آورند و چین و آنرا قند خام گویند طبیعت وی گرم است و در آخر اول یا
 در اول دوم و ترست در میانه اول و چون کهن گردد میل خشکی داشته باشد و وی ملین بود و نافع بود
 معده بجلای که در ولایت و در جلالت و یک غسل بود و سکریه یمانی تلخین در وی بیشتر است که در فایند
 و غسل طبرزد تلخین در وی بیشتر است که در غسل نخل و تلخین می کمتر از غسل قصب بود و شکر مصلح
 ریاحی بود که حادث شود در امعاء و بطن و محمل طبیعت بود و مقوی معده و جگر باشد و مقدار شربتی
 از وی ده درم بود و اگر باروغن با و ام شیرین بود بیاشامند منع قویج نمکند و کهن وی سودمند بود
 از جهت بلغمی که در معده باشد الا نشانه آورد و فونی در وی آمیز از وی متولد شود و بر انگیزاند و مصلح
 وی زمان فرمود و شریف گوید که چون باروغن گاو یا گوسفند بیامیزند و بیاشامند احتباس بول
 را سودمند و مجرب است درین زحمت و چون ده درم از وی گداخته در بیت و دم روغن گاو تازه
 و نیم گرم بیاشامند در ذات و اندرون را سودمند بود و زنا نیکه زائیده باشند درون ایشان را
 پاک گرداند از مواد و مجرب است بآب گرم آتشامیدن و ادمان آن کردن سرفه را از اکل کند و آواز
 بکشاید و نزل را سودمند و سین و شش و نیکو بود و نرم گرداند و خشونت مثانه را پاک گرداند و زکام
 کند و موافق بود و در وی مزاج را و برود را با اعتدالی که دارد و محتاج مصلح نبود و سده را بکشاید
 بکده نافع بود و اگر بخور کنند قطع زکام نمکند و از جهت جرب سودمند بود خاصه جرب جفون

اگر سفید بود و باید که سیاهی از وی بخراشد سفید و فربه باشد و شیر از مینوع هست که آنرا سفیدگی
خوانند و در میان بکستان و در کنار رودها و در گل زرد و روید و آن نوع اگر چه کوچک است و اما بغایت اندک
وی سفید باشد و خوشبوی بود و آن نوع بهتر از هندی بود که اندرون وی سفید نبود و سورا
بترکی تپلاق خوانند و فر قرون هم سعد است و طبع وی گرم است در اول خشکست در دوم محض و
بود بی آنکه بگذرد و در قضی باشد لون را نیکو گرداند و بوی مانرا خوش کند و چون سحر کرده آسمان
کنند آله را ضائع و زایل گشت و در لثه های مشکل را عجب سودمند بود و ریش و مانرا سود دارد
و ریش معده و سنگ بریزاند و بول و حوض براند و گندبنی و دمان و قلع و استرخا ریشه را بغایت
نافع بود و حفظ بفراید و سخن معده و جگر باشد و عسر البول ضعف کرده و مثانه و سروی رحم و پستان
کمن و بواسیر عظیم فحش و دندان را سود دهد و اعصاب را قوت دهد و قطع قی بکند خوردن و
ضما کردن و چون بازفت بیامیزند و انهای که بر سر کودکان برانند نافع و مقدار استعمال از وی یکدرم
باشد و قوی مسهله در وی هست و کره مار دراز و حب القرع بیرون آورد و چون با شراب بنیزند
و مقدار درم از آن با شراب بیاشامند نافع بود اما مضر بود بحلق و سرفه و مصلح وی آن بود
که با قند یا خندل بیامیزند و استحق گوید که مضر باشد لثش و مصلح وی اینسون بود و سعد سوزنده خون
بود و بسیار خوردن از وی خدام آورد و نوعی از سعد هندی هست که پنجبیل اند و چون بخانند
بزرگ عفرا ن بود و چون در پوست لطف کنند در زمان موی لبتر و

سفر خرس است و گفته شد

سجین و سجن نیز گویند و آن سکنج است و گفته شد

سفر جل یا سی آبی گویند و شیرازی به خوانند و یونانی قود و سالیلا خوانند و ابن سولت
گوید از بهر آن آبی خوانند که آب بسیار خواهد گویند چون درخت وی با بار وصل کنند بار بیشتر
آورد و بهترین وی بزرگ تازه رسیده باشد و طبیعت وی سرد بود و آخر درجه اول و گویند در آخر
دوم و گویند در سوم و شیرین وی سرد و تر بود و گویند محتدل باشد در گرمی و سردی و ترش قابضتر
باشد که شیرین و شیرین بول را براند و ترش مقوی و قابض باشد و گل وی همچنین و سفر جل
منع سیلان فضول بکند از احشاء و عصاره وی نافع بود بحیت انتصاب نفس و ربو و منع نفث

و بچه کشته محکم چون با سولین و سرکه ضما و کنند بر جرب ریش گشته نافع بود و وی محرک عطسه است و چون سحر کنند و با غسل بیا میرند و سوط کنند فضول بغمی را از سر کشند تا بدمان و طبیعت وی گرم و خشک باشد نزد یک بدرجه چهارم و بغایت معطن باشد و در سفید کردن کتان و صوف بغایت نیکو بود و بسیاری آنرا گلیم شوی و قصبه شوی نیز خوانند و در صفت عربی نشانیز گفته شود و بشیرازی آنرا بچو انسان گویند و بدل آن در آزر بو گفته شد +

سطر اظیو طس نبات آمیت که در پنج تیت و در روی آب پیدا بود و ورق حکمان و ورق نخود باشد و کلتر از انفع بزرگتر طبیعت وی سرد و تر باشد و چون بیا شامند خونی که از گرده آید به بند و چون با سرکه ضما و کنند منع ورم از جراحتها بکند و حمزه و در مهار پلید را نافع بود +

سطران سطواک نیز گویند و آن زربنا و هست و گفته شد +

سطاح بر نباتی که در روی زمین گسترده باشد آنرا سطح گویند همچون خرشا و امثال آن سطرکا اصطک است و اسطرک نیز خوانند و آن صمغ زیتون است و گفته شد +

سطاریون فرسطاریون گویند و بسیاری برابر آن گویند و آن گیاه است که طبیعت آن گرم و تر باشد و ورم سرد را بکشد از آن چون بگویند و بر آن نهند و برگزیدگی عقرب ضما و کنند سودمند و سطر خفیس نباتیست که در کوهمستان با و سنگستانها و زمینهای خش رویدانند و فراسیون بود و در آنرا زردی زرد رنگ بود و ورق وی کوکلتر از ورق فراسیون بود و بسیار باشد و خوب و قصبان بسیار بود و اصل وی کی باشد و قصبان وی سفید بود و قصبان و ورق فراسیون زرد بود و طبیعت آن گرم است و در سوم بول و حیض را براند و بچه فاسد کند و شیمه بیرون آورد و در سود و پاک کند و بالینویا و جمیع مرضهای سوداوی را سود و بد و تقوی قلب و نفس باشد و بچو این را نعل کند و گزیدگی سگ دیوانه سود دارد و چون در زیت بچو شاستند و در دندان را نافع و در اندلس آنرا بقاره خوانند +

سطبوس جلنا رست و بسیاری کلنا گویند و در باب جیم گفته شد +

سقم صخر نیز گویند و در صا و گفته شود +

سعد النواغت و بهترین وی کوفی باشد و فربه خوشبوی بستانی سفید بعد از آن بهندی اگر

افشانند مجموع ایشان را سوخته بود و ورق و چوبی جزوی می ماند و کندن نشه بگزیند اگر ورق آن فتنی ضما و کندن شود
و نفع جزوی چشم گفته شد از آن ملک می رسد کفنه شود بدل می نیم سق آن پوست ناز بود و بزرگ آن نزدوت مزج بود
سر جلی عرصه است و در عین گفته شود

سرخ اسرغ گویند و آن سفید راج سوخته است و قوت وی نزدیک است بشادند بلکه بقوت
زیاده تر از و باشد و طبیعت آن سرد و خشک قابض باشد و چون بایه یا آب بسان الحبل حفته
نقحره امعاء رسود و بد و اگر بازیت نزنند تا چون مرهم شود گوشت در جراحات و باندازد گوشت مرده جراح
را پاک کند و خون را باز دارد و از جهت شوکی آتش در مرهمها استعمال کنند

سالیوس سالی گویند و سالیوس گویند و طریلون نیز گویند و آن بجنان رویت
و کاشم رومی گویند و آن مانند بجنان بود لیکن در از ترزوی بود اندکی و بغایت سفید باشد و آنچه
روی بود بهتر باشد و ورق آن کوچک باشد و بیخ و می خوشبوی بود و صمغ آن خلطیت طیب است و
تخم آنرا کاشم خوانند و طبیعت آن گرم خشک است در دمم و محلل بود و لطیف و در دمای اندرونی
ساکن گرداند و بلغم بسته را بگذازند و گویند که چون چهار پایان از آن بیاشامند نتایج ایشان زیاده
شود و اگر با تراب بیاشامند منع ضرر می کنند در سفر با و در پشت رسود و در مصر و عراق
سفید بود و مقدار استعمال از وی یک درم باشد و در بوضیق النفس سعال فرسن رانافع بود و خاصه تخم
وی و بیخ وی چون با غسل بشویند و لعق کنند و وی معده را نیکو بود و مخصص ریجی رانافع بود و
سیده بکشد و زائیدن آسان گرداند همه حیوانات را و عسل و بول و اختناق رحم و در گرده و
مشانه رانافع بود و ریاح خاصره و جالبین رسود بود و گویند بدل وی خردل سفید باشد و گویند که
طیب مثل آن و بسیار از وی استعمال کردن ضعیف گردد و مصلح وی عصاره زرشک است و اعظم
سبحند خود بسان است و گفته شود

سسطیعون زعفران است و گفته شد و بشیرازی میرک گازرونی گویند و الله اعلم

سطر و نیون گویند که کندش است و مولف گوید که آن نوعی از کندش است و آنرا آفرین
گویند و گفته شد اگر از آب بیخ وی دو قطره در بینی چکانند در دندانه نافع بود و چون با جادو شیر و بیخ
که بیاشامند سنگ گرده بیزاند و بابل بیرون آورد و درم سبز بگذازند و چون زن بخورد برگیرد و بول

و بچه کشته محکم چون با سولق و سر که ضما و کنند بر جرب ریش گشته نافع بود و وی محرک عطسه است و چون
سحق کنند و با غسل بیاورند و سوطا کنند فصول بلغمی را از سر کشند تا بدان و طبیعت وی گرم و خشک
باشد نزدیک بدرجه چهارم و بغایت معطن باشد و در سفید کردن کتان و صوف بغایت نیکو بود و
بپارسی آنرا گلیم شوی و قصبه سی نیز خوانند و در صفت عربیثا نیز گفته شود و بشیرازی آنرا بچه
اشنان گویند و بدل آن در آزر بو گفته شد +

سطر اطمینان نبات آبست که در اینج نیست و در روی آب پیدا بود و ورق همانند ورق نخل
باشد و چکره از انفعال بزرگتر طبیعت وی سرد و تر باشد و چون بپاشانند خونی که از گرده آید به بند
و چون با سر که ضما و کنند منع ورم از جراحتها بکشد و حمزه و در مهار پلید را نافع بود +
سطران سطواک نیز گویند و آن زربنا و هست و گفته شود +

سطاح بر نباتی که در روی زمین گسترده باشد آنرا سطاح گویند همچون خرشا و التال آن
سطر کا اصطک است و اسطرک نیز خوانند و آن صمغ زیتون است و گفته شد +

سطاریون فرسطاریون گویند و پارسای بر ابران گویند و آن گیاه است که طبیعت آن
گرم و تر باشد و درم سرد را بکشد از آن چون بگویند و بران نهند و برگزیدگی عقرب ضما و کنند و سودمند
سطا خنیس نباتیست که در کوستان با و سنگستانها و زمینهای خشک روید و مانند فراسیون
بود و در آنرا زردی زرد رنگ بود و ورق وی کوچکتر از ورق فراسیون بود و بسیار باشد و خوب
و قصبان بسیار بود و اصل وی یکی باشد و قصبان وی سفید بود و قصبان و ورق فراسیون
زرد بود و طبیعت آن گرم است در سوم لول و حیض را براند و بچه فاسد کند و شیمه بیرون آورد
و در سودا پاک کند و بالبخول و جمیع مرضهای سوداوی را سود دهد و تقوی قلب و نفس باشد
و بچوانی را نسل کند و گزیدگی سگ دیوانه سود دارد و چون در زیت بچوشانند در دندان را
نافع و در اندلس آنرا بقاره خوانند +

سطبوس جلنا رست و پارسای کلنا گویند و در باب جمیم گفته شد +

سقم صغیر نیز گویند و در صا و گفته شود +

سعد النواغت و بهرین وی کوفی باشد و فربه خوشبوی بستانی سفید بعد از آن بهندی اگر

سعدی گویند
سعدی

افغانند و مجموع ایشان را تسوین بود و ورق و چوبی جزوی می گویند و گندیده گیرند اگر ورق آن فتنه خوار کنند و در
منفعت جزوی چشم گفته شد و از آن عین گفته شود بدل می نیم ورق آن پوست ناپدید بوزن آن از درخت منجم بود
سرخسبلی عروس است و در عین گفته شود

سرخسبلی گویند و آن سفیداج سوخته است و قوت وی نزدیک است بشادانه بلکه بقوت
زیاده تر از و باشد و طبیعت آن سرد و خشک قابض باشد و چون با پیله یا آب بسان الحبل حقیقه کنند
نقره امعاری اسودد و بد و اگر بازیت نهند تا چون مرهم شود گوشت در جراحتها رویاند از گوشت مرده جرا
ما پاک کنند و خون را باز دارد و از زهرت شوگی آتش در مریها استعمال کنند

سالیوس سالی گویند و سالیوس گویند بسیار لیون گویند و طریلون نیز گویند و آن ابجدان روست
و کاشم رومی گویند و آن مانند ابجدان بود لیکن در از تر از وی بود اندکی و نجابت سفید باشد و آنچه
روی بود بهتر باشد و ورق آن کو چکبک شد و بیخ وی خوشه بوی بود و جمع آن حلقیت طیب است و
تخم آنرا کاشم خوانند و طبیعت آن گرم و خشک است در دهم و محلل بود و ملطف و در دمای اندرونی
ساکن گرداند و بلغم بسته را بگدازد و گویند که چون چهار پایان از آن بیاشامند نتایج ایشان زیاده
شود و اگر با شراب بیاشامند منع ضرر رسوا کنند و سفر با و در دشت را اسودد و در مصر و عراق
سفید بود و مقدار استعمال از وی یک درم باشد و در بوضیق النفس سعال فرمن را نافع بود و خاصه تخم
وی و بیخ وی چون با عسل بپزند و لعن کنند و وی معده را نیکو بود و مخصص ریجی را نافع بود و
سده بکشاید و زامیدن آسان گرداند همه حیوانات را و عسل البول و اختناق رحم و درد کرده و
مثانه را نافع بود و ریح خاصره و جالبین را اسودد بود و گویند بدل وی خردل سفید باشد و گویند بخور
طیب مثل آن و بسیار از وی استعمال کردن مضعف جگر باشد و مصالح وی عصاره زرشک باشد و اعظم
سنبه خرد خود بلسان است و گفته شود

سسطیعون زوفاست و گفته شد و شبیرازی میرک گازرونی گویند و الله اعلم
سسطیون گویند که کندش است و مولف گوید که آن نوعی از کندش است و آنرا آذوقه
گویند و گفته شد اگر از آب بیخ وی دو قطره در بینی چکانند در دندانها نافع بود چون با جادو شیرین
کر بیاشامند سنگ گرده بریزند و ببول بیرون آورند و درم سبز بگدازند و چون زن بخورد بر کبد و دل

چشم میزاید و در کله استعل کنند جهت جرب چشم و ناخن آن نوعی از سرطان هست و در بای چین که چون از جرب برون می آورند و هوا بوی می رسد صلب میگرد و مانند سنگ +
 سرطان هندی پارس خرنجک هندی گویند و آن سرد و تر باشد و خشک نیز گفته اند که اسهال را نافع بود و باه را زیاد کند و سرطان را بشیرازی کلنجاک گویند و کلنجار نیز گویند +
 سرخینوس شیطنج است و گفته شود

سراج القطرب و سراج القطربل نیز گویند و صاحب منهاج گوید که آن خرم است و آن نبات نزدیک بر وفا و مستعمل از وی باشد بهترین آن تخم باشد و طبیعت آن گرم باشد و راول و خشک و در دم قایض بود و قطع خون رفتن بکند و درش روده را سود دهد چون بدان احتقان کنند و صاحب جامع گوید سراج القطرب بمرج الوفا و است و شجرة الصنم نیز گویند و تمهون گوید که شجرة سلیمان بن داود است علیها السلام گویند شجرة ذو القرنین الملک الاسکندر است و اقوال بسیار دیگر آورده است و خود نیز گفته است که آن اوافینوس است که آنرا احدی میگویند و قول رازی و دیگر است که آن نباتیست که بیونانی اوسیاخینوس گویند و دیگر گفته است که بیونانی انخیسوس گویند و قول دیگر آورده است که نباتیست که در میان کتان روید و فقلح وی مانند گل سرخ بود و اصل می مانند جوزی بود و قولی شریف آورده است که آن نباتیست که در شب مانند شعله آتش نماید چون تر باشد و چون خشک باشد و قولی دیگر آورده است که شخصی پنج مله در خانه نهاده بود و چون آن شخص از خواب بیدار شد مانند نوری پیدا بود و بر خاست که تحقیق نماید که چه روشنی است پنج سر و پیرا وید و تا تر بود چنان نمید و چون خشک شد فحلش باطل شد و فی الجمله اقوال مختلف بسیار آورده اند و تحقیق نکرده اند که چیست و صاحب منهاج مطلقا گفته است و آن خرم است و صفت بروج دریا گفته است سرد و طبع وی جدی و حرافتی باشد و مرارتی و عفوصتی و حرارتی بود و طبیعت وی معتدل بود و گرمی و سردی و خشکی وی در دم باشد و گویند که در سیم سرد است و ورق وی قایض بود و محلل خون را قطع کند و چون بکوبند و با سرکه بپا میزند و بپاشد و گرانند و چون ضما کنند نه با با سولق جو بجره و نموده و با سرکه که در چشم باشد نافع بود و چون با موم و زیت شیون بپا میزند و بر قندهند مقوی او بود و طبع وی با سرکه در دند از اسود دارد و خاکستر و بر آن چون بر سوسنکی است

دو شاخ بود اما بن او یکی بود و نژاد و خصیصه دارد مانند خصیصه خروس بمقدار آن بود و هم در موضع
آن بود که از آن خروس ماده آن بالای مسیت بقیفه در رمل فن کنند و بجات آفتاب تمام شود و
بیرون آید و غذای وی در آب ماهی بود و در میان عضنات و غیر آن و صاحب جامع گوید که
اهل صید شنودم و در بعض از کتب خواص دیدم که چون سقنقور بصیاد رسد و عضوی از آن
صیاد بگزید طلب کند و اگر آب یافت در آب رفت و اگر نه شمشیر و در بول خود غلطید صیاد
در حال مرده سقنقور سالم ماند و اگر صیاد پیش از وی در آب رفت یا در بول خود غلطید سقنقور
بر قضا افتاد و مرد و در حال صیاد سالم ماند و این از خواص عجیب است و این مولف گوید گویند
مهر کسی است و تر بکشتن که سقنقور را بکشد و هر سقنقور که بگزید نزدیک او بنزد او بجا رسد
از زبیل کند و بر او مهری بر نهند تا هر سقنقوری که مهر او نباشد بدان رغبت نکنند و اختیار وی
واجب و می نر باشد که در وقت بهار صید کرده باشند و در موسم بهار ایشان و بهترین اعضای
وی ناف و گرد و گرد آن و گرد و بن و بن پیه آن باشد و گوشتی که بر مثانه وی بود هم نیک باشد
و نمک می بهتر آن باشد که از موازی ناف آن برگزند که قوت ناف و گرد و پیه با وی باشد و نمک
وی باید که سیاهی بود که لبرخی مایل بود و بر هر یک چسبیده باشد و آنچه سفید و ریزان باشد نمک
کمتر باشد و سقنقور چون تازه بود گرم و تر باشد و در دم و چون نمک شود و کتد خشک گردد و حرارت
وی زیاده شود و در طوبیت آن کمتر گردد و صاحب منہاج گوید که گرم بود و در دم و خشک بود و در اول
کسانی بود که مزاج ایشان سرد و تر بود و کسانی که مزاج ایشان گرم و خشک بود و موافق نبود بلکه مضر بود
و اگر تنها استعمال کنند فعل وی اقوی باشد از آنچه در مرکبات استعمال کنند و شریقی از گوشت خشک
وی از نیم تنه استعمال تا سه تنه استعمال است و بحسب مزاج کسی که استعمال کند باید که آمیخت با او و به سن
وی و شهر وی و وقت استعمال تا در کدام فصل بود و اولی آن بود که اگر تنها استعمال خواهند کرد
سقنقور و بر سر شراب که بن صافی یا بر بار لعل یا بخت یا قنچ زبیب شیرین یا بر سر زده تخم مرغ
نیم برشت کنند و بیاشامند و همچنین نمک می در اطعمه ماهی از یکدیرم تا دو درم بود و بحسب مزاج
کسی که استعمال میکنند و اگر بر سر زده نیم برشت کنند تنها یا با تخم جبر سوده بوزن آن استعمال کنند
این شغل را بغایت مفید بود و سقنقور سوده و در اجبت در صهای عصبانی سرد و کسی را در

و آن تجولین وی از طوبت پر باشد و اصل آن دراز بود و وسط بمقدار ساعد دست و بر از پشت
 بود و آن چنان گیرد که مغاک و رزیر و رخت بکنند و برگ جزو دران مغاک بگسترانند و شاخ آنرا بشن
 کنند تا آن شیر بر وی برگ قطره قطره بچکد چون ببندد و بردارند و استعمال کنند و صاحب منہاج گوید
 که بدل وی خرمو چینی بود بوزن آن و گویند سه وزن آن مولف گوید پنج او و عمل وی کنند
 و بدل وی نبود در سهل صفر چند آنکه امتحان کنند و قوت سقمو نیاناسی سال باقی ماند
سقاقل اشتقاق است و گفته شد +

سفقور دیون ثوم بر لیت و آنرا اسفقور دیون گویند و ثوم الحبه نیز گویند و هر دو گفته شد و
 سفقور دیون نیز گویند و گفته شود و بسیار سی آنرا سیرمو گویند و طبیعت وی گرم و خشک است و در
 ماطف و محلل و مفتوح بود و جراحها عظیم و ضیق را با صلاح آورد و فسخ عضله را نیکو بود و باقی منفعت
 آن در شین گفته شود +

سفقور ورل ماهی است و سفقور نیز گویند و گویند که آن از نسل تمساح است و آن چنانست
 که تنگ بر سر و نیل خایه می اند و بچ بر می آورد و هر چه از آن در آب می افتد تنگ میگردد و او پنجم
 در میان ریگ می ماند سفقور میشود و آنهم در آب و سم و خشکی تواند زیست و وی از تر و ماده نیز تنگ
 میشود و صاحب جامع گوید که فتن وی پیشتر در چله رستان بود و در شدت سرما از آب بیرون آید
 و در آب بیا بان نهند و صیادی بوی رسد و صید کند و این قول خاصه صاحب جامع است و هم
 نقل ازین جمیع میکند که صاحب منہاج است که سفقور در رمل کنار رود نیل میباشد بیشتر و در
 صعيد و آب نیل میرود و بدان سبب آنرا ورل ماهی خوانند و رل از بهر آن خوانند که مانند ورل
 است و مالی از بهر آن خوانند که در آب میرود و این مولف گوید این قول صحیح است که سفقور و رل
 کنار نیل بایند تحقیق و در زمان شیار کردن و فرق میان سفقور و رل آنست که سفقور در رود
 نیل و نزدیک آن بود و رل در بیا با نها بود و سر و رل این دو سفقور باریک کشیده بود
 و رنگ رل زردی بود که لبخنی و تیرگی زرد و پوست وی خشن بود و رنگ سفقور ابلق بود و از
 زرد و سفید و سیاه و سبز و پوست وی املس بود و محمد بن احمد التمیمی در کتابی شد گوید که سفقور
 و قصبه است باشد و ماده آن دو فرج و مولف گوید که یک سفقور نیز دیدم که قصبه ای سرش

سقمونیامجوده گویند و آن عصاره گیاهیت از تیوات که برگ آن بلباب ماند و درازی نماید
وی سه گز تا چهار گز بود و شاخها بسیار دارد و آن شاخها از یک پیچ بود و گل وی سفید بود و بهترین
آن بود که سبک صافی و متخلخل بود و بلون ابریشم باشد و چون در دست مالند خرد شود و سفید بود و اندک
زود حل شود و چون حل شود مانند شیر بود آن از طلاکی باشد و آنچه سیاه بود باز که سخت باشد و بر انگشت
خرد نشود آن نوع بد باشد و تا در میان سیب یا به شوی نگیند نشاید خورد و استعمال نشاید کرد و در وقت
گوید که مشوی کردن وی چنانست که در کیسه کتان کنند و اندرون بریاسیب خالی کنند و در میان
آن نهند و سر باز جای نهند و بچوبکی محکم کنند و در میان خمیر گیرند و در تنوری که آتش آهسته بودند نهند
و را کنند تا بخت شود بعد از آن بیرون آورند و در سایه خشک کنند و بعد از آنکه خواهند استعمال کنند
و طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم و گویند در درم و حرارت وی زیاده از بیست بود و بر برص
و بوق و کلف طلا کردن نافع بود و محلل جراحات بود و چون با عسل بران طلا کنند و از جهت درد و
کنند یا سر که دروغن گل طلا کنند نافع بود و سقمونیامسهل صفر بود و شیرینی از وی از تسوجی تا
دو دانگ باشد بر حسب مزاج و هوا و بادویه از تسوجی تا دانگی بود و بر گزیدگی عقرب طلا کردن
و خوردن سودمند بود و وی مضر بود و با حشا و معده و جگر و دل و کرب و غشیان و تشنگی آورد
و اشتها و طعام برود و مصلح وی آن بود که با کثیر اورب السوس و انیسون و دوق و نشاسته
و روغن بادام شیرین مخمر ج کنند بوزن آن و چون بیاشامند از وی مقدار بسیار و آن کدیم
باشد اول امساک کنند و بعد از آن کرب و غشیان آورد و عرق سرد و اسهال با فراط آورد و باشد
که کشند و اگر زمان بخورد بر گیرند بچرا کشند و دودم از وی کشند بود و شریف گوید که جزوی از وی
با دوزخ و ترید و شیر تازه بیاشامند بناشتا گرم بزرگ و خورد بیرون آورد و مجرب اصل نبات و
چون با سرکه بزنند و نیک بگویند و با آرد و جویند و کنند عرق النساء نافع بود و اگر طو بات پیچ و در اشیم
پاره زمان بخورد بر گیرند بچرا کشند و چون با عسل مزیت بیا میند و جراحات پلید نهند بکند از دوزخ
با سرکه بزنند و بر جرب ریش شده مالند سودمند و پیچ و در بر ص طلا کنند نافع بود و در اوای سی
را که سقمونیام بسیار خورده باشد بد و غش و سولین و قلع و رب سفر حل و رب ساق و رب پیاس
کنند این موهف گوید که نبات سقمونیام بلباب ماند و سفید بود و شکوفه او هم سفید بود و اگر بخت

بکشد و قی خمار نافع بود و تشنگی نباشد و مقوی معده باشد و آب سی فاضل تر از جرم وی باشد
در تقویت معده و بول براند و آنچه بحسب بخت باشد و در وی زیاده باشد و در سینه یا راسود
بود و خون رفتن باز دارد و نافع بود بجهت حرقت بول چون عصاره وی در سوراخ قضیب چکانند
و اگر بر سر طعام خورند شکم براند بقوت و اگر بسیار خورده باشند طعام مضیم نشود بیرون آورده و اگر پیش از
طعام بود شکم بر بندد و طبیب وی حقنه کردن شقاق مقهور جم راسود و منبد بود و بوی یکدن وی است و
دل باشد و داغ و قطع غشیان و قی و خون بکشد و اگر بسیار بخورد و اعصاب قوی و منصف تو کند
و آنچه نارسیده بود در پیضم شود و مصلح وی رطب العسل باشد +

سفند سفید آن خردل سفید است و گفته شد +

سفار کوس نوعی از پیاز بری است و طبیعت آن گرم و خشک است و سهل بود و خام و خفته
سفند و کیون کون بر لیت و گفته شود +

سفن سیلان گویند و آن غسل رطب است و لعربی دلس گویند و گفته شد +

سفقو لوقند ریون اسفقو لوقند ریون است و در الف گفته شد صفت آن اما منفعت و

اینجا گفته شود و میوه نامی اسقلینس خوانند و سلمینون و امینون نیز گویند و قطاریع نام خوانند و

مولف گوید که آنرا بشیرازی رنگی دارد و خوانند و آن نباتی صحرایی بود و مشابه بکبریه البیض طبیعت آن

گرم است در اول و خشک در دوم و گویند معتدل است در گرمی و خشکی و وی محلل و لطیف

بود و عظیم از جهت سپر نافع باشد چون با سر که بزند و یا بکنجبین چهل روز بیانی بیاشامند فراق

و یرقان راسود و منبد بود چون سحر کنند با شراب بیاشامند و قطیر البول را نیز سود دهد و سنگ

و مثانه را بریزند و مقدار مستعمل از وی دو درم باشد و در لیست قوریدوس گویند سیان و فالج و

وسواس سوداوی راسود دارد و صرع را نافع بود و فوئیس گوید که صلابت سپر و غلظت آنرا

سودمند بود و اگر بر غن بنفشه سحر کنند فالج و لقوه و سکنه را نافع بود و گویند که چون از خور و نبات

منع استیجی بکند و اگر با سر استر بود و نیکوتر بود و وی مضر بود بدل و معده و مصلح وی مصطک باشد و مضر بود

بمثانه و مصلح وی غسل باشد و بدل آن کما در یوس است و گویند که بوزن پوست بچ که بر میوز

آن تخم کرفس +

عقرب ریتلا ضما و کند یا بخورند نافع بود و محلل و رام جاسیه بود چون بروی نهند و خاکستری شقاق
مقعد را نافع بود و سرطانات چون خام بگویند و سحر کنند و با شیر خرباشا منبذ گزینگی جانوران عقرب
ریتلا را سود دهد و چون نهند و بخورند و مرق آنرا بیاشامند قرصه شش را سودمند بود و چون بگویند
یا با در و ج و در نزد یک عقرب نهند بمیرد و شریف گوید که اگر بیاشامند با شراب سفید عسل بول را نافع
بود و سنگ نیز اند و بیرون آورد و چون نهند بار از یانه و کرفس صافی کنند و آب آن بیاشامند مقعد
سی درم بول حیض را براند و اگر بچنان خام سحر کنند و آب بپوشند و غرغره کنند بدان مقدار
سکه چرخناق و وجع خناق و لوزتین را سود دهد و ساکن گرداند و اگر چشم ویرا بیا و نیزند کسی که غیب
داشته باشد ساکن شود و شفایابد بجا صیت و بصری گوید که گوشت سرطان نهی و مرق آن با
زیاده کند و مسلول را سود دهد و گویند که چون با حشیش شعیر نیزند سودمند بود جهت ابتداء رسل که از
خشکی سینه و تشنگی باشد و شیخ الرئیس گوید که دشوار مضم شود و غذا بسیار دهد و صلاح وی آن بود
که با ماش نیزند تخم بنیک گویند مضرب بود بمشانه و صلاح وی طین قبرسی باشد و بدل سرطانات خشک
بوزن آن صدف بود و این زهر گوید اگر نیزند سرطانات بشت و مسلول بمرق آن غرغره کند صحت یابد
و اگر پای سرطانات را بیا و نیزند بر درخت میوه دار مجموع میوه آن میفتد بی علتی و اگر از آن لبوزانند
و طلا کنند بر پتان کسی که سرطان داشته باشد شفایابد و موکت گوید که صفت غسل وی چنانست
که با پیای و بیا بنید ازند و شکم بشکافند و بجا کستر چوب زردنگ بشویند و بعد از آن بپزند با ماش یا
باجو مسلول را سودمند بود و صفت سوختن وی چنانست که دلی مسین سرخ را بر آتش نهند
و سرطان زنده در آن نهند و آتش را برافروزند تا سوخته گردد و دمانند خاکستر شود و باید که در تابستان
بود و بعد از طلوع شعری عبور چون آفتاب در آسد بود و قمر نیزه شب گذشته باشد.

سرطان بحری نوعی از خزندگان ریائی بحری بود همه اعضای وی و محرق وی الطف
محرقات بود و صفت سوختن وی آنست که در کوزه نو کنند و در گل حکمت گیرند و یک شبانه روز
در تنوری نهند و بر دارند و طبیعت وی سرد و خشک بود و در رسوم و سوخته ویرا چون سحر کنند و
بدان سفون سازند دندان را جلاد بد و کلف و نمش را زائل کند و ریشهای چشم را زائل کند
و شش رطوبات از طبقات وی بکشد و تقویت طبقات و عضلات و اعصاب چشم بکشد و در شقای

بستانی اندرون بینی بچکانند طلا کنند سودمند بود از جهت سرخ بچکان که آنرا ام الصبیان خوانند و سداب بینی خشک کند و قطع شهوت باده باشد و مغز بود بچشم بسیار خوردن و مصدع و موله شقیقه بود و مصلح آن انیسون بود و مقدار استعمال از بستانی سه درم بود بزرگان را و کوچکان را از قیراطی تا دو قیراط و گویند که بدل بستانی فناع و فو تیج باشد و گویند سیسنبوری چون بگویند بر عضوی ضعیف کنند ورم گرم آنرا حادث شود و از خوردن وی حرنی و التهایی سخت پیدا شود و مداوای آن نفی کنند و آنچه در مداوای و فلی گفته شد.

سرمق سرخ نیز گویند و آن قطف است و گفته شود.

سیرقیون سیرقیون است و آن زنجفر سوخته است و صفت آن در زنجفر گفته شد.
سرخس جلیدار و دکلیدار و و حمان و سفیر و کیلکان گویند و میونانی بطارک گویند و بخی که بخون و آن نر و ماده بود و قوت سرد و مانند یکدیگر بود و بهترین آن بود که سیاه و بزرگ بود و چون شکند اندرون وی فستقی باشد و طبیعت وی گرم و خشک است در دوم گرم کرد و دانه را و کرهای دیگر کنند و بیرون آورد و جالینوس گوید که چهار مثقال از وی با باد الحسل چون بیاشامند حب لقرع را بکشد و بچمروه بیرون آورد و زنده را بکشد و چون بر جراحتهای تر نهند خشک گرداند بغایت و دستقوید گوید که اگر چهار درم از وی با شراب بیاشامند حب لقرع را بیرون آورد و اولی آن باشد که پیش از آن سیر خشک بخورد و اگر سه درم با شراب بیاشامند گرم دراز بیرون آورد و ورفس گوید که رش کرده و مثانه را نافع باشد و عرق النساء و فقس و در و مفاصل را سودمند بود چون با عسل بیاشامند و صاحب مناج گوید که شربتی از او درم بود و این مقدار با او و میهای که قالمات دو و بود و خلط کنند همین عمل کند و الا کنند و گوید مضر بود بگروه و مصلح وی شیخ ارمنی بود و گویند که بدل آن شیخ ازین سلطان نهری بسیار سی خرنجک گویند بهترین وی آن بود که بزرگ باشد و در آبهای شیر باشد و طبع آن سرد و تر بود و سلول را سودمند بود خصوص بشیر خرد چون مضم شود غذا بسیار و اگر خاکستر آن بشقاق بپاشد که سبب آن از روی بود سودمند و بهیق و کلفه را زایل کند و اگر بزرگ سگ یوانه با سرکه استعمال کنند در غایت کمال سودمند بود و اگر با خطیایا و کندر بود شاید کندر یک جزو خطیایا پنج جزو خاکستر وی ده جزو اگر با عسل استعمال کنند همین عمل کند و چون آب بپزند

ضماد کردن نافع باشد و از جهت صداع مزمن با سولق ضما و کردن سودمند بود و با سرکه بربری
 ضما و کردن خون رنات را به بند و خوردن درق وی تنها یا با انجیر خشک گردگان دفع سموم قتاله
 کند و موافق ضرر جانوران باشد و چون با شبت خشک بپزند و بیاشامند مخص را سودمند بود و سایر
 گرداند و چون استعمال کنند چنانچه ذکر رفت در دفع سموم و در دپلو و در وسینه و دشواری نفس و
 و سر و ورم گرم که عارض شود در شش و عرق النساء و در مفاصل را نافع بود و چون با زیت بپزند
 و بدان حقه کنند نفخ معاکه آنرا قویون گویند و نفخ رحم و نفخ معارستقیم را نافع بود و چون سخن
 کرده با غسل بپزند و برفج زنان تا مقعد بالند سودمند بود و در رحم که از اختناق بود و چون با زیت
 بجوشانند و بیاشامند گرم را بکشند و چون با نمک بود و غیر نمک و شامی چشم زیاده کند و چشم کشند
 همین سبیل بود و چون استعمال کنند بر سر و روغن گل صداع را سودمند بود و چون سخن گفتند و در
 و مندر خون را باز دارد و چون با بطرون بپزند سفید را بان بشویند صحت یابد و اگر با انجیر بپزند
 ضما و کنند سودمند بود و چون ضما و کنند با درق غار بغایت نافع بود و از جهت ورم گرم که در آشپز
 عارض شود و چون با شبت و غسل بر قوبالند سودمند بود و در غصه و وی چون در پوست انار گرم
 کنند و در گوش چکانند از جهت درد گوش نافع بود و چون با آب رازیانه و غسل بپایانند و در چشم
 کشند ضعف چشم را نیکو بود و اگر با سرکه و سفید راج و روغن گل بر جگر و در ریشهای که در سر بود با لند
 نیکو تر بود و شریف گوید که فالج و رعشه و تشنج را نافع بود و چون هر روز یکبار از آب می بیاشامند و اگر
 از آب طبع وی مقدار سکر به آبست و درم غسل بیاشامند فواق را زایل کند و این مجربست و اگر
 بیاشامند یا ضما و کنند از جهت گزیدگی عقره مار و تیل و سنگ یوانه بغایت نافع بود و وی
 زهر را باشد و روغن گوید که منع ابستنی بکند و طبری گوید که تخم ویرا چون بکوبند و بیکدم با و درم از آن
 بیاشامند بحسب آنچه بپایان نافع بود و از جهت فواق که از بله و سرخی پیدا شود در سر و معده و فواق
 صرع و کابوس را سودمند بود و چون بیاشامند قویون ریج را سودمند بود و چون در زیت بپزند و در
 نمک کنند عسل البول را نافع بود و اسحق بن عمران گوید که چون سخن کنند بغایت پوست سداب صلب
 را و طلا کنند موضع و او را شعلت اکل کند اگر چنان شده باشد و اگر غصه سداب جلی و اصل و
 با سموم بپایانند و بر موضع و او را شعلت کنند و بپایانند و بپایانند و بپایانند و بپایانند و بپایانند

از چشم بایمن بشود اگر اجابت در دوسر برآویزند زائل کند و اگر اجابت در وسط اطالیس گوید که کسان که
مسن باشند و چشم ایشان ضعیفی باشد مانند خیالی یا مانند کسی یا همچون ابر چیزی بر اثر چشم ایشان آید
و خبری کند آئینه از وی بسیارند و در برابر نظر خود دارند و منظور نظر خود گردانند که آن رحمت از ایشان
زائل گردد و از نزول آب بایمن باشد و هر کس که مهره از آن با خود نگاه دارد از علت آتشک بایمن شد و اگر
از او میل بسیارند و چشم کشند و ششانی چشم بگیرد و قوت با صره بدید.

سبع الارض شعرا لجن است و کذب البینه نیز خوانند و آن پسیا و شالست و گفته شده
سبع الشعرا افتیموست و گفته شده
سجلاط یا سمن است و گفته شود.

سحنینوس خلل مامل است و آن اذخر است و گفته شد و بسیاری کور کیا خوانند.
سحر گرم خشک بود و مقوی معده تر باشد و سده جگر کشاید تلخی که در وی باشد و مضطرب
کمند و بنحایت قطع بلغم لزوج غلیظ از معده کمند و سده بکشاید و با و مارال شکند و مروع را نام
باشد اما مجزوری مزاج مضرب بود و تب آورد.

سدی بلخت اهل مدینه خلل است و گفته شده
سیدر بسیاری کند گویند و آن نوع است یک نوع خار دارد و یک نوع نه و آنچه خار دارد آنرا ضال گویند و آنچه
خار ندارد او را غیری گویند و بنحیث صفت هر دو گفته شود بهترین آن بود که درق و میسر و طبعیت آن گندم و بنحیث
وی بغایت قابض بود و صاحب منهج گوید که صمغ او خرازا زائل کند و موی را سرخ گرداند و
ملین ورم بود و محلل و آسحق گوید که دودرم از وی مقوی امعا بود و مضرب بود و مصلح آن کثیر است
سد و صل یتاج است و گفته شود.

سداب فین خوانند و بنحیث نیز گویند و آن لبثانی و بری و جلی بود و بهترین آن لبثانی
بود و بنحیث لوی که در نزد یک درخت انجیر بسته باشد و طبعیت آنچه تر بود گرم و خشک بود و دوسم
و آنچه خشک بود گرم و خشک است و دوسم و طبعیت بری در درجه چهارم بود و گویند و دوسم و لبثانی
مقطع و محلل خلل غلیظ لزوج باشد و بهق رازا زائل کند و ثایل و چون بنحیث لوی مبر و پیاز را قطع
کند و محلل خنایر باشد و چون بران ضما و کنند و فالج و عرق النساء و در مفصل را خوردن.

ساسالینوس سیالیوس سیالیوس نیز گویند و گفته شود +
 ساطل ساطل گویند و ساطل نیز گویند و سیارسی روشناک گویند و در ساطل گفته شود +
 ساینج و ساینک نیز گویند و آن لجاج است و گفته شود +
 ساطر لویون سوفیون است و گفته شود +
 سالامندر آن نوعیست از اعضا بانست و آن چهار پای دارد و در کان نوشا و در بیدر بود
 و دنب وی کوتاه بود و آن بزرگترین تر از سالم برص است و گردن وی باریکتر بود و لون وی البیض
 بود از سیاه و زر گویند که چون در آتش اندازند بسوزد و اگر سرد نباشد وی سیاه بود و گویند که چون سنگ
 بروی زنند کارگر نشود و از جمله سموم قاتله است مانند ذریای و معالجه وی مانند معالجه ذریای بود و
 علامات کسی که آن خورده باشد در معده اسهال سخت باشد و در شکم و کمر از احتباس بول و دم
 زبان و زایل شدن عقل و لون اندام سیاه گردد و مانند باد بجان و منفعت وی در باطن رجوع گفته
 ساق البقر ساق گا و چون بسوزانند و بگویند و بیاشانند نافع بود جهت خون فتن و شکم +
 سپستان محاطه و محیطا گویند معنی سپستان اطباء الکتابه بود و بیق خوانند و نیز خوانند بلفظی دیگر و بهترین
 بحر می بود که تازه و فربه بود و معنی طبیعت آن معتدل باشد و گویند که سرد بود و گویند گرم و تر بود و
 بود از جهت سرفه که از گرمی خشکی بود و سینه و طلق را نرم کند و شکم را براند و تشنگی نباشد و سهل شود بود
 و منقی بدن بود و مقوی آن و اسهال از اخلاط بد پاک کند و در او میسه نیک باشد فعل می در میان
 گرم که سبب می چون با صفر بود و نافعست و آنچه از بلغم شور بود و سود و در مقدار مستعمل از وی سی
 عدد باشد لیکن غذا اندک دهد و مولد بلغم بود و گویند که مضر بود و بجز مصلح آن آب عذاب است +
 سح صاحب جامع گوید که آن سنگیست سیاه براق که از بند و ستان می آورند و صاحب منہاج گوید
 که آن چیز نیست بلکه آن سنگیست مانند که با در چرخ لیکن سیاه و براق بود و مولف گوید که آن دو نوع
 یک نوع از در بند قنجان آورند و آن آمیت که بمرو را می نامند می شود و سح میشود و تاثیر شدت هوا و
 کینوح دیگر از جنلان آید و آن کافی بود و بهترین آن در بندی بود و سیارسی شبه و شب گنگ است
 و تاثیر از وی شوق گویند و این مولف گوید آورده اند که شب بر آتش برافروزند و همچنانکه بنیم فرزند
 بوی لفظ آید و طبیعت آن سرد و خشک است و شریف در خواص آورده است که هر کس که آن را بخورد و در

که بجاییت مویراقوت و در اما خوردن مضرب و بسو و صلح وی زعفران باشد و بدل آن بوزن آن
فیله نبرج و دو دانگ آن پنج نی +

سلاج شریف گوید که آن درختیست که در هندوستان باشد و هیچ درخت از وی بزرگتر نیست و
چوب وی صلب سیاه باشد و طبیعت آن سرد و خشک باشد و چون بسوزانند در آب می افتد
و بعد از آن کنند و بپزند و درختیست که قوت حدقه بدید و درم اجفان نافع بود و چون چوب ویرا خل
باب سرد و سنگ لبر اند صلاص کرم راز ازل کند و اگر بچنین بر درمهای صفاوی و سودا و
و موی مانند بگدازند خاصه بانی که طبیعت وی سرد باشد و از تره وی روغنی سازند که معروف بود و بزر
الساج و نافه مشک را بدان غش کنند و در آن غوص کنند و پیدا نباشد الا که وزن آن زیاده کند
و چون نشاره چوب آن بیاشامند کرم از شکم بیرون آید و بقوتی که در ولست و این مولف گوید
برگ درخت سلاج بزرگ بود و هر یک اند سپری چنانچه موی در زیر آن پناه تواند گرفت از باران
و در کوههای روم درختیست که آنرا شرس خوانند صد گز بشود و زیاده و چوب آن درخت با سلاج
برابر دارند و سختی و در آب پای داشتن خاصه در دریا و بوی برگ شاخ خوش باشد و نرم و نازک
بود و طبیعت سلاج در زنگبار و هندوستان باشد +

سالمقہ بر سیاوشانست و گفته شد +

سما سارگشت بزر الا بخره است و گفته شد و الله اعلم +

سام ابرص صوار خوانند و صاحب جامع گوید که آن وزغ است و سهو کرده است و غیر
سم مملک است اما سام ابرص موزی نیست و بشیرازی ماترنگ است و با صفهائی مالوای طبیعت
آن گرم و خشک است و بهترین آن بود که در بستانها بود و چون خشکافتند و برگزیدگی عطر بپزند
و در اساکن کنند و گویند که چون خشک کنند و بازیت بیامیزند و طلا کنند بر سر گل موی بپزند
و اگر بول وی و خون وی بر شق کوه و کان ضا د کنند نافع بود و بغایت و اگر بپزند و در آن نشینند
و بچنین بول وی و خون وی با قدری مشک سوراخ قصب کوه و کان چکانند بغایت
فتق را سودمند بود و اگر جگر وی بر سوراخ دندان کنند و در اساکن کنند و چون بپزند و بپزند
سهمام نهند بیرون آید +

و آنچه لوی آن قوی بود و لون آن سیاه برگ قنفل بود و این مولف گوید بهترین سافج آن بود که شور نبود و بولیش به لوی نادرین مشابه باشد و در چرون سافج را برگ صندل خوانند و طبیعت آن گرم است و در دم و گونیز تر است و رازی گوید گرم است در سوم و خشک است در دوم و از خواص وی آنست که چون بر جامه پراکنند از سوسن همین باشد و اگر در شیب بان نهند لوی و باز آنرا کنند و معده و جگر سرد و اسهال و در جگر فزین و در سپرز و روده رانفع بود و مقوی بدن بود و مسهل و در معده و باوی که در روده متولد شود و دشوار از اول رانفع بود و شیمخه بنس ابرون آور و در زنجیر کند و یا با که شکم طلا کند و چش شیر اند و در سوز اسهال و در دل خفقان رانفع بود و لوان اند و لوی نخل را کنند و در قوت کبش سبیل لطیف الا از وی نرم تر بود و مقدار کیشقال از وی مستعمل بود و استحق گوید که مفرست ایش و مصالح آن مصلحتی بود و بستانه و مصالح وی شراب به بود و بدل وی بوزن آن سبیل لطیف است و گویند سلیخ یا طالیسفر

ساد اوران قطار خوانند و معنی ساد اوران پیارسی سودا القضا باشد و ختم الملک نیز گویند و شیرازی سبک است اوران گویند و صاحب منہاج گوید که آن صغیر است و صاحب جامع گوید چیز است مانند صمغ که در اندرون پنج درخت گردگان کهن که محوف شده باشد یا بند و موت گوید که آن چیز است که در میان درخت بطم کهن می باشد و آنرا آب بن خوانند و صاحب جامع از درخت جوز یا درخت بطم سهو کرده است و بهترین آن بود که بسترخی نخل بود و طبیعت آن سرد است در دوم و خشک است در سوم و گویند گرم است خون را به بند و بخوردن و از بیرون ضماد کردن یا بخورد و برگرفتن خاصه حق کنند و نیم درم از وی با آب لسان الحمل بیاشامند هم خون بند و نیم قطع اسهال کند و اگر زنان بسر که بسر شدند و فرزند سازند و بر خود برگیند قطع خون رفتن کنند و قوت عروق رحم و آورده آن بد بد و همچنین اگر آب لسان الحمل بیاشامند و حقه کنند بدان رحم همین عمل کند و اگر حل کنند و آب ورق مورد سبز مقدار دو مثقال و سه درم با پنجه برم روغن مورد اضافت کنند و زنان موی خود را بدان خلاف سازند و بن موی باب موردی که آن در وی حل کرده باشند تر کنند چندانکه بخورد و قوت موی را بد بد از تساقط منع کند بجا صیتی که در ویست و اگر مقدار خفقال بیاشامند معده و امعاء پاک گردانند و اگر سردم خصیه ذکر بسر که خمری طلا کنند نافع بود و ویسقرید و کرم

جمنده باشد و اگر در کمر یا پس بازه کنند و بشارند تا بیرون آید و لون کمر یا پس سیاه شده باشد استحصال کرده باشد و طبیعت زریق گرم است و محرق بود و گویند که سر و زست در دوم و وی مصدع و فاجر باشد و مقتول وی از جهت قتل شش خصوصیتی دارد و فردان حیوانات همچنین کشته شود و فردان نیز از کشته خوانند و بار غنکگل از جهت جرب و حله نافع بود و خاک او چون با طعام میخورند و بمیوش و میهند و میوش را بکشند و چون با سرکه بر جرب حله طلا کنند نافع بود و دخان وی بر بنمای بد پیدا کند مانند فاج و عشته و کبری و عقل را زائل کند و چشم را تاریک کند و لون را زرد کند و جستن اندام پیدا کند و بوی دهن و خشک و مانع و در موضعی که در آن برود عقرب مار و گزندگان بگریزند و اگر گزیند بگریزند و زریق مصدع کننده بود و اگر زریق در گوش کسی ریزند اختلاط عقل پیدا کند و باشد که بعصر و سکه رسد و ادای وی آلت که میلی از رصاص در گوش وی کنند تا آن زریق بوی جسد بیرون آورند و آنچه نه مصدع بود و نه مقتول چون بیاشامند در حال از شب بیرون آید و مفرقی زیاده نرساند چون زنده بود و از جهت جرب استحصال کردن چنانست که سیاه را آب کنند یعنی بکشند و آب لیمون در میان انگشتان دست بمالند و اگر در جمیع بدن بود هم دفع شود البته بعون الله و علاج کسی که زریق خورده باشد مانند کسی است که مراد سنگاف ده باشد و موقوف گوید که صفت تصفیه آن بسیار است این کنیوع گفته شود بستاند زریق و بیامیزد با نیم وزن آن اسر یا قلعی بسایند با هم چند آن رج سوخته و هم چند آن پنجه و بوزن مجموع نمک بریان کرده همه را بصلایه بسایند و آب حاض اترج بر آن میریزند و آهسته و میسایند تا بغایت سوده گردد پس آن را بریان کنند و در شیشه بگل اندوده کنند با دلی نو بگل اندوده کنند و بر بسته آتش نرم بریان کنند و دیگر بسایند هم بحاض اترج و دیگر بر بریان کنند آتش نرم و هفت نوبت چنین کنند بعد از آن بسایند و در شیشه بگل حکمت اندوده کنند و تصفیه کنند سه نوبت تا سفید گردد و مانند دانه مراد و آن سم قاتل است لغویانند منها و الله اعلم

باب السین

سافرج صاحب منہاج گوید که هندی بود و درومی و هندی را نامستان گویند و الاثرین و الاثرین نیز خوانند و آن در قیست مانند ورق گردگان آن مریوی آب پیدا میشود و در میان می بود و اما عدس المار و بهترین وی آن بود که تازه بود و یکدوی وی بزوی مائل بود و یکدوی دیگر کوبنی

نیکو بود و آنچه از زیتون بری گیرند مانند روغن گل بود در اکثر حالات سودمند بود حمزه و شری و جرب
صداع و قوبا و دندان متحرک محکم کند و سبوسه زائل کند و اگر هر روز در موی بالند گذارد که موی سفید
شود و آنچه از زیت کهن بود بقوت روغن خروع بود و آنچه تازه بود گرم با مقدار ال بود و میل بر طوبت
داشته باشد پس اگر بشویند معتدل بود میان تری و خشکی و شستن آن چنان بود که در آب شیرین
کنند و بدست بزنند چند نوبت و صافی کنند بعد از آن استعمال کنند و جالینوس گوید که زیت گرم
است در دوم و کهن و پیرا چون در چشم کشند تاریکی چشم زائل کند و بر نفوس طلاء کردن نافع باشد و
آنچه شسته بود موافق درد اعصاب عرق النساء بود و با جوب آب خوردن در دوم از وی سهیل بود
و با آب گرم آشامیدن وقتی کردن که سر هر یک بکند و زیت انفاق رازیت الاصحانیز گویند و بهترین
آن شیرین تازه بود و نیکو گرداند و بن دندان و دندان و دندان متحرک را
محکم گرداند چون در دهان مانی نگاه دارند و منع عرق بکند و چون در دگی مسین کنند و بخواهند
تا بقوام غسل آید منفعت وی مانند منفعت حنظل بود و مجموع زیتها منع را بکند از برای آنکه زرد
در بدن نفوذ کند و ملتین طبیعت بکند و جهت قولنجی که سبب آن از ورم امعاء بود یا از سده که عارض
شود از جمیع یا بس بدان حقه کنند سودمند بود و زیت کهن کسی که در چشم وی با وسایل باشد یا در
اجفان وی رطوبتی غلیظه یا بس بار باشد چون در چشم کشند زائل کند و قوت با حره بدید و خستگی
ببفراید و زیت یکسال کهن شود و هر چند که بگذرد و فاضل تر بود و اگر بگذرد دگی عقرب گرم کرده
بالند در حال رسا کن شود و بدل زیت کهن بگذرد روغن خروع است و گویند که روغن و در او دویه قتال
زبد البحر +

زیت سیاهی سیاه گویند و او را نام بسیار است و بلخت اکسیران العیان القبط الزفرم الحی المار
النور الزادق الروحانی عین الحيوان اللین الخلدین الدین الالباق الفرار الروح النافذ الطیار و
مجموع بزبان اکسیر است و این مولف گوید بزبان اکسیران بسیار اسم دیگر دارد و لبان عطار و
قنداق برق مثل طب حصار حیات عیان قبل از انوار الشمس ملک الارض بار المواقف العباد
الحی لین العذر اچون نامصعد باشد این نامها دارد و چون مصعد باشد طلق الحاجی قندیل النجم
رکبه لاسد خوانند و بشیر از وی جیوه گویند و بهترین آن که زنده بود و مستعمل کرده باشند و بغایت

زیتون السودان گویند زیتون المرحان است و اهل مغرب الاقصی جان وارقان خوانند و درخت آن دو نوع است یک نوع بزرگ بود و خار ناک و ثمر آن مانند بادامی بود و کوچک و روغن آن میگوید که بسیار درخت آنرا از چین بخوانند و یک نوع دیگر بادام کوچکی بخوانند و بشیرازی بخورک خوانند و بعضی نوزالبر گویند زیت سودان غیر زیت المرحان است و آن زیتی است که از بلاد سودان آرند و بغایت گرم بود و سودمند بود و در با و عطشهای سرد را با منفعت نوزالبر در صفت نوزالبر گفته شد.

زیت المرحان و زیت السودان گفته شد این مولف گوید هیچ درخت در از تر عمر از زیتون نیست و گویند درختهای زیتون که در فلسطین است کشته یونانیان است و حال آنکه یونانیان پیش از روم بودند اکنون سده هزار سال زیاده عمر درختی از آنست.

زیتا نقل زیت است و میونانی امور می خوانند و عربی عکر الزیت و بیارسی در روی زیت و چون به نری طبیعت آن گرم و خشک است در روم و منفعت آن در عکر الزیت گفته شود.

زیت رکابی زیت الاتفاق است و اهل عراق زیت الرکابی خوانند بدان سبب که شتر می آید از شام و اهل مصر و شام زیت فلسطی خوانند و گفته شد منفعت آن در زیت.

زیتون الحبش و **زیتون الکلب** زیتون هری است و صفت و انواع آن در زیتون گفته شد.

زیتون الارض مافریون است و گفته شود.

زیتون نوعی از درخت غیر است و در مشق و آن بر نمیدهد و گویند که غیر آنست و صفت غیر او در غین گفته شود.

زیتون کتانیست و گفته شود.

زیتون صرهد است و آن حیوانیست کوچک مانند گنجی بشیرازی و بر اجرد اسک خوانند و شب آنرا کند و در صا و گفته شود منفعت آن.

زیت بیارسی روغن زیتون خوانند آنچه بشیرین بود از زیتون رسیده گیرند طبیعت وی گرم و تر بود گرمی معتدل و آنچه از زیتون سرخ گیرند متوسط میان رسیده و نارسیده و آنچه از زیتون سبز گیرند آنرا زیت اتفاق گویند طبیعت آن سرد و خشک بود و در اول و گویند در روی رطوبتی بود و معده را

فی الجمله در حدت و لذیع مانند نمک بود.

زیره النحاس آن چیز است که چون مس را بگدازند و در گوی از زمین ریزند و آب بر آن نریزند و آب جزای مس جمع گردد آن آب چون گرم شود کف می گردد مانند نمک آن را زیره النحاس خوانند بهترین آن سفید بود و آن آکال و لذاع و قابض باشد گوشت زیاده بخورد و کرمی که در زائیل کند چون سحی کشت و در گوش و منده سهل آن آب را بود و بواسیر را خشک گرداند و در مفاصل تحلیل دهد و ریشها و عفن را بصلح آورد و چون آن را با شراب بیامیزند بهتر زائیل کند و چون غسل بیامیزند و بدان غرغره کنند ورم ملازه بگدازاند.

زیتون آنچه رسیده باشد در حرارت معتدل است و گویند که گرم بود و آنچه نارسیده بود بغایت سرد بود و قابض و زیتون سبز بهترین آن بود که تر بود و طبیعت آن سرد و خشک و زیتون سیاه غذا زیاده تر از انواع زیتون و بد و طبیعت آن گرم و خشک است و آن و تر از سبز تر شود و چون با استخوان کشتند از جهت رطوبت و مرصهای شش نافع بود لیکن خوردن آن بخوابی آورد و صداع و غلظت سودا از وی متولد شود و اولی آن بود که در میان غذا خورد و سر که کسر بعضی مفرت وی میکنند و مقوی بود و اشتهای طعام بیاورد و بجامعت را زیاده کند و قوت ذکر بد و زیتون کوبی گرم و خشک بود و آنرا عظم گویند و زیتون الما آنچه نارسیده باشد سرد بود و قابض باشد و آنچه رسیده بود معتدل بود و در حرارت و گویند که گرم بود و قوت اشتها بد و معده خاصه چون بسره باشد و چون سحی کشت و ضا کشت بر ریشها و کرمی که در پاکی گرداند و سوزگی آتش و زیتون سبز طبیعت را ببرد و معده را و باعث و بد و قوت شهوت غذا بد و خاصه نمک سود اما در پیغم شوره و شکم پیچید و غیر نمک سود است و گویند چون پیچیدم آب و می بیاشامند نافع بود و جهت مره صفرا و گویند نفع بود شش و گویند اصلاح وی بجلست است و عصا زیتون چون زن بخورد بر گیر و سیلان رحم و خون آن باز دارد و مغز استخوان وی چون با پیله و آرد بیامیزند و بر برص نافع نمند زائیل کند و آب نمکی که زیتون در وی نهاده باشند چون بدان مضغه کنند بن دندان که متحرک بود محکم گرداند و آنچه تازه بود و بطون یا قوت بود و معده را نیکو بود و آنچه سیاه و نارسیده بود و معده را بد بود و زرد تپا شود و آنچه در نمک آب نمند لطیف تر از آن بود که در آب تپا نمند.

با شراب بیاشامند چند روز متواتر استسقا و گزیدگی جانور را نافع بود و چون با آب بنزد و بر چشم بنهند
سودمند بود از جهت نزول آب و مقدار استعمال از وی چهار درم بود و استحقاق گوید که مضر بود و بجز
مصلح وی صمغ عربی است و گویند که عذاب بدل آن بوزن آن پرسیاوشان و نیم وزن آن
مرزنجوش +

زوفار طرب و غنیمت که بر و نهاده میشد از من جمع میشود و سبب گیاهی که شیر دارد و آن از میوه
چون بخورند سبب حدت و قوت آن شیر و سبب بر و نهاده ایشان جمع میشود و باشد که روان باشد و آنرا
بنزد و بقوام آورند و گویند که هرگاه ایل فعی را بخورد قوت طبیعت ایل و دفع سمیت است حرکت
کند تا دفع ضرر سم کند و حق بسیار بر پیشانی وی جمع شود و کثیف گردد و آنرا زوفار تر خوانند و این
نوع بغایت قوت بود طبیعت زوفار طرب گرم است در سوم و گویند که ترست در اول محلل اقسام
صلب باشد و شبدر را چون بر آن ضعا و کنند و بالوره و انجیر بر سبزه ضعا و کنند سودمند بود و استسقا
نافع بود از جهت سردی جگر خوردن و طلا کردن سودمند بود و محلل صلاتی بود که در حوالی مثنائه
و رحم میشود و نافع از جهت سردی آن و سردی کرده و چون با اکلیل المملک مسکه یا میزند و فندن بخورد
بر گردن و حقیق بر اند و بچوب آسانی بیرون آورد و چون با پیله مرغابی یا میزند از جهت ریش گوش را بشویند
قصبه متفرد و رحم و پیرامون وی سودمند بود و تشنج را نافع بود و صاحب تقویم گوید که مولد صداع
بود و مصلح وی روغن گل و سرکه بود و متوالف گوید که آنچه مصنوع بود و صنعت آن بگیرد لشمهای
که میان ران گو سفند بود با گولهای چرک و آنرا در گی که کنند و بچوشانند با قدری آب و چربیهاییکه
بر سر آب آید را بکنند تا سرد شود پس آنرا بر دارند و استعمال کنند و گویند که بدل آن مغز ساق باشد
نمبر پنجم خراز الفخر است و گفته شد و بسیار سی گل سنگ گینه
نمبر ششم زرد باد است و گفته شد +

نمبر هفتم المصباح نهایت است که در شیل مضر بر روی که آب بود و در آب با الیستاده و نهاده و در زرد باد
شوره نیز روید و بهترین آن زعفران رنگ بود که بغایت منتن باشد و در طعم وی اندک شور می گویند
بود و محلل و ملطف بود و مصلح ریشهای پلید بود و ریشهای خورنده و رطوبتی که از گوش بر آید و چون
با آب شراب بیاشامند شکم براند لیکن معده را بد بود و چون با سکنجبین بیاشامند صرع را نافع بود

کلاب طلا کنند و فوس گوید که نافع بود از جهت دانه‌های که در سر و لب پیدا شود و چون با سفید
 رصاص بار و عن گل بسازند و بدان طلا کنند لغایت مفید بود و چون مرهم کنند سوختگی آتش را
 سود دهد و جراحتهای را با صلاح آورد و اگر دوز و برکله کنند سودمند بود و اگر برایش عفن کنند نافع بود و اگر
 در دار و دای چشم استعمال کنند بقوت بهتر از شایخ بود و از هر آنکه قالمش تر بود از شاد و قطع خون رفتن کند
 و وی از سهم قناله باشد چون بپاشند همان عارض شود که از تنبلی مصد و مداوی وی بجزای پرب
 ششها کنند و آنچه در مداوی تنبلی گفته شد و گویند بدل وی در اسهال است و گویند بقوت شایخ است یا سفید
 زو فراتخم ز هست و صفت آن گفته شد در خوا و بشیرازی میک کار زونی گویند اینجایز گفته شود
 طبیعت آن گرم و خشک بود و رسوم و محل نفخ باشد و گزیدگی عقرب را نافع باشد خوردن طلا
 کردن و محف منی باشد و جرب حکم را نافع بود و مقوی بدن بود و در سین و شش را نافع بود و چون
 با عسل کف گرفته بپاشند و چون سحر کرده بار و عن گل بر سر طلا کنند در حمام خراز را نافع بود و شکر
 زو ان شایم است و گفته شود و بیاری سمک گویند +

زو اووق را ووق است و گفته شد و آن را از کسیر یا ن است و بیاری حیوه گویند و در بزرگ
 زو فار یا بس گیاره است که برگ سارکی ماند و او جلی بود و بستانی بود و بهترین آن باشد که از
 کوه بیت المقدس خیزد و آن مشهور بود و زو فار مصری و طبیعت آن گرم و خشک است و رسوم و طبیعت
 بنار طبع و می پزاید اینجاست و در گوش نافع بود و با وی که در گوش بود تحلیل کند و چون با سبک
 و بدان منصفه کنند و در دندان راسا کن گرداند و چون آب انجیر و عسل و سداب بنزند و بپاشند تا
 بود از جهت درم شش گرم و رطوبت و سر و کس و تر که از سر ریزد و خلط و سین و شوری نفس و گرم کرد
 بکشد و حسب القرح بیرون آورد و چون با عسل لعن کنند همین عمل کنند و سهل بلغم بود و او الشک و او
 و ریش روده و عرق النساء را سودمند بود و مفلوج را نافع بود و در سین و حده و در و پلو و او را نافع
 و امعا و سده جگر و قولنج را نافع بود و چون طبع وی با سکنجبین بپاشند مسهل کمیوس غلیظ باشد
 با قروانا و با ایر سا خط کنند مسهل می باشد و چون با انجیر و نطرون بر سبز ضما و کنند بگردان
 با شراب از جهت درمها گرم ضما و کنند نافع بود و چون آب بچوشانند و ضما و کنند بر خون
 شبیب چشم باشد بگردانند و چون با طبع انجیر بپاشند خاق را نافع بود و لون را نیکو گردان

نزدیکتر گفته است که الزینق هو السوسن الابيض و مولف گوید که رانقی زینق است و باقی مینویسد
خلاف است و خطا و این مولف گوید زینق و دونه است سفید و زرد بهترین آن سفید است و
خوشبو تر و طبیعت آن گرم است در اول و معتدل است در تری و خشکی +

زنجار بسیار سی زنگار گویند و یونانی قسطوس معنی آن مجرود و دونه آن دونه است معدنی و عملی بهترین
آن معدنی بود که در معدن مس حاصل شود و از آن یونانی با سفادفس گویند و آن دوده باشد و طبیعت آن
گرم و خشک است تا چهارم تیز بود و خوردن گوشت صلب باشد و جرب و بوق و برص را سودمند بود و در بیماریها
استعمال کنند جهت ریشهای پلید که در بدن پیدا شود و قوت زنجار مانند قوت مس سوخته بود لیکن
زنجار از وی بقوت تر بود و چون بینی میزند بینی زایل کند و ریش آن باید که درین برابر آب کنند تا گرد او
بحلق نرسد و اگر با دویه که نافع باشد از جرب چشم بیاورند و با نخل و سفیدی چشم و جرب سلاق زایل
کند و تیزی چشم را زیاده کند و رطوبت آن خشک گرداند بغایت و بواسیر و ناصوری که در مقعد باشد چون
بار از یانه و روغن گل بیاورند سودمند بود و چون با غسل آب بپاشند یا با سرکه بپزند سودمند بود و از جهت
ریشهای اعضای خشک فراج مانند ریش و من استر خارش و ریش بینی و گوش و بشر را سودمند بود
از جهت غلظ اجفان چون با غسل در چشم کشند و غبار وی مضر بود و حلق و مداوای وی بشیرانه و مسکه کنند
و وی از جمله سموم باشد چون بپاشند از بهر آنکه چون بگریسد نفیض کند و مضیر شد بمجمده از بهر آنکه معدن
عصبی است و عضلی و از خوردن وی مضر است و در غنای قوی و در طبع و راحش و ریش پیدا کند
قی آورده و حال بودی نیست که جلاب آب گرم و روغن بادام و لعابات و مرهمهای جرب بپاشند و بدل
آن بوزن آن اقلیم یا نیم وزن آن زنجفر بود +

زنجفر بسیار سی زنجرف و شکر گویند و بشیرانی صغرو آن مخلوق باشد و مصنوع بود و آنچه مخلوق بود
یونانی مینون خوانند و آن حجر الزینق بود و آنچه مصنوع بود یونانی قینا باری گویند و این قینا از
دو زینق سازند و آنچه مخلوق بود از گوگرد چیزی بمعدن زینق رسد و جمیل شود و زنجفر و قوت
مانند قوت اسفنداج بود و گویند که قوت وی بقوت شادنج بود و طبیعت وی معتدل باشد
و در وی قوت محله باشد و گویند که گرم و خشک است در دوم گوشت در ریشها بر ویانند و مبرور
بود و جالینوس گوید سرد و خشک است در دوم و درم جگر و معده را نافع بود و چون بار و روغن گل

کجا کند تا یکی چشم و شب کوری زائل کند و اگر سر کین وی بر کلفت و نمش طلا کنند زائل کند +
 و زنجبیل بهترین آن صینی باشد که رنگ آن نبروی مائل باشد و طبیعت آن گرم است و در آخر
 سوم و خشک است در دوم و این ماسویه گوید که گرم است در آخر سوم و تر است در اول سودمند بود
 از جهت سده که در جگر باشد از سردی و تبری و جماعت را قوت دهد و محلل ریح غلیظ باشد که در معده
 و امعاء بود و جگر و معده سرد و رانیکو باشد و جالینوس گوید که فالج و لقوه و اعمار نافع بود و مجموع و در با که از
 سردی بود چون با غسل بسترشند و با او و یا قوی بیاشامند و فوس گوید که عرق النساء و قوس فالج و
 حذر و جمود و سده و مانع و اخلاط بلغمی بد را نافع بود و پو جالس گوید که که همارا که بشود و سحج امعاء نافع بود و
 سر و شقیقه که از سردی بود چون بسایند و با عرق خیری و صینی طلا کنند نافع بود و چون در دم از و یا قند آب گرم
 بیاشامند سهل اخلاط لایح بود و در چشم کشیدن و خوردن تا یکی چشم را زائل کند و از خوردن وی حفظ
 بپذیرد و در طوبت از لواطی سر و خلق نبرداید و گردی جانوران زیر و از نافع بود و تری معده را
 کند و منی بپذیرد و بلغم و مره سودا برین کند و مقدار دوم از وی شمع بود و اسحق گوید که مضر است
 بخلق و مصلح وی غسل بود و بدل وی بوزن وی و با فلفل با فلفل سفید بود و گویند بدل وی بکون
 و نیم راسن است و گویند که بدل وی عاقر قرحا بود +

زنجبیل الکلاب فلفل الکلاب است و ورق آن اندر ورق بیدست ابوابیت زرد بود و تصدیان
 وی سرخ بود و بطعم زنجبیل بود و زنجبیل الکلاب از آن گویند که سبک است و طبیعت آن گرم
 است و رسوم خشک است در اول و چون تر بود بکوبند با تخم وی و بر کلفت روی نمش کمین طلا کنند
 زائل کند و اگر بر ورمهای صلب ضما کنند بکوبند +

زنجبیل الحشمت غار است و گفته شد +

زنجبیل شامی و بلدی نیز گویند و آن راسن است و گفته شد +

زنبوب گل سفید است که در اندرون وی سه شاخه رده بود و قد آن شاخ که گل دارد و یک گشته
 باشد و زیادتیر باشد و کونا نیز به شاخی چهار یا پنج یا شش تا ده گل باشد و بوی عظیم خوش دارد
 و برگ که بدین شاخ بود مانند برگ مورد بود و در آن تر و برگ اصلی وی مانند برگ کاسنی بود لیکن
 سبتر و صاحب جامع گوید که الزنبوب همین الخلل المر با لیا سیمین و خطاکر و هست و صاحب جم

زمره و اسطاطالیس گوید که زمره و زمره و یک جنس اند و در معدن زرار مغرب زمین خیزد
و طبیعت وی سرد و خشکست و خاصیت وی آنست که چون بیاشامند از او بقدر هشت جواز
گزیدگی جانوران زهر و اوسمه های کشنده خلاص یابند و باید که پیش از آنکه زهر روی عمل کنند
بیاشامند از مرکب خلاص یا بد و موی زمره و پوست را بکنند و صحت یابد و اگر از وی گردن بندی
بسیارند یا گنجی و با خود نگا دارند دفع صرع بکنند و باید که پیش از آن زحمت نگا دارند و چون
کو دوکان خورد آویزند خاصه در زمانیکه بزاید از صرع ایمن باشد و این مولف گوید که در کتاب
اجار آورده اند که زمره و جوهر است شریف نفیس حرجی معدنی بلون سبز شفاف با طراوت
معدن آن در حدود مصر است در شرقی بلاد صعيد و در زمین سودان در میان رود نیل و
بحر قلزم در کوه عظیم و زمره انواع است به رنگ تمام رنگ کم قیمت که اخلاص جناس زمره دست
صالبونی گویند و بتدریج و ترتیب بالا میرود تا تمام رنگ سد که آنرا دبابی و ریجانی گویند و صبر
از آن سلقی و زنجاری و صیقلی و ظلمانی و آسی و اضم و کراتی و نیکوترین النوع زمره دبابی
که مثل جناح گیس قلوپسی و روی میبرد و بشود بلون در همه طرف شعاع میزند و ریجانی است که در
طراوت و روشنی بر یک ریحان مانده بود و سلقی آنکه بر یک چقندر تازه مانده و زنجاری زنجار مانده و صیقلی آنکه صفت
بود و ظلمانی تیره رنگ صالبونی منسوب به جانی و نیز گویند از زمری در دست بصالبون مانده و آسی
مور در رنگ بود و کراتی مثل کند ناسنر بود و اضم سفیدی تیره بود که آن دون النوع زمره دست
و عزت و قیمت زمره در هند بیشتر باشد و دبابی و ریجانی متاع بلاد و رنگ است و زمره و لبون
سوده شود و زود شکسته گردد و طاقش آتش ندارد و این ماسویه گوید که نافع بود از جفت خون شکر
و اسهال خون بیاشامند و بیاویزند بر خود و مجهول گوید زمره و جاک کرده چون بیاشامند خنک
را نافع بود و در خواص آورده اند که افخی چون نظر بر زمره و فایق اند از آب از چشم وی روان
شود و آنکه گویند که کور شود خلافت و چون سخت کنند و با او وید که از جفت سحفاست حال کنند
بنهایت نافع بود و امان نظر بدان کردن کند و چشم را زائل کند +
زمره غنیمت که بدان شکار و صید کنند و آنرا با پارسی چرخ گویند و شریف گوید که خوردن
گوشت وی وداومت بدان نمودن ضعف دل و خفقان را نافع بود و زهره وی چون

کثیرا باشد و بدان آن جاوشیرست و علك البطم و گویند که بدان آن قطران است *
زفت یا لبس زفت ترست که خشکیش و طبیعت خود و آنرا بوسفا نوح اند و شیر از نیبوت دراز گیرند و نیبوت
 خرنوب است و از صنوبر ترست که بر نمیدهد و طبیعت آن گرم است در اول و گویند در دوم و
 خشک است در دوم و جالینوس گوید که گرم است در سوم و وی خشک تر از زفت ترست و قو
 رافع بود و ریشهای فاسد را از رطوبات پاک گرداند و ریشهای سرد را نافع بود و گوشت و ریشها
 بر ویانند و مفتوح و ملین و محلل جراحات بود و بر موضع ضرب طلائکند سودمند بود و منضج ورمهای صلب است
زفت رطب زفت ترست و آن را نه بود و در مریها کنند و آن از قبیل قیرست و از نیبوت غیر
 آن از انواع صنوبر گیرند زفت نزدیک قطران بود و روغن بر فسا اول خوانند و آنچنان گیرند که زفت در
 وقت بختن در بالای وی صوفی پاک بیاورند بخاری که بدان متصاعد شود و چون بسیار شود
 آن صوت را بقتشارند و زطرنی یا در قرع ابلق نهند تا بچکد و آنرا روغن زفت خوانند و چون
 با آرد جوید و او الثعلب طلائکند موی بر ویانند و اگر بر خنازیر نهند نافع بود و منضج اخلاط غلیظ باشد و
 بر صناخن بر ویلین ورمهای صلب بود و قویا از ازل کند و چون باشکد بخورند سینه را پاک کند و
 اگر بر ریش چهار پایان و جرب ایشان بیند آیند سود دهد و اگر چند نوبت بر موضع که خواهند طلائ
 کنند فریاد کند و اگر بر شقاق پای طلائکند سود یابد و منع نفث دم بکشد و مهمل بود و شرف گوید که
 چون بزفت تر حقه کنند گزندگی مار و عقرب را نافع بود و چون میان ستر باشد کسی که علق
 فرو برده باشد و بدان روغن با قطران چرب کند علق بیرون آید از حلق و صاحب مهناج
 که چون بگیرند از روغن وی ده درم و با عسل بیاشامند تریاق زهر باشد و اگر برگزیدگی
 افعی طلائکند سودمند بود و دوده وی قره چشم را بر ویانند و ریش آنرا از ازل کند و در قوت
 و خان کند بود *

زفر زفر زبان اندلسی عذاب است و گفته شود و بشیرازی شیلانه گویند *
 زلابیه بشیرازی زلیبی گویند و حقیقی نیز گویند و آن سبکتر از لوزینه و قطا لیت باشد و زو تر
 بهضم شود و سرفه ترا سودمند بود و رطوبت سینه و شش و مولد سخونت باشد و مصلح وی آن
 بود که بعد از وی سلنجین خورند و با آنرا میخوش و سده جگر تولد کند کسی که مجاری جگر وی تنگ است

زعفران چلی تقاح بری گویند و آن گز گویند و در دنیا دو نمک است جبات هم خوانند و درخت ویران فلک خوانند و در
 شیرازی کیک خوانند و جالینوس گیدان پهلپون ست بهترین وی سرخ بود و آن لبنا نیست و گفته
 شود بعد ازین انواع زرد طبیعت آن سرد و خشک قاضی و اسنخ قاضی تر معده را نیکو بود و شکم
 به بند و بول کشاید و مسکن صفرا و خون بود و قوی باز دارد و قوت جگر و معده گرم بد بد و صاحب تقویم
 گوید که غذای بدن بد بد و مقوی و سمن بود و قوت پشت بد بد و دار الفیل را نافع باشد و لیکن صید
 و مرغی معده بر باشد و مصلح وی گلشکر باشد و صاحب منهج گوید که در مداوات سه درم شعل کنند
 اما مصلح باشد و قوی لبح آورد و گرده را بد بود و مصلح وی انیسون ست و اولی آن بود که بغایت شعله
 زعفران لبنا فی مثلث عجم خوانند و شیرازی کیل سرخ گویند و بهترین آن رسیده بود و طبیعت
 آن سرد و خشک ست و گویند که تر بود و مولد بلغم بود و معده و گرده را بد بود و مصلح وی رازیانه باشد
 زعفران الحیدر صد الحیدر ست و زنجار الحیدر هم خوانند و شیرازی گنگ می گویند و آن از این گیرند
 و صنعت آن لبنا شد شوش امین و انرا بر روی صحیفه کنند و نم کنند آب نهند تا خشک شود و بگویند
 آنچه مانده باشد دیگر باره نم کنند و نهند تا خشک شود و بگویند تا آن زمان که همه زعفران از وی جدا شود
 و انواع ساختن آن بسیار ست و این کینوع آسان تر ست که گفته شد و طبیعت وی قاضی بود
 و سرد و چون کین گرم و خشک بود و در روم و چون زن بخود بر گیرد قطع خون رفتن بکند و چون
 زن بیاشامد منع البستی بکند و چون با سر که بیامیزند و بر جره و شرابا گرم بیند آیند سودمند بود و از
 جهت و اخس که بر ناخن بر آید که آنرا شیرازی خوی در خوانند نافع بود و خشونت اجفان و بواسیر
 که رسته باشد در مقعد سودمند بود و بن دندان را محکم گرداند و چون بر فقرس بنیاید نافع بود و مو
 بردار الشلب بر ویاند

زعفران سفید است و دریم گفته شود و صفت انواع مرو +

زفت رومی سه نوع ست بری و جلی و بهترین آن براق و صافی بود و پاک
 و املس و طبیعت آن گرم و خشک عرق النسا را سودمند بود و فقرس مفصل و فالج و باد با
 سرد و در دندان و در و رانها و زانو با نافع بود و جذام را طلاء کردن بغایت نافع بود و خاصه چون
 او مان کنند بدان و مقدار یک درم تا دو درم شعل بود و آنرا گویند که مضر ست لبش و مصلح وی

از جهت درد اندرونی نافع بود و مضادات از وی چون مستعمل کنند در رحم و مقعد را نافع بود و در
مقوی دل باشد و مفرج و منوم و بول براند و باه را برانگیزاند و سده جگر بکشد و چون باز زده تخم
منع زنی که دشوار زاید بیا شد مقدار دو درم در ساعت بآیند و این مجرب است و صاحب مناج
گوید که یک درم تمام است و چون با شراب بیا شد بغایت سستی زیاده کند و تفریح بخشد تا جیکه گاه
باشد که از غایت فرح بدیوانگی کشد و وی دانه معده بود بسبب عفو صتی که دارد و مقوی معده و
جگر باشد و مقوی آلات نفس باشد و قوت پشت بدید و در ورکین و کتبین را نافع بود و مقوی
و باغ بود و گرده و مثانه را پاک کند و سپرز را بغایت سودمند بود و چون نهند و آب از آب سر نیزند و بخوا
را نافع بود که سبب آن غنمی شور باشد و در مای گرم که در بن گوش باشد و جبهه چون بدان طلا
کنند نافع بود و اگر یاد او ویه خلط کنند نفوذ آن او بیاورد و جمیع بدن بکشد و در سر که از سردی بود و سرد
اصل ویرا چون با شراب بیا میزند و بیا شد بول براند و شترتی از وی بخندرم تا یک درم بود و اگر
گوید مضر است لیش و مصلح وی اینسون است و منصوری گوید که مصلح و مضمی بود و مصلح وی
عصاره زرشک بود و صاحب مناج گوید که منظم حواس بود و مصلح و منوم و چون سه شقال
از وی با آب بیا شد بکشد و باشد تفریح و تسخیر گوید که مضمی طعام کند و رازی گوید که اشتهای
طعام بر دهنده بود و در خواص این زیر آورده است که در هر خانه که زعفران باشد سام ابرج
در آن خانه نرود و رازی گوید که بدل آن بوزن آن قسط بود و بوزن آن دانه اترج باشد و انگلی و نیم
آن سبیل شش یک آن شکر سیلین و صاحب مناج گوید بدل آن بوزن آن قسط دو انگ نیم آن قشر سیلین بود گویند
که بدل آن دو وزن آن خلط و فضل و غن آن بود و این مولف گویند که بهترین زعفران بی بود یعنی بی آن چنان
که چون تر بود شعرا و در آن بر بزند نه بوبت آنگاه بسیار تشنگ کنند و شعرا و طبیبان و لون او نیک و مرغ پیچ
سفیدی روی نبود پس آن زعفران رود و آن پاکیزه بود و داشته پس از آن بسیارانی پس از وی زعفران را
را سفیدی و زردی بسیار بود و شعرا و باریک بود و زعفران شامی بدتر از رازی و بهتر از مغربی
و بیانی بود و فرتر زعفرانها خراسانی بود و زعفران بعضی شیر و انگور نم کنند تا نرم شود و سرخی او زیاد
گردد و آن زعفران عصری گویند و بعضی محسل نم کنند و غرض آن باشد که وزن آن زیاده شود و گفته
سفر با بزیان نیاید +

زر پیرا بقدر مبارک است بزبان سربانی و گفته شد.

زر قوی رحل الغالب است و گفته شد.

زر بنج ریاس است و گفته شد.

زر قون سلیقون گویند و آن سرنج است و در سرنج گفته شد.

زرافه حیوانیست که در ایپاری شتر گا و پلنگ خاند و در صفت حیوانات در خواص گوشت آن گفته اند که غلیظ و سوزانگیز است این مولف گوید زرافه در زمین نوبه بود و سر او بیشتر ماند و شاخ او شاخ گا و گرون او بنایت دراز و دستها و راز و پایها کوتاه و دنبال بدنبال آنها ماند و گویند ناله وحشی باقر الحش جمع شود زرافه در وجود آید و حال آنکه زرافه تن شتر دارد و سر گا و گوی و سروی کوچک است و گاو و دنبال شتر و دندان خرد و دست دراز و دپای کوتاه پی زانو و پوست می خال خال بود و ضعیف و دوسروی باریک طیناوس حکیم گوید در جانب جنوب آنجا که خط استواست در ایپاری گزای گرم حیوانات مختلف جمع شوند بر سر آب بسبب تشنگی گاه باشد که باغیر نوع خود گشت کنند از آن اشکال عجیب بهرسد چون زرافه و سمع و عشیار و غیر آن سمع بچرگ بود از گفتار و عشیار بچر گفتار بود از گرگ و زرافه حیوانیست غریب کاری از وی نیاید الا آنکه صوتی عجیب دارد و در سینه و شاماته کی را بشیر از آورده بودند.

زر سرگل نباتیست که در کوستان جرجان میباشد و بشیر از آن اسفک خوانند و سبباخان از جهت رنگ زر و استحصال کنند.

زعفران جادی خوانند و جادو بهقان و کرکم و شعور الشفایه و خلوق نیز گویند و بهترین آن آن بود که بنایت سرخ رنگ تیر لوی بود و آن از ولایت فارس از کوه کیلویه آورند و آن نوع از انواع زعفرانست و بعد از آن خراسانی که معروف بود و پیل کنندی و بعد از آن رود آوری و زعفران فرنگی که آن مشهور بمصر بود و بیشتر قلب طبیعت زعفران گرم است در روم و خشکست در اول و فوس گوید گرم است در روم و خشکست در اول و در وی قبضی بود و محلل و منضج بود و مصلح عفونت و بلغم بود و مقوی احشا و لون را نیکو گرداند و چشم را جلا دهد و تاریکی زائل کند و آب فتن را باز دارد و چون باشیر زنان در چشم کنند و چون با او دید خط کنند که مناسبی در میان

سفید کننده باشد و زرد بر وضعی که خون مرده باشد بسبب ضربی چون طلا کنند اثر آن بر دفع سرخ در
 قطعیتون نیکوتر بود و اسحق بن عمران گوید که زرنیخ زرد چون سحمت کنند و در میان شیر کنند گهری که در آن افتد
 بر سر و نوع سرخ چون سحمت کنند و لعصاره ینخ نیز بسبب سحمت طلا کنند بعد از آنکه موسی کنند
 باشند گهر دیگر موسی در آنجا نرود و تسقورید و س گوید که قوت زرنیخ سرخ مانند قوت زرنیخ زرد باشد چون
 بار تیخ بیاورند و در او الشعلب طلا کنند زائل کنند و زرنیخ بر اعضا طلا کردن کلف آورد و مصلح وی آن
 بود که بعد از آن برنج و خسق طلا کنند و زرنیخ مصعد کننده بود و از خوردن وی همان عارض شود که از خوردن
 سم الفار و اکسیران آنرا زرنیخ سفید خوانند و در او امی آنکس که زرنیخ مصعد خورده باشد لقی باید کرد و
 باب گرم و روغن و بعد از آن آب گرم و جلاب روغن کنجی با روغن بادام و طبع برنج و مر قهای چرب
 مانند آب گوشت از مرغ بروغن بادام شیرین و شیر تازه و لعابات دهند و متولف گوید زرنیخ مصعد
 و یکت و یکست که گفته شد و زرنیخ گوید بدل زرنیخ سرخ نیم وزن آن زرنیخ زرد هست و صاحب قنبر
 گوید که زرنیخ محض اخلاط بود و مصلح وی بلیله زرد بود و مقدار ماخوذ از وی بخورم بود و تشویه کردن
 زرنیخ چنان بود که دیگ نوکوری بستانند و بر سر آتش نهند و زرنیخ در آن کنند و در آنجا تحریک میدهند
 تا آن زمان که لون آن متغیر شود و بریان شود و بعد از آن فرو گیرند و سر درگردد و آنند و سحمت کنند و در وقت
 حاجت استعمال کنند.

زرنیخ رجل الجراد خوانند و این اسم را بدان سبب بران نهاده اند که مشابه آنست و بهندی
 تخرج خوانند و بسیار سی سر و بر کستانی گویند و طبیعت آن گرم و خشکست و در آخر دوم و بنیابت مفرج
 و مقوی دل باشد مانند زرنیخ و بسبب عطری که در وی هست و لطیفی و قضی تقویت و تفریح زایا
 و در چون بار روغن گل یا آب روغن بنفشه سحوط کنند و دیگری که از سر وی باشد سود و در دوازتری
 نیز در قوت مانند سلیمه باشد و کباب و سده سرد و او جگر ضعیف را سودمند بود و او جاع اعصاب را
 نافع بود و مجموع عصبهای بدل و محلل با دهای غلیظ بود که در مجموع بدن پیدا شود و شکم بپنبد و
 مصلح وی جلاب نیم گرم بود و بدل وی در چینی باشد و گویند سلیمه و کباب و گویند بدل آن سبیل
 و گویند که تقویت جزو بواسست لیکن لطیفتر از دست +

زرنیخ و زردک آب خسق است و صفت آن در عصفه گفته شود +

بیاضا مندی عمل کند و سودمند بود جهت بواسیر و تشنج و استرخا عصبک از امتلا بود و اگر دودوم
 با شراب بیاضا مندی و ضماد کنند برگزیدگی عقرب و همه جانوران و ادویه قتاله نافع بود و چون با
 فلفل و مر سیا مندی نفس را پاک گرداند از فضول بسته که در رحم باشد حیض براند و بچه بیرون آورد
 خواه مرده و خواه زنده و اگر فرزند از وی بسازند وزن بخود برگردان عمل کند و گرم دراز و حسب التقرع
 را بکشد و اگر بار و غن بر بدن طلا کنند سپش اکشد و از و پاک گرداند و از جهت تهنا نافع بود و عده
 سودمند بود چون با ایرسا و غسل بیاضا مندی و ریشهای عمیق را هموار کند و استحق گوید و مضرت
 بجگر و مصالح وی غسل بود و بدان منی طرح است و گویند بوزن آن زربنا و نیم وزن آن فلفل
 و دودانگ آن بسفایج بود و گویند نیم وزن آن فلفل و نیم وزن آن زربنا و بود و رازی گوید که یک
 آن در فلفل ریح تحلیل آنچه در شکم و سپر باشد بوزن آن زربنا و نیم وزن آن انزروت این سه
 گوید برگ زراوند کرده که آنرا ماده گویند چون برگ علیق بود و در ویتزی بود و اصل و راشا خا بود و از
 و شکوفه و سفید باشد و اندرون شکوفه گلگون و بوی گنده دارد و برگ زراوند طویل که آنرا تر خوانند و از
 بود و زراوند بسطری انگشتی بود و در رازی وی بمقدار یک حب البوریجان بیرونی در صیدیه
 آورده که زراوند سه نوع است و نوع گفته شد نوع سوم زراوند خوش خوانند شاخهای او با یک
 و دراز بود و برگ او سطر و گرد بود و شکوفه بسیار دارد مانند شکوفه شداد و عولف گوید این نوع زراوند
 شیرین است و تلخ

زرشک و زرنک اینها باریک است و گفته شد

زرینج الوان انواع است زرد و سرخ و سبز و تیره و دینج و سفید بهترین آن زر باشد امنی که
 بروی بکشد گوید و بلون زر باشد مانند طلق زرد و براق بود و بوی کبریت از وی آید و بیارسی آنرا
 زرنج بخشی گویند طبیعت آن خشک است و در دودم سوزنده بود و در وی بعضی معضن بود و لده
 و گوشت زیاده بخورد و در ریشها بود و بخورد و موی بستر و اگر بایه بر جراحت نهند سود دهد و جرب و سفت
 و اگر بازفت بر موضعی که خون مرده باشد بسبب ضربی طلا کنند نافع بود و بازیت کنند سپش بکشد
 و بار و غن کل از جهت بواسیر نافع بود و اگر در معوم روغن کنند خاصه زرنج سرخ نافع بود و از جهت
 ریش بینی و دهن کاکه که در وی بود و خوشی گوید که زرنج سرخ سه نوع است زرد و سرخ و سفید نوع

در وقت انکوشنگد و چون درق وی سبز بود و بکوبند و عصاره وی بیاشامند با پنجه عرق النساء
و عسل بول طمست رافع بود و خون بسته از مثانه بیرون آورد و گندگی جانور را زاسودمند بود و اما بوی
پیشانه و مصلح وی حب الاس است و بلوط و بدل آن بوزن آن فطور یون باریک است و بوزن آن
تخم خا ز بوزن آن حب لانه و گویند که بدل آن نیم وزن آن زعفران است.

زراوند در حرج و زراوند در گویند و معروف بود بستانی و وی ماده بود که پیاسی زراوند گرد خورند
و بهندی کچر خوانند و زرباد را هم کچر خوانند و بهترین وی آن بود که بلون زعفران بود و بغایت
فربه باشد و طبیعت آن گرم است در آخر دوم تا اول سوم خشک است در دوم و گویند گرم است در
خشک است در سوم و وی قوی بود و الطف از طویل و نافع بود از جهت ربو و صرع و سواس و فواق
و نفرس چون در دوم از وی بیاشامند و نافع بود از جهت گندگی جانوران و اوید کشنده و جذب
و سلی و شوک و سهام کند چون ضما و کنند و از اعضا بیرون آورد و بهق را سود دهد و دندان را جلا دهد و
اعلاط بلغمی و مراری بکشد و قوت سمع دهد و ریشهای بد پاک کند و گوشت بریانند و چرک گوش را
پاک کند و درم سپرز و دهن عضله و در و پهلوی چون بیاشامند نافع بود و دماغ و معده را از اخلاط بد پاک
دور و سر و شقیقه که از سردی بود سود دهد و یرقان صفراوی و بلغمی چون با عسل بیاشامند و در و در کین
و عرق النساء و نفرس فایده در و دهای مریمن کنن شده رافع بود و صاحب منهای گوید که مفرست
بسیار مصلح وی عسل بود و صاحب تقویم گوید که محففت اعضا بود و مصلح وی روغن بنفشه رگد و
باشد مقدار مستعمل از وی کمی قال در دوم بود و بدل آن بوزن آن زرباد و دوا گان بسیار نیم وزن آن قسط بود
و اسحق بن جریر گوید که بدل آن بوزن نیم زراوند طویل بود و گویند بدل آن است و گویند بوزن آن زراوند طویل نیم آن
زراوند طویل آنرا شجره رستم گویند و از سطوخنا و از سطویو خنا نیز گویند و اهل اندلس مستمرا
نیز گویند و بیونانی ذکر خوانند و در قوطی طیس گویند و وی تر بود و بهترین آن بود که هم رنگ زراوند
در حرج بود و سطر باشد از انگشت ز طبیعت وی گرم است در سوم خشک است در دوم گوشت
بریانند و از جهت صرع و که از آثامیدن بغایت سود دهد و لون را صافی گرداند و سیننه را پاک کند
و اخشا را نافع بود و ریشهای تر عفر و گنده را با صلاح باز آورد و دندان و بین دندان پاک گرداند از
از طوبی که باشد در اینجا و اگر بکوبند و بیشترند که کو طما کنند و بسیار بغایت نافع بود و اگر با پنجه

زرد و ارجد و ارست و گفته شده

زر بناد و بزبان هند کچور گویند و بزبان اهل مکة عرق الکافور خوانند و آن نجیست که از وی
بوی کافور آید چون تازه بود و بظیفی دیگر سطر اک خوانند و اندر طعم وی اندک تلخی بود و آنچه در تری کباب
پاره کنند و طعم وی تلخی کمتر بود و آنچه پاره کرده باشند تلخ تر بود و آن نکوتر بود و طبیعت آن گرم و
خشک بود در دوم و تا سوم و گویند در اول محلل ریح غلیظ بود و خاصه در ارخام و بدن فربه کند و قطع
بوی سیر و پیاز و شراب کند چون در دهن گیرند قی را به بند و و گزیدگی جانوران را سو و مند بود تا
بجای که نزدیک بود بجد و او شکم را به بند و مفرج و مقوی دل بود و نجاصیت قوت قبض و ملطیف و آن
از او به تر یاقات بزرگ بود و مقوی روحی بود که در جگر باشد و مهمل سو و باشد و شربتی از وی کیدیم
باشد و بول براند و سو و مند بود از جهت مرصهای سو و اوی و خفقان دل و فساد فکر و غم و حشمت
و در بیشتر منافع مانند درونج بود و محدوده تر از خشک گرداند و چون در دهن گیرند و بدان اومان کنند
در دندانه نافع بود و نگاه دارد و بوی بد و بان را زایل کند خواه از ریخ بود خواه از سبب غذا و این
در خواص آورده است که چون تر بود بگویند و در شیب پای بالند بر علتی که در سر بود زایل کند از صداع
و شقیقه و امثال آن و چون در خانه بخور کنند مور بگریزد و باز نگردد و اگر بر صاحب امر الفیل طلا کند بر خور
که بشیر از وی گویند موافق باشد و اگر بکچور بزرگ دوست از وی سو ریح کنند و بنیاد و نیزند بر حقوه
کسی که شهنش منقطع شده باشد از علتی نه آنکه طبعی باشد بحال صحت باز آورد و انتشار حاصل کند
و در سیقوریدوس گویند که نافع بود از ترخ و دکان عرق النساء و قفس و فالج و جرب و دکان را دوسم
با عسل بسپارند و طلا کنند چند نوبت زایل شود و جالینوس گویند که در دگر کین حقون و عرق
و فالج و صرع که سبب آن رطوبت بود چون با عسل بیاشامند نافع بود و صاحب مناج گویند که
بسیار خوردن می مضر بود بدل و مصلح آن فوینج بود و صاحب تقویم گویند که مصلح وی منسلط است
و نبات بدل آن را زری گویند که در دواوی گزیدگی جانوران و بادهای غلیظ یک زن و نیم آن بر خور
و چهار دانگ زن آن تر حشوق بری و نیم وزن آن دانه اترج بود گویند که بدل آن شیطیح و راس
زرین درخت گویند که درخت اترج است و مولف گویند که این درختیست که در ولایت کایزن
بسیار باشد خاصه در شالور و ورق آن مانند ورق زیتون بود و گل وی مانند آینه زرین باشد

و دیگر پاره تازه بنهند سودمند بود و چندان این عمل کنند که زائل گردد و اگر ناب بزنند کسی را که عسر البول بود در آن نشیند بغایت نافع بود و جهت در سعه طلاء کردن نافع بود و چون با سر که شکم مستقیم طلاء کرد سودمند بود و هم چنین اگر با کجی بیند یا شامند و سر گین کبوتر سرخ چون در دوم از وی باشد و هم چنین بیاشامند سنگ ده را بریزند و چون بسوزانند در خر و کتان مانند خاکستر شود و بازیت بیامیزند و بر سر آتش طلاء کنند نافع بود و گویند که گین کبوتر یک نر کتان خورده باشد سنگ ده را بریزند و این مجرب است و سر گین کبوتر در حقنه قوی نافع بود.

زبل الفیل گین پیل است چون نان بشیم پاره بخورد بر گیر و بر کز آبستن نشود و اگر بخورد کند صاحب تب گین را نافع بود.

زبل الفرس سر گین سب گویند همین عمل سر گین خرمسکند.

زبل الدجاج سر گین مرغ خاکی است اگر دو کنند سودمند بود و جهت در دندان و موافق کسی بود که فطر گشته و او دیهای گشته خورده باشد و اگر با سر که بیاشامند خنای را عظیم نافع بود و اگر با شراب یا با سر که بیاشامند قوی را بکشد و این مجرب است.

زبرجد نوعی از زرد هست و طبیعت آن سرد است در دوم خشک است و اول با صره و قوت و دیگر منفی وی در صفت زرد گفته شود.

زبر القود او سر حقنیا است و بیارسی کف آگیند گویند و در باب میم گفته شود.

زجمول بسیار گویند و آن را اکثر است گفته شود و جاج بیاری آگیند گویند و طبیعت آن گرم است و اول در دوم موی آریاند و چون با رغن بنق طلاء کنند در وی قیضی لطافتی بود و سفید چشم را زائل کند و در چشم چشم بیفزاید و چون بسوزانند در محل قوی بود و آنچه سوخته بود و سحر کرده سنگ گرده و مانند بریزند چون با شراب بیاشامند و اگر غیر محرق او را استعمال کنند باید که بغایت محق کنند و استعمال کنند و صفت سوختن و حتی که در کوزه آسگران نهند و بدیند تا نزدیک که اختن پس بیرون آوند و در آب قلی اندازند و بعد از آن محق کنند و استعمال کنند و گویند که صفت سوختن وی چنان بود که محق کنند و بر روی صفحه از آهن کنند که سر آن کشوده باشد و آتش فم در شیب می کنند مقدار سه ساعت و دو آنم تحریک آن بکنند و بعد از آن محق کنند بغایت و استعمال کنند.

انچه سفید بود و خشک گنده نبود آنرا خشک کنند و نگاهدارند و چون خواهند که استعمال کنند از جهت
ورم خلق و خناق بغایت سخت کنند و با اوویه که نافع بود بدین رحمت بکار دارند و اگر با اوویه که خلط
خلط کنند و رمهارا بگردانند

زبل لذب پیاری سرگین گرگ گویند بهترین سرگین گرگ آن بود که از خار گیرند و سفید بود
و در وی استخوان موی بود و قوی را نافع بود و خاصه چون آن گرگ استخوان خورده باشد در غایت
کمال نافع بود مفید و مجرب است و اگر در نزد یک صره بیاورند همین خاصیت دهد و اگر در پوست
ایلی پوست گرگ گیرند و بیاورند بر یسمانی که از چشم کبشی که بعضی از وی گرگ خورده باشد نیکوتر بود این صفت
زبل لذر از سر سرگین کونسا گویند بهترین وی آن بود که از زرزوری گرفته باشند که
برنج خورده باشد قویا و بخت و کلفت را سودمند بود *

زبل الحصار سرگین کنجشک است پاک کننده و زائل کننده کلفت از رو باشد و چون بلعاب
و من بسترند و بر تالیل طلا کنند زائل کنند و تالیل را بشیرازی کوک خوانند و بکار زونی و لوک
زبل الحمر سرگین موار خوار باشد چون دو دکتند در شب ن بچه بیندازد و چون بازیت
بیامیزند و در گوش چکانند گمانی گوش زائل کند *

زبل الحما سرگین کبوتر است گرم تر از همه سرگینها بود و سودمند بود به مرض که از سردی
و چون آرد و جو بیاورند و محل بود و چون بر کپا میزند بخار زیر اسود دارد و خاصه چون رگتان کوفته بخیه با وی ضافه کنند چون
با عسل و بزرگتان سوخته خلط کنند و رمهای صلب را منفعی گردانند و خشک آید که حادث شود
از آتش پاری و چون بازیت بیامیزند سوختگی آتش را سودمند بود و با سرگین کبوتر که در خانه
و بر جها دارند بغایت گرم بود و سرگین کبوتر صحرایی و کوی را حدت بیشتر است و گرمتر بود و بیشتر
کبوتر در بسیار مرضها عمل کنند خاصه چون با تخم حرف کوفته و بنجیه با زول بیامیزند و عمل کنند و
مرضهای سرد که احتیاج بسخونت بود و قویا و در مفصل و سینه و در شکم و در گرده را نافع بود و چون
با آرد جو بیاورند و در آب بزنند مانند حسو و با سرکه عسل بزنند و ضافه کنند بر زبل و خنار و بر زبل
صلب بگذارند و بصلاح آورد و چون با آرد جو بیاورند و در آب بزنند و اندکی قطران اضافه کنند
و با هم سحق کنند تا مانند مرم شود و بر برص نهند بکنان پاره و سه روز را بکشند بعد از آن بر دارند

تنها خانه ایشان و مجموع زلیله محلل و مسخن بود و محف و تمام تفصیل گفته شود +

زبل اطفال آنچه اول از طفلان بیرون آید بستاند و خشک کنند و بخی کنند با هم چندان رقیق باشد و هم چندان نبات و در چشم کشند سفیدی که در چشم بود زایل کند و در چند روز و بهترین زبل طفلان آن بود که از طفلی گیرند که محفوظ باشد از تخلیه و غسل آب بشنند و بدان تخنک کنند خنق و دوزخ را نافع بود و اگر در حلق و منتهین عمل کنند و همچنین کسی که ورم حلق پیدا کرده باشد و نزدیک باشد و احتیاج بقصد بود از خنق سخت بد چون زبل کودک خشک کرده و غسل معجون کنند و بخلق و می طلا کنند نافع باشد بجا به کمال و محجوب است و باید که غذا را کودک سه روز ترسبی نان تنوری دهند که به نمک خوش کرده باشند و شربانی که اندک مزاجی داشته باشد بوی دهند سه روز پیاپی و بعد با مخلد و روز چهارم زبل بستانند و خشک کنند و نگاه دارند تا وقت حاجت و همچنین اگر غذا می گوشت مرغ و دراج بخته آب بود و سودمند بود و باید که از غذاهای که رطوبت داشته باشد بسیار خود را نگاه دارند و اگر نگاه نه دارند در فعل و قتل تن مانند زبل گلاب بود و زبل اطفال نیز گزین ترای کسی باشد که بیکان زهر دار آنکس رازده باشند و زبل انسان چون خشک کنند و با شربت و غسل بپاشند سودمند بود از جهت تهیای دایره و گزینی جانوران و او و پهای گشته و وینا نافع بود و قطع اسهال بکند و چون سخن کنند و بر موضع عفنه بپاشند زایل کند +

زبل القلق بر گین بقلو را چون بپاشند مصروع را سودمند بود بجا به +

زبل الجراد سر گین مرغ بوق و کلف را زایل کند +

زبل الحودون و اکودل پارسه بر گین عضابه گویند لون را نیکو گرداند و طلا کردن +

زبل الحظاف سر گین بپستوک است سفیدی چشم را زایل کند +

زبل الکلاب بر گین سگ بهترین آن باشد که از سگی گیرند که استخوان خورده باشد و آن غسل

نافع بود از جهت ریشهای کهن و تخنک آن کردن خنق را زایل کند و از جهت دفع اسهال

آتشایدن با شیر سودمند بود و خاصه چون دوسه نظار یا بود و از جهت قبولی بدان عفنه کردن بآب

گرم نافع بود و دستوریدوس گوید که بر گین سگ چون بگیرند در تابستان بعد از غروب ستاره

کلب که خشک کنند در سایه و با شربت بخورند یا آب شکم بپزند و بر گین سگ که استخوان خورده

زید بسیار سی مسکه گویند و بشیرازی نمشک بهترین آن تازه بود که از شیرینش گیرند و طبیعت آن
گرم و ترست در اول و تری وی زیاده بود و منضج و محلل بود اگر بر بدن طلا کنند بدن را فریاد کند
و غذای وی بدید و در جراحات اعصاب سودمند بود و درم بن گوش و از پلستین و دهن و اگر
بر لثه کوکان بماند سودمند بود از جهت زود رستن دندان و همه درمها که در دهن بود نفیج و بدید
چون با غسل خلط کرده لعق کنند سودمند بود از جهت خونی که از شش روانه شود و ذات الجنب را
و درم شش را بغایت نافع بود و بدان حقه کردن و رمهای صلب حار که در رحم و امعاء نشین
باشد سودمند و در لیش روده را و اگر با او بود که نافع بود جراحات را که در اعصاب حجب مانع
و غم نشاند باز دید آید سودمند و در لیشها را پاک گرداند و گوشت آن بر ویاند و دفع زهر را بکنند و چون
بر گندگی افنی بماند نافع بود و سرفه سرد و خشک نافع بود و بغایت سودمند خاصه چون باشکند
مغز با دم بود و ذات الجنب شش را بغایت نافع بود و منع خون زیاده بکنند چون پانزده درم
از وی با غسل بخورند و بسیار خوردن وی مهمل بود و منخشی و مرغی معده و مصلح وی چیزاتی قاضی بود
و گویند مصلح وی فانیستندی بود و نافع بود از جهت خشونت حلق و قوبا و سوزن خشک خسر
چون بدان بماند سودمند بود از جهت حره مثانه مفرو نافع بود و یا با پیغنه نیم برشت و آنچه تازه بود
در نصفه او و به بدل زیت بود و در نصفه بدل شحم و دوحان و سینه دوده وی
چون بگیرند از چسب راغ مانند دوده روغن نیز رود و در چشم مستعمل کنند و محفوف بود
و قبضه اندک در رو بود و قطع سیلان ماده چشم بکنند و در لیش آن پاک گرداند و زود
بمال صحت باز آورد

زید نوعی از طبیب است و آن عقی است که از میان پای جانوری گیرند شکل گربه اما روی کوچک بود
و آنرا گربه زیاد خوانند و طبیعت وی گرم بود و در رسوم معتدل بود و در طوبیت و بیوست و بوی تن
و مالیدن آن صدراع سرد و در شقیقه و زکام نافع بود و اگر یک قیراط در ده درم شربلی که مسفرج بود
بگذارد و بیاشامند خفقان را زائل کند و ضعف دل را و درین عمل بغایت کمال باشد و اگر
زنی دشوارزاید یک درم از وی با یک درم عفران و درم مرغ فریه کنند و بیاشامند زایدان بر وی سان
زید بسیار سی گیرند و مختلف باشد بسبب اختلاف حیوانات و اختلاف اشخاص و کثیر

و نوع چهارم مانند صوف چرکن بود بسیار تجوین سبک مولف گوید که آن اسفنج است و گفته شد
و نوع پنجم تشکلی مانند فطر بود و آنرا هیچ بوی نباشد و باطن می خشن بود مانند قشور و ظاهر آن مسطح
آن دردی بود که بزودی مایل باشد و طبیعت آن گرم و خشک است و در سوم گویند تر بود و دار الشعلات و نیکو
بود چون لبوز است و با اثر آب سرخ رنگ که قوام آن رقیق بود و طلا کنند موی بر و مانند خنای و جرب قویا
و بهیچ راهی که در جلد پیدا شود سودمند بود و چون با موم و روغن گل استعمال کنند بشیر و اصافی کنند
و کلفت سیاه و اثری که در روی و همه اعضا پیدا شود زائل کند و نوع سوم که گفته شد عسل البول را و گاهی
و رمل که در مثانه بود و در گرده و استسقا و در سپهر رافع بود و حیض براند و باقی انواع آن و منفقهای
و دیگر که گفته شد و ایشان باشد و جلای دندان بدیده موی بر دار الشعلات و مانند چون بانگ شراب طلب
کنند و انواع زید البحر موی بستر و باز بر و مانند و کینوج هست که سفید بود و طبیعت وی گرم بود و تر
و خشک و دم جلای چشم بدیده و ادویه که مناسب بود سفیدی که در چشم بود زائل کند البته و طبع آن
کند و مقدار استعمال زید البحر از دانه ای تا دو دانه است و در مقرب بود و لب و مصالح آن کثیر بود و گویند تر بود
لب و حواس و مصالح وی روغن که بود و بدل وی بوزن وی حجر الفیشور بود و اگر خواهند که ویران شود
در وی کلین ناخفته نهند و سر وی بر نهند و شکاف وی بگیرند و در نو میانی آتش نهند و چون خنجر شود
بیرون آورند از دیگر بوقت حاجت استعمال کنند و اگر خواهند که غسل آن کنند مانند قلیبیامغوا
زید البحر بیونانی اذرافینون اذرافینونی و از افینس نیز گویند و لب و بیانی عافور و آن گرد بر گردنی
جمع شوند و در و یا مانند خنجر بود و در میان فی و گیاه یا بند و لون آن مانند حجر سبوس بود و شکل
زید البحر است و بسیار سوراخ طبیعت وی گرم بود و در چهارم و نشاید که تنها استعمال کنند باید که
با او و نه خلط کنند که کسر حدت وی بکند و قوت وی و اگر محتاج باشند از جهت بیرون شاید که
استعمال کنند لیکن از جهت درون احتراز واجب دانند لیسب شدت قوت که در ولایت و
و یسقورید و س گوید که از جهت جرب لیش شده و کلفت و قویا و بشیرا و مانند آن بغایت سود
بود و فی الحاله و ای حاده بود و نقل مزاج بد که عارض شود و در اعضا باز مای نیک کنند و عرق
سودمند بود و رازی گوید که چشم را جلادید و درم پستانرا ساکن کنند چون بکوبند و آب طلب کنند
زید القم حجر القم است و گفته شد

زان درختی است که آنرا مران خوانند و گفته شود *

زا و وق زریق است و گفته شود *

زربیب بسیار سی مویز خوانند و هر ثمری که خشک شود زربیب خوانند الاخره که آنرا نمر الرطب خوانند
و زربیب بخوانند و زربیب غنجر خوانند و بهترین آن خراسانی بود که بزرگ و شیرین باشد و وی گرم بود
در اول و دانه وی سرد و خشک بود و در اول و جالینوس گوید که سرد بود در اول و خشک بود و در دوم
و بادانه خوردن در دماغ رافع بود و معده و جگر دوست دارند و گوشت وی کرده و متان را نافع بود
و یاری دهنده بود در ادویه مسکه چون دودرم از وی اضافه کنند و چون بی دانه بود شکم براندان
نوعی که لاغر بود و قالین حرارت وی کمتر بود و معده را قوت دهد و طبیعت را به بند و محرق دم بود
مصلح وی خیار شنبه بود و گویند که شیر و تخم تورک و اسحق گوید که حدت دم نبشاند و قول اول صح است
و گویند که بهر بود و بکرده و مصلح وی عناب بود و مویز بدن را فربه کند و هیچ مفرت و اذیت نرساند بگر
بحروری مزاج و مصلح وی سکنجبین بود و یا از فواکه ترش چیزی بر آن بخورند و لیستوریدوس گوید که گوشت
وی چون بخورند موافق قصبه شش بود و سودمند بود از جهت سرفه و اگر گوشت وی با فلفل
خلط کنند یا با آرد جاورس و بیض بریان کنند و غسل بخورند بلغم از زبان بیرون کشد و چون بیاض
با آرد با قلا و مکون و ضماد کنند بر دم گرم که عارض شده باشد و انگیسین بغایت سودمند بود و چون
سحق کنند و با شراب بیامیزند و ضماد کنند بر هر چه پیدا شود و پوست مثل جدری و ریشهای شهنه
و عفونات که در مفاصل باشد و سرطانات سودمند و چون ضماد کنند با جوش شیرین و قفس نافع بود و چون
بر ناخن خنجریده چسبانند زو قلع کنند مویز غذا از یاده تر از انکو در دماغ جلالی نمیزند که از جلالی بخورند و اطلاع
کمتر از اطلاع آن بود و غیر از آنکه مویز موافق تر از انجیر خشک بود و معده و بدل آن کشمش است *

زربیب الحلیل مویز خوانند و گفته شود و صاحب گوید که حب الاسن است و این سهوست حب الاسن
گفته شد و صفت مویز گفته و شیرازی مویز را خوانند *

زربیب بسیار سی که میخوانند آن پنج نوع است که بشکل اسفنجی بود و بوی می ماند بوی می ماند و آن حاصل دریا
بسیار باینده و نوع دوم بشکل ناخنه چشم بود یا اسفنجی و بسیار تجویف بود و بوی می ماند و بوی
مطلب بحری باشد و نوع سوم بشکل گرم بود و وی را پلیسیون گویند و شیرازی گرم البوب خوانند

ریحانی شراب حرف ست خوشبوی *

رمیسعت سعدست و گفته شود *

ریتیانج صاحب مہناج گوید که سنگیست مانند سرطان طبیعت آن سرد و ترست در دوم
انشاف رطوبات چشم کمند و جلا دهد و روشنائی بفرزاید و مولف گوید که آن نوعی از سرطان حجرست
و در صفت سرطان گفته شود *

ریش شریف گوید که پرمغان چون لبوزانند و خاکستر و برابرجراحت افشانند خشک گردانند و بر
بزرگ یاری و مہندہ بود و اتی و در علاج مہنی شکستہ و منافع پرمهری در موضع خود با منفعت آن گفته

باب الزا

زاج انواعست سفید و سرخ و سبز و زرد زاج سفید را قلقدیس خوانند و شنو غار گویند و مینا
قلقدیس و بشیرازی زراغ سی گویند و اما زاج سرخ را سوری گویند و زاج سبز قلقدیس و قلقدیس خوانند
قلقدیس زاج زردست و بیارسی زاج شتر دندان گویند و بہترین آن مصری بود کہ براق بود
مانند زرنج بخشی و چون در دست بمالند زرد و زیندہ شود و پاک بود و کہ نہ نباشد و نوعی دیگر
از زاج سوری ہست کہ بیارسی زاج کفشگران گویند و بشیرازی زاج سیاہ خوانند و مینائی
مالطہ را و طلسہ را گویند و جاکنیوس گوید کہ قلقدیس چون کین گرد زاج شود و وی معتدل
ترین ہبہ را بہا باشد و محرق وی الطف محرقات بود و زاج احمد و اخضر و اصفر و قوت مانند یکدیگر
لیکن اختلاف در غلط و لطافتست لطیف ترین سفیدست و اقوی ترین سبز و غلیظ ترین سرخ
و قلقدیس را خیر الامور و اسطہا و آن متوسطست در میان غلط و لطافت و زاجی دیگر ہست کہ بیارسی
سین خوانند و بہترین آن قبرسی بود کہ لون آن قبرسی بود کہ لون آن مانند زرد بود و طبیعت قلقدیس
گرم و خشکست در سوم و ہبہ زاجات و طبیعت مانند یکدیگرند و وی قابض بود و محرق و خشک شدہ احد
کند و جرب سحفہ و ناصور و رفاف و ریش گوسن و مدہ آنرا سودمند بود و خاصہ چون فنیہ سازند و بل
بیانید و قلقدیس را بگردانند و در گوش نهند و اکالہ کہ در دندان و دہن و بینی بود و ریش آن خاصہ سوری
سودمند بود و خوردن آن محففت شش بود و مہجری کہ کشند و از خوردن زاجات سرفہ سخت پیدا شود
تا مہجری کہ بسل کشند و ماوای وی بشیرازہ مسکوتند مانند آن کنند باقی منفعت ہر یک با خود گفته شود

نیز همین عمل کند و منع تورم آن نیز بکند و خاکسترش خاک چون بر چوب تراشاند سودمند بود
 ریه الحجاره وحشی شش خرگوش خشک کرده بکوبند و بیاشامند سودمند بود ضیق النفس
 ریه البجر قلوبن بلا سبوس است و آن خیر است که در کنار ساحل دریا بایند مانند آگینه چون تر بود
 و چون سحق کنند و بر نقرس ضما و کنند نافع بود و بر شقاق که در دست و پای باشد بسبب سرما چون
 بر آن ضما و کنند نافع بود *

ریحان در یحان الملك ضمیر آن هم گویند بسیار سی شامه سفر هم خوانند بواسیر نافع بود و در باب
 ششین یاد کرده شود *

ریحان سلیمانی خم سفرم جامه سلیمان نیز گویند و نبات وی در کوستان فارس اصفهان
 باشد مانند شبت تر و ورق آن مانند ورق خطمی باشد و قلع می چکانند مانند لبلاب بر درخت پیچیده
 و وی مجفف و لطیف بود و اگر با سرکه بر جره طلا کنند سودمند بود و بر درمهای بلغمی و نقرس بواسیر
 طلا کنند همین سبیل بود و از جهت لقوه بغایت مفید بود و اگر برگزندی عقرب طلا کنند بغایت
 نافع بود و چون زن بار و غنم گل بخورد و از جهت درد رحم بغایت نیکو بود و این ماسویه گویند طبیعت
 وی گرم بود و بواسیر ظاهر و باطن را نافع بود و این مولف گوید که طبیعت وی البور یحان آورده گرم
 و خشکست و بدان سبب است که با بروی غلبه میکند و عمر وی دراز بود و اگر بر زکاء آب نیاید
 تشکبید و بر درخت که پیلوی وی بکارند و پنجه وی آب ستاند و بسیار از وی صداع آورد و مصلح
 آن و عن غنم یلوف و کافور بود و بدل آن مرزگوش است و گویند بدل وی نیم وزن آن شیخ است
 و نیم وزن آن عنب الثعلب *

ریحان داود و ریحان ارو نیز گویند و آن افغان الفارست گفته شد *

ریحان کافوری و کافوری هیودی شجرة الکافور نیز گویند بسیار سی و گنجینه آن نفعی از درخت است
 و نبات وی بیشتر در خراسان بود و گل وی مانند گل خزاما بود و ورق وی مانند ورق کاسنی صحرائی
 بود و گل رقیق وی بوی کافور و چون با لند در دست بپایند خواه خشک و خواه تر طبیعت آن گرم و
 خشکست و در دمم و بوییدن بسیار وی وادمان نمودن بدان رطوبات را از غشاء و باغ بکشد
 چون آن بویان بپزند و غلاط غلیظ که در کبر باشد تحلیل کند و بوییدن می سرد مزاج را سودمند بود و نه گرم مزاج

در صفت سم گفته شود *

ریح الفار خرفقان گویند و آن سم الفار است و تراب لاله الکنت گویند بپاری مرگ موش گویند و آن شک است و در باب شین گفته شود *

ریحان درخت بعضی عرب زعفران را خوانند و گفته شود *

ریحانج راینج است و گفته شد *

ریاس بیاری ریواج گویند و قوت وی مانند حاصل اترج است و غوره و بهترین وی فارسی و آنرا اشانه ای دراز سطر آید است و طبیعت وی سرد خشک است در ورم حرارت بنشاند و مستی را باز دارد و خمار را نافع بود و طاعون و باده را نافع بود و چون عصاره وی در چشم کشند و بیفزاید وی سیاه صفاوی و حصیه جذری را سود دارد و بواسیر را نافع بود و غشیان ساکن کند و قوت احتشاد بد و معده و جگر گرم را نافع بود و آب وی با آرد جو بجره و غله طلا کردن سود دهد و صاحب طبع گوید که مضر بود لبینه و قویج آورد و مصلح وی اترج هر باست و صاحب تقویم گوید که محقق اعضا بود و قطع باه بود و مصلح وی شراب عود با انیسون بود و بدل وی حاصل اترج است با غوره *

ریه بیاری شش گویند و صاحب منهاج گوید که گرم و تر بود و سهل لانهضام و طبیعت بر بند و غذای وی اندک بود و میل به نم داشته باشد و مضر بود باصحاب کد و قیراط گوید مجموع ششها سرد و تر بود و روقس گوید که خشک بود و در شوا بر ختم شود و اصلاح وی چنان کنند که بسره و کایو بخیسانند و بعد از آن بریان کنند و بهترین ششها شش بره و گو سفند کوهی بود و شش بره چون بریان کنند بی نمک رطوبتی که از وی روان بود بگیرند و بر تایل خشک که بر عصاره رسته باشد طلا کنند و بدان اودان کنند البته زائل کند و همین رطوبت اگر بر قوبا بماند که خشک باشد نرم گرداند و شش مضر بود و بعد از آلات بول و مصلح وی حب لاس است و شکر *

رتیه التغلب شش و باه چون با سرکه غنصل بخورند بر وضیق النفس را سود دهد *

رتیه الخیر و رتیه الجمل شش خوک شش خرچون بسوزانند و خاکستر آن بر سحی که حاوش شود برای بسبب موزه نافع بود و اگر نسوخته همچنان گرم بران نهند نافع بود و شش خرس

لیکن پیاسی روی سوخته بود و به سترین آن مصدی بود و طبیعت آن گرم در
سوم و قافض و محفیف و ملطف بود و سهل آب زربود و در خضابات استعمال کنند و ریشها را پاک
کند و بصلح آورد و چشم را جلاد بد و گوشت زیاده بخورد و ریشهای بد را که در بدن بود منع آن کنند
رو بیان اریان ست و گفته شد و پیاسی میک ریائی خوانند و اهل مصر آنرا فریدوس خوانند
و اهل اندلس تسرون و ابن زهر در خواص آورده است که چون کوبند
با تخم سیاه و بر ناف ضما کنند حب الفتح را بیرون آورد و گویند که چون
خشک کنند و سحق کرده با فلفل در چشم کشند شب کوری را نافع بود و آسمه جوبه گوید گرم تر بود و بال
منی را زیاده کند و شکم را نرم دارد و بصری گوید که پیش از آنکه نمک سود کنند باه را زیاده کند و غذا اصلاح کند
و چون نمک سود کنند و تا کهن گردد و موله سودا و حکم بد بود و رازی گوید که دشوار فهم بود و محدوده را بد بود
اولی آن بود که اصلاح آن بسبب گرمی و کوری و یا کنند و بعد از آن جوارش عود یا جوارش سفر جلی سهل خورد
و اگر مجوری فراج بود از عقب آن با نافع خورد و اگر از جهت باه خورد نشاید که با سکر خورد بعد از آنکه نیک بخت باشد
باروغن گردکان و زرد و تخم مرغ نیم پخت و پزاز کند تا قلیه سازند و تناول کنند و سخن کرده و رحم بود و
باه را زیاده کند.

روش الحار الالهی سرگین خرگوبند خواه سوخته و خواه ناسوخته قطع سیلان خون کنند خاصه چون
با سکر که بیانیند و اگر سرگین تازه بقیقشازند و آب آن در بینی کنند رعان را زائل کند و همچنین چون سکر
بروی افشانند و بپوشین عمل کنند و چون تر بود بقیقشازند و آب آن بیاشامند رنگ کرده بریزند
و سرگین اسب نیز همین عمل کنند و سرگین خری که در علف چر کرده باشد چون خشک کنند و با شراب
بیاشامند از جهت گرمی که عطر نافع بود و موله گوید که اگر خشک کند ویرا از جهت جرب کوبند
و بریزند و با گوگرد سحق کنند و در روغن کنجد خیسانند و شب بالند و با دوا بصل و عدرس کوفته بجام
برند و پیش از آب فتن بالند و بعد از آن آب بریزند نافع بود و جرب بر و جرب ست.
روش البردون سرگین سترست چون دو د کنند در شیب بن بچم مرده و شیره بنید از دو
رو باه ترکیب عنب الثعلب بنید و رو با نیز گویند و گفته شود در باب عین.
رکشی شیرازی آورده گویند طبیعت وی گرم تر بود و غلیظ و صلب و عسل با و شایع و در صفت

وسحق کنند و طبیعت آن گرم بود در اول و خشک بود در دوم و منفعت آن در باب سین و صفت
سرطانات گفته شود و صاحب جامع گوید که صفت سوختن می چنان بود که دیگی مسیو سح بر سرش
نهند و سرطان زنده در آن دیگ بسوزانند تا چون خاکستر شود و بر دارند و سح محال کنند
و اما دین الباقلا خاکستر چوب با قلاست در وقتی که تر بود چون بسوزانند و خاکستر آن ضا کنند
یا مالند در حمام آنار جرب سیاه که در بدن بود ببرد +

رغف بهراج است و گفته شد بسیاری مشک گویند +

رند صاحب منهج گوید که آس است و صاحب جامع گوید که درخت غارست و صفت آن گفته شد
و صفت غار نیز گفته شود +

روس بسیار گویند بهترین سر آن بود که آن از حیوانی معتدل و طوبت گیرند و طبیعت
آن گرم و تر بود و غلیظ بود و غذا بسیار بد و منی بیفزاید و مصالح اصحاب که بود و سرش چون به نریند
و برق آن حقه کنند اسعار سفلی ترکند و کرده و اعصاب بدن را نیکو گردانند و باه را زیاده کند چون
در وی اندک حرارت و بیوست بود و خوردن وی مضرب بود و بعد از بهر آنکه دیر هم شود و او را
آن بود که با و چینی خورد و بعد از آن مصطلک بنمایند و سرگوسفند تر از سر بز بود و سر بز تر از سر گاو باشد
برین قیاس فی الجملة غذای بد بود که اندک سخونی داشته باشد و غذا بسیار و بد و قوت بدن ضعیف
بد چون مضمم بر وی مستولی شود و باه را زیاده کند و سر ضعیف را گردانند و کسی که معده وی ضعیف
داشته باشد نشاید که خور و زیر که قوی آنج آورد و قوی بنجایت سخت و گوشت زبان سبک تر بود و گوشت غذا
غذا بسیار بد و چشم جرب تر بود و زود تر بگذرد و دماغ سرد تر بود و زبان را بانگ خورند و چشم نیز
بانگت یاده خورند و گوشت حذین و بنا گوش با سر که و صغر و اینان خورند و اولی آن بود
که پوستها و غفر و فاجند آنکه امکان بود بخورند و اگر آرزو غالب آید با سر که و خورند و خورند و صفت مایع
اما سرهای مایه کوچک نمک سود خشک کرده چون بسوزانند جهت شقایق که بر معده بود و ملازه و درم
کرده و درم صلب مانند آن نافع بود و سر سرین نمک سود چون بسوزانند و بر گزیدگی عقرت است
رو اس بسیار که ترک آبی خوانند و در جرب المار گفته شد +

رو سنج بسیار روی سوخته است و ساخت گویند و آن نحاس محرقست و بسیاری مسخ است

رمان السعال خشخاش است و گفته شد:

رمان الالهام نوعی از هوفار یقون است و گفته شود در باب باور و مشق اندر رمان
رمان البرد ختی است که بدخت اندامند که بکبر و حب قفل دانه و بست و مغاشیخ و لیت
وصفت حب قفل گفته شده است و مغاش گفته شود:

رمان و پارس خاکستر گویند مجموع محففت باشد:

رمان المازریون پارس خاکستر است رو گویند جلا دهنده است و مغش و شالی حشمت
رمان و خشب البوط خاکستر خوب بلوط قابض بود و خون بنبد و چون بجزیر بنیزد و بر باد و بیا
و در رم با خرب سبب یا شامند سودمند بود جهت بلغمه و درین رحمت نافع بود بغایت:

رمان و حطب لکرم خاکستر خوب رز است بهترین آن بود که از درخت بر بود و طبیعت وی سرد
و خشک بود و گویند که گرم بود و ریش روده را نافع بود و مقدار نیم درم و گویند که مضر بود بشش و مصلح او
کثیر بود و چون با سرکه ضماد کنند بگزینگی جانوران و سگ دیوانه سودمند بود و اگر سحر کنند و گرم کرده
در خر قه کنند و بر بوی اسیر ضما کنند نافع بود و چون سرد شود دیگر بدل آن گرم نهند پیانی و بدان اومان کنند
بغایت سودمند و چون با نظردن و سرکه ضماد کنند نافع بود از جهت گوشت زیاده که در پوست خسیه
پیدا شود و چون بازیت و سرکه و بایه کین ضما کنند از جهت شخ عضله و استرغام مفصل و عقد عفت
نافع بود:

رمان القصب خاکستر فی بهترین آن نطی بود و طبیعت آن سرد و خشک بود و گویند که گرم
بود در سوم سده را که در مراره بود بکشد مقدار انگلی و گویند مضر بود بشش و مصلح آن کثیر بود با نند
رمان و عسل الخطا طیف خاکستر آشیانه پرستو که بهترین آن بود که آشیانه در زمینی ساخته باشد که بسیار
هوا بود و صفت سوختن وی چنان بود که در کوزه کنند و بگل حکمت گیرند و در تنوری که آتش تیز بود بپزند
یک ساعت و بعد از آن بیرون آورند و سحر کنند و طبیعت وی سرد و خشک است نافع بود از جهت
و شواری زادن مقدار یک درم و گویند که مضر بود بشش و مصلح آن سنگین بود:

رمان السمرطان پارس خاکستر کلنجک گویند صاحب مناج گوید که صفت سوختن وی
چنان بود که در کوزه کنند و در حکمت گیرند و در تنوری که آتش تیز بود بپزند و بعد از آن بیرون آورند

رقون و رقان حساست *

سقاع میانی بخورالقی مانند امشش شکافیه بود و شکست شکل بود و بهترین آن بود که رسیده بود و طبیعت آن گرم خشکست و قوی نفخ و رطوبات معده بود و غلظت های لزج غلیظ بیرون آورد

رمان الحلو اندام شیرین باشد و بهترین آن بزرگ و شیرین و رسیده و میسی بود و طبیعت آن سرد بود و راول در جاول و تر بود و آخر آن درجه و گویند که گرم بود و اعتدال و در وی جلا بود و با قبض و ملین بود و دانه وی با غسل و در گوش رافع بود و وی حلق حسینه یا نرم دارد و جلا دهد معده را و خفقا را سوزد و بدو موافق معده بود و بول براند و عصیری چون در شیشه کنند و در آفتاب نهند تا وقتی که غلیظ شود و در چشم کشند و ششالی چشم میفراید و هر چند که گریز و بهترین باشد و دانه وی بدو و نفخ راجع و معده پیدا کند و گویند که مصلح وی اندام ترش باشد رازی گوید که اندک نفخی دارد و گویند گاه باشد که نفوذ آورد و محتاج با اصلاح نیست از بهر آنکه نفخ وی زود بگذرد و وگل ویرا چون بسوزانند سودمند بود از بهر جبراجتهای

رمان محض اندام ترش باشد و بهترین وی آن بود که بزرگ و آبدار باشد و انواع انار غذا اندک بدو قابض ترین اجزای وی گل وی بود و اندام ترش سرد خشک بود و در دم و گویند معتدل بود و در نرمی خشکی صفرا را بشکند و منع سبلان فضول بکند از اخشا دانه وی با غسل قلاع رافع بود و عصاره وی با آسودار و دانه ویرا چون در آب باران خیساست منع نفث و دم بکند و وی خفقا را سوزد و دارد و جلای دل بدو و التهاب معده رافع بود و بزرگ گرم را سوزد و بدو پتیار رافع بود و سولیتی وی مصلح آرزوی زمان آبلتن باشد و در وی اول بول زیاده بود از شیرین و سولیتی وی جهت اسمبال صفرا و سودمند بود و قوت معده بدو و بزرگ گرم رافع بود و آب وی با پست بود و در دل را ساکن کند و اندام ترش ترش و شیرین پوست از وی جدا کنند و در او ن سنگین نهند و بگویند همچنان با پیروی و بقیقارند و غیره ازان با بسیت و دم شکست طبیعت را براند و قبض و در صفرا را براند و معده را قوت دهد و شراب می رب وی خمار را سوزد و نفثی را بکشاند و غثیان قوی باز دارد و خاصه منقح وی و بسیار خوردن شهوت مضر بود و اندام ترش خشک شکم بپزند و صاحب تقویم گوید که اندام ترش مضر بود و بسینه و آواز و صاحب منهاج گوید که دانه وی بدو و نفخ حلق و سینه بود و مضر بود و مجا و معده و مصلح وی حلوائی عسلی بود و با قند و اگر پراشند اولی آنست که زنجبیل بر پرده خورند

تشک بود و کپورت ویرا دوست دارد و گاوشک نیز خوانند و گاوشک نیز لغایت دوست دارد و هیچ چیز
مانند وی گاوشک را فربه نمکنند و دیوشک نیز خوانند و مولف گوید که نوعی از کرسنه ست و فرق بسیار
کرسنه و وی آنست که کرسنه سته بود و وی گرد و در کاف گفته شود +

رعاد حیوانی بود دریائی و در سیقوریدوس گوید که آن ماهی دریائست مخدر بود و چون نهند
بر کسی که صداع مزمن داشته باشد صداع را ساکن کند و چون بخود برگردد مقعد که بیرون می آید شفا یابد
بازیت بچشاند و آن زیت را بر مفاصل مالند و در مفاصل زایل کند +

رععی الحمار رعی الایل گویند و گفته شد +

رعخت گلنارست و در جلنار گفته شد +

رعخید اذنه الیت که در میان گندم میباشد و آنرا از گندم پاک کنند و ضرر بود خوردن آن و بشیرازی آنرا
نیز خوانند و بیارسی حر +

رعخوة القمر براق القمرست و زبد القمر نیز گویند و آن حجر القمرست و گفته شد +

رعخوة الحجا سین اسفنجست و بیارسی ابمرده خوانند و در اسفنج گفته شد +

رعخوة الملح زبد الملح گویند و بیارسی ابرنگ گویند و قوت وی زیاده از قوت ملح است محلل
و ملطف بود +

رعخوة ماء الملح آنرا کف آب نمکینند و آن در غایت حرارت و حرافت بود و باشد که بسوزاند

رق پوست سلخفات بحریست و گویند که سلخفات بریست و گفته شود در سین +

رقاقینش گویند که حفت آفریدست و بعضی گویند که خصیة الثعلبست و صفت هر یک را باغبان
گفته شود +

رقعه بر دومی که جبر کس کند آنرا رقه خوانند مثل انجبار و بنتومه و خاما اقطی و رقه حاصل اسبجیست

سرخ رنگ صلب و طبیعت آن سرد و خشکست چون بگویند و کیشقال از وی در بقیع نیم برشت

سه روز پایی بخورند هر روز نیمقدار موافق بود و فی و صوسی که در بدن پیدا شود بسبب قنارون

یا زخم یابد داشتن چیزی سنگین +

رقعا ششست و گفته شود

که در آن دیگر باشد بخت نشود هر چند آتش در شیب آن برافروزند البته بخت نشود و اگر کسی گشتی خاص
در انگشت کند بدن وی را غر کرده و اگر رصاص در رخن بماند تا زنگ بکشد و بعد از آن آن رخن بپوش
طلما کنند زنگ هرگز نگیرد و صاحب فلاح گوید که اگر طوقی از رصاص بسازند و بر درختی کنند که ثمره دارد و بخت
ثمر از وی نینفتد و ثمری زیاده نشود و این مولف گوید رصاص از جمله فلزات است و معروف بود و معادن
وی در سکه موضع است نخست از طرف مشرق از جانب چین کشته می آید و دیگر از دود بلغار و آن نوع
تنگ کرده است و آنرا قلعی نواز خوانند و نوعی دیگر از طرف فرنگستان آورند و آن نوع اندک مایه سیاه فام بود
بصورت مار با گره بهر باد شاه آنجا موضعی در یکدگر پیوسته و آنرا زربان پایه خوانند و بهترین انواع آن
بلغاریست که از همه صاف تر و روشن تر است +

رطبه گرم بود در روم و تر بود در اول و گویند که حرارت وی کمتر از رطوبت وی بود و هر چند که حلاوت
آن زیاده تر بود حرارت زیاد شود و آنحق گوید که گرم و تر است در روم و غذای وی زیاده تر از
غذای لب بود و بهترین وی جینی بود و بیرون و بعد از آن رطوبت نفخ در شکم پیدا کند مانند آنچه
و خشک چون خرا و رطب معده سرد را نیکو بود و منی را بیفزاید و طبع نرم دارد و سرد مزاج را اما رطب
خرا منفسدندان باشد و گوشت بن دندان را فاسد کند و بخره و آوار مضرب بود و غنی که از وی حاصل شود بد باشد و زود منقضی شود
و صمد بود و مولد سداب است و وی بادام خوشخاش باشد که بوی بخورند و بعد از آن مغز کاه بود و خیال بر که با بخیل خورند
رطبه فصفه است و چون خشک شود وقت گویند و پارسای اسپست گویند و رفا گفته شود +

رعی الایل سفانی گویند و آن شیشی است که دانه وی چون دانه مورد باشد و روی حلاوتی
اندک بود و طبیعت آن گرم است در اول و تر است در روم و جاکینوس گوید که گرم است در اول
و خشک در روم و لطیف و شتر چون بوی چرک اندیش بوی مضرت نرسد لیکن سم جانوران در
بود و طبع وی موی را سیاه کند و تخم ویرا چون با خراب بیا میزند و بیا شامند از جهت گرمی جانوران
سودمند بود و سیلان رطوبات رحم را نافع بود و وی مضرب بود با حشا و اعصاب مصلح وی قرصه
بود با سنبل الطیب +

رعی الحمام فرس طاریون و فارس طاریون نیز گویند و آن جینی است تیره رنگ بمقدار آتش
اندکی بزرگتر و چون پوست از وی باز کنند رنگ عدس اندکی شیرین تر و طبیعت وی گرم و

وی سفید بود و شرف گوید که طبیعت آن سرد و خشکست و چون سه روز بر روز یکم تقال سخت کرده باشد
بیا غسل بپوشند و بخورند منع و ملها بکنند از اعضا که از میحان خون پیدا کرد و چون بسوزند سخت کنند
و بر جراحتی که خون از وی روانه بود بپاشند قطع خون بکنند و بصلح آورد و قطع تورم بکنند و چون خلط
کنند جزوی از وی با جزوی شاخ بر سوخته و بر آهن طلا کنند و در آتش بنند تا سرخ شود و بعد از آن برین
آوردند در آب نمک ندازند آن آهن نرم بود و اگر از سنگی رخامی که توایخ در آن بر آنجا نقش کرده باشند
از قبر بایستند و سخت کنند و کسیکه عاشق بود با سم معشوق بیا شامند معشوق را فراسوش کند البته
و صاحب منهاج گوید که رخام گرم بود و در دم و خشک بود و در اول سودمند بود از جهت سوغه و در آخر
رشاد و حرف است و گفته شد و بسیاری سپند آن گویند و تره تیزک نیز گویند و طبیعت آن گرم و
خشک بود و لطیف که مہار بکشد و با دوا تحلیل دهد و قطع بغم کند و لیکن مضر بود و معده و مثانه و قسط
احداث کند و اولی آن بود که محوری مزاج با کاسنی و کامو خورد +

رصاص قلعی بسیاری ازین خوانند و بشیرازی قلع و بهترین وی آن بود که صافی رنگ و طبیعت
وی سرد و تر بود و گویند که خشک بود و محرق آن و اسفیداج آن لطافت در وی بیشتر باشد و
آلئین و تحلیل و صفت حرق آن در باب الف و صفت آبار که اسرب سوخته است گفته شد و اسرب
رصاص سود باشد و وی زیاده تر از قلعی باشد و قلعی را قسط و قصد بریم خوانند اگر صحیفه از سرب سازند و آن
با کمره طلا کنند منع اختتام کند و اگر صحیفه را بر تپوری که عصب زباید شود و بنزد زائل کند و براده که پیدا
کرد و ابتدا مثل خیارک چون بروی بنزد زائل کند و در مہای متعدد که بارش بود و بواسیر و در مہای قصب
وز بار و پستان و ریشها مثل سرطان با عصا که در غایت سردی بود و روغن زیت یا روغن گل یا روغن
یا روغن مور چون با وی اضافه کنند و آن صحیفه را بدان روغن حل کنند و بمالند نافع بود و براده آن چون
بیا شامند همان علتها حادث شود که از خوردن موار سنگ بستن بول و غایت ثقل معده و معا و نفخ و
ایشان و ضیق النفس تا بجدی که بخناق کشد و ایلاوس پیدا کند و لون وی صاف
شود و دوا را بقبی باید که و بطبیخ تخم کرفس و شب و انجیر و بورد و مار اسل غذا اسفیداج و نشانه خلاص
آن بود که در اربول و اطلاق طبع حاصل شود و شیخ الرئیس گوید که چون حل کنند رصاص تا ترانیت
نافع بود از جهت گرمی و این زمر آورده در خواص که اگر پاره رصاص روی اندازند قطع اگر سختی

گرم بود و آخر درجه اول و خشک بود و در اول درجه دوم و شربتی از وی زجت نفس چون تنها بود از درجه دوم تا سه درجه باشد کوفته و بجهت و اگر در حب باشد از جهت مفصل مستعمل کنند از یک درجه تا یکمقال مستعمل کنند از یک درجه تا یکمقال شاید در مفصل جهان عمل سورنجان میکند بی مضرت +
 رجل الحماش بنجار است و در الف را بولسا گفته شد و در صفت بنجار نیز گفته شود +
 رجله قلبه الحماست و گفته شد و بیاری نورک خوانند +
 رجل العقاب و رجل العقوق و رجل الرز و رجل الغراب خوانند که گفته شد و در درجه اول اطلال است که بر رجل الغراب خوانند و گفته شد و در صفت هر دو +
 رجل الفروج رجل القلوس نیز خوانند و آن قافلی است و گفته شود +
 رخص نوعی از فصل است و بشیر از می هاقوت خوانند و بکافی طرف گویند و این با سبکی یک طبیعت آن مرد در دوم معده گرم را نیکو باشد و خلطی بد از وی حاصل شود اگر شافه از وی بخورد بزرگتر شکم براند +
 رخمه مغیست که ویرا در خوانند و بر گویند و بشیر از می خورده گویند چون زهره می گوشت مخالف چکانند بار و غن بنفشه یا در شقیقه جانب مخالف بمالند و در گوش را و در شقیقه باز اتم کند و کورگاس سحوط کنند یا در گوش ایشان چکانند از جهت باد و این که گوید و کازر بود نافع بود و اگر زهره وی با گلاب در چشم کشند سفیدی چشم را برود و اگر سرگین بر او شین نان بخور کنند بجهت بیندازد و اگر از بیت خلط کنند و در گوش چکانند که آنی گوش را برود و اگر زهره ویرا بر گزیدگی مار و عقرب و زهره یا دندان نافع بود و آتش گوید که اگر گوش است ویرا بخور و خلط کنند و خشک کنند و بخور کنند و بهفت نوبت کسی که بر زبان بسته باشند کشاده گردد و اگر بر پی از بال راست وی گیرند و در میان پای زن آبتن کنند سهل نماید و در خواهر آن زهر آورده است که پروی چون بخور کنند و در خانه گزندگان زهر دار بگزینند و اگر سرگین می بستر حل کنند و در برص بمالند لون آن متغیر شود و سودمند بود و اگر جگر ویرا بریان کنند و سحق کنند و با سرکه حل کنند و کسی که جنون داشته باشد بیاشد هر روز سه نوبت سه روز چنین کنند بیایی البته صحت یابد و پوستی زرد که اندرون سنگدان وی بود اگر خشک کنند و با شراب بیاشد سودمند بود از جهت هر سمی که باشد و اگر رموی بر زنی بزنند که دشوار است بیانی زاید +
 رخام نوعی از اجار است و آن الوان بود و زرد سیاه و خرمی رنگ است سفید یا زرد و بی

و هم او گوید روغن سوسن سفید روغن رازی است و مولف گوید رازی گل زنبق است و صاحب حاج
گوید سوسن سفید است صاحب حاج گوید که زنبق یا سوسن سفید است و خلاف است اما اگر گویند که زنبق نوعی از سوسن سفید
است دور نباشد.
راس اللفار موش است چون خشک کنند و بسوزند و بگویند یک باسل بیاورند و بر او شعلب طلا کنند نافع بود
راس اللفار موش است چون بسوزانند و خرد کنند و با پیله خرسین و ارشعلب طلا کنند نافع
رانا میونی رمان است و گفته شود.
ربیشا مولف گوید که ماهی کوچک است که از طرف بر خرمی آورند و در گرم سیر آن ماهی شسته خوانند و از
وی ماهیانه نزد و همچنان خشک نیز میخورند و طبیعت وی گرم و تر است و بهتر از ابر بیان بود و هیچ باه
و معده را نیکو بود لیکن تشنگی آورد و مصلح وی مغز کا هو بود.
ربرق عنب الثعلب است و گفته شود و بیاری رویا به ترک خوانند.
رب السوسن عصاره سوسن است و گفته شود در عین.
ربل نوعی از افستین است لیکن کوهی بود و گفته شد.
رتبه بندی است و گفته شد.
رتیلا مولف گوید که آن حیوانیست مانند عنکبوت اما شکم وی بزرگ بود و در زیر و در آن نوحی
بسیار بود و آنرا خایه یک خوانند و بیاری دله و تریکی بانی و از جمله گزندگان زهر دار بود و در آن نوحی بود
و این مولف گوید تریزان آنرا کج خوانند و نباتی است که بیوانی آنرا فالجین خوانند و آن نافع بود و گویند
رتیلا و آن نبات را هم رتیلا خوانند و در فا گفته شود.
رجل الجوشج الریش گوید که آن لقا به ایست که قائم مقام قبله بانی است و آن سودمند بود
از جهت سل و طبع وی نافع بود از جهت تب یخ و تپهای مطبوعه و سیج گوید که زرنب است و گویند
گوید تحقیق زرنب است و آنرا بیاری سرور کستانی گویند و گفته شود.
رجل الغراب در شام آنرا جل الزاغ خوانند و آن جمله خشالیش است بشکل پای غراب و
چون پزند نافع بود از جهت اسهال زرنج و در شکم خاصه اصل وی و قویش که اصل ویرا چون
بخورد قویش را سود و بدلی آنکه مضر است مانند از جهت رویش در آن و از آنو بغایت مفید بود و اما آن

که اول آنرا خشک کنند اندکی و بپزند و بعد از آن در آب سرد خیسانند پس از آن در شراب بنهند و صابون
منهاج بنشیند آورده و در مرکبات گفته شود و شیخ الرئیس گوید که نافع بود از جفت المهاد و در با که از سردی بود
و مفرج دل بود و مقوی آن عافیتی گوید که مقطع اخلاط و بلغم بود و باه را بر انگیزاند و سودمند بود از جفت
اختلاج مفاصل که از رطوبت بود و این ماسویه گوید سودمند بود جفت تقطیر البول که از سردی بود و
مقوی مثانه و گرده بود و و قیو ریدوس گوید که گزنیگی جانوران نافع بود خاصه مصری آن مقدار
و در دم و احرق وی سرفه را و عسر النفس اسودمند بود وقتی که با عسل بود و چون با شراب بپزند و صابون
عرق النساء اسودمند بود و ما سرجیه گوید که اگر زن در شب خود و دکن ترک حیض کند و اگر کوبند و با عسل
بپزند و یکمقال از آن بپاشانند و شیخ اعضا متالم گوید که سبب آن از سردی بود و تصویری گوید که سده
جگر و سبز بکشد و بسیار خوردن وی خون را تباه کند و منی را کم کند و شیخ الرئیس گوید که مصلح بود لیکن در
شقیقه بلغمی را ساکن کند خاصه لطول کردن و مصلح وی سرکه بود و گویند مصلح وی مصطکه و حماما بود و
و گویند که خمیر نموده و بدل وی ایر سال بود.

زاکم مرکبیت از باز و پوست انار رسیده و زاج سیاه و صمغ و دوشاب با عسل و طبیعت
وی سرد و خشک و گویند گرم بود و وی قابض لطیف بود و صفت وی در مرکبات گفته شود
رطینی بیونانی همه علکها را بدین نام خوانند.

راشینج رایتاج و رایتاج و زخینه و رشینه نیز گویند آن صمغ صنوبر است و آن سه نوع بود کینوع
سائل بود که منعقد نشود و کینوع صلب بود و ساده و نوع سوم صلب بود و بعد از آنکه بالمش بچته باشند
آنرا فلقونیا خوانند و بشیرازی آنرا زکباری خوانند بهترین آن وی بود که سفید بود و اندکی بزرگ
زند و بوی آن مانند بوی صنوبر بود و طبیعت آن گرم و خشک است و عیسی گوید گرم است در اول
و محف و محلل بود و گوشت بر ویاید در ریشها لیکن هیچ الم باشد و ریشها را بصلاح آورد و با گلند
عروق و امثال آن و وی مسخن اعصاب بود و مصلح وی موم روغن با آب حی العالم باشد و بدل
آن علک البطم است و قنه گویند بدل آن رفت کهن بود.

رازقی صاحب جامع گوید سوسن سفید بود و چند قول دیگر هم آورده که رازقی قطن است و دیگر
گوید که رازقی کنان است و هم او گوید که روغن رازقی از بهار انگور گیرند و دیگری گوید که روغن بزرگانه

صفا دهند سود و بد لغایت آب از یانه چون خشک کنند و در کلهها کنند از جهت روشنائی چشم لغایت نافع بود
و آب از یانه چون بچشانند و سه جوش و کف از وی بگیرند و با غسل میکنند و منع نزول آب کنند و روشنائی
چشم میفزاید و بیخ وی در معالجه از تخم و ورق اقوی بود و صیقل گوید که سده سپرز و جگر کشاید و بری سنگشانه
و کرده بریزند و قطعه البول را نافع بود و پتهای فرس من ترکت گوید از قول فلاجه نطی از قول آدم علیه السلام
که بر سر تخم از یانه مقدار یک گرم بکشد و بر روز سفوف سازد از ابتدای آفتاب بحال آید که آنگاه که بیخ
سرطان رسد و بد او مست بدان نماید و بر سالی این سه ماه قطعاً مرض نشود البته و اگر پیش طبعی برسد و
حواشی بصحت باشد تا آن زمان که بمیرد و شیخ الرئیس گوید که طبعی الهضم بود و غذا بد و سودمند بود از جهت
پتهای فرس من اسحق ابن عمران گوید که رازیخ و بالغ معده بود و تخم وی خشک کرده سده مشابه و کرده را
بکشاید و با مار بشکند و در دهل و سینه که تولد از سینه بکند یا از ریاحی غلیظ نافع بود و مسخن معده بود و
رطوبت آنرا بزداید و ذیقرطیس گوید که زنگان تخم رازیانه ترچر کنند تا چشم ایشان قوت گیرد و افغی
و از بعد از مستان چون از سورخ بیرون آید چشم ایشان ضعیف شده باشد پس برون و چشم خود را بدارد
بماند از جهت روشنائی و تقویت آن فسیان السد الذی العاخذ او ارشده الیه رازیانه محوری
مزاج را صراع آورد و مصلح وی صندل و کافور و بدل رازیانه تخم کرفس باشد اما بری وی قوی بود
و سنگ گرده بریزند و بر قان را شفا دهد و بول حیض براند و شکم ببندد و طبع وی با شراب گزنی جالور
نافع بود و بر گزنی سگ یوانه طلا کردن سودمند بود.

راز یانج شامی اینسون است و گفته شد و رازیخ رومی نیز گویند.

راسن ویر از قبیل شامی خوانند و بلغت اهل اندیش جنبه خوانند و کلمه خیر خوانند و آن نوع
یک نوع از ان بستانی است و آنرا فیالجوش خوانند و گفته شود و یک نوع دیگر حبلی بود و آن نیز بر شکل
فیالجوش است و گفته شود و بیخ آن را بر کی اندر خوانند و طبیعت آن گرم و خشک است و در دم
و گویند در سوم و در وی رطوبتی فضل بود و بهترین وی سبز بود و تازه بود و سودمند بود از جهت
و رمهای سرد و عرق النساء و در مفصل که از رطوبت بود چون باروغن بزند و بر آن طلا کنند و اگر در
معوقها کنند نافع بود از جهت دفع اخلاط غلیظه لایح که در سینه و شش باشد اثر تمام بدد و چون از طبعی وی
بیاشامند بول حیض براند و اگر بیخ ویرام با سازند با شراب لغایت معده را نیکو کنند و در با چنان

و صلاحت آن قوت جگر زیاده از همه چیز بد و در بیماری سوس گوید که نافع بود از جهت اسهال که از ضعف معده
 باشد و فسخ المریس گوید که چون غنی باشد از جهت فسخ که در حمله حادث شود و در آن و استند او آن
 نافع باشد و مجهول گوید که چون طلا کنند میان هر دو شانه خوف را از دل برد و سفیان اندک کمی بد
 که مقوی عضای باطنی باشد و سده بکشاید و طو بهای فاسده را خشک کند و اندو قوت جگر بد و زیاده
 از همه چیز طبیعت را پاک کند از بلغم رنج و خلط خام و استسقا را سود دهد و سنگ گده و مثانه را پاک بپزداند
 بغایت نافع بود جهت درو مثانه و بول بر اندو انواع اسهال که از سده ماساریقا و جگر یا از رطوبات بسیار
 سود دهد چون با صبر بود فعل می قوی تر بود و همچنین با لبله کاهلی از جهت تنقیه دماغ تمام بود و ذهن را نیکو
 گرداند و صداع بلغمی را زایل کند و اگر آریه لوعاف یا یاکمن باوی اضا کند فعل وی قوی تر بود و سودمند
 بود خواه باوی خواه تنها بخد و فالج و علت های که از سردی دماغ بود و نافع بود از جهت قولنج بلغمی رنجی
 و اطلاق طبیعت نماید تحلیل ریح بکند و تب یج و تب صفراوی دفع بکند و نافع بود و فوگس بد
 که بدن را پاک گرداند از همه حرارتها و ورهای گرم را سودمند بود و در جگر و سپرز و بوجا گوید و رم معده
 و در دشت را و جگر را نافع بود و بواسیر و ناصوری که در مقع باشد چون سحی کنند بدان باشد زایل کند و
 با انزروت و گویند بر فوگس و مصلح وی صمغ عربست و بدل آن نیم وزن آن را و اندک حج و
 بوزن آن ورق گل سرخ و سنبل بود و آری گوید بدل آن بکبت ضعف جگر و معده یک زن و نیم آن

ورق گل سرخ و پنج یک زن آن سنبل *

را نج نارگیل ست و در نارگیل گفته شود *

را از پنج بری بود و بستانی بود و بستانی را مارثون خوانند و بریر القوارثون خوانند بهترین آن تازه
 بستانی بود و بری گرم خشک در رسوم و بستانی در دوم و بریر البشیرازی خوک خوانند و بستانی و در
 گرم بود در اول و تخم وی گرم بود در رسوم و بقراط گوید گرم بود در دوم و خشک در اول سده را بکشد
 و در بستانی چشم را بغیر اید خاصه صمغ وی و سودمند از جهت نزول آب چشم و نزول یک فرو و آمدن آن
 در آینه چون بخورند شیر زیادت کند و تخم وی همین عمل کند چون بیاشامند یا با جو پزند و اگر تخم وی را
 بیاشامند گزیدگی جانور از نافع بود و طبع وی حیض بول براند و محلل ریح بود و چون با آب بیاشامند
 در پنهان غشای التهاب معده را ساکن گرداند و پنج ویرا چون بکوبند و با عسل بیامیزند و برگزیدگی گردانند

منع صرع بکند و هیچ از سباع و گزنده گردی نگرود و از راه زنان و دزدان امین باشند و این خواص است و
شیخ الرئیس گوید که زهره وی منخ نشخ و گز از بکند و ریشهای عصب خاصه که از سردی بود چون سحر ط کنند
بدان نزلهای سرد سخت را نفع بود و در خواص ابن زهر آورده که چون گرگ اسپه را بگز و از وی جدا شود
آن اسپه مجموعه اسپان سبق بر در وقت پیروی دار الثعلب و دار الحیة را سود دارد و چون بمالد و با
گوید که اگر آدمی خون آلود بود و گرگ بوی خون از وی بشنود و قصد وی کند اگر چه بهلوان و شجاع بود و سلا
تمام داشته باشد تا بوی در پی او کند که بخورد و من همون گوید که اگر گرگ در موضعی کوفته باشد دفن کنند
مجموع بمیزند و اگر نکاح نامه پوست بزی که گرگ خورده باشد بنویسند قطعاً میان زن شود و نفقت
نباشد البته و پوست وی چشمهای وی چون جمع کنند و آدمی با خود نگا دارد و بر خصم غالب آید و محبوب و لباس
خلایق کرده و الله اعلم بالصواب

باب الرام

راوند پیارسی را یونزد مؤلف گوید که ریاس است و صاحب مهنج گوید که د نوع اسپت چینی
و خراسانی و خراسانی معروف بود و بر اوند الدواب و آن از جهت چهار پایان است عمل کنند و چینی از جهت
و بهترین آن چینی بود که چون سخن کنند رنگ عفران باشد و چون بشکنند اندرون وی بطریق کوبان گاو
باشد و تامل باشد و آنرا را یونزد می گویند و باید که سهمای بزرگ بود مانند سم اسپه باید که قطعاً سوراخ در او
نبود و این مؤلف گوید که راوند سه نوع است چینی و خراسانی و هندی گران وزن بود و مرغ رنگ
سرخ تیره رنگ سهمای آن بزرگ بود و طبیعت آن گرم است و گویند که معتدل است و هیچ گوید
که گرم است و رسوم و خشکست در اول و گویند گرم و خشک است و در دوم و چون سخن کنند با سر که بر
کلف روی بمالد زائل کند و چون بیاشامند با او را نفع بود و ضعف معده و در و گرده و مثانه را نفع بود
و در ورم و در و جگر و غص و ورم سبز و عرق النساء و نفث الدم که از سینه بود و بر بوق و فواق و
استلای و خفقان و قرحه معاد و اسهال و پتهای دایره و یرقان و سهل صفرا و نفث است و سموم
و گزنگی جانوران را نفع است و شترتی از وی نمیدرم تا دو درم و گویند از او انگلی تا یک درم و اگر با سر که بر
طلا کنند زائل کند و اگر با آب مندا کنند بر روی گرم مین گذارند و جالینوس گوید که سودمند بود
در و جگر و سبز و سده جگر و اسهال که با آب و خاصیت وی در جگر و جع آن اگر ز من شده باشد و ورم

در خراسان را چینی
که شکم بسیار
منه و در و جگر
بباید و آن بکار
می آید از او اندک
نیوان گفت ۱۲

اندازند غرض کند و اگر جسم دیگر باشد کیرطل در اندازند غرض نکند و این معرفت گوید که شرف زرد دیگر جوهر
 که ازنده چنان نهاده اند که شرف انسان بر حیوانات و از خاصیت های وی شجر به حاصل شده معلوم
 گشته چشم را روشن کند و دل را شاد و گرداند و نگه داشتن آن خرد را زیاده کند و فهم را نیز گرداند و مردم را دلیر
 و کارها را آید و آتش را صواب نماید و دلش را قوت دهد و جوانی نگه دارد و عمر مفید آید و چشم مردمان غریزوار و
 و آرزو حاصل کند و چون کودک خرد در ابدار و دوان ز رشید میند آراسته سخن آید و بر دل مردمان شیرین
 باشد و تبین خویش مردمان بود و از بیماری حرج ایمن باشد و آورده اند که اگر زنگنه رین در پای باز بندند
 در شکار دلیر تر گردد و از کوزه زرین آنچو ردان از استقامت ایمن باشند.

ذیب بسیار سیلک خوانند سر و برادر بر ج کبوتر بیا و نیز نند هیچ حیوان موزی کرد آن برج نگردد البته و
 اگر دماغ وی در آب سداب بگذارد و باروغن زیت در جسد مالند نافع بود از جفت بر علت طایفه
 که در بدن بود از سردی و اگر چشم ویرا بر کودکی بگذارد نرسد و اگر گرگی را در نزدیکی وی دفن کنند هیچ
 نزدیک آن ده نگردد و اگر گریمن ویرا بر پوست بزی کنند که گرگ پاره از وی خورده باشد و بر خاصه
 صاحب قبح لنج نهند بکشاید این مجربست و چون گریمن وی بران صاحب قبح لنج بگذارد بسیار
 که از چشم کشتی باشد که بعضی را از وی گرگ خورده باشد بجا نافع بود و اگر بعضی چشم موج در پوست
 ایل بگذارد و از آن وی بیا و نیز نند همین عمل کند و اگر انبوی کوچک از فقره بسیار نند و انبوب بشیرازی مسره
 خوانند و باید که آن دو گوشه داشته باشد و مقدار یک باقلای در وی کنند و صاحب حج بر خود بیا و نیز
 نافع بود و این مجربست بسیار استخوان کرده اند و گویند که چون گریمن خشک را سحق کنند و در انبوی
 و بر حلق صاحب خناق پاشند که سبب آن رطوبت باشد نافع و این زهر در خاصیت آورده است
 که گرگ خاک بخورد و گیاه خور و دیگر وقتی رنجور باشد چنانکه سگ همه حیوانات قضیب ایشان از عضله
 و عصب باشد بغیر از روباه و گرگ که از استخوان بود و اگر ذنب او را در جانی که علف خوار گاو باشد بیا و نیز
 ما دام که آن آونجه باشد اگر چه گاو گرسنه باشد قطع آدر گردان نگردد و اگر گریمن او در موضعی بخور کنند
 موشان در آنجا جمع شوند و اگر زنی بر سر بول گرگ نشاند برگز استن نشود و اگر قضیه است میرا
 کوبند و باروغن زیت بیا و نیز نند و پاره چشم بدان بیا لایند و زن بخورد و بر گریمن و شهوت وی منقطع گردد
 و اگر زهر ویرا بر وزن و انگلی با حسل یا با شارب بیا شامند تهیای کس را زایل کند و اگر چشم ویرا نگاه

ذو خمسہ وراق ذو خمسہ قسام و ذو خمسہ اصابع پنجگشت است و صاحب طبع مع سهو کرده است
که میگوید فقط فلون غیر پنجگشت در باب قول صاحب منہاج معتبر است و در باب لفت و رصفت
آملق و چند اسم دیگر که وارد گفته شد و ذو خمسہ اجته نیز گویند و در باب صفت پنجگشت هم گفته شد
و ثلثه و رقعات این اسم بر چند چیز واقع است بر چند قوا و بر خصی الثعلب بر رصفه و بر جوانه و بر
در باب خود گفته شد و شود *

و ثلثه حیاة زغر و رست و گفته شود *

و ثلثه شوکات شکایت و گفته شود *

و ثلثه الوان و ثلثه اوراق نیز خوانند و آن طریفس است و طریفولیون نیز گویند و گفته شد
و مہب پارسى ز خوانند طبیعت می معتدل است و لطیف بود و فوس گوید که گرم و لطیف
نافع بود از جهت ورود و خفقان و تقویت آن و در ادویه دار الثعلب و دار الحیة طلا کردن نافع بود
و سخاوی در دهن گرفتن کند و دهن را زایل کند و اگر در چشم کشند قوت باصره بدو و روشنائی را بپذیرد
و اگر میل زین بر باد آورد چشم کشند بغایت نافع بود و سخاوی یعنی آنچه لبو مان سوده باشد و
ادویه از جهت دفع سودا مفید بود بغایت و محلول می لطیف تر بود و قوی تر از سخاوی بود و صاحب
منہاج گوید که مقدار مستعمل از وی قیاطی بود و گویند که بنفشه بود و بنفشه و صلیح وی مشک است و عسل و
صاحب تقویم گوید که مفید بود بنفشه و آلات بول و صلیح وی حب لاس و شاه بلوط و تری از و
و انگی باشد و در تقویم و دوس گوید که سودمند بود از جهت خزن دل اندوه و غم و باوی که در دل بود
و عشق و فرج که از جهت شدت سودا باشد و خاصیت وی آنست که نافست عظیم و در دل را و
فوس گوید بدن را فرزند و سرگوش را نافع بود و جذام را بغایت سودمند بود و چون سخاوی در
ضمادات مستعمل کنند و عرق النساء و قرض فالج را نافع بود و چون با ادویه بیاشامند مثل لبفایج و کناور
و سودمند بود از جهت همه در دمای سوداوی و تقوی اعضایی اصلی بود و در خواص آورده اند که اگر
زیر گوش را بسوزان زین سوراخ کنند فرام نشود و اگر پاره ز را نفس بکشد بکشد و ترش شود و گوی
این مجرب است و کسی را که خست باشد و خست باشد از بی خوابی و خوی در گویند چون انگشت زین
انگشت کند و در این ساکن کند و مجرب است و هم در خواص آورده اند که اگر نجا نماند سرخ و رده و طلع و نقر

و اگر خواهند که در مداوا مستعمل کنند باید که یک طسوخ بادویه که مصلح وی بود مانند کثیرا و مداوی کسی را که آن خورده باشد بقی و حقه و شیر تازه آتشامیدن و لعاب روغن بادام شیرین و جلاب مرقمائی چرب و بخیه نیم زشت کنند و صاحب تقویم گوید مصلح وی حبک کنج بود و طین مخنوم و بدل آن گویند که طینوت است و گویند گرم درخت صنوبر است *

و ره جاورس هندی است و بشیرازی زنت خوانند و آن نوع است سفید سیاه و بهترین وی سفید فربست و طبیعت آن سرد و خشک است و مجفف قطع اسهال بکند و اگر استعمال کنند مانند ضما و سرد گردان جفاف پیدا کنند *

و روق حذوقا است و گفته شد *

و روق الخطاطیف بیارسی سرگین پرستوک است گویند و چشم چون بکشد سفیدی که چشم باشد زایل کند *

و فکری بیارسی تخم کرفس کوبی است در فطر السالیون گفته شود *

و فوری نوعی از سلاب بری است بوی بد دارد و گل وی زرد و خوشترنگ بود و چون بکوبند روق آنرا و بیاشانند از جهت مردانزدن و تب بفع نافع بود و در دیگر اسود دارد *

و فنب الخیل نباتیست که در خند قها و کوهسار وید و قضبان می محفوف بود و بصری مائل بود و بسیار بود و برتر و یک که روق بود مانند روق از خربار کثیرا و اطراف وی بسیار بود مانند فنب الخیل و

ببخ وی صلب بود و طبیعت وی سرد بود و در اول و خشک بود و دوم و گویند سرد و خشک بود و در دوم و قابض بود خصوصاً عصاره وی و محفوف بود و غلبه لنع و قطع خون رفتن بکند و جراحتهای عظیم چون بر وی ضما کنند لصلح آورد اگر چه در عصب بود و فتن رانافع بود و قرحه امعا و مجموع انواع شکم فتن

چون با شرب بیاشانند سودمند بود و عصاره وی رطاف رانافع بود و بیخ وی و شیش می سرفه و عسل نفس رانافع بود و در معده و جگر و استسقا رانافع و بغایت سودمند بود و وی نوعی از لجه ایست و آنرا اسلخ گویند و بسیار استعمال کردن مرغی اعصاب و مصلح وی خمیره نبشته بود *

و فنب الفاره لسان الحمل است و گفته شود و بران سبب بدین اسم خوانند که خوشه وی بنیب موش مانند بود *

گهی گریز و بازده تخم مرغ حق کنند نیک ضا و کنند خربشی گوشت سرخ در اندون وی چسبیده باشد و بیوانی
 اگر اسبیس خوانند در ساعت دروساکن کند و اگر یک کنند بر دانه الشلب علی سخت دانه الشلب زائل کنند اگر
 بگریزی زنجور بالند سخت در زائل کند و اسبقور یوس گوید که اگر گریزی عقری زنجور و خل چون بالند زنجور
 نوبت نفع بود و این عمل بخاصیت کند و صاحب منہاج گوید چون ویرا بسوزانند و با غسل بر دانه الشلب و با سخته
 طلا کنند و بر او ریاند و خاکسروی و در خشک بود.

در ارجح حیوانیست که رنگس بزرگتر بقدر زنجوری سرخ اما باریکتر بود و بغایت سرخ رنگ نقطه های سیاه
 در آن باشد و آن سم قاتل است و مولف گوید که در حوالی بهمان دکه و کمر و دوان نواحی بسیار باشد یک
 بمقدار زنجوری بزرگ و بر نبات شیرم نشیند و غذای ایشان شیرم است و بیچیران نشسته باشد در آن
 و چون خواهند که استعمال کنند زنده نو کند و سر آن بکمان پاره بگیرند و وارنگونه بر سر وی که در دوان جوشد
 نهشتا بخار سر که ایشان رسد و خافشان بگیرد و بعد از آن استعمال کنند و این مولف گوید در حوالی را مجرد
 نیز بسیار باشد و بهترین وی ذبی رنگ بود و طبیعت وی بغایت گرم باشد و
 و خشک بود و گویند گرم و خشک بود و در دم و چون بر ناسیل طلا کنند
 قلع کند و اگر در موم روغن کنند بر ص ناخن را زائل کند و ناخن تباه را بنید از دزدی و بر
 بر ص بوق با سر طلا کنند زائل کند و با خردل سحق کرده طلا کنند و سوی بر ویاند و دم سطلانی را بگذارند
 چون باریت نیز تا غلیظ شود و بر آن طلا کنند و بر جری قو با طلا کردن نفع بود و چون اندکی از وی با
 او و بود که دفع مفرت او کند و بر بول بود و گویند اگر باریت بچوشانند سوی بر دانه الشلب و ریاند و اگر گریز
 عقری بوی حک کنند نفع بود و اگر روغن کنند و یک هفته در آفتاب نهشتا و بعد از آن قطره در گوش حکایت
 در گوش زائل کند و گری بر و در روغن می محلی و رمای لغبی صلیح و این مولف گوید اگر یک طبع
 از وی باد و طبع حساس حق کنند و کمی بپزند که سنگ یوانه گزیده باشد و صحت یابد و آنکه درون خلاص شود
 و بر کس که بکند راجع بخورد گویند که کشنده بود و طلاست وی آن بود که در مقصیت ز بار و نواحی آن پیدا
 و قره شانه و بول را بپزند و بعد از آن خون گوشت پاره در یکم بعض بول بیرون آید و سوزش سخت کند
 و اسهال سبج و غشیان و اخلاط عقل و سوزش حلق و افتادن در وقت بر خاستن و غشی و تارکی چشمها
 و طعم و همین تند قطران بود و در طبع سوج از وی قره شانه پیدا کند بخاصیت با وجود آنکه سنگ شانه بریزاند

باب الذال

ذاتی الاسکندرانی معنی آن یونانی غار الاسکندرانی بود و یستقریدوس گوید که ورق آن
از نور و بزرگتر و نرم تر و بغایت سفید باشد و ثمره وی در میان ورق او بود بمقدار نخودی و اندک
کو بستانهار و دید و بیخ وی مانند بیخ نمور و بری است لیکن بزرگتر و خوشبوی باشد و چون بگیرند
از بیخ وی مقدارش در دم و باطلد بایشان میسود و من بود از جهت شوری زادن و چکیدن کمین و از
جهت کسی که بجای کمین خون از وی می آید و بجالینوس گوید که طبیعت وی بغایت گرم بود و در طعم وی خوش
و مجربست بر آنکه بول حیض برانداختن و ذاتی معنی آن غار الارض است و یستقریدوس گوید که ورق
وی مانند ورق خار بود و لون وی سبز بود و قضبان وی مقدار یک گنه بود و ثمره وی گرد بود و در
پیوسته بوق و ورق آن چون بگویند و ضما و کنند صداع را ساکن کند و التهاب حده را نافع بود
و چون بشرب بایشان منقح را ساکن گرداند و عصاره وی چون با شراب یا شامندر بول و
حیض ابراند و چون زن بفرزجه کند و بخود برگیرد و همین عمل کنند و بجالینوس گوید که قوت وی مانند قوت
ذاتی الاسکندرانی بود و عبدالمجید بن صالح گوید فرق میان ذاتی الاسکندرانی و خان ذاتی آنست که
ورق ذاتی الاسکندرانی اول پس بود و با قضبان بود و خان ذاتی ورق وی کوچکتر بود و از قضبان
جدا بود و باقی همه مانند یکدیگر بود.

ذاقنودیراسس یونانی معنی مانند خار خاصه ورق وی و آنچه محقق است آن نوعی از اذیون است
که ورق آن پس بود و مار زینر گویند و زبان بر بری ادا گویند و گفته شد و استعمال کردن می بد بود
و بل یونانی دول گویند و جلد سحفاة یندی بود و گویند که بحری بود و چون بسوزانند و خاکسترو
با سفید و تخم مرغ بشنند و طلا کنند بر شقاق کعبین و انگشتان سودمند بود و از جهت شقاق که
زنان از رویک آدن پیدا شود بغایت نافع است.

و باب آبن زهر گوید که گسل الوان باشد و هر حیوانی را گسل معین بود مثل شتر و گاو و شیر و گاو
و امثال آن گری که گسل شود گسل می از گیرین حاصل میشود و اصل ایشان گری که جاکوت
که از بدن ایشان بیرون می آید هر حیوانی که باشد و آن گرم بازگشتش و در زهر و همون گوید که چون بگیرند
کسی بزرگ و سر پائین از زهر بدن وی شیخه که در فرقه باشد حک کنند حکلی سخت زایل کند و اگر

رقیق و نرم گرداند.

و یک پیارسی خروس گویند خصی می زود همش شود و گوشت وی گرم خشک است و بقراط گوید
 مرق وی ریشه را در مفصل راس و در خاصه که باشد و بسفایج و پیاز نهند و صاحب منهاج گوید که
 چون باشد تبها نهند تا انگلی آب بماند و آن مرق را بیاشامند و مرق خروس پیر را سو و منند بود
 چون بسفایج و شبت اضافه کنند و بولنج را سو و منند بود و با خسکه آنه سهل بلغم بود و چون با خیر باقی البصر
 بنزد سج رانفع بود و چون با شیر نهند و قرصه مشابه رانفع بود و چون بشکافند بعد از آنکه گشته باشند و گویند که چون
 زنده بود برگزیدگی افمی و دارد و نهند بجا نفع بود و پوستی که در اندرون سنگدان می بود تنگ آنرا
 می اندازند اگر خشک کنند و بحق کنند و با شراب بیاشامند در معده را به نجات نفع بود و مجرب است و مکیف
 گوید اگر با قدری نبات حق کنند و سفوف سازند همین عمل کنند و مجرب است کبریات عمل کرده شد این عمل
 اگر مغز خروس یا شکم خورند قوت باصره بدو و حفظ میفراید و خاطر روشن کند.

و نیسافوس آنرا خسل کلنج اند و جوامع نیز گویند و شط الراعی نیز گویند و آن نوعی از خارست بشیرانی
 آنرا طوسک خست اند و ساق وی دراز بود و خارناک و ورق وی مانند ورق خس است و خارناک بود
 و چون خشک کند و دلول آن سفید گردد و چون بشکافند در میان وی که ماکو چک بود و چون تر بود
 پوست از وی باز کنند و خورند و طعم وی اندک تیزی بود و طبیعت وی و بیخ وی خشک بود و در دم
 بیخ وی چون با شراب بخوشانند و بگویند تا بقوام مرهم شود و بر قعر ضما و کنند شقاق را زایل کند
 و اگر با سور نهند نافع بود و گل وی خواه خشک خواه تر اما تر بگویند و چون بگویند و در خرقه پاک کنند
 سر آن خرقه را بپند و در میان شیر نهند و بالند چنانچه که هیچ در خرقه نماند و آن شیر بشیر کنند و جمع بکنند
 گردد و بند و اگر آب بالند همینانکه گفته شد و سبب یاد و نباشتا بیاشامند سپر را دفع کند و چون بخوشانند
 و بخورند سخن بود و بول براند و اگر خوشانیده ضما و کنند بر موضعی که قطع خواهد کرد منع حس بکند.

و یک بر و یک بشیرانی مرکب موش علی خوانند و مولف گوید که زرنج مصعد است و کسی که آن خورند
 باشد مداوی آن در صفت زرنج گفته شود و اگر را سو و منند بود و هر ریشته که عفن شده باشد و گوشت
 زیاده را بخور و بولاسیر را قطع کند و بوی کند او بر دو سه از جمله سموات است و الله اعلم

بالصواب.

و نیموزن آن آب کا فرو این ماسوبه گوید بدل آن روغن نیت بود یک تن و نیم آن دالی ریحان
صید به گوید که بدل آن دوزن آن نیت خالص بود و گویند حبلسان چون بگویند و در روغن رازی
بجو شاند بدل آن بود و گویند بدل آن روغن کا ویست که در آن می ریخته باشد

دیو دار دیدار گویند معنی دیو دار شجره الجن است و آن نوعی از اهل است یا مثل آنرا صندوبندی
گویند و عیدان می مانند عیدان زر بناد بود و شیر بود البس می بود و گرم و تیز و محرق و عطس لوح دو گرمی وی
کمتر از خشکی بود چنانچه پوست می در سوم بود و آن مولف گوید آنرا بهندی کرت گویند و در حرون پوست
شیر وی و باغت کنند استر خا عصب فالج و لقوه رافع بود چنانچه هیچ بهتر از وی نبود و تمام مضهای
در سخت که در دماغ بود و سکه و صرع رافع بود و سنگ کرده و مثانه بریزاند و طبیعت به بند و دود طبع وی
نفسش استر خا مقدر اسود و مندی بود و دیو دار نیز گویند

دیو اسپست خندقوی است و گفته شد

وینارویه خراست و گفته شد و ز فوا گویند و بیارسی مبرک

دیو یا فونطیس اصل اللوفست و بیارسی بیلیکوش گویند و در الف گفته شد

وینار سیرانی بزرگ کثوث است و گفته شد

و یا قودا شراب خشخاش است که با پوست پزند

دیو و حبس دیو و حبس گویند و در حبس گویند و آن سه نوعی است کی نوع معدنی است که آن در

جزیره قبرس الفای بیرون آورند آن نوعی از طین است لیکن بصلبی همچون سنگ بود چون در آفتاب

خشک کنند نوعی دیگر نقلی است که آن از مس میگیرند چون نحاس انگه ازند و آب بروی نیز چون

از بونه بیرون آرند و نشیب آن باند نوع سوم مرقشپاش است که میسوزانند مانند کلس لوان آن

نقره بود و جالینوس گوید که طعم وی و قوت وی مرکب و قبض وی زیاده از حرارت بود و بغایت محففت بود

سودمند بود جهت ریشی که در دهن بود چون تنها مستعمل کنند و اگر با عسل کف گرفته بود از جهت خنات

سودمند بود و از جهت بر ریشی که در برو عانه و دهن بود و بغایت نافع بود و گوشتهای زیادت بخورد و ریش

که در بدن بود چون با صمغ البطم بهایمیزند یا در سوم روغن کنند و استعمال کنند بصلح باز آور و

و چون با سه که سخن کنند و بر حکم ملک کنند ز اکل گردد و چون سخن کنند و بروی حلیط افشانند

روغن خوش خواتد و در شیرج گفته شود *

و همین الخلق روغن زعفرانست در صفت او همان در صفت او دوم در مرکبات گفته شود *

و همین العسل او مالی است و گفته شود *

و همین البلسان روغن بلسان است و آن از دخت بلسان گیرند بعد از طلوع شعری بیشتری از آسمن ساخته اند و زیر برگ از آن شق کنند چنانکه بدان جایگاهی که روغن هست برسد و شرح بنیاد کند و روغن بر دانه کرده و گویند که بر پنبه حاصل میکنند و گویند که شبیهها ساخته اند که هر یکی از آن پنج مثقال بگیرد *

و در شیب هر برگ که شق کرده باشند بیاورند تا روغن در آنجا شود و بهترین وی آنست که تازه بود و

بوی وی قوی بود و امتحان می چنان کنند که چون بر صوف چکانند و بشویند هیچ اثر در صوف نماند

و اگر اثر نماند مغشوش کرده باشند و اگر شیر چکانند شیر بر بند و اگر در آب چکانند و حل کنند آب چون شیر

سفید گردد و اگر بر شیم چکانند بر شیم را بنوازند و خاکستر آن بر شند و در آب اندازند و این آب نشیند و آنرا

شیر بلسان خوانند و صمغ بلسان و بحقیقت آن روغن نیست بلکه آن صمغی است آن موضع

که بلسان از آنجا نبرد و قدیم باغ فرعون بوده است و آنرا همین التمر خوانند و بلسان از آنجا میسوی حلیله السلام

پیدا شده است و در تخم آن روغن نیز میباشد و آنرا بلسان خوانند و گفته شد در صفت خود و گفته شود که

بقوت بیشتر از عود و او بود و امتحان روغن و بکنند و سوزن حواله و زن کنند و موهف گویند که این در امتحان معتبر

که بر روغن مشکوش بکنند و سوزن او فروخته میشود و غش آن بر روغن صنوبر بیشتر کشند و روغن مصطکی در روغن چنان

و شمع که اخته کنند و بر آتش جفت آنکه چون کنند باندان چرب کنند و بر آتش از اند بر آتش و این موهف گویند

غش آن بهیچ سالی که دانه بود و کسی فرو نگیرد و طبیعت آن گرم و خشک است در سوم و گویند در دوم و

لطافت می از حب عود زیادت بود و در شیم کشیدن جفت نزول آب نافع بود و دروشنالی چشم نیز آید و در

رحم سود دارد و چون بخورد بر باموم و غول کشید بر ابروان آورد و بچیند از و چون بیا شامند بول براند

و عسل بول را نافع بود و در فم صوم بکنند مثل نالون النورافون و کسی که فطر خورده باشد که دیگر جانوران چون

دودانگانی وی بآب که نان خواهد در آن جوشانده باشد بیا شامند بجای نافع بود و سنگ که در بریزد

و مرضهای غمغمی نافع بود و موهف گویند که از جهت رعشه نرس بجای نافع بود و در لبست بدل آن بول

آن و برن ادی با بنموزن آن روغن را گریل و دانگ نیم آن تربت کمین گویند بدل آن روغن که در

و وقص بصل است و گفته شد.

دور جوی نوعی از سوسن بری است که میوه آنی گسیقیون گویند و آن دلبوشت گفته شد.
و در الشجر الصبغ بر کرم درخت صنوبر در قوت مانند درایچ بود و در فعل بهمان عمل میکند و آن
سبز رنگ بود و چون بچونند و بر شمی ضا که کنند گوشت را تپاه کند و اگر بر روی دلی که محتاج اشکافتن بود
نهند اشکافند.

و و ص آبیت که آهین تافته در آن اندازند و آن مقویات باه بود و منفعت می در صفت حد گفته شد.
و و امر النهمه پنج فرو گشت و در باب لون صفت نزوک گفته شود.

و و امر الحطانی خالد و میون است و گفته شود.

و پنج سنگ سبز است بیاری و مانده گویند و آن دو نوع است که یکی و فرنگی بهترین آن فرنگی شیرین
بود و ترشی و شیرینی وی چنان امتحان کنند که ویرا بسایند و بر روی آنینه کنند تا خشک شود اگر آنینه را بکشد
تلخ بود و اگر شیرین و طبیعت آن سرد و خشک است و در طبیعت نزدیک بهوتیا بود و این مولف گوید آن گنج
که پدید آورده که آنرا نیست آن از طرف خراسان آورند و در ولایت فارس شبان کار و میان سپهران
شیراز هم می باشد و آنچه فرنگی گویند آنرا افندی خوانند بدان سبب که در وی مثل چاه آب آهین بلبلک نقشا
باشد و فرزند بخت تازی جوهر شیرین بود و توله و پنج شیرین از معاوان زربود و از آن و پنج ترش از معاوان است
و در هر دو نوع میمتی باشد و پنج بخار است که در معاوان زربود مس صعد شود و بر شمال تو تیا و بر و لیا
می بند و بعضی مانند پطاوس است و غلبه لون تر و پنج ترش در صفت اکیر بکار دارند از بهر فاده لون
در آن صنعت اگر زرشکس از آن کنند و بر پوسته شکس ببر و شیرین وی سودمند بود جهت سفیدی چشم
با و و آید با سفته و تو تیا بندی از بهر کس او می کوفته و بخیه بچونند و بر منده در چشم کشند و وی از جمله سموات
بود و اگر خاک کشند کسی که نه خورده باشد بنوشانند دفع زهر بکنند و اگر کسی که زهر خورده باشد و بخورد و هم بکشد
و اگر در موضع گزندگی عقرب مسح کنند در دساکن کنند و اگر سحر کنند و قدری با سر که میانی نند و بر قوبا که از
مره سودا بود یا نند زایل کند و سحفه که در سر و جمیع اعضا بود سود دهد.

و همست درخت غار است و صفت آن در غنین گفته شود.

و حسن الحبل شبرج است بیاری روغن کبجی خوانند و شیر بخت گویند و روغن شبرج نیز گویند و شیرین است

دوم درخت مقل است و گفته شود در میم +

دو قوخم جز بری است و بیخ آن شقاقل است و گیاه ویرا خرس گیاه خوانند و کند گیاه تر خوانند و بغایت خرس زیاد است دارد و گویند دو قوخم کرفس است و خلافت و بیونی دوقس خوانند نوعی از انست است که بران گویند و صفت آن در قاف در قو فاس گفته شود و دو قو غا و دو قو بری دو و ابا غرا نیز گویند و در قو فاس گفته شود و صفت همه بهترین دو قو تا زرد رنگ و طبیعت آن گرم است در سوم خشک است در اول گویند گرم خشک است در دوم گویند خشک است در اول و عیسی گوید گرم است در سوم خشک است در دوم منصف را ساکن کند و بول و حیض براند و بیخ اطفال را نافع بود و مقدار شترتی بکیرم بود و منصف سده باشد و فصلهای بلخو غلیظ از سینه پاک کند و سر فر که از سبب آن بود زائل کند و گزیدگی حقیر را نافع بود چون پزند و آب آن بیاشار یا بر موضع گزیدگی ریزند و رفس گوید قوت معده بدید و مضطرب طعام بکند و نمی زیاده کند و جالینوس گوید شربت باه بر انگیزد و لغو طاقت آورد و آریا سیوس گوید استرخا بر مفاصل انا نافع بود و سنگ مثانه بریزد و قو فاس که هر جاب لفرع را بکشد چون با شمع از منی یا با ترس منی شامند و وزن آن دو لیستوریدوس گوید شربت جماع بود و در طشت و صاحب تقویم گوید منصف مثانه بود و مصلح وی تخم مورد بود و با بلوط و صاحب تنباج گوید منصف بود و مثانه و شهوت جماع برود و مصلح آن مصطک بود و بدل آن دو وزن آن کرفس است و گویند وزن آن تخم گرز +

دول گویند طالیسفر است و گفته شود +

دو بار و ج گویند کالج است و گفته شود +

دو دال قمر و دو الصباغین خوانند و آن گرم تر است که در درخت بلوط یا بند و وی صدفی شکل بود و چکانتند و وزن جالینوس گوید چون از درخت بکیند تر بود و خشک است در دوم و صفت وی منصف است و سی در باب قاف در قمر گفته شود +

دو دال حریر یا پرسی گرم بر شیم گویند چون بکیند خشک کنند و شقی کنند و درم از وی با حسونی که از انار گندیم بود اضافه کنند و بیاشامند چند روزی پیای لون روی بغایت عکلی گرداند و بدن را رفیه کند و اگر یکی از او خشک کنند و در خرقه ارغوانی به بندند و بر محموم آویزند بغایت سودمند بود +

دو غمض بقبر است و گفته شود +

و نقطه سیاه بران باشد و هندی از چینی کوچکتر باشد و از سنجی بزرگتر و مغز آن میل بزودی زنده و بعضی
گویند حب الملوك دندست و این خطاست خلاف حب الملوك مایه و اندک است و گفته شود طبیعت
دند که در خشکاست در چهارم و بهترین می چینی بود پس سنجی پس هندی و شرقی از وی یک ص و نیم بود
حب بود و گویند از دوا گت نیم درم سهل طبوبات بود و سودا و بلغم و آنچه در مفصل بود و نشاید که در دند
گرم مستعمل کنند الا در شهری سرد و طبیعتی سرد و صلیح وی آن بود که پوست وی باز کنند بکار و باید که
لب بزویکی می نهند اگر لب نزدیک بزود پوست وی رسد سنجی لب اکل کنند و سفیدی می
برص پیدا کرد و مغز ویرانگیزد و در اندرون و مانند زبان گنجشک بود و او را میندازند و با قدری نشاسته
و ورق گل سرخ و زعفران و کثیر از راز با که بگویند و اگر خواهند که با دوی سهل مخرج کنند با ترید و عصا
خافث و عصا فیه نینج مانند آن که همان مزاج داشته باشد مستعمل کنند و نشاید که دند در ترکیب
افیون و فرقیون باشد مستعمل کنند و اگر باشد خرد مسکه خورند هم شاید دوی سودمند بود جهت مره
سودا و بلغم و سهل غلط خام بود و در مفصل را تحلیل دهد و سیاهی مورانگها را دور و بکنند که زود
سفید گردد و عیسی بن علی گوید که وی سحج اسعا آورد و باید که بعد از آن شیر تازه خورند و غذا آب
گوشت با آب سبب خوره و قدری نمیدان بران افشانند و اگر باهی خورند شاید و اگر حسوی سازند از
برنج و جو مقشر و عین گل نافع بود.

دلقه زوانست و تسلیم نر گویند و گفته شود.

دوا را الحیمه خطیاست و گفته شود.

دوسی زن خوانند و آن چشمیست که در میان گندم روید و زبان شیرازی آنرا که کاس خوانند و طبیعت
آن گرم است در اول خشکاست در دوم و گویند در دست ملین و در مای بود که در ابتدا بجایست و طبیعت
و چون از آنجا بیاورد و آنکه سودمند بود و این مولف گوید اگر در برابر چشمک نبات مصری بیامیزند
در چشم کشند و آنکه در چشم براده باشد تحلیل کند و چون با آرد و غوب ضما کنند سودمند بود و غوب صحر
بود که نزدیک چشم پیدا میشود و کنج چشم و دودرم از وی سهل گرم بود و دوی سهل بود با نشین مصلح
وی کثیر بود و بهترین وی سیاه رنگ بود و عصا که از چشمش می گیرند اول باید که با آرد می نمیزند
و خشک میکنند بعد از آن استعمال میکنند.

و دم الثور خون گا و نیز چون تر بود از جمله سمومات بود از خوردن می عنبر النفس و جع خلق و مری و سرخی زبان و غشیان سخت و کرب اضطراب پیدا شود و دندان خاستیدن و بجنای کشید و کز آرد و دواوی وی بحقنه و اسهال کنند و قی در اینجا خطرناک بود که خنق آورد و بعد از حقنه و اسهال ادویه های که نافع بود جهت تسکین خون مانند اینچندان و بوره و طلیت و خاکستر خوب بخورد و سرکه و فلفل و انقضا در سرکه دهند و خاکستر و تخم کرب عصاره عیون و علامت خلاص می آن بود که از و بروی مانند زعفران چیزی بپزند آید و اولی آن بود که در شکم و معده وی آرد و جو با مارا حاصل ضما و کنند و اگر خون می همچنان گرم برورمهای صلیب یا سولین ضما و کنند تحلیل دهد.

و دم ابن عرس خون را سو چون طلا کنند بر خنا نیز و مصلح تحلیل دهد.
و دم السامحفات خون سنگ پشت آنچه بری بود چون با شراب بپاشانند صرغ را سود دهد
و دم الارنب بپاری خون خرگوش گویند نافع بود جهت بق و کلف چون گرم بران طلا کنند و منضج و رمای گرم بود و بزودی و چون با آبش بران کنند جهت قره امعان نافع بود و قطع اسهال مری بکنند و چون با شراب بپاشانند سموم را نافع بود.

و دم الایل خون گو سفند کوهی و گا و کوهی چون بران کنند سودمند بود جهت سهرهای که بر بچکان کرده باشند و در نظار یا را سود دهد و اسهال کمین او کسی که زیر خورده باشد.
و دم الیوک و الدجاج خون خروس مرغ سودمند بود جهت خونی که از غشا و مانع روانه شود
و دم الحمار خون خرمنج رعان که از جبه مانع بود بکنند.

و دم الخرفان خون خرفان چون بپاشانند صرغ را نافع بود.
و دم الشعبان و دم اتنن نیز گویند و آن دم الاخوین است و گفته شد.
و نقره البقر خوانند و طبیعت وی گرم خشک بود و در قوت مانند نمک بود بلکه اقوی بود از وی چون سخی کنند با سرکه بر حاکم اعضا طلا کنند زایل کند و چون سخی کنند و بر موی غلیظ نهند رقیق گردد و نه و نرم و بپاری شوره گویند.

و ندر شیرازی با تو گویند و آن خرمنج چینی است و حب خطائی خوانند و حب سلماطین نیز گویند و این سه نوع است چینی هندی و سخی چینی بمقتراستقی باشد و سخی بمقتدار بیدار بخیر میل است و سخی

دم القرا و بیاری خون که گویند چون در میان شراب کنندستی زود آورد و این از خواص است
 دم البقر خون با ده گاو و چون بر جراحت بریزند خود به بندد
 دم الحمار خون فراوانست که گفته شد منع موی زیاد که در چشم بود بکند وقتی که بکند و بر موضع آن طلا کنند
 و وی قوی بود از صفه در منع موی رستن
 دم الحمام و الورشان و الشفتین و الجاج خون کبوتر و خون ورشان که بیاری کنند و خون
 و خون شفتین که بیاری بویار خوانند و خون مرغ خاکی بهترین آن بود که از حیوان سلیتم گیرند گرم بود منع
 و رمای که تولد کند بسبب سقطه بار و نکل نافع بود و بجهت جراحت چشم چکانند سودمند بود و خاصه خونی
 که از بال وی گیرند و خون فاخته و کبوتر قطع خون رفتن که از حجب مانع بود بکند
 دم الخفاش چون بر پستان طلا کنند بر حال خود نگا دارد و نکند از که بزرگ شود
 دم الحمار با خون آفتاب پرست که نوعی از عنایه است منع موی زیاد که در چشم بود بکند چون بکشند
 و بر موضع آن طلا کنند
 دم الحیاض گویند مسکن و جمع نفوس بود چون بروی چکانند چون بر جمجمه بالند نافع بود و چون
 زن بخورد بر گیرد منع آبستنی کند
 دم الکلب خون سگ بوانه سودمند بود گویند گی ویراسم سهام از غنیه بود و گویند بچ پیرون آورد
 و منع موی زیاد که در چشم بود بکند و جالینوس گوید دروغ است
 دم الدب خون خرس چون گرم بود و بر درمها نهند زود بچته کند و این زهر در خواص آورده است
 که خون وی چون در چشم کشند بعد از آنکه موی بر کنده باشند دیگر وید و شریف گویند خون حیوان بی نهایت
 نافع بود
 دم الضفدع خون زغ که شیرازی بگوید بهترین آن خون ضفدع زرد و سبز بود منع موی تر
 بکند و اگر موی زیاد که در چشم باشد بکشند و موضع آن طلا کنند زود بید خاصه چون ضفدع سبز و کوچک
 بود و چون بسوزانند و خاکستری در بینی دهند خون رفتن باز دارد و علی ابن عباس الجوسی گوید
 چون طلا کنند بر دندان بر داند و غیر او گوید ضفدع و خون او چون بر دندان نهند بر فید و این صفت
 گوید اگر چهار پایه در میان علف ضفدع بخورد تمام دندان او سفید و این مجرب است

نگین به بریزند عجب آب این از جمله جرات است و چون تر بود بر ورمهای گرم طلا کنند تقطیع دهد
 دم المعز خون بز چون غسل بپاشانند و سنا یا نارافع بود و چون بریان کنند سودمند بود جهت سم
 سهام از غبه چون با شراب بپاشانند

دم الحمل چون به سوخته بجا صیت صرع را

دم انفار خون موش چون بر نایل و مسامیر طلا کنند قطع کند

دم الخنزیر خون خوک گرم و تر بود مانند خون آدمی و گوشت وی مانند گوشت آدمی بود لطیف و عجم
 و قطعاً فرق نتواند کرد کسی که آدمی خوار باشد

دم الاخوین شیان خوانند و ابع و دم التین و دم الشبان نیز گویند پاری خون سیاوشان گویند
 و عبری قاطر الدم خوانند و مولف گوید آن سه نوع است چکیده و ترابی خوشی بهترین آن چکیده بود
 صافی که قطعاً خوب در وی نبود و طبیعت وی سرد و خشک قایلض بود و خشکی وی در دوم نبود و دم

گوید سردی وی در سوم بود و یوحنا گوید گرم است در اول و خشک است تا دوم منفعت می آید است که
 قوت معده و جگر بد و شقاق مقدر و سح اعمار ابغایت نافع بود و قطع جهت خون رفتن کند از
 هر موضع که باشد و چون بنمردم از وی بز روی زرده تخم مرغ نیمه شربت بپاشانند شکم به بند و سح را نافع

بود و در وی چشم قوت چشم بد و جراحت های تازه را سودمند بود و در وفس گوید ریشها و دلهها و زانها
 نافع بود و چون بدان افشانند و جالینوس گوید گوشت بز جراحت های که در اعضا بود و ظاهر بدن به مانند شش
 بد بود و صلاح وی صمغ عربی بود یا کثیر او بدیل وی در همه فعلی که به بود با عصاره کاه و گویند حضی الحما

و مولف گوید وی صمغ بقم است و از جزیره سقوطه خیزد آنچه چکیده بود و آن دو نوع است دیگر هم صمغ
 بقم است و از هندوستان خیزد از موضع دیگر و این مولف گوید بقم چند مواضع بیاید در کالیکوت
 و جاوه و در کولم و در حوالی چین و درین مواضع دم الاخوین نمیشناسد و دم الاخوین از حبشه و زنگبار می آید

و در آن مواضع بقم نیست بلکه این صمغ در تنسیت علمی که مخصوص حبشه و زنگبار است و درین و زنگار
 بهر چند خون سیاوشان آرد و مغشوش بود بکنند و بگراندگی خالص بود

دم الانسان خون آدمی وقتی که جامت کند بگریزد و آب شکر به بیشترند و با سداب و غسل طلا کنند
 بر ریشی که بر اعضا باشد خاصه در ساق و ریشهای که آب از وی روانه بود و صلاح آورد

وی چون بر کودک آویزند ترسد و چون پیروی بخورند در مفصل راسود و بدند
و مانع بهترین مغز مغز غان بود خاصه کوهی و بهترین مغز مویشی مغز زره و بزغال و گوساله بود و شیخ الکبری
مصلح کسی که زهر خورده باشد یا گزیده او را گزیده باشد و بقراط گوید مجموع مغز با سر و تر بود و خون سرد است
و غلط غلیظ از وی متولد شود و چون مضطرب شود بدن را فربه کند و مانع رازیادت کند و مطلب معا و گزیده بود
و باه رازیادت کند اما مولد بلغم بود و اشتها بر و مخفی بود و نزدیک مضطرب شدن و بر عده مالیده شود و قوی آورد
و شکم نرم دارد و آنچه بریان کرده بود و بر تر از عده بگذرد و از آنچه رسیده بود مصلح وی نفع و فضل و صغر و خرد
و در چینی و سدر که بود *

دماغ الدیك الدجاج مغز خروس مرغ چون بخورند بگزینگی مار و در نافع بود و چون آبشند
بکند اسباب و مقدار با قدامی بخورند خون فتن بینی باز دارد و خاصه دماغ مرغ و خاصه آن مرغ که از حوب دماغ رفته
دماغ البعیر مغز شتر چون خشک کنند و با سر که بیاشامند صرع راسود و مند بود *

دماغ الباط مغز بطا ورم مقدر راسود و مند بود *

دماغ ابن عرس مغز اسو چون خشک کنند و با سر که بیاشامند صرع را بغایت مفید بود *

دماغ الجبل مغز اسپ محرق و معض بود *

دماغ الخفاش مغز شب پره چون با عسل و چشم کشند در ابتدای نزول آب نافع بود و خاکستر آن در کشاکش
چشم مفید است و مغزوی تازه چون بر کف پامی مالند باز را بر انگیزد و خون گرم و تر بود و هر یک بجای خود گفته شود
دم الورل و الحرون خون ایشان را در چشم کشند قوت با صبره بدید و ایشان نوعی از اعضا
اند صفت حرون گفته شد و ورل گفته شود *

دم البوم خون بوم سودمند بود جهت ربو و تخمین مرق وی و گوشت وی *

دم الشمس خون بزر بود که بشیرازی تکه خوانند بهترین آن بود که از بز کوهی گیرند چار ساله و سقته
گیرند که انگوشتنگ خواهد گرفت و یکی سنگین بیاورند و طق وی بپزند و خون اول را بکنند که بر و آخر نیز بجا
نیاید از آن میان بگیند و در دیگر بکنند و در بکنند تا سرد شود و بعد از آن قشورها سازند و بکنند تا خشک
شود و از غبار نگا بدارند و در جانی نههند که نم بود و چون خواهند که استعمال کنند جهت سنگشانه و گزیده
سده و رم اندوی در کاسه شراب شیرین حل کنند و بیاشامند یا در آب کفر کوبی در قوی که مصلح است

ضماد کردن نافع بود و پوست وی چون بسوزند جلای تمام دندانها بحدیکه برص را شفا دهد چون رقیق شود
بخور کنند در خانه خفقا بگریزد.

و لیوس نوعی از سوسن بری است و آن معروف است بسیف الغراب بدان سبب این اسم بوی
نهاده اند که ورق آن مانند سیف است و شکل ورق ایرسا پاکیزه تر و باریکتر و کوچکتر بود و ساق وی مقدار
یکت بود و گل وی سرخ رنگ بود و بر استراغانیون خنک اند و بعضی خار لیون خوانند و کستیون نیز خوانند و اصل آن
مانند بیاژ کوچک بود و زیر یک دیگر آنکه در شیب بود لاغر تر بود و بالای وی فربه بود و روی قوت جاذبه بود و
ملطف و محلل بود و در بغداد آن سبج را نافوخ خوانند و زنان بغداد جهت فربهی استعمال کنند و جهت جلا
چون روی خود بدان بشویند بغایت لون را نیکو گرداند و در بغداد بسیار بود و از آن بهاوی بالا ای و
چون زن بخورد بر کبر حیض براند و چون با شراب بیاشامند شهوت جماع برانگیزد و بیخ نشینی وی چون
زنان بیاشامند قطع شهوت ایشان بکند و زیر آوی گوید چون سبج وی در شراب خیسانند و صفا
بواسیر هر روز مقدار یک پل از آن شراب بیاشامد بواسیر را خشک گرداند و این مجرب است و اگر خشک کنند
سبج وی و هر روز مقدار یک گرم با مارا لصل بیاشامند همین عمل کند.

و لیک ثمر گل است چون گل بریزد و نرمی حاصل شود مانند تخم سبگل سرخ رنگ و چون بخت شود
در طعم وی شیرینی پیدا شود و در شام بعرق الدیک خوانند و این مولف گوید عجم الدیک است که تخم گل
و لیک نوعی از صدف کوچک است که همچنان خام نکند و بخورند و در صاف و صدف گفته شود
و لیک صاحب مناج گوید فراوی مانند سمور بود و در همه حالتی و بالسی گوید گرمی وی کمتر از سمور بود
و سخونت وی معتدل بود از هر آنکه طبیعت حیوان می گرم تر است و این مولف گوید اگر چشم است
وی در خرقه کتان بسته بر صاحب تب بچ بندد تا ازل کند و اگر چشم چپ بندد تب باز آید و اگر صاحب
بواسیر بر پوست او نشیند سودمند بود.

و لیکش بای زبرگست سیاه رنگ سروی مانند سرخوک بود و دندان دارد و از خنجر البحر خوانند و در
جرون خاک بای خوانند و گوشت وی فربه بود و چون پیوی بگردد از نزد خطی که شحم وی بیرون کرده باشد
و در آن بچوشانند و در گوش چکانند که کمن شده و از آن نوز ازل کند و گوشت وی سرد و غلیظ بود
و بر فم شود و پیوی گوید گوشت وی مانند سنگ آبی بود و در غلط و در مضم و تولید سودا و کمیوس بدید و در آن

محلل بود و خاصیت وی آنست که اگر طبع وی در خانه بنفشه قتل بر اغیث و ارض بکند و وی محلل
 و رمهای صلب بود و حکم و جرب در دشت و زانو ضا و گردن خاصه چون ورق وی پزند و مانند
 بر و رمهای صلب نهند بگذرانند و تحلیل کند و آب و ورق وی چون بر جرب و حکم طلا کنند سودمند بود
 و چون با شراب سردا بجای شانند و بیاشامند سودمند بود و بکنه یک گنجان نوران زیر و در مقدار استعمال از وی
 نیم درم بود و مفصل را نافع بود و ققاح وی سم حیوانات بود و از آدمی و سگ اسب خرد و استرخود
 مجموع حیوانات و آنچه ضعیف بود از مثل بز و میش و اگر دغلی در آب خیسانند و از آن آب ایشان را
 دهند کشنده بود و اندکی از وی کرب آور و سخت مباد و شکم پیدا کند و آبی که دغلی در وی رسته باشد بد بود
 ققاح وی بنایت محطس و دو ورق وی چون با آب پزند و بیالایند و بهر یک طل نیم طل زیت کبر
 بر آن کنند چو شاتند تا آب بسوزد و در غن بماند بعد از آن شمن طل موم سفید بر آن روغن نهند
 مانند مرهم و آن مرهم بر جرب حکم طلا کنند بغایت مفید بود و اگر ورق وی خشک کرده بکوبند و بر ریشها
 افشانند خشک گرداند و وی شش را لیس کند و حوالی آن مداوای کسی که دغلی خورده باشد با شتانی
 جرب جبهیها و لعابهای بز قطو او و روغن گل کثیرا و شمر بر جرب مفید بود و همچنین اینجور عسل و بقعده طوایف
 و جلاب و دو شتاب انگور اصنافه چیزای جرب کنند +

دقطنان تون مشکطرا شیع است و گفته شود +

دقاق الکندر در صفت کند گفته شود +

دلب پیاری چنار گویند و بشیرازی چهار پوست وی و جوز وی بغایت خشک بود و در جرب اول
 سر بود و چوب وی سرد و تر بود و ورق وی چون تر بود با شراب پزند و در چشم نهاد و کند آب فتن چشم باز دارد
 و در رمهای گرم و در رمهای بلغمی که در زانو باشد سودمند و اگر نیک بکوبند و بر ریشهای تراشیده خشک گرداند
 و سونگی آتش را سودمند و پوست وی چون با سر که پزند و بدان غرغره کنند نافع باشد جهت در دندان
 و پوست وی جهت برضخ بود و طبع وی ورق و در چشم نافع بود و خاکستری چو کن ریشهای بلید را
 زائل کند و عمر وی چون تر بود با شراب بیاشامند که زندگی جانوران را سودمند و چون با پیله بپزند و سونگی
 آتش نهند نافع بود و عباد که بر ورق و عمر وی شسته باشد بغایت مفید بود و بواسطه شش و آواز باید که با شیر تازه
 از پی آن بخورد و صاحب تقویم گوید مصلح آن عود بود و یا قرقه و در چینی جوزی با پیله برگردانی جانوران

تا معده را پاک کند و همان محال که در خوردن نبرالینج گفته شد بکار دارند.
 و در اثر شجره البوق خوانند بیاری و زخمت پشته خوانند و شیرازی اسفندار و سمرقندی گل کزوم و در صغیر
 کنجک در اندلس شجر القسم و در بخارا الماشک و غریب نوعی از وی است و صفت غریب گفته شود اما در ورق
 و در ارقبضی بود و جلای و پوست وی قابض تر و سرد تر از ورق وی بود و طبع اصل وی چون استخوان
 شکسته نطول کنند سود و دود پوست سبزی وی کیمشقال آب سرد بیا شد یا با شراب سهل ملغم بود و در
 وی چون سحوق کنند و با سرکه بر جرب ریش شده مالند سودمند بود و پوست وی چون بر اجازات پیچند
 بصلح آور و اگر بگویند و با سرکه لبشند و بر برص طلا کنند زائل کند و بیج وی چون بر آتش نهند و بسوزند و در
 که از وی پیدا شود بگویند و در گوش چکانند کرمی که از زنجیری در از حادث شده باشد زائل کند
 و عصاره ورق وی چون در گوش چکانند نیم گرم ورم گوش را نافع بود و اگر با عسل بمانند و در
 کشند تا یکی چشم زائل کند و طوبی ثمره می چکان بروی مالند جلای عام و بدویج گوید ورق می در خشک بود و در
 و در ثمر الحلیق است و گفته شود.

در و نطارس دود مطارس نیز گویند و منی آن بلوطی بود یا خرس بلوط و آن چیز است که بد زخمت بلوط
 کهن پیچیده میشود مانند خرس اما کوکتر بود و در حلاقی بود مانند کتیری و منی لا اصل وی با وجود شیرینی و تیزی
 و کمی غفص بود و قابض بود و محض بود و در غایت حرارت بود و چون بگویند بیج همچنان بر سر
 ضما و کنند روی را بشود و فلج و لقوه را سودمند بود.

در و اب و تنبویه است گفته شود.

در اشج گویند بعبید است و گویند نوعی از لبلا است و این صبح تر است و صفت هر دو گفته شود.
 و تنبویه بخت ابل شام شام خوانند و بیاری و تنبویه آن نوعی از طبعی کوکبست بوییدن و
 و اوان بوی نمودن دماغ را گرم دارد و رسده وی بکشاید و بادی که در وی بود بشکند و گوشت وی
 بطی الهضم بود و بوییدن وی سودمند بود و اگر خشک کنند و روی بدان بشویند پاک گرداند و جلای
 و فلی جین است آن دو نوع بود و بری و نری و هر دو نوع را اسم الحار خوانند بیاری خزر بر و شیرین
 خزر بر و بهترین وی سبز بزرگ ورق بود و بجا بیت تلخ بود و گل وی مانند گل سرخ بود بزرگ و شمره
 صلب بود و طبیعت وی گرم و خشک است در رسوم و گویند خشکی وی در دودم بود و گویند در املی قبا

در پنج عقربی خوانند از هر آنکه بشکل عقرب بود و صاحب جامع گوید که در کوپستان شام اند
بسیار باشد طبیعت وی گرم و خشکست در سوم و عیسی گوید گرم و خشکست در دوم باد را بشکند
و گزیدگی جانوران زیر در آن نافع بود و در رحم که از سردی بود و سودمند بود
و خفقان که از سردی بود و زائل کند و بادهای غلیظه که در معده و امعاء و رحم بود لطیف
گرداند و تحلیل دهد و برگزیدگی عقرب در تیلایا انجیر صفا کردن و همچنان خوردن نافع بود بغایت و تقویت
دل دهد و فرج بود و تریاق همه زیر پا بود و مقوی دل و اولی آن بود که با شراب سیب منروج کنند
تا سخونت وی کمتر شود و جهت خفقان با قدری کافور خلط کنند بغایت نافع بود و خاصیت وی
باقی ماند و کیفیت بشکند و این زیر و خواص آورده است که چون قطعه از وی در اندرون خانه بپا
طاعون در آنجا نبود و اگر سوراخ کنند و رسیان در وی بینند و از میان بر دوران زن حالت
بپا و نیزند فرزند ویرانگاهدار و از همه آفتی و محفوظ بماند و اگر دشوار بر آید زانکین بر وی سهل گردد
و زود بزاید و اگر بپا و نیزند بر وی و سردی بر رسیان بسته باشند و بن وی سوراخی کرده باشند
بدازی امین باشد از خواصهای بد و از ترسیدن در خواب و این از خواص است و سفیان الله
میگوید که مسخن دل معده و جگر بود و بهضم طعام بکند و سودمند بود جهت مالبخولایای امعاء و تحلیل
تغذیه و لطیف خلط از اخلاط مستعمل از وی مقدار یک درم بود و اسحق گوید و درم همون گوید مضرب
لب و مصلح وی رازیانه و قند بود و رازی گوید بدل وی در رفع مضره بادیه که در رحم پیدا شود
بوزن وی زرباد و دو دانگ وزن آن و نقل و شالور گوید بدل وی عاقر قرحا بود و گویند بدل
وی دو فدان وی سوربجان بود +

و قیتون از جمله مخدرات بود و نبات وی بدرخت زیتون ماند لیکن از یک گز کوتاه تر بود
ورق وی برنگ ورق زیتون بود اما دراز تر بود و تنک تر و بغایت خشن بود و گل و
سفید بود و تخم وی بمقدار کمر سینه کوچک بود بغایت صلب بون وی مختلف بود و پنج وی
بدازی یک گز بود و بسطری انگشت و در کوپها روید و طبیعت مانند زربالنج و فلاح و خشک
سیاه بود و مسک بود و اگر زیاده خوردن کشنده بود و غشیان سخت و فواق و غصص آورد و اسهال خون
و غشی و مست و کشنده بود و از چهار روز تا هفت روز مداوی آنکس که آن خورده باشد بقی

بدل آن برنجست *

دخان بسیاری دودگویند مجموع دخانها محفف بود و در وی اندک کیفیت ناری بود و قوی
ترین دخانها دخان قطران بود پس زفت پس میوه بعد از آن مبر بعد از آن کندر و دخان کندر
در او دیها جهت ورم چشم استعمال کنند که در وی قرص بود آن قرص را پاک گرداند و گوشت بر روی
و در کلهای مستعمل کنند جهت منع موی زیاد که در چشم میرود و دخان بطم سودمند بود جهت
رطوبتی که در چشم بود بی آنکه رد بود و دخان قواری گرم بود قطع سبل بکند و روشنائی چشم بپذیرد
در اج گوشت وی معتدل تر از گوشت قح و فاخه بود و فاضله و لطیفه خشک تر از گوشت
قح بود و حرارت کمتر منی را بپذیرد و شکم بربندد و دماغ و فم را زیاده کند و مصلح ناقمان بود و
در اج را بشیرازی کبک که خوانند و این مولف گوید در اج پسندی را مرغ مقتول خوانند
و رافش و در افن نیز خوانند و بلغت اهل شام خوشست و گفته شد *

در وی الخمر بهترین وی در وی شراب کهن بود طبیعت وی گرم و خشک بود و محلل بود
بود و کلفت و ممش را زائل کند و اثرهای که مانند عدس بود بر وی پیدا شود چون بسایند و با
خلط کنند و بر روز روی را بدان بشویند روی را پاک گرداند و جلاد دهد *

در وی الخمل در وی سرکه چون خشک کنند و بسوزانند مانند زبل شود و پاور دیک که
نکند و بر سر آتش نهند و غایت سوختگی وی آن بود که سفید گردد و بشویند مانند توتیای سوخته
و در وی محرق و معفن بود و سوخن و محفف و گوشت زیاده که در ریشها بود بخورد و با اینج بیامیزند و
بر موی بالند و کیشب را بکنند موی را سرخ گرداند و آنچه شسته بود آنرا فاسل و ریشهای آن
بر روی بکشی چشم زائل کند و آنچه سوخته باشد با موی و تاز به شکم و معده ضحاک کنند حکم گرداند و منع
رطوبات از ایشان بکند و چون ضحاک کنند بر شیب شکم و بر ریشها قطع خون رختن بکند و بر ورم
پستان ضحاک کردن نافع بود و اگر بر بیرون رحم ضحاک کنند خون جفی را باز دارد و مسکن و سرما
گرم بود *

و رمنه ترکی شیخ ارمنی گویند و در شین گفته شود *

در و نج صاحب منهاج گوید و نوعست فارسی و رومی و بهترین آن رویت آنرا

و بپوشان و در بیدار گویند و گفته شود *

و حاج بسیار می ناکیان گویند و مرغ خانگی گویند و طبیعت آن معتدل است در گرمی و دماغ را زیاد
کند و خصل بنفشه زاید و دماغ وی چون با شرباب بپاشند منع خون که از حجب دماغ روانه بود بکند و آواز
صافی کند و گزیدگی از زبان پدید رانفع بود و چون بشکافند و همچنان گرم به موضع گزیدگی جانور نهند و زان
زمان بدل کنند لغایت سودمند بود و منع میران هم بکند و مرغ غذای ناقصان بود و نشانید که او را
خوردن وی کنند خداوند ریاضت و کد را ولی آن بود که از تناول وی می پشیمت بخورند و دماغ وی
منی زیاده کند و قوت دماغ را بفرزاید و شتر لطف گوید چون مرغ جوان فریه با مسکه نهند چند آنکه خفته
کسی را که سر و خشک لبی خون چون بخورد زایل کند و اگر مرغ را با خشک دانه فریه کنند و از او
روز و بعد از آن بکشند و پیله وی بیرون آورند و بخورند و در اعضای خود مالند سودمند بود و اگر کسی
مالخولیای سوداوی داشته باشد طلا کنند لغایت نافع بود و خاصه چون سه نوبت طلا پسای کنند
و چون ق مرغ پیدار باشد کسی که لون وی زرد بود که سبب آن معلوم نبود هفت روز هر روز یک مرغ
بانان جواری بخورد لون او بحال صحت رود و لغایت کمال نافع بود *

فتح صاحب جامع گوید نباتیست که در دیار کبرستان ابر و خوانند و این نه صحیح است *

وج روفس گوید فاضلترین مرغ بری بود و این مولف گوید بشیرازی آنرا طحی خوانند و بعد از
وی سحر و سحانی بس خصل و دراج و طبع و شفتین و فرخ الحمام و در شان و فوجت طبیعت
آن گرم و خشک است *

و چیز لوبیاست و گفته شود *

و جسا گویند کی است و گویند و هین البلسان و هر دو را بدین اسم خوانند *

و خیر الامیرستان افزوست و گفته شد *

و حسن از زن است و بشیرازی آنرا خوانند و آن نوعی از جاورس است و طبیعت آن سرد و خشک
در دوم و گویند در سوم و گویند گرم است شکم بپزند و بول برانند و غذا اندک بدو اگر باشد تازه بپزند
وی کمتر بود و غذا بسیار و بد لیکن سده و سنگ گزیده پدید آید و مصلح وی قند بود و سویق و
قطع فی و اسهال که از صفر بود بکند و استحق گوید بر سرست نشستن و مصلح وی مصلک بود و خاویز

دارکاف نوعی از مردست و گفته شود در سیم انواع آن +

دار برنیاں لقمه است و گفته شد +

دار روی سولان است و گفته شود +

و بنوع افسوس خوانند و آن دانه ایست بشکل زرشک دانه مورد و عطاران شیراز آنرا سونج
عسل خوانند و چون بشکنند عسل لایح بغایت چسبنده در اندرون وی بود این مولف گوید و سونج
شیراز آنرا دانه لیش خوانند و بهترین وی تازه الملس بود که لون اندرون وی کراتی بود و لون
بیرون وی سیاهی که بسبب زنده طبیعت آن گرم و خشکست در سونم و گویند در دوم و در س
رطوبتی فصلی بود و غیر لایح و سونم گوید گرم و تر بود و محلل و ملین بود و چون باز سونج بر ناخن تباہ شده
نهند قلع کند و بر رهای سرد و بر شری ملطبی ضا و کنند نافع بود و ملین و محلل بود و چون باز سونج
و سونم خلط کنند اجزای مساوی و بروم بن گوشت نهند زائل کند و مجموع و رهای را نافع بود و اگر کاند
بیایند و بر ریشهای کهن نهند زائل کند و اگر بانوره بر سوزند بگردانند و بغم و عرق النساء و قرق
نافع بود و چون نهند از وی مستعمل کنند و جذب طوبت غلیظ از عمق بدن بکشد و فوأس گوید
خلطها و اعضا بگردانند و قوت اعضا بدید و رطوبت زائل کند و فرور یوس گوید محلل خلطها
بود که در ورکین جمع شده باشد اما مضرب بود و قلب از خوردن وی قراقر و شکم پیدا شود و
مغص آورد و دوار اولی آن بود که آب و عسل تی کنند و حقه کنند و سکنجبین بپاشانند و گویند
مصلح وی بالنکو و گاو زبان بود و بدل می نمودن وی عاقر قرحا بود و در تحلیل و رهای صلیب و
وزن آن جوز سر و نیم وزن آن مایل بود +

و لبس پیارسی دو تاب خرمائی گویند و بهترین آن بصری بود که آنرا سیلان خوانند و آن
آتش ندیده باشد و آنچه از رطوبت فارسی گیرند و شب گویند و طبیعت آن گرم و تر بود و کلف زائل
کند چون با قسط و نمک بدان بالند و طبع نرم دارد و غذا بد لیکن خلط غلیظ و خون جگر از وی متولد
شود و مصلح وی بادام و خشخاش بود و بعد از آن سکنجبین ساده یا مغز گاو خورند +

و بار قرع است و گفته شود +

و باب سیس است و گفته شود +

جانوران خوردن و بار و غن ظلم کردن نافع بود و جالینوس گوید معده را پاک کند از رطوبات لزج
و سده جگر و سپر کشتاید و لیسقوریدوس گوید عرق النساء و فالج را نافع بود و فوس گوید قوت پشت
بد و شهوت زیادت کند و اندر و اخس گوید نافع بود جهت زیر پاهای کشته و گزیدگی افعی و صرع را نیز
مفید بود و مقدار مستعمل از وی بخیرم بود و مضر بود بمرصع بود و صاحب منهج گوید مصلح و
صمغ عربی بود و صاحب تقویم گوید مصلح وی صندل و گلایه و بدل آن بوزن آن فلفل بود و گویند بوزن
آن بنجیل و بوزن آن زرباد.

و از چینی بهترین وی سیلابی بود و خوشبوئی سرخ رنگ تیز طعم که در طعم وی شیرین بود و طبیعت
وی گرم و خشک بود و در سوم و گویند در دوم و در غن وی گرم بود و از چینی در غایت لطافت
و مصلح عفت بود و در کام نافع بود و خوردن وی و کحل کردن وی تاریخی چشم را نافع بود و زار
کند و مفرج قلوبی و در وی قوت خراشیده است و چون با صمغ بپزند و آب آن بیاشامند فواق زار
کند و از چینی نوز تمام آورده و هم طعام بکند و در معده که از سردی بود زایل کند و با و بشکند و در
رانافع بود و در جرم را باز ده تخم مرغ ضا و کردن سودمند بود و زهرهای گزندگان را نافع بود و بر گزیدگی
عقرب با تخم ضا و کردن بغایت سودمند بود و چون سحق کرده با سرکه بر قوا بطلان کند نافع بود
و چون بر کف بالند با غسل نافع بود و سرکه کهن را سودمند بود و در کرده و عسل البول را نافع بود و
آن بود که بگویند و شراب لبشند و قرص سازند و خشک کنند در سایه قوت وی پانزده سال بجا
و بقراط گوید قوت انسان انگار در چند آنکه در حیات بود و همین را نیز کند و جالینوس گوید معده و
و مانع از از قصول بد پاک کند و لسیان برود و لیسقوریدوس گوید چشم را روشن کند و حیض براند
و سرگردش را نافع بود و مشام را قوت دهد و همه تها را نافع بود و فوس گوید لقوه و استرخا و عضله
سودمند بود و روش گوید بر قان را نافع بود و صرع و جهای سرد و مقدار مستعمل از وی بخیرم بود
و گویند مضر بود بمرصع و مصلح وی اسارون بود و گویند مضر بود بمرصع و مصلح وی خمیره بنفشه بود و بدل
وی پوست سلیمه بوزن آن و نیم وزن آن کباب یا اهل یا زرب بود و گویند بدل آن دو
وزن آن کباب بود و تیانوق گوید بدل وی بوزن آن خولجان بود و گویند بدل آن دو وزن
آن اهل بود و در غن و از چینی عشته را بغایت نافع بود.

دانی رومی هوفار یقون ست و گفته شود
 دارشیشوعان قندول خوانند و بزبان بربری از رومی بلقطنی دیگر اشلا بوس و آن درخت
 سبط خازناک است و در پوست وی حرافتی و در گل وی حدقی و در چوب وی عفو صتی بود و
 گویند پنج سنبل هندی ست و گویند چوب سنبل رومی ست و این خلاف ست و آنچه
 محقق ست پوست وی مانند قرفه بود و شکل اما بسطری از وی بسیار سبط تر بود و بلون سرخی
 بغایت بود مانند خون و بهترین آن بود که گران وزن بود و آنچه بسبرخی مائل بود چون پوست
 باز کنی بلون خون بود و خوشبوی و سبط بود و در طعم وی اندک تلخی باشد و نوعی از دارشیشوعان
 بود که امس بود و تابان بغایت تلخ باشد و سفید رنگ بود و بلوی نداشته باشد و طبیعت آن گرم
 است در اول خشکست در دوم و گویند سردست محلل ریاح بود و مصلح عفونت و قطع خون کند
 و شکم بپزد و چون طبع وی بیاشامند و چون با شراب پزند و بدان مضغه کنند قلع را زائل کند
 و ریش بد که در دمان باشد و دندانها دارد و استرخا عصب بغایت نافع بود و اگر در او بیه فرزند
 بچرا بپزد از او عسر البول را نافع بود و رطوبت غلیظه را شفت کند و مقدار استعمال از وی یک درم بود
 و سودمند بود جهت نفخ معده و چون سخن کنند و بر وزن خیری بسپارند و در گوس نهند گرم گوش
 بکشد و چون سخن کنند و با سرکه بسپارند و بدان نهند و در ساکن کند و جالینوس گوید عفونات و
 نزولات و وسواس سوداوی را نافع بود و معده را پاک گرداند و اسحق گوید مضرت بجگر و اصلاح
 وی بدو تو کند و صاحب تقویم گوید مجفف اعصاب بود و مصلح وی صمغ عربی و کثیر بود و بد
 بدلیوس گوید و سودمندی استرخا عصب یوزن آن اسارون و چار و انگ آن را بپزد
 و نیم وزن آن در روغ بود و شاپور گوید بدل آن کز بازک است
 و اگر کسی گویند بسیار است و این صحیح ست و آنچه محقق ست طالیسفر ست و گفته شود
 دارفلقل جالینوس گوید بهار فلفل سفید ست و گویند درخت وی غیر فلفل ست تحقیق
 بهترین وی آنست که سبط بود و در طعم مانند فلفل و طبیعت گرم و خشکست و در دوم گویند که
 در اول محلل بود و مضمای سر زائل کند و چون در میان جگر بیان کنند از یکی چشم و شکری
 زائل کند و مضم طعام کند و قوت معده بدو و باه را زیادت کند و قاعه مقام بخبل بود و جهت گزید

معده را از اخلاط بلغمی پاک کند و اشتهای طعام باز دید کند و نافع بود جهت وجههای سر و خاسته در دماغ
و قوت سر بد و آریاسیوس گوید جهت بهق که در همه بدن بود نافع بود چون یکجه از وی گیت گویند که
و یک جزو تخم تر تیره کوفته و بنجیه با عسل بسپارند و طلا کنند و گویند وی مضر بود با خشای محوری
و مصلح وی نسیره تخم خرفه بود و بنجین و ویرا بندی الاچی خوانند +
خیر آن بلدی آس بری ست و گفته شد صفت آس بنک در الف و صفت آس بری که
آنرا مورد اسفرم خوانند و میم گفته شود انتشار الله تعالی +

باب الدال

دالنج و بر حب الراس ست و گفته شد +
دالنج ایترو ج دالنج افرونک نیز گویند و بشیرازی انجلک خوانند و از کوه کیلویه که از دلا
پارس ست خیزد و در هیچ موضع دیگر نباشد و طبیعت وی گرم ست در درجه اول متخصل
بود در تری خشکی منی بنفیز اید و شہوت جماع بر انگیزد این مولف گوید چون بگویند و بشیر
گیرند و بیاشامند حیض براند لغایت و این مجرت ست +
و در صصوص و در انصوص نیز گویند و آن دار چینی ست و گفته شود +
و آدمی حبست مانند جو بار یکتر و در از تر و بطعم تلخ بود و طبیعت وی گرم و خشکست در
دوم و گویند سرد ست و یوحنا گوید گرم ست در اول و خشکست تا دوم و بهترین وی سرختر
بود کوهی خوشبوی تازه و وی قابض بود و بنید خراکی را از ترشی نگا دارد و طبعین صلابات
بود و شکم به بند و در مقعد رافع بود لغایت و استرخاء آن چون در طبع آن نشیند و اگر
دو درم از وی بگویند و در زیت چرب کنند و سفوف سازند بواسیر لغایت نافع بود و در
زهر پاک کند و اگر در طبع آن نشیند مقعد و رحم که بیرون آمده باشد باز بجای خود رود و صحت یابد
و اگر با عسل بسپارند و بن کندن که مهای بزرگ کوچک آبکش و بسیار خوردن وی کشنده بود و در
وی بقی و اسهال و شیره تازه و چیرهای چرب کنند و صاحب تقویم گوید سده آورد و بواسیر
و در و مصلح آن خمیره بنفشه بود با لبلبه بقند و بدل وی در تحلیل صلابات چهار دانگ وزن
آن با دهم نیم وزن آن اهل بود الا در پختن نشاید که مستعمل اهل کنند +

و موصل آنرا عصفیه خوانند و طبیعت آن گرم بود و خشک اول گویند در دم و بوییدن گل و
 محلل بادهای غلیظ بود از دماغ سردی دماغ و رطوبت آنرا نافع بود و گل وی چون خشک بود قوت و نبی با
 بود از ترویج طبع وی حیض باند و درم رحم را سود دهد چون را نشیند بچهره و مشیمه بیرون آورد و اگر بیاشنا
 مسفد بچ بود سبب حرارتی که در وی است و قوت تخم وی و گل کیسان بود و اگر در مثقال از تخم وی
 بیاشنا مندر حیض براند و با مده و اسهال نافع بود و فواق را سودمند بود و اگر با عمل بخورد بچ زنده
 تباه کند و بچ مرده بیرون آورد و اما بچ وی در قوت مانند ایشان بود و لیکن غلیظ تر بود و طبیعت زین
 نزدیک بود و ویرا چون خشک کرده با سرکه بر سر ز سخت شده ضا و کنند نافع بود و بگذازند و بر نقرس
 و ورمی که در مثقال پیدا شود و بغایت صلب بود چون ضا و کنند بغایت سودمند بود و طبع وی با کمر
 در دندان نافع بود و گل وی چون در موم روغن کنند شقاق مقعد و انگشتان نافع بود و چون با عمل
 بیامیزند قلاع را از اکل کند و خیری سیاه شیر از یان که آنرا خیری خوانند طبیعت آن معتدل بود
 سودمند بود جهت بادیکه در سر بود و نوع مزج منفعت آن در صفت خراگفته شد بغیر از خیری
 زرد که در طب مستعمل است و منفعت وی بسیار است اما در انواع دیگر چندان منفعتی که مشهور بود
 نیست که آنرا یاد کنیم مگر کسی که چیزی تجربه معلوم کرده باشد این مولف گوید خیری انواع است یکی
 سرخ و آن که مسری بود و در آخر همراه بشکفد و لثب بوی خیری خوشتر بود و مکیونع را بعد از وی
 گویند و آنرا در بیمار کارند بولش خوشتر بود و نوعی را سحری گویند و آنرا در اسفند یا ماه کارند
 و بوی وی خوش باشد و چون با جنوب و زو بیشتر بشکفد و نوعی را جرجانی گویند و آن
 نوع بهترین انواع خیر است و آن زرد بود که آنرا خیر شیرازی گویند و نوعی
 بلخی گویند و آن مانند یا سمن چینی خوشبوی بود و چون باو شمال آید نیکو بشکفد
 و صاحب تقویم گوید بوییدن آن مصلح بود و مصلح آن روغن گل و سرکه بود
 خیر فوج بسیاری خرد خوانند و آن خبازی است و گفته شد و قدیم الملک نیز خوانند
 خیر لوا هیل بوانیز خوانند و مال بوا گویند و بهترین آن تازه و فر به تیز بوی و درازی گوید و در
 مانند نقل بود و لطیف تر از قاقه بزرگ بود و طبیعت وی گرم و خشک بود و رسوم معده و جگر
 سرد نافع بود و بجهت معده نیکو تر از قاقه بزرگ بود و قوی به بند و غذا را منضم کند و ابن سسین

از آب خیارزه اما جرم خیار در میضم شود و بغایت سرد بود خوردن وی تشنگی آورد و در معده و جگر
و مصلح وی غسل بود یا موی یا جوارشی که ناخواه و کند روی بود اما آنچه لیسر که به پرورد بغایت
سرد بود حرارت بنشانند اما در معده دیر بماند و اولی آن بود که بعد از اسفید باج خورد و پوست و
خشک کرده مقدار چهار درم چون زن بیاشامند و شخوار زدن آسان شود بروی و
خیش فوج حب القطن است و گفته شود و

خیارشنبه هندی که مالک سپاسی خیار چمبر بود و آن هندی و کابلی و مصری بود بهترین وی
هندی بود که سطر و سیاه در سیده بود و فلوس وی براق بود و پوست وی رفیق
بود و اولی آن بود که در زمانی که خواهند که مستعمل کنند از قلم بیرون آورند و استعمال کنند طبیعت
آن معتدل بود و حرارت و در برودت و گویند گرم است و گویند سرد است محلل و ملین بود
و رمای گرم نافع بود که در احشایا خاصه در خلق بود چون بدان غرغره کنند و طلا کردن بر نفس
و ورمای صلب مفاصل را سوزد و در و جگر را نافع بود و پاک گرداند چون با تمر هندی یا شنبه
مسهل مره صفر بود و چون با تمر بد بیاشامند مسهل بلغم و رطوبت بود و چون با آب کاسنی یا آب
عنب الثعلب بیاشامند یزقان را و در جگر که از گرمی بود بغایت نافع بود خاصه چون آب
کشوت مضاف کنند و اسهال وی بی زحمت و اذیت بود تا بجای که اگر زن آبستن بخورد پنج
زبان ندید بلکه مصلح وی بود و زادن بروی آسان شود و مره محرقه و بلغم براند و شکم نرم گرداند
و سپرز و قولنج بکشد و سینه و شترتی از پنجه نرم تا پانزده درم از فلوس وی بود و اسهال وی تقویت
جاذبه بود و گویند لزوجت و هر کس که امعای وی ضعیف بود اولی آن بود که پیش از استعمال
بروغن بادام خیسانند یا بر سر شربت ریزند و استحق گوید مضر است بسفل و مصلح وی آب عنب
و صاحب تقویم گوید مضر بود مجرده و غشیان آورد و مصلح آن مصطک و اینسون است و بد
آن صاحب منهج گوید نیم وزن آن ترنجبین است و سه وزن آن مویز بیدانه و قدری
خیری انواع است بکینوع سیاه است و آنرا سپاسی خیری خطائی خوانند و کینوع خیری نفسی است
و آنرا خیری میردنی خوانند و هفت رنگ خوانند و کینوع سفید است و کینوع سرخ و آن بی دانه است
و گفته شد و یک نوع زرد است و بهترین آن زرد است و آنرا خیری شیرازی خوانند و در بلاد

خوخ پیارسی شفا گویند و بهترین آن بود که استخوان سهل از وی جدا شود و وی زود بهضم
شود و آن نوع را آلو خوانند و از معده زود تر بگذرد و آنچه صلب بود و استخوان بگوشت چسبیده بود و غلیظ بود
و در بهضم شود و طبیعت وی سرد و تر بود و در آخر درجه دوم و گویند در آخر درجه اول ملین بود و در
قبضه بود و آنچه پخته بود ملین بود و معده گرم را نیکو بود و آنچه غصص بود قایلین بود و اگر خشک کنند
قبضه ناپدید بود و وی و آنچه خشک بود اگر بجوشانند و طبع آن بیاشامند قطع سیلان فضول کند
از معده و شکم اما خشک وی بهضم شود و آنچه تر بود و رسیده اشتهای طعام باز دید کند و گرم خشک
مزاج را باده زیادت سازد و پنهانی محرقه را نافع بود و حرارت نبشانند و تشنگی زایل کند و فساد
وی چون فساد زرد آلود نبود و لذیذ تر از وی بود اما غذای وی غلیظ تر از غذای زرد آلود
و رطوبت وی زود متعفن شود و مولد بلغم بود و اولی آن بود که پیش از طعام خورند و آن طعام نیز فاسد
کند و سرد مزاج را اولی آن بود که بعد از خوردن وی نجیبیل مریا خورند یا غسل و یا شراب ریجانی و اگر
ورق آن یا بهار آن بگویند و آب آن بیاشامند حسب القرح و کرمها را بکشد +

خوخ آفرغ سانج هندی ست و گفته شود +

خوخ قلیون اسنه قافله است و گویند که هیل بوست که آن قافله کوچک است و گفته شود
خون سیاوشان دم الاخوین ست و گفته شد و رالف در ابداع و در وال گفته شود
خوز هیچ سم الحارست بشیر از وی خخته گویند و پیارسی بر زهره و آن وفلی ست و گفته شود
خوص ورق مقلست و غل و نارکیل و امثال آن خوانند +

خواتیم الملک و ختم الملک طین مخنوم است و گفته شود +

خوارفتد ست هندی که بر گویند و شیرازی خیار بالنگ گویند و پیارسی باورنگ خوانند و
صاحب منهاج گوید لطیف تر از خیارزه بود و سرد و تر و ثقیل مدد روی اندک قبضی بود و اسحق بن
عمران گوید سرد و تر و ثقیل تر از خیارزه بود و طبیعت وی سرد و تر بود و در دم نافع بود و جهت نهان و خفه
دوبل براند و تشنگی نبشانند و مبر و اشتها محوری و آب بی چمن گویند و شفا حاصل پنج منتقال ده دم
شکر سیلانی بیاشامند سهل مره صفر بود و از خوردن وی غلطی بدستوار شود و بهترین وی کوکب است
که تخم وی تین بود و فضل وی لبی و موافق حکم و معده گرم بود و عافیتی گوید لبی لطیف بود

۱۱۱

۱۱۱

خفقا بشیر از ی خردک تس کج میزد و بخراسانی خردوک گویند و اگر بازیت بچو شانتند و در گوش چکا
در حال در دسا کن کنند و اگر همچنان سحر کنند همین عمل کند و در خواص این زیر آورده است که
خفقا چون در زیر گل کنند و در شود و چون باز در شیب سر گین کنند زنده شود اگر سرای خفقا
در برج کبوتر نهند میان کبوتران اجتماع پیدا شود و متفرق نشوند و شرفی گوید اگر موخرا و پاره کنند
و سیلی بدان فرو برند و آن رطوبت در چشم کشند قوت باصره بدو تدریجی زائل کند و اگر بازیت
بچو شانتند و در گوش چکا کنند بدان همان کنند که می نویزد زائل کند و چون بازیت پزند چند لکه قوت بار غن و در
و آن روغن در بواسیر بالند بغایت سودمند بود و اگر بدان ادرمان کنند و آن بواسیر قطع کند و اگر
خفقا را نیکو نموده کنند و برگزندگی عقرب نهند در زائل کند +

خولجان بهندوی کلنجی خوانند بهترین وی آن بود که سرخ رنگ بود و سطر و کم گره و آن
بخی است که باز از وی آشیان سازد و بلب در یا وقت بچه کردن و آنرا در خانه باز یابند و وی از
زمین یونان خیزد و زمین یونان آب گرفته است کس آنرا نیابد الا در خانه باز آنرا بگیرد و بشوید
و پاره پاره پزند و آنرا خمر و دار و نیز خوانند و تری قره غات گویند و طبیعت وی گرم خشک است
و در دم گویند و در سوم محده را نیکو بود و در قولنج زائل کند و دردی که بگردد باشد بغایت نافع
بود و باده را زیاده کند و بوی دمان خوش کند و طعام را هضم کند و عرق النساء را نافع بود و بول
به بند چون از سردی گرده و مثانه بود و صرع را و صداع که از سردی بود و سرطان و خنازیر و در
زبان بخی و سودای بد را نافع بود و باد را بشکند و بخی مزاج را نافع بود و رطوبت که در معده
بود و شفت کند و تحریک منی کند و همچنان آن و اگر قدری در دمان گیرند و غوطه آورد و صاحب
عامه گوید که گرم از وی چون سحر کنند و بر سر چهار کی شیر گاو افشانند و بنشیند بیا شامند
بر قوت باه بغایت نافع بود و مجرب و از خواص آن آنست که در هر یک کاسه که بگوئد که در آن نگردد
و جهت محده و بکسر و بغایت نافع بود و قوت اعضای باطنه بدو گویند و مضرست بدل و مصلح
وی که از او و چیزهای جرب صاحب نفوس گویند مضرست بر حجاب سینه و مصلح وی صندل طباشیر بود
و بدل وی قرفه و قنقل بود و سحر این عمران گوید بدل می آید و گویند بدل آن قنقل بود
خولجان خفقا است و گفته شد +

زائل کند و شفا دهد و اگر دودرم از وی با خمیر یا شامند یا بر موضع گزندگی افغی طلا کنند هر دو نوع نافع بود و اگر آب و ورق وی بر بواسیر طلا کنند قلع کند و لبن وی در سوی چشم همان عمل صمغ میکنند **خندروس** خال اول گویند و آن خطه رومی بود و پرسی کامل گویند و طبیعت آن گرم و تر بود و زنجیر و غذای وی سرد تر از غذای گندم بود و کمتر از غذای نیکو بود و از پنج غذا نیکو تر بود و طبیعت به بند و معده را نیکو بود و اما فسخ بود و چون با سرکه نهند و بر جرب تر ضا و کنند قلع کند و اگر بطبعی وی حقه کنند نافع بود و جهت قره امعا +

خشتی برواق خوانند و زبان بر برمی تقلیل و ورق وی مانند ورق گندای شامی بود و ساق بر اسس بود و آنرا ابن اریقین نیز خوانند و بر سردی گل سفید بود و پنج وی دراز بود و گرد شکل بطریق پنج نیل و حریف بود و گفته شد در اصل الخشتی و صاحب منهاج گوید که اصل وی اسس است و طبیعت آن گرم و خشکست و گویند سرد و تر و لیسق و ریوس گویند چون بیا شامند بول حیض براند و چون دودرم از د با شراب بیا شامند نافع بود جهت در دپلو یا و سرفه و پنج وی چون بسوزانند و خاکستری ضا و کنند و از موی برویاند بعد از آنکه بصوف پاره موضع آن مالیده باشند و اگر مجوف کنند و روغن زیت و را بجا و بر آتش نهند تا بچو شد و بر شقاق که از سر بود بمالند نافع بود و بر سوتگی آتش همین سبیل و اگر آن روغن در گوش چکانند در گوش زائل کند و گدازی وی بر و اگر ورق آن و گل و پنج آن بر موضع گزندگی چکانند ضا و کنند نافع بود و خاصه چون با شراب بیامیزند و اگر پنج وی با دمی شراب بچوشانند و بر دلهای سینه بپسند و ورم که در لیسان پیدا شود و ورم خصیه ضا و کنند نافع بود و چون با سویق بیامیزند نافع بود و در مای گرم در ابتدای آن ضا و کردن و اگر آب وی بگیرند و در گوش مخالف چکانند و در دندان زائل کند و اگر همین سفید در آفتاب بخرقه پاره بمالند نیک است آن پنج طلا کنند بغایت سودمند بود و اگر گرمی و گل وی با شراب بیامیزند بغایت نافع بود جهت گزیدگی عقر و شکم براند و پنج وی چون بر قوبا طلا کنند زائل کند و اگر بازیت بچوشانند و در گوش مخالف چکانند و در دندان ساکن کند و اگر سحر کنند و باسل شکم مستقیم ضا و کنند نافع بود و ساق وی چون تر بود و بنزد و با سرکه و زیت بخورند بر قانرا نافع بود و استقار بغایت نافع بود و بسیار می آرد و در مصلح آن نجیبند و با دپلو یا و خند لقیون شرابست که از عسل و شراب کهن یا مثلث سازند با دویها و طبیعت آن گرم و

لیکن معده را بد بود و ورق آن چون پزند مانند توبای دشتی مسهل بلغم بود و مره و ساق و حتی پان
تازه بود و چنانچه همین عمل کند و اصل می چون با شراب بپاشد مانند باطعام و بخورد مستقی می پند
نافع بود و اگر کسی را افعی گزیده باشد بپاشد بپاشد بغایت سود و بد و اگر آب به پزند وزن و ران آن
نشیند صلابت رحم نرم کند و بحال صلاح باز آید و مژروی چون با شراب بپاشد بپاشد همین عمل کند
و چون بر روی مالند سیاه گرداند و ورق وی چون تر بود با پست جو بپاشد بپاشد و بر درم گرم نماید
و سوختگی آتش و گزندی عقرب و سگ دیوانه بغایت نافع بود و چون با پیله بپزند بر نفوس ضعیف کنند و نافع
چشم حمحم است و گفته شد و راجه

خمس اوراق پنجگشت و گفته شود در باب ذال و در دهم و اوراق نیز گفته شود

خامان صندل حدیدی خوانند و آن حجری سیاه رنگ بود و آن نوع بود و ماده و ماده از آن
تر بغایت صلب بود و تیره رنگ چون با آب بسایند محک آن زرد بود و مانند زنج و آنچه ماده صلبی
بغایت نبود و جوهر آن پاک بود و اگر آب بسایند محک آن چون زنج بود و مژخی بغایت طبیعت
هردو سرد بود و آن نوعی از آهن است بسیار سیخ آهن گویند و محکوک وی چون طلا کنند بر درم
و جره پر مرغ سودمند بود و حرارت آن نباشد و ضربان ساکن کند و هر نوع این خاصیت دارد
و در درمهای دموی و صفراوی خاصه محک نوع ماده که تبرید و تسکین در وی زیاده است از محک نوع

خندریل نوعی از کاسنی بری بود اما بغایت تلخ بود و آنرا بعضی خوانند و ورق وی بکاسنی
صحرائی مانند و مژروی و گل وی و ساق وی همین سبیل لیکن قدری کوچک تر بود و بروی صمغی
پیدا شود مانند مصطکه اما با قلمای و قوت وی مانند کاسنی بستانی بود اما بسبب تلخی وی که زیاده

است تخفیف در وی زیاده بود و صمغ وی چون سحر کنند و با مریا میزند و در خرقه پیچید و بقدر از تیونی و ز
بخورد و بر گیرد حیض براند و اگر نبات وی همچنان با بچ بکوبند و با عسل بسپارند و قوص سازند چون آب

بگذارد و با نظرون بپاشد و بر بوق مالند نافع بود و صمغ وی موی زیاده که در چشم بود زایل کند و نیز وی

همین عمل کند چون تر نشی بر روی تند و رطوبتی که بروی چسبیده شود درین موی زیاده که در چشم

بود چسباند موی زیادتی زایل کند و چون با شراب بپاشد مانند گزندی افعی را نافع بود و آب و

چون با شراب پزند و بپاشد شکم به بند و صمغ وی چون با آب کاسنی حل کنند و در چشم کشند بپاشد و

سبب گرمی شراب گرم تر شود و خون را بسوزد و ماده صفرا و سودا زیاده گردد و پتیه های صفراوی سوزان
پدید آید و اگر عجز حاصل شود و به باشد چون شراب خورده شود بسیار حرارت غریزی ضعیف شود
و جگر شراب را میخورد و فعل خود را تمام نتواند رساند بدین سبب فصلها گراید و درین برانگیزه
شود و سده پدید آید و با مستقامت انجامد ازین تفصیل که یاد کردیم معلوم میشود که بچنانکه در شراب اندک غوره
منفعت است و در شراب بسیار خوردن صدمه چندان مضرت است و در بسیارش مضرتی اندک نیست
و در اندک او منفعت بسیار و اگر خواهند که مستی کمتر بود و غوره با تخم کزنبقل کنند و غذا کمتر خورند
و پالوده قندی خورند و نیلوفر بوبیند و اگر محرومی فراخ بود قتل به اناز کنند و سبب مزه کامی و چهار
طبع و غذا بیشتر از شراب خوردن آتش غوره و آتش سماق و اناز و آنه خورند و دفع مضرت و بی شراب
اتر ج یا ریاس کنند *

خمس تری و خشکی وی بقدر نمک بود و در قلت و کثرت و تازه وی گرم بود و در دوم و کم وی گرم
و خشک بود و در سوم و دور وی قوت متضاده بود و مرکب از سرد و گرم سردی وی جهت حمضیت
و گرمی جهت عفونت و گرمی طبیعی از جهت نمک دارد و دور وی قوت جلا بود و جذب ماده بلغمی
کنند و محقق بدن بظاهر آن و محلل بود و منضج همه درهما بود و خاصه دها میل چون بانمک بیامیزند
اگر خداوند کنند بر وجهی یا دوری که در شیب بای بود و نافع بود و چون معتدل بود و در آب خیساشند
و بعد از دو ساعت صافی کنند و دانه ای طباشیر و طسوجی زعفران و دانه ای قند و مقدار سی درهم آن
آب حل کرده بیاشامند تسکین بخار کنند و تشنگی نباشد و چون خمیر و آب حل کنند و دانه ای نیم در آن
آن روغن بنفشه با آن بیامیزند و بدان غوره کنند سودمند بود جهت ورم اندرونی حلق و چون
در آب حل کنند و از آن حسائی سازند و قطره چند سرکه بدان چکانند و بیاشامند قطع اسهال
کند و شکم پهن شود *

شکل سوربجان است و گفته شود *

حمام دو نوع است بزرگ و کوچک بیونانی خاما قطعی گویند و بطینیه مدقه خوانند و گفته شد و با
بابا صفت ثمر آن که آنرا بل خوانند و حمام بزرگ شبوقه خوانند و گفته شود و قوت سرد و خففت بود و
مدل و محلل تحلیل معتدل و قوت خاما قطعی مبر بود و مسهل بود و سبب رطوبت مالی که در روستی است

طبیع را نرم دارد و این مولف گوید حکما گفته اند که چون شراب بقدر اعتدال خورد طبیعت بر او
مستولی شود و لاجرم حرارت غریزی در دل وی زیاد شود پس آن حرارت در همه تن پراکنده
گردد و معلوم است که همه قوهای جسمانی که در تن کارکنند اند بواسطه حرارت غریزی کار کنند
پس چون حرارت غریزی زیاد گردد قوت جاذبه کالتر بود و جذب غذا بهتر بود و قوت هاضمه
بهمضم غذا بهتر کند و دفع آن قادر تر شود و چون حرارت غریزی زیاد گردد قوای غلیظ را
بخفته کند قوت دفعه آن بادهای غلیظ را دفع کند و رگهای از بادهای غلیظ تهنی شود و بلغم از معده اگر
کند و بادهای که در اسهال بود زایل گردد و بادهای فاسد که در گذرگاه اعصاب باشند زایل شود و لایم
حواس صافی تر شود و چون صافی تر گردد و رنگ روی خوب شود پس از آن بواسطه قوت جاذبه
و قوت هاضمه غذا بمقحم تن برسد و فزونی در تن پیدا کند و رگها فراخ شود و روح طبیعی و حیوانی
و نفسانی در همه اجزای تن جاری شود و اگر افراط کنند در وی مضر عقلی بود و پیروز و جگر ضعیف
کند و مطلق باد بود و شهوت غذا برود و سیان آورد و غشیه در ریه و جگر و اعصاب
صرع و سکته و مرگ مفاصل آورد و پنهان اگر پنهان نشا خورد بعد از بخوری و کارهای سخت خنق
آورد و التهاب و جلاع و عداوی وی بقصد یا بقی بود این مولف گوید قدا آورده اند که اگر در تن
افراط کنند رگها بر شود پس حرارت غریزی را نفس در تن ممکن نبود یا فرو میرود و مرگ مفاصل
آورد یا کمتر شود و همچنانکه چون چراغ را بیش از حاجت روشن در کنند یا فرو میرود یا ضعیف شود
و چون حرارت غریزی ضعیف شود آن شراب نامفهوم بماند و بلغم گردد و بلغم آن در همه تن
پراکنده شود اما آنچه از آن فضلا در رانج جمع شود آن دماغ یا گرم بود یا سرد اگر گرم بود آن
فضلا سوخته شود و از وی دیوانگی و وسواس پیدا آید و در دود و گوشت سرسام که ظاهر گردد
و اگر دماغ سرد بود سبب آن ماده بلغمها نیک سرد شود و زیاد گردد و از وی صرع و سکته و قوه
و فالج و سرسام و فراموشی و غشیه و کابوس و ترسیدن در خواب و بیداری بی سبب پیدا آید
و در طب سبب ضعف حواس ظاهر شود اما آنچه از آن فضلا در دیگر اندام بازماند و وی همچنان
سخت و آتشیهای بزرگ و ضعف دل و معده و جگر پیدا آید و آنچه از آن ماده باد در جانب پا افتد
ضعف اعصاب فقرس و مفاصل پیدا آید و آنچه از آن فضلا در جگر جمع شود اگر بزرگ گردد

که از بدن بیرون آید چون بالند نافع بود +
 خلط جلیان خوانند و خرقی گویند و آن حی است نزدیک بکرسنه و ورزید و نواحی که بان و کونبان
 و اردستان و ولایت لرستان بسیار خورند و بنان پزند و میچنان تنها مانند باقلا و عدس پزند و
 خورند و در بهار چون تر بود همچنان ناخفته خورند اما در آور و در بنان نومی که خوانند و بشیرازی مشهور
 گویند این مولف گوید که کبرس که ادمان خوردن آن کند لنگ گیرد و آنرا خرد گویند بعضی طبیعت
 آن سرد خشک بود و غذا اندک دهد و خون بد از وی حاصل نشود و موله سودا بود و اعصاب
 مضرب بود و بنهایت نفخ بود و چون طبع وی با جمل سیاه مانند خلطهای بد از اسهال براند و حیض براند
 و محلل و ملین فضول سینه بود و اگر گاو بخورد مانند کرسنه بود و منفعت فربهی و نوعی از وی هست
 که بزرگ تر بود و آنچه بنخسته شاید خورد و او را السبله خوانند و آن نوعی بری بود و چون زمان بخورند
 شیرشان میفزاید +

خمر ماء العنب است و دام و راج و مل و صبا و طلا و عقار و قنوه و قرقف و حیق و بنید خوانند و بسیار
 شراب گویند و می و بشیرازی یکی خوانند و بهترین آن بود که قوام او معتدل بود و بول آن زرد بود و خوشبو
 بی آنکه ادویه در وی کنند و متوسط بود میان نومی و کنگلی و آنرا ریحانی خوانند و طبیعت آن گرم
 و خشک بود و در دم اما آنچه سیاه بود غلیظ بود و دشوار هضم بود و لیکن گوشت زیاده کند و آنچه
 سفید بود و رفیق غذا که تر بد و محوری فراج را موافق بود و او را بول کند و شکم را نرم دارد
 اما شراب سرخ متوسط بود میان سفید و سیاه و قوت وی میانه بود و در هر دو حالت اما آنچه شیرین
 بود غلیظ بود و قوی و معده پیدا کند و شکم براند اما مثانه و کرده را موافق بود اما آنچه در وی قبضه
 بود و در وی او را بول زیادت بود و مصدع و مسک بود و آنچه عفن بود شکم بند و در وی هوا
 اتصال غذا زیاده بود و قطع سیلان مواد کند و آنچه لین بود و مضرت وی با عصاب کمتر بود
 و او را بول کمتر کند و آنچه کس بود و مضرب بود با عصاب حواس اماندیز بود لیکن چون بنهایت قوی
 بود و کس و سفید بول براند اما مصدع نبود و اگر بسیار خورند مضرب بود و معده و آنچه تازه بود و با انگیزه
 و دشوار هضم شود و بول براند و بهترین آن بود که گفته شد در اول سودمند بود و جهت شربت
 کلبی و ریختنی و غشی و شفا از هر با بود و هضم را نیکو گرداند و چون بکشد نشکسته ساکن گرداند و بول را

روغن بادام و بید بود *

خل الغنصل بسیار سی سرکه غنصل خوانند سودمند بود جهت عرق النساء تنگی نفس و بود چون آن
مضمضه کنند بن دندان محکم گردانند و کند می بین آن کندی خاصه چون بر باد و بناشتاد و درم از وی
بیا شامند و چون در گوش چکانند گرانی گوش را نافع بود خاصه اگر ریشی در وی بود و چون بناشتاد
بیا شامند چشم روشن گردانند و آواز صافی کند و دندان محکم گردانند و در معده را نیکو بود خاصه چون طعام
در معده وی سفت نشود و مضر و نافع بود و کسی که مره سودا بروی غلبه کرده باشد و سنگ مثانه
بریزانند و اختناق رحم و صلابت سپرز و در و در کین را نافع بود و لون را صافی کند خاصه و زرا
نقاوت و در و در عصب را زایل کند و از و درم ابتدا کند تا بلبست درم هر روز قدری می افزاید
صنعت آن بستانند اسقیل سفید پاک و بکار و چون پاره پاره کند و در ریمان گمان کشند و چهل
روز در سایه بیاویند بعد از آن کمین از وی در هشت من سرکه انگوری اندازند و بگذارند و در
تابستان و آفتاب از اول سرطان تا آخر اسد و اگر فروتنی بود در سرکه بچشانند در وی گلی سنگین غنصل
مهر شود و فرو گیرد و صافی کنند و بعضی کمین غنصل در پانزده من سرکه یا شانزده من کنند و در آفتاب
نهند و بعضی یک هفته در آفتاب نهند اما آنچه دوا و در آفتاب بود قوت وی غالب بود و خاصیت
وی زیاده بود *

خلال سبب لبست دای القرن و لبخت اهل مدینه سدی خوانند و وی چون بپزد
در اندرون طلعه وی صالح تر بود از ملح و آنچه رسیده بود سهل بود و آنچه نرسیده بود مسک بود
خلال و پاریسی موش کور خوانند و بشیرازی انگشت برک و آن جانور است کور که در شیب بین
باشد و گویند که نیز هست و پنج نباتات و اشجار میخورد و در شیب پیاز و گند ما پیشتر باشد و طلب
بوی پیاز و گند ما از سوراخ بدر آید و اگر خواهند که ویرا بگیرند پیاز یا گند ما بر و سوراخ وی نهند
بیرون آید و وی از جمله سموم قتاله است و این زهر در خواص آورده است خونی که در گوش و
بود چون بر خنایر طلا کنند بجایت نافع بود و خنایر زایل کند و اگر سروی بسوزانند و با قلع طار
سحق کنند و کسی را که بینی گنده بود و بینی وی نمند گنده بینی می زایل کند و کسی که تیج دارد چون بر
بند شفا یابد و مهر آریس گوید و داغ وی چون بار و گل بگذرانند و بر تیج طلا کنند شفا یابد و هر چه

خلبای قنه است بیونانی و گفته شود *

خل بسیار سی سرکه گویند و وی مرکب بود از دو جوهر مختلف گرم و سرد و سردی وی غالب بود از گرمی و بهترین وی خمری بود طبیعت وی سرد و خشک است در سوم و گویند سرد است در اول و خشک است در سوم معده گرم را نیکو بود و اشتها باز میکند و قطع خون رفتن از هر عضو که باشد بکنند چون بیاض و با آن عضو است که از دست خون و اند بود بدان بشویند و یا بریزند و یا در اینجا بشویند قطع خون بکنند چون بر سر نهند و در سر رافع بود و خوردن وی هضم را قوت دهد و اشتها را طعام باز دید کند و صفراوی مزاج را نافع بود و بدان مضمضه کردن و دندان را محکم کند خاصه که با شب بمانی بود و بن دندان محکم کند خاصه با گلاب نیم گرم مضمضه کنند و چون صوف ناشسته بدان تر کنند و با اسفنج بر جراحات نهند منع تورم بکنند و ریشهای که در بدن پیدا شود از حمزه و عله و جرب تر و سوسنگی آتش و قوبا و بوا و و خس چون با بعضی از او دید موافق این زحمته استعمال کنند بغایت نافع بود و ریشهای پلید و خورنده چون بسرکه را نیم بشویند زائل کند و چون اینهم ناشسته بدان تر کنند و با اسفنج بر جراحات نهند و زائل کند و بخاوی استسقا را تحلیل دهد و گران گوش و گرمی که در گوش بود بیرون آورد و طنین زائل کند و اگر گوش چکاند گرم آن بکشد و برگزیدگی جانوران بر موضع زخم گرم کرده وقتی که بدن گشته باشد لیسب سم آن و اگر بدن گرم گشته باشد سرکه سرد بدان موضع نهند بغایت سودمند بود و جهت دفع مضر است و گویند که گرم کرده بیاضا منافع بود خاصه مضر است افیون و شوکران و خالغ و شیر که بسته بود و خون در شکم و چون بانگ بیاضا منافع بود جهت دفع مضر است قطر کشنده و چون بدان غرغره کنند قطع سیلان فضولی از حلق بکنند و خناق و لهات را نافع بود و حلق که در حلق چسبیده باشد بیرون آورد و ملطف اخلاط خلط بود و شکم خشک کند و تشنگی بنشانند و سپهر را نافع بود و معده را داغست و در ماده نیز دفع کند چون بروی نهند جهت در دندان که از گرمی و سردی بود و سود و در این از گرمی بود و لیسب می می و این از سردی بود و لیسب لطیف که در ولایت و این خاصیت که در ولایت در غیر وی نیست و سرکه از انگور خیس گیرد بانگ نافع بود جهت گرمی که در دندان است مضر بود و سوداوی مزاج بسیار خوردن وی بصیر را ضعیف کند و عصب را زیان دارد و اگر در اندامان وی کند با استسقا بخاند و چون آب قند مزوج سازند مضر است وی کمتر بود و صاحب قهوه که گویند

وزحمت زائل کند و اگر زنی دشوارزاید زهره وی در فرج زن مالند و در حال نبراید و این محراب است
 و اگر دماغ وی در شیب پای بالند یا راه را بر انگیزاند و اگر آب پیر شاند تا مهر اشود و در سوراخ قضیب
 چکانند بول را براند و اگر طلیخ وی در آئین کشند و صاحب فالج در آن آب نشیند نافع بود و دماغ
 وی اگر بسوزاند و سحر کنند و در چشم کشند سفیدی زیاده که در چشم بود زائل کند و سرگین وی چون قویا
 طلا کنند نافع بود و دماغ وی با آب پیاز در چشم کشیدن سودمند بود جهت نزول آب چشم و اگر بروی
 زیر جامه خواب پنهان کنند و آدمی که بران خسپیده باید که نداند خواب نرود و خواب بروی شوریده شود
 و اگر دل وی چنین کشند همین عمل کند و اگر بروی در برج کبوتر پنهان کنند بر چند کبوتر که باشند از اینجا نروند
 و الفت گیرند و اگر در سوراخ موش نهند همه بگریزند از اینجا این مولف گوید و در خواص آورده اند که اگر خفاش
 را از فرج آویزند جزا در این مکان بگریزند و زیان نکنند و بول می بر باز بر قاتل است +
 خفج خردل بر لیت و در لام صفت لبسان گفته شود +

خلال مامون اذخرست و گفته شد +

خلاف پارسى بیدر اگر بنید و خلایق بنی به رنج است و گفته شد و خلایق نوعی از صفات
 است و صمغ وی از ورق وی بیرون آید و بهترین بیدر آن بود که بر کنار چشمه باریده باشد و طبیعت
 وی سرد خشک بود و ثمر وی و ورق وی هر دو قابض باشند بی آنکه بگزند و در وی تخفیفی بود و
 خاکستری در غایت تخفیف بود و لیستن خون بروی اعضا و کنند تر کرده و صمغ ورق وی بغایت خلایق
 بود و خاکستری اگر با سرکه بتراییل و غله و نماد کنند تر کرده زائل کند و درم پستان و در لیشها و غله چرات
 که در رم گرم بود و شری و آبله چون آب آن در حمام نشویند بغایت نافع بود و آب وی در سرد
 زائل کند و آب ورق وی بغایت نافع بود جهت ماده که از گوش کشوده باشد و روانه شود و در
 به فربانی که بر جدقه زده باشند نمادان نیکو بود و قطع خن رفتن بکند و صمغ وی جهت ضعف بصر
 سودمند بود و آب وی سودمند بود جهت سده جگر و برفان و مقدار آب می بسیت در رم
 مستعمل بود و اسحق گوید بفرست بشر اسف و مصلح وی گلاب بود +

خلنج اسم درختیست که فم از آن میگیرند و آنرا درخت کثیر خوانند و گل سرخ کوچک را در آن
 رنگ طبیعت گل وی خشک بود و در رم و صفی دارد +

احتشازیان وارد مصلح آن عود هندی و قرفل بود و دستور بدوس گوید چون بکشد پنج شش و سی قتی که
 ماه در افزونی بود و شکم وی بشکافند و سنگ پاره و شکم وی بود یکی دیگر یک بود و دیگری مختلف رنگ
 بود از هر رنگی چون در پوست گو ساه یا گو سفند کوهی یا در پوست ایل بندیش از آنکه خاک بر وی نشیند
 باز وی مصرع ببنند یا برگردن وی صرع از وی زائل کند و خوردن وی روشنائی چشم میفزاید
 و اگر لبوزانند خاکستری جهت خنق و بهر علت که باشد در خلق از لهات و ورم زائل کند و اگر خاکستر
 وی در چشم کشند با صره را قوت دهد و اگر با عسل بنامیزند و در چشم کشند بهتر بود و اگر با عسل و سرکه بکشند
 و کسیکه جرب داشته باشد یا دانهها بر اعضا و رحام طلاء کنند و بشیند تا عرق فرو آید بعد از آن بریزد
 بنهایت نافع بود و اگر نمک سود کند و خشک کنند و ورم از وی بپاشد مانند خنق را نافع بود و دماغ
 وی چون با عسل و چشم کشند در ابتدای نزول آب بنایت سود و در چشم وی چون سحق کنند و
 بروغن زنبق در ناف زنان بمالند نزدیک نفاس سود و بد و این زهر در خواص گوید چون بگیرند
 سر و فرستوک یکی نزدیکی ماده و لبوزانند با تش و در شراب اندازند هر کس که بخورد دست نشود و
 خون وی چون بخورد زن و هندی چنانکه ندانند شهوت وی زائل گردد و شیخ الرئیس گوید بر گیرین و
 چون در چشم کشند سفیدی بر برد و مجرب است و آرسطاطالیس در منافع اعضای حیوانات گوید اگر
 بزهره پرستوک سحوط کنند موی سر و ریش که سفید گشته باشد سیاه گرداند و دندان نیز سیاه کند پس چون
 خواهند سحوط کردن و بهن پراز شیر تازه کنند تا دندانها سیاه نشود و بر گیرین وی چون باز زهره گا و بنیان
 و بر موی سیاه طلاء کنند بی هنگام سفید شود

خطیان جنطیانا است و گفته شد

حقاش و بطوط خوانند و بنارس می شپه گویند و بشیرازی موش کور و شریف گوید چون بکشند
 و بر زبانه کدکان پیش از بلوغ طلاء کنند منع سوس ریستن بکند و چون در روغن کبچد بچشانند
 روغن عرق النسا را سود و به خاصه چند کت مکر کنند چون پزند و مرق آن بپاشد مانند شکم براند
 و در ورمک را سود و به و خاکستری روشنائی چشم را سود و به و بنیاد کند و این زهر در خواص
 گوید چون سوسوی در ظرفی مسین یا آهنین کنند و باروغن زنبق پزند چنانچه مهر اشود و صفائی کنند
 و روغن بردارند و بر فقرس مالند و فالج قدیم و عشته و ورم که در اجساد بود و در لبور بنایت سود

آبی طلا کردن نافع بود و عرق النساء و عرشه را سودمند بود و طبع پنج وی چون بیاشامند جهت
 عسر البول و قرصه امعاء و سنگ کرده و خلطهای خام غلیظ و عرق النساء و ارتعاش خاصه چون
 با شرب بخت باشند و چون بایه بط یا پیمرخ آبی بگویند و صمغ البطم وزن نخود برگیر و جهت ورم
 رحم و انقباض آن بغایت سودمند بود و طبع وی تنها همین عمل کند و پنج وی چون با سرکه
 بجوشانند و بدان مضمضه کنند در دندان ساکن کند و تخم وی خواه خشک خواه تر اگر بگویند
 و با سرکه برهق مالند زائل کند و چون خطمی جوشانند و طبع وی برگزندگی نخل مالند سودمند
 بود و چون بازیت و سرکه بر اعضا طلا کنند منع مسرت گزندگان کند و لیستوریدوس گوید
 مجر اعضا و منکسیر بود و مقوی آن و سه درم از وی قوچ را نافع بود و چون بیاشامند خون
 حیض فرود آرد و بول براند و جهت اخلاط سوداوی بغایت مفید بود و صدراع و شقیقه را
 ضما و کردن نافع بود و با آرد و جو و عسل بر ذات الحجب ضما و کردن سودمند بود و اگر ورق وی
 باندک زیت ضما و کنند برگزندگی جانوران نافع بود و بر سوختگی آتش همین سبیل بود و خطمی
 سرفه گرم سودمند بود و خاصه چون آب گرم لعاب وی بگیرند و با قند بیاشامند و ورق وی
 در ضما و ذات الحجب و ذات الریه سودمند بود و پوست پنج وی چون با آب بنزد صفا
 و اعضای صلب نم گرداند و ورق وی چون خشک کنند و بگویند و بدان سروریش
 بشویند پاک گرداند و تخم وی یک جز و آرد استخوان خرا و جز و با سرکه بپزند و بر ورم ذکر
 ضما و کنند تخلیل دهد و مولف گوید پنج خطمی کوهی جهت فقر س گرم ضما و کردن با گلاب بخت
 نافع بود و سرفه صفاوی را با نبات سفوف ساختن یا بجلاب گرم خوردن همین سبیل
 و آن نوعی از حلیم است و صاحب منهاج گوید اگر پنج خطمی یک منتقال از وی بیاشامند
 قوچ را سود دهد و اسحق گوید مضر بود بشن و مصلح وی عسل است و صاحب تقویم گوید
 مبعده و احشا و مصلح وی عصاره زرشک است و بدل آن گویند خبازی است و گویند
 بدل خطمی سفید نیلوفر است +
 خطر و سمه است و گفته شود +
 خطاف بیارسی پرستوک خوانند طبیعت دماغ وی و خاکستر وی روغن گوید برود

و دو وزن آن تخم جبرجیرست و صاحب تقویم گوید نم معده را نیکو نبود و مصلح آن عصا
لسان الحمل و سکر بود +

خصی الکلب پنجمست همچون خصی الثعلب آن دو نوع بود کوچک بزرگ و مانند کبوتر
بود شکل اما بدرازی مائل بود و آن زوجی بر فوق زوجی بود و یکی متمله و یکی سست قشنج و
گویند نوع بزرگ چون مرد بخورد و باز آن جمع شود و فرزند زنینه آورد و اگر نوع کوچک آن بخورد
فرزند اوینه آورد و طبیعت وی گرم و تر بود و نوع بزرگ رطوبتی فضل بود محلل و رهای
بلغمی بود و ریشهای پلید خورنده را نافع بود و نمک و ناصور و قلاع را سودمند بود و گویند چون
تر بخورد باده را زیادت کند و چون خشک بود بخورد قطع شهوت بکند و جالینوس گوید اگر
نوع بزرگ بخورد باده را زیادت کند و اگر نوع کوچک بخورد منع آن بکند برخلاف یکدیگر و وی
مسخن شش گویند و مصلح وی صمغ عربی و خشخاش سیاه بود +

خصی مرس جلبولست و گفته شد و بیونانی السورسطن خوانند +
خصی العجا جیل پارسى خایه گویند چون خشک کنند و بکوبند و بیاشامند نوز
تمام آورد و مقوی باده بود +

خصی الایل خایه بزرگویی چون خشک کنند و با شراب بیاشامند نافع بود جهت گزندگی اغنی
خصی البحر جندبید سترست و گفته شد +

خصف پارسى خرزهره نامیده را گویند و بشیرازی موهیل مولف گوید این سودیدی در
مفرده خود آورده است که مضعف باده است +

خصلاف مقل کی ست و گویند درخت مقل ست و گفته شود +

خطمی بهترین وی سبز جلی بود که گل وی سفید بود و آنچه بوستانی بود در دالزدانی خوانند
و بری را ششم المرج خوانند و بیونانی الیا و گل ویرا اکثر المنفعت خوانند و طبیعت وی سرد و تر
بود و گویند گرم بود با اعتدال و در وی تلخین و انضاج بود و از خاک و تحلیل و برهق طلاء کردن با کمر
سودمند بود و قتی که در آفتاب نشیند و درهای ظاهر نرم کند و آنچه در بن گوش بود و خناز
و دنبلات و درم پستان که از گرمی بود و درم متعده که هم از گرمی بود و درم مفصل با ریح

خشخاش مرقن خشخاش بحری بود و آنرا خلط مانند شاخ گاو بود بدین سبب یرامقرن خوانند و نبات وی در کنار دریا رودید بر نفس طلاء کردن با شیر نافع بود و چون اصل او بچون شاخ با آب تابانیده آید و طبع آن بیاض مانند سودمند بود جهت علت جگر که از خلط غلیظ بود.

خشخاش بحری مرقن است و گفته شد.

خشخاش نجیبین عسل خشک است که از کوستان فارس خیزد و از حد و کارزون در میان حص و طبیعت وی گرم و خشک بود گرمی خوشکی وی زیادت عسل بود و فعل وی اقوی از عسل بود و در همه حالتی و بدل وی بوزن آن عسل و نیم وزن آن کز بکین و گویند یک وزن و نیم عسل خشک مقل است و گفته شود.

خشکار آردی بود که خاله از وی نگرفته باشند.

خشپ الشونیز بسیارون است و گفته شود.

خصیه بهترین آن خایه خروس بود و نیکی بدی خصیه بحسب حیوان بود و طبیعت وی گرم تر بود و بعضی گویند مرد و خشک بود غذای نیکو و در خاصه خایه خروس صاحب تقویم گوید.

خصیه التعلب بهترین وی شیرین بود که فربه باشد از وی بوی منی آید و طبیعت وی گرم و تر بود در اول تشنج و تمد و فالج را نافع بود و شهوت جماع را برانگیزاند و الفاظ تمام آورد و عظیم مقو

باه بود و قائم مقام ستفقر بود و خاصه با شراب و مقدار شربت از وی از کثمتقال تا دو مثقال بود و

صاحب جامع گویند سستی از وی دو مثقال آورده است فربه و منی زیاده کند و وی دشوار منجم

بود و خاصه که از حیوان بدیه بود و مصالح آن انجدان و فو تنج کوهی و صقر بود و صاحب منهاج گوید

ثم لیت صاحب مفروده که ابن بیطار است در جامع گوید که آن نجی است و در اینجا قول صاحب

جامع معتبر است و ابن مولف گوید آن نجیست و نبات وی بمقدار یک وجب بود و گل آن خوا

رنگ دارد که بسفیدی زنده بماند نازک کشیده مانند گل لبلا ب صغیر و حال آنکه صاحب جامع

این نقلها که کرده از مفروده خافقی کرده بلکه تمام کتاب خافقی نقل کرده و با ستم خود باز خوانده و پدید

ضعیف بوقت آن نیفتاد و بدل آن بوزیدان است و بوزن آن تخم تربه و گویند بوزن

آن تخم جریست و بوزن آن بوزیدان و نیم وزن آن تخم انجوه و گویند بوزن آن تخم سبت

و دو وزن آن تخم جبرجست و صاحب تقویم گوید نم معده را نیکو نمود و مصلح آن عصاره
لسان الحمل و سکر بود.

خصی الکلب پنجمست همچون خصی الثعلب آن دو نوع بود کوچک بزرگ و انبلی
بود شکل اما بدرازی مائل بود و آن زوجی بر فوق زوجی بود و یکی متمله و یکی سست تشنج و
گویند نوع بزرگ چون مرد بخورد و بازن جمع شود و فرزند زنی آورد و اگر نوع کوچک آن بخورد
فرزند او زنی آورد و طبیعت وی گرم و تر بود و در نوع بزرگ رطوبتی فاضله بود و محلل و رمای
بلغمی بود و ریشهای پلید خورنده را نافع بود و نمک و ناصور و قلع را سودمند بود و گویند چون
تر بخورد باده را زیادت کند و چون خشک بود بخورد قطع شهوت بکند و جالینوس گوید اگر
نوع بزرگ بخورد باده را زیادت کند و اگر نوع کوچک بخورد منع آن بکند و بخلاف یکدیگر و وی
مسخن شش و سینه بود و مصلح وی صمغ عربی و خشخاش سیاه بود.

خصی مهرس جلوسبت و گفته شد و بیونانی السورسطن خوانند.

خصی العجا جیل پارسى خایه گوساله گویند چون خشک کنند و بکوبند و بیاشامند و غوطه
تمام آورد و مقوی باده بود.

خصی الایل خایه بز کوهی چون خشک کنند و با شراب بیاشامند و بجهت گزندگی افنی
خصی البحر چند بید سترست و گفته شد.

خضف پارسى خربزه نارسیده را گویند و بشیرازی موهکیل مولف گوید این سودی در
مفرده خود آورده است که مضعت باده است.

خضلاف مقل می ست و گویند درخت مقل ست و گفته شود.

خظمی بهترین وی سبز جیلی بود که گل وی سفید بود و آنچه بوستانی بود و در الزدانی خوانند
و بری را شخم المرح خوانند و بیونانی الیا و گل ویرا کثیر المنفعت خوانند و طبیعت وی سرد و تر
بود و گویند گرم بود و با اعتدال و در وی تلخین و انضاج بود و در خا و تحلیل و برهق طلاء کردن با سکر
سودمند بود و وقتی که در آفتاب نشیند و در مهای ظاهر نرم کند و آنچه در بن گوش بود و خزان
و دنبلات و درم پستان که از گرمی بود و درم متعده که هم از گرمی بود و درم مفصل با بر

خشخاش مقرر خشخاش بحری بود و آنرا خلط مانند شاخ گاو بود بدین سبب یرامقرن خوانند و نبات وی در کنار دریا رود و بر نفس طفا کردن با شیر نافع بود و چون اصل او بچون شاخ با آب تابانیده آید و طبع آن بیاض باشد سودمند بود جهت علت جگر که از خلط غلیظ بود.

خشخاش بحری مقرر است و گفته شد.

خشکانبجین عسل خشک است که از کوستان فارس خیزد و از حد و کار زون در میان حص و طبیعت وی گرم و خشک بود گرمی و خشکی وی زیادت ارجس بود و فعل وی اقوی از عسل بود و در همه حالتی و بدل وی بوزن آن عسل و نیم وزن آن گزین و گویند یک وزن و نیم عسل خشک مقرر است و گفته شود.

خشکار آردی بود که محاله از وی نگرفته باشند.

خشپ الشو نیز بسیارون است و گفته شود.

خصیه بهترین آن خایه خروس بود و نیکی بدی خصیه بحسب حیوان بود و طبیعت وی گرم تر بود و بعضی گویند سرد و خشک بود غذای نیکو و در خاصه خایه خروس صاحب تقویم گوید.

خصیه الثعلب بهترین وی شیرین بود که فربه باشد از وی بوی منی آید و طبیعت وی گرم و تر بود در اول تشنج و تمد و فالج را نافع بود و شهوت جماع را برانگیزاند و الفاظ تمام آورد و عظیم مقوت باه بود و قائم مقام ستفقر بود خاصه با شراب و مقدار شربت از وی از کثرتقال تا دو مثقال بود و صاحب جامع گویند سترگی از وی دو مثقال آورده است فربه و منی زیاده کند و وی دشوار منجم بود خاصه که از حیوان بهر بود و مصلح آن انجدان و فو تنج کوهی و صخر بود و صاحب منهاج گوید

ثعلبیت صاحب مفروده که ابن بیطار است در جامع گوید که آن نجی است و در اینجا قول صاحب جامع معتبر است و ابن مولف گوید آن نجیست و نبات وی بمقدار یک وجب بود و گل آن زرد رنگ دارد که به سفیدی زرد نبات نازک کشیده مانند گل لبلاب صغیر و حال آنکه صاحب جامع این نقل را کرده از مفروده خافقی کرده بلکه عام کتاب خافقی نقل کرده و با هم خود باز خوانده و بدین

ضعیف بوقت آن نیقاده بدل آن بوزیدان است و بوزن آن تخم ترنزه و گویند بوزن آن تخم جرجیست و بوزن آن بوزیدان و نیم وزن آن تخم انجره و گویند بوزن آن تخم است

خنش الکلب و نیسافوست و گفته شود:

خنش و دار و خولجان است و گفته شود:

خنش اش ابض لبثانی بود و بهترین وی تازه فریه بود و طبیعت وی سرد و تر بود و در دم و گوشت و رسوم و عیسی گوید سرد و خشکست در دم سودمند بود جهت سرفه گرم و نزله سینه و رطوبات معده و نفث دم و وادهای تیز که فرو آید از سر و با غسل منی زیادت کند و مقدار دو درم تا پنجم رسم عمل بود و جب وی شکم ببندد و آب وی شکم براند و خنشا منوم بود و غذا اندک دهد و مصلح وی غسل بود یا قند و صاحب تقویم گوید بسیار از وی مری خشش بود و مصلح آن مصطکه و سیلین بود و اسحق گوید که مضر بود و شش و مصلح وی مصطکه بود و قشر وی از دانه منوم تر بود چون بزند و آب آن بر سر زنند و چون ضما و کنند بر پیشانی بخوابی را نافع بود و بجز وی چون آب بچوشانند تا به نیمه باز آید و بیاشامند نافع بود جهت جگر معلول کسکه در شکم وی خلطی غلیظ بود:

خنش اسل سود و صاحب تقویم گوید بری بود و لبثانی بود و صاحب نیاز گوید بری مضر بود و بهترین و فریه تازه بود و طبیعت آن سرد و خشکست و رسوم و گویند در چهارم و گویند ترست در چهارم و خاصیت گل وی آنست که ریشهای چشم مواشی زایل کند و خنشا سیاه چون بکوبند خرد و با تراب بیاشامند جهت اسهال و سیلان رطوبات و من که از رحم آید نافع بود و چون آب خلط کنند و بر پیشانی و صدغین ضما و کنند بخوابی زایل کند و چون ضرورت بود در وادهای چشم استعمال کنند فائده دهد و سودمند بود جهت حرارت جگر و مقدار نیم درم از وی استعمال بود و توتیور گوید چون بسوزانند و سوخته آن بار و غن گل و سرکه بزر جرب طلا کنند و بجام روند و ششیت با بجز فرو آید نافع بود و چون سحق کنند و با سرکه بپوشند و بر صدغین طلا کنند و در سرکه از گرمی بود و حیرت آفتاب بغایت سود دهد و منوم و محذر بود و مضر بود و بسر و شش و مصلح وی تخم رازیانه بود و صاحب تقویم گوید مصلح وی روغن زیتون و سرکه بود:

خنش اش زبدی میقن افودس خوانند و معنی آن خنشا ش بود و بدان سبب بدین اسم خوانند که چون زبد سفید بود و بعضی از فلایا خوانند و نبات وی و ورق وی و ثمر وی مجموع سفید بود و تخم وی مسهل و نفخ بود و در قوت و طبیعت نزدیک به بلهنگ بود:

بغایت سودمند و خرف متورم و طلا کردن بر نقرس بغایت نافع بود و طلا کردن با مسکه بر قوبا و جرب طبع و سعه و حصص نافع بود و خرف عصاره چینی بدانرا جلاد و خرف مضر بود با عصاب و ماغی و مصلح آن روغن بنفشه بود و مقدار استعمال از وی دو درم بود.

خزانه آغزی بری ست بشیرازی اروانه گویند و طبیعت وی گرم و لطیف بود و مسخن و ماغ سرد بود و چون بیاشامند سود المزاج را نافع بود و جگر و سپر چون بدان بخور کنند بر وی کنده که باشد زایل کند و خرف رحم بود و محففت رطوبات باشد که از آن روانه بود و رحم را پاک و نیکو گرداند و چون زن فرزند از وی بخورد بر گریه و آبله تن کردن و بفرمان خدا تعالی و این مجرب است و چون سخن کنند و با آرد در دهان خرد و بر جرح ضعا و کنند تحلیل دهد.

خسوف جزا است و گفته شد.

خسپا رسی کامه گویند بری بود و بستانی بود و بهترین آن بستانی بود تازه سبزه بن و ورق و طبیعت آن سرد و تر بود و در سوم و گویند سرد است و در دم حرارت معده را نیکو بود و خواب آید و بول براند و خونی که از وی متولد شود نیکوتر از خونی بود که از بقول دیگر حاصل شود و میل بسودی داشته باشد و نافع بود جهت آب کروش و آنچه ناشسته بود و در وی نفخ کمتر بود و آنچه شسته باشد نفاخت در وی زیادت بود و چون در میان شراب آن تنقل کنند سی که کند و وی زود فهم شود و تشنگی نباشد و با مسکه اشتها و طعام باز دید کند ویر قانرا نافع بود و سودمند بود جهت ورمهای گرم و جرب طلا کردن و بر روی ضعا و کردن سودمند و بهیوایی زایل کند خواه خام خوردن و خواه پخته و قطع سیلان منی بکند و بر در چشم که از گرمی بود ضعا و کردن نافع بود و تخم وی چون بیاشامند سودمند بود جهت کسی که احتلام بسیار افتد و قطع شهوت جماع بکند و کامه وی بری لبن وی مانند شمشیر سیاه و در قوت و قطع سیلان منی بکند مانند بستانی و نیم درم از لبن بری مسهل کمیوس مانی بود و جهت اگر ندگی و غرق و رتیلان نافع بود چون بیاشامند و کامه لب یا خوردن چشم را ضعیف کند و تاریکی آید و حواس را تیره کند و مصلح آن لب یا مریا بود و ادلی آن بود که بحب فوق یا تنقیه کنند و آب از آن و چشم می چکانند و باه از آن دارد و مصلح آن بزرگ کرس فضاغ بود.

خسپا لمار شنجار است و موفیلوس ابو حلسا نیز گویند و در الف گفته شد.

خرفه مرج و فلیست گفته شود.
 خروالدیک والد جاج مرگین خروس و مرغ بود مجموع مرگینها سخن و محفت بود و صلاح قولنج بود
 چون با سرکه یا شراب بپاشانند و تریاق فطر خالق بود با غسل و چون بپاشانند بوزن یک مثقال
 با سنجبین قه بلغم آورد و مرگین خروس چون سخن کنند و برگزینگی مسک بپاشانند سود و دهد.
 خرفه الفار مرگین موش گرم بود و در ادرار الثعلب طلا کردن سود و دهد خاصه چون با سرکه بود و اگر
 با کند و شراب بپاشانند سنگ گرده بریزانند و اگر از وی شبات سازند و کوه کان بر خورند و برگزینگی
 برانند چون پزند و در آب آن نشیند یک عسر البول داشته باشد سودمند بود و اگر در چشم کشند سفیدی بر
 قره برود و اندر طوبیت قرینه پاک کند.

خرو الصفا و ع طلمبست و گفته شود.

خروالدنب در صفت و رب گفته شود و منفعت آن.

خرفه بطنج است و گفته شد.

خروامقان نباتی است بشکل سنبل الطیب الالون وی سبزی مائل بود و بیخ آن مانند نبل
 بود و بوی آن بیوی سنبل ماند و طبیعت و خاصیت نزدیک است لبیل و بر طعم وی اندک طاری بود.

خرفه قله الحما است و گفته شد.

خرفه ناس مرا حور است و گفته شود.

خرفه گوش لسان الحل است و گفته شود.

خرفه طال قرطال گویند و بر طمان و گفته شود.

خرفه ثمره عشر است و گفته شود.

خرفه طان غنومه است و گفته شود.

خرمیان جذید تر است و گفته شد.

خرفه لطیف ترین خرفه خرفه سرطان بحری بود و طبیعت خرفه سرد و خشک بود و در جلا و
 خاصه خرفه تور و خرفه سرطان محفت بود چون سخن کنند و هم چندان تخم تریزه کوفته طلا کنند
 و کف و نش را زائل کند و هر یکی که از آن پنهانند جراحتهائی که بود و در صلاح آورد و جرب و حما

خرق اسود حرافت دی زباده از حرافت ابض بود و ورق وی بورق چنار ماند اما
 شگافه ترازوی بود و سیاه تر و ساق وی کوچک بود و گل وی سفید بود اندکی لبه خری زرد
 و تخم وی مانند خشک بود و بیج وی سیاه بود و پر گره و ریشهای بسیار و شسته باشد و پوست
 وی سست بود و وی در زمینهای خشک و بیرون و در آبشکنی از میان دی چون غباری
 بیرون آید و بهترین آن بود که میان فرسبی و لاغری بود و بسیار گره بود و اندرون گره محو
 بود و رنگ بیرون وی سیاه رنگ بود مانند سعد و اندرون نه و تن وی اندک ریشته باریک
 داشته باشد و آنرا خال زنگی خوانند و رجل الرامی خوانند و بالینو دیون خوانند و بالینوس نیز
 گویند و طبیعت وی گرم و خشک است در سوم و گوشت مرده بخورد و برهق با سر که
 طما کردن سود و بد و بر برص نیز و لبین وی بر قوبا طما کردن نافع بود و سواس را سود و بد
 بالیخو لیا را چون با سوم و کند رو آب زفت بار و عنق قطران بپایزند و بر جرب مالند نافع بود
 و چون با سر که پزند و بدان مضمضه کنند و در دندان ساکن کنند و بخورد که در همین عمل کنند
 و چون نزدیک درخت انگور بود اگر از آن انگور شراب سازند مهمل بود و در داروهای
 چشم کنند قوت باصره بد و دفع سورا که مندر از جمیع بدن مهمل صفراد بلغم تر بود و صفر
 خلط مستفرخ کند زیاده از تقوینا و در علتهای مزین که محتاج بداروی مهمل باشد مانند ما
 و صداع و شقیقه بنایت نافع بود و مره صفر و مره سودا بر اند آسانی و شربتی از وی بنده
 تا نیم مثقال با فودنج و صغری و ادویههای لطیف گرم که معده را سودمند بود و بعضی در خمیر غنی
 یا در شراب خمرین بعد از آن بجواب پزند یا بمرغ مرق آن بپاشند مهمل بلغم و صفر و سودا
 بود اما مضر بود بگروه و اسهال بسیار و باشد که خنای آورد و مقدار و درم تشنج احداث کند
 و مصلح وی در استعمال کردن و قوه کثیر بود با فطر اسالیون و صغری و بدل دی نیم وزن و
 کندش و نیم وزن آن ماچیز خمرج و گویند بدل آن کندش است و پوست بیج کبر سادی
 و گویند بدل آن نیم وزن آن مادر یون است و چهار دانگ زن آن غار یقون است
 و گویند بدل آن یک است +
 خردال مبض خردل فارسی است و گفته شود +

خر دل فارسی نوعی از حرف است که آنرا اسفند اسپید گویند و گفته شد در الف و ابن الف
گویند خردل سفید لغایت سفید بود و حسب آن دو مقدار حسب سرخ بود و آن غیر حرف است
خر فقی بزبان اهل دمشق خردل فارسی است و گفته شد
خر و خروج خوانند و آن خیار است و گفته شد و خرب هم گویند
خر بوق ابیض پنجپست که پوست آن مستعمل است و بیخ کبریا و گیاهش لبسان الحبل ماند و
در ازی ساق وی چهار انگشت بود و مجوف بود و بطعم آن از خربق سیاه تلخ تر باشد و ازین
بیخ شاخه در شهابا رسته باشد مانند اسارون و کینوع الطس باشد و آن ریشه انداخته
باشد و لغایت صلب بود و بهترین وی آن بود که سفید بود و زرد و متعنت شود و چون بخانید
لحابت آشته باشد در حال زبان از آن سخت و بعد از آن زبان سخت بگز و طبیعت وی گرم
و خشکست در میان درجه سوم و فوس گوید گرم و خشکست در دوم فالج و صرع و در مقدار
سود و بد و مرقی بلغم و اخلاط سرد بود و محدوده را از اخلاط مختلف بد پاک کند و مثل بلغم و سودا و
چون زن بخورد بر کبر حیض براند و بچه بکشد و لبن وی برهق و جرب و قوبا طلاء کردن نافع بود
و از خواص می آنست که چون با سونق و عسل بمیشند و موش بخورد و بدوی سم کلاب خنای
و در شیا فاجت جهت دفع تاریکی چشم و روشنائی آن کنند سود و بد و اولی آن بود که یکطل از
باز کنند و در وقت آب باران بخنیا نهند سه روز بعد از آن بنزند تا دو دانگ بماند و بعد از آن
سانی کنند و خربق بیندازند و در طل عسل مصفی بر سر آن آب کنند و بچوشانند و گفت آن کبر
و چون بقوام اثر برسد فرو گیرند و شربقی از وی ملحقه بود آب گرم و این سالم بود و ایمن یک
بیا شاند و اگر سخت کرده بود و بوی وی بد باغ رسد طس بود و سعال نپیدا کند و اگر سخت کرده بیا شاند
خطر بود و تشنج و کزاز پیدا کند و قی آور و بقوت بخان باز دید کند و اخراط کردن در آن آدمی را
بکشد و مقدار مستعمل از وی پنج طس بود و کسیکه دیر خورده باشد بر از وی چون مرغ بخورد و میر
و صاحب تقویم گوید مصلح وی قوغ تازه بود و جلبید و صاحب منهج گوید مصلح وی مصلح بود و
مداوی کسیکه خربق خورده باشد برف و جاج کنند و بویهای خوش و آنکس که آنرا بیا شاند نشاید
که معده وی خالی بود و بدل وی جز الفی بود با با بنیر سرج

بهندی خیار خنبر بود و در هند کینوخ خرنوب هست که خرنوب شامی میماند که بغایت بزرگ است
باشد چنانکه شامی که از وی بهفت به مقدار یک گشته بود زیاده است بود و دانه است به مقدار کفی در اندرون و
بود و آن دانه جهت سپهر ز صلا می کنند و میالند.

خردل بهترین آن بستانی بود تازه و فرسوخ رنگ چون بکوبند زرد بود و طبیعت وی گرم و خشک است
در چهارم و از خواص وی یکی آنست که در عصیر انگور اندازند بحالت خود بماند و بخورد و چون بکوبند و
و باغ دارند عطسه آورد و چون بر نفوس ضاها کنند نافع بود و بر آید التخلیب همین سیسل خاصه بری وی و بر
عرق النساء و در سپهر و روی که فرمن باشد چون خواهند که جذب آن از عمق بدن بکشد بظاهر
بدن طلا کردن سود و بد و از بخور وی گزندگان بگزینند و خوردن وی قطع بلغم کند و چون با عسل
و یا با موم که اخته یا بازیت یا پیچ یا میز و بر و مانند کف وی پاک گرداند و در حای فرمن خنایر
تخلیل و در بغایت چون با کبریت سیکنجین بر وی طلا کنند و بر جرب و قوبا ضاها کردن بغایت سیوند
و مولف گوید اگر کسی قوبا داشته باشد که هیچ چیز زائل نشود بکیر و خردل کوفته وقتی که از حمام بیرون آید
که پارس تازه بر انگشت پیچد و بر قوبا یا باله یا خون آلوده شود بعد از آن خردل کوفته در آن باله زرد آید
بسیار از وی روانه شود و صحت یابد و این مجرب است و بکرات تجربه کرده و رازی گوید اگر کسی
در دندان دائمی کند که بی دم بود سخت کند و بر دندان هند عجائب بیند و چون بر برص طلا کنند
سود و بد و ضاها کردن بر جهت رحمت اشیر خس بغایت نافع بود و در صدفات بکشد و در
و از دمای چشم جهت شب کوری سود و بد خاصه چون بکوبند و در آب بنزد و با عسل و چشم کشند
و چون باله و ننگ یا شراب بیاشامند گرم بکشد و اگر آب وی در گوش یا دندان چکاند و در سار
کند و سپهر بگذرانند و اختناق رحم را سود و بد و باه را زیادت کند و پتهای کمین زائل کند و مقدار و اشتغال
از وی شمع مل بود و خردل بری خطی بد از وی حاصل شود و تنکان آنرا قحی خوانند و همه عطش را بشد و در
آورد و مضر بود بد باغ و مصلح وی آن بود که با با و ام و سر که بر و رند و باید که در غور و ن جهت مداوات
نمک بهندی با وی اضافه کنند و بیاشامند و صاحب تقویم گوید مصلح وی صندل و کافور و گلاب
بود و بدل آن دو وزن آن حبه را شد بود و گویند دو وزن آن +
خردل بری لبان گویند و گفته شود و در لام +

که در زمین نمناک باشد و در شیب گل بود طبیعت وی گرم و خشک بود و خشکی وی در درجه سوم بود و چون بگویند و بر جراحت اعصاب ضما و کتند و سه روز را کتند بجایت سودمند بود و گویند در ساعت سودمند بود و بایم مرغ آبی جهت درد گوش نافع بود و چون با شراب بیاشامند بول براند و بر قان اسودد و سنگ کرده بریزند اما مضر بود با عصاب داعی و مصلح وی روغن بادام بود و در بزرگ کردن ذکر اثری تمام دارد و خاصه چون بشویند و خشک کتند و سخن و بار و روغن کنجد طلا کنند *

خرنوب عصفرت و گفته شود و صاحب جامع گویند نوعی از خرنوب است که زبان بری انیسب باشد و خرنوب نبطی خرنوب گویند و خرنوب اشوک و قسم فروش تیر گویند پیاری گویند خوانند و اهل شام خرنوب مغربی گویند و بحرینی نبوت گویند و گفته شود *

خرنوب شامی پیاری گویند و بشیرازی گویند و کازرونی گویند و آنچه خشک بود و بهتر از تر بود و طبیعت وی قابض بود و سرد و خشک است خشکی وی در دوم بود و گویند گرم است و بول شکم بندد و با وجود شیرینی معده را نگیرد و او را بول کند خاصه چون با عقید الغب پرورده باشد و جالینوس گویند چون تر بود شکم نرم کند و معده را بد و مضطرب نشود و چون خشک بود شکم بندد و بول براند لیکن در یضم شود و چون نارسیده بود و تا لیل را بدان بماند محکم البته زائل گردد و مقدار مستعمل از وی پنجم گرم بود و روغن گویند غذای بدن بد و طبیعت به بندد و روغن معده را نافع بود و در بیا سوس گویند سودمند بود جهت اسهال با فرط و قوت بدن بد و اسهال پاک کند از اخلا فاسد اما بجفت اعصاب بود و مصلح وی لعاب بهدانه و نبات بود و صاحب مناج گویند مصلح خرنوب فانی بود و گویند مار العسل و جلاب و بدل خرنوب مازوی بی سوراخ بود بوزن آن و گویند طلا و گویند قوط بوزن آن *

خرنوب هندی خیار چنبر است و گفته شود *

خرنوب مصری شجره سطا است و گویند آن خرنوب نبطی بود و گویند قوط است تحقیق و گفته شود و این مؤلف گویند خرنوب چهار نوع است بلکه پنج نوع مصری و نبطی و شامی و هندی باز دو نوع است خرنوب شامی که کازرونی و نبطی که کوه رست و خرنوب مصری قوط است تحقیق و خرنوب

خرق فستین است و گفته شد *

ختم الملک خاتم الملک گویند و آن طین مخموم است و گفته شود *

خشم البقر زبل البقر است پیارسی سرگین گاورا گویند چون برورهما غلیظ نهند تحلیل کند و چون بسوزانند و بر سوراخ بینی نهند با سر که خون رفتن باز دارد و همه زهر را نافع بود چون بخورند و گرم بر بدن نهند و بگذارند تا خشک شود بعد از آن بگیرند و دیگر تازه نهند چند نوبت و چون بر پاشی نهند با خاک سترزیت سود دهد و برگزیدگی زنبور نخل بغایت نافع بود و مستقی را بدان طلا کردن سودمند بود و بهترین وی آن بود که در فصل ربیع باشد و چون خشک کنند و بسوزانند و مستقی بیاشامد بغایت سودمند بود و اگر زن بدان بخورند زادن بروی آسان گردد و بچهره بیندازد و بچهره زنده بکشد و در خواص این زهر آورده است که چون بر تللیل بندند قلع کند *

خدر نق غنکوت است و گفته شود *

خداغ الرجال زهر البنج است و گفته شد *

خردل ابض اسفند اسفند است و گفته شد *

خرواحام جوز جنم است و گفته شد *

خرقی خلزست و گفته شود *

خرفه پیارسی بیدار بخورند و شیرازی گفت خوانند و بهترین وی بحری بود و طبیعت وی گرم و خشک بود و در دم و گویند تر است و اسحق گوید گرم و خشک است در سوّم سهل بلغم بود و قوی بکشد و فالج و لقوه را نافع بود و صاحب منہاج گوید شترتی است و کرده درم سودمند گردد و صفا تقویم گوید شترتی از وی پانزده حب بود و سفید کرده اعصاب را نافع بود و بر صلابت که بود چون صفا کنند و بیاشامند نرم گردانند و شترتی حب از وی سفید کرده چون سحق کنند و بیاشامند سهل بلغم بود و مره و طوبت مالی و قی آورد و غشیان باز دیکند و ورق وی چون بکوبند و با سویق خلط کنند و صفا کنند بر ورمهای بلغم و ورمهای گرم که در چشم بود سودمند بود خواه پخته و خواه خام و بر لقمه و در و مفصل چون صفا کنند بغایت نافع بود اما خوردن وی مضر بود و بینه و مصلح وی کثیر بود خراطین ز عار گرم گویند و آن اعمار الارض است و حمار الارض نیز خوانند و آن گرمی است *

خبر الغراب اقحوان است و گفته شد +

خبر القرو و لون است و گفته شود +

خبر المشایخ بخور مریم است و گفته شد +

خبر الحديد اسقورون است و بسیار سی‌ریم آهن گویند و بشیرازی ریمه آهن گویند و قوی تر
از همه خبثها بود و آنرا فنجوش خوانند و بهترین آن فولادی بود و امس پارهای کوچک تنگ که بر
خشونت نبود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در سوم مخفف رطوبات بود و محلل و رهمای گرم
سودمند بود جهت خشونت جفن و مقوی معده بود چون با شراب کهن بیاشامند خون بواسیر
کند و منع البستی کند و چون زن بخود برگردد و بشیم پاره خون رفتن باز دارد و قطع سلس البول کند و سفل را
محکم دارد و طمک کردن و چون بیاشامند جهت شیر که در پستان بسته بود و سودمند و بمقدار دانگی سنگ
مستعمل بود و خبث الحديد بقوت مانند زنجار الحديد بود و چون با نجبین بیاشامند منع مضرت دوائی
که کشنده بود بکند مانند ناف دیون و آن خوردن خبث الحديد غیر بد بر همان عارض شود که آن خوردن بر
الحديد و علاج وی همچنان کنند که کسی براده خورده باشد اولی آن باشد که مدبر بکشد صنعت آن گیرند
خبث الحديد و بحق کنند و در سرکه انگوری خیسند چهارده شبانه روز بعد از آن خشک کنند و بحق
کنند و باروغن با و ام بریان کنند و بعد از آن استعمال کنند و صنعت وی آنست که باه راز بکند
و درم سپرز را تحلیل دهد و درم معده و جگر و سپرز را نیز و اعضائی که محتاج بتجفیف بود و قبضه تفتیل بول
و قرحه امعاء و مثانه بغایت نافع بود و بدل خبث الحديد بر اطفال کویک بود و اگر غیر بد بود بدل
آن خرف بود +

خبث النفضه ثفل فقره بود و بهترین آن بود که سبز رنگ تنگ بود و قابض بود و بغایت و
در روی بذب و تجفیف بود و جرب و سحفه و ریش را نافع بود و منع خون از ناصور و بواسیر بکشد
چون در هر یک کنند +

خبث النحاس و رقوق نزدیکیست خبث الحديد و مس سوخته اما ضعیف تر از مس سوخته بود
خبث الرصاص قوت وی مانند رصاص محرق بود و طبیعت آن سرد و خشک است
سودمند بود جهت ریش چشم بدل آن سفیداج رصاص است +

و گل وی سودمند بود جهت قرچه کرده و مثانه آتشامیدن و ضما و کردن و قضبان آن نافع بود
جهت روده و مثانه و شکم نرم دارد و نوعی از خبازی بری بود که مسهل مرطه خام بود تا حدی که گاه
باشد که چون نیاید +
خبر بهترین آن بود که از گندم آفت نارسیده صلب پاک و فربه بود و خمر سمید و جوی شتواری
از شکم بیرون آید و نفخ در وی زیاده بود و مولد ریح بود و سده جگر و سنگ کرده تولد کند و شکم
و نان خشک را سبز غلیظ کند و خونی که از وی حاصل شود میل بسیار بی و شسته باشد و خمر جوی
بدن را فربه کند و خمری که نخاله بسیار داشته باشد زود از شکم بیرون آید و غذا اندک دهد و آنچه غلام
اندک داشته باشد خندان بود و نان فطیر نفخ در وی زیاده بود و از آنچه خمر داشته باشد و نان خشک
کهن شکم به بند و نان نرم خشک چون باب و نمک ترکند و بر تو بار کهن ضما و کنند زائل کند
شکم را نرم دارد و اصحاب قولنج را سود دهد و غذا اندک دهد و بدتر از انواع خبر را بود که از گندم
سازند و جرب و کبوسو بوسیر تولد کند و مصلح وی او بان و طلاوات و البان بود بهترین خبر سمید
بود و غذا بیشتر دهد و دیر بضم شود و سبب اندک نخاله و در گرمی و معتدل بود و بدن را فربه کند و
شکم به بند و سده پیدا کند و اولی آن بود که خمر و نمک تمام داشته باشد و با سفیداج و طبخا
شورخ و زرد و بعد از وی جوی گندم وی میان سمید و خشک را بود و متوسط بود و در کثرت غذا و
قلت آن و سرعت هضم و بطی آن و نزدیک بسمید بود و در بیشتر احوال و شکم به بند و نان فطیر
خلیظ بود و شکم به بند و اصحاب که را سودمند بود و معده قوی و گرم و دیر بضم شود و مولد ریح
و نفخ بود و سده و سنگ کرده احداث کند مصلح وی و تخمیل و اطریفل بود و بعد از آن ما و العسل و خور
و بجام رفتن و خوابهای دراز کردن مناسب بود و نان فرفنی تر بود و دیر بضم شود و فزاج خشک
سودمند بود و مصلح وی چیزهای شیرین بود و نان قطایف شکم به بند و مولد خلط غلیظ بود و مصلح
چیزهای شیرین بود و نان برنج بهترین آن که از برنج خوب سفید نهند و طبیعت آن سرد و خشک بود
خدا می رود و بد و شکم به بند و دیر بضم شود و مصلح وی روغن بادام بود و نان جو بهترین آن
بود که از جوزه فربه نهند و طبیعت آن سرد و خشک بود و شکم به بند و غذا اندک دهد و مصلح آن
چیزهای چرب بود

خا و لجنان خسرو دار و گویند و آن خولجان است و گفته شود *

خامشتر شیطان است و گفته شود انواع آن در شین *

خالا و ن خند روس گویند و آن خنطه رومی است و پیارسی کامل خوانند و در خند روس منفعت
وی گفته شود *

خبر بزر انجم است پیارسی شفتک خوانند و با صحنهانی خاکی و به نیری سوارون و تبرکی مانشو
و نیکوترین آن کسرخ خلوقی برنگ بود خور و شیرین و طبیعت وی گرم و تر بود شری و خصیه را سود
بود و اصحاب سودا چون بانبات و شیر پیاشا مندیدن را فر به کند و لون را نیکو گرداند *

خجاری پیارسی خرو گویند و آن نوعی از ملوکیه است و بشیرازی نان کلاغ خوانند و گویند و
بستانی است و ملوکیه نوعی از ملوکیه القبله الیهودیه گویند و ملوکیه گویند که آن خطمی است و برقی

تر و خشک از بستانی بود و طبیعت وی سرد و تر بود و در اول درجه گویند معتدل بود و در گرمی سرد
و فولسوی طبیعت آن گرم و خشک است و این قول دور است و گویند تلخین در وی هست و

معتدل بود و چون ورق وی برگزیدگی زنبور و نخل ضما کنند بر بود وقتی که خام بود و خاصه باریت
و ورق بری نافع بود بازیتون بر سوختگی آتش و جمره چون بروی نهند و طبع وی زنان چون رو

نشینند صلابت رحم نرم گرداند و ورق وی چون بایج وی بپوشانند سودمند بود جهت زهر با و آلود
کننده و برگزیدگی ریتلا ضما کردن نافع بود و بول براند و تخم وی چون خلط کنند با تخم خند قو قار

و با شراب پیاشا مندید و در مثانه ساکن گرداند و چون ورق وی به نیند و بر دما سیل و بر ورما
بنهند که احتیاج لشکا فتن بود بکشاید و ماده بیرون آید و بدان حقه کردن گزندگی روده و رحم و

مقعد را سودمند بود و بستانی معده را بد بود و چون تر بود مثانه را نافع بود و تخم وی نافع بود جهت
خشونت که در سینه و شش مثانه حادث شود و اگر نیند بار و عن و ضما کنند بر ورما که در مثانه و گرد

حادث گردد و سود دهد و اگر ضما کنند بر ورما گرم ساکن گرداند و خجاری سودمند بود جهت سرفه
که از خشکی بود و از خشونت سینه و بول را براند و شکم و ورق آن چون بخانند همچنان خام و ضما کنند

با اندکی نمک بر ناسور که در چشم بود پاک گرداند و گوشت بر ویانند و چون ضما کنند با کینه بر ریشی که از
تری بود زایل کند و سبوسه را سود دهد و چون برگزندگی عقرب ضما کنند خاصه که بازیت نافع بود *

خالق الکلب قاتل الکلب فی اندود و قوت مانند خالق النمرست و در عمل همان فعل میکند بلکه زیاده تر از آنست که از بند و ستانست و از بند خیر و از آنرا آزار گویند و گفته شد و آن سم هر حیوانست که در بنال آشته باشد بپندوی و بسیار سی کجوله خوانند.
خاتمه الملک سادآور است و گفته شود.

خامالاول صاحب جامع گوید جرباست و صاحب منهج گوید نوعی از مازیون سیاه است و صاحب گوید خامالا اسم مازیون است و آنکه گفته اند اسد الارض مازیون است سهو کرده اند اسد الارض جرباست و گفته شد و خامالا اسم مازیون است و بسبب اشتراک اسم سهو کرده اند و هم صاحب جامع گوید از قول بعضی متأخران که اسد الارض که خامالاول نامش است که آن مازیون سیاه است پس این طریق قول صاحب منهج معتبر بود و خامالیون و کمالیون نیز گویند.
خامالاول لوقس معنی یونانی سفید بود و عبری شخص گویند و بربری اداو اود و لفت گفته شد شخص سود و ابیض.

خامالاول نالس اداو ابر اسودست و آن خامالیون است و کمالیون نیز گویند و آن خامالاول است و گفته شد.

خامالابر یونانی یعنی زتیون الارض و آن مازیون است و گفته شود انواع آن دریم.
خالید و میون و خالد و میون نیز گویند و آن دو نوع است کوچک بزرگ آن عروق الصغر است و کوچک آن مامیران معنی خالیدون و دمار الخطائی از بهر آن گویند که بجه پستوک و شمشاد نامینا بود و مادری برود و شاخ از مامیران بیاد و در آشنیانه نهید بجه نامینا کرد و بفرمان خدای تعالی و این از خواص است فتبارک الله احسن الخالقین.

خاماسیلن بالونج است و گفته شد.

خاماطیس معنی آن یونانی صنوبر الارض بود و آن کما فیطوس است و گفته شود.
خامادریوس خامادریون نیز گویند معنی آن یونانی بلوط الارض بود و آن کما دریوس است و گفته شد.
خاما قیطی معنی آن یونانی خان الارض بود و آن خان کوچک است و اقطی خان بزرگ است و گفته شود.

کوچک بزرگ سودمند بود جهت ورمهای گرم و بر جگر و سینه گرم طلا کردن و چون تنها یا با سون
بر جگر و غده نما کنند و ریشها بپزند و ورم گرم که در چشم پیدا شود و سونگی آتش و فقس بغایت سود
بود و آب وی چون مقدار نیست درم بیاشامند سودمند بود جهت سده که در جگر و سینه باشد و
مسهل صفر باشد و میر و عصا و وی پنجم درم آشامیدن جهت گزندگی رتیلاناف بود و چون آب
بامر که در غنک بر سر نطول کنند در سراناف بود و جهت اسهال و ریش روده سودمند بود و چون
با شراب بیاشامند گرم دراز بیرون کنند و چون زن بخود بر گیر و قطع سیلان رطوبت فمین از رحم
بکنند و اگر چشم کشند در چشم را سودمند بود و فوس گویند پنجم درم آب وی با سکنجبین چون بیاشامند
حدت دم را ساکن کند و صفرا و قوت بدن بد بد و و کسورید و سن گویند نوع سوم قله الحماق بریه
خوانند و بفرطیلا فون خوانند و اهل روم البیوا خوانند این نوع میان سنگستانها روید و طبیعت وی
گرم بود و مفرج جلد بود و چون بایه کین بر خنارینها کنند تحلیل دهد و حی العالم مضر بود پس از مصلح
طین ارمنی بود +

حیصل حدق ست و گفته شد و آن باد بجان است +

باب الحمار

خالق النمر صاحب منهج گویند خالق النمر الذیب و یسمی قاتل النمر الذیب و هی حیثه
و در صفت قاتل الذیب گویند قوت کفوت خالق النمر و موثره پس بدین تقدیر این دو اسم است
آن یکی سهو خواهد بود و آنچه محقق است گفته شود خالق النمر نباتی است که چون پلنگ بوز و گرگ
سگ و خوک و غیر آن بخورند که مخصوص است بپلنگ که ویران و دتری کشد آن نوعی از اذریون است
بتحقیق اگر چه بعضی گویند است و بعضی گویند خریق سیاه است و این هر دو خلاف است
و آنرا فون بنطن گویند و طبیعت آن گرم خشکست در چهارم
خالق الذیب قاتل الذیب است و در قوت مانند خالق النمر بود اما مخصوص است بگرگ
که ویران و دتری کشد چنانکه خالق النمر مخصوص است بنمر خالق الذیب نیز مخصوص است بذیبت آن
بتحقیق خریق سیاه است و طبیعت آن گرم خشکست و در آخر درجه سوم و چون بگویند و
برگشت خام باشند و لک بخورد و میرد +

زرد بود و گل دی گرم بود در درجه سوم خشکست در اول و ورق وی ضعیف تر از زبروی بود و
صمغ وی گویند که با ست و تخم وی لطیف تر از صمغ وی بود و آنرا سر خوانند و ورق وی چون با سر که
بر نقرس ضما و کفایت سودمند بود و ثمر وی چون با سر که بایشانند صرع را نافع بود و تقطیر البو
را سود و بدو ثمر وی منع آبستن میکند و شیخ الرئیس گوید وی لطیف است و سخت گرم نیست
یکمشتقال ثمر وی عرق النسا را نافع بود و اسحق گوید یکمشتقال زرد ورق وی بعد از طهر با سر که میشود
بود جهت آبستن +

خوم تر سندی است و گفته شود و خمر تر خوانند +

خواری آرد گندم سفید که بجزید بخیته بود +

خوچم درد احرست و گفته شود +

خوران و خوفران این هر دو اسم طرخون است و گفته شود +

خومانه بعرابی گویند و لبسریانی طریفلس و گفته شود +

خوز اسفندار بستان افزوز است و گفته شد +

حیه مار است و انواع آن بسیار است و آنچه در تریاق مستعمل بود قرص فمی بود که از گوشت
وی سازند و صفت و منفعت وی در مرکبات گفته شود انشاء الله تعالی +

حیوة الموتی قطران است و گفته شود

حی العالم ابرون خوانند معنی ابرون الحی ابد العینی همیشه زنده و هرگز ورق آن نمیفتد و
همیشه سبز باشد و بیش بهار نیز خوانند و بعضی گویند بستان افزوز است و بعضی گویند تخم آنست

و این هر دو خلاف است و آنچه محقق است نوعی از ریاحین است که در تبریز بسیار باشد و نام

سبز بود و حی العالم دو نوع است کوچک بزرگ و سیقوریدوس گوید سه نوع است یک نوع

کوچک خود روی بود و در جایگاههای سایه و بن دیوار با و کو بهار وید و قصبان وی کوچک بود

و یک شاخ پیش نباشد و ورق بسیار بدان بود و بقدر که خوب بود و گل وی زرد بود و در وقت

مانند نوع بزرگ بود و از آن بزرگ بستانی بود و کوبی و قدوی بدرازی یک گز باشد و بسیار

انگشت بود و بهترین وی بستانی بود و طبیعت سرد بود و در سوم خشکست در اول هر دو نوع

وجبا قوا خاوند و بیونی لوطوس اغزیوس خوانند و معنی آن خند قوای بری بود و از آن سبب
طریقین خوانند و بهترین وی بستانی بود و طبیعت آن گرم و خشک است در آخر درجه دوم
و گویند در میان دوم و گویند در آخر درجه اول و گویند در سوم کلفت را نافع بود و روغن وی در
مفاصل را سودمند بود و در نشین و عصاره بستانی بحسل در چشم کشند سپیدی که در چشم بود
بر در خند قوای بری و بستانی صرع را سودمند بود و دستقا و بول حیض براند و چون آب
وی بگیرند و بچوشتند باروغن و روغن وی بگیرند سودمند بود جهت باد پاک در اعضا بود و اگر
طفلی در حرکت بیاید چون بروی بماند زود حرکت کند و اگر در طبع آن نشیند همین عمل کند
و تخم وی هیچ باه بود و اگر آب وی برگزندگی عقرب ریزند در در ساکن کند در حال و چون
بر عضوی سالم ریزند لیس و وجع پیدا کند و چون بصاره وی سحوط کنند صداع آورد و
خند قوای خناق آورد و در حلق و مداوای وی بکشتنیز و کامبو و کاسنی کنند +

حظه بهترین آن بود که متوسط بود و در صلابت و لین و فربه بود و میان سحر و سفید بود
سیاه بد غذا بود و طبیعت آن گرم بود و معتدل در تری خشکی رو پاک کند آرد وی و چون بپزند
و برگزندگی سگ یوانه نهند سودمند بود و چون بخایند و بر دلهما و ورهها نهند سوراخ کند
و هیچ غذای آدمی از حیوانات موافق تر از وی نبود و روغن ویرا بگیرند قوای نافع بود و
صفت آن در صفت ادیان گفته شود و اگر به چنان خام بخورند گرم و در شکم پیدا کند و اگر
اسپ بخورند زیان مند بود +

خام الغول شکار است و ابو خلسا گویند و گفته شد +

خاقریش خراز الصخر است و گفته شد +

خام مجنون دسمه است و گفته شود +

خطره و میه خندروس خوانند و خالان نیز گویند و گفته شود در خا +

حوک بادروج است و گفته شد +

خود مندی میخ خوانند و گفته شود +

خود روس اگر دفس خوانند و توز خوانند و آن درختی است که پوست و

سودمند بود خاصه چون باادویه خلط کنند مانند انیسون و افیتیمون نمک هندی و صبر سقوطی
و ایاچ فقیق و خنظل اگر در طبع حقه کنند هم چنان درست از دو درم تا چهار درم شاید که قولنج را بکشند
و در سودای خام بیرون آورد و شربت از شکر آن بنمیدرم بود با غسل و باادویه انگلی و نیم بود و باید که بکشد
سحق کنند و اصلح وی بکشند و اصل خنظل سودمند بود و گزیدگی افغی را هم خوردن و هم طلا
و این مولف گوید که اگر صاحب اسیر بوق خنظل حقه کند ریشهای بوا سیر بیرون آید و حکایت
کنند که اعرابی عفر ب چهار موضع او بگزید و درم از وی بیاشامند و حال صحت یافت و در حقه
کسی که قولنج داشته باشد سود دهد و بخور کردن بوا سیر را نافع بود و چون بخور بگزید بیکت و اسحق
بن عمران گوید بگزید خنظل و سروی بگزید و تخم آن بیندازند و از روغن زیتون بپزند و سوراخ آن
بخیمر بگزید یا بگل حکمت و در آتش نهند تا چند جوش بزند بعد از آن بریزند و بر موی مالند سیاه
کند و را کنند که زود سفید گردد و وسیع و شقی گوید اصل وی چون بجوشانند نافع بود جهت
بغایت و گزیدگی افغی را خنظل باید که در گرمای گرم سرمای سرد مستعمل نکنند که اسهال و موی آورد
و مضر بود و مصلح آن کثیر بود و مصلحی و بدل آن گویند حب الخروع بود و گویند بوزن آن
خردل و چهار دانگ زن آن قند الحار و گویند بوزن حرمل و چهار دانگ زن آن قند
خسار هندی هندی گویند اما بهترین آن بود که بغایت سبز بود و در حال صحت و کرده باشند طبیعت آن گرم است با قند
و گویند معتدل است در گرمی و سردی و غشی گوید سرد است در اول خشک است در دوم
طبیعی وی سودمند بود جهت و رمای گرم و سوختگی آتش و نافع بود و شکستگی استخوان و ریش
و در هر یک جهت خنظل کند و نیم مثقال چون بیاشامند قولنج بکشاید و از خواص وی آنست
که چون کسی را ابتدای آبله کند جناب آب بپوشند و بر کف پای وی نهند اما این پهن از آنکه در
چشم وی بر آید و این مجرب است و صیغ و اگر تخم وی بکشتن با غسل بپوشند و حق کنند و باغ رقیق
سودمند بود و در خواص آن هر گوید چون جناب بپوشند و بر ناخن نهند و بر آن امان کنند و بگو
گرد اند و سودمند بود و اگر پای ابوخی خنظل بکشد لثب با دانه بول کند بول آنکس سرخ رنگ بود
و مضر بود بخلق چون بیاشامند و مصلح آن کثیر بود

خند قونی بسیار سی و یوهست و شیرازی قوقو گویند و بری بود و بستانی بود خند قوقای بری

چرخ گوش وی چون بود کی دهند که گریه کند دیگر نگوید و در خواص آورده اند که واژگونی بر خیزد
 کسی را که عقرب گزیده باشد و آن زائل کند و اگر در گوش وی گویند که عقرب مرا بگزید و در
 زائل شود و خرا در کند و اگر مصرع از پوست پیشانی وی چیزی باخود نگا دارد و کی سال تمام
 و چون سال نو شود پاره پوست پیشانی وی نو نگا دارد تا سال دیگر صرع از وی زائل شود
 و این زهر گوید و چون صرد سگ را عظیم ناخوش می آید و در رحمت است از آن *
 حمار و حشیشی خزر کور را گویند عبد الملک ابن زهر گوید نظر چشم وی کردن صحت چشم نگا دارد و
 منع نزول آب بکند و این خاصیت حق تعالی بوی داده است جالینوس گوید گوشت وی
 چون فربه و جوان باشد نزدیک بگوشت ایل بود بغایت غلیظ بود پیه وی چون بر کلف طلسمند
 سود دهد و چون بار و غن قسط بچو شاند جهت درد پشت و گردنه که از بلغم و باد غلیظ بود و زهره و
 جهت دار التعلب و دالی مالیدن سودمند بود این مولف گوید اگر مغز استخوان وی باز ^{مخبر}
 بگذارد نفوس و ریشها را نافع بود و اگر مغز را با کف و آب گلابین مدقوق را دهند چند نوبت سود دارد
 و گوشت وی چرب آن بخورند در مفاصل و باد و بای غلیظ را سودمند بود و گوشت وی بسیار
 خوردن تمدد در معده و طبی خروج ثقل پیدا کند اولی آن بود که از پی وی جوارشات مسهل
 شهر بایران و عمری و امثال آن بخورند *

خطل حلقم خوانند و تخم ویرا همید گویند و بعضی کیسب و پارسسی کوسب و بکیزی خزر بزه خوانند
 و بلغظی دیگر خزر بزه رواه خوانند و زرو ماده بود ماده سفید و سست و زرد و تلک باشد چند آنکه سفید
 تر بود بهتر بود و پوست وی باید که زردی بود که بسفیدی زند آنچه بگوید زنده بود و اگر بر درخت
 خطل یک خطل بیش نبود آن کشنده بود و آق بزرگی و خطل بود و بهترین آن ماده سفید
 بندی بود که وصف کرده شد و طبیعت آن گرم است و در سوم خشک است در دوم درجه و یو جانگود
 گرم و خشک است در دوم و کندی گوید سرد تر بود و مولف گوید که حکیم کندی سهو کرده است
 و وی محلل و مقطع بود و جمع مفاصل و اعصاب و عروق النساء و نفوس سرد را بغایت مسهل
 بود و دماغ از اخلاط پاک کند شحم وی سهل بلغم غلیظ بود از مفاصل و اعصاب مسهل مرا اسودد
 اصغر بود و قوی بجزی بکشاید و ورق وی صرع و اینجولیا و سوسوس و دار التعلب و دار الحیة و جذام را

در اول حرارت معده و جگر ساکن گرداند چون طبع وی بسیار شامند یا با جلاب یا با سبب معده و جگر را از اخلاط پاک کند و این مولف گوید که صاحب منهاج و صاحب تقویم آنچه گفته اند غایت بستان افزون است و آنچه اسحق ابن عمران گفته خواص جگر بستانی است و بسیار وی مثانه بد بود و مصلح وی کند و حماما بود

حمام بسیار سی کبوتر بود و طبیعت وی جالینوس گوید گرم بود و رطوبت بسیار دارد و گوشت وی گرده را نیکو بود و منی میفرزاید و خون را بد بود و شریف گوید فالج و لقوه و حذر و استرخا بدن را نافع بود و نیز شریف گوید چون زنده همچنان پرمای وی مجموع کنند و پاک کنند و بر موضع گوید عقر بنهند بغایت نافع بود و سردی همچنان با بر سوزاند و سخن کنند و در چشم کنند شکبوری و تاریکی چشم برود و در خواص این زهر گوید که در هر خانه که کبوتر بود اهل آن خانه از حذر فالج و سکت و جمود و سیات امین باشند و این خاصیت الله تعالی بوی ارزانی داشته است و ویسقرید و گوید خون در شان و شفاقتین و حمام چون گرم بود و در چشم کشند جراحی که در وی بود زائل کند این مولف گوید در خواص آورده اند که اگر کسی زهره کبوتر سفید و چشم کشد و دفع تاریکی و غشاوه بکند و اگر دامت بر اکل گوشت کبوتر بکند زکام میفرزاید و خون حمام خاصه قطع رعاف که از جهت و مانع بود بکند و بیضه وی بغایت گرم بود و کبوتر از کبوتر بچه سیکتر بود اولی آن بود که آب غوره و کشنیر یا لب که برزند و چون بخورند بعد از آن مغز خیار از پی آن بخورند یا تخم خیارین +

حمام را بلی صاحب منهاج گوید گوشت وی گرم و خشک بود و در سوم و صاحب تقویم گوید از قول اسحق که گرم و تر بود خاکستر گوشت وی و جگر وی چون بازیت بر شقاق که از سر را بود بالند نافع بود و خاکستر جگر وی بازیت بر خنازیر نافع بود و جذام را سود دارد و گوشت و جگر وی چون برزند در طبع آن نشینند که از پی که از خشکی بود بغایت سوده بد و جگر وی بریان کرده چون بناشتا بخورند صرع را نافع بود و بول وی در در گرده را سوده بد این مولف گوید اگر پی خرد و در قرح خبیثه اند با صلاح آورد و نون آن موضع بلون اعضا گرداند و اگر شرم او سوده بد و جگر وی را و بدهد صرع از وی زائل گرداند و اگر بر برص طلا کنند و در خواص آورده اند که پوست پیشانی وی چون بر کودکی بزدند که شب ترسند منع آن کند و دیگر ترسد و گویند

چرخ گوش وی چون بود کی دهند که گریه کند و دیگر نگرید و در خواص آورده اند که واژگونی بر خیزد
کسی را که عقرب گزیده باشد در آن زائل کند و اگر در گوش وی گویند که عقرب مرا بگزید و در
زائل شود و خرا در کند و اگر مصرع از پوست پیشانی وی چیزی باخود نگا دارد و یکسال تمام
و چون سال نو شود پاره پوست پیشانی وی نو نگا دارد تا سال دیگر صرع از وی زائل شود و
و این زهر گوید و چون سرد سگ را عظیم ناخوش می آید و در رحمت است از آن *

حمار وحشی خزر کور گویند عبد الملک ابن زهر گوید نظر چشم وی کردن صحت چشم نگا دارد و
منع نزول آب بکند و این خاصیت حق تعالی بوی داده است جالینوس گوید گوشت وی
چون خربه و جوان باشد نزدیک بگوشت ایل بود بغایت غلیظ بود پی وی چون بر کلف طلا کند
سود و بد و چون بار و غنم قسط بچوشتان جهت در دپشت و کرده که از بلغم و باد غلیظ بود و زهره و
جهت داء الثعلب دوا می آید سودمند بود این مولف گوید اگر مغز استخوان وی با زهر
بگذارد نقرس و ریشماران نافع بود و اگر مغز را با کرم و انگبین مدقوق را دهند چند نوبت سود دارد
و گوشت وی چرب آن بخورند در مفاصل و باد های غلیظ را سودمند بود و گوشت وی بسیار
خوردن تمدد در معده و طبی خروج ثقل پیدا کند اولی آن بود که از پی وی جوارشات مسهل
شهر بایران و تمری و امثال آن بخورند *

حظل علقم خوانند و تخم ویرا ببید گویند و بربی کیست بیارسی کوسب و بکزیانی خزر زهره خوانند
و بلغظی دیگر خزر زهره و باه خوانند و زهره ماده بود ماده سفید و سست و زرد و تلخ باشد چند آنکه سفید
تر بود بهتر بود و پوست وی باید که زردی بود که بسفیدی زرد آنچه بگوید زرد بود و اگر بر درخت
حظل یک حظل بیش نبود آن کشنده بود و آق بزرگی و حظل بود و بهترین آن ماده سفید
هندی بود که وصف کرده شد و طبیعت آن گرم است و در سوم خشک است در دوم درجه و یو صفا گوید
گرم خشک است در دوم و کندی گوید سرد تر بود و مولف گوید که حکیم کنندی سهو کرده است
و وی محلل و مقطع بود و جمع مفاصل و اعصاب و عروق النساء و نقرس سرد را بغایت سود
بود و دماغ از اخلاط پاک کند شحم وی سهل بلغم غلیظ بود از مفاصل و اعصاب مسهل و را را سود و
اصفر بود و قوی بکشی بکشد و ورق وی صرع و الیخولیا و سوساس و داء الثعلب و داء الحیه و جذام را

در اول حرارت معده و جگر ساکن گرداند چون طبع وی بسیار شامند یا با جلاب یا با بجمین معده و جگر را از اخلاط پاک کند و این مولف گوید که صاحب منہاج و صاحب تقویم آنچه گفته اند خالص است
بستان افزون است و آنچه اسحق ابن عمران گفته خواص جبق بستانی است و بسیار وی مثانه بد بود و مصلح وی کند و حماما بود

حمام بسیار سی کبوتر بود و طبیعت وی جالینوس گوید گرم بود و رطوبت بسیار دارد و گوشت وی گرده را نیکو بود و منی میفرزاید و خون را بد بود و شریف گوید فالج و لقوه و حذر و استرخا بدن را نافع بود و نیز شریف گوید چون زنده همچنان پرمای وی مجموع کنند و پاک کنند و بر موضع گزید عقر بنهند بغایت نافع بود و سردی همچنان با بر سوزاند و سخن کنند و در چشم کنند شکبوری و تاریکی چشم برود و در خواص این زهر گوید که در هر خانه که کبوتر بود اهل آن خانه از حذر فالج و سکت و جمود و سیات ایمن باشند و این خاصیت الله تعالی بوی ارزانی داشته است و ویسقرید و گوید خون در شان و شفا تین و حمام چون گرم بود و در چشم کشند جراحی که در وی بود زایل کند این مولف گوید در خواص آورده اند که اگر کسی زهره کبوتر سفید و چشم کشد دفع تاریکی و غشاوه بکند و اگر دامت بر اکل گوشت کبوتر بکند زکام میفرزاید و خون حمام خاصه قطع رعاد که از جفت و مانع بود بکند و بیضه وی بغایت گرم بود و کبوتر از کبوتر بچه سیکتر بود اولی آن بود که آب غوره و کشنیر را بسکر بریزند و چون بخورند بعد از آن مغز خیار از پی آن بخورند یا تخم خیارین *

حمام را بلی صاحب منہاج گوید گوشت وی گرم و خشک بود و در سوم و صاحب تقویم گوید از قول اسحق که گرم و تر بود خاکستر گوشت وی و جگر وی چون بازیت بر شقاق که از سر را بود بالند نافع بود و خاکستر جگر وی بازیت بر خنازیر نافع بود و جذام را سود دارد و گوشت و جگر وی چون بریزند در طبع آن نشینند کزازی که از خشکی بود بغایت سوده بد و جگر وی بریان کرده چون بناشتا بخورند صرع را نافع بود و بول وی در دگرده را سوده بد این مولف گوید اگر کپه خرد و قرص خبیثه بالند با صلاح آورد و نون آن موضع بلون اعضا که داند و اگر شکم او سوده چند روز مصروع را دهند صرع از وی زایل گردد و اگر بر برص طلا کنند و در خواص آورده اند که پوست پیشانی وی چون بر کودکی بزنند که شب ترسند منع آن کند و دیگر ترسند و گویند

و طبع نخود سیاه سنگ ده بریزاند و ادرا را بول از همه نخود باز یادت کند و فالج و مرصه کمر
و در و مفصل که از رطوبت بود و سودمند بود و باه را زیادت کند بغایت تا حدی که چهار پایی
مثل گاو و شتر و اسب نر را نخود سیاه بجای علف بدیند قوت باه ایشان زیاده کند و سده
گرده بکشد و چون لبر که خویساند کشت بادا و بناشتا بخورند و صبر کنند تا نیم روز گرم کشتند
اگر در آب خویسانند و همچنان خام بخورند و آب آن بیا شامند بناشتا الفاظ تمام آورد و طبع
قوت دهد و در نخود سه خاصیت موجود است که مجامعت کردن محتاج آن سه خصلت بود
آنکه طبعش ملایم طبع منی منع بود و دوم کثیر غذا بود سوم مولد ریاخ و نفخ بود و در غذائی که هت
مجامعت کردن خورند باید که این سه خصلت داشته باشند و آن نخود است و زرده تخم مرغ نیم
اما نخود کسی را که قره مثانه و کرده داشته باشد بغایت مضر بود و نخود سیاه بچه اندازد و جذام را نافع
بود و گردی جانوران و ادویه های کشته و اولی آن بود که میان دو طعام بخورند و مضرت وی
کم شود و چنانکه اما نخود بر می مسخن تر بود و محفف بود و محفف تر بشیرازی آنرا نخود حلونی گویند و
چرم نخود ثقیل بود و مبله و مصلح وی محجون گل بود +

حمیر ابو خلسا گویند و آن شجاریست و در حل الحمامه گویند و گفته شد و لهن و در شین نیز گفته
حمیر بلخت اهل شام لسان الثور است از قول صاحب مفروده و صاحب منهاج گوید حمیر
ختم است که آنرا نبات جبه و صفت بر دو گفته شود +

حمیر حرض گویند و آن ایشان است و گفته شد +

حماط نوعی از حمیر است و گفته شد و حمیر +

حماحم صاحب منهاج و صاحب تقویم گویند لیسان افزور است و صاحب طامع گوید از
قول اسحق بن عمران که حب لبستانی است و در شام حب بنطی گویند و نبات وی بغایت
سبز بود و گل وی سفید و تخم وی مانند تخم حب بود و طبیعت وی گرم و خشک است و در
اصحاب بلخی را نیکو بود و سده دماغ بکشد که از بلغم بود و زکام تر را نافع بود و سیح گوید گرم تر و
خشک تر از شامی گرم بود و غیر او گوید مقوی قلب بود و تخم وی بریان کرده با روغن گل و آب
سرو جهت اسهال کسن نافع بود و صاحب منهاج و صاحب تقویم گویند طبیعت وی سرد و خشک بود

نافع بود و اگر با سر که بنزد و بر سر زخمها و کندی بغایت نافع بود و چون بر جرب مالند صحت یابد و اگر
 پنج وی در گردن به بند خنجر را بر دفع کند و چون سحر کنند وزن بخود بگیرد و قطع سیلان طو
 کسج از رحم بود و اگر با شراب بنزد و بیا شامند بر قان دفع کند و سنگ مثانه بریزاند و حیض
 براند و مولف گوید اگر کتبتقال این پنج وی بگویند و بارب سبب بسترشند و بلبسند سحر اعمار او ا
 و موی را بغایت مفید بود

حماض الحامی در آب روید و ورق آن بد راوی انگشت بود و نزدیک بورق کاسنی و
 وی کوچک بود و بر سردی تخم سیاه رنگ بود که بسخنی زند و طعم وی مانند تخم حاض بود و شکم را
 چون بخت بخورند و تخم آن چون سحر کنند و بیا شامند غم بر و نفس را خوش دارد و تو خوش را زار
 کند و خفقان گرم را بغایت سود دهد و غشیان دفع کند و مقدر مسترخ بصلح آورد و خارش
 ساکن کند چون بنزد و بر اعضا مالند و تخم آن و ورق آن چون بنجایند در دندان ساکن
 و بن دندان محکم کند و اگر ادمان اکل آن کنند بر قان زائل کند

حماض الارنب الکثوث است و گفته شود

حماض البقر حاض بر لیت و گفته شد

حماض نهري حاض لبستانی است و گفته شد

حمض الارض امعاء الارض گویند و آن خراطین الارض و گفته شود

حمض الامیر خشک است و گفته شد

حمض بپرسی بخورد و گویند بپسید و سیاه و کد سنی بود و بری و لبستانی بود و بری گرم تر بود
 و اندکی تلخی زند و لبستانی غذا نیکو دهد و سیاه بقوت تر بود و در افعال و بهترین آن سفید گرد
 بود و طبیعت آن گرم و تر بود در اول و گویند خشک است در اول طبیعت نرم دارد و اول
 براند و منی بپذیرد و باه برانگیزاند و حیض براند و منیخ بود و لون را نیکو و صافی گرداند و در رشت
 سود دهد و خش برید و در مای گرم را سود دهد و در غن آن قوباز اکل کند و آرد آن ریشما
 پلید و سرطان و خارش بدن را نافع بود و نقیص وی در دندان و درم بن دندان را سود
 بود و او را صافی کند و غذای شش بد بد زیادت از همه چیز چون از آرد وی و شیر حسائی سازد

این مؤلف گوید وی از یک حب کمتر بود و در سنگ روید و بهترین آن ذهبی رنگ بود
از منی خوشبوی منقح و رمهای گرم بود و چون بر پیشانی ضما و کند و روز آمل کند و چون با باد
برگزیدگی عقرب ضما و کند بغایت سودمند و درم چشم که از گرمی بود و درم احشا چون بازیت
ضما و کند بغایت سودمند بود و در درم چون فرجه از وی بخورد بر گزند و در طبع آن نشیند سود
و بد و نفوس را نافع بود و چون طبع آن بیاض مانند نیکو بود کسی را که گرده وی با جگر وی معلول بود
و سده جگر بکشد و بول براند و مقدار مستعمل از وی دو درم بود لیکن مصدع و منوم و مسکراز
جمله مسکرات قوی بود و صاحب تقویم گوید مصلح آن صندل و گلاب بود و اسحق گوید مضر بود
بمعهده مصلح آن تخم کرفس بود و نیادوق گوید بدل آن بزرگ آن ساردن بوزن آن ج یا بوزن
آن چوب قزقل بود و گویند بدل آن میج و بوزن آن زیره سبز بود *

حمر نمرند لیت و گفته شد *

حماض الاترج در صفت اترج گفته شد *

حماض بری بود و بستانی بود و نهری را اکسولایان خوانند و حماض المسما خوانند و گفته
شود و بر بر اسلق بری خوانند و حماض البقر خوانند و آن بیشتر جلی بود و اما در خاک ریزه و در
سبب بود و آنرا بیونانی طوطاق اغیون گویند و شیرازی پنج آنرا حلیم خوانند چون در در و طفر
و در مفاصل طلا کنند بغایت نافع بود و در سرفه صفرا و یرا بغایت سودمند بود و بستانی را بشیر
نرسینک خوانند و مانند کاسنی بود و ورق آن در روی جموشی بود و در طبعی فطری لیم و تری
آن بستانی بود و ترش و طبیعت آن سرد و خشک بود و درم تخم آن سرد بود و در اول در
قبضه تمام بود و در باب یاد صفت نبور گفته شد و اگر تخم حماض پیش ازگزیدگی عقرب بیاض
و عقرب بگذرد هیچ زحمتی بوی نرسد و ورق آن چون پزند شکم براند و چون به پزند و بازیت بلز
کنند و کشنیر خشک اندکی زیره و آب انار و نه بروی ریزند شکم بر بندد و غیر بیان کرده سحی که از
روده و مره صفرا بود نافع بود و تشنگی نبشاند و قطع قی بکند و غشیان صفراوی ساکن گرداند و غار
دفع کند و از روی گل خوردن بر دوگزیدگی عقرب را نافع بود و چون با شراب بپزند و طبع آن
مضمضه کنند و در دندان ساکن کنند و با شراب چون بپزند و بر خنار ضما و کند و درمها که در جگر

و اگر شراب و سداب بپاشانند که از ارنافع بود و چون با گنجین بپاشانند بشیری که در اندرون
 بسته بود نافع بود و اگر از صرع را بپاشانند سودمند بود و دفع زهرهای حیوانات بکند و زخم تبر و تیغ زهر دارد
 مقدار نیم مثقال مستعمل بود بول و حص براند و بچم بندازد و اگر اندکی در سوراخ قضیب نهند فحوظ
 تمام آورد و اگر باروغن زین در شیشه کنند و چند روز بگذارند و بعد از آن قضیب را بپاشانند و مرد زنی
 عجیب باشد اگر در سوراخ دندان نهند در دساکن کند و بریزانند و اگر نیم درم از وی با آب سالن الحار
 حل کنند و با او به که مسک طبیعت بود بپاشانند فعل قوی تر بود و قطع اسهال که از رطوبت بود
 و غلظت های رنج بکند و اگر نیم درم از وی نیم کوبیده بپاشانند بدان مان نمایند فاج و دهن را بپاشانند سودمند
 بود و در مفاصل سرد و بواسیر رافع بود و مقصود حبس نفوس را بکشد و مضروب دیگر و معده و استخوان گوشت
 اصلاح آن باشند است و صاحب تقویم گوید مصلح آن جود بویا بود یا قرفه و بدل آن محروث بود
 از آن که آب بپاشانند چند جوش رسانی کنند بوزن آن باشد.

حلیفه زعفران است و حرثی گویند گفته شد.

حلباب لباب است و گویند لایحه و صفت هر دو گفته شود.

حلم قرص است بشیرازی گفته گویند.

حلیه و نج حاض خلی است و در صفت حاض گفته شود.

حلاق الشعر نوره و گفته شود.

حامل حلال ملوس است و گفته شد.

حلیب سور بخان مندی است و طبیعت آن گرم و خشک است و گویند در رسوم

سودمند بود و جهت نفوس و در مفاصل و در زانو باوران با و مقوی بدن بود و مسهل

بلغم و غلظت های غلیظ بود و حبس نفوس را بکشد اما سپرز را غلیظ کند و مصلح آن کاسنی و کثیر الود

حما اما امون و امون گویند بیاری مالو گویند طبیعت آن گرم و خشک است و در رسوم

و گویند در رسوم و آن دو نوع است کینوع مشهور است که بشیرازی مالو گویند و کینوع دیگر مانند

پرسیاوشان است اما چون دمی زردی بود که بشیرازی زرد و برگ آن سبز بود و در و گل و بی

بود و کوچک نبات وی بدازی یک وجب باشد این مؤلف گویند وی از یک وجب باشد

حلیه فرقیه خوانند بهندی قوی گویند بسیار سی شلیز گویند و شنبلیله نیز گویند و طبیعت آن گرم است
در آخر در جاول اور طوبت فضله خالی نباشد و گویند گرم خشکست در دم منفع و ملین بود و آرد و
در رمای بلغمی صلب اندونی و بیرونی را تحلیل دهد و سینه و خلق و شکم را نرم دارد و سرفه و ربود و عسر
سود و بد قوت باه را زیاد کند و باد را بشکند و بلغم لریج از سینه بیرون آرد و بواسیر را و آردوی با نظرون
بر سپر ز صفا کند نافع بود و اگر گوش از طعام بامری بخورند شکم براند و چون با عسل بیاشامند شکم براند و طبع
که در روده بود پاک کند و چون بخته بود غذای شش دهد و آرد از صافی کند و چون سردان بشویند خراز
زائل کند و لعاب می بار و غن گل شقاق سردان نفع بود و سوزنگی آتش و آردوی و لهارا نافع بود
و نرم کند و در طلا کردن با دویه جهت کلفت بغایت سود و بد و لون را نیکو گرداند و در طبع آن
نشتن جهت در درجم و دشواری زادن سود دارد و چون طبع آن بیاشامند حوض براند و بیشتر
وی چون بخورند در پشت شکم و سبزی مثانه را و یکیدن لبل در درجم که از دردی بود سودمند بود و صاب
تقویم گوید محلل قوی انشین بود و مصلح قن روغن قسط تلخ بود +

حلیون نوعی از صدف است و در صفت و درج و شنج و صدف گفته شود و انواع آن +
حلیت صمغ محروث است و محروث را انجدان خوانند و رافه خوانند و طبیعت را بسیار
اگر د و بهندی هینگک بشیرازی انکشت کنده خوانند و آن دو نوع است منتن و طبیعت منتن
منخن تر بود و بهتر طبیعت آن گرم است در اول درجه چهارم خشکست در دوم و بهترین و
سر خنگ صافی بود که چون بگذاردند لون آن سفیدی زند و آنچه مغشوش بود سبز رنگ بود و آنچه بوی
تیز دارد منتن است و آنچه بوی می تیزی کمتر دارد و طبیعت آن درجه پنجم خشکست و شنی بنفشه اندک و در اول
آب نیز کشند همین باشند از نزول آب و تب و یخ را بغایت نافع بود و باد را بشکند و خون بسته که در
اندرون بود تحلیل دهد و جهت واء الشلب با سرکه طلا کردن بغایت سود و بد و قایل مسامری و
غذا با که ظاهر باشد چون حلیت بموم روغن خلط کنند و بالند نافع بود و با سرکه بر قو با طلا کردن بغایت
سودمند بود و چون با آب بگذاردند و بیاشامند خلق را صافی کند و با آنچه خشک بر قان را نافع بود
و مقوی باه بود و چون با سرکه بدان غرغره کنند خلق از خلق بیرون آورد و برگزیدگی سگت یوانه دل
بیا خطیانا آتش میدن بغایت سود و بد و بازیت چون بگذاردند و برگزیدگی عقرب در تیلانند سودمند

حشمتی شفاقل است و اشتقاق نیز گویند گفته شد.

حصاء الا سفعج حوالا سفعج است و گفته شد.

حصرم بپاری غوره گویند و بلفظ دیگر کجب و کجم خوانند طبیعت وی سردست در اول خشکست و در دوم گویند سردست در دوم خشکست در سوم جبت دفع صفر الباقیت سودمند بود و در اثر بشکند و معده و دیگر راناقع بود اما مولد ریح و منقبض بود و شکم بند و مصلح آن کلنگین است و صاحب تقویم گویند مضر بود بالآت منی و مصلح آن انیسون و عسل بود و بدل آن ریاس با حاض اتج حش و ورق است و گفته شود.

حشمتی شیرازی بل گویند و آن انواع است کمی و پهنی و ششدهی بهترین آن جبت و در میان کمی بود و جبت موی پهنی و نوعی است و شیراز از ورق روبا ترکیب سازند و در میان شیراز آنرا بل خشک گویند و آن شعله ایست و این مویست گویند بعضی از نبات تبخیر الکلاب میسازند و حشمتی ارنباتی میسازند که آنرا مشهور میگویند و چنین استماع افتاد از مردمان معتقد که حشمتی کمی از برگ میغلان میسازند لیکن طبیعت حشمتی کمی معتدلست در گرمی و سردی در دوم گویند سردست در اول و در پهنی تحلیل قبضی کمتر بود و از کمی و صاحب جامع گویند که پهنی اقوی بود و در همه حالات و حشمتی پهنی عصاره فیلترج است و کمی عصاره نباتیست کمی و گویند مصنوع است نافع بود و حشمتی جبت نرفضای دم چارزوده و چرخنی که از زمان آید بغیر از قاعده مجموع و رمای خنثیه و کلفت و ریشهای دهن و دیر و گوش راناقع بود و در چشم کشیدن روشنائی بفراید و تاریکی زایل کند و شقاق معده و مسج را بغایت نافع بود و البیدن و خوردن و حقه کرد اسهال کمن و ریش روده سودمند بود و چون بدان غوره کنند خاق را زایل کند و چون بخود برگیرد قطع سیلان رطوبات از رحم بکند و نفث دم و سرفه چون با آب بپاشند نافع بود و حشمتی پهنی جهت گردیکی سگ دیوانه طلا کردن و آشامیدن نبات سودمند و برفان سیاه و در سرفه نهادن و خوردن نافع بود و بدل آن بوزن آن فیلترج به باغ و غل و صندل بود و مساری و صاحب تقویم گویند سپر را خلیط کند و مصلح آن حمام و مصلح بود و مقدار شربت نیم گرم بود و حصارم بر دلیست و گفته شد.

و خراش بر آن گویند که رحمت خراش که آن تو باست زایل میکند و صحت می بخشد و در طبیعت سرد و خشک است
و بر ریه های گرم طلا کردن نافع بود اگر بر شوخی که خون آید ضا کند خون باز دارد و بر قوی با صفا کردن بجا
نافع بود و در م ز بان و بر قناری اسود و منند بود

حسک شکوچ و شکریج خوانند و بسیاری خار خشک گویند و در مغرب جمیع لایمیر خوانند و بشیر آن
خار سو مهوک و با صفتی است و آن بری بود و بستانی و بهترین وی بستانی بود و سبز و تازه و طبیعت
وی سرد است با خدال و خشک است در اول و گویند گرم است در اول و گویند معتدل است در
گرمی و عیسی گویند گرم و خشک است در دوم ضا کردن بر ریه های گرم نافع بود منضج و لیس بود و در شین
دندان را و عقوبت آنرا زایل کند چون با غسل خطا کند و عصا ده وی را در و پای چشم سودمند بود و سنگ گزده
و در و مثانه و عسل ببول و قوی ران نافع بود و سنگ گزده و مثانه بریزد و باه را زیادت کند و منی میفراید
و در ورم از خشک بری چون بیا شامند جهت دفع اودی قنار نافع بود و طبع وی جانی که بر غایت بود
بکشد و گویند مضر بود بر مصلح وی روغن بادام بار و روغن کنجد تازه بود

حشیشة الرجاج گیاه آگینه خوانند رازی گویند قاض بود مع رطوبت مسکن اورام بلغمی بود
و عصا ده آن بواسیر را زایل کند و بر فکند نافع بود و عصا ده آن با سفیداج بر چهره و غلظت طلا کردن
نافع بود و بر شوخی آتش بهین سبیل و غرغره بعصا ده آن کردن ورم نوزتین را نافع بود و در موم روغن
کردن جهت تقرص نافع بود و بسیاری وی محوری مزاج را صلا ع آورد و مصلح وی نبات خشک و خاکی
حشیشة البرص آطریلاست و گفته شد

حشیشة الطیال حشیشة الدردوبه است و قند ریون است و گفته شد و رنگی دارد و نیز گویند
حشیشة الغافث غافث است و گفته شود

حشیش الکلب فراسیون است و صوف الارض نیز گویند و گفته شود

حشیش بزر قوطونا بفارسی ورق بنیکو گویند و در قوت نزدیک بکشیت تر بود و بهترین و تازه
و تر بود و طبیعت وی سرد و تر بود و حرارت نباشد و بر ریه های گرم طلا کردن سودمند بود و عصا ده

وی جهت نفث الدم نافع بود

حشیشة خراسانی خشیرون است و گفته شود

حرب طلعت و گفته شود *

حرقان زنج الفارست و شفا نیز گویند آن منگ است و گفته شود *

حرف الما سسر و نست و فرد اینی نیز خوانند از بهر آنکه بطعم فرامون بود و آن حرفست و آن بنا نیست که در آب روید مانند قره امین چون تر بود گرم و خشک بود و در دم و چون خشک بود گرم بود و در سوم ورق وی بخت و خام خورد بول بر انداخته و گفتند شب بر شور لین و بر و نشویند ز ازل شود
حربوان خربل خوانند و آن طمی نیست که بال ندارد و سطر بود چون بگیرد غیر خسته نگردد و خشک کنند و با شراب بیاشامند گزندگی عقرب را بغایت نافع بود و باید که گرسنه بود *

حرا و حرات نیز گویند و آن دو فرست و دنیا رویه و طیفه نیز گویند و آن دو نوعست یک نوع بری و یک نوع بستانی بود یکی را از آن بری سداب بری گویند بشیرازی گویند و طبیعت آن گرم و خشکست مسخن محده بود و طعام مضرم کند و باوای غلیظ نشکند و بلغمی فراج را نافع بود و گزندگی جانور را سوزد و بر حادیه عقرب و بول بر انداخته و می مشهور بود و مانند تخم بجزان بود و بشیرازی آنرا برک گازر و خوانند و در ز گفته شود لیکن خرا در چشم آورد و قطع منی بود و تشنگی آورد و مضرب و مصلح وی باد و نبویه بود و بدل وی سداب خرا بستانی بود و ورق آن مانند کرفس بود و جزو مکون از این جنس چیزی را مانند و طعم آن تلخ بود و نزدیک تخم را زیاد و تخم وی سبز رنگ بود و خوشبوی و خوش بام نزدیک تخم جزو خشک و بر جام بچسبند و بشیرازی آنرا جو و سنگ خوانند باد و تشنگی و محده را نیکو بود و گرمی وی خرا بری بود و غذا مضرم کند و خمار زائل کند و مصلح مزاج بدن و احشا بود و زردی روی نکل ند و سده جگر و سبز رنگ بد مسخن کرده بود و متانه و مجاری بول پاک کند و زکام را نافع بود و دماغ را سودمند بود و در طوبیت آن پاک کند و جهت بواسیر و سچ او و به دوائی بهتر از وی نبود و خوردن مضاد بدن و اگر ادمان کل و گفتند از بهر این باشد *

حربل بنی است که از طرف شام و بیت المقدس می آورند و سفیدی تیره رنگ بود و چنانچه سیاهی زنده و انگیز از وی نافع بود و جهت گزندگی عقرب جهت گزندگی مار از یک گرم تا یک مثقال است و بیاشامند بجای اصل یا با شراب بغایت نافع بود و در افن نیز گویند و گفته شود *

حر از الفصح زهر الحبر است بیارسی گل سنگ گزند و آن چیز نیست تر مثل طحلب بر روی سنگ

طبیعت براند و قوتی بکشد و صبح الفرج بیرون آورد و باد که در روده بود بشکند و بریان کرده شکم
پرنده و ترخرا نافع بود خاصه سخن ناکرده و سردی کرده نافع بود و بریان ناکرده شکم براند و بلغم نافع
از معده قطع کند و چون سخن کنند و سفوف سازند برین نافع بود و چون با سرکه بر معق سفید
سود و بد و چون با عسل بماند و لوق کنند سرکه که از خلطی غلیظ بود سود دید و همچنین در و پهلوی که
سده آن از خلط غلیظ بود نافع بود و چون سخن کنند و با عسل بخشش طلا کنند یا با صابون کش
زاکل کند و بشیره را بر مال اول آورد و چون برگزندگی عقرب ضما کنند نافع بود و ورق آن چون
خشک کنند بقوت تخم بود و چون تری بود از قوت تخم کمتر بود بسبب رطوبت مالی که در ویست و معده
و سینه را بد بود و تخم وی نیم مثقال مسهل مره صفر بود و باده را زیادت کند و اشتها و طعام را زیاد
کند اما معده را بد بود و مضر بود بسینه و بچهره و بنیداز و مصلح وی قند است و شکر با نبات و بنیکود
بدل خردل و تخم تره نره بود و با تخم جری و خردل

حردون مانند سوسمار است و طبع آن نزدیک است طبع دول و بیونانی آنرا سالامند را
خوانند و گفته شود در سنین صفت آن و از جمله سموم قباله بود خوردن آن و مهر اریس در خواص
گوید و دل خون چون در خرفه سیاه بندد و بر صاحب تب راجع بندد البته شفا یابد و از وی زاکل
شود و جالینوس گوید خون وی در چشم کشند و دشنامی میفرایند و در کسوف و بدوس گوید سرگین خردون
و عصا را چون زمان دودی مانند مانند غمر روی و بشیره را بنیکود صافی گرداند و مانند صقیل بود
و بهترین پیشک می سفید بود و سبک مانند نشاسته بود و بسفیدی شیرازی گیرین یا ترنگ افند
حر را بیاری آفتاب پرست گویند و کرباسو نیز خوانند و خامالان خوانند بیونانی خون وی
چون طلا کنند بیوی که در چشم میباشد بعد از آنکه برکنده باشند بر جای وی طلا کنند و دیگر نرود و
گوشت وی سم قاتل بود مانند زعمه و بیضه وی سم قاتل بود که در حال بکشد و مهلت ندهد و
و مواد پذیر نبود و معالجه کسی که گوشت وی خورده باشد مانند معالجه کسی که در اسیر خورده باشد
و در صفت ذرا بچ گفته شود و اما معالجه کسی که بیضه وی خورده باشد باید که در حال سرگین
شراب بدهند و قی پاک کنند و بدن را بر دغن گاو بماند و سردی نیک نمیکند و آنچه خشک
و مسکه و بظیانای روی بدهند تا بخورد

بخورد آن دانه باشد بریش که بر روی پیدا شود چون بالند زایل کند و همه در مهای صلب
چون بران طلا کنند زود تحلیل دهد و اگر سر آب کنکر بشویند سبیش بکشد و خارش سپرز زایل
کند و چون بخورد و مهای را تحلیل دهد و بول براند و ریش در روده را سودمند بود. بلغم بیرون آورد
و چون بر شوگی آتش ضعاد کنند نیکو بود و طبیعت نرم دارد و چون با شراب بیاشامند شکم بریزد
و آزی گوید باده را زیادت کند و کرده و مثانه را تسخین کند و گند بغل را زایل کند و باور را بول
از تن بیرون آورد و بجا صیتی که در ویست مصلح وی آنست که در بختن محرک کنند و توایل و با باریک
بر روی ریزند و صاحب مهنج گوید منشی بود خاصه کوهی و گویند مولد سودا بود و مضر بود بدماغ و مصلح
وی روغن بود و صاحب تقویم گوید که منشی بود مصلح و مصلح وی مصلح بود با سلیخته.

حریر ابریشم است و گفته شد.

حرز الشیاطین آطلالانست و گفته شد.

حرار خردل بری است و گفته شد.

حرض اشانست و گفته شد.

حرف حب الزباد گویند و بسیاری متقلبان و عبرتی ثقا و و بیارسی تخم سپید آن گویند و تره نیک
و شب چرک نیز گویند و بیونانی فرامون خوانند و حرف ابض و اسفید اسفید گویند و خردل
سفید خوانند و حرف بابی نیز یلان سفید خوانند و حرف و نوعیست بکنوع ورق آن با سفید ناخ
ماند و یک نوع برگ دارد و تخم کتیج سفید رنگ بود و تخم یک نوع سرخ رنگ بود و از آن سفید اسفید
سفید و خردل سفید و حرف سفید گویند و حرارت وی کمتر از حرارت سرخ بود و بهترین وی خردل
بود و طبیعت حرف گرم و خشک بود و در سوم و گویند در اول درجه چهارم منخج و ملل بود و موسی که
ریزد و نگار دارد و خوردن طلا کردن یا آب آن شستن و درم نفی و دله را نافع بود و جهت حرف
خوردن و ضاد کردن جهت رطوبت غلیظی و سپرز خوردن و با غسل طلا کردن و ریش که آنرا شسته گویند
استرخا جمیع اعضا را نافع بود و خوردن وی و چون برگزندگی جانوران ضاد کنند نافع بود و بچه
بکشد و بیندازد بقوت البته آتشامیدن و بخورد و برگزین و چون دو کنند گزند گلان بگزیند و در
ریش شده و تو با آب و نمک مالیدن نافع بود و چون بخورد رطوبت کتند و آب گرم بیاشامند

وازمردن خلاصی باید بفرمان الله تعالی +

حارل ابن مجون گوید دو نوع است سرخ و سفید نوع سفید حارل عربی گویند یونانی مولی و
بیاری صندل دایخ و آنچه ورق آن مانند ورق بید بود و کج بود و گل وی مانند یاسمین طلعت
بود و سفید و خوشبوی بود و لبه یونی بسیار خوارند و نوع دیگر سرخ حارل عامی خوانند بیاری
سفید گویند و بشیرازی بنویزد و نیز از سفید نیز گویند و آن نوعی از سداب کوهی است طبیعت حارل گرم
خشکست در درجه سوم گویند در چهارم نافع بود جهت در مفاصل طلا کردن و چون سخن کنند
با غسل و باز به مرغ و زهره گلب و زعفران و آب رازیانه فرد چشم کشند قوت باصره بدو اگر
بخورند حارل با ادویه قالمات و در حب القرح را بیرون آورد و قولنج را نافع بود و عرق النساء و
ورک چون نطول کنند با آب آن سودمند بود و سینه و شش از بلغم لنج پاک کند و باد که در روده بود
تحلیل دهد و سودمند بود جهت سردی و داغ و بدن لیکن سرد صداع آورد و شش بود و مسکه
و مصلح وی صاحب منهج گوید بعد از آن ربوب فواکه ترش خورند و صاحب تقویم گوید مصلح
وی خرفه و دانه چینی بود و جالینوس گوید نافع بود جهت فالج و لقوه و تشنج سرد و علت کرده و متبانه
و سہل سودا و بلغم لنج بود و بول حیض براند و نفیج وی سودا را نیکو تحلیل کند و خون را وای ساق
کند و طبیعت نرم کند حبش گوید سستی وی مانند سستی خمر بود و مجبول گوید یون صافی کند و مرکب
جماع بود و فربز آورد و بول حیض براند بقوت و آب و آنکه گوید سودمند بود جهت عاشقان پسری
که دارد و گویند اگر سفوف سازند یک مثقال و نیم مثقال بهر شب سوده دوازده شب متواتر
عرق النساء را نافع بود و این مجربست و دلیس قوریدوس گوید در پاها و مانند عرق النساء و قورس
و فالج را عظیم نافع بود و لیکن غشیان آورد و مصلح وی ربوب فواکه ترش بود که بعد از آن بخورند و بول
یون آن قرصا با تخم سداب بود اما حارل عربی سفید که آنرا یونانی مولی خوانند و مرغ وی مانند
طیوس بود چون سخن کنند و بار و غن ایرسا فرزند سازند وزن بخورند و اگر فواکه عروق را حارل کتاب
حرشفت عکوب خوانند و بیاری کنگر خوانند و آن دو نوع است و طبیعت وی معتدل
بود و حرارت و تر بود و در درجه دوم و سبب گوید گرم و تر بود و راول و گویند سردست و گویند گرم
و خشکست در درجه دوم چون بردار از ثعلب طلا کنند موی بر ویانند و اگر موم روغنی سازند و آب کنگر

جحر شقاق قیشورست و گفته شود +

جحر طاعیطوس جحر غاطیس خوانند و از وادی شام آرند و آن وادی در قدیم غاغانه
و این زمان وادی جهنم گویند چون بر آتش نهند بوی سیر سوخته کند و لون وی سیاه بود
بوی نمی کند و سبک بود و صفها بر روی یکدیگر بود و قوت وی در غایت پیوست بود و صاحب
گوید بخوردی مضرع راحع آورد و صاحب منہاج گوید بخوردی مضرع را نافع بود و احتیاج
رحم را نافع بود و گزندگان بگریزند از بوی می با او دید دیگر جبت نقرس ضما و کردن سودمند بود
و جرحهای عظیم گوشت بر وی اند و نافع بود +

جحر السطریط جحر السطریط نیز گویند و آن مرمر است و گفته شود در سیم +

جحر الکلب شریف گوید در خواص و این مجرب است نوعی از سنگ هست که چون
بوی اندازند بدان گیر و نگه دارد و دشمنی عمل عجیب میکند و چون خواهند با سم آنکس هفت
سنگ بگیرند یک یک بان سنگ می اندازند بعد از آن دو سنگ از آن بگیرند و در آب
اندازند و آن آب بخورد آنکس نمند و دشمنی چیزی عجب مشاهده کند و گویند اگر در برج کبوتر انداخت
مجموع بگیرند و اگر در شراب اندازند جماعتی که از آن شراب بیاشامند جنگ بستی و عود
و در میان ایشان پیدا شود +

جحر البر و شنائی جحر النورست و گفته شد +

جحر البرام سیارسی سنگ بر این خوانند و بر تشبه کبدان سنگ آب دهند چون بر سنگ زند
قطعا آواز کند و در سنگ اندک گل ترم فرو رود اگر این سنگ سحق کنند و سنون سازند
و دندان را سفید کند بغایت +

جحر خرنی سنگیست که در مصر بسیار باشد و مانند خرف بود و از سم دیگر شکاف و صفها برگیرند
بود و بجای قیشورست عمل کنند و در خرن سوی و چون دو درم از وی حل کنند و با شراب بیاشامند
قطع خون حیض بکند و چون با غسل خلط کنند و بروم پستان نهند و بر ریشهای پلید طلا
کنند و در پستان ساکن گرداند و ریشها بصلاح آورد و بغایت نافع بود و خشک کنند
جحر الافروج و جحر افروی نیز گویند از بلاد روم نیز در سبک بود و بر روی آب بایستد و

حجر التورج روشنائی خوانند و ارشد نیز گویند و آن قرشیشاست و گفته شود +
 حجر المقتناطیس پاریسی سنگ آهن را گویند و چون بسوزانند مانند شادونه بود و در عمل منفعت
 و بهترین وی سیاه بود که لبی زرد پاک هیچ غلطی در وی نبود و جذب آهن بقوت کند و چندین بار
 بر باید نیکوتر بود و جالینوس گوید گرم خشک بود و لغایت اگر کسی را خبث الحیدر شکم مانده باشد چون
 با شراب بیاشامند جذب آن کند و بصحت خود بیرون آورد و سهل کمیوس غلیظ بد بود و مقدار تحمل
 از وی از نیم مثقال تا یکدرم بود و گویند چون در دست گیرند در دست و پای تشنج یابیس که آنرا کرا
 گویند ساکن کند اگر بر جراحی که از تیغ زهر دار بود پاشند نافع بود و لغایت بصحت باز آورد و مقتناطیس را
 چون بوی سیر سرد و رطوبت آهن سست شود باز چون بخون بزنی یا گوسفند اندازند نیز شود
 و در ربودن و این از خواص است +

حجر الاحمر سنگیست بلون بسد گویند بوزن انگلی گشته بود و از جمله سموم قتاله است مانند شیش
 و گویند نوعی از الماس است +

حجر مشویه کلس است و گفته شود +

حجر شجری ابد است و گفته شد +

حجر النسر حجر العقاب است و حجر البسیر نیز خوانند و آن الککلت است و گفته شد +

حجر الطور حجر الدم است و گفته شد +

حجر البهت حجر النسر است و گفته شد و حجر البسیر نیز خوانند +

حجر البقر براق القمر و زبد البحر خوانند و افروسالین نیز خوانند یعنی زبد القمر و بیوانی سالیطس
 خوانند و افروسالین از بهر آن گویند که لثب در افرونی ماه یا بند در بلاد عرب و آن سنگ سفید
 سبک شفاف و اگر از درختی بیاورند که بر بند بار و اگر در دوع بنند شفا یابد و زمان توخیم
 با خود نکا بدارند +

حجر حبش و سیقوریوس گوید این سنگ سبز باشد و صاحب منہاج گوید بزروی زرد و جالینوس
 گوید مانند لثب بود و چون بسایند مانند شیر از وی بیرون آید و زبان را لغایت بگز و منفعت
 وی آنست که شکوی و درم چشم و در آن و قرص آن زایل کند و ناخن بر دمار کی چشم برود و جلا

حل کنند مانند شیر از دی بیرون آید و لون وی خاکستری بود و طعم وی شیرین بود چون آب سحی کنند
و عصاره وی بگیرند و در حقه از قلعی کنند هر زمان که مستعمل کنند طبیعت وی معتدل بود و در قوت
مانند شاونه بود چون در چشم کشند منع سیلان فضول بکند از چشم و لیش آن و در ابتدای دم گرم طلا
کردن سودمند بود و نفث دم و خشونت مژه را نافع بود +

حجر احسل سنگیست که چون سحی کنند رطوبت آن بغایت شیرین بود و بقوت مانند شاونه بود
و منفعت وی مانند حجر لبنی بود و در همه حالاتی +

حجر مشفق سنگیست که بلون زرد بود و از بالا و مغرب خیزد و بهترین آن بود که زعفران رنگ بود و در
ریزنده شود و شکافه شود و توبر تو بود و قوت آن مانند شاونه بود و اندکی ضعیف بود و حجر لبنی و
مشفق و عسل بقوت مانند یکدیگرند اما عسل در و حرارتی هست که در ایشان نیست و حجر مشفق
چون با شیر زنان حل کنند و در چشم کشند لیش چشم زایل کند و خشونت مژه و سوزش چشم برود و بهترین
مداوی این زحمتهای بود که گفته شد +

حجر قطبی سنگیست مصری بغایت سست بود و زرد و آب حل شود و گازران مصر کتان بدان
بشویند و جامهای سفید کنند و در موم روغن کنند جهت و لها و ریشها که در بدن پیدا شود و در
شاخهای چشم مستعمل کنند و جهت نفث دم و اسهال مزمن و در و مثانه چون با شامند نافع بود
و چون زن بخورد بگریه سودمند بود جهت خون که دایم از وی روان بود و لون وی سبز بود و قوت بسیار
حجر الهی و سنگ جهود آن خوانند و آن سنگیست مانند زیتون مانند خایه فاخته بود و آنچه بزرگ بود
و آنچه کوچک بود شکل نایک و نیک که حکم نیز باشد و خط و لسیا دارد و محازی یکدیگر حجر الزیتون نیز خوانند و
سنگ جهود خوانند و گویند از ملک شام خیزد و بعضی دراز بود و بعضی گرد بود و این موافق گویند که
گویند آن حجر شجر لیست مانند لبد و در ریامید وید و نرم است و چون بسیر و این
آورند مانند حجر صلب میشود بسیار بود که مثل تخم مرغ بود و درین روزگار گویند و شهر نو کوهی شکافته
و در اندرون کوه ازین حجر بسیار بود و بهترین وی زیتون شکل بود و نافع بود جهت سنگ گرد و مثقال
آب گرم جهت ریگ مثانه همین بسیل و اگر آب زیره لوق کنند همین عمل کنند عسل الهی و
بود لیکن ضعف معده بود و موافق وی نبود و شتهای پرواسحی گویند و ضراست بسیار و مصلح وی

گویند چون بسایند سرخ رنگ ز رنگ سبز رنگ میباشند و این رنگها بسودن معلوم میشوند و لون
آن چون بسیاری زرد سرخی آمیز نیکوتر بود و در شام مانند این میسازند لکن انایان مشکل فرق
توانند که امتحان وی آنست که سوزن را با آتش سرخ کنند و بروی نهند اگر مصنوع بود چون سوزن
دروی فرو رود و سیاهی از روی بر آید و اگر حجر التیس بود و روی زرد که نوک سوزن را ز رنگند
و چون ویرا آب را زبانه بسایند و برگزیدگی ماطلا کنند در حال درو بنشانند و از مرگ امین شود
و سودمند بود جهت گزیدگی سمه جانوران و سمهای نباتی و حیوانی و معدنی خوردن و طلاء کردن
بغایت مفید بود جهت ضعف دل و بدن و قوت باه را بغایت نافع بود و شترتی از وی جهت
گزیدگی جانوران و دفع زهر اوازده جو بود و جهت ضعف دل و قوت اعضا شترتی دانگی بود
و سرکس که از روی هر روز نیم دانگ بخورد امین باشد از سمه افتد و سمها و موفت گوید که سرکس اومان
پا پذیر کند باید در هفته دو روز ترک کند و سودمند بود و محو مزاج را نیز بسبب آنکه او بنجاصیت
عمل میکند بطبیعت و طبیعت وی بغایت گرم بود *

حجر الحیمه دو نوع است یک نوع حجر معدنی بود و یک نوع حیوانی بود و آنرا از مار افعی گویند و آنرا با دانه
و باد مژه و مار مژه نیز خوانند آنچه از مار گیرند مانند شید است که در ققای مار افعی بود و در سمه افعی نبود
چون از گزشت جدا سازند نرم بود همین که اثر هوا بروی رسد به بند و مانند حجر النمر و بعضی باشد
که خطوط بروی بود و بعضی باشد که بلون مار بود و خاکستری رنگ گاه باشد که سیاه رنگ و دو
مؤلف گوید امتحان وی چنان کنند که چون بر جامه صوف سیاه یا کبود یا لند سفید گردانند
چند آنکه بالند سیاه نشود و سفید بماند و آن نوع که حجر بود لون آن زبرجدی سیاه رنگ خاکستری
رنگ بود و شکل گنبدی بزرگ مربع بود و از کمیته قال و زیاده تر بود تا دو و مثقال بود و مؤلف گوید
وی آنست که چون در میان آب لیمو اندازند و در صحن چینی بکرت آید و روانه گردد و هر دو نوع آید
مار را نافع بود خوردن و با خود داشتن و هر موضع زخم نهادن و مار مژه که دیدگی افعی را نافع بود و طبیعت
کردن و جالبینوس گوید بسایند و بیاشامند نافع بود و گویند هر دو نوع بزرگم بچسند *

حجر مندی نوعی از شایخ است و بسیار سی آنرا شاد و مندی گویند خونی که از مقلد آید قطع
کند و بواسیر را سود دهد و چون بیاشامند گزیدگی عقرب را نافع بود *

حب الکمرشی بسیار سی دانه امرو گویند بهترین وی بزرگ بود که بزرگی بایل بود و آسختی گوید گرم و خشک است سودمند بود جهت دروشش و مقدار چهار درم استعمال بود و گویند مضر بود و بگروه و مصالح وی عناب بود و بابر قطونا +

حب الریب بسیار سی دانه موین بود طبیعت وی سرد بود و اول خشک بود و دوم شکر را بپزد و مقدار پنجم درم استعمال بود و مضر بود و برده و مصالح وی کثیر بود +
حب سجستانی حب قاقله است و گفته شد +

حباری علوفه خوانند و بسیار سی جز و تبرکی تغذری و آن نوعی از کلنگ است گوشت وی سبکتر از گوشت بطل بود از بهر آنکه وی بریت و در وی غلظی بود و صاحب منهای گوید گوشت وی گرم و تر بود و میان مرغ خانگی بود و غلظت ریح را ساکن گرداند و مضر بود و بمفاصل و قوالب و دشوار مضمر بود و مصالح آن وی بود که بازیت و سرکه و دار چینی بپزند و بعد از آن علوای غسل باز تخمیل مریا بخورند و پیه وی چون بالندک نمک سهیل بگویند و حب سازند مانند نخود و در سایه خشک کنند و بر دارند چون پنج حب از آن با آب نیم گرم بپاشند بناشت از ب را بغایت نافع بود و اگر پوست اندوز سنگدان وی خشک کنند و حق کنند بالندک نمک اندرانی بکسان بسیارند و در چشم کشند و راستند و نزل آب هیچ دو آنیکوتر ازین نبود و اگر دل وی در غرقه بیند و کسی آویزند که خواب بسیار کند خواب از وی زایل شود و در سنگدان وی سنگ یا بند چون کسی بیند که رحات داشته باشد و سبب بر بند و تا آن با خود داشته باشد خود کند بنجاصیتی که در ولست این عمل میکند و خون وی بر و عسر النفس را نافع بود و گوشت وی بغایت گرم و خشک بود و اولی آن بود که آب نمک و روغن بادام بعد از وی بروی ریزند و اگر جهت سرد مزاج بود و روغن گردگان و زیت و دوسیمه و ارچینی و خولجان و مرق آن مریض را سودمند بود +

حب الفتامر زنجبوش است و صفت آن در ازان الفکار گفته شد +

حب الراعی بر بنجاص است و گفته شد +

حب الفیل مرزنجوش است و حب الفنا نیز گویند و گفته شد +

حب البقر با بونج است و گفته شد +

ریشهای که در دهن بود و در معده و ریشهای پلید و گوشت زیاده و در دگوش را و اندرون بینی که ریش شده باشد و بدل دی سماق بود +

حب الالبتر بارلس اتر است و گفته شد +

حب البان وانه ایست تشکلی فستق اما پوست دی تنک بود و سهل شکون آنرا فستق الما وید خوانند و طعم دی تلخی بود با قبض این مولف گوید این ثمر نوعی از طرافاست و در جرون آنرا بن کز خوانند و بهترین دی بزرگ خوشبوی بود و طبیعت دی گرم خشکست در دوم و گویند گرمست در سوم و گویند ترست در اول سود او بلغم را سودمند بود و مقدار مستعمل از وی تا دو درم بود و جلای بزا و نایل و کلفت و دانه که بر روی پیدا شود و جرب و حکم را بغایت نافع بود و سده جگر و سپرز بکشد و صلابت آن نرم کند ضما و کردن با آرد کرسنه و اسحق گوید مضرست بکبر و مصلح وی رازیان است و دیستقریدوس گوید بدل آن بوزن قشور سلین است و گویند بدل آن بوزن آن فمه و نیم وزن آن قشور سلین و ده یک آن بسپاسه و آنرا بشیرازی تخم غالیه خوانند +

حب الملوک ماهودانه است و گفته شود +

حب الفنا عنب الثعلب است و گفته شود +

حب المخلب بیارسی پیوندمیم خوانند و بهترین دی فربه بود و طبیعت دی گرم خشکست و گویند معتدل بود و گویند سرد است و قول اصح آنست که در وی حرارت بود و جلای قوی دارد و گویند گرمست در دوم و خشکست در اول محلل بود و بول براند و چون بکوبند و بر کلفت طلا نافع بود البته و گرم بکشد و حب القرع بیرون آورد و سده سپرز و جگر بکشد و نفوس را سودمند و سنگ گره و مثانه بریزاند و خون حیض براند و دشت را سودمند و قوچ بکشد و در دمای اندرونی ساکنند و رطوبتی که در سینه و تشن بود پاک کند و گویند مضر بود بدماغ گرم و احشاء و مصلح وی رب اترج بود یا رب و بدل آن مغز بادام تلخ سفید کرده بود +

حب لریباس بیارسی تخم ریواس خوانند و بغایت سرخ بود و بهترین دی تازه است و طبیعت

سرد و خشک و قابض بود سودمند بود جهت قرص صفراوی جرب حکم بدل می تخم حامض لیسانی بود و

حب القرع بیارسی تخم که گویند بهترین آن بود که آب شیرین خورده باشد طبیعت دی سرد

و عسل خورند و بدل آن بوزن آن تووری سفید و چهار انگ وزن آن مغز تخم خیارزه و نیم وزن آن ابل بود و گویند بدل آن بوزن آن منخاست و بوزن آن حب صنوبر بود و حب الغار مانند فندقی کوچک بلکه مانند قستی بود پوست وی بغایت تنگ بود و سیاه رنگ و مغز وی صلب بود و بدو نیم بود و لون آن بزروی مایل بود و اندک عطری و روی بود و طبیعت وی گرم و خشکست در سوم و در منخاست چون آب منجم بیاشامند و بقرطاد گویند مثقالی سودمند بود جهت زادن و جهت یکیدن بول نافع بود و حیض براند و گزیدگی جانوران مجموع را نافع بود و قوس گوید که تریا مجموع زیر پا بود و از خواص وی آنست که چون نفع وی در خانه بمیشامند گیس بگزید و وی سودمند بود سپرز که از رطوبت بود چون باران بیاشامند و در سر که از بجم بود و ریاح غلیظ را نافع بود و اگر دملقه سخت کنند و بیاشامند در ساعت منخص راسا کن گردانند و وی مضرب بود بجز و حوالی آن و مصلح آن زرشک تازه بود و بدل آن حب محلب بود با مغز بادام تلخ

حب الصنوبر الکبار چهل غوزه است و درخت آن کوکثر از درخت صنوبر صغیر بود و از سمیتان خیزد و درخت ویرا سوس خوانند و طبیعت وی گرم بود و راول و گویند در دوم و گویند معتدل است و در وی اندک حرارت هست و رطوبت و جالینوس گوید گرم و تر است سودمند بود جهت درد و در اعصاب رخشه و عرق النساء و استرخاشش رایج کند از بخلطی که باشد و باه را زیادت کند و منی بمیزاید و شیر زنان زیاده کند و سنگ مثانه بریزاند و سودمند بود جهت گزیدگی عقرب یا بخر خشک یا با گلگلبین و شریف گوید چون بکوبند و با عسل بشیرند و هر روز بنام شامه درم بخورند از فایده خلاص بند و اسحق بن عمران گوید چون با عسل بخورند مجامعت را زیاده کند و گروه و مثانه را از سنگ مل پاک کند و گویند طبیعت وی گرم است در دوم و تر است در اول این ماسویه گوید گرم است در دوم و خشکست در اول و مصلح بود و مصلح وی خشناش و شکو بود و بدل آن حب محلب متشرب بود بوزن آن و نیم وزن آن و سفید کرده و این ماسویه گوید بدل آن مغز تخم خیزه بود و گویند جویند و گویند قایم مقام چهل غوزه بادام کوبی بود که بشیرازی آنرا انجک خوانند و مصلح وی قند بود

حب الصنوبر الصغار بیارسی تخم کاج خوانند و آن تخمست مثلث شکل در میان غلاف جز کاج بود و طبیعت آن گرم و خشکست در دوم و منضج و محلل بود نافع جهت

منی زیاده کند بجايت و تحريك شهوت جماع كند و بدن را فربه كند و قوت ذكر بدهد و شريف گويد
 چون بنجيند و بر كلف نهند كه بر روى بود و بر دوى مولد صدام بود و مصلح وى نبفته بود و بدل مى گشت
 حب الحار و ع پارسى تخم بيد بخورند و بشير ازى كند و در باب خا و صفت خروغ گفته شود
 حب البلسان تخم بلسان مصرى بود و آن بخور از مصر جاى ديگر حاصل نمى شود و صاحب سراج
 كرده است كه آن مهنه را يقون است و صفت آن گفته شود در با و طبيعت حب بلسان گرم
 و خشك است در دوزخ سودمند بود ببلغم و سودا را و درم گرم كه در شش بود و سر فركه كنده و عرق النساء
 و صرع و سدر و عسل البول و كنيد كى جانوران را نافع بود چون بياشامند و اگر بچوشاند و زن در آن
 بنشيند رحم را بگشايد و جالينوس گويد در سردى و كمن و نوزاد سود و بد و در معده و روفس گويد كه برود
 معده را نافع بود و موسى بردار الثعلب از الحية بروياند و پنج موسى را قوت دهد و ليسه قوريد و كوكب
 قوت معده دهد و اشتهاى طعام باز دهد كند و بلغمى كه در معده بود زایل كند و در پهلوى و روفس
 نافع بود و مقدار استعمال از دوى دو درم بود و گويند مضر است بثمانه و مصلح آن كثير است و بدل آن خود
 بود و زن آن و گويند يك زن و نيم آن گويند بدل آن نيم زن آن است سيلون و يك آن بياسته بود
 جبن و جبن نيز گويند و آن فلى است و گفته شود
 حب حلوه اينسون است و گفته شد
 حب الاثل كز نازك خوانند و كز نازق خوانند جز نازج است و گفته شد
 حب الكا كنج جوز المرح گويند و آن بزر الكا كنج است و آن دو نوع بود يك نوع برى را عودى
 گويند و نوع بستانى را شيرازى كوچمن گويند و بهترين آن صاحب سراج گويد كه بزرگ
 سرخ كوچى بود و طبيعت آن سرد است با اعتدال و خشك است و عيسى گويد سرد و خشك است و در آخر
 درجه اول تا دوم و گويند تا سوم نفع را نافع بود و بول براند و ريش كرده و مثانه را نافع بود و در بياست
 گويد صرع را نافع بود و عاقله حاض شود و در هر چون دانگى از دوى باوانگى شونيز سحى كند و بار عى نبفته
 بيايند و در بار بدن سوط سازند بياسته بار زایل كند و فوس گويد يك بخور از دوى خشك و سحى
 كند با جز دوى شير ازى بياشامند كه صاير كه در شكم بود و برون آورده و دوى مضر بود بگونه چون بسيار
 مستعمل كند سبب شدت اورا و خدر و در سبب پيدا كند و دوى گل فارسى بود و جالينوس گويد

منی زیاده کند بغایت و تحریک شهوت جماع کند و بدن را فریاد کند و قوت ذکر بدو و شریف گوید
 چون بخانیند و بر کف نهند که بر روی بود و بر روی مولد صداع بود و مصلح وی بنفشه بود و بدل آن
 حب الحار و ع پیار سی تخم میدا بخیر خوانند و بشیرازی کنند و در باب خا و صفت خروع گفته شود
 حب البلسان تخم بلسان مصری بود و آن بخیر از مصرهای دیگر حاصل نمیشود و صا صبا ج
 کرده است که آن مهنه رقیون است و صفت آن گفته شود در با و طبیعت حب بلسان گرم
 و خشک است در ورم سودمند بود بلغم و سودا را و ورم گرم که در شش بود و سر فرگنده و عرق النساء
 و صرع و سدر و غلبه البول و گزیدگی جانوران را نافع بود چون بیاشامند و اگر بچشاند وزن در آن
 بنشیند رحم را بکشد و جالینوس گوید در ورم کمن و نور اسودد و بد و در ورم و رفس گوید که بر ورم
 معده را نافع بود و موی بردار و التهاب و در الحیمه بر و یاند و پنج موی را قوت دهد و لیس قورید و موی
 قوت معده دهد و اشتهای طعام باز دید کند و مریخی که در معده بود زایل کند و در ورم و پهلوی و بوشی
 نافع بود و مقدار استعمال از وی دو درم بود و گویند مضر است بثمانه مصلح آن کثیر است و بدل آن
 بود و وزن آن و گویند یک زن و نیم آن گویند بدل آن نیم وزن آن پوست سیل و ویک آن بسیار بود
 حبین و حبین نیز گویند و آن و فلی است و گفته شود
 حب حلوه اینسون است و گفته شد
 حب الاثل که نازک خوانند و کز نازق خوانند جزایز است و گفته شد
 حب الکاکنج جوز المرح گویند و آن بزر الکاکنج است و آن دو نوع بود یکی نوع بری را عروس
 گویند و نوع بستانی را شیرازی گویند و بهترین آن صاحب منساج گوید که بزرگ
 سرخ کوهی بود و طبیعت آن سرد است با اعتدال و خشک است و عیسی گوید سرد و خشک است و در آخر
 درجه اول تا دوم و گویند تا سوم نفع بر نافع بود و بول براند و ریش کرده و مثانه را نافع بود و در بایست
 گوید صرع را نافع بود و اعماک عارض شود و در هر چون و انگی از وی باوانگی شونیز می کنند و بار و بنفشه
 بیامیزند و در بار بدن سوط سازند یا سه بار زایل کند و فوس گوید یکچیز از وی خشک است و سحی
 کنند با جزوی شیخ المزی بیاشامند که ماهر که در شکم بود و بیرون آورد و وی مضر بود بگونه چون بسیار
 مستعمل کنند بسبب شدت او را و خدر و در سر پیدا کند و مصلح وی گل خا سی بود و جالینوس گوید

بهضم کند و مسهل گرم و بلغم بود
 حافر المهر سوربجان است و گفته شود
 حاج خاریست که ترنجبین از وی حاصل میشود و نبات کشوث بروی پیچیده شود و بشیرازی خارارد
 خوانند و عصاره وی چون در چشم کشند سفیدی ببرد و تاریکی را تامل کند و گل وی جهت بلغم غلیظ سودمند
 حالو ماشخار است و ابوخلسا گویند و گفته شده
 حافظ النخل و حافظ الاطفال اسم فرغیون است و افرغیون نیز گویند و گفته شود
 حلق الشعر فاشر است و گفته شود
 حافر حمار الوحش سم خرگور است چون بسوزانند و بیاشامند صرع را نافع بود و چون با زیت بیامیزند
 و بر خناریر طلا کنند تحلیل کند و در التهاب را نافع بود
 حافر البرقون سم استر است چون بسوزانند صرع را سودمند بود و چون با زیت بیامیزند
 بر داء الثعلب و خناریر طلا کنند نافع بود
 حافر الحمار سم خر بود چون از سم راست وی نگین سازند و مصروع باخود نگیندارد صرع از وی تامل
 شود و ویستقورید و س گویند و عجمای خر چون بسوزانند و بیاشامند روزهای بسیار متواتر بر روزی یک
 قنطاریان مصروع را نافع بود و چون با زیت بیامیزند و بر خناریر بزنند گدازند و بر داء الثعلب طلا کنند
 نافع بود و چون بر شقایق که از سرها بود و ضعا کنند زائل کنند
 حب النیل قرطم هندی است این متولف گویند نبات وی مانند البلاب بروخت پیچیده شود و
 وی آسمان گون بود و مانند گل البلاب بود و بزرگتر بود و بعضی آنرا البلی گویند اگر سیر که خطی به برگ وی کشند
 در حال سرخ کرد طبیعت آن گرم و خشک است در دم و گویند و در سوم و گویند و اول و گویند و سه و هست
 سودمند بود جهت بر صم صم سفید و مسهل غلظت بود و سودا و بلغم و کرمها و حب القرح و شرعی
 از وی دانگی و نیم تا نیم درم بود با او دیدهای دیگر و عرق النساء و قرس را نافع بود و آنچه از رو اخلاط در
 مفصل جمع شده باشد مجموع براند و امعاء را بشوید و قوت معده بدید و سده جگر بکشد و در دم
 و مسهل مرار سودا بود و در کرب غشیمان آورد اولی آن بود که بر وزن باو ام حریب و بلبلایی بیامیزند
 بدل وی در اسهال مرفع سودا نیم وزن آن تخم خنظل و انگور آن آن حجازی بود

نافع بود و استقامتی را نافع بود و منعی که بکند و در سبب زکون شده را نافع بود و مقدار دوم
سستعل بود و بدل وی یک وزن و نیم سبب الطیب بود و گویند بدل وی بوزن وی بسبب
بود و اسحق گوید مضر بود بشش و مصلح و سستعل است و صاحب تقویم گوید که طبیعت نازک
و مسک بود و مصلح آن جلاب گرم بود *

جوز الابل ثمرة الحر است و گفته شد *

جوز القی مانند خربق سفید بود در قوت و طبیعت او گرم و خشک است در دوم قی ملغم و رطوبت آورد
و مقدار دوم در فالج و لثوه و مانند آن نافع بود و بدل آن بوره خردل بود *

جوز ماشل جوز ماشل نیز گویند و جوز ماشا و جوز محاسل و جوز مقاتل و جوز رب هم گویند و بنده می تود
گویند و دها توره گویند و بشیرازی کوزکنا خوانند و آن دو نوع است یک نوع بشکل جوز القی بود و یک نوع
خارناک بود و مانند سوهان خشن بود و لون پوست وی سیاه بود و زرد رنگ بود و سفید رنگ بود و نیز
دانه وی از تخم بادبجان بزرگتر بود و از تخم قفاح کوچکتر و زرد رنگ بود و دانه و ن جوز وی تخم
بود و پوست وی رقیق بود و سروی مانند سر بادبجان و قفاح بود و درخت وی مطلق بدقت بادبجان
ماند و گل سفید و از کشیده دارد طبیعت آن سرد است در چهارم و تر بود و سودمند بود بجهت حرارت
مفرط و طبیب چون قیراطی از وی بخورند دماغ را بد بود و سکر آورد و دانگ از وی صاحب نهج
گویند و زیان بود و بدل و یک درم از وی کشنده بود در درخت و زوختی و متقی و منوم و سبت و مجذوب
و مداوات وی بقی کنند بآن که فطرون در وی جوشیده باشد بار و غن بعد از آن شیر تازه بنهند
یا سرکه که معتبر و انجودان و قوتنج که بی در وی جوشیده باشد گویند یک شقال از تازه او البته
کشنده بود و نیم دانگ در میان شراب گیسو دهندستی زیاده کند *

جوز الکوتل جوز القی است و گفته شد *

جوز المرح حب الکاکج کوهی است و گفته شد *

جوز الشرو بهترین وی تازه بود و بشیرازی کوزکلاغ خوانند طبیعت وی سرد و خشک است
و قابض است اسحق گوید گرم است در اول و خشک است در دوم بر طبق ضما ذکر دن نافع بود با ابریشم
و اسریش و قطع خون بکند و قوت اعضا بد و چون بکوبند با انجیر و خنک سازد و در بینی نهند گوشت یا در

سرری بود و سود و بد چون مقدار عدسی بار و غن نار دین بگذارد و بر سر طلا کنند و شروع را نافع بود
و چون در روغن حل کنند جهت خدر و استرخا را اعضا و فالج و نفرس سر و بغایت سودمند بود و
اگر بیا شامند تریاق سمهای سرد بود و خواه جوانی خواه پنهانی خاصه فیون و خربق و قونلج سرد بلغمی و
خواه رکبی خوردن و طلا کردن و حقه کردن نافع بود و خفقان که از سردی بود سود و بد و اگر در نصیب
چکانند عسل و بول که از خلط بلغمی بود سود و بد و کندی در کتاب سمیات آورده است که خند بیدتر
که لون بسیار سی زرد کیدرم کشنده بود و بعد از یک روز و این جز از نیم چنین گوید و صاحب منہاج گوید
اگر از وی کشنده بود و در روز و در او ای وی بقی کشنده تثبیت و فو تج و پستان و عسل بعد از آن حاضر
اتج بدینند که با وزه و نیست بارها فو اگر ترش با سر که با شیر خرد و بدل وی بوزن آن صبح و نیم وزن
آن فلفل بود و گویند بدل آن مشک است *

جیح عصبی الراعی است و گفته شود *

جیح شوره قطوریون است و گفته شود *

جیح جیح در و مشق بسیار میباشد و طبیعت وی گرم و تر است و راول و طبیعت را نرم ساف
و گرم مزاج را نافع بود و خوبی اندک نیک از وی حاصل شود و بدل آن بلیونست *

جند الریان گل انارستانی است و شیرازی لنگر گویند و منفعت آن نزدیکیست بجلنا *

جیح البیش شرف است و گفته شود *

جیح مطلق راس است و گفته شود *

جیح الفسرفا است و گفته شود *

جیح صقر است و گفته شود *

جیح طان خطل کوچک بود و آنرا قنار الجنه خوانند و در خطل گفته شود *

جوز خفت خوانند پیاری گردگان گویند و طبیعت آن گرم است و در سوم خشکست و راول و جیح

و دوم و گویند گرم و تر است و دوم و سچ گویند گرم است و در دوم خشکست و راول و بهترین وی نیست

که پوستی تنگ بود و ورق وی و پوست وی قابض بود و پوست اندرونی که میفر چسبیده باشد

رقیق در وی قبضی بود و شکم بر بند و پوست سوخته وی مخفی بود و بغیر از لثه و مغزی چون بنجاند و

بنایت نافع بود و قوت احتشاد بهر جهت مرقه صفر نافع بود و مسفر بود بینه و خلق و دریا زنده بگذرد
و مصلح وی خرم بود یا غسل و گویند بیل وی حمض بود *

جمهوری صاحب بهنج گوید شراب انگوری بود که سه سال بران گذشته باشد و صاحب طبع گوید
شراب را چون بجوشانند تا به نیمه آید جمهوری و مولانا حکیم الدین سمعیل گوید شراب انگوری چون
بجوشانند تا سه من بایک من آید جمهوری گویند *

جماز النهر جارا نه است و گفته شد *

جمان جلیدار دست و سحر و کیل وار و نیز گویند و آن سرخس است و گفته شود *

جمه بفارسی بخ گویند و آن بعضی بر بعضی فضیلت دارد و بهتر بود بختی که از آن بسته شود و اگر
آبی نیک بود آن بخ نیک بود و اگر بد بود بد و خواص وی برفت نزدیک است اما لطیف تر بود *

جمسفر جم جاهی سلیس گویند و آن ریگان سلیمان است علیه السلام و در آن گفته شود *

جمه چینه تخ چینه است و در آسیوس طبیعت آن گفته شد *

جمست نیک است بنفشه که بهر خن مایل بود و معدن آن سه روزه مدینه حضرت رسول علیه السلام
اگر از آن ظرفی بسازند و در شراب بیاشامند سستی نکند اگر چه ظرف بزرگ بود و آنکس که با خود نگاهدارد
از فقر تن باین بود و اگر در شیب جامه خواب نهد از آلام بداین باشد باذن الله تعالی *

جمیر نوعی از انجیر است بیونانی شقیق موری گویند و اباسوقاسین نیز گویند و معنی آن تین جمی است
و ورق آن بوق قوت ماند و بنایت بی طعم بود و درخت وی را بسیار شیر بود و در وی قوت جاذبه
بود از معن بدن و شیر وی نافع بود و جهت او را همانی که دشوار تکلیل باید و خازیر و طبع وی نفست عم
نافع بود و عصاره ورق وی بهر درجه صلب با آرد و جضماد کردن و و مایل نفیج و بهر باشت
بر سیر زخماد کردن نافع بود و جهت گزیدگی جانوران خوردن و طلاء کردن سود دهد و معده را
بد بود و شکم براند و غذا اندک دهد و اولی آن بود که بعد از آن سنجبین با گل انگبین خورند *

چون تخم سینه است که شقاق مصری ماند برنگ و گویند از زمین ند خیزد و گویند آنرا بسوزنند از زمین
بکشند و میان اهل چین عزیز باشد و گویند از ترکستان خیزد و معروف بود تخم خطائی نافع بود
جهت ربو و ضیق النفس مجرب است و خاق را سودمند بود و مقدار استعمال آن وی نیم درم بود *

روشن کند و اگر در شیاق مارات کنند و آب را از پنج و آب پیاز تر بسایند و در چشم کشند و را بیدای
نزول آب نافع بود و مضر بود و مجده و مصدع بود و اسحق گوید مصلح وی حمام است و صاحب تقویم
گوید بنفشه و بدل وی در بیرون آوردن کرم و راندن حیض و بول پوست چوب انار تر و چهار دانگ زن
آن پوست سلیخه بود و گویند بدل آن فودنج حبلی است

جغندر راسلق گویند و گفته شود در سین *

جفت بلوط پوست بیرون بلوط است و طبیعت وی سرد خشک است در دوم و قاضی است
خون رفتن باز دارد و خاصه از زمان و ریش روده و شکم به بند و بیشتر مطبوخ مستعمل کنند و در رفتن
صفا کردن نافع بود و بدل آن بوزن آن مورد و نیم وزن آن پوست انار و نیم وزن آن گل سرخ
با پیمانه باد نبال و گویند بدل آن گلنار است *

جفری کفری گویند و گفته شود *

جل ورد است و گفته شود *

جلوب لبلاست و نوح نیز گویند و عشقه و جل المساکین در لام گفته شود *

جلنار یا پرسی گلنار گویند و بیشتر از گیاه صد برگ و آن گل انار تر است و بغیر از آن هیچ شرم نمیدارد و بیشتر
آن فارسی بود و گویند صری طبیعت وی سرد است و در آخر درجه اول و خشک است در دوم خون
به بند و در ریش روده و ریشهای کهن و قنق را سودمند بود و دندان را محکم کند و زمانی که خون زیاده
از ایشان روانه بود به بند و اگر با سرکه و مغرّه بر درم لطوخ کنند باز گرداند و چون با سرکه نیزند و مضغه کنند
و بن جوشش را نافع بود و عصاره وی در طبیعت مانند عصاره لیمو نیست بود و مقدار مستعمل از
از یک درم و نیم درم تا دو درم بود اما مولد شده بود و مضر بود و بصر و مصلح وی کثیر است و بدل وی قنق
رمان یا جفت بلوط و بتادوق گویند بدل وی پوست انار است بوزن آن و گویند بدل آن
جلنار یا پرسی است و گفته شود صفت آن در باب بنون در فصل
جلینک جلینج است و گفته شد *

جلنلان صاحب میفرده گویند و گفته است و صاحب خشک گویند و گفته شود در کاف *

جرا و پیاری ملخ گویند بهترین وی فربه بود طبیعت وی گرم و خشک است و در دم و چون بخور کنند
عسل بول را نافع بود خاصه زنان و گویند دوازده عدد از وی سر بیند از نواظرافهای وی با قدری می خورد
خشکیا شامند استسقا نافع بود و تقطیر بول را نافع بود و بخور کردن بدان بواسطه را سود دد و در بران
کرده جهت گزیدگی عقرب چون بخورند نافع بود و اندرون وی و خایه وی چون بر کلف طلا کنند اگر
کند و گویند ملخ دراز با بر صاحب تب ربع بند نافع بود و خوردن ملخ جرب و حله آورد و مصلح و
بقوله الحماق بود و این را بقتاد این مولف گوید اگر ملخ را بسوزانند و دیگران از ریاح و دیگر نهند اگر نریزند
جرا و البحر بیان است و گفته شد *

جرا و ان فارس است پیاری موش گویند چون بشکافند و بر گزیدگی عقرب نهند و در ساکنان
و گویند بریان کرده و گویند بر نایل خنای چون بشکافند و طلا کنند نافع بود و اگر شکافته بر موضع
که خار یا چوبی رفته باشد طلا کنند بیرون آورد و در وی چوب خشک کنند و بسوزانند و بگویند بجاییت خورد و با
بیان نهند و برادر الشلب نافع بود و این مولف گوید آورده اند که اگر سر گین موش در چشم کشند سفید
بر و دفره بر و یاند و رطوبت قرصه پاک کند و موش با عقرب خصومت دارد و لگ موشی با عقرب
و رجالی کنند موش قصد و دنبال عقرب کند و عقرب قصد موش کند و موش زند اگر موش غالب است
و دنبال عقرب بد عقرب و اگر عقرب غالب آید موش را پیش میراند تا بکشد *

جرا سیاق و سیاست و گفته شود *

جرا مقه حسن الکلب است و گفته شود *

چیز پیاری کذر گویند و بهترین وی زرد شیرین بود و گویند سرخ تر تر بود و زرد غلیظ تر بود و غذا
وی کمتر از غذای شلغم بود و طبیعت وی گرم است و در آخر درجه دوم و تر بود و راول باه را تحریک می
و سهل و ملطف بود بول بر اندام و بهضم شود و منضج و مولد خون بد بود و باید که بغایت پخته بود و
مصلح وی بکاهه سرکه و خردل بود و بجز مرقوی سحبه بود که در وی لزجت و بلغم غلیظ
بود و سده جگر کشاید و بهضم طعام بکند و چون با گوشت بود نیکو بود و خاصه قطع بلغم کند و سده
بکشاید و مقوی پشت بود و شهوت جماع بر انگیزاند و چون با عسل مرابا کنند زود بهضم شود و رطوبت
وی کمتر بود و حرارت وی زیاده تر و باه را زیاده کند و مینی بهفزاند و پشت را نیکو بود و چون بر سر

باب الحیم
وینح زحمتی بوی نرسد و دیگر در ایام مرض و با کسی که طاعون بر آید این دارو با سرکه بسایند و بر آن موضع
طلا کنند خلاصی اید بعون الله تعالی و مجرب است و دیگر دل را قوت دهد و را ابتداء زحمت خنایر طلا
کنند بغایت مفید باشد و بر ریشهای پلید و ریشهای کهن قدری بکوبند و بر آن ریشها باشند گوشت
مرد و را بخورد و جراحت اصبلاح آورد و مجرب است و دیگر کسی را که دل ضعیف بود و خفقان داشته باشد هر روز
مقدار نیم درم بجلاب یا بنشرب بپزند دل را بغایت قوت دهد و در نفرتح نظیر ندارد و در ایام و با چنانکه
تریاق فاروق ذکر کرده که تناول کنند منع عفونت بکند و تقویت دل بدید و دفع ضرر و با کنند این دارو
مفرد همان خاصیت تریاق دارد و بلکه زیاده ترجمت آنکه قوت تریاقیت همی هست و چندان گرم نیست
و دیگر مولانا حصیل الدین که از شاگردان مولانا نجم الدین محمود بن فقیه البیاس شیرازی علیه الرحمة بود
مردی فاضل بود و در اکثر علوم ماهر و متقی و کلیات شیخ الرئیس و شرح نوشته فرمود که هر خاصیتی که در تریاق
فاروق هست درین داروی مفرد هست و همچون فرمود که مراد و معده بود و بلغمی بر حال که گرم
مفید نیفایا و چند عدد ازین جد و در بروز کار صلاهی میکند و بجلاب گرم بخورد ازین زحمت زائل شد
و شخصی را سده جگر بود و با ستفا خواست انجامید چند روزی این دارو با کنبجین بخورد سده
کشاده شد و رنگ سی بغایت زرد شده بود و باز رنگ اصلی خود آمد و دیگر شخصی قرصه مشانه و
و چهار روز بول وی گرفته بود ازین دارو بسایند و بر مشانه وی طلا کردند و قدری در اعلیل
چکانیدند همان بساعت بول وی بکشد و دریم بیرون آمدن گرفت و شفا یافت و دیگر زحمت
بواسیر ازین دارو بر آن موضع طلا کنند و دروساکن گرداند و درم را تخلیل دهد و دیگر که دشواری
زادن را نظیر دارد و بسایند قدری و بجلاب گرم بخورد و درم و سهند و قدری بشیم پاره بخورد و در حال
وضع حمل شود و دیگر صبح صبیان را بشیر یا در مقدار نیم دانگ یا دانگی بخورد و بی هذاف بود این مو
گوید که این خاصیت در وی هست و این ضعیف را تجر و افتاد طفل را چهارده شبانه زالم اصبیا
بود که کیزان خالی نبود از آن این را بشیر یا در وی و او ندهان روز شفا یافت و بارها آزموده است و
مجب و دیگر خداوند تپ لب را هر روز مقدار دو دانگ با جلاب گرم بدیند هفت روز پیانی
گردانند و الله تعالی اتمیقہ بدن باید کرد و دیگر در دندان مفید است مقدار عدسی ازین دارو
بر زیر دندان بگذراند و دندان طلا کنند و در حال درد ساکن گرداند و در چشم که ملغمی باشد و چشم چکانند

و هیچ زحمتی بوی نرسد و دیگر در ایام مرض و با هر کسی که طاعون بر آید این دارو با سر که بسیارند و بر آن موضع
طلا کنند خلاصی یابد چون الله تعالی و مجرب است و دیگر دل را قوت دهد و رتبه از رحمت خنازیر طلا
کنند بغایت مفید باشد و بر ریشهای پلید و ریشهای کهن قدری بکوبند و بر آن ریشها پاشند گوشت
مرو را بخورد و جراحت اصلاح آورد و مجرب است و دیگر کسی را که دل ضعیف بود و خفقان داشته باشد هر روز
مقدار نیم درم بجلاب یا بشرباب یا بغایت قوت دهد و در نفرتج نظیر ندارد و در ایام و با چنانکه در
تریاق فاروق ذکر کرده که تناول کنند منع عفونت بکند و تقویت دل بدهد و دفع ضرر و با کنند این دارو
مفرد همان خاصیت تریاق دارد بلکه زیاده تر بحیث آنکه قوت تریاقیت همی هست و چندان گرم نیست
و دیگر مولانا حصیل الدین که از شاگردان مولانا نجم الدین محمود بن نقیة الیاس شیرازی علیہ الرحمۃ بود
مردی فاضل بود و در اکثر علوم ماهر و متقی و کلیات شیخ الرئیس و شرح نوشته فرمود که هر خاصیتی که در تریاق
فاروق هست درین داروی مفرد هست و همون فرمود که مادر و معده بود و بلغمی بر حال که کردم
مفید نیفایا و چند عدد ازین جد و در روزگار صلا میگردم و بجلاب گرم بخورم ازین رحمت زائل شد
و شخصی را سنده جگر بود و با مستقا خواست انجامید چند روزی این دوا را با بکنجبین بخورد سنده
کنشاده شد و رنگی بجاییت زرد شده بود باز رنگ اصلی خود آمد و دیگر شخصی قرصه شانه داشت
و چهار روز بول وی گرفته بود ازین دارو بسیارند و بر شانه وی طلا کردند و قدری در اعلیل
چکانیدند همان بساعت بول وی بکشد و دریم بیرون آمدن گرفت و شفا یافت و دیگر رحمت
بو اسیر ازین دارو بر آن موضع طلا کنند و در وساکن گرداند و درم را تحلیل دهد و دیگر که دشواری
زاد و در نظیر دارد بسیار قدری و بجلاب گرم بخورد و میهند و قدری به شیم پاره بخورد و در حال
وضع حمل شود و دیگر صبح صبیان را بشیر و در مقدار نیم دانگ یا دانگی بخورد و میهند نافع بود این مو
گوید که این خاصیت در وی هست و این ضعیف را تجربه افتاد طفلی را چهارده شب از زالم صبیان
بود که بگزینان خالی نبود از این دوا بشیر و در وی داند همان روز شفا یافت و بار بار آزموده است و
مجبوب و دیگر خداوند تپیع را هر روز مقدار دو دانگ با جلاب گرم بدین هفت روز پیانی نافع
گردانند الله تعالی الاتقیه بدن باید کرد و دیگر در دوزخ مقدار سی ازین دارو
بزیزندان بگیرند یا بر دندان طلا کنند در حال درد وساکن گرداند و در چشم که بلغمی باشد و چشم چکانند

جاموس بیارسی گاومیش زرا گویند و صفت آن در لایم در لایم گفته شود +
 جبین رطب بیارسی نیز تر گویند و بهترین آن شیرین ازین بود که میل او بجللوت باشد و اگر شیرین
 معتدل از حیوان صحیح البدن گرفته باشند و طبیعت وی سرد و تر بود و در سوم گویند و در دم غذای فز
 کننده بود و طبع را نرم دارد و منع ورم جراحت بکند و دفع مفرت کسی که در مار سنگ خورده باشد سنگ
 گرده و مثانه و سده پیدا کند و مصلح آن غسل بود یا قند صاحب تقویم گوید مصلح آن زیتون است
 جبین یا البس و جبین عقیق نیز خشک بود و بهترین آن روغن دار شیرین بود و طبیعت آن گرم
 و خشک بود و در سوم و مصلح ریشهاست بد بود و چون بازیت سق کسند سویند
 بود جهت تحب مفاصل ضا کردن و بیرون آید چغیرن پر جمعی و چون بریان کنند شکم ببرد و موله
 خلط برازی بود و بدن را لاغر کند و معده را بد بود و در شوازم شکر شود و تشنگی آورد و سنگ گرده پیدا کند
 و باید که میان دو طعام خورد و اگر با مغز گردگان خورد نیکوتر بود +

جبلیس حص است بیارسی گج گویند و گفته شود +

جبین جبلینج و جبلانگ و جبلهنگ و جبلهنگ نیز گویند بیارسی جبراسنگ گویند و آن تخم زرد و خار
 است و بیخ وی تر و زرد است و گویند تخم وند سیاه است و فعل وی مانند فعل خرپق بود و بهترین و
 پسندی بود خلوقی رنگ بزرگ شترک و لغایت خورد بود و در از قدر و مقی بود بقوت بلغم و اخلاط غلیظ
 لایع براند و خطر بود مگر مغلوج را نافع بود و شترتی از وی از نیم درم تا یک درم بود و ازین زیاده اگر کوبند
 و از خوردن وی غشیا غلیظ پیدا شود تا حدیکه خناق آورد و عرق سرد و معالجه آن بقی و آب گرم
 و حقه قوی که در وی شخم غلظ بود بعد از آن شیر تازه بیاشامند و اگر تشنج پیدا کند سوم روغن نرم بوی
 مالند و در آب زن نیم گرم نشانند و بدل وی خرپق است +

جدال بلج است و گفته شد +

جد و بیارسی زرد و گویند و مغربی ماه فرغین و پسندی نرمی و آن بیخ متشابه است بسمه شکر
 اما بوزن ثقیل تر و صلب تر از وی بود و بهترین وی آنست که چون بسایند رنگش بنفشه باشد و
 پسندی است اما بیخ خطائیمست بزرگتر و بهتر میاشد و اگر تشنج بنفشه بود و آنچه پسند نیست اکثر بسیار است
 و این مولف گوید ماه فرغین چهار نوع است سفید و بنفش سیاه و زرد و خطائیان زرد و اگر بی گویند

تا با عرق فرو آید و فوس گوید جذام را زائل کند چون بیاشامند از وی در هر پنج روز مقدار چهار چار مثقال با غسل و باقی منقعات در صفت می شستند و یون و شین گفته شود.

تویش حاشاست گفته شود.

شیل نخیل در خیر و خجسته خوانند بسیار سی بید کیا خوانند و آن نوعی از حشفت است و طبیعت وی سرد و خشک است و در اول گویند مقدر است نافع بود جهت جراحتهای تازه و منع نزله بکند و بیخ وی و تخم وی منع گویند و او را بول بکنند تمام را سه سال باز دارد و از تخم وی لعون سازند سنگ کرده بریزند و طبع آن ریش مانند رانافع بود و الله اعلم.

باب الحیم

جاوی اگر کم و قوی و بهقان و خلوی گویند و شعور السقالیه و آن زعفرانست و گفته شود.
جاو رس سه نوعست یک نوع وخن گویند بسیار سی از زن گویند و بشیرازی الم و یک نوع جاو رسندی خوانند و آن ذره است بسیار سی ذره خوانند و یک نوع جاو رس گویند و بسیار سی گاو رس و بشیرازی گویند و طبیعت آن سرد است در اول و خشک است در سوم لطیف بود و در همه حالها بهتر از زن بود و گویند سرد و خشک است در سوم قاض بود و محف بغیر لنع شکم به بند و بول براند و خونی بدازد متولد شود و در بعضی شود و غذا اندک تر از مجموع جنوب دهد که از ایشان نان پزند و بچه بنهند و در بعضی وی آنست که با شیره تازه پزند یا آب سیوس و روغن بادام یا روغن گاو یا روغن گنجد و حلوا چینی آن پس خوردند و بدل وی در پس شکم ارز بود.

جاو زهر جگ گاو زهره گویند و آن محب البهت است و گفته شود.

جاو بشیر بسیار سی جواشیر خوانند و کواشیر و بشیر هم گویند و بشیرازی جا خوشی گویند و آن صمغ و دخت است که ساق کوتاه دارد و برگ آن به برگ انجیر مانند گردد و تر و کویکتر و گویند و ورق آن بورق زیتون مانند و قول دل صمغ است که برگ آن گرد است و برگ زیتون کشیده و ساق وی بساق خیار زنده اند کشیده و گل وی زرد رنگ تخم وی خوشبوی و تیز بود و صمغ از وی چنان گیرند که ساق وی شوق کنند تا صمغ بیرون آید و بهترین آن بود که بلون زعفران بود و تازه و تیز بوی بود و در آب حل شود و اول که از ساق دخت بیرون آید سفید رنگ بود و چون خشک شود زرد گردد و چون آب بکشد

گرم تر بود و گویند مزاج وی بسری مائل بود و غذای صالح بود و شیر زیاده کند اما مولد بلغم بود و در
غلط بود و مصلح وی سقر و نمک بود.

ثعلب بیارسی رو باه گویند و چون پزند آب و بر مفاصل طلا کنند بغایت نافع بود و خاصه چون
همچنان پزند و زانی نیک در آن آب نشینند اما بعد از تنقیه این عمل بکنند و پیه وی در مفاصل را
نافع بود و در گوشت را چون در گوشت چکانند و اگر بر آن اوان کنند کوی زایل کند و در آن سر
وی چون خشک کنند و بسایند و بپاشند بر او سر فر نافع بود و پیه وی چون در روغن گیرند و در دندان
زائل کند و در چشم را نافع بود و شتر لثه گوید پیه وی چون با پوست تخم مرغ سوخته بپاشند و آب
نافع بود و مجرب است و زهره وی آب کرفس و اشق بگذرانند مساوی و سوط کنند و بر بینی کسی که
جذام بود و زهره روز یکبار بغایت نافع بود و چون آدمی دندان وی در دست گیرد و این باشد از آب
کردن سگ چون پیه بازیت الفان کس بگذرانند و بر نفوس و مفاصل ببالند نافع بود و پوست
وی بغایت گرم بود و از همه پوستها مسخن تر بود و مرطوب مزاج را شاید پوشیدن و محرور مزاج را نشاید
و کسی که سر بر وی غالب بود شاید و هر چند که سوی بروی بیشتر بود و سخونت در وی بیشتر بود و آن
لباس نازان و پیران مغنی مزاج را شاید و این زهره در خواص آورده است که پیه وی چون طلا کنند
بر نازیان یا چوبی در اندرون هر خانه که بنده مجموع براغیث بروی جمع شوند و براغیث جمع یک یک بود
بیارسی و این مؤلف گوید اگر بادام تلخ بگویند و بر گوشت پراکنند و رو باه بخورند و پیوستن گردد و
لغام حرف است و گفته شود.

لغام پیر در آب خوانند و بغایت اهل شام شام و بیارسی رستند و با صفتها می رستند و گفته شود
لکشان طبلیدون است و ننانیز گویند و آن غناب الثعلب است و گفته شود.

تیلج بیارسی برف گویند و صفت جلد و طبلید و جیم گفته شود.
تیلج چینی سنگ سفید است که در سربا بکار شود و جهت جلای چشم و تب و نافع بود و طبیعت و

سرد و خشک است و این بطیار گویند زهره ایوست و در الف گفته شد.

ثمره العرعر جوز الابهل گویند و در الف گفته شد و صفت اهل.

ثمره الطرقا عذبه است و جزایز نیز گویند و گفته شود.

داشته باشد بعد از آن سرخ بعد از آن سیاه و طبیعت آن گرم بود اندکی و گویند گرم است در اول یا وسط
درجه دوم و تراست در دوم و خام وی بسری گراید در وی جلا بود و بر تایلل و بقی ضما و کرونافع
بود و انجیر سیده غذا بهتر از مجموع میوه بود و زود تر بگذرد و در فربهی آورد و صرح را نافع بود و خشونت خلق
و سینه را نیکو بود و تشنگی که از بلغم شور بود ساکن گرداند و گرده و مثانه را سودمند بود و از رمل هر چه باشد
پاک گرداند و فاعل تر چوب وی و سنفلا را را نافع بود و جهت اسهال خوردن و حقه کردن مقدار بانه
درم بود و لبن وی سودمند بود جهت گردیدگی عقرب و رتیل و نار سیده وی با غسل جهت گردیدگی سنگ
و ریشهای که رطوبت اندوی روانه بود سودمند بود و تخمین ورق آن با کرسنه و شراب برگزیدگی ابن
عس طلا کردن نافع بود و خورنده انجیر امین باشد از سموم و قصبان می چون با گوشت گاو صلب
پزند مهر شود و انجیر طبعی ناله و ورق آن طبعی و چوب آن طبعی و دارد و لبن وی طبعی و دارد و ورق آن سخی قوی بود
و می وی لطیف بود و قصبان می گرمی لطیف و لبن وی خون که راخته و شیر بر بند و از آن بسته بکشاید
انفج و اگر بر صوف نهند و در دندان گیرند از خوردن گرم پاک کند و در چشم کشند جهت ابتدای نزول آب
با غسل نافع بود و انجیر و دی نفخی بود و مولد مره بود و معده را بد بود و دفع مضرت وی با سکنجبین ساده بود
که بعد از آن بخورند با شراب انجیر یا ریاس غذای خورند که می در وی بود و ابن مولف گوید در نفع
آورده اند که بر زنگار نوح علیه السلام سبزه در خنان تباه شدند و در طوفان مگر انجیر و از سمیه میوه چیری یافتند
انجیر و ورق آن گویند زهر قاتل است و در خواص آورده اند که اگر شاخ درخت انجیر را ساعتی در خاک
آب نهند پس بکارند انجیر آن بغایت شیرین آید

مین یا لبس انجیر خشک ست بهترین وی رملی بود و طبیعت آن گرم است در آخر درجه اول
معتدل بود و خشکی و تری لطیف بود و منضج و محلل و بر درمهای صلب ضما و کرونافع آید و و امیل
نفج و بد و صرح را سودمند بود و خشونت خلق و سینه و قصبه شش را موافق بود و شراب وی سرفه کن
نافع بود و سده بگر و سپر نکشاید و گرده و مثانه را سودمند بود و از سم امین باشد خورنده وی چون با
وی را جو شایند غرغره کنند خفاق را تحلیل دهد و نفج آن بدید و بکشاید و از خوردن وی خونی بداند
متولد شود و امان خوردن وی شپش و ریدن باز ویدن کند و سر و مزاج را نافع بود و در و پشت
و تقطیر لبول را نیکو بود و مسخن کرده بود و الفاظ آورد و شکم براند و سینه شش را از اخلاط پاک کند و در فربه

توت خلوصا خوانند و بسیار سی توت سفید خوانند قائم مقام انجیر بود و در انضاج الاوی غذای بدوید
و معده را بدو خون فاسد از وی متولد شود و بهترین وی بزرگ شیرین بود و طبیعت وی گرم است
در اول و تراست در روم و گویند سرد است در اول و چون بخورند زرد از معده بگذرد و اما در از زرد و سرد
رود و بول براند و معده را بدو و بهترین وی آن بود که پیش از طعام بخورد و بعد از آن سکنجبین بپاشند
و اگر ورق آن و ورق انجیر سیاه و ورق الگو آب باران بچوشانند و مویر ابدان بشویند سیاه گردانند
و چون نیکو بگویند و بازیت بیامیزند و ضما کنند بر خشکی آتش نافع بود و اگر بطبع ورق وی مضمت کنند
در دندان را ساکن گردانند و طبع پوست وی همین عمل کند.

توت حامض معروف است بشامی و بهترین سیاه و بزرگ بود و نارسیده وی چون خشک
کنند قائم مقام سحاق بود و طبیعت وی سرد و خشک بود و در روم و گویند تراست و گویند خشکی وی
در اول است و در وی قضی بود و در دم دهان و خلق را نافع بود و ورق وی خنای را نافع بود و عصا
وی خشک ده ریشهای بد را نافع بود و خشک کرده وی شکم بپسند و دود سطرار یا رانای
بود و پوست درخت تر باق شود که آن بود و آب ورق وی مقدار پانزده درم چون بپاشانند جهت
گزیدگی ریتل نافع بود و خوردن وی مفصل آورد و مصلح وی اطریفل کوچک بود و اسحق گویند بر بود
بش و مصلح وی انار بود.

توت وحشی توت الحلیق است و بسیار سی توت سه گل گویند و در حلیق گفته شود و
تو در می تو در می گویند و زبر الموه و قصیصه نیز گویند و بشیرازی تدری گویند و با صفهانی تو در می گویند و
میگویند و بزیری و دینه و طبیعت آن گرم و خشک است در روم و عیسی گویند تراست در اول و
تو در می چهار نوع است زرد و سفید و سرخ و گلگون و بهترین آن زرد بود و نافع بود جهت سرطانات که
ریش شده باشد با غسل آب طلا کنند و اگر آب بیامیزند بر طرطن ضما کنند و در مهمل صلب
و در مهمل بن گوش و صلابت نفوس را نافع بود و ریشهای که در چشم بود پاک گردانند چون با غسل و خشم
کشند و چون در شراب بنیزند و بپاشانند باه را زیادت کند و اگر در عروق کشند نافع بود جهت خلطها
غلطی لایح که در سینه و شش بود.

توتیا انواع است بهترین آن هندی بود و بعد از آن زرد و بعد از آن کرمانی تنک طبیعت آن سرد

لقره کز بره و کسره خوانند و گفته شود

لقره - زیره رومی است و بیارسی کرد یا خوانند و گفته شود

یه تملول قنار بریت و گفته شود

یه تمم سماق ست و گفته شود

تمر خراست طبیعت آن گرم و ترست و راول و گرمی می زیاده است از تری منی بمیزاید و صداع آورد دندان و بن دندان را تباه کند و خون غلیظ از وی حاصل شود سینه و شش دروده را نیکو بود و بسیار صداع و درد قلاع و خناق در دندان آورد و چون در شیر تازه فروبند گلیانند و بخورند فواید تمام آورد و اگر دمان کنند در مستان خاصه چون داریچنی قدری کوفته در شیر اندازند بدن را قریه کند و باده را زیاد کند و لون را نیکو گرداند بیاضیت و قمر مزاجهای سر در اجبت و در پشت و در کتف نافع بود و مصلح وی خشنایش و بادام بود بعد از آن که نجبین ساده خورون

تمر سندی حمر خوانند و صیارا هم خوانند لطیف تر از اجاص بود و در طوبیت کثیر و بهترین می تواند از شیر دار بود بیاضیت قرش و طبیعت وی سردست و گرم گوشت و در مخرج الریس گوید سرد خشک است در سوم و ماسر جوید سردست و در وی رطوبت هست سهل صفر بود از جمیع بدن و اشتها طعام باز دید کند و مقوی بود و در جهت قی و تشنگی و تب و غشی و کرب نافع بود و خاصه چون خواست که طبیعت را نرم دارد و شترتی از لطیف وی نیم رطل بود و گوشت که مسهل اخلاط محرق بود و حکم را نافع بود آتشامیدن و جهت قلاع مضمضه کردن و خفقان را نافع بود چون از گرمی بود در زنان را نافع بود و دانه وی با دویه جهت زخمیست عمل بود اما تمر سندی مضر بود و بسیار سردست و مصلح وی شرباب بنفشه و خشنایش است و بدل وی اجاص

تمساح بیارسی نمک خوانند این مولف گوید آوره اند که نمک بصوت سوسمار بود و شپش چون پشت کشف و آهن بر وی کار کنند و بطول میشت گزید و چهار دست یابی ارد و بال او مقدار شش گز بود و دهنی فراخ دارد و او را شصت ناب باشد و نتواند که منحنی شود که استخوان پشت او یک پاره است و بیضیه مثل مرغ و ذیل از دهن اندازد زیرا که منفذ ندارد و جاف و سوسه و در غایت قوت بود و چنانچه فیل را در آب کشد و میسج آهن در پوست و سکه کار کنند

و شکلی نباشد و سهل صفر بود بر فنی و خاصیت و شربتی از وی ده درم تا بست متقال شناید و شربتی گوید
گرم و ترست و داول غلظت را نیکو بود و اسحق گوید مضرست به سپر و مصلح آن آب تمهیدی بود و گویند
بدل آن ماء الحماج با قند بود و گویند جواب یا قند و گویند بدل آن شیر خشک است *

تراب لقی کنگر زرد است و گفته شود *

ترنجمان با زنبویه است و گفته شود *

ترابان غاف است و گفته شود *

ترفاس کما هست و گفته شود *

تراب لھا لک شک است و گفته شود *

تریاق روستائیان ثوم است و گفته شود *

تریاق ترکی مؤسیانیت و گفته شود *

تریاق الحیمه کچ چشم گا و کوهی بزکوی باشد و از آن گا و کوهی بزکوی بود و وصف یل گفته شد منفع آن بیست و چهار از آن گویند
تریاق فارسه حجر النیس است و گفته شود *

تشمیزج بفارسی چشمیزج گویند و چاکسو خوانند و اهل حجاز بشمه خوانند و بشیرازی چشمک گویند

و اطرابلس نیز خوانند و جبت السودا نیز گویند اما جبت السودا اسم شونیز است و این مولف گوید

روستائیان شیراز از چشم خوانند و طبیعت چشمیزج گرم و خشک است و قابض بود بقوت در چشم

نافع بود بنایت و ابوسهل آورده است که چون بنایت سعی کنند تنها و بحر یزد و بر ریش قضیب کنند

زود نیک شود و مجرب است و بهترین وی آن بود که فریه بود بنایت سیاه و براق بود *

تشتیوان و تشمیز نیز گویند و آن بهفایح است و گفته شد *

تفاح بفارسی سیب گویند و معتدل ترین وی شامی بود بعد از آن صفهانی پرنج قانی پس بلطی و آنچه

تغذیه بود بد باشد و همچنین نارسیده و قف سرد تر باشد و آنچه ترش بود قابض و سرد و غلیظ بود

و آنچه شیرین بود میل بگرمی دارد و آنچه و نه قابض بود سرد و خشک بود و شیرین که سیده بود

معتدل باشد و حرارت و برودت و بصری گوید شیرین گرم و تر بود داول و ترش سرد و خشک بود

در دوم و آنچه سرد بود معتدل بود در سردی و تلخ من فضول بکند خاصه ورق آن و تفاح متعویل بود

درج بود و گوشت وی گرم بود و مغذ و فم رازیا ده کند و این زهر در خواص آورده است که زهر وی چون بدان سحوط کنند خیال و وسواس نائل کند و چون گوشت وی بریان کنند و سرور گرم بخورند آن زحمت زائل کند

ترمس با قلا مصری خوانند و شامی گویند بهترین سی سفید فربه بزرگ دانه بود و طبیعت وی گرم است در اول گویند و دوم خشک است در دوم شفت سی آنست که کلف و برص هتق زائل کند و ریشها و دانهها که بر روی پیداشد و زائل کند و بر خنا زیر و صلابات بعسل و سرکه طلاء کنند نافع بود و دقیق وی چون بابل بیاورند و لعق کنند یا با سرکه بیاشامند گرم را بکشد و شکم و دقیق و چون با سرکه ضماد کنند بر عرق النسا سودمند بود و دقیق وی با دقیق برور مهای گرم طلاء کنند نافع بود بر آتش فارسی هم سودمند بود چون با سرکه بنزد و بران ضماد کنند و ریشها که در سر بود و ریشها پلید و چر و در ابتدای هتق آثار را که در بدن پیداشد و دانهها سودمند بود چون با عسل بیاورند و زن بخورد و بر گیر و د بیاشامند حیض براند و بچه بیند و دقیق وی بشره را پاک کند و صفائی گرداند و بر اثری که بود از زخم و غیر آن بر و سده بگرد و سپر بکشد خاصه چون عسل و سرکه و سداب بنیزند و غشیان ساکن کنند چون بوبند و با سرکه بیاشامند و مقدار سه دستم عمل بود و طبع آن گرم را بکشد و زنا و بچگان طلاء کردن همین عمل کند و اگر با نیج مازیون بخوشانند و گو سفند که جرب داشته باشد بدان بشویند البته زائل کند و اگر آب بخوشانند بول برافد و شکم بندد و این ماسویه گوید منتفع از وی نه شکم براند و نه بندد و بد بود و دشوار مضم و خطه از وی حاصل شود در عروق چون تمام مضم نشده باشد و چون تلخی از وی بیرون بکشد و غلیظتر بود و گران تر نفوذ کند و آنچه تلخی داشته باشد زودتر از معده بگذرد و باید که با سرکه و یا الکاحمه یا نمک صنعتر با انجوان خورد و جالینوس گوید بیل آن در جلا و وزن آن با قلا می تری بود و گویند بیل آن فوید و گویند بیل شیخ ازنی و چون با سرکه بنزد و بر مفاصل سرد ضماد کنند نافع بود و در جمای لغبی تحلیل کند و این زهر در خواص آورده است که هر دایه که فروان بسیار داشته باشد و فردان بیشتر از وی کند و گویند چون بطبع ترمس بشویند زائل کند و جرب و آب قطع کند و شریف آورده است که چون بیاشامند و بلند کنند و پوست می جدا کنند و در وی گی سپین کنند و شیر تازه بران ریزند و چند آنرا بخوشانند و بخوشانند تا شیر نشفت کند بعد از آن مانند وی و غن گا و بر سر وی کنند و بخوشانند تا منفقد شود و از آن ضماد کنند

بیشتر بنیہ است گفت شد.

بیض بهترین وی تازه بود از مرغ خاکلی وزرود وی فاضلتر بود و باید که نیم برشت کنند و صفت
نیم برشت آن است که اگر با پوست در آب جوشان اندازند بعد بار بشمارند که معنی زند و اگر بی پوست
بود صدم بار بشمارند و بعد از آن بردارند و زروده آن گرم و تر بود و سفید سرد و تر و با هم معتدل بود
در گرمی و سردی و تر بود و غلیظ و نیم برشت زود تر هضم شود و غذا بهتر در و جهت خلق و سرخه و سل
نافع بود و باه را زیاد کند و زروده وی بریان کرده قابض بود و چون با غسل بر کلف طلا کنند زایل کند
و بسوختگی آتش نافع بود و منع در ماکند و در حقنه جهت فربه اسعاف نافع بود و در سوختگی که از آب
گرم بود به چشم بران مالند نافع بود و جهت جراحت معتدل و خصیہ نافع و چون در سر که به زرد شکم بیند
و زرد سطر یا نافع بود اما در هضم شود خاصه منعقد آن و اگر ادمان خوردن آن کنند کلف آورد
و ملین وی بود سنگ گرده تولد کند و تخمه آورد و قوی و اولی آن بود که فلفل وزیره و دارچینی
آن خط کنند و بعد از آن زنجبیل مرسته خورند و سفیده آن اگر در گوش چکانند که دم گرم
بود سرد گرداند و درد ساکن کند و اگر بسوختگی آتش مالند سود دهد و اگر صوف بدان تر کنند
و بر چشم بندند در چشم که از گرمی بود سود دهد و درد ساکن گرداند و جهت درد چشم بنایت
نافع بود و در چشم چکانیدن و اگر تخم مرغ به میان خام بیاشامند گزندگی مار را نافع بود و نیم گرم آتش
فربه شانه و فربه کرده و خشونت سینه و نفث دم و نزله را سودمند بود.

بیض الاوز و النعام و البط خایه مرغ آبی و شتر مرغ و بط بهترین وی تازه بود
نیم برشت معتدل بود در گرمی اما غلیظ بود و مضر بود بقوی و ریاح و دوار و مصلح
آن صحت و نمک بود.

بیض الحماقیر بیض کنجشک باه را زیاد کند و بیشتر از همه بیض این عمل کند.
بیض الجمل نیکوترین بیض بک تازه بود و لطیف تر از بیض مرغ خاکلی بود و سودمند بود جهت بنفین نیک
و تدر و مرغ خاکلی مقوی دل و مستقیم اوصاف ثلثه باشد و مضر بود با صحاب که و مصلح آن مثلث بود.
بیض النجاری و اللقلق خضاب بنایت نیکو بود و میرا.

پیشن بدترین زهر است و در غایت گرمی و خشکی تیزی بود و بر برص طلا کردن نافع بود و

بویا حاشته است که با پیش روید و تریاق مثل است و از جمله زهرهاست و پنج آن جد و راست و
 خوانند به بخونی ماه فرغین گویند و گفته شود در جیم +

بویا طریخون بویانی کثیر الشعر و آن پر سیا و شان است و گفته شد +

بول الناس کمیز آدمی چون بجا کستر ز بر جا یکم خون آید به بند خون باز دارد و سودمند بود
 جهت حکم و دفع و حراز و برص خاصه با بوق و آب حاض طلا کنند و جهت مطحونان عجب سودمند
 بود و نافع بود جهت گزندگی افعی خاصه صحری خوردن و بدان بختن و با نظرون گویند برگردندگی سگ
 و دیوانه و هرگز ندگی که بود سودمند بود و جهت مجموع زیر با و چون بسایند با پوست انار و در گوش چکانند
 گرم که در گوش بود بیرون آرد و مولف گوید که چون کمیز کنند کفنی که بر روی آن بایستد تا بایل انداخته
بول الصبیان کمیز کودکان چون در ظرفی مسین با غسل بریزند نافع بود جهت سفیدی چشم و
 وانه و ریش و رید و تارکی چشم هر دو و روی بول که درین ظرفی نشسته باشد چون چند روز بر آن بگذرد
 بر جره پنداید ساکن کند و چون بار و غن و مناسحق کنند وزن بخور بر گیرد و در رحم را ساکن کند و ختنه
 آنرا نافع بود و جهت گزندگی افعی و عقرب بحری و صحری و گزندگی سگ و دیوانه با بوق و جهت جرب و حکم
 و برص و جزام سودمند بود و جهت ماده که از گوش روانه بود چون با پوست انار بپاشند و در گوش چکانند
 نافع بود و جهت گزندگی همه حیوانات +

بول الذواب کمیز حیا پاپان سودمند بود جهت در و مفصل چون نطول کنند باوران نشینند +
بول لابل کمیز شتر بهترین بول حمل عربی بود که آنرا بنجیب خوانند و طبیعت آن گرم و خشک است
 و در وی قبضی است نافع بول بود جهت خراش چون بدان بشویند و شریف گوید جهت ورم جگر و باه
 نافع بود چون بیاشامند چشم نافع بود و استسقا و صلابت طحال را نافع بود خاصه چون بالین علاج
 بیاشامند و مفتوحه مصفات بقوت و چون در گوش چکانند ریش گوش را نافع بود +
بول الکلاب کمیز سگ چون بگیرند و را بکنند تا منقطع شود و مو بر آن را بشویند سیاه گرداند و در
 خضابات بود و جهت تایل احتمال کنند قلع کند +

بول البقر کمیز نافع بود جهت در و اعصاب مثل تشنج و امتداد و سوزا کردن و جهت استسقا و چون
بول البقر کمیز گا و بهترین دی بول بقر بود و بوق را زایل کند و خراش نافع بود و چون با بوق

بوزیدان بجزی مستعمل خوانند صاحب جامع گوید که در مصر اطباء مستعمل لعوض بوزیدان مستعمل کنند
 و این سهوست بوزیدان مستعمل است تحقیق و همگوید از نقل این بر عنوان که بوزیدان نوعی از مستعمل است
 و صاحب منہاج گوید شبی هندلیست و صاحب همین گوید و این هر دو سهوست است
 و هم صاحب جامع گوید از قول ابن رضوان که بوزیدان نوعی از مستعمل است و حال آنکه بوزیدان بجز
 از مصر هیچ جای دیگر نباشد و این مؤلف گوید بوزیدان در اهوان نیزی باشد اما چنان سفید نیست که
 از آن مصری و نیز خطوط بسیار دارد و در طرف هند طری که خطائی تعلق دارد همی باشد اما مثل مهری
 نیست زیرا که از آن مهری سفید رنگی نیست است و از آن دیگر مواضع سبک است و زرد رنگ
 و آنچه صاحب منہاج و صاحب جامع آورده اند که شبی هندلیست مقصود ایشان آن نوع است که
 از طرف می آورند و بهترین وی آنست که سفید بود و وسط و خطوط بسیار بروی بود و تازه باشد و طبیعت
 وی گرم و خشک است در سوم و در وی رطوبتی فصلی بود و جالینوس گوید گرم است و در اول سوم
 خشک است و لطیف بود و گویند بقوت مانند همین است مفاصل و فقرس را نافع بود و باده را زیاد
 کند و زهر بار اسود و مندی بود و یکدم از وی مسهل بود و صفی بود و نافع بود جهت خلطهای سرد و بلغم و عصب
 پاک گرداند و منی سفید را و زنان جهت فزی استعمال کنند و فزی بکنند است چون باشیر یا آب و برنج
 حلوان سازند فزی آورد و ولون را نیکو گرداند و منافع وی در در مفاصل و فقرس مانند سوربخان است
 و اسحق گوید مضر بود بایشین و مصلح آن خردل بود و گویند مصلح آن قند است و شربتی از وی و در دم بود
 و بدل وی در معاینه وزن آن همین سفید بود یا بوزن وی و نیم وزن آن زرد بناوست و وی جگر
 و کمرها و دیگر کبشند و سفید فزی اید و این مؤلف گوید زنان شیر از آن شیر را گویند و شش قائل را هم شیر را خوانند
 و معده را پاک کند و اشتها بیاورد و سده سپرز و جگر و استسقا را نافع بود
 و بوق انواع آن بسیار است و بهترین می ارینی بود و آنرا نظرون خوانند و فقی از ایشان بقوت تربود
 و ارینی تنگ سفید بود و باور وی طبیعت آن گرم است در آخر درجه دوم و خشک است در اول درجه
 سوم و عیسی گوید گرم و خشک است در دوم و جالینوس و در و اخلاط غلیظ قطع کند و شخص را ساکن گرداند
 چون کوبند یا زیره و یا بنفشه یا شامند طبع را نرم دارد و باور را بشکند و جگر را برص طاک کردن سود دارد و فلهای را
 قطع دارد و چون آب خلط کنند و در گوش چکانند و در گوش برود و باوی که در گوش بود و رطوبتی که در گوش

بیرون آید و بنده لغایت نافع بود و شریف گوید ورق وی طلا کردن بر جرب صغری و میوهی بخت
سودمند بود و بدل می ورق خنجر لیسیت یا نیلو فلر با گازبان و گویند بدل وی نیلو فرو و سپاس و
نیکبخت و خوشه اوراق گویند و خوشه صلیح هم گویند و دخت می کنار رود و بارید و ورق آن چون درون
بود و محل از وی گل وی بود پس ردق پس تخم می و خوب وی نشاید که استعمال کنند و بهترین
نازه بود و طبیعت آن گرم است در اول و گویند در سوم و گویند خشک است در سوم و در وی
بهست بافتنی و محل مطلق بود نافع بود و ضما کردن جهت صداع سرد و سده جگر و صلابت سبز
با کنبهین نافع بود و چون در شیب پشت بکشد منع خنجر و لغو نکند و زنان چون شهوت ایشان
غلبه کند در شیب خود و و کنند ساکن گرداند و از دود وی گردگان گردانند و خوردن وی گردنگی
رانافع بود و بر گردنگی سنگ لیوانه و بنایم سودمند بود و ضما کردن و مقدار شربت از وی یک مثقال بود
لیکن مصدع است و چون بریان کنند در دستر آرد و مضرب بود و بجا معت و اسحق گویند صلیح می تخم
نیاست صمغ البطم است و گفته شود

بنج گویند و عربی سیکران و بیاری منک گویند و صفت آن در جزر البنج گفته شود
بنج فلیون نیکبخت است و گفته شود

بنج بیاری فندق گویند بهترین وی بزرگ نازه بود و طبیعت وی گرم است با اعتدال که
خشکی و گویند گرم است در سوم و ناست در اول پوست می قابض بود اما مغز وی باه را زیاد کند
و گردنگی جانوران خاصه گردنگی عقرب چون با بنجر و سداب بخورند لغایت سودمند بود و ضما و کنند
سفید است و گویند عقرب از وی بگریزد و اگر پیش از طعام بخورند عموم رافع بود و اگر بعد از طعام خورند
هم فندق را با بنجر و سداب بخورند لغایت سودمند بود اما معده را بد بود و چون سحق کنند و با آب
بیاشامند مغز کهن رافع بود و اگر بچنان با پوست لبوزانند و سحق کنند و با پیچین یا پیچ خوک یا
خوس بیاشامند و بر داء الثعلب طلا کنند موی بر و باند و گویند بنج سوخته بازیت بسایند و بر
مغز طفل که چشم وی ازرق بود طلا کنند ازرقی جود و سیاه گرداند و موی را نیز سیاه گرداند و بقرطاط گویند خوردن و
و باغ را قوت دهد و پوست وی شکم ببرد و مغز وی منفع بود و مولد ریح بود در معده و مصدع بود و صلیح
وی فانی است و بدل آن مغز جوز و گویند چلوخوزه

و طبیعت آن گرم و خشک است و چهارم شود و مندی بود و جهت کسی که بلغم و طوبیت بروی خلق کرده
باشد و استرخا عصب نسیان و فالج و لقوه را بغایت نافع بود و قوت حافظه بدیده و همین را نیز گردانند
و هر ضعی که در دماغ پیدا آید که از سردی و تری بود نافع بود و مقدار بنیدرم مستعمل بود و خطر بود و چون
در شیب بواسیر دو کنند بواسیر خشک گرداند و عسل وی بر دام الشهاب بلغمی بالند نافع بود و در جلد
سوم است و سوزنده خون بود و غلظتها و جنون و سرسام بازوید کند و قطع و طلق و اندرون شود
و همین کدغ در معده و روده و پهنا سحاده بازوید کند و در مثقال این فعل کند و هم بود و گاه باشد که
بود و این مؤلف گوید که کسی را دیدم که بلا در خورده بود و چند نفوس پوست را کرد و تلف شد و اگر با هم
گردگان بخورند حضرت نرساند و این از خاصیت است و اگر شکر تیرا ضافه کنند بهتر بود و مداواست که سیکه
خورده باشد بدوغ گاو و جواب و روغن بادام لمجاب به دانه بکنند و در آب برف نشاند و عسل وی
مستعمل بود و در معاجین عسل از وی چنان گیرند که بن ملا در بیند از دوا نبری از گون کنند و ملا در
در میان انبر گیرند و بشارند تا عسل از وی بیرون آید بعد از آن بار روغن گاو و جوشانیده بیا میرند و
روغن جوز و معاجین کنند و یسقیورید و س گوید بدل وی پنج وزن وی مغز فندق و دالک و
نیم وزن آن روغن لمسان و شش یک آن لفظ سفید بود

بکسین حدس است و گفته شود

بکسین تین ابيض است و گفته شود

بلنجاسف برنجاسف است و گفته شد

لبو سیطون جندار است و گفته شود

بل مبهوه بندی است مانند قمار که گویند مانند است گویند از بندی است گویند از بندی است

بندی برلیست و پوست و بر اشل و تخم و بر ابل و حب بر اخل خوانند و محمد بن زکریا گوید که بل مبهوه
از بند و سانس است از درختی حاصل میشود مثل درخت زرد آلو که کوبک گرد شکل و ایشان از ابل خوانند
بکسر با بهترین آن باشد که شیرین باشد و درخت و بر اخلان اقلی گویند گفته شود و طبیعت می گرم و خشک

است در روم و گویند در سوم قابض بود و احتشاد قوت و در صلاحت عصب و طوبیت آنرا نافع
بود و در صندهای سرد و اند فالج و لقوه و استرخا اسود و مندی بازو دارد و در جوارشات شکم سینه و

هر لوی و نشاپوری گرم و تر است و شمشاد بغدادی بگیش بزرگتر از انواع شمشاد بود و چون از زمین
برآید راست برود و لبها نازک باشد و اول که می بیند گیش سیاه شود +
بقلة الحمرة بقلة المبارک است و اسمهای وی و بزرگتر گفته شد بیارسی تورک گویند و بزرگ
وی تازه بود طبیعت وی سرد و تر بود و در سوم و گویند و آخر دوم صفر انباشند و فی باز دارد و چون ده دوم
آب وی بیاشامند منع نرفت و کم بکند و چون نایل بوی حک کنند زایل کند و اگر بر روی
گرم که مخوف بود و نماند کنند نافع بود و آب وی چون بیاشامند گرم را بکشد و اگر تندی جانوران را
سودد و چون بارش گل در سر که کنند جهت درو سر که از آفتاب بود و نافع بود و سوزش مثانه و در
آز اسودد و در خوردن و جهت در چشم که از گرمی بود و ضما و کردن نافع بود و عصا به وی جهت نفت
و معده و جگر گرم سودمند بود و خوردن و ضما و کردن و جهت سحر روده و اسهال و ماری حقه کردن
نافع بود و بتهای حاده را سودمند بود اما باه را مضر بود و بسیار خوردن وی تاریکی و شکبوری آورد
و مصلح وی کرفس و جرجیر و نعناع بود و گویند مضر بود بر روده و مصلح وی مصلح بود +
بقلة النحر اسمانی بقلة الحامضه گویند بیارسی تره خراسانی گویند و طبیعت آن سرد و خشک
است در وسط دوم و گویند در اول شکم را بربندد و مریه صفر را سودمند بود و شتهای طعام باز دید
کند چون نقصان شهوت از حرارت بود و محروم از نافع بود و بلغمی مزاج را مضر بود +
بقلة الدینیتة قطف است و سمرق نیز گویند و گفته شود +
بقلة المبارک و بقلة الزهر و بقلة لیمه بقلة الحماسة و گفته شد +
بقلة الغزال مشکط شیع است و گفته شود +
بقلة الملک شایع است و گفته شود +
بقلة الترحیم باور بقیه است و گفته شد +
بقلة باروه کبلاست و گفته شود +
بقلة الانصار کرب است و گفته شود +
بقلة الضرب باور بقیه است و آن افزون شک است و گفته شد صفت آن +
بقلة هیو و یه انقول صاحب جامع نوعی از میندبای بری است و از قول صاحب منهاج نوعی

و مثانه بریزانند خاصه از آن کرده و در مریخ وی چون بچشانند و بیاشامند قی بی رحمت آور و خزینه
مستحیل گردید آن خلط که در معده زیاده تر بود و مریخی احتشال بود و معده و مبطیه آور و چون در معده
تباہ شود و مصلح وی سکنجبین ساده بود که بعد از وی بخورند و باید که میان دو طعام خورد و اگر
در معده تباہ گردید باید که البته قی کند و در معده را بکشد و اگر پوست تروی در حام بر خود مالند اندام
پاک گردانند و جلاد و بد خاصه لون روی را و اگر خشک کرده عوض اشنان بدان دست بشویند و دست
زایل کند و اگر پوست وی خشک کرده و روی که گوشت غلیظ باشد اندازند و زو و بخته و مہر اشو و اگر
پوست وی با گوشت گاو بنزد و در معده بگذرد *

بطین ز قی بطین ہندی است و بطین ہندی نیز گویند بپارسی خربزہ ہندی گویند و بتر بزی
و شیرازی خیار کرد و بہترین وی شیرین آبدار بود و طبیعت وی سرد و تر است در دوم نافع بود
جست مرضهای گرم و پتہای محرقہ و مزاجہای گرم و تشنگی نبشانند و سکنجبین چون بیاشامند بود
براند و مثانہ بشوید و آب وی چون با قند بود و تر بزی زیاده بود و مضر بود بپیران و مزاجہای سرد و خون بد
از وی حاصل شود و در جگر و لغم انگیز بود و اخلاط را خام گردانند و مصلح وی قند بود یا عسل کحل با وی خورند یا بود اگر
لیط گوشت وی را بسیار رطوبت و حرارت بود و وی از مرغهای آبی بود و گوشت و نیز از معده بگذرد
و پیہ وی مسکن و جہا و لذت عبا بود که در عمق بدن بود و فاضل تر از پیہ جملہ مرغها بود و گوشت وی لوی
صافی گردانند و از آن بکشاید و باہ را زیاده کند و فرہی آور و چون ہضم شود غذای بسیار و بد لیکن بپزیم
شود و قلیل و کثیر الفضول بود و خون نیک از وی متولد شود و اخلاط نیک و مصلح وی نیست کھنکھ
و ابازیر گرم بنزد و اگر بریان کنند بر دغن زیت چرب کنند و پیاز و راندر و ن وی کنند و یک و سیہ
خشک بعد از آن بریان کنند و اگر با اسفیداج بنزد و بخورد و گندنا و دایچینی در وی کنند و اندرون
بکشند و کرفس سداب و یک و دوانہ سیر بپا کنند و بنزد *

بطرخبون کسبک است و گفته شود *

بطلم شجرہ جتہ الخضر است بپارسی درخت بن گویند و صفت او در باب حا گفته شد *

بطراسالیون فطر السالیون است و گفته شود و معنی آن کرفس حبلی است بطراسالیونانی کو
است و سالیون کرفس *

و سلس البول را که از مری بود نافع بود و ریش و ده را نافع بود و جهت سلس البول خوردن غذا و کردن
 نافع بود و که غذا و کردن بقوت تر بود و هر دو که جهت سلس البول احتمال کنند غذا و کردن نافع تر بود
 که خوردن و باید که بر ناف غذا و کنند و بر فقر و و سیقورید و س گوید تقوی معده و سینه و تششع و
 منی میفزاید و باه را قوت دهد و نطفه آورد و غذا را که کسی که سرد بود و وی مصدع بود و مصلح وی کلاب و
 صندل بود و بنا و ق گوید بدان چهار دانگ زن آن جوز بود و بعضی گویند بوزن آن جوز بود و

بسیله نوعی از جلابا است و گفته شود

بشمة تشنیز است و گفته شود

لبشاشک حطیان است و گفته شود

لبشش ورق شطل است و در صفت حنظل گفته شود

لبشولیون بزر قطونا است و گفته شد

بصل پارس پیاز گویند و بهترین سفید بود و طبیعت آن گرم و خشک است و در چهارم چنین
 گویند گرم است و در چهارم و تر است و رسوم در وی رطوبتی فضله هست و گویند گرم و خشک است
 و رسوم و گویند تر است و در وی رسوم لطیف و مقطع بود و جذب خون کند و بیرون بدن
 و باه را زیاده کند و شمعوت بر انگیزد و آب گردن را نافع بود و طبع را نرم دارد و شتها باز دید کند و چون
 آب می در گوش چکانند طنین را نافع بود و چشم را جلاد و سودمند بود و جهت نزول آب و سفید
 چشم چون عصاره وی چشم بکشند و چون بگویند و با غسل لبشند و بر قویا و بهی طلاء کنند و آن
 کند و بر ناخن سطرگر طلا کنند تنک کند و بر دار الشلب طلا کنند سودمند و بر گردیدگی سنگ دل و آنه
 و افعی سودمند بود و حیض براند و اگر آب تنها و گوش چکانند گردانی از گوش بیرون و اگر پیاز سفید
 بریان کنند یا پیه یا بارغن باز ده تخم مرغ بگویند و بر درم مقعد غذا و کنند و درم آنرا تحلیل و بد و در و ساکن
 گرداند و اگر نپزند یا چیرای چرب سینه و تشش را از اخلاط النج پاک گرداند و بوییدن و خوردن دفع با و
 بکند و چون بمر که نهند معده را قوت دهد و حراقت وی کم کند و چون در خوردن مسهلات بهیونید
 غشیان بکنند و بوی داروی نشو و اما خوردن وی در سرد آورد و بسیار خوردن وی منبت بود و
 بود و بقل و لعاب بسیار آورد و افواه بواسیر اکبشاید و مصلح وی سرکه و شیر ترش بود و یا باکاسنی خوردن

آن گرم و خشک است و گویند مقدر است در حرارت و برودت نافع بود و جهت دوار و رعاف و قیام صفراوی و مقدار نیم درم بریان کرده سحرا نافع بود و شکم به بند و چون یک مثقال بآب سر و یا گلاب تر کرده فرو برند و اگر یک مثقال بریان کرده بآب باشیر که تر کرده فرو برند قطع اسهال مزمن بکند و گویند مضرب بود و بکوبه و متصل آن مرزنگوش است و ببل آن تخم مرو.

بزرگ شبت بسیار سی تخم شبت گویند و بشیرازی تخم شود بهترین آن بود که فربه بود طبیعت آن
گرم و خشک است با اعتدال شیر ابرازند و بواسیر اقطع کند چون اسبوزانند و بواسیر ضما کنند و
مقدار دو درم مستعمل بود لیکن غشی وقتی بود مضر است بمشانه و مصالح و عی است و بدل آن
دو وزن آن شبت *

بزر الکرنب پیارسی تخم کربک بید و بشیرازی تخم کلم بهترین آن تازه و فربه بود و طبیعت آن گرم
خشکست خرازر را نافع بود و اگر بخورند منع مستی شراب کند و دیرست شوند و منی زیاده کند و مقدار
یک درسم تحمل بود و مضر بود بشش و صلاح آن عسل است و این ماسویه گوید که هر کس و در تخم کربن آب
گاو زبان بپاشد و شراب خور و دیرست شود و چون از گل وی فرزند بسیارند و زنان بخوبی گیرند
بچه در شکم بکشد.

بزرگ اسفناخ بهترین آن بود که بسبب زنده و طبیعت آن سرد و تر بود و نافع بود جهت در دوا
و تب مقدار یک درم متعل بود و مضر بود بسبب سرد و متصل و وی طین منخوم بود و
بزرگ بقلا الحما بزرگ خرفه است و گفته شد و

لبشر غوره خراست بسیار می خرد گویند طبیعت آن سرد و خشک است در دهم و شیرین و می
سبیل حرارت دارد و در وی قبضه بود تکلیف و می شکم به بند و ناخچه سنبه بود و حبس در وی زیاده بود و در شغل
بهم بود و مضرب بود بر دندان و مولد ریح بود و سده آور و مصالح آن سنگ نجبین ساده بود
لبشج لبان است و گفته شود

بیتیناج خشک است و گفته شود

کسب حاج تشنه یوان گویند و اضر اس الکلیخ گویند و شمه نیز گویند و ناقب الحمر و کثیر الزجل نیز گویند و بقرین
و زلفی طعم سطر بود و چون بشکند اندون و فیستی بود و طبیعت وی گرم است و در اول و

1000

و مصلح آن شیر و ترنجبین است *

بزر الکراث بسیار سی تخم گندنا گویند و بهترین آن شامی تازه فریه بود و طبیعت آن گرم و خشک است و گویند سرد است و چنین گویند گرم و خشک است و در سوم و اگر بخورند با نظر آن در شیب انی که گرم است باشد گرم و نبیند از و اگر در شب مقعد بخورند بواسیر زایل کند و در دم از آن با و در دم تخم سور و نافع بود جهت نفث الدم که از سینه بود و ترخ و جهت کسی که شهوتش منقطع شده باشد یک گرم نافع بود و سود بود جهت سنگ کرده و اگر بریان کنند با حب الهش و نافع بود جهت ترخ که از سردی و بلغم بود اما مضر بود و مصلح وی عسل است و گویند محففتش است و مصلح آن لعاب بدانه است و ببل آن تخم جریا است و گویند کسی که خوابد بمجمعت بسیار کند و هیچ اذیت بوی نرسد بزر کراث با شراب بیاشامند و در خواص آورده اند که اگر در میان سرکه اندازند ترشی آن بیرون *

بزر الشلجم بزر اللفت است و بسیار سی تخم شلغم گویند بهترین آنست که سرخ رنگ بود و طبیعت آن گرم و تر است باه را زیاد کند و نفاخ بود و چون در معاجین کنند دفع سموم و ادویه قتاله بکنند و در خواص آورده است که چون بزر شلجم برگردان بکنند نافع بود جهت ورم اریه مجرب است و تخم شلغم چون بیاشامند نفوذ آورد و جهت درد پا که از سردی بود نافع بود و قویخ سخت شده را بغایت نافع بود اما مضر است بسیار و مصلح وی بزر البطیخ است و مقدار دو درم از وی مستعمل است و مولف کتاب گوید که یکی از خواص و آنست که چون کهن شود و نمک در میان وی نبود و بکار نماند روید و این آزموده است *

بزر البصل بسیار سی تخم پیاز گویند طبیعت آن گرم و خشک است و در وی رطوبتی مفصلی است باه را تحریک دهد و در اجزای سرد *

بزر السلق بسیار سی تخم چغندر گویند و آن دو نوع است و گفته شود در سین صفت آن طبیعت وی سرد است و در وی اندک خشکی بود و معده را بد بود و شکم براند و منفع و قطع بلغم بود و بدل وی تخم بزر القثا بسیار سی خیاره گویند و تریزی تخم شنگبار و بهترین آن بود که فریه بود و طبیعت آن سرد و تر بود و بهتر از تخم خیار بود بول براند و مقدار پنج درم مستعمل بود تا ده درم و چون بگویند و بر بدن طلا کنند لون اندام نیکو گرداند و اسهال گوید مضر بود بسیار و مصلح آن سکنجبین است و بدل آن بزر القثا

بهترین آن تازه بود و فربه و طبیعت وی گرم است و راول و معتدل است و زری و خشکی و گوشت معتدل است و گرمی و سردی و خشک است و راول منفع ریشها و ورها بود و خواه ورم گرم خواه ورم سرد و اندونی و بیرونی کلفت و برص را نافع بود و دو خان وی زکام را سودمند بود چون باین گوشتکم به بند و اگر خام بپاشانند شکم براند و مقدار سه درم مستعمل بود و او را راول کند و اگر نپزند وزن در آن آن نشیند ورم جاسیه که در رحم بود تحمیل باید اما معده را بد بود و در شتو از مضم بود و غذا اندک دهد و مضر بود با نشین و مصلح وی گل انگبین بود یا عسل و جالینوس گوید سودمند جهت شتقاق معتدل و ریش شش و بر جراحت که از خارج بود بدان بصلح آورد و مضمو اعضا بود و و کسوف و بدوس و فوس گویند که چون بسوزانند و حق کنند و بر ریش معتدل افشانند خشک گردانند و زایل کند و بدل آن عصاره با ملا بود و گویند حله و در خواص وی گفته اند که چون با موم و عسل بر برص ناخن ضما و کنند بر و البته و چون بخورند منی زیاده کند و در مینه را نافع بود.

بزر النعام بپارسی پیسنگریند و بهترین وی بستانی بود سیاه رنگ طبیعت وی گرم و خشک است حیض براند و زائیدن سهل گرداند و مقدار سه درم مستعمل بود و جهت با و که در شکم بود نافع بود جهت فواق که از امتلا بود و سودمند بود لغایت امراض بر و شش و مصلح وی کثیر است و بدل وی تخم نفع و تخم بالنگو بود مساوی.

بزر الدندالا سود و جلیه نیک است و گفته شود.

بزر الیون بپارسی تخم مارچوبه گویند و مارکیا نیز خوانند و بهترین وی بستانی بود و طبیعت وی گرم و تر است و در دم منی زیاده کند و شهوت جماع بر انگیزد و مفتوح بود و شیر زیاده کند و مقدار دو درم مستعمل بود و مضر بود بر مصلح آن عسل است و عسل راول را نافع بود و اگر با سرکه بپاشانند عفون النسیا و قوایج بلغمی و ریکی و گزندگی را بتلاز سودمند بود و بدل آن جنبل است.

بزر العصفه قرحم است و گفته شود.

بزر الکثوث جمول خوانند بپارسی تخم کثوث خوانند و بهرانی دینار و شکو نیز گویند طبیعت آن معتدل است و گرمی و سردی و خشک است سده جگر کشاید و سیرز و حده را پاک کند و خلطها عفن از عروق بیرون آورد و قتهای مرکب از بلغم و مده صفر را نافع بود و چون با سرکه بپاشانند فواق

و بدل وی دم الاغون

بنزرا البنج بسیار سی تخم بنگ گویند و بشیرازی تخم منک بود و بطنی دیگر خداع الرجال و آن سه نوع
 سیاه و سرخ و سفید بهترین وی سفید است و بعد از سفید سرخ اما سیاه کشنده بود و طبیعت و
 سرد خشک است و در آخر درجه سوم و از آن سفید سرد است و در اول درجه سوم و خشک است در دوم و
 وی در گوش را سود دهد و نافع بود جهت نفث دم با فراطور و دهلان ساکن گرداند و بر نفث ضار
 کردن نافع بود لیکن سبب بود و مخدر و تباه کننده عقل و خلاق و جنون و درم زبان و ضیق النفس
 و تاریکی چشم و گرانی در گوش آورد و مداوات وی بقی کنند آب گرم و روغن و غسل و بعد از آن
 بشیر تازه و مرق اسفید باج بمرغ و گوشت بره فیه و بدل آن افیون است بوزن آن حب
 تقویم گوید مصدع بود و مخدر است و متصل آن غسل است و انیسون و اگر بر صطلک کنند لغایت نافع بود
 و مقوی اعضا بود چون حمام طلا کنند بر بدن در جگر و من النافع بود و پنج بر صاحب الفنج بند نافع بود
 بنزرا البنج بسیار سی تخم تراب گویند بهترین وی آنست که فیه بود و سرخی بسیار بی
 بود و طبیعت وی گرم است در سوم خشک است در دوم جهت نمش کلفت و بوق سفید و باثر
 رخمانافع بود و چون آب را زیاده طلا کنند و بوق سفید و سیاه با کنند و سرکه در حمام طلا کنند
 لغایت نافع بود و نفخی که در شکم بود تحلیل و بدو محلل قوی و مقدار در دم مستعمل بود اما مضر بود
 بجا که متصل وی سبستان است و اگر با سرکه بیا شامندقی آورد و بول بپزند و درم سپر را تحلیل و
 و چون با کنجین بپزند و بدان غرغره کنند همچنان گرم خنق را نافع بود و در دفع زهر با و گزندگی جان
 بهتر که تریاق بود و صاحب تقویم گوید مصدع بود و ضعف بجا و متصل وی کشنیز و شکر بود و جهت درد
 سپر زکمن شده سکه زهر و درد و در کمند و فیه با کنجین بیا شامند لغایت نافع بود و مجرب و بدل آن
 حب الرشاد بود

بنزرا المر و بسیار سی تخم مر گویند و بشیرازی مر و خشک بهترین وی آنست که تازه و زرد بود
 و لون آن لبرخی زرد و طبیعت وی گرم و تر است با اعتدال و تری وی در قوت مانند قطونا
 بود و چون بریان کنند نافع بود جهت ذوسنطاریا و سحج و شکم بند و منضج و مها بود و نهها و بریا
 ناکرده مسهل اندک بلغمی بود و مقدار در دم مستعمل بود و مضر است لثنه و مصالح آن خلط است

بزرگترین وی آنست که سیاه و رسیده بود و طبیعت وی سرد و خشک است و گویند معتدل است در حرارت و رطوبت چون با سر که برهنه طلا کنند و بر آفتاب نشیند نافع بود و جهت سردی گرم سودمند بود و خون رفتن شکم به بند و در ریه ها که از جهت ذات الجنه سازند نافع بود و شکم به بند و سنگ کرده بریزند و بدل وی تخم خبازی است *

بزرگ الرطبه و بزرگ القنح و بزرگ الفصفه و بزرگ القصب و بزرگ القصب گویند و آن بزرگ است و بسیار سی تخم اسپست گویند بهترین وی زرد و فر باشد و طبیعت آن گرم و تر بود و در دفعی بود و باه را زیاده کند و مجامعت را قوت دهد و شیر زیاد کند و بدل وی در مجامعت تخم شلغم بود بزرگ الجرجر بسیار سی که بگوید خوانند و کیکج خوانند و بشیرازی که نکر خوانند و بهترین وی بستانی فر بود و طبیعت آن گرم و خشک است در سوم و گویند در دوم سودمند بود و جهت عسل البول و بر شش طلا کردن نافع بود و باه را بر انگیزد و جهت درد ساقین نافع بود و مقدار یک درم اگر با سکنجبین آب گرم بیاشامد قی بلغمی آرد اما مصدع بود و بی زیاده کند و بول براند و تاریکی چشم آورد و اگر سحر کنند و بر کف روی طلا کنند زایل کند و اگر کمبند و بعضی نمک بر زرد تخم مرغ نیم برشت کنند و بیاشامند مجامعت بر انگیزد اما مشکل خوار بود و مضر است به شانه و مصالح وی کثیر است و بدل وی رازی گویند نبات وی است و گویند بدل وی تودری است و مبول گویند بزرگ جرجر نیز کرکاش است و وسیع و یدوس گویند و طبیعت بدل وی خردل است *

بزرگ المنظر حب تفضل است و گفته شود *

بزرگ المنظر حب تفضل است بسیار سی شفتک گویند و با صفهانی با کشتی و خاکی و بکریانی شیفکو و بهر خوب کلان و بکریانی سوارون و بکریانی راشوه و در باب خاکفته شود *

بزرگ السیر منق بزرگ القطف بود و بشیرازی تخم اسبناخ رومی خوانند و صفت آن در قطف گفته شود و وی بر قاندا سودمند بود و در رمای ظاهر و باطن آنچه ظاهر بود کوفته آب قطف ترک کنند و طلا کنند و آنچه باطن بود سحر کرده با سکنجبین گلاب بیاشامند و طبیعت وی معتدل بود و حرارت و برودت و خشک بود و در اول گویند گرم است و در وی جلا و تبیین بود و مضر بود و بول و مصالح وی قند و گلاب بود *

و بخراسانی سر لوح خوانند و شناخ میان وی را پیر ز خوانند و در قوت مانند قرطاس بود و در سوخته
وی بخولیف زیاده بود و طبیعت وی سرد و خشک است در دوم و چون بر جراحت های تپا شد خشک
گرداند و چون در سر که قیسا نند و خشک کنند و بر ناسور کنند نافع بود و خاکستر وی آکله که در دهن بود
سود و در جلیس نفث دم کند و آنچه مصری بودند از دهن چون بر کشند و بکنند مانند نیشکر.

بر قونی بزرگ قطونا است و آنرا امسوس خوانند و گفته شد.

بر نمیس نوعی از بلوط است و گفته شود.

بر منج نوعی از مروست و آنرا امر خور گویند و گفته شود در سیم اریقان است و گفته شد.

بر لون شباهت شایخ و شاه باج نیز گویند و گفته شود.

بر سیاوشان شعر الجن و شعر الحبار و شعر الارض و شعر الخنازیر و ساق الاسود و صیفت الاسود

و کز برقه البیر نیز گویند و آن شعر الفول است بسیار سی پر سیاوشان گویند و بکافی کور سو خوانند و بهترین

دی نیست که چوبی سیاه بود و وقت آن بنزد گویند بهترین می است که چوب آن بهرخی زند و طبیعت وی سرد است

در گرمی گرمی گویند و بکرمی وی آورد و در م از وی مسهل بغم سودا بود و شمسینه را افضل غلیظ پاک کند و بکدازیم

ایرقان و سپرز رافع بود و بول حقیق براند و سنگ بریزاند چون بیاشامند شکم به بند و شمشیر برین

آورد و خون باز دارد و گزیدگی سنگ دیوانه و مادر رافع بود و دیگر جانوران موزی چون با شتر آب نیز

و بیاشامند و ملطف و محلل بود و دار الثعلب رافع بود و موسوی بر ویاند و خنازیر و دبلات را تحلیل کند

چون بیاشامند رطوبت ویرقان و عسر البول رافع بود و چون بالاون دروغن مورد و بادوغن سوسن و

ز و فاشرب بیامیزند و بر موسوی که ریز و طلا کنند و بگریزید و هیچ آن محکم دارد و اگر بسوزانند و بر سر گل کنند

موسی بر ویاند و اگر با سرکه و زیت خاکستری بر دار الثعلب طلا کنند موسوی بر ویاند و جهت جرب چشم

نافع بود و استحق گوید مضر است بسپرز و مصلح آن مصطک است و رازی گوید بدل آن در سود مندی

رطوبت وزن آن نفثه با نیم وزن آن رب السوس است.

بر شوم بلیت ابل نخی قسب است و گفته شود.

بر طانیقی صاحب منج گوید بستان افروز است و گفته شود.

بر منج نوعی از مروست و آنرا ماحوز کنند و گفته شود.

بسراله زراوند طویل است و گفته شود +

پیشتر شرابی مست کننده است صاحب منهج گوید شرابیت که اعسل سازند و صاحب جاسع گوید شراب خرمایست که از خرمای تر سازند و در لون و صفت بنید گفته شود +

بجحم ثمره الطراف است و گفته شود +

بجشیات عصی الراعی است و گفته شود و برشبا ندارد و برشبا ندارد و بطباط و خجروش بطباط و بهو خیره و بهو فقید اس نیز گویند و چند اسم دیگر دارد و بهارسی کشته و کبرانی سرخ مرو نیز گویند +

بجور مرهم شجره مریم است و آن جیشی است و رخ آن عطینا است آن در الف و آ و ب گفته شد و بخور مریم و قیلا سوس گوید طبیعت آن گرم است در سوم و خشک است در دوم

منفعت وی آنست که مقطع و محلل و مفتوح بود طبع را باند چون پیشم باره بخود برگرداند یا بر شایب طلا کنند و چون بیاشامند گرم دراز و کد و دانه بنید از و حیض براند و بچم موده بنید از و برقان

نافع بود و کلف بر و بر سپر سخت شده طلا کنند نافع آید و چون با عسل در چشم کشند شود بود جهت نزول آب ضعف چشم و چون با شراب بیاشامند زهر را نافع بود و او یک کشنده فاسد

ارنب بحری و چون با شراب بیامیزند مستی زیاده کند +

بدلیون قفل است و گفته شود +

بد اشقان بد شکان بد شقان بدشان نیز گویند و قاتل کبیه و کف الکلب نیز گویند و آن جیشی است گرم و خشک و ملطف و محلل بود نافع بود جهت اصحاب بلغم و رطوبت رازی گوید بد

وی نیم وزن آن در رنج و زیره کربانی بوزن آن +

بر حظه است و گفته شود و قوم نیز گویند و قمع هم گویند +

برنج کابلی ابرنج و برنق گویند و بهارسی بزرگ گویند و طبیعت وی گرم است در اول و خشک است در دوم و آن دو نوع است بزرگ و کوچک بهترین کوچک است که لون آن

بسرخی زند و در دم از وی مسهل بلغم لنج بوده از قالات و در هیچ ادویه بوی نمیرسد و معال

راسودمند بود جیش آن آورده است که تری از وی ده درم با شیر تانه بود جهت حب القرح المانج

مفر بود بر و با و مصلح آن کثیر است و بدل آن بوزن آن ترمس بوزن آن قنبیل بود و این

جهت نفث دم و در معده و اسهال کهن نافع بود و بول براند و بر اورام مغنی ضا و کردن نافع بود
و چون دار الشعلب یا پنج وی طلا کنند نافع بود و مجرب و شرقی از وی یکدرم و نیم بود اما مسخر نوش
و مصالح وی افستین بود و شیخ الدین گوید بدل وی در تهای مغنی شایسته بود و در ستا بیان
شیراز و برادر و خوانند و بشیرازی هم *

باد بخان آب و مغذ و حصل دو عدد و حدق خوانند بهترین وی فارسی شیرین تازه بود و وی
غذای نافه بود و طبیعت می گرم و خشک است در دم و اگر در روغن بریان کنند شکم براند
و اگر در سماق با سرکه پنجه اساک کند در معده و خاصه آورده و سر و چشم را بد بود و خونی سیاه از وی حاصل
شود و مولد سودا بود و سده آورده و بواسیر آورد و لون را سیاه کند و شیخ الدین گوید کین وی بد بود
و تازه سالم تر بود و جذام و صدرخ و خجالی آورده و مولد سرطان است و کلفت و سده جگر بود و اگر
بسرکه پنجه سده جگر کشاید اما بواسیر آورد و لیکن گل وی در سایه خشک کنند و سخن کنند طلا نافع
بود جهت بواسیر و اگر باد بخان زرد بار و روغن زیر پنجه و از آن روغن موم روغن سازند و بر شقاق
کعبین میان انگشتها طلا کنند بغایت نافع بود و اگر گل وی بار و روغن با دام تلخ هم چند آن بکنند
و بر روغن بنفشه بشیرشند و بر بواسیر طلا کنند بر و مجرب است و چون باد بخان بسوزانند و خاکستر
آن با سرکه بشیرشند و بر ثایل طلا کنند بر و البته و ثایل را بشیرازی کوک خوانند و گویند مقوی معده
بود و قطع ترف دم بکند بخاصیت خوردن وی و اولی آن بود که در آب و نمک بپوشانند و بسحق
کنند و بار و روغن کینج یا دام بریان کنند یا با سرکه و کر و یا *

بالوچ پیازی بالونه گویند و بهترین وی آنست که گل وی زرد بود و بزرگ و طبیعت آن گرم و
خشک است در اول و معتد و می آنست که مفتوح و لطیف بود و محمل سبب جذب بود و در تهای
صلب نیم گرداند و جهت صدمه سرد نافع بود و همه تها را خاصه که از عفونت سودا و بلغم و در تهای
احشاء و اگر بپوشانند و در آب آن نشیند سنگ گرده بریزند و بول و حیض براند و بچه میبازد
اگر بپاشانند حیض براند و بول براند و بچه در وقت زادن سهل بیرون آید و بدن را پاک گرداند و بقیه
تمام و اگر بر جرب ترشما کند بر وقت اعصاب و باغ بد و ضما و کردن بدورم جگر نافع بود و
بجاری و در آخر زوال غایت نافع بود و اگر با آب و سرکه پنجه در آخر زوال سر بر بخار آن دارند و چشم را

دورمهای شیب چشم و اگر باشب یانی و زیت عتیق بر خنازیر ضا و کنند تحلیل باید چون با سر که و آن
 نیزند و یا پوست وی بخورند اسهال که از قرص امعا بود و اسهال فر من قطع کند و اولی آن بود که چون یک
 جوش نیزند آن آب را بر نیزند و آب دیگر باز جای کنند نفخ آن کمتر بود و با قلابی که من را نفخ کمتر بود
 که تازه را و با قلاب گوشت بدن زیاده کند و چون با قلاب گوشت یا با سیاه و کنند و رقیق نیزند و روغن
 با و ام و قند اضافه کنند و بیا شامند سرفه و خشونت سینه و حلق را سودمند بود و آنچه با پوست نیزند
 نفخ وی زیاده بود و خارش بدن پیدا کند و مصلح وی آنست که سفش کنند و نیزند و روغن سبب
 کنند و با تمک سقر و زرد و اچینی و فلفل و انجدان و فودنج بخورند و بعد از آن زنجبیل مر یا بعضی از
 جوارشات نافع بود.

باقلا قطبی حامیه است و گفته شود.

با دوز و قنه است بسیار سی پرز و و شیرازی پرز گویند و آن سه نوع است بری و بحری و حلی گویند
 دو نوع است یکی سفید سبک آن خشک بود و یکی نرم بود و رنگ مانند عسل صافی تیز بوی
 و این نوع بهتر بود و طبیعت آن گرم است در سوم و خشک است در دوم و گویند که جهت
 عرق النساء و نفوس نافع بود مقدار در دوم و چون زن بخورد برگردد و در شیب خود بخورد کند حیض را
 و بچ بیندازد و چون با شراب و مرصافی بیا شامند بچ مرده بیندازد و دفع زهر پاک کند خواه مار و خواه عقرب
 و اگر در مریم کنند و بر خنازیر ضا و کنند نافع بود و گویند اگر در دوم با آب بیا شامند بواسیر بر و چون
 سه نوبت بیا شامند دیگر هرگز عود نکند البته رازی گوید مجرور و مزاج نشاید که استعمال کند و شیخ الرئیس
 گوید سودمند جهت صلاح سرد و در گوشت که از سردی بود و درم آن تحلیل باید بی ازیتی و جهت جز
 چشم نافع بود رازی گوید محلل ریح و غلبت لحم بود و شیخ الرئیس گوید مفسد لحم بود و این محقق است
 و چون حل کنند بعسل و عرق کنند شده کرده بکشاید و سنگ آن بریزند و زاینده سهل کند و با عسل
 بمر مصلح آن اشق است و جالینوس گوید بدل آن دو وزن آن سبکینج است و اسحق بن عمر
 گوید بدل آن بوزن آن سبکینج است و نیم وزن آن جاوشیر است.

باقلابی مصری ترس است و گفته شود.

با در نجوید با در نجوید است با در رنگ ترنجان و لبله ترجیه نیز گویند بسیار سی با لنگو گویند و نیز

و فرس شده باشد نافع آید چون تا دوی که موافق این رحمت بود بیاشامند و هفت خرق آن
 بستانند شاخ وی در دیک کوی کمتند و در گل گیرند و در نون جام شیب آتش نهند تا سفید شود و مانند
 اقا قیابشویند موافق بود جهت چشمی که سیلان ماده دریش که در وی بود و اگر سنون کنند و مانند
 جلا و در اگر بخور کنند گزندگان بگریزند و چون پزند بسر که مضغه کنند در دندان رانفع بود و در
 خواص این زهر آورده است که قرن ایل سوخته سفید با سر که بسایند و بهیق و بر برص طلا کنند در
 آفتاب زایل شود و اگر بیاشامند و رم سپر زاز و دفع کند و اگر بر و غن گا و بسر شند و بر شقان
 و ست و پای طلا کنند زایل کند و اگر بر دمان کوی و کان که قلع داشته باشند طلا کنند نافع بود و
 بر اند چون پستان ز طلا کنند و گویند چون این نزن آتش بندند و بر دوز بزنند و سیقید و گویند پیرایه نوری چون بعد از
 ظهر سه روز بخورد بر گیر و تمنع آستنی بکند و گویند پیوی چون تیشج ببالند نافع بود و این زهر گوید اگر
 پاره پوست وی بر خود بندند هیچ مار که در آنکس نگیرد و البته و دستورید و س گویند خون وی چون یا
 کنند جهت قرحا و معا و قطع اسهال نافع بود و چون بیاشامند جهت سم سهام از منی نافع بود و خوب
 وی چون خشک کنند و سحق کنند و بیاشامند نافع بود جهت گزندگی افمی و گویند خون وی چون
 بیاشامند سنگ گرده و مثانه بریزند و قضیب وی چون خشک کرده بسایند و با شراب بیاشامند
 باه بر انگیزند و لغو آرد و اگر بر بازو بندند آنکس از هیچ مار نرسد و هیچ گزندگی وی نگیرد و این زهر و
 خواص آورده است که چون و بنال وی همچنان با پوست و گوشت و استخوان بسوزانند و سحق
 کنند با شراب بر قضیب از آن طلا کنند در حال لغو آرد و چون حشر حیوان که طلا کنند
 همین عمل کند و همو گوید ایل را زهر نیست و چون تیزی بوی زنند و پیکان در وی بماند چون مشک
 بخورد بیند از دوی گویند قرن ایل محرق در و قوی نافع بود تا حدی که گویند در ساعت ساکن گردانند
 ایری سانج سوسن آسمان کوئی است و نام او ایری سالز بر آن کرده اند یعنی قوس و قزح و گل وی زرد
 سفید و لاجوردی بود بهترین بیخ وی سیاه و صلب بسیار که خوشبوی و طبیعت وی گرم و خشک
 است و در دهم منفعت وی آنست که فالج و تشنج و صداع فرس نافع بود و مفتی لطیف بود و چون
 بکلفت و نمش طلا کنند بر و سینه و شش را از اخلاط غلیظ پاک کند و بول و حیض براند و بگزندگی مار
 موذی زخم ضا و کنند نافع بود و جهت سرفه بلغمی نافع بود و چون با سر که بیاشامند جهت گزندگی

اور ز بونانی آب را گویند +

اوار لقا بونانی را زبانه روی را گویند +

البلیج اصفر بسیار سیلبله زرد گویند بهترین وی آنست که بغایت فربه بود و زردی بود که بکسی
زند طبیعت وی سرد است و در اول خشک است در دوم جهت چشم که آب ریزد و نافع کوشیدن
و خوردن وی و خفقان را نافع و سهل صفا بود و اندک بلغم نیز اند و شربتی از وی از هیفت درم تا ده درم
بود اگر نفوق کنند و اگر نفوق نکنند از درم تا پنجم بود و مقوی و مانع و معده بود و نافع بود جهت استه
وی و این مؤلف گوید اگر گوشت بلبله زرد کوفته و بختیه در بن دندان افشانند خون بر بند و عین
محکم کند و گوشت بر وی اند و دندان که از بخار بود و بشانند و مضر بود و بصلح وی اگر کوفته آب گرم
خورند قند بود و اگر بختیه و اگر در مطبخ بود عذاب و پستان و آتوی سیاه و بدل آن پوست اندا است
البلیج اسود شیرازی بلبله مویزک خوانند و بسیار سیلبله سیاه گویند و بهترین وی هندلیست طبیعت
وی سرد است در اول خشک است در دوم سردی می کمتر از کابلی است و گویند گرم است لون را
صافی گرداند و جذام را سودمند و در سنبله زایل کند و وی مسهل سودا بود و بواسیر را نافع بود و اگر بر یا
کنند شکم را به بند و اگر چشم کشند قوت باصره بدید و شربتی از وی منقوع از پنجم درم تا ده درم بود
و غیر منقوع از سه درم تا پنجم درم و خوردن آن مضر بود بکجا و بصلح آن غسل است و بدل آن بلبله کابلی
البلیج کابلی بهترین وی آنست که فربه بود و اگر آب اندازند فور و طبیعت آن سرد است
و گویند گرم است با اعتدال عقل و حفظ بفراید و حواس را سودمند بود و در سرد و استسقا و تهامی
زایل کند و اگر بریان کنند شکم بند و بریان نکند و سهل بلغم سودا بود و قولنج را نافع بود و شربتی از وی غیر منقوع از دو درم
تا پنجم درم و منقوع از پنجم درم تا ده درم و بکستی که مسهل صفا بود و اما بخاصیت مسهل خلطهای غلیظ
بلغم سودا بود و خفقان را نافع بود و اما مضر بود بصلح آن غسل است و برای آن مقوی معده بود
و بضم طعام بکند و عمل معده محکم دارد و بواسیر را نافع بود و سده بلغمی را بکشد و بختیه دندان و دندان را
قوت دهد و اگر کیسال هر روز بلبله را بخورد و سیاهی موی را بکشد +

ایقاقین انجغ است و گفته شد +

ایرون گوگرد سرد است که در کوه مانند نار وانه بیرون آید +

پیرمایه را از ریاضت دردی هست مفصل گفته شود *

استکه میضای نباتیست که ورق آن بسنماند و رنگ آن نرودی زرد و آن ورق مستعمل است اهل اند
آنرا نفیق خوانند و طبیعت آن گرم و خشک است *

الفحه الارنب پیارسی پیرمایه خرگوش گویند چون با سر که بیاشامند صرع رافع بود و نیم متقال
باز بر گزیدگی جانوران بود و با سر جو به گوید یک قیراط از وی چون با شراب کهن بخت بیاشامند زان
بود جهت گزیدگی مار و عقرب مجموع گزندگان و اگر زن آبستن پیرمایه خرگوش فریاضیه وی شتر
مفروج بیاشامد فرزند نر بر آورد و اگر پیرمایه ماده فرزند ماده آورد و اگر مقدار باقی با شراب سخت بیاشامد
تب راجع رافع بود و اگر بر سرطان طلا کنند بغایت نافع بود و این مجرب است و اگر کودکان بیاشامند
از صرع ایمن باشند همه پیرمایه این خاصیت دارد و خاصه پیرمایه خرگوش و چون آبستند آب شربتی
نهند خون رفتن از بینی باز دارد و اگر بچه شیر خواره قی کند و شیر در شکم دی بسته بود چون قدری بوی د
نافع بود و اگر زن بعد از طهر با مسک بخورد برگیرد بختن یاری دهد و اگر بعد از طهر بیاشامد سه روز
منع آبستن کند و امساک سیلانی رطوبت رحم کند و شکم به بندد و سحج روده و زرف دم را سودمند
بود و اگر با خطمی زیت بر عضوی نهند که خاریانی در آنجا باشد بیرون آورد *

الفحه الفرس سودمند بود جهت اسهال فرس و ریش روده و در آن *

الفحه لجدی و الحمیر و حشف العجل منج العجا موی الابل و لطی سوس
بود جهت دفع زهر شوکران و فطر شترتی از وی نیم متقال بود و چون با سر که بیاشامند موافق بود
جهت آبستن شیر در معده و الفحه حشف و آن بچه نرینه ایل بود چون زن بعد از طهر سه روز بخورد بر گیر
آبستن باز دارد *

الفحه الحجل صاحب جز آورده است که اگر پیرمایه شتر مقدار نخودی باب نیگرم متیل ز مجامعت بیاشامند
قوت باه زیاده همه او به ای بابی بد بد بغایت و پیرمایه خرگوشی و آموگوسفند کوهی چون با سر که بیاشامند
نافع بود جهت شیر که در معده بندد و الفحه قونی مانند جندبید سترست در قوت و چون بیاشامند جهت
صرع و احتناق رحم نافع بود و مجموع الفحه آنچه بسته بود بگذازد و آنچه گذاخته بود به بندد *

الفحه الذب این زهر در خواص آورده است که پیرمایه خرمن فری بی آورد و چون بیاشامند *

بقدر و مانا اند بهترین وی روی است و طبیعت آن گرم و خشک است و رسوم و روی اندک قبضه
 است بول براند و باد که در شکم بود تحلیل دهد و از جمیع بدن قطع سیلان رطوبات کند و حیض عرق
 بر انداختنی نشاند و شکم بر بندد و چون در شیب بینی بخور کند صدراع سر و نزله فخر مانع بود و سده جگر
 بکشد و شهوت جماع بر انگیزد و نه دفع مضر سموم جانوران بکشد و چون سحر کند و بارغن گل بپاشد
 و در گوش چکاند و در گوش رانفع بود جهت استسقا و نفخ معده و قراقر لغایت سودمند بود و چون چشم
 کشند سیل کمنه بر و نافع بود پتهای کمن را و سده سپرز و جگر و مثانه و رحم بکشد و چون سحر کند و
 سازند جهت کندن دهن که سبب آن از عفونت رگ بن دندان بود و نافع بود و اسحق گوید که مضر است
 با سواد مصلح آن تخم رازیانه است و بدل آن تخم شنبلیله و گویند بدل آن کر و یا است +
 انار کیوا گویند فستقش است و گفته شود +

الانشاناز میب الجیل است و آنرا میونج گویند و گفته شود +

آنک اسریت پیارسی سرب گویند و طبیعت آن سرد و تر است +

انجدان دونه است پیارسی انگدان گویند و آنکو گویند و آن درخت حلیت است و محدث اصل نیست
 و حلیت است صمغ آن دورق آن سفید بود و سیاه بود و بهترین آن سفید طیب بود و از آن سیاه
 منتن بود و حلیت طیب صمغ انجدان طیب است و حلیت منتن صمغ انجدان منتن است + انجدان
 روی سیمالیوس است و تخم آنرا کاشم خوانند و گفته شود و انجدان خراسانی بیخ اشتر فارست و گفته شد
 و طبیعت آن گرم و خشک است و رسوم سودمند بود جهت زهرهای کشنده و بر خنایه و خفا و کردن سود
 بود و چون با موم و روغن زیت بود و بارغن سوسن جهت عرق النساء نافع بود و چون با سرکه پزند و
 پوست انار و خفا کنند بر بواسیر نافع بود و چون بپاشند باز و بر او بکشند بود و اما عطر المضم بود و مضر بود
 بمثانه و سودمند بود بحسب البول و مری معده بر و حیض براند و رطوبات معده خشک کند و نفوذ آورد
 و معضن کرده و روده بود و چون با سرکه بود لطیف کننده غذا بود و زود هضم کند بدل آن بیخ آن بود
 باد و آنک زن آن حلیت طیب گویند بدل آن زعفران است و گویند تخم گوز +

النفاق زیت است آن زیتون نارسیده گیرند و در باب ز گفته شود +

انجسا انجوسا گویند و آن شبنجار است و گفته شود +

آموج نوعی از اذتاب الخیل است و گفته شد حقیقت او +
 اما رطین گویند نوعی از اقحوان است و گویند تحقیق نوعی از قیوم است +
 اما الارض زغار گرم خوانند و آن خراطین است و گفته شود +
 اما حسین بن جعفر و میان عصیر حضرت است بیاری آب غوره گویند و منفعت او گفته شود و بر آب و صفت
 آملج بیاری آملک گویند بهترین آن سیاه بود و این مؤلف گوید رازی آورده که بهترین آملک آنست که لوان
 آن منحن باشد و بوی آن تیز و از خیره افرطیس آرند و البوریجان گوید این صفات لائق نیست با طبیعت
 آن سرد است و راول خشک است در دوم و بعضی گویند گرم است بهر حال خشک است بخلاف
 منفعت می آنست که مقوی معده و مقعد و اعصاب دل بود و شتهای طعام باند و یکد جهت بوی
 سودمند بود و سود او بلیغم براند و بغایت مقوی دل بود و حفظ و ذهن زیادت کند و مقوی همه اعضا بود
 و موی را سیاه کند چون آب آن و خا خضاب کنند و اگر در دم از آن نیم کوفته کنند و در آب شیرین
 بچوشانند و دو ساعت بعد از آن صافی کنند سه نوبت و در چشم چکانند سفیدی که در چشم بود نافع بود و
 آن مجرب است و شربتی از وی سه درم بود و تنها اما مضرب بود پس زو مصلح آن غسل است و بدل آن شیره
 امغیلان و خربست بیابانی معروف بود بشوکه المصبر و این مؤلف گوید چنانکه یکی از ورق و
 میسازند طبیعت آن سرد و خشک بود و قاضی منع خون و اصناف سیلان از رحم بکند و ورق آن
 درم لبات و سفلی را نافع بود و خون به بندد +
 اهر بار لیس ز رشک است و را نیز بار لیس طبیعت آن گفته شود +
 امیوس بیاری ز زبان گویند و را نخواه طبیعت آن گفته شود +
 انجبار نباتیست که در کنار رود بار وید و سرخ رنگ بود و گویند در میان اسپست روید و وی می
 بود و سرخ رنگ بود و تخم آن به شنج و تلخ خوانند و انجبار از او به شریفه است خاصه عروق آن معصا
 آن مانند آب توت بود که بغایت سرخ رنگ بود و منفعت بیخ وی آنست که کیمشقال از آن نمیکوفت
 بچوشانند با قدری قند و ممتح بیا شامند جهت نفث و م نافع بود از هر عضوی که باشد از قصبه شش
 مجام سینه و سح امعا و بواسیر و کشوگی سر و گماد قوت امعا بد و شکم به بند و بی آنکه زحمات
 بوی رساند و ریش شش پاک کند و قطع قی بکند و شکستگ اعضا را نافع بود و خاصیت می بسیار است

احشا بود و اگر با فستقین بر ورمهای بکر و سپرز و احشای ضا و کنند زافع بود و چون با شراب بچشانند و بیا
 و در مده ساکن گرداند و عصا روی چون تر باشد بپنج بیامیزند و در گوش چکانند و در گوش ساکن
 کنند و اگر با سرکه در وغن گل بر سر کنند و در ساکن کنند و چون بپنج پیرند و بر ورمهای که در چشم و رحم و متعده
 بود و ضا و کنند و نرم گرداند و چون بپنج بیامیزند و شترتی از روی بمقدار یک م باشد و مضر بود
 با ششیم و مصلح وی عسل بود و بدل وی فراسیون بوزن آن با بوزن آن لبان و کر و یا بوزن
 آن با بونج و نیم وزن آن رقیق الخیر *

اکتملت صاحب منهاج گوید چه سبب هندی و مهمون گوید گویند بندق هندیست و گویند
 است و این قولهای صاحب منهاج سهواست و خطا و قول صاحب جامع در اینجا معتبر است
 که آنرا حجر العقاب حجر النسر خوانند و حجر الوالد نیز گویند و بیوفانی اناطلس و معنی این اسم آنست که آن
 سنگ است که زائیدن آسان میکند و مؤلف گوید مانند جری بمقدار جوز بویاتره رنگ بود و چون بپوشانند
 مغزی در اندرون وی بچینند و بغایت المس و صلب بود و در شخوار شکن باشد چنانچه پنداری سنگ است
 و سبک بود و چون بشکنند مغزی سفید تلخ طعم در اندرون وی بود و آن شکل شامبلو بود و شیرین
 آنرا کربن المس خوانند یعنی خصیصه مس منفعت وی آنست که نه نان آبتن و مجموع حیوانات چون
 در شیش الشیان نهند آسان بزنند و اگر در صومند و بران زن آبتن بزنند و بزیاده از خواص می آنست که چون
 گیرند و بر ساق چپ بزنند آسان زاید و اگر سحق کنند و با شیز نان شیم پاره را بدان بیالایند و زنی کنند
 بخورد و بگوید بفرمان خدای عز و جل آبتن گردد و شریف و خواص وی آورده است که چون در دست
 گیرند و با کسی مخالفت کنند بروی غالب نیاید اگر بر دختی بزنند که بری اندازد و دیگران بپندارند و این
 مؤلف گوید مغزی در هندی بر بار خصیصه که در کان که در و میکند و میالند در ساکن میکنند و این ماسوت
 گوید بدل آن فاوانیاست *

اکموزیزان رسع الحمام است و گفته شود *

اکل لفسه فریون است و گفته شود *

الالا درختیست که در یک میوه آن شکل مر و ابه است اما سبز رنگ بود و بدل وی را لالا خوانند
 و از آنکه خیسند *

افیوس نخل بریت پارسى تره بیابانی گویند و اصل آن بامرو و اندیرون سیاه و اندرون سفید
 افشرج معنی آن رب است و مورد افشرج گویند یعنی رب الآس و انار افشرج یعنی رب لربان
 و آلی افشرج یعنی رب السفرجل و غوره افشرج یعنی رب الحصرم و صفت و قوت همه گفته شود و موضع آن
 افخوان احراق الرض خوانند و گفته شد و در مصر که کاش خوانند و میوانی فرمایون و در مصر شجر کافور
 و پارسى گا و چشم و عبری عین البقر و شیرازی بالونه گا و خوانند و بهترین آن آنست که برگ و می سبز
 بود و برون گل و می سفید بود و اندرون زرد و در طعم و می تلخی بود و کینوج دیگر است که بغسل کو چکر بود
 در شام آنرا صین بچمل خوانند و نوعی هست که برگ سفیدند و طبیعت و می گرم و خشک است در دم
 و چنین گویند گرم است در رسوم و خشک است در دم منفعت و می آنست که منفع سده جگر بود و محلل
 رطوبات و سهل بلغم و سودا بود و سنگ کرده بریزند و حق براند و محلل خونهای فاسده بود و مسور است
 بود و صلابت رحم را تحلیل کند چون زن در آب نشیند و اگر زنی که حیض بسته بود و فرجه از وی بخود بگیرد
 بکشد و اگر همچنان خشک کرده بگویند یا بکیمین یا بانگ بیاشا سند سهل بلغم و مره سودا بود و صاحب
 جامع از قول شریف آورده است که آب و می چون بگیرند و بر اعضا که نزدیک انشین و در کین بود
 طلا کنند قوت جماعت تمام بدد و اگر احوال بوبیدن آن کنند سبب آرد و اگر نروى بهیون بخور
 آورد و مقدار شترتی از وی سکه درم بود اما مضر بود و مجده و سپر مصلح و می افیوسون است گویند که شترتی
 اقویا سمون و من البلسان است و گفته شود در باب یاد صفت لیسان
 اقویا عصا قرط است و قرط تخم خاریست که اویم بونی باغت میکنند با لیسوس گوید صمغ او
 و بعضی گویند رب شجره خرنوب است و گویند عصا پوست انار است و این اقوال خلاف است
 آن قرط است و در مصر سبط و حنط خوانند و قرط را بسیار پارسى که خوانند آن مصری بود و قفل
 نیز گویند و طبیعت آن سرد است در رسم دوم و جفت است در رسوم و عیسی گوید سرد است
 در اول و خشک است در دوم و بهترین و می آن بود که صلب و سبط و سیاه و مرغ آمیز رنگ بود
 و می آنست که چون بخود بگیرند قطع خون رفتن کند و چون بیاشا سند جهت سحج نافع بود و اسهال
 و موی و اسهال و متعده و شکم بپند و دوقته کردن و خوردن و جهت آله چشم نافع بود اگر با روغن
 بود و شنانی چشم بفراید و در طلا که جهت شکست اعضا بود و نافع بود اگر در دهان بکشد

آن گرم و خشک است +
 افرنج کشوت است و آن گیاهی زر راست مانند لیمان مطلق و مفتوح و گفته شود +
 افاسون بپاری روغن ترب است و بعرابی و همین الفجل است و صفت آن در مرکبات گفته شود
 و بعضی گویند روغن زیت است و این خلاف است +
 اقوامالی اقوالیست و آن مار الحسل است و گفته شود در مهم صفت و طبیعت آن +
 افریون فریون است و گفته شود

افسنیتین خرق خوانند و آن انواع است خراسانی و رومی و سوسی و طرسوسی و بطی و سوس
 و گویند نوعی از درمنه است و مولف این کتاب گوید نوعی از برنجاست که پیست و گل وی لشکر آفتاب
 کو چکتر و بغایت تلخ و تلخی آن تبلیخی صبرزدگیست اما گل آفتابان سفیدی دارد و آن ندارد و نیکوترین
 آن رومی بود و طبیعت آن گرم است در اول و خشک است در دوم و در چشم که کمن شده باشد
 سود و بد و سودمند بود جهت معده سرد و سهل صفا بود از معده و قوت بدن بد و دلون را نیکو گرداند و اگر
 بر درم صلب ضما و کند نافع بود و بول حیض براند چون با غسل بخورد و برگرد جهت گردن و عقر و بغایت
 سودمند بود و در تقویت معده و جگر نافع بود و جهت تنهای کمن و بواسیر و شقاق و مقعد و صلابات
 اندرونی ضما و گردن و آتشاسیدن نافع بود و در اما الثعلب حیه همچنین با مضرب و جهت معده گرم
 و مصدع بود و صلیح وی اینسون و یا مصطلک است و بدل آن جده با شیخ اسنی است و در تقویت
 معده اسارون یا نیم وزن آن مله یا صاحب جاسع آورده است که مقوی معده گرم بود و پاک
 گرداند از اخلاط عاده و جهت مفاصل بغایت نافع بود و چون سبب آن خلط گرم بود و چون به نبرد با کمر
 و بر سبب ضما و کند نافع بود و اگر بار و غن به نبرد و اندکی زهره بر اضافه کنند بعد از آن در گوش چکانند محلل
 رایج بود و گوش را پاک گرداند از جراحت و نافع بود جهت کری +
 اخیلون شیخ جلی است و گفته شود +

افیون عصا و خشخاش سیاه مصری است و از لبن الخشخاش گویند باید که در آب گرم اندازند و در
 حل شود و در آفتاب گرم نهند نرم شود و آنچه مغشوش بود آب را زرد کند و در شب بماند و غش وی
 بپایش و لبن خش بری کنند و آنچه براق بود بغایت غش آن بصمغ عربی میکینند و مولد میکوید که غش

اصل الانجدان اشترغاز است و گفته شده

اصف اصل الکبر است و گفته شده

اصل اللوز المر بنج درخت بادام تلخ است چون بنزد و نیک بگویند و با سرکه و روغن گل
خلط کنند و بر پیشانی ضامد کنند در سردی و نافع بود

اصطرک سطرک گویند و آن صمغیت بزرگ عذاب جربانی سرخی که بسیار بی ایل بود نبات
خلوقی رنگ و یسقورید و س گوید نوعی از صمغ است و گویند صمغیت که از درخت روم حاصل

میشود و جالینوس و غیر وی گویند که صمغ زیتون است و در خان وی قایم مقام دکان کند بود
در همه حالاتی و آنچه محقق است صمغ زیتون است طبیعت آن گرم است در سوز و خشک است در اول

و رازی گوید گرم و خشک است در دوم منفعت وی آنست که سعال و نزله سرد را نافع بود و حیض براند
صلابت رحم را سوزد و بد چون بیاضا مندی بخورد برگردد و صاحب مناج گوید مصلح بود و مصلح آن

رازیانه بود و شترتی از وی تا یک گرم و نیم بود و صاحب تقویم گوید مولد سبات و صداع بود و مصلح آن تنگی
نیلوفر با خمیر نبشته بود و گویند بدل آن چند بیدسته بود

اضبوط اضماط است و گفته شود و الطبوط نیز گویند

اضراس الکلب لبفاج است و گفته شود

الطیشا قصوم است و گفته شود

اطر صاحب جامع گوید اطاد و الطود و الطبوط هر سه بنزد و بنزد است بقوت بزرگی آن هم گویند
بسیار گویند آن که تنگ است و هم او گوید که این سه است و خطا و صاحب جامع گوید بعضی گویند که

است و همو گوید خطا است و مؤلف گوید آنچه محقق است نوعی از باطلای بنزد است سخت بود و
سیاه بروی و بصلبه شبیه بود و بنزد و طبیعت آن گرم و تر است در اول و گویند گرم است در دوم

و تر است در اول منفعت می آنست که بهق را زایل کند و باه را زیاد کند

اطریه بیارسی رشته خوانند و آن از آرد فطیر سازند و طبیعت آن گرم و تر است و در برضم شود
نافع بود جهت سینه و سرفه و شش چون قند و روغن بادام اضافه کنند یا بمشک و اگر با قطعه انجیر و
بنزد با سان اصل سودمند بود جهت نفث دم و منفع و بطی الانجدار بود و مصلح می فلفل و سقر و فلفل بود

در رسوم در مفاصل را و ریشهای کهن را سود دهد و بر نفوس ضما و گردن سودمند بود و بقرط گوید
تریاق در مفاصل بود خاصه در وقت نزول ماده و صاحب منهج گوید در قوت مانند سوربخان
بود و بوییدن آن نافع بود جهت صداع سرد و بادهای که در دماغ بود بشکند و سده آن بکشد و باده را
کند خاصه باز بخیل و زیره و فودنج +

اصابع فیتات موفک گوید یعنی انگشت کنیزگان و فلهان گویند و آن انگشت است که گفته
اصابع العذاری نوعی از انگور سیاه است درازماند بلوط و آنرا انگور تبونی خوانند و طبیعت
آن گرم و تر است و صفت غلبه انواع آن گفته شود +

اصابع فرعون سنگ است مانند انگشتی از حجر جاز آرد و امساک الخراج نیز گویند +
اصل السوس اصل الممک است پیارسی پنج مملک پنج نخ نیز گویند و با صفهانی اند و بزرگ
پنج مده و طبیعت آن معتدل است در گرمی و سردی و تری و خشکی نافع بود جهت خشونت سینه
و قصبه شش و حلق و تشنگی نبشاند و دلیستور بدوس گوید چون عصاره وی وقتی که تر باشد در چشم کشند
ناخن بر وجهت و شواری ز اول حرقت بول و اختلاج و وجع عصب نافع بود و اگر پنج مملک خشک
کرده سخن کنند و در چشم کشند همان خاصیت عصاره دارد ناخن و گوشت زیاده بگیرد و عصاره وی
جهت درد سینه و جگر و جرب نشانه و در دگرده نافع بود و در بوی و طبع وی انواع سرفه را نافع بود
و بدل آن نیم وزن رب السوس بود +

اصول الاربع پنج کاسنی و پنج زازانه و پنج کرفس اصول الاربع خوانند و هر یک
جد اگانه گفته شود +

اصل اللوف ذبوا قونطیس خوانند و آن پنج پیلکوش است و میونانی در اقلیون گویند
و طبیعت آن گرم و خشک است در رسوم اخلاط غلیظه لنج را دفع کند و سده بکشد از آن جگر و سینه
و دگرده و جهت ریشهای بد و نافع بود و اگر با سرکه کهن بر بوق طلا کنند معین بود +

اصل المرجان بسا است و گفته شود +

اصل القصب پیارسی پنج خوانند و در وی قوت جاذبه است اگر بوبند که آهن در وی
بود ضما و کشند بیرون آور و چون سخن کنند و با سرکه کشند و بر در مفاصل طلا کنند نافع بود و اگر بزرگ

وی آنست که باه را زیاده کند و قضیب قوت دهد و از بار بول بکشد و شیر زنان زیاده کند و اگر زن بخورد
بر گیرد و بچا اندازد و ورق آن اگر بکوبند و با عسل بیاورند و بر ریش خورند و نمند پاک گردانند اما شقاق قیل شری از آن
سسته درم بود و مضر بود و شیش و مصلح آن عسل است و بدل آن چغوزه یا بوزیدان و باقی منفعت آن در
ششین گفته شود و در صفت شقاق قیل *

اشقیص درخت کرم دانه است و گویند درخت دلق است و آن نوعی از افریونیست و آنرا
خامالون لوفس گویند و تفسیر لوفس سفید بود و بعضی اقبیا خوانند و در کوهستانها بسیار بود و خصوصا
بشیر از آنرا میسوزانند و بشیر از آنرا بادوش پیش خوانند و با همیزم آورند و خامالون لوفس تفسیر
سیاه بود و در افریون صفت هر دو گفته شود *

اشق اشج خوانند و کلیانی نیز گویند و آن از اق الذیبه است و صفت از اق الذیبه گفته شود
اما اشق صاحب منهج گوید صمغ طرثوت است و صاحب فکیر طرثوت صمغ است و موی کتاب گوید
صمغ نباتیست که بشیر از آنرا بادوش گویند و طبیعت آن گرم است و در آخر درجه دوم و خشک است
در اول و اسحق گوید گرم و خشک است در دوم بهترین وی آنست که سفید و دانه وی در شب بود
و در یسقریدون گوید مفتوح سده جگر بود و سنگ کرده بریزند و تحلیل صلاست سپرز کنند چون بروی
کنند و اگر مقدار یک درم با سرکه بخورند و درم سپرز بکنند و اگر با عسل خلط کنند و بوق کنند و عرق النساء و صرع
را نافع بود و خنازیر را سودمند بود و گرم بکشد و اما با مار الشیخ خلط کنند و بیاشامند و پورا و شوارای
نفس را نافع بود و در نیم شقاق عسل حبت صرع نافع بود و مسهل بلغم بود و استسقا را نافع بود و اگر با دود
خلط کنند مسهل بلغم لزوج بود و آب زرد براند و اگر فرجه چشم بدان بماند جرب و تاریکی و سفیدی
چشم زایل کند و جهت ریشها به بد بغایت سودمند بود و در خنای که از
بلغم و مره صفرا بود نافع بود و بچه مرده و زنده بیرون آورد و اگر بخورد و بخورد و اگر با سرکه حل کنند و بر
و رمهای منجمی صلب خنازیر و سلع و امثال آن طلاء کنند و تحلیل کنند و اگر با زیت بسروشند و بر گلف و
بماند نافع بود و اگر آب حل کنند و بدان غرغره کنند و باغ را پاک کند و خشک از بلغم و خوردن آن سود
بود و جهت درد پشت و فالج و خدر و باد و بار بکشد اما مضر بود و بگوده و مصلح آن زوفاست و بدل آن
وسخ گوید النخل است و گویند بدل آن سبکینج است و گویند خردل سفید *

و نافع بود جهت استسقا و حیض براند و سودمند بود جهت صلاحیت سیر و نشاند و کرده را قوت دهد
و در خواص آورده اند که چون بگویند و باشد تازه لبش نشاند و ضحا و کنند میان هر دو رک با دراز بگیرد
و انعطاف تمام آورد و مجرب است و گویند مضر است شش و بحف اعضاء بود و مصلح آن تویج است
و گویند سوزش است که در روغن بادام خیسانید و باشد و بدل آن یک فنجان و نیم و ج است و آن
وزن آن حماما و جالینوس گوید بدل آن تخمیل است و این مؤلف گوید که این ماسویه آورده که
بدل آن در داروهای جگر حبلسان و در دیگر علتها قدر مانا بوزن آن سه یک آن و ج است که آن
اسفرم اسمار بر و اسم آن است و گفته شده

اسفیدوش بشولیون است و بر غوثی نیز گویند و یونانی فصلیون و آن بر قطن است و گفته
اسفناخ بپارسی اسپاخ گویند و طبیعت آن سرد و تر است در اول و گویند معتدل بود میان
حرارت و برودت ملین بود و سرفه و سینه را سودمند بود و در وی قوت جلا بود و در دانه کبر
و طبع را نرم دارد و در پشت صموی را نافع بود و در سینه و شش که از گرمی بود سود دهد و مضر بود و در
سرد و مصلح وی مری و فلفل و در اچینی بود

اسقوزون خبث الحید است و بپارسی ربه آهن گویند و بشیرازی ربه آهن
و گفته شود

اسطفین سطلین است و آن نیز گویند و آن جز است و گفته شود
اسد الارض گویند از ریون است و صاحب جامع گوید بحقیقت آن حراب
و یونانی خامالون اسم حراب و خامالان اسم مازریون است و این سه بدین سبب
کرده اند و هم صاحب جامع گوید که بعضی متاخران گفته اند اسد الارض تنه است
که یونانی خامالون لوفس گویند و معنی آن مازریون سیاه است و صفت مازریون
و حراب گفته شود

استخاره یونانی اسمیون گویند و آن تودریست و گفته شود

اشکیل چشم عوج است و گفته شود

اشنه شبیه العجز خوانند و در گس بایر بخادوی گویند بپارسی و در او دوالی خوانند و دوال مشک

مسهل اخلاط غلیظه بود و اگر مقدار قریب طی از ریشه بن وی بیاشامند قی معتدل آوردی منفعت شست
و چون پنجم از وی بایست درم روغن زیتن بچوشانند تا بچخته گردد بعد از آن صاف کنند و بپزند و
چون خواهند که استعمال کنند در بر و کف پای بمالند و در جامه خواب روند و بچسبند و غوطی تمام آورد
اما باید که پای بر زمین نهند و هفت روز چنین کنند که قوتی تمام دهد و وی مقوی معده بود و بول بران
و صاحب منہاج گوید بر سر بود بعصب سلیم و صلح وی حماما بود و صاحب تقویم گوید صلیح بود و دوا آورد
و صلح آن سنگین شکر بود و صلیح گوید چون آب غسل بچوشانند طبیعت سازم دارد و مقوی و رحم را نافع بود
و باید که مشوی کرده استعمال کنند و غیر مشوی قطعا استعمال نکنند مگر بچخته و صلح آن شیر تازه است که بعد
از آن بیاشامند و گویند مضر است بسفل و صلح آن آرد گرسنه است و سرکه و در باب ماصفت و
منفعت آن گفته شود و تخم وی جهت قولنجی که سخت بود و دوی آن نبود نافع بود چون بپزند و در آب آرد
بپزند و جها سازند هر یک بمقدار نخودی و یک حب از آن استعمال کنند و از عقیق آن آب گرم
که بپزد و از آن چوشانند یا بشامند و از خواص ورق وی یکی آنست که اگر گرگ بر روی
وی بایستد و درنگ کند لنگ گردد و گفته اند باشد که بمیرد و الحکم مدد تعالی و بدل آن لبوس است و
گویند اسقوریلون گویند و لوف و گویند و دما و دوج

اسل بنکه اقیطیس خوانند و عمار گویند و اسهال نیز گویند و پارسای مورد گویند و بهترین آن خسروانی بود
تازه و طبیعت آن سرد است و راول و خشک است در دوزخ منفعت وی آنست که شکم بپزند و در
و غول که از جمله اعضاء و باز دارد و شکستگه اعضاء طول کردن نافع بود و چون بسوزند بوی بدن
خوش کند و جهت ورمهای گرم نافع بود و سوختگی آتش چون بران پاشند نجابت سود دهد و جهت ورم
گرم جگر نافع بود و مقوی دل و معده بود و خفقان را زایل کند و جالینوس گوید خلطهای غلیظه پاک کند
و منشفت رطوبات معده بود و قولس گوید دانه الثعلب و دانه الجنب را نافع بود و طلا کردن و از نفوس
گویند منفعت را سودمند و بلغم لنج را بزداید و تخم وی سرفه را نافع بود و جهت گزندگی عقریب و ریتلا سودمند
بود و شکم بپزند و بپزند مورد نافع بود و جهت بخار گرم تر و اگر عصاره وی در چشم کشند قوت چشم بدیدار
رفتن چشم زایل کند و چون بچوشانند و در آن نشینند جهت برون آمدن مقدر و رحم نجابت
نافع بود و غول رفتن رحم باز دارد و موی را بر ویانند خاصه روغن می و قوت موی بدیدار و لون آن

خشک بندگش نافع بود و اگر سیاه باشد چون رفتن باز دارد و مخفف او رام بلغمی ریشها بود و اگر خاکستری
 وی بشویند جهت در چشم سودمند بود و جلای تمام دهد و شیخ الرئیس گوید که چون با رفت بسوزند
 قطع نفث الدم بکند و تازه وی مضر بود با حشا و مصلح وی رب غوره بود و باریاس و از خواص اسفنج
 یکی آنست که اگر شراب آب مزوج بود و برادر آن اندازند آنها جمله برگردد و اگر خواهند که همچنان مستعمل
 کنند بمقرض پاره سازند و بهاون نتوان کوفت و اگر آب در روی سنگ اندازند و بر زیر قضیب باندند
 عظیم بدید و سبک و متخائل باشد و بجان زنبور ماند و تجویف بسیار در آن بود و بلخت عرب هر شفه خوانند و
 بپارسی فشردگان زان و در مصر گان زان آنرا و آب می نهند و آب بر میگیند و بجامه میمالند جهت مفرود
 اسطوخودوس معنی آن موقف الارواح است و آن جزیره که از اینجا خیزد نام سجاوس است
 و آنرا شاه مهفم رومی گویند و طبیعت آن گرم است و در درجه اول و خشک است در دوم و بهترین
 آن بود که تازه بود و لون آن بسبزی مایل بود و در طعم وی تلخی و حراقت بود و منفعت وی آنست که
 و مانع را از اخلاط پاک کند و صرع را نافع بود و سده بکشد و مرضهای عصبانی را سودمند بود و در سودا
 و بلغم لرج را براند و محلل و مفتوح بود و طبع وی مسهل خلط سودا و پاک بود و خاصه از سرد مفرج و مقوی دل بود و مقوی
 جمیع اعضای باطن و همه بدن است و در تقویت دل و تزکیه فکر و فایده است و شربتی از وی مقدار
 سه درم بود و معده و احشای را از اخلاط پاک کند و مخص را نافع بود و جهت زهری که خورده باشند و گزیدگی
 جانوران را سودمند بود و اگر طبع وی بر فاضل ضار کنند در دسا کن گرداند و اگر دوزخ و از اسطوخودوس
 و یک جزو پوست بچ که کوفته و بخیه با غسل بشویند و استعمال کنند جهت سردی معده و خلطهای بد نافع بود
 و بدل آن فراسیون است بوزن آن و گویند بدل آن بوزن آن مرد است و گویند بدل آن فیتمون
 است و وی مضر است لیش و غشیان و کرب آرد و صاحب منہاج گوید مصلح وی حمام بود و گویند بازو
 و صاحب تقویم گوید مصلح وی صمغ عربی با کثیر بود

استرخا زینج سرخست گفته شود و در حرف نرا

اسیدوس گویند سنگیست که از نم دریا نمک بروی می بندد و آنرا زهره اسوس نیز گویند نمک چینی
 است و آن سنگیست سبک که زرد و بریزان شود و جالینوس گوید سنگیست سست مانند سنگهای دیگر
 صلیب و دو سفید رنگ و نوعی بزوی زرد و چون نزدیکی بان برند زبان پاک و منفعت وی آنست که

برویاند و در خواص آورده اند که پای وی بر زن آویزند آلتش نشود و مادام که با وی باشد و بقراط گوید
سروی چون بسوزانند و بایه خرس یا سرکه طلا کنند بر دار الثعلب نافع بود و پیرایه وی چون نمشک
یا باروغن یا با عسل حل کنند یا سرکه بپاشند صرع را نافع باشد و اگر زن بعد از طهر سه روز بپاشد
یا سرکه منع آلتی بکند و اگر زنی که برگزیده آلتش نشود بعد از طهر بخوشتن برگزیده آلتش گردد و آن با دوزخ مجرب
زهرهای کشنده بود و باذن الله تعالی خاصه برگزیده گی افی و گونید بدن را بموی وی بخور کنند از سحر زایا
زسد اما از گوشت وی خون غلیظ حاصل شود و حرق آن در نقرس و مفاصل نزدیک است بفعل حرق
ثعلب نشستن گوشت وی اولی آن بود که به پزند با روغنهای مثل زیت و اگر بریان کنند بجا
بهتر بود و وی سحر کرد و مصلح وی ابازیر است +

ارنب بحری حیوانیست دریائی کوچک صدفی شکل سرخ رنگ بر سر وی سنگی بود اگر
سروی بسوزانند و خاکستر آن بر دار الثعلب طلا کنند نافع بود و خاصه بایه خرس البته موی بر وی اند
و اگر در چشم کشند از آن خاکستر جلاد و وی از جمله سموم قتاله است اگر کسی بخورد و خون وی گرم
چون برهق و بر کلف طلا کنند زایل کند و خاکستر آن چون منون سازند دندان را جلاد و بر عسل
خوردن آن ضیق النفس سرخی چشم و سرفه خشک و شواری بول و نفث دم و درد معده و درد
گرده و لون بول منقشی بود و شش را ریش کند و از آن جمله است که کشنده بود و معالجه آن بلغات
و روغن بادام شیرین و شیر زنان و خبازی و خطمی کنند و جوشانیده +

ارسانیه قون زردیخ زرد است و گفته شود +

ارم و ارم مانند سفید لاج باشد و آن نج گویا هیست که چون از زمین بکشند مانند سیبی بود
سفید پوست باز کنند و بر سنگ آب صلا بکنند و رنگ آب شیند آب از روی او بریزند و با
خشک کنند آنچه صلا بیا کرده است تلخ بود آب بر شیرین میگردد و در طبیعت آن قبض تمام
است که با نیان آنرا کود و در خوانند و در قوبا استعمال کنند +

ارطی اطاست و گفته شود +

ارغامونی نباتیست که شکل مانند خشخاش بری بود بلون نزدیک بشقایق النعمان و
در دهن که فرق نکند از شقایق و موی کوبیده شیرازی آنرا با بشا سرخ خوانند و شفقت وی نیست

ارز بارسی برنج خوانند طبیعت آن سرد و خشک است در دهم و گویند معتدل است و گویند گرم
 است در اول و خشک است در دهم بهترین دمی که رانی بود بعد از آن خوارزمی بعد از آن گیلانی منفعت
 دمی آنست که شکم به بند و بستنی یا اعتدال اما برنج سرخ شکم را محکم به بند و اما برنج که رانی چون بشویند و بر
 بادام یا دانه بارغن که بجز بزد سو و منند بود جهت گزندگی معده و اگر آب خشک است نه بزد سو و نول کنند
 و طبیعت را نرم و اگر گیلانی که برنج سرخ جوشانیده باشند یا بعضی او به قابض حقه کنند جهت حج
 روده نافع بود اما برنج سفید لون دروی را صافی کند و بدن را فربه کند اما مضر بود با صاحب قوی و مصلح
 آن خیر نده است بارغن و صاحب تقویم گوید مصلح آن غسل و شکر سرخ بود و جالینوس گوید شکم
 و چون باشیر بزد منی بریزاید و دلیقورید و س گوید برنج فارسی نافع بود جهت خون رفتن شکم و علت
 کرده و مثانه و اختناق رحم و ترخرا ابیای نافع بود و جالینوس گوید بدل آن لیست جزو است
 ارید برید و اینست مانند پیاز شکافنه که در بیستان خیزد و منفعت دمی آنست که چون بجای سیر طلا
 کنند نافع بود و اگر بیاض مانند خون حیض براند بقوت +
 ابراه مصطکی است و طلال نیز گویند و آن حلاکت دمی است و کبسه نیز گویند و گفته شود +
 ارشد حب النور است و گفته شود +
 اردن آذر یون است و گفته شود +
 ارسطو لوخیا زراوند طویل است و این اشتمق است از ارسطو و گفته شود و زرا +
 اردفانی بنایست که اگر اشیر از لایق میاه دارد خوانند بنایست صحرائی و در طلا بکار بر جهت
 گزندگی جانوران خاصه زنبور و جهت در چشم طلا کردن نافع بود و پارسی نیز از سپید گویند و آن قشاق
 الحقت و گفته شود +
 آرمینا طباست و آن نوشادر بود و گفته شود +
 ارقان رقوقست و رفاست و ایرقان و فو لیون و پیرا و برنا این جمله اسم حساست و با
 حاکفته شود +
 ارشد اطلق است و گفته شد پیش ازین +
 اردشیر نوعی از دواست و گفته شود در سیم الواع آن صفت آن +

پوشانند بول بر انداختن مثانه سرد بود و جهت در دمای درون نیک بود و خاصه رحم را نافع بود و محلل نفیها بود که در بدن پیدا شود اما مسخ و خوردن فعل وی زیاده از شش و ب بود اما پنج وی سودمند بود اگر در جلاکت معطل میسر و بدین جهت بهای بلغمی با نجسین را از آن بدینند و اگر کجوشانند و در آن آب نشینند موافق بود و در دمای گرم که در رحم زنان بود و پنج ویراقصن یاده از قطع بود اما در قطع ششین یاده بود اما مقصن موجود است و در سوراخای وی و گویند مغز بود و بگردد مصلح آن کلاب است که آنرا بشویند و گویند مصدع بود و مصلح آن صندل کلاب بود و با عرق بنفشه و بدل آن قصبه لزیو است.

اذان الارنب بر گیسب بدرازی یک و جبب پنج آن بزرگتر از گریست و برگ آن بفارسی خرگوش اذان القیل فیلچوشت و گفته شود.

اذان الیحدی النوحی بزرگ لسان الحمل است و گفته شود.

اذان الشات و اذان الغزال نیز گویند و آن نوعی از لسان الحمل است و انواع آن در حرف لام گفته شود.

اذان الذوب بیونانی قلموس گویند و آن بوسبر است و گفته شود و این اسم بدان سبب نهاده اند که مانند رسته است.

اذان افیون نوعی از کف دریا است و در زبد البحر گفته شود و انواع صفت آن.

آذر یون آذرگون خوانند و از دم نیز گویند و پیشتر قول صاحب جامع آنست که نوعی از افخوان است و گل افخوان گویند زرد بود و سرخ بود و در این خلاف است گل افخوان زرد و سفید و همو گوید که نبات آن مقدار یک گز بود و مؤلف گوید نبات افخوان هم یک گز بود اما نبات آذر یون از یک گز زیاده بنود و برگ آن برگ افخوان مانند مطلق اما گل وی بجایت سرخ بود مانند آتش و میان گل وی سیاه برگ بود و از گل افخوان کوچک تر بود اما گل افخوان میان وی زرد بود و برگهای کنار وی سفید بود و آذرگون را گهای کنار سرخ بود و میان سیاه و آن نوعی از شقایق است تحقیق و طبیعت آن گرم و خشک و دوم منفعت وی آنست که چون باروغن بیامیزند و بر درمهای صلب ضما و کنند تحلیل و سودمند بود جهت در دمل که کهن شده باشد و برگ کف طلا کنند نافع بود و در وی قوت تریاقیت و جالنیوس گوید عرق النساء و قفس و در درمها صلی و قوه را نافع بود و در لیس قور بدین گوید گزندگی

اخیوس اخروس گویند و آنرا خرنیه و خرنیه گویند و بعضی گویند آن گندم ناشسته است که در صبح
روید آنچه محقق است بنافیت که نزدیک آبهای روان و آبهای البتاده روید و ثمری سیاه گوید
دارد و گل سفید و دانه وی در دروی چشم و گوش استعمال کنند و اگر دانه وی مقدار دو درم با چهار درم
عسل بیاورند و در چشم کشند قطع سیلان رطوبت از چشم بکند و اگر عصاره وی با گوگرد و نظر دن بیاورند
در گوش چکانند در گوش ساکن گرداند
آخر لیطیطانست و گفته شود
اداد اشخیص است و گفته شود

ادرک نشوق است پارسای الوجه گویند و الوجهی و الوجهی که نشوق است و اگر کشته نیز گویند طبیعت آن سرد و تر است در
درجه اول مسکن حرارت بود و سهل صفرا و تشنگی نباشد اما مرغی معده بود و مصلح وی گلفند است
از اراقی دوا بهندست و از جمله سموم است و در طلا با مستعمل کنند مانند کلفت و جرب قوا و
مؤلف گوید و طاعون نیز طلا کردن مناسب شد و اگر بوق النساء کنند نافع بود و بعضی در قو
ریخی استعمال کنند و بعضی گفته اند نوعی از کف در ریاست و این سموم است از دق نوعی از کف در ریاست
و از اراقی کچله است و طبیعت آن بغایت گرم است و سم مجموع حیوانات است که در بنال شسته باشد
و آنرا پارسای و بندی کچله خوانند و اگر کسی بخورد و دای آن بقی و شیر تانده در روغن بادام کنند و مرق
اسفید یا جرب لوباب باروغن گل نافع بود و جهت قلعیا سپ منید بود

اوریاس نافسا است نفسی نیز گویند و اهل مغرب و ریاس خوانند و گفته شود و زاده
از تاب الخیل گیاره است که عربی از ناب الخیل خوانند و بر روی قوسطیداس و بعضی فانی شنگ
و آن لخته است پارسای اسلیخ گویند و در لخته پس منفعت طبیعت آن گفته شود
اوریو اوریو یا خوانند و آن بنخ خاریست و گلی زرد دارد و آن بنخ را فلار و بلار و فلار و کلیم شوی گویند
و آن بنخ عطیش است و فعلا سوس نیز گویند و سطر نیون هم خوانند و بغیر از این جو یک نشان خوانند
و بخور مرغ نوعی از آنست و طبیعت آن گرم و خشک است و رسوم منفعت وی آنست که چون
با سرکه بسایند و بر دار الشعلب طلا کنند نافع بود و چون خاکستر وی با سرکه بپزد و النساء طلا کنند نافع بود
و چون فلن بر خاشتن برگیرد و بپزد از دوا این ماسویر گویند و جهت زهر بای کشنده خاصه

گزنندگان موزی و یرقان را نافع بود اما سینه و عصبها را زیان دارد و صلاح آن شربت خشخاش بود و بد
آن آب لیمو بود و بوییدن آن دفع عفونت هوا و دفع و پاکند اما دماغ گرم را زیان دارد و صلاح آن
بنفشه است و قشر زرد آن از ادویه قلبی است و مفرج و تر یا قیض دوی هست و بوی در بان خوش کند
چون در بان نگاه دارند و بر برص طلا کنند نافع باشد و اگر طعام کنند قوت هضم بد و عصا دوی نافع
بود جهت گزندگی اضعی و اگر همچنان ضما کنند نیز همین عمل کند و اگر در خیر اندازند زود ترش کند اما گوشت
وی لطی الهضم بود و معده را بد بود و قوی آرد و چون بوسل مر با کند سالم بود اما دانه وی نافع بود جهت
گزندگی عقرب چون و مشتقال نقش کنند و آب نیگرم بپاشند یا شراب کمند و اگر بگویند و بر آن موضع
طلا کنند نافع بود و در مهار تحلیل بد و اگر در میان جامها کنند بریزد و جامها را نگاهدارد از خوردن خور
و دیسقورید و کویدانه وی جزوی باد و جزو فلفل سفید سحق کنند وزن بپاشند در حال بچه بپزند
و بخور کردن وی بواسیر را سود دارد اما قوت ورق آن مجفف و محلل بود طعام هضم کند و سخن معده
بود رسیده بلغمی بکشد و مسکن نفخ بود و مقوی معده و احشا بود و منفعت می نرود یک است بقشر اما
ورق و ققاح وی لطیف تر از قشر است +

اثر از این بار پس است و اثر از نیز خوانند و انبر بار پس نیز گویند و آن زرنگست بپارسی زر شکاف اند
و بکرمانی زارج گویند و گفته شود +

اشکد محل اصفهانی است بپارسی سرمه اصفهانی خوانند و آن معدنی بود و بهترین آن بود که خشخاش
و بی سنگ بود آنرا بر وغن گا و چرب کنند و بسوزانند تا اندک لفظ سیاه که بر آن باشد بسوزد و پس
و بکار برند و طبیعت آن سرد است در اول خشک دوم و گویند سرد و خشک است در دوم و منفعت
و می آنست که اگر چشم کشید بختن چشم باز دارد و صحت چشم گاه دارد و متفی چکن خماس است گوشت زیاده بخورد و اگر
بایس بر خشکی آتش طلا کنند نافع بود و اگر همچنان سوده بر جراحت تازه باشد نفع باشد اما چون
نیک شود اثر بسیاری بماند و همچنین لیش نصیب اعضا که مزاج وی میل خشکی داشته باشد و
دیسقورید و کویدانه وی جزوی باد و جزو فلفل سفید سحق کنند وزن بپاشند در حال بچه بپزند
و بخور کردن وی بواسیر را سود دارد اما قوت ورق آن مجفف و محلل بود طعام هضم کند و سخن معده
بود رسیده بلغمی بکشد و مسکن نفخ بود و مقوی معده و احشا بود و منفعت می نرود یک است بقشر اما
ورق و ققاح وی لطیف تر از قشر است +

آنگند و کبریت بر زیر جو و تختهای سرب بر سر گوگرد نهند و آتش در زیر آن کنند تا آتش در گوگرد افتد و این
می جنبانند و جو زیاد میکنند تا آبار نیک سوخته شود و نگاه آبار را از خاکستر و آفتاب جدا کنند و چند تو
بشوند و بکار برند و بسوزد و در یکجا کبریت یاد کرده و در دیگر موضع نمی کرده و گفته که آبار را در تاب آهنی بر
آتش نهند و بسوزانند تا بگونه زنجیر شود و ابوریحان گوید این نوع بهتر از آن نوع است و طبیعت آن سرد و
در درم منفعت وی آنست که چون مغسول کنند زشف ریشهای چشم بکنند و واهنا و سودا و سودا و جبهت را
مفصل و ذکر و خصیصه چون بر آن موضع در و رکند و همچنین بر لب و اسیر و سرطان و ریشهای زشت افشاندن
مفید بود و بدل آن اشهد است +

آلبق اکسیران زریق را خوانند و بزبان ایشان زریق خیل نام دارد و در حرف زاکفته شود و اسما
و طبیعت و منفعت آن +

آبگون لباب القمح است و لباب البزگزیند و آن لباب الخط است و بعضی نشان
و بیارسی نشاسته و در نون گفته شود +
البقر و نقر است و گفته شود +

البو حلسا اینجاست و خس الحار و عاقر شمع و شجرة الدم و رحل الحامد و حمیرا و هو فیلوس و شیفا دو
کحل و انقلیا گویند و بسیارانی حالوا و بظیفه دیگر بالیقوس کامو خرنیز گویند و این جمله اسم شجاریست بسیار
شکار خوانند و هو جوید نیز گویند و بهترین آن بود که ورق آن سیاه بود و هیچ آن سطر بود و ورق
آن بسیار بود و طبیعت آن گرم و خشک بود و در اول درج و در دوم منفعت وی آنست که چون با سرکه
بر بوق طلا کنند زایل گردد و سپر را نافع بود و جگر را پاک کند چون با سرکه بود و خواه خوردن خواه ضماد کردن
سودمند بود و بر نفوس ضما و کردن نافع بود و چون با سرکه و پیس بر خازیر نهند تحلیل یابد و ریشها را
بود و در هم وی سوختگی آتش را نافع بود و شقاق مقعد را و چون ورق آن بریان کنند و با نثراب بپاشند
شکم به بندد و چون بخایند و بر گزندگان اندازند آن گزندگان بمیرد و پنج آن چون زن بخورد بگریزد
بچه بیند از دوزم صلیب در رحم بود و تحلیل و بخورد گرفتن در آب آن بر شستن حیض براند بقوت مقدار
مستعمل از وی دوزم بود و بسیار مستعمل کردن صداع آورد و در مصلح وی روغن بنفشه بود و باران
الشریم نیکوترین آن بود که پاک بود و نیکو و طبیعت وی معتدل بود و گرمی و سردی و گویند گرم

بندی قوت بود
در حرف

رجل الطیر و رجل الغراب خوانند و هر الشیاطین نیز خوانند و گفته شود و طبیعت آطریلال گرم و خشک است
و اگر خود بر جودم و تخم وی مستعمل است و در مداوای برص و بقع لبغایت سودمند بود بعضی تنها مستعمل کنند
بعضی یکدم از ان باوانگی عاقر قرحا بسایند و بعضی لبیشند و فرو برند و یک ساعت یا دو ساعت در آفتاب نشینند
چندانکه عرق بکنند و گاه باشد که همان زمان آلبه برند و گاه باشد که روز دیگر یا شبانه آلبه برند بعد از ان آب سرد
بسیار از ان روانه شود و بقدرت حق جل و علی لون آن موضع باز بلون اندام گردد خاصه که این رحمت در
موضع گوشت مند بود و تر و آسان تر از ایل گردد و این مجرب است و بکرات جامع این کتاب استخوان
کرده و این سر عجیب است اما بشرط آنکه اول تنقیه کرده باشند بعد از ان این دوا استعمال کنند و باید که در
تابستان بود و در وقتی که آفتاب در غایت گرمی بود و بعضی گویند یک جزو نیم اطرلیال و پوست مار کبک
و ورق سداب یک جزو و مجموع کوفته و بخیه بخورند هر روز سه درم با خراب انگوری بیاشامند از برص شفا
یابند باذن الله تعالی خاصه که در آفتاب هر روز نشینند چندانکه عرق بکنند و اگر بسایند اطرلیال تنها و بعضی
گفته باشند هر روز دو مثقال آب گرم بیاشامند یا نوره روز متواتر البته برص بکلی زایل گردد
باذن الله تعالی و اگر آنها کوفته بخیه در مینی زن آبتن بهمند بچینند از د +

آار غیس بزبان ابل مشق و مصرع و الیج خوانند و آن قشر اصل تبر یا ریل است و بسیار سی پوت
بیخ زرشک خوانند و طبیعت آن گرم است و در درج اول و خشک است و در دوم منفعت وی آنست
که چون بچوشانند و بدان مضغه کنند قلاع را زایل کند و هر وین که باشد و هر نوع قلاع که باشد و لبغایت
مجرب است و اگر بنجیسانند در گلاب و در چشم چکانند طوبی که باشد زایل و خشک گرداند و سودمند
بود جهت بقیه مدی که مبرین شده باشد و اگر پیش از در چشم استعمال کنند صحت چشم نگاهد و اگر
بطلیح آن احتقان کنند نفع بود جهت ریشهای روده اگر لب که یا خراب بچوشانند بیاشامند لبغایت نافع
بود جهت در و جگر و درم آن نرم کند و صاحب جامع گوید اطباء مصر و در طای چشم بدل مایه آن
و مایه آن کی آار غیس میکشند +

آمار محرق است بسیار سی سرب سوخته گویند صفت سوختن آن بیاشانند تا به آهنی و اسرب بر روی
تابه نهند و قدری گوگرد بران اندازند و در کوره نهند و کاسه کواری سوراخی درین آن کنند و بر سر
نهند و بعد از آن زمان که سوخته گردد و بردارند و استعمال کنند این مؤلف گوید که بعضی جوهر تا به آهنی

تنگ بود و سر آن بموم استوار کنند تا قوت او بتأثیر هوا تحلیل نیابد مانند مشک و کافور و غیره و مشک که بی آن بود که در ظرف آسرب کنند و اگر یافت نشود آگینه و کافور و زعفران آگینه کنند و اگر یافت نشود در آب بکشند از ادویه را در کوزه کنند و سر کوزه محکم دارند مانند نبر و او را در ظرفی در آنجا بکشند مانند خرقین و بسند و کبر و امثال آن و بعضی را یکسره کپاس کافی بود مانند قاقیا و بوش و عصارات چهارم آنکه جای نگار هشتاد و دو و در جای چنانکه خازن ادویه در وضعی بود معتدل در حرارت و برودت و خالی باشد از رطوبت و در وضعی که نیک ندارد بود و در مصر راج و دوحان نه منجم نهادن ادویه لازم بود که هر یکی را بجای خود جدا جدا در کوزه ها و ادویه حاده مانند قهوه و فلفل و ادویه که قوی بود مانند حلیت و سکنج و امثال آن در مجاورت ادویه که مستعد قبول آن و ایج داشته باشد و این جار قوت وی ساقط گردد مانند بنفشه و نیلوفر و امثال آن نه منجم چون انجمی مقرر شد که ادویه ازین سه قسم بیرون نیست و هر چه ازین سه قسم بیرون است از ادویه نیست و قول کلی که در ادویه غیر منجم کنند باید دانست اکنون بدانکه آنچه ماکول و مشروب آب نیست از پنج قسم بیرون نیست یا غذای مطلق یا دوائی مطلق یا اغذیه دوائی یا ادویه غذائی یا سم و آنچه خورده شود یا سهل الاستحاله بود و قوت بدن و یا مبروی غالب بود و آنرا بدل یا تحلیل سازد و این اغذای مطلق گویند همچون نان و گوشت و یا چنان بود که اول بدن و یا تغیر کند باز بدن را تغیر کند آن را دوائی مطلق گویند مانند تخم بیل و قرفل و سنبل و امثال آن یا چنان بود که اول وی در بدن تاثیر کند تا تیری ظاهر بآید در وی اثر کند و آنرا بدل یا تحلیل سازد و این اغذائی و دوائی گویند همچون سرکه و شکر و کامپو و امثال آن و اگر قوت دوائی غالب بود آنرا دوائی غذائی خوانند مانند مکون و ناخواه و کربا و امثال آن یا چنان بود که قوت وی ثابت بود و دایما بر بدن کیفیت وی غالب بود و مفسد بدن باشد آنرا سم خوانند مانند پیش و مشک و شوکران و امثال آن و الله اعلم چون کلیات معلوم شد روی بمفردات آریتم بیان هر یک چنانکه التزام کرده ایم کرده شود و الحمد للموفق و العین

بیان ماکول
و مشروب

باب الالف **آطر لیل** نباتیست که تخم وی مستعمل است و مانند تخم کرفس بود و بزرگ و کوچک بود و در شکل زیره بود و بغایت تلخ بود و آنچه سبز بود قدر سبز از آن بزرگتر بود و آنرا تخم خلل و آن گویند و آن قلب آطر لیل است غیر مصری و بسیار سی تخم خلل خلیل خوانند بدانکه آطر لیل اسم بربری است یعنی حل الطیر اول آن دو الف است بعد از مهموز معدود و بعد از آن طای حلی کسوره بعد از آن رای بی کسوره و این مولف گوید این نوع در امپواز میر و بدوا و آنجا آورند و آنچه کبود رنگ بود مصری بود و ششوی

تمام شد باشد و بغایت خود رسیده بود پیش از تغییر لون و اگر در بود مانند پیون و کر و یا دگون و امثال آن
 باید که وقتی گیرند که در نفع مستحکم شده باشد و فاجیه و مایه از وی میسر شده باشد و اگر اصول بود مانند عاقر و قر و جلا
 و همچنین و امثال آن وقتی گیرند که اوراق آن افتاد و گیرند و اگر از بار بود مانند بنفشه و زنگنه و امثال
 آن بعد از نفع تمام پیش از تبدیل گیرند و اگر قصبان بود همچو زرب اسطوخودوس و حاشا و امثال آن بعد از
 اوراق تمام پیش از قبول باید گرفت و اگر تار بود مانند قاقا و قرقفل و بلاد و امثال آن بعد از اوراق تمام پیش
 از قبول و استعداد سقوط باید گرفت و اگر حله و می مستعمل بود همچو از خر و قنطور یون و قیسوم و امثال آن پیش
 از تبدیل و بعد از اوراق تخم گیرند اگر تخم آور بود و بهر ادویه که در اصول تشنج و در قصبان قبول کمتر بود و در زرد
 استلا و سمن و در فواکه کشا و زرانت بیشتر بود و بهر و بنیک و زرد و گرفتن ادویه نباتی و بهر و ای صافی اولی تر بود
 از آنکه در هوای متعفن یا نزد یک بهوای تری و تری از نباتات قوی تر از نباتانی بود و نباتات نباتانی قوی بود و اگر
 از نباتات که در لون خود صمغ بود و طعم اطهر و رایحه وی از کی بود در باب خود قوی بود و اگر قوت حشایش
 بعد از دو سال سه سال ضعیف شود اما وقت گرفتن صمغ همچون باز و دواشق و جاشیر و طلیت و مانند
 بعد از انقضای پیش از غایت جفاف گیرند و بیشتر صمغ را قوت بعد از سه سال ضعیف شود خاصه فرنیون اما
 گرفتن همچون شیطیح و ما بهر مرج و سلیخه و امثال آن وقت رسیدن شجره وی پیش از نقصان گیرند و اگر
 عصاره مثل افاقیا و افیون و خضض و مانند آن بعد از رسیدن نبات وی گیرند اما آنچه قوی بود از طبع
 مدت بقای وی بیشتر بود اما وقتی که کمی از آن تازه و قوی نیابند اولی آن بود که ضعیف همین نوع را بجا
 وی خرج کنند و اگر نیابند انگاه ویرا بدل کنند اما حیوانی مانند قرون و ممرات و اکباد و واجب آن بود که از
 حیوانات جوان گیرند و در زمان ربیع و از اصح المزاج و از رسیده بود و آنچه از وی گیرند بعد از کشتن گیرند
 و حیوانات میته القات بکنند و از ایشان ادویه گیرند اما سعدنیات مانند قلعند و قلعند و زرنج و امثال آن
 اولی آن بود که از معاون معرون گیرند و آن اختیارات کنند که جوهر آن پاک باشد و در لون تفاوت نبود
 و بر همان طعم مخصوص بود اما انگاه داشتن قوی ادویه ربیع و جوهر اول جمع آوردن اجزای آن دارد و گوشت
 و قرص ساختن و در ساختن کردن همچون ارچینی و دم خلط آن دارد و با چیزی که حافظ وی بود بجای
 همچو خلط کافور یا چترنج یا فلفل و با جود و خلط فرنیون یا سلت یا با طلا یا پوست بادام تر و خلط فلفل سفید
 یا با طلا و امثال آن بسبب قوت اجرام سوم ظروف چنانکه بعضی ادویه را واجب بود که در ظرفی بکنند که سرد

استعمال جوان
 استعمال معده

بر یکس ظاهریست و خود گنجینه اختراع و ابداع خالق که راه تواند یافت بعض را که گاهی مزاج و طبیعت
و منفعت و مضرت آن روی از تنق خفا و حجاب سر نموده با الهام الهی تعالی با اعلام تقدس بوده و نیز سر
از علما و معرفت ادویه بحسب تجربه خود خلانی کرده و عبت دشمنی از یکدیگر جدا نموده اند و چون بنده که این
علی ابن الحسین الانصاری المشتبه بحاجی ابن العطار درین قسم بحسب المقدور و الامکان شروع
نموده و تاریخ سبعین و سبعه است تا قول صح و تجربه اینج باز نماید تا جماعتی که ناله اشتیاق این علم غل
و شسته باشند بلال معرفت این کتاب تسکین آتش نزاع و التیاع کنند و تیر مدتی مدید است تا مجموع همت
مصرف و عنان همت معطوف آن بوده که بوسیله خوشی راز تیر بد ختری بسره شهرستان ششتری
طالعی رساند و دیده بخت گران خواب خود را از نومه غافلین بیدار گرداند و این معنی بی آنکه نشئت بد
اشفاق و رحمت و توسل آستان الطاف و موهبت صاحبقرانی کند که خاک درگاه او کیمیای مس هر و هوا
بارگاه او حیوة بخش صاحب تواند بود و چنانچه عقل دور بین و فهم دور اندیش در عرصه امکان فضا
دوران دوران گردید بغیر از آستان آسمان رفعت و حضرت جنت بقیس بین و زمان لک
نشین سلطان نشان سلطان خواتین جهان هنگام در ممد جلالتش و هم ران بود دست او آنکه بر سر عفاش
باور انا بود راه با وجود و در باش عفت او آفتاب یکی تواند گرداند رسایه چرخش نگاه زبره زهرای لبت
آخر برج شرف شمس گردان عفت سایه لطف اله عصمت الدنیا والدین بربیع الجمال خلد الله تعالی ایام
سلطنتها و ابد با آثار محمد لبت بدست نیاورده و قانون کلی سعادت خویش و ذخیره اغراض دولت خود
بجز انظر کیمیا خاصیت این صاحب قران که خاک درگاه او شفاء انواع حوادث و نسخ اسباب کلامانی
و دافع علامات بی طالعی و منهای طرق اقبال و جامع متفرقات جلالت نتوانست ساخت و امید
است که بعین خاتیش لوح نگاشته بر آباب بصیرت و اصحاب حکمت مبارک باشند و الله الموفق و الموفقین
این کتاب مشتمل بر دو مقاله است مقاله اول در ادویه مفروده و اسامی بلغت بر طایفه و ابدال و اصلاح
و منفعت و مضرت آن مقاله دوم در مرکبات مستعمل و این کتاب را اختیارات بدیعی نامیده اند
و است که ادویه یا نباتی یا حیوانی یا معدنی بود و انانباتی مستعمل از وی بزور بود یا اوراق یا قصبان یا
از بار یا عصاره یا آمار یا صمغ یا اصولی یا چنان بود که جلدی مستعمل بود اگر مستعمل
از نبات اوراق بود همچو ساج و مانور یون و تاهول و انشال آن واجب بود که وقتی که در خیم

در این کتاب از آنکه

در این کتاب از آنکه
از وی که در این کتاب
با کوه و اقصای مایه
منع اینج مایه

در این کتاب از آنکه
نویسند علم حکمت از آنکه
نمائیست و حیوانی و معدنی

خدا + او جاشا برادران
بمكون نفوسن في ارضن

نسخه درمید اطبکمال مستند بت کتاب طیب لغت طایفه باش اسمی

تالیف طرازان الفیوس بران حکیم علی بن الحسن انصاری مشتمل بر ۱۰۰۰ عطار

درمید + بولکشور + اطبکامز مقبوله هاشم
درمید + فاشی حسن + بولکشور

اطلاع

اسن طب معین ہر علم و فن کی کتب موجود ہیں شائقین کو فہرست مطول سے جو علیحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال میں نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب طب فارسی و کتب طب علم حکمت عربی و کتب طب اردو و کتب لغت ذیل میں درج کرتے ہیں ناظرین اور شائقین ملاحظہ فرما کر خط کا فی و بہرہ وافی ادا کیا دین۔

کتب طب فارسی

عجالیہ ناقصہ - تصنیف حکیم نامی محمد شریف خان دہلوی صاحب تصنیف علاج الاعراض -
ام العیال رسالہ غریب و عجالیہ عجیب حاوی ترکیب ادویہ طبیہ تصنیف حکیم امان اللہ فیروز خجک بن مہتاب خان خاندانان عمد دولت نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ غازی یہ کتاب خاص طریقہ آسان معالجہ ہر قسم مرض میں تند و یادگار کتب طب یوسفی مشتمل بر رسالات رسالہ نبض رسالہ الفارورہ رسالہ تند ضروریہ لطافت یوسفی رسالہ مالکول و مشروب قصیدہ و حفظ صحت برن سالہ بحران مشہور کتاب ہے معدن الشفا سکندر شامی - یہ ایک کتاب ہم قالب طب یونانی و ہیکل ہر حکم و طبیہ طاقی ہر حکم حکیم ہر وہ خان رضی خان مقرب بارگاہ دولت پناہ سکندر شاہ نے حکیم شاہ شافعی ہر ہمت کتابوں میں سے انتخاب کیا زرا و غریب - تصنیف حکیم صادق علی خان ابن حکیم محمد شریف خان دہلوی مسافر نے لکھے لیے تدابیر معالجہ ہر موسم کی ضروری لکھی گئی ہیں -
فخران الادویہ - مع تحفہ المومنین فارسی طب میں کتاب مشہور کتاب ہے -
قرا بادین قادری فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر ازانی مصنف طب اکبر دینان الطب غیر سے مشہور کتاب ہے علاج الابدان - یہ کتاب فن طب میں نایاب ہے تالیف حضرت حکیم عبدالحق صاحب کی علاج امراض انسان کا خود انسان سے نقل عبارت کتب معتبرہ ثابت کیا کہ کنز الاسرار تصنیف حکیم حاوی حسن صاحب

اکسیر اعظم درجہ اولیہ کتاب فن طب میں جامع کلیات و معالجات مولفہ محمد اعظم خان مخاطب بنیاطم جہان -
لمخص فیصول بقراطی - مشہور کتاب حکیم بقراط سے جسکی تلخیص مولوی غلام حسین صاحب نے فرمائی -
خلاصۃ التجارب - طب مجربات حکیم علوی خان مذکورہ و مرتبہ بقراط زمان جناب حکیم بہار الدولہ بہادر یہ اعلیٰ درجہ کی کتاب قابل دید ہے -
ایضاً - مطبوعہ مدیدہ -
مجموعات اکبری بخشی - تصنیف حکیم محمد اکبر خان غفر حکیم ازانی -
تکشیف الحکمۃ - حکیم سلیم الدین کی تصنیف ہے قدر دانی شائقان سے مکرر طبع ہوئی -
کفایہ منصوری - مشہور کتاب معالجہ اور تشریح میں ہے ضیاء الارباب صراف طب میں تصنیف حکیم محمود خان ضیائی مجربات رضائی معالجہ امراض ضعف باہ و مشانہ و کثرت بجماعت و تنہائی مجرب ہر ایک مرض کے اس میں ہمت لکھیں دستور العلاج - نہایت صحت کے ساتھ طبع ہوا ہے نیز ان الطب مع رسائل دیگر مشہور است و درس کی کتاب ہے جو کہ قبل اسکے تصنیف و بخشی تمام مطبع محمد علی حاجی محمد حسین حاکمین طب ہوئی تھی وہی نقل ہو گیا تاکہ طبع ہوئی طب اکبر تصنیف حکیم محمد اکبر ازانی علم طب میں مشہور کتاب ہے مطب علوشان نسخہ مجربات علوشان ہر امراض کے لیے منتخب مفید و القلوب - فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر عرف محمد ازانی -

خدا + او + حاشا + مرا + ان + سا +
بمعاون + لق + سن + ن + في + اص + ن + ن +

بسم الله الرحمن الرحيم مستند بهت کیا طبعیہ لغت ہر لفظ ہاں سہمی
بسم الله الرحمن الرحيم مستند بهت کیا طبعیہ لغت ہر لفظ ہاں سہمی

تالیف طرازان جانینوس + ان حکیم علی بن الحسن بن نصاری + شتہر حاجی زین العطار

در مطبع + می + مثنی + حسین + جمع + ن + ن +
در مطبع + می + مثنی + حسین + جمع + ن + ن +

1875
66

Akhlīyārāt -i- Qadīkī.

49 D 58

~~49 D 3~~

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.

Presented

by

Munshi Awwal Kishore.

